ABDÜLBÂKÎ ÂRİF EFENDİ

SİYER-İ NEBÎ

(Cümle Bilgisi İncelemesi –
Çeviriyazılı Metin)

Hazırlayan:
Prof. Dr. Fatih Kaya

DUVAR

ABDÜLBÂKÎ ÂRİF EFENDİ

SİYER-İ NEBÎ

(Cümle Bilgisi İncelemesi – Çeviriyazılı Metin)

Hazırlayan:

Prof. Dr. Fatih KAYA

Editör: Doç. Dr. Kürşat EFE

ABDÜLBÂKÎ ÂRİF EFENDİ
SİYER-İ NEBÎ
(Cümle Bilgisi İncelemesi – Çeviriyazılı Metin)
Hazırlayan: Prof. Dr. Fatih KAYA

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Editör: Doç. Dr. Kürşat EFE
Kapak Tasarımı: Duvar DESIGN
SayfaTasarımı: Prof. Dr. Fatih KAYA
Basım Tarihi: Ağustos 2026
Yayıncı Sertifika No: 49837
E-ISBN:978-625-8936-61-2

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvaryayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

ÖNSÖZ

Klasik Türk edebiyatı ve Eski Anadolu Türkçesi sahasında kaleme alınmış yazma eserler, yalnızca edebiyat tarihimizin değil; dil, kültür, din, tarih ve düşünce hayatımızın da en önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Bu eserlerin ilmî yöntemlerle incelenmesi, metinlerinin günümüz araştırmacılarının istifadesine sunulması ve dil özelliklerinin ayrıntılı biçimde ortaya konulması, Türk dili araştırmalarının temel çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Özellikle Osmanlı Türkçesinin klasik dönemine ait metinler, hem dönemin söz varlığını ve gramer özelliklerini hem de kültürel ve zihnî dünyasını yansıtan önemli belgeler olarak değerlendirilmelidir.

Abdülbâkî Ârif Efendi, XVII. yüzyıl Osmanlı ilim ve kültür hayatının çok yönlü simalarından biridir. Müderrislikten kadılığa, kazaskerlikten hattatlığa kadar uzanan ilmî ve idarî hayatı yanında; şair, mütercim ve müellif kimliğiyle de devrinin seçkin şahsiyetleri arasında yer almıştır. Kelâm, ahlâk, nahiv, belâgat ve siyer gibi farklı sahalarda eserler vermiş olmasına rağmen, bugün onun ilmî kişiliği ve eserleri üzerine yapılan çalışmaların sayısı arzu edilen seviyeye ulaşmış değildir. Bu durum, Abdülbâkî Ârif Efendi'nin eserlerinin yeniden ele alınmasını ve ilmî ölçütlerle değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu kitapta incelenen *Siyer-i Nebî*, müellifin önemli eserlerinden biridir. Eserde Hz. Muhammed'in nesebi, doğumu öncesindeki gelişmeler ve peygamberliğinin ilk yılları, klasik siyer geleneğinin anlatım özellikleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Mensur anlatımın yanında manzum parçaların da yer aldığı eser, yalnızca dinî muhtevasıyla değil; sahip olduğu dil ve üslup özellikleri bakımından da Osmanlı Türkçesinin klasik dönemini yansıtan önemli kaynaklardan biridir. Metin, Türkçe unsurların yanı sıra Arapça ve Farsçadan gelen dil malzemesini, dönemin söz dizimini ve cümle kuruluşunu bütün yönleriyle yansıtması bakımından da dikkate değer bir nitelik taşımaktadır.

Elinizdeki çalışma, **2010 yılında tamamladığım doktora tezinin** gözden geçirilmiş ve kitap olarak yayıma hazırlanmış şeklidir. Tez çalışmasının temel amacı, Abdülbâkî Ârif Efendi'nin *Siyer-i Nebî* adlı eserini Türk dili araştırmaları açısından ayrıntılı biçimde incelemek ve eserin ilmî esaslara uygun transkripsiyonlu metnini araştırmacıların hizmetine sunmaktı. Bu doğrultuda öncelikle müellifin hayatı ve eserleri değerlendirilmiş; ardından eserin muhtevası, yazma nüshaları ve özellikleri ortaya konulmuştur. Çalışmanın esas bölümünde ise metnin sentaks özellikleri ayrıntılı olarak incelenmiş; cümle ögeleri, kelime grupları, cümle türleri ve cümlelerin bağlanma şekilleri örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. İncelemenin ardından eserin transkripsiyonlu metni verilerek araştırmacıların doğrudan metin üzerinde çalışma yapabilmelerine imkân sağlanmıştır.

Aradan geçen yıllar içerisinde Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi üzerine gerçekleştirilen çalışmalar önemli ölçüde artmış; metin neşri, tarihî söz varlığı ve tarihî gramer alanlarında yeni araştırmalar yayımlanmıştır. Buna rağmen, tarihî metinlerin ayrıntılı sentaks incelemeleri hâlen sınırlı sayıdadır. Bu bakımdan söz konusu çalışmanın, tarihî Türk dili araştırmaları bakımından güncelliğini büyük ölçüde koruduğu kanaatindeyim. Özellikle tarihî Türk dili, Osmanlı Türkçesi, klasik Türk edebiyatı ve siyer literatürü üzerinde çalışan araştırmacılar için bu eserin faydalı bir başvuru kaynağı olacağı ümit edilmektedir.

Bu kitabın hazırlanması sırasında temel hedefim, yalnızca bir yazma eseri yayımlamak değil; aynı zamanda tarihî Türkçenin söz dizimi özelliklerini mümkün olduğunca sistemli bir şekilde ortaya koyarak ileride yapılacak benzer çalışmalara katkı sağlayabilecek bir inceleme ortaya koymaktı. Tarihî metinlerin her biri, Türkçenin gelişim sürecini takip edebilmek için vazgeçilmez birer dil malzemesidir. Bu sebeple, bu tür çalışmaların artması ve yazma eserlerin ilmî neşirlerinin çoğalması, Türk dili araştırmalarının gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bilimsel çalışmalar hiçbir zaman tamamlanmış ve son sözü söylemiş eserler değildir. Her yeni araştırma, kendisinden sonra yapılacak çalışmalara yeni sorular ve yeni araştırma alanları bırakır. Bu kitabın da Abdülbâkî Ârif Efendi ve eserleri üzerine yapılacak yeni araştırmalara katkı sağlaması, tarihî Türk dili çalışmalarına küçük de olsa bir kaynak teşkil etmesi ve genç araştırmacılar için yeni incelemelere zemin hazırlaması en büyük temennimdir.

Bu çalışmanın doktora tezi olarak hazırlanması sürecinde bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, ilmî birikimiyle bana yol gösteren değerli hocalarıma, çalışmalarım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme ve katkıda bulunan herkese teşekkür eder; eserin Türk dili ve edebiyatı araştırmalarına faydalı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Fatih Kaya

Bolu 2026

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ I
İÇİNDEKİLER III
KISALTMALAR DİZİNİ XI
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CÜMLE ÖGELERİ 12
1. 1. YÜKLEM 12
1. 1. 1. Basit Fiillerin Yüklem Olarak Kullanılması 12
1. 1. 2. Birleşik Fiillerin Yüklem Olarak Kullanılması 12
1. 1. 2. 1. Birleşik Fiillerin Tek Bir Cümlenin Yüklemi Olması 12
1. 1. 2. 2. Birleşik Fiillerin Çeşitli Şekillerle Bağlanmış Cümlelerde Ortak Olarak Kullanılması 13
1. 1. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş İsimlerin Yüklem Olarak Kullanılması 14
1. 1. 3. 1. Ek Fiille Çekimlenmiş Tek Bir İsmin Yüklem Olarak Kullanılması 14
1. 1. 3. 2. Ek Fiille Çekimlenmiş Kelime Gruplarının Yüklem Olarak Kullanılması 14
1. 1. 3. 2. 1. Ek Fiille Çekimlenmiş İsim Tamlamalarının Yüklem Olarak Kullanılması 14
1. 1. 3. 2. 2. Ek Fiille Çekimlenmiş Sıfat Tamlamalarının Yüklem Olarak Kullanılması 15
1. 1. 3. 2. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Kullenılması 16
1. 1. 3. 2. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması 16
1. 1. 3. 2. 4. Ek Fiille Çekimlenmiş Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması 17
1. 1. 3. 2. 5. Ek Fiille Çekimlenmiş Edat Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması 17
1. 1. 3. 2. 6. Ek Fiille Çekimlenmiş Birleşik İsim Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması 17
1. 2. ÖZNE 18
1. 2. 1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler 18
1. 2. 2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler 18
1. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Özne Olması 18
1. 2. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması 18
1. 2. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması 19
1. 2. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması 19
1. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Özne Olması 19
1. 2. 2. 6. Unvan Grubunun Özne Olması 19
1. 2. 2. 7. Yükleme Grubunun Özne Olması 19
1. 2. 2. 8. Yönelme Grubunun Özne Olması 20
1. 2. 2. 9. Uzaklaşma Grubunun Özne Olması 20
1. 2. 2. 10. Vasıta Grubunun Özne Olması 20
1. 3. NESNE 20

1. 3. 1. Belirtisiz Nesne 20
1. 3. 1. 1. Tek Bir Kelimenin Belirtisiz Nesne Olması 20
1. 3. 1. 2. Kelime Gruplarının Belirtisiz Nesne Olması 20
1. 3. 1. 2. 1. İsim Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olması 20
1. 3. 1. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olması 21
1. 3. 1. 2. 3. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtisiz Nesne Olması 21
1. 3. 1. 2. 4. Bağlama Grubunun Belirtisiz Nesne Olması 21
1. 3. 1. 2. 5. Yönelme Grubunun Belirtisiz Nesne Olması 21
1. 3. 2. Belirtili Nesne 21
1. 3. 2. 1. Tek Bir Kelimenin Belirtili Nesne Olması 22
1. 3. 2. 2. Kelime Gruplarının Belirtili Nesne Olması 22
1. 3. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Belirtili Nesne Olması 22
1. 3. 2. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Belirtili Nesne Olması 23
1. 3. 2. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Belirtili Nesne Olması 24
1. 3. 2. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili Nesne Olması 24
1. 3. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Belirtili Nesne Olması 24
1. 4. YER TAMLAYICISI 24
1. 4. 1. Tek Kelimelerin Yer Tamlayıcısı Olması 24
1. 4. 2. Kelime Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması 25
1. 4. 2. 1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması 25
1. 4. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması 26
1. 4. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 27
1. 4. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 28
1. 4. 2. 5. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 28
1. 4. 2. 6. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 28
1. 4. 2. 7. Kısaltma Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması 29
1. 4. 2. 7. 1. Yükleme Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 29
1. 4. 2. 7. 2. Yönelme Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 29
1. 4. 2. 7. 3. Uzaklaşma Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 29
1. 4. 2. 7. 4. Vasıta Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 30
1. 5. ZARF 30
1. 5. 1. Tek Bir Kelimenin Zarf Olması 30
1. 5. 2. Kelime Gruplarının Zarf Olması 31
1. 5. 2. 1. İsim Tamlamasının Zarf Olması 31
1. 5. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Zarf Olması 32
1. 5. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Zarf Olması 33
1. 5. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olması 33
1. 5. 2. 5. Zarf-Fiil Grubunun Zarf Olması 34
1. 5. 2. 6. Tekrar Grubunun Zarf Olması 35
1. 5. 2. 7. Edat Grubunun Zarf Olması 35
1. 5. 2. 8. Bağlama Grubunun Zarf Olması 36
1. 5. 2. 9. Yönelme Grubunun Zarf Olması 37
1. 5. 2. 10. Bulunma Grubunun Zarf Olması 37
1. 5. 2. 11. Uzaklaşma Grubunun Zarf Olması 37
1. 5. 2. 12. Vasıta Grubunun Zarf Olması 59
1. 5. 2. 13. Arapça ve Farsça Bazı Edatlarla Yapılan Kelime Gruplarının Zarf Olması 37

1. 6. CÜMLE DIŞI ÖGELER 38
1. 6. 1. Bağlama Edatlarının Cümle Dışı Öge Olması 38
1. 6. 2. Ünlem Edatlarının Cümle Dışı Öge Olması 40
1. 6. 3. Ünlem Gruplarının Cümle Dışı Öge Olması 40
1. 6. 4. Hitapların Cümle Dışı Öge Olması 40
1. 6. 5. Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması 41
1. 6. 5. 1. Dua İfade Eden Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması 41
1. 6. 5. 2. Açıklama İfade Eden Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması 41
1. 6. 5. 3. Yemin İfadelerinin Cümle Dışı Öge Olması 42
2. KELİME GRUPLARI 42
2. 1. TÜRKÇE KELİME GRUPLARI 42
2. 1. 1. İsim Tamlaması 42
2. 1. 1. 1. İyelik Grubu 43
2. 1. 1. 2. Belirtili İsim Tamlaması 44
2. 1. 1. 2. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar 44
2. 1. 1. 2. 2. Tamlayanı veya Tamlananı Kelime Grubu Olanlar 44
2. 1. 1. 2. 2. 1. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar 44
2. 1. 1. 2. 2. 2. Tamlananı Kelime Grubu Olanlar 45
2. 1. 1. 2. 2. 3. Tamlayanı ve Tamlananı Kelime Grubu Olanla 45
2. 1. 1. 3. Belirtisiz İsim Tamlaması 46
2. 1. 1. 3. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar 46
2. 1. 1. 3. 2. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar 46
2. 1. 2. Sıfat Tamlaması 47
2. 1. 2. 1. Niteleme Sıfatlarıyla Yapılanlar 48
2. 1. 2. 1. 1. Sıfatı Niteleme İsmi ya da Niteleme İfade Eden Kelime Grubu Olanlar 48
2. 1. 2. 1. 2. Sıfatı Sıfat-Fiil Grubu Olanlar 49
2. 1. 2. 1. 3. Sıfatı Edat Grubu Olanlar 49
2. 1. 2. 2. Belirtme Sıfatlarıyla Yapılanlar 49
2. 1. 2. 2. 1. İşaret Sıfatlarıyla Yapılanlar 49
2. 1. 2. 2. 2. Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar 50
2. 1. 2. 2. 2. 1. Asıl Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar 50
2. 1. 2. 2. 2. 2. Sıra Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar 50
2. 1. 2. 2. 2. 3. Üleştirme Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar 51
2. 1. 2. 2. 3. Soru Sıfatlarıyla Yapılanlar 51
2. 1. 2. 2. 4. Belirsizlik Sıfatlarıyla Yapılanlar 51
2. 1. 3. İSİM-FİİL GRUBU 51
2. 1. 3. 1. “-mAḳ” Ekiyle Yapılanlar 51
2. 1. 3. 2. “-mA” Ekiyle Yapılanlar 52
2. 1. 4. SIFAT-FİİL GRUBU 52
2. 1. 4. 1. “-An” Ekiyle Yapılanlar 52
2. 1. 4. 2. “-r, -Ar” Ekiyle Yapılanlar 53
2. 1. 4. 3. “-dI⁴ḳ” Ekiyle Yapılanlar 53
2. 1. 4. 4. “-mI⁴ş” Ekiyle Yapılanlar 54
2. 1. 4. 5. “-AcAḳ” Ekiyle Yapılanlar 54
2. 1. 4. 6. “-mAz” Ekiyle Yapılanlar 55
2. 1. 5. ZARF-FİİL GRUBU 55

2. 1. 5. 1. “-Up” Ekiyle Yapılanlar 56
2. 1. 5. 2. “-ArAḳ” Ekiyle Yapılanlar 56
2. 1. 5. 3. “-IncA” Ekiyle Yapılanlar 57
2. 1. 5. 4. “-IcAḳ” Ekiyle Yapılanlar 57
2. 1. 5. 5. “-ken” Ekiyle Yapılanlar 57
2. 1. 5. 6. “-dI³ḳça” Ekiyle Yapılanlar 58
2. 1. 5. 7. “-dI⁴ḳdA², -dI⁴ḳlA²rI²ndA²” Ekleriyle Yapılanlar 58
2. 1. 5. 8. “-dIġIndA” Ekiyle Yapılanlar 59
2. 1. 5. 9. “-mağın” Ekiyle Yapılanlar 59
2. 1. 5. 10. “-mAḳlA, -mağla” Ekleriyle Yapılanlar 59
2. 1. 5. 11. “-sA” Ekiyle Yapılanlar 59
2. 1. 5. 12. “-meden” Ekiyle Yapılanlar 60
2. 1. 6. TEKRAR GRUBU 60
2. 1. 7. EDAT GRUBU 60
2. 1. 7. 1. İsim Unsurları Yalın Hâlde Olanlar 60
2. 1. 7. 1. 1. “ile” Edatıyla Yapılanlar 60
2. 1. 7. 1. 2. “deyü” Edatıyla Yapılanlar 61
2. 1. 7. 1. 3. “içün” Edatıyla Yapılanlar 61
2. 1. 7. 1. 4. “üzre” Edatıyla Yapılanlar 62
2. 1. 7. 1. 5. “gibi” Edatıyla Yapılanlar 62
2. 1. 7. 1. 6. “ḳadar” Edatıyla Yapılanlar 62
2. 1. 7. 1. 7. “degül” Edatıyla Yapılanlar 62
2. 1. 7. 2. İsim Unsuru Yaklaşma Hâlinde Olanlar 63
2. 1. 7. 2. 1. “dek” Edatıyla Yapılanlar 63
2. 1. 7. 3. İsim Unsuru Uzaklaşma Hâlinde Olanlar 63
2. 1. 7. 3. 1. “māᶜadā” Edatıyla Yapılanlar 63
2. 1. 7. 3. 2. “ġayri” Edatıyla Yapılanlar 63
2. 1. 7. 3. 3. “nāşī” Edatıyla Yapılanlar 63
2. 1. 7. 3. 4. “aḳdem” Edatıyla Yapılanlar 64
2. 1. 7. 3. 5. “esbaḳ” Edatıyla Yapılanlar 64
2. 1. 7. 3. 6. “evvel” Edatıyla Yapılanlar 64
2. 1. 7. 4. Edat Gibi Kullanılan Kelimelerle Yapılanlar 64
2. 1. 7. 4. 1. “muḳaddem” Kelimesiyle Yapılanlar 64
2. 1. 7. 4. 2. “ziyāde” Kelimesiyle Yapılanlar 64
2. 1. 7. 4. 3. “mütecāviz” Kelimesiyle Yapılanlar 64
2. 1. 7. 4. 4. “müteᵓaḫḫir” Kelimesiyle Yapılanlar 65
2. 1. 7. 4. 5. “maḫṣūṣ” Kelimesiyle Yapılanlar 65
2. 1. 7. 4. 6. “yerine” Kelimesiyle Yapılanlar 65
2. 1. 7. 4. 7. “ṭarafından” Kelimesiyle Yapılanlar 65
2. 1. 7. 4. 8. “miṣāl” Kelimesiyle Yapılanlar 65
2. 1. 7. 4. 9. “ṭaşra” Kelimesiyle Yapılanlar 65
2. 1. 8. BAĞLAMA GRUBU 66
2. 1. 8. 1. Sıralama Edatlarıyla Yapılanlar 66
2. 1. 8. 1. 1. “u, ü, vu, vü” Edatıyla Yapılanlar 66
2. 1. 8. 1. 2. “ve” Edatıyla Yapılanlar 66
2. 1. 8. 1. 2. “ile” Edatıyla Yapılanlar 67
2. 1. 8. 2. Denkleştirme Edatlarıyla Yapılanlar 67

2. 1. 8. 2. 1. “yāḫūd” Edatıyla Yapılanlar 67
2. 1. 8. 2. 2. “veyāḫūd” Edatıyla Yapılanlar 67
2. 1. 8. 3. Karşılaştırma Edatlarıyla Yapılanlar 67
2. 1. 8. 3. 1. “hem … hem …” Edatıyla Yapılanlar 67
2. 1. 8. 3. 2. “gāh … gāh …” Edatıyla Yapılanlar 67
2. 1. 8. 3. 3. “ne … ne …” Edatıyla yapılanlar 68
2. 1. 8. 3. 4. “ya … ya …” Edatıyla Yapılanlar 68
2. 1. 9. UNVAN GRUBU 68
2. 1. 10. BİRLEŞİK İSİM GRUBU 68
2. 1. 11. ÜNLEM GRUBU 69
2. 1. 12. SAYI GRUBU 69
2. 1. 13. BİRLEŞİK FİİL 69
2. 1. 13. 1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Meydana Gelenler 69
2. 1. 13. 1. 1. Unsurları Tek Kelime Olanlar 69
2. 1. 13. 1. 2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olanlar 70
2. 1. 13. 1. 3. Yardımcı Fiili Birleşik Fiil Olanlar 71
2. 1. 13. 2. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller 71
2. 1. 13. 2. 1. Unsurları Tek Kelime Olanlar 71
2. 1. 13. 2. 2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olanlar 72
2. 1. 14. KISALTMA GRUPLARI 72
2. 1. 14. 1. İsnat Grubu 72
2. 1. 14. 2. Yükleme Grubu 72
2. 1. 14. 3. Yönelme Grubu 73
2. 1. 14. 4. Bulunma Grubu 73
2. 1. 14. 5. Uzaklaşma Grubu 73
2. 1. 14. 6. Vasıta Grubu 74
2. 2. FARSÇA KELİME GRUPLARI 74
2. 2. 1. İSİM TAMLAMASI 74
2. 2. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar 75
2. 2. 1. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar 75
2. 2. 1. 1. 2. Tamlayanı ve Tamlananı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar 75
2. 2. 1. 1. 3. Tamlayanı Farsça, Tamlananı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar 76
2. 2. 1. 1. 4. Tamlayanı Arapça, Tamlananı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar 76
2. 2. 1. 2. Tamlayanı veya Tamlananı Kelime Grubu Olanlar 76
2. 2. 1. 2. 1. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar 76
2. 2. 1. 2. 1. 1. Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar 76
2. 2. 1. 2. 1. 2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar 77
2. 2. 1. 2. 1. 3. Tamlayanı Vasf-ı Terkibî Olanlar 77
2. 2. 1. 2. 1. 4. Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar 77
2. 2. 1. 2. 1. 5. Tamlayanı Birleşik İsim Grubu Olanlar 77
2. 2. 1. 2. 2. Tamlananı Kelime Grubu Olanlar 77
2. 2. 1. 2. 2. 1. Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar 77
2. 2. 1. 2. 2. 2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar 78

2. 2. 1. 2. 2. 3. Tamlananı Vasf-ı Terkibî Olanlar 78
2. 2. 1. 2. 3. Tamlayanı ve Tamlananı Kelime Grubu Olanlar 78
2. 2. 1. 2. 3. 1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar 78
2. 2. 1. 2. 3. 2. Tamlananı İsim Tamlaması, Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar 78
2. 2. 1. 2. 3. 3. Tamlananı İsim Tamlaması, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar 78
2. 2. 1. 2. 3. 4. Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar 79
2. 2. 1. 2. 3. 5. Tamlananı Sıfat Tamlaması, Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar 79
2. 2. 1. 2. 3. 6. Tamlananı Sıfat Tamlaması, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar 79
2. 2. 1. 2. 3. 7. Tamlayanı ve Tamlananı Vasf-ı Terkibî Olanlar 79
2. 2. 1. 2. 3. 8. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar 79
2. 2. 1. 2. 3. 9. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar 80
2. 2. 1. 2. 3. 10. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar 80
2. 2. 1. 2. 3. 11. Tamlayanı ve Tamlananı Bağlama Grubu Olanlar 80
2. 2. 1. 2. 3. 12. Tamlananı Bağlama Grubu Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar 80
2. 2. 2. SIFAT TAMLAMASI 80
2. 2. 2. 1. İsmi ve Sıfatı Tek Kelime Olanlar 81
2. 2. 2. 1. 1. İsmi ve Sıfatı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar 81
2. 2. 2. 1. 2. İsmi ve Sıfatı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar 81
2. 2. 2. 1. 3. İsmi Arapça; Sıfatı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar 81
2. 2. 2. 1. 4. İsmi Farsça; Sıfatı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar 81
2. 2. 2. 2. 1. Sıfatı Kelime Grubu Olanlar 82
2. 2. 2. 2. 1. 1. Sıfatı Arapça veya Farsça İsim Tamlaması Olanlar 82
2. 2. 2. 2. 1. 2. Sıfatı Farsça Vasf-ı Terkibî Olanlar 82
2. 2. 2. 2. 1. 3. Sıfatı Bağlama Grubu Olanlar 82
2. 2. 2. 2. 1. 4. Sıfatı Farsça Birleşik Sıfat Olanlar 83
2. 2. 2. 2. 1. 5. Sıfatı Arapça Lafzî İzafet Olanlar 83
2. 2. 2. 2. 2. Sıfatı ve İsmi Kelime Grubu Olanlar 83
2. 2. 3. BİRLEŞİK SIFATLAR 84
2. 2. 2. 1. İki İsimden Oluşanlar 84
2. 2. 2. 2. İsim ve Sıfattan Oluşanlar 84
2. 2. 2. 2. 1. Emir Gövdesinden İsm-i Fâil Olanlar 84
2. 2. 2. 2. 2. Geçmiş Zaman Gövdesinden Yapılan İsm-i Mef'ûller 85
2. 2. 4. BİRLEŞİK İSİM GRUBU 85
2. 3. ARAPÇA KELİME GRUPLARI 86

2. 3. 1. İSİM TAMLAMALARI 86
2. 3. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olanlar 86
2. 3. 1. 2. Tamlananı Edat Olanlar 86
2. 3. 1. 3. Atıflı İsim Tamlamaları 86
2. 3. 2. SIFAT TAMLAMASI 87
2. 3. 3. BİRLEŞİK SIFATLAR 87
2. 3. 3. 1. Muzaf + Harf-i Cer + Şahıs Zamiri Şeklinde Oluşturulmuş Kalıplaşmış İfadeler 87
2. 3. 3. 2. Arapça Lafzî İzafetler 87
2. 3. 4. BİRLEŞİK İSİM GRUBU 88
3. CÜMLE TÜRLERİ 88
3. 1. Yüklemin Türüne Göre Cümleler 88
3. 1. 1. Fiil Cümlesi 88
3. 1. 2. İsim Cümlesi 89
3. 2. Yüklemin Yerine Göre Cümleler 89
3. 2. 1. Kurallı (Düz) Cümle 89
3. 2. 1. 1. Kurallı fiil cümlesi 90
3. 2. 1. 2. Kurallı isim cümlesi 90
3. 2. 2. Devrik Cümle 90
3. 2. 2. 1. Devrik fiil cümlesi 91
3. 2. 2. 2. Devrik isim cümleleri 91
3. 3. Anlamlarına Göre Cümleler 91
3. 3. 1. Olumlu Cümleler 92
3. 3. 1. 1. Olumlu fiil cümlesi 92
3. 3. 1. 2. Olumlu isim cümlesi 92
3. 3. 2. Olumsuz Cümle 93
3. 3. 2. 1. Olumsuz fiil cümlesi 93
3. 3. 2. 1. 1. “-ma/-me eki ile kurulanlar 93
3. 3. 2. 1. 2. “ne…ne…” bağlama edatı ile kurulanlar 93
3. 3. 2. 2. Olumsuz isim cümlesi 94
3. 3. 2. 2. 1. “değil” kelimesi ile yapılanlar 94
3. 3. 2. 2. 2. “yoḳ” kelimesiyle yapılanlar 94
3. 3. 3. Soru Cümlesi 94
3. 3. 3. 1. Soru eki mı/mi ile kurulan soru cümleleri 94
3. 3. 3. 2. Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri 95
3. 3. 3. 2. 1. “ḳaç” kelimesiyle kurulan soru cümleleri 95
3. 3. 3. 2. 2. “ḳanġı/ḳankı” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri 95
3. 3. 3. 2. 3. “ḳanı” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri 95
3. 3. 3. 2. 4. “kim” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri 95
3. 3. 3. 2. 5. “ne” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri 95
3. 3. 3. 2. 6. “nice” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri 96
4. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ 96
4. 1. “ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler 96
4. 1. 1. Yardımcı cümlesi temel cümleye özne ilgisiyle bağlananlar 97
4. 1. 2. Yardımcı cümlesi temel cümleye nesne ilgisiyle bağlananlar 98
4. 1. 3. Yardımcı cümlesi ana cümleye yer tamlayıcısı ilgisiyle bağlananlar 99
4. 1. 4. Yardımcı cümlesi temel cümleye zarf ilgisiyle bağlananlar 100

4. 1. 5. Yardımcı cümlesi ana cümleye yüklem ismi ilgisiyle bağlananlar 101
4. 1. 6. Yardımcı cümlesi temel cümle öznesinin sıfatı olanlar 102
4. 1. 7. Yardımcı cümlesi temel cümlenin nesnesinin sıfatı olanlar 103
4. 1. 8. Yan cümlesi ana cümlenin yer tamlayıcısının sıfatı olanlar 104
4. 1. 9. Yardımcı cümlesi ana cümlenin zarfının sıfatı olanlar 106
4. 1. 10. Yardımcı cümlesi ana cümlenin yüklem isminin sıfatı olanlar 107
4. 2. “ve” bağlama edatı ile bağlanan cümleler 107
4. 3. Diğer bazı bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler 109
4. 4. Cümle başı edatlarıyla bağlanan cümleler 111
4. 4. 1. “çün” ve “çünki” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler 111
4. 4. 2. “ammā” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler 112
4. 4. 3. “ammā çünki” ile bağlanan cümleler 113
4. 4. 4. “eger” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler 113
4. 4. 5. “egerçi” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler 113
4. 4. 6. “mādām ki” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler 114
4. 4. 7. “her çend / her çend ki” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler 115
4. 4. 8. “vaḳtā ki” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler 115
4. 4. 9. “meger” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler 116

İKİNCİ BÖLÜM

METİN (SİYER-İ NEBÎ) 118

SONUÇ 296
KAYNAKLAR 302

KISALTMALAR DİZİNİ

A.	: Arapça
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
F.	: Farsça
H	: Murad Molla Kütüphanesi Hamidiye Nüshası
hzl.	: Hazırlayan
m.	: Miladi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
N	: Nuruosmaniye Kütüphanesi Nüshası
s.	: Sayfa
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDED	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

ABDÜLBÂKÎ ÂRİF EFENDİ (HAYATI, ESERLERİ, SİYER-İ NEBİ)

Hayatı

Abdülbâkî Ârif Efendi İstanbul'da Kasımpaşa'da doğmuştur. Babası, Tersane-i Amire mahzen kâtibi Ammizade Mehmed Efendi'dir. Bazı eserlerindeki müellif ve ketebe kayıtlarında dedesinin adının mustafa olduğu belirtildiğinden, kaynaklarda Abdülbaki Ârif b. Mehmed b. Mustafa şeklinde anılmaktadır. Şiirlerinde "Ârif" mahlasını kullandığından Ârif Abdülbâkî olarak da tanınmıştır. Sâlim tezkiresinde belirtildiğine göre medrese tahsilini tamamladıktan sonra Rumeli kazaskerliğinden mâzul Memikzade Mustafa Efendi'den mülazemet aldı. Sâlim tezkiresinde bununla ilgili şu kayıt yer almaktadır:

Fi'l-aṣl dürr-i şehvār-ı vücūd-ı ᶜālī-miḳdārları kān-ı cevāhir-i kemāl olan Ḳonsṭanṭıniyye-i bī-hemālden Ḳasım Paşa-nām maḥalden nümāyān ve Tersāne-i ᶜĀmirede maḫzen kātibi ᶜAmmi-zāde Meḥmed Efendi-nām ẕāt-ı bī-aḳrānıñ maḥdūm-ı necābet-mersūmı olup kendi ḳariḥa-i ᶜālīsinden şeb ü rūz taḥṣīl-i kemālāta saᶜy ü gūşiş eyleyip her fenni kemā-yenbaġī tekmīl ve ḥusn-i ḫaṭṭ ve sāᵓir ᶜirfānı bi'l-külliye taḥṣīl eyledikden ṣoñra biñ altmış iki Cumādā-yı ūlāsında ol ᶜaṣrda Rūmeli ḳaẕī-ᶜaskerliginden maᶜzūl Memik-zāde Muṣṭafā Efendi merḥūma ᶜAyıntāb ḳażāsı ber-vech arpalıḳ ᶜināyet buyurulup ol vaḳtde baᶜẓı ikrām ḳaṣd olunan ḳuẕāt-ı ᶜasākir ḥaẕarātınıñ arpalıḳları tebdīl olduḳça ṭaraf-ı şehinşāhīden bir iki teşrīf iḥsān olunmaḳ maᶜrūf oluġundan mesbūḳu'ẕ-ẕikr Memik-zāde merḥūma daḫı sālifü'ẕ-ẕikr ᶜAyıntāb arpalıġı ile iḥsān olunan teşrīfden mütercem-i meẕkūr ḥaẕretleri ḳarīn-i şeref-i mülāzemet olmuşlar idi.[1]

Şeyhî ise Vekâyiü'l-Fuzalâ'da Bosnalı Bâlî Efendi'den mülazım olduğunu kaydetmektedir.[2] Fakat İsmail Hakkı Uzunçarşılı Sâlim'in verdiği bilgiyi daha doğru bulmakta, doğum tarihi bilinmeyen Abdülbâkî Efendi'nin, Memikzade'den mülazemet aldığı yıl belli olduğuna göre 1043'te (m. 1633) doğmuş olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmektedir.[3] Abdülbâki Efendi bir müddet haremeyn evkafı kâtipliği yaptı ve sırası gelince, 1076'da (m. 1665) İstanbul'da kırk akçe yevmiyeli Defterdar Yahyâ Medresesi müderrisliğine tayin edildi. Burada görevini tamamladıktan sonra Şeyhülislam Minkârîzâde Yahyâ Efendi'nin yaptığı imtihanda birinci olarak ibtida-i hariç[4] payesiyle Mâlulzâde Medresesi'ne müderris oldu (1068).

Abdülbâkî Efendi önce Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'ya, sonra eniştesi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya intisap ederek onların yakın ilgi ve yar-

---

[1] Adnan İnce, Tezkiretü'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 477.
[2] Abdülkadir Özcan, Şakaiku'n-Nu'maniye ve Zeyilleri, "Şeyhî Mehmed Efendi, Vekayi'ül Fudala", İst., 1989, C. 3, s. 358.
[3] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâki Ârif Efendi", TTK Belleten, C. 22, S: 85, Yıl: 1958, s. 101-102.
[4] Medreselerdeki üç tahsil derecesinden ilki.

dımlarını görmüştür. Vazifelerinde başarı gösterdiği için hızlı bir şekilde dereceleri yükselmiştir. 1672 yılında Hüsrev Kethüdâ, ertesi yıl Sekban Ali, 1675 yılında Hayreddin Paşa, bir sene sonra Atik Murad Paşa, 1678 yılında Mahmud Paşa, ertesi yıl Atik Valde Sultan, 1680'de de Süleymaniye medreselerinde çalışarak müderrislik hizmetini tamamlamış ve 1681 yılında Selanik kadısı olmuştur. Bu görevdeyken eğlenceye düşkün olduğuna dair bir şikâyet üzerine IV. Mehmed'in fermanıyla meslekten ihraç edilmiş ve sürgüne gönderilmiştir. Dört yıllık bu dönemde geçimini hattatlıkla sağlamıştır. Daha sonra affedilerek Bursa kadılığı görevine atanmıştır. Burada da süresini tamamladıktan sonra mekke payesiyle Kahire kadılığına getirilmiştir. Buradan da azledildikten sonra İstanbul payesini almış ve ardından İstanbul kadılığına atanmıştır. Bundan sonra önce Anadolu daha sonra da Rumeli kazaskeri olmuştur. Bu görevlerinden de bir süre mazul kaldıktan sonra tekrar Rumeli kazaskeri olduysa da burada müddetini tamamladıktan sonra Bursa'da ikamete mecbur edilmiştir. 1712 yılında effedilince tekrar İstanbul'a dönmüştür. On ay sonra artık seksen yaşını geçmiş olan Abdülbâkî Efendi 28 Ekim 1713'te burada vefat etmiş ve Eyüp Sultan türbesi haziresine defnedilmiştir.[5] Kabrinin türbeden Bostan İskelesi'ne çıkan kapının solunda, vasiyeti üzerine kendi vakfı olarak hanımı tarafından yaptırılan abdest musluklarının arkasında bulunduğu belirtilmektedir. Vefatına yazılan birçok tarih manzumesi arasında talebesi Seyyid Vehbî Abdülbâkî Ârif Efendi'nin vefatına şu şiirin son mısrası ile tarih düşmüştür:

Cenâb-ı ârif-i billâh Abdülbâkisi hâsıl

Ki olmışdı müsellem fazlı gibi hüsn-i ahlâkı

İki kez olmuşidi zatı sadr-ı Rum'a pirâye

Pür etmişidi debīr-i çarh vasfile nüh-evrâkı

Olup vâreste-i kayd-ı anâsır gitdi uçmağa

Hümâ-yı ruhu kıldı âşiyâna evc-i ıtlâkı

Dedim giryân giryân fevtiniñ târihin ey Vehbî

Gidip Ârif Efendi kaldı ismi dehre bâkî[6]

Seyyid Vehbî'nin bu mısra ile biten şiiri Ârif Efendi'nin mezar taşına yazılmıştır.

Ayrıca Şeyh Süleyman Efendi-zâde Yahya Çelebi de şu mısra ile Ârif Efendi'nin vefatına tarih düşmüştür:

"Ârif-i bi'llâh ᶜAbdülbâki-i ᶜadn-âşiyân"

Son zamanlarında malının üçte birini hayır işlerine vakfetmiş, ölümünden sonra, damadı ve talebesi olan Abdürrahim Fâiz Efendi Eyüp Hamamı'nın

[5] Adnan İnce, Tezkiretü'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 478.
[6] Pervin Çapan, Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuḫbetü'l-Āṣār Min Fevāᵓidi'l-Eşᶜār) İnceleme-Metin-İndeks, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 406.

külhanı karşısında adına bir medrese yaptırmıştır. Bu konu da Mustafa Safâyî Efendi'nin Tezkire-i Safâyî adlı eserinde şu şekilde anlatılmaktadır:

Mevlānā-yı mezbūr evāḫir-i ᶜömründe ṣülüṯ-i mālını vücūh-ı ḫayra ṣarf olunmaḳ üzre vaṣiyyet etmekle fevtinden ṣoñra dāmād-ı ᶜālī-niṯār-ı Fāᵓiz Efendi civār-ı Ebī Eyyūb Enṣārī'de bir medrese-i celīle bünyādı ile rūḥunu şād etmişdir. [7]

Ârif Efendi'nin Arapça, Farsça ve Türkçe şiir söylemeye kudreti olan, divan sahibi bir şair ve kelam, ahlâk, siyer gibi dinî ilimlerle sarf, nahiv ve belâgatta devrin önde gelen alimlerinden biri olduğunda kaynaklar birleşmektedir. Hat sanatını Mehmed Tebrizî'den öğrenerek zamanının imadı kabul edilecek kadar iyi bir ta'lik hattatı olan Abdülbâkî Efendi birçok murakka' ve kıta yazmış, kitap istinsah etmiştir. Yetiştirdiği pek çok talebe arasında Kâtipzâde Mehmed Refî Efendi, Vak'anüvis Râşid Efendi, Şair Seyyid Vehbî, Şeyhülislam İshak Efendi, kendi kölelerinden olan ve Padişah III. Ahmed'e takdim bir yazısı çok beğenildiği için Abdülbâkî Efendi'den satın alınıp azat edildikten sonra saraya meşk hocası yapılan Ali Rumî belli başlılarıdır.

Şeyhülislam Esad Efendi onun mûsikîde ilim ve pratik bilgi sahibi olduğunu, besteler yaptığını belirterek bu sahada da devrin üstatlarından biri kabul edildiğini yazmaktadır.[8] Ancak Selanik'teki müderrisliği sırasında rindmeşreb ve ahl-i keyf olduğu suçlamasıyla azledilmesi ve ilmî muhiti sebebiyle bu yönü ile az tınınmış ve eserlerinin birçoğu unutulmuştur. Bununla beraber güfte mecmualarında bazı besteleri zikredilmekte, edebiyatımızın ve dinî mûsikîmizin en güzel eserlerinden biri olan mi'raciyesi ise devrinde çok tanındığı gibi günümüze de birçok yazması ulaşmıştır.

Eserleri:

Türkçe Divanı:

Türkçe şiirlerinin yer aldığı bu eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe yazmalar bölümünde 710, 2796, 5562 numaralarla kayıtlı nüshaları ile Süleymaniye Kütüphanesi'nde Esad Efendi yazmaları arasında 2660 numarasıyla kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır. Sâlim, Safâî ve Ramiz tezkirelerinde şiirlerinden bazı örnekler bulunmaktadır. Özellikle kaside ve gazelleriyle tanınmış olan Abdülbâkî Efendi'nin divanında Sultan II. Mustafa, Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Amcazâde Hüseyin Paşa gibi devlet büyükleri hakkında yazılmış birçok kaside yer almaktadır. Şiirleri rindane ve âşıkanedir.

Mi'racnâme:

[7] age., s. 406.
[8] Şeyhülislam Esad Efendi, Atrabü'l-âsâr, İstanbul 1311, s. 450.

Manzum bir eserdir. Abdülbâkî Efendi, eserinin her yıl Miraç Kandili'nde Eyüp Camii'nde okunması ve bu esnada davetililere şeker, şerbet, öd ve anber ikram edilmesi için bir vakıf yapmış ve eser uzun yıllar bu şekilde okunmuştur.[9]

Eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY nr. 2480, 2633, 4636) ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hacı Mahmud Efendi, nr. 3702, 3879, 4478; Lala İsmail, nr. 264/1) birçok yazması bulunmaktadır.[10]

Metin Akar miraciyeler üzerine bir doktora çalışması yapmış ve bu çalışmasında Abdülbâkî Efendi'nin Mi'racnâme'sini de tanıtmıştır.[11]

Hüseyin Ayan da Abdülbâkî Efendi'nin Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 1200 numarada kayıtlı bir mi'raciyyesini 1986'da yayımladığı bir makalede tanıtmıştır. Ayan bu eserin, birçok eserin bir arada bulunduğu 174 yapraklık bir mecmuanın içerisinde yer aldığını belirtmektedir. Küçük bir mesnevi özelliği taşıyan bu eser 315 beyitten oluşmakta ve yer yer mensur kısımları da bulunmaktadır.[12]

Siyer-i Nebî:

Eser manzum bir mukaddimeyle başlamaktadır. Hz. Muhammed'in atalarından itibaren peygamberliğinin dördüncü yılına kadar meydana gelen olaylar anlatılmaktadır. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi ilgili başlık altında verilecektir.

Menâhicü'l-usûli'd-dîniyye ilâ mevâkıfi'l-makâsıdi'l-ayniyye:

Kelam ilmi ve metotları hakkında yazılmış Türkçe bir kitaptır. Ancak kaynaklarda ve kütüphane fihristlerinde adı Kitâbü'l Menâhic, Menâhicü'l-usûli'd-dîniyye, Menâhicü'l-vüsûl ilâ medâricü'l-usûl, Nurü'l-lâmi' burhânü's-sâtı', Hakâyikü'l-merâm fî tahkiki dekâyıkı kelâm, Menâhic fî ilmi kelâm gibi değişik şekillerde geçmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Şehid Ali Paşa, nr. 1631) müellif hattıyla bir nüshası bulunmaktadır. Müellif eserinin mukaddimesinde, şer'î ilimlerin esası olan ilm-i kelamın herkesçe bilinmesi gerektiğini, ancak bu sahada Türkçe bir eser yazılmadığını söyleyerek bir risale kaleme almaya başladığını, daha sonra bundan vazgeçtiğini, fakat Veziriazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın emriyle müsveddeleri birleştirerek eserini tamamladığını belirtmektedir. Eserin kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunmaktadır.[13]

Mukaddime-i Ahlâk-ı Nâsırî Mu'arrebî:

Nâsıruddîn-i Tûsî'nin eseri olan Ahlâk-ı Nâsırî'nin mukaddime bölümünün Farsçadan Arapçaya tercümesidir.[14]

Mukaddime-i Fethiyye:

---

[9] Pervin Çapan, Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuḫbetü'l-Āṣār Min Fevāʾidi'l-Eṣᶜār) İnceleme-Metin-İndeks, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.
[10] TDV İslam Ansiklopedisi, C.1, s. 197.
[11] Metin Akar, Türk Edebiyatında Manzum Mi'rac-Nâmeler, Ankara 1987, s. 184-189.
[12] Hüseyin Ayan, "Abdülbâkî Ârif Efendi'nin Mi'raciyyesi", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi, Yıl: 1986, S: 2, s. 1.
[13] TDV İslam Ansiklopedisi, C.1, s. 198.
[14] age., s. 198.

Kaynaklarda Makâme-i Fethiyye adıyla da anılan bu eserin mahiyeti hakkında tam bir bilgi elde edilememişse de isminin yazılışında bulunması muhtemel bazı yazım hataları göz önüne alınarak Makâle-i Kandiyye ile aynı eser olabileceği tahmin edilmektedir.[15]

Makâle-i Kandiyye:

Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın Uyvar'da kazandığı başarı ve Kandiye'yi zaptetmesi dolayısıyla yazılmış bir manzumedir. Brockelmann eserden, Maqāmat fatḥ Qandîya adıyla bahsetmekte ve bir nüshasının Leiden'de bulunduğunu bildirmektedir.[16]

Maᶜne'l-Bidᶜa:

Arapça küçük bir eserdir. Âtıf Efendi Kütüphanesi'nde (nr. 2822) kayıtlı mecmuanın baş tarafında bulunmaktadır.[17]

İmruᵓun ve Nefsühû:

Nahiv ilmiyle ilgili Arapça bir risaledir. Bir nüshası Âtıf Efendi Kütüphanesindeki mecmuada yer almaktadır.[18]

El-Maᶜrife ve'n-Nekre:

Yine bu da nahivle ilgili Arapça bir eserdir. Âtıf Efendi Kütüphanesi'deki aynı mecmua içerisinde bir nushası yer almaktadır.[19]

Şerhu Kasîde-i Abdullah Paşa:

Köprülüzâde Abdullah Paşa'nın Arapça bir kasidesinin şerhidir. Bu eserinde yine Âtıf Efendi Kütüphanesi'ndeki aynı yazma içerinde bir nüshası bulunmaktadır.[20]

Taᶜrîb-i Risâleti'l-ᶜİsâm fi'l-Hakîkati ve'l-Mecâz:

İsâmüddin el İsferâyînî'nin Risâle fî ilmi'l-mecâz adlı Farsça eserinin Arapça tercümesidir. Bir nüshası Leiden'de E. J. Brill koleksiyonunda bulunmaktadır. Ayrıca bir nüshası da Âtıf Efendi Kütüphanesi'ndeki mecmua içinde yer almaktadır.[21]

Risâle-i Lâm:

Hediyyetü'l-ârifîn'de belirtildiğine göre nahivle ilgili bir eserdir.[22] Şeyhî, eserin adını Risâle-i Lâm-ı Ta'rîf olarak vermektedir.[23]

---

[15] age., s. 198.
[16] age., s. 198.
[17] age., s. 198.
[18] age., s. 198.
[19] age., s. 198.
[20] age., s. 198.
[21] age., s. 198.
[22] Bağdatlı İsmail Paşa, Hediyyetü'l-ârifîn, Esmâü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannıfîn, Haz. İbnülemin Mahmud Kemal İnal-Avni Aktuç, İstanbul 1955, Cilt-1, s. 496.

Tahmîs-i Kasîde-i Bânet Su^{c}âd:

Ka'b bin Züheyr'in Kaside-i Bürde adıyla da anılan şiirinin tahmisidir. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'de (H. Hüsnü Paşa, nr. 1013/3) bulunmaktadır.[24]

SİYER-İ NEBÎ

Eser Hazreti Muhammed'in ecdadından başlayarak peygamberliğinin dördüncü yılına kadar meydana gelen olayları anlatmaktadır. Manzum bir mukaddimeyle başlamaktadır.

Abdülbâkî Ârif Efendi siyerini tamamlamadan vefat etmiş ve bu eser parça parça yazılmış olduğundan sonradan Veziriazam Damat İbrahim Paşa'nın emriyle Ârif Efendi'nin damadı Faiz Efendi tarafından 1131 Receb 1719 Mayısta tamamlanmıştır.[25] Bununla ilgili eserin sonunda Faiz Efendi tarafından şu kayıt düşülmüştür:

"*Bu nev ḳumāş-ı zer-tār-ı kār-gāh-ı belāġat ki, sābıḳ muẕmār-ı feṣāḥat u yekke-tāz-ı meydān-ı faẕl u ma^{c}rifet, ^{c}aṣrıñ ferīd-i faẕā^{ɔ}il-mendi ebu'l-ma^{c}ārif ^{c}Abdu'l-bāḳī ^{c}Ārif Efendi merḥūmuñ dest-dāde-i şāhid-i ḫayāli olup, merḥūm-ı merḳūmuñ yarā^{c}a-i bedāyi^{c}-nigārı taḫḳīḳ-i mebḥaş-i rūḥa resīde olduḳda bi-emri'l-lāh-i te^{c}ālā şehbāz-ı cān-ı mümtāzı şikār-gāh-ı ^{c}illiyyīne pervāz idüp, bu eşer-i celīlü'l-ḳadr ceste ceste evrāḳ-ı şuḥufda perākende vü perīşān ḳalmağile, ḥālā revnaḳ-baḫş-ı sadāret-i ^{c}uẓmā ve zīb-āver-i vekālet-i kübrā ṣıḥr-ı şehinşāh-ı mu^{c}aẓẓam neyyir-i tābende-i sipihr-i kerem dārāfer ü İskender-i Ḥaşem ḫātim-i şeym-i ^{c}aliyyü'l-himem ḥaẕret-i İbrāhīm Pāşā -yessiru'l-lāh-i bi'l-ḫayr mā-yürīd ve mā-yeşā^{ɔ}- (ḥaẕretleri) ol lāli-i girān-ḳadr-i belāġatiñe intiẓām-āver-i silk-i cem^{c} ü tasṭīr olunmasın. Bu ^{c}abd-ı faḳīr-i fā^{ɔ}izü'l-ḥasīni dā^{c}īlerine fermān-fermā olmalariyle imtiṣālen derḥāl teşmīr-i sāḳ-ı himmetle cem^{c} ü tebyīżine mübāderet idüp, işbu iḥdā ve şelāşīn ve mi^{ɔ}ete ve elf recebü'l-ferdinde bi-^{c}avni'l-lāhi'l-meliki'l-ḳadīr ḫātime-pīrā-yı taḥrīr ü tasṭīr oldı.*"[26]

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın naklettiğine göre Vakanüvis Raşid Abdülbâki Ârif Efendi'nin siyerinden takdirle bahsetmekte ve şöyle demektedir:

"Siyer-i Nebevî'de Veysi-i nüktedan gibi bir mukabele-i bediası vardır ki onun kumaş-ı ibaratı harirden rengin ve bunun abir-i tâbiratı Tayyibi'den müşkindir."[27]

SİYER-İ NEBÎ'NİN BÖLÜMLERİ

Eser manzum bir mukaddimeyle başlamaktadır. Bundan sonra Hz. Cabir'in Hazreti Peygambere kâinatta ilk yaratılan şeyle ilgili sorduğu soru ve Pay-

---

[23] Şeyhî, Vekâyiü'l-Fuzalâ, (hzl. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1988, s. 358-360.
[24] TDV İslam Ansiklopedisi, C. 1, s. 198.
[25] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâki Ârif Efendi", TTK Belleten, C. 22, S: 85, Yıl: 1958, 112.
[26] Abdülbâkî Ârif Efendi, Siyer-i Nebî, v. 136b/2.
[27] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâki Ârif Efendi", TTK Belleten, C. 22, S: 85, Yıl: 1958.

gamberin buna karşılık verdiği “Ey Cabir! Her şeyden önce Allah’ın ilk yarattığı şey senin peygamberinin nurudur.” cevabıyla devam etmektedir. Paygamber burada cevabını veriyor. Hz. Adem’de bu nurun nasıl yerleştirildiği ve Hz. Şit’e geçişi anlatıldıktan sonra eserin şu bölümlerden oluştuğu görülmektedir:

1. ᶜUluvv-i Rütbe-i Ecdād-ı Ḥażret-i Nebevī:

Eserin bu bölümünde Hz. Muhammed’in ecdadının sahip olduğu soyun ne derece yüksek bir şerefe sahip olduğu çeşitli rivayetlerle anlatılmaktadır.

2. Suḫan-Pirāyī-i Taᶜdād-ı Ecdād-ı Resūla’l-lāh:

Bu bölümde Hazreti Peygamberin ecdadının Adnan’dan itibaren tek tek dökümü verilmiştir. Burada Peygamberin her bir ceddinin kaç çocuğu olduğu, çocuklarının isimleri farklı rivayetlere dayandırılarak ortaya konmuştur.

3. Teẕnīb-i ᶜAbdu’l-muṭṭalib; mebādī-i şürūᶜ-ı hafr-i zemzemde baᶜẓı umūr ilcā itmekle eḥad-i evlādını niçe neẕr itdigidir:

Bu bölümde Hazreti peygamberin dedesi Abdulmuttalib’in zemzem kuyusunu ortaya çıkarması sürecindeki bazı hadiselerle on tane oğlu olması karşılığında adadığı adak ile ilgili olaylar anlatılmaktadır.

4. Ḥayret-efzā-yı vaḳᶜa-i aṣḥāb-ı fīl:

Bu bölümde de Ebrehe adındaki Yemen valisinin fillerle Kâbe’yi ortadan kaldırmak için gerçekleştirdiği saldırı ve Ebrehe’nin ababil kuşları tarafından helak edilişi anlatılmaktadır.

5. Tetimme-i tercüme-i ᶜAbdu’l-muṭṭalib:

Bu bölümde Abdulmuttalib’in ömrünün miktarı, çocuklarının sayısı, hangi çocuğunun en küçük olduğu, vefatı sırasında Hazreti Peygamberin durumu ve oğlu ve Hazreti Peygamberin babası olan Abdullah’ın evlendimesi gibi olaylar anlatılmaktadır.

6. Vaḳt-i ᶜulūḳ-ı an güher-gān-ı ışṭıfā:

Bu bölümde de Hazreti Peygamberin annesi Âmine’nin Hazreti Peygambere hamile kalışı anlatılmaktadır.

7. Taᶜyīn-i cāy-ı mevlid-i şāhen-şeh-i rüsül:

Bu bölümde Hazreti Peygamberin doğduğu yerin belirlenmesi anlatılmaktadır.

8. Taᶜyīn-i vaḳt-i mevlid-i sulṭān-ı enbiyā:

Hazreti Peygamberin doğduğu zaman değişik rivayetlerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

9. Beyān-ı ḥāl-i rıẓāᶜ-ı cenāb-ı şāh-ı rüsül:

Hazreti Peygamberin doğduktan sonra annesi tarafından kaç gün süreyle emzirildiği, sonra süt annesi Halime tarafından alınana kadar kim tarafından

emzirildiği ve Halime'nin Hazreti Peygamberi kabul edişi ile onu emzirmesi süresince meydana gelen olayların çeşitli rivayetlerle anlatıldığı bölümdür.

10. Eşḳāl-i māder-i şāh-ı rüsül:

Hz. Muhammed'in annesi Âmine'nin vefatı ile ilgili rivayetlerin konu edildiği bölümdür. Ayrıca burada Hazreti Peygamberin anne ve babasının fetret ehlinden olup olmadıkları ile ilgili farklı görüşlere yer verilmiştir.

11. Tenbīh-i siyānet-i resūl-i ekrem:

Hazreti Peygamberin peygamberliğinin öncesinde onun beklenen resul olduğunu anlayan bazı kimselerin Abdulmuttalib'e onu koruması gerektiği hususunda uyarılarda bulunmasının anlatıldığı bölümdür.

12. Tebşīr-i seyf-i ẕi'l-yezen ez bi'şet-i resūl:

Bu bölümde Abdulmuttalib ve diğer Kureyş ileri gelenlerinin zamanın Habeş Hükümdarı Seyf bin Zilyezen'i hükümdarlığını tebrik etmek için Habeşe gittiklerinde Seyf bin Zilyezen'in Abdulmuttalib'e Mekke'de doğmuş veya doğacak olan bir çocuğun ileride peygamber olacağına dair müjde verdiği anlatılmaktadır.

13. Sene-i şāmine ez mevlid-i sulṭān-ı rüsül:

Bu bölümde Hazreti Peygamberin doğumunun sekizinci senesinde meydana gelen olaylar anlatılmıştır. Abdulmuttalib'in vefatı, Peygamberin amcası Ebu Talib'in Hazreti Peygamberin koruyuculuğunu üstlenmesi ve Peygamber Ebu Talib'in himayesinde iken Ebu Talib'in evinde meydana gelen bazı harikulade olaylar vb.

14. Der-beyān-ı ḳaḥṭ-ı sāl:

Hazreti Peygamberin amcası Ebu Talib ve Mekke halkıyla birlikte Kâbe'de yağmur duası edişi ve bu duanın hemen akabinde Mekke'de yaşanan yağış bolluğunun anlatıldığı bölümdür.

15. Sefer-i gerden-beşām an māh-ı şeb-hengām-ı āvādanī:

Ebu Talib'in Şam seferine çıkması, Hazreti Peygamberi de yanında götürmesi ve Hazreti Peygamberin Rahip Buhayra ile karşılaşmasının anlatıldığı bölümdür.

16. Beyān-ı vaḳ'a-i āfāḳ-gīr-i ḥarb-i füccār:

Tarihçilerin naklettiğine göre, Kays kabilesi ile Kureyş ve Kenane kabileleri arasında, haram aylarda (Haram aylar, hac ayları olan Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayıdır.) savaşa çıktı; bundan dolayı bu savaşa, Füccar (yani facir ve kötü insanların) savaşı denildi. İşte bu bölümde de Hazreti Peygamberin bu savaşa katılması anlatılmaktadır.

17. Vaḳ'a-i pür-'aber-i ḥılf-i fuẕūl:

Bu bölümde Füccar savaşından sonra Mekke'de huzuru ve güveni tesis etmek amacıyla Mekke'nin ileri gelenleri tarafından oluşturulmuş olan Hılfu'l-Füdul cemiyetine Hazreti Peygamberin katılmasının anlatıldığı bölümdür.

18. Sefer-i güzīden an māh-ı beşām-ı bār-ı dīger:

Hz. Hatice'nin Hazreti Peygambere ticaret kervanlarını Şam'a götürmesi teklifinde bulunması ve Peygamberin bunu kabul ederek bu kervanları Şam'a götürmesi sonucunda Hz. Hatice ile bir iş ortaklığı kurması, daha sonra da Hazreti Peygamber ile Hz. Hatice'nin evlilik hadisesinin anlatıldığı bölümdür.

19. Binā-i beyt-i mükerrem, bā-ittifāḳ-ı Ḳureyş:

Bu bölümde Kâbe'nin binasının Kureyşliler tarafından yeniden yapılması sırasında Hacerü'l-Esved taşının yerine konması ile ilgili çıkan anlaşmazlıkta Hazreti Peygamberin kabileler arasında hakemlik yapması anlatılmaktadır.

20. Taᶜyīn-i vaḳt-i biᶜşet-i sulṭān-ı enbiyā:

Bu bölümde Hazreti Peygambere peygamberlik görevinin veriliş zamanının tayini çeşitli rivayetlerle anlatılmaktadır.

21. Der beyān-ı ḫaber-i ḫayr-māl-i varaḳa:

Bu bölümde Hazreti peygambere ilk vahi geldikten sonra Hz. Hatice'nin amcasının oğlu Varaka'nın Hazreti Peygamberi dinledikten sonra Hazreti Peygambere vahi getirenin diğer peygamberlere de gelen melek olduğunu haber vermesi anlatılmaktadır.

22. Fāᵓizān-ı sebḳat-i īmān ez aṣḥāb-ı kirām:

Bu bölümde de sahabe-i kiramdan ilk iman edenler anlatılmaktadır.

23. Vaḳāyiᶜ-i sene-i çārmīnān-ı buᶜş-i resūl:

Bu bölümde Hazreti Peygamberin peygamberliğinin dördüncü senesinde meydana gelen olaylar anlatılmaktadır.

1. 2. 2. SİYER-İ NEBÎ'NİN NÜSHALARI

Çalışmanın metin bölümünde Süleymaniye Kütüphanesi bünyesinde bulunan Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi 34 nk 3337 numarada kayıtlı bulunan ve Hasan bin Abdullah tarafından 1723 yılında istinsah edilmiş bulunan nüsha (N) esas alınmıştır. Bu nüshanın esas olınmış olmasının nedeni yazısının son derece okunaklı olması ve okunmasında karışıklık olabilecek bir çok yerde harekelerin kullanılmış olmasıdır. Bu nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: Aharlı kâğıt. 260 mm boy 144 mm eninde 136 yaprak. Her bir sahifede nesih yazı ile 74 mm uzunluğunda 23 satır. Serlevha müzehheb, cetveller yaldızlı, söz başları kırmızı, meşin, üstü yeşil kumaş kaplı, miklebli cilt. Kenarlarında bazı haşiyeler ve kelime anlamlarını içeren notlar olup vakıf mührü vardır.

Murad Molla Kütüphanesi'nde Hamidiye yazmaları 954 numarada kayıtlı bulunan ve kütüphane kayıtlarına göre 1718'de istinsah edilmiş olan nüshadan (H) çalışmada ikinci nüsha olarak faydalanılmıştır. Metin kurulurken Nuruosmaniye nüshası (N) esas alınmış Hamidiye nüshası (H) ise fark olarak gösterilmiştir. Her iki nüsha arasındaki farklar sayfa altında varak ve satır numaraları belirtilmek suretiyle gösterilmiştir. Hamidiye nüshasının da fiziksel özellikleri şu şekildedir: Beyaz, ince kâğıt. 235 mm boy 130 mm eninde 147 yaprak. Her bir sahifede nesih yazıyla 70 mm uzunluğunda 21 satır. Cetveller ilk iki sahife yaldızlı, diğerleri kırmızı çizgili. Serlevha müzehheb, sözbaşları kırmızı, koyu kırmızı meşin, altın yaldızlı, kabartma şemse, ince kenar suyu, miklebli cilt. Kenarlarında bazı haşiyeler olup vakıf mührü vardır.

Siyer-i Nebî'nin müellifin kendi hattıyla yazılmış eksik bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde Türkçe yazmalar bölümünde 1472 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Ayrıca yine bu kütüphanede 1673 ve 9714 numaralarda kayıtlı iki nüshası daha bulunmaktadır.

Eserin Topkapı Sarayı Müzesinde de iki adet nüshası bulunmaktadır. Bunlardan temin edip inceleme şansı bulduğumuz bir nüshası Hazine bölümü 1250 numarada kayıtlıdır. Bu nüshanın istinsah tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 18. yüzyılın başlarında istinsah edildiği tahmin edilmektedir. Nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: Aharlı elvan kâğıt. 205 mm boy 115 mm eninde 137 yaprak, her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 21 satır. Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı. Şemse ve miklepli koyu kahverengi deri cilt.

Topkapı Sarayı Müzesi Revan bölümü 1351 numarada kayıtlı bulunan diğer nüshanın ise 17. yüzyılın sonunda istinsah edildiği düşünülmektedir. Bu nüshanın fiziksel özellikleri ise şöyledir: Aharlı beyaz kâğıt. 210 mm boy 115 mm eninde 168 yaprak, her bir sahifede talik hatla yazılmış 19 satır. Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı, lak cilt.

Siyer-i Nebî'nin Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası daha bulunmaktadır. 3310 numarada kayıtlı olan nüshanın istinsah tarihi ve müstensihi bilinmemektedir. Bu nüshanın fiziksel özellikleri şöyledir: Esmer kâğıt. 248 mm en 150 mm eninde 128 yaprak, her bir sahifede talik hatla yazılmış 19 satır. Cetveller ilk iki sayfa yaldızlı diğerleri kırmızı. Serlevha müzehhep, söz başları kırmızı, açık kahverengi meşin cilt. Vakıf mührü vardır.

Nuruosmaniye Kütüphanesi 3336 numarada kayıtlı bulunan nüshanın da istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: İnce kâğıt. 240 mm boy 133 mm eninde 130 yaprak, her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 25 satır. Söz başları kırmızı, ebru kâğıt cilt. Birinci yaprakta III. Osman tuğralı vakıf mührü vardır.

Eserin yine Murad Molla Kütüphanesi Hamidiye yazmaları arasında 955 numarayla kayıtlı bulunan bir nüshası da 1818 yılında istinsah edilmiştir. Bu nüshayı kimin istinsah ettiği de bilinmemektedir. Nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: Beyaz, pembe, yeşil, sarı, mavi kâğıt. 242 mm boy 145 mm eninde 153 yaprak. Her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 19 satır. Cetveller altın, başlık

sanatlı ve nakışlı altın, söz başları kırmızı, dışı deve tüyü rengi, içi kahverengi meşin, altın yaldızlı kabartma, şemse, köşebent, ince kenar suyu, miklepli cilt. Vakıf mührü vardır.

Ârif Efendi'nin Siyer-i Nebî'sinin bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi Hüsrev Paşa yazmaları arasında 414 numarada kayıtlı bulunmaktadır. 1815 yılında istinsah edildiği düşünülen bu nüshanın fiziksel özellikleri de şöyledir: Abadî taklidi kâğıt. 250 mm boy 138 mm eninde 189 yaprak. Her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 80 mm uzunluğunda 21 satır. Cetveller yaldız, başlık hafif yaldızlı ve nakışlı, söz başları kırmızı, kahverengi meşin, şemseli, miklepli, kenar suyu yaldız cilt. Mehmed Hüsrev Paşanın vakıf mührü vardır. Baş tarafta 3 sayfada fihrist ve Valide Sultan Kethüdası Seyyid Mehmed namına 1231 tarihli bir temellük kaydı ve bazı sayfa kenarlarında metindeki lügatlerin anlamları ve haşiyeler vardır.

Siyer-i Nebî'nin başka bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi yazmaları arasında 733 numarada kayıtlı bulunmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihi bilinmeyen bu nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: Beyaz sarı karışık kâğıt. 222 mm boy 132 mm eninde 142 yaprak. Her bir sahifede ince talik yazıyla yazılmış 65 mm uzunluğunda 21 satır. Cetveller yaldız, başlık ziynetli ve tezhipli, söz başları kırmızı, koyu kırmızı meşin, altın yaldızlı kabartma şemseli ve miklepli cilt. Vakıf mührü vardır.

Eserin Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'nde 34 Atf 1760/1 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır. Nüsha hicri 1162 miladi 1749 yılında Şeyh Şerif tarafından istinsah edilmiştir. Nüshanın fiziksel özellikleri şöyledir: Venedik kâğıt. 320 mm 200 mm eninde 81 yaprak. Her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 115 mm uzunluğunda 21 satır. Cetveller kırmızı, sözbaşları kırmızı, kahverengi meşin, ıstampa yaldız, miklepli cilt. Vakıf mührü vardır.

Esere ait eksik bir nüsha da Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi yazmaları arasında 4400 numarada kayıtlı bulunan ve istinsah tarihi ile müstensihi belli olmayan nüshadır. Bu nüshanın fiziksel özellikleri de şu şekildedir: Sarıca mühreli kâğıt. 220 mm boy 135 mm eninde 58 yaprak. Her bir sahifede nesih yazıyla yazılmış 19 satır. Arkası meşin, üstü ebru kaplı cilt. Vakıf mührü vardır.

1. CÜMLE ÖGELERİ

1. 1. YÜKLEM

Metinde yüklem olarak basit fiil, birleşik fiil ve ek fiille çekimlenmiş isimler kullanılmıştır.

1. 1. 1. Basit Fiillerin Yüklem Olarak Kullanılması:

Metindeki cümlelerin büyük çoğunluğunda yüklem birleşik fiillerden ve ek fiille çekimlenmiş isimlerden oluşmuştur. Çok az bir kısmı ise basit fiillerden oluşmuştur. Metinde geçen yüklemi basit fiilden oluşmuş cümleler şu şekilde örneklendirilebilir:

- *ḫāne bir mertebe müstenīr oldı ki, her neye naẓarım düçār olurdı, anı hem-tāb-ı mühr-tāb-dār-ı bāhirü'l-envār görürdüm.* (38a/17)
- *Āyā! El-ān bizim içün ᶜuḳde-i ḫāṭır olan ᶜuḳāl ve eşkāliñ kerh-i küşāyı inḥilāli gelür mi?* (42a/5)
- *Savulsuñ baña seng-rāh olanlar reh-güẕārımdan.* (63a/1)
- *Taᶜahhüd-i ḫıẕmet-i kefāletin sermāye-i saᶜādet bildi.* (63a/20)
- *Yā Āmine, ol püser-i sütūde-güheri ya baña gösterürsün, ve illā seni veyāḫūd kendimi helāk ve āġūşte-i ḫūn u ḫāk itmek muḳarrerdir.* (40a/20)
- *Yā Muḥammed, seniñ delāᵓil-i nübüvvetiñden kütüb-i ḳadīmede meẕkūr olan ᶜalāmātıñ cümlesi meşhūd u muᶜayyen olup henüz ancaḳ bir ᶜalāmet kalmışdır.* (84b/10)
- *Ve derḥāl menzil-i Ḫadīce ṭarafına şitābān olup gitdim.* (87a/5)
- *Pes cānib-i yesārıma daḥī idāre-i pergār-ı bīniş ḳıldım, yine kimse görmedim.* (108a/1)
- *Ve refte refte āteş-i taḥammül-güdāz-ı buġẕ u ᶜadāvetleri bālā-gīr-i izdiyād olup, bir vaḳitde anlardan bir gürūh müctemiᶜ olup ḥuẕūr-ı Ebī Ṭālib'e geldiler.* (127a/8)

1. 1. 2. Birleşik Fiillerin Yüklem Olarak Kullanılması:

Yukarıda da belirtildiği gibi yüklemlerin çoğu birleşik fiillerden oluşmaktadır. Metinde geçen cümlelerde birleşik fiillerin yüklem olarak kullanılışı iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar, birleşik fiillerin tek bir cümlenin yüklemi olması ve birleşik fiillerin çeşitli şekillerde bağlanmış cümlelerde ortak olarak kullanılması şeklindedir.

1. 1. 2. 1. Birleşik Fiillerin Tek Bir Cümlenin Yüklemi Olması:

- *Ve cümle devābb u mevāşīde ol ḥālet żāhir ü fāşī olup cümleniñ gāv ü gūsfendi ferbih ü tenū-mend olmuşdı.* (51a/13)
- *Ḥāẕır olduḳda bi'ẕ-ẕāt kendiler dest-i saᶜādet-peyvestleri ile ḫacer-i mükerremi ol şevbiñ vasaṭına vaẕᶜ buyurdılar.* (93b/21)
- *Ve feryād-res-i dād-ḫāhān olmaġile ser-kūb-ı tārik-i bīdād-kārān olup arāẕī-i Mekke'den bīḫ-efgen-i żulm ü ᶜudvān olalar.* (81b/6)
- *Server-i kāᵓināt -ᶜaleyh-i efẕalu'ṣ-ṣalavāt- daḥī ol vecihle tavaẕẕī ḳılup Cibrīl'e iḳtidā itmek üzre iki rekᶜat ṣalāt edā ḳıldılar.* (102b/8)

- *Ḥattā ḥīn-i velādetinde taᶜyīn-i peder ü māder ile mersūm-ı nāṣiye-i ḥāli olan ism-i sāmī ve nām-ı nāmīsi ᶜAbdu'l-kaᶜbe olup ṭaraf-ı nebevīden nāmı taġyīr ü tebdīl ve taᶜyīn-i ism-i ᶜAbdu'l-lāh ile tebcīl olunup ᶜatāḳat-i semā-yı ḫayr-intimāsı cihetinden, veyāḫūd ẕemm ve ġıybetden āzādeligi cihetinden ᶜatīḳ laḳabı ile telḳīb olunmuş idi.* (113a/20)
- *Eger sizi ṭaleb-kār olur ise aḫz u istiṣḥāb idesiz.* (111b/11)
- *Anlarıñ ilḥāḥları ile Ḥuṣeyn dāḫil-i pīş-gāh-ı muᶜallā-yı server-i ṣaḳaleyn olup manżūr-ı nebevī olduḳda ḥuẓẓāra anıñ içün tevsīᶜ-i meclis ile fermān-fermā oldılar.* (123b/2)
- *Pes ḳable'l-biᶜṣe yevmen mine'l-eyyām ol resūl-i sidre-ḫırām ile ṭavāf-ı beyt-i vālā-maḳāmda iḥrāz-ı şeref-i refāḳat itmiş bulundum.* (77b/22)

1. 1. 2. 2. Birleşik Fiillerin Çeşitli Şekillerle Bağlanmış Cümlelerde Ortak Olarak Kullanılması*:*

Metinde geçen birleşik fiiller arasında asıl unsuru isim olan birleşik fiillerde iki veya daha fazla isim unsuru bir yardımcı fiili ortak olarak kullanabilmektedir. Bu yapıdaki birleşik fiiller metinde çeşitli şekillerle bağlanmış cümlelerde yüklem olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu tür birleşik fiillerde isim unsurları arasında bir iç kafiyenin de söz konusu olduğu görülmektedir. Örnekleri aşağıdaki gibidir:

- *Ve bu cümleden müdrike ḥāmil-i nūr-ı mükerrem-i nebevī olmaġla ser-efrāz ve ol şeref ile iḥvesi beyninde mümtāz olmuşdur.* (8b/5)
- *Ve Āmine ol eşref-i mevcūdāta ḥāmil oldıġı eşnāda ve vaẓᶜ-ı ḥaml eşnāsında müşāhede ḳıldıġı umūr-ı ᶜacībeyi naḳl u ḥikāyet ve ol nūr-ı çeşm-i ᶜālemiyānı muḥāfaẓada ihtimām ile vaṣiyyet iderdi.* (50a/17)
- *Ve Ḳureyş beyninde mecd ü şeref ile mevṣūf ve rüşd ü necābetle maᶜrūf olup sedād-kārī-i fıṭrīsi cihetinden dest-yārī-i ḳāᵓid-i tevfīḳ ile zīr-destānı terbiyet maᶜraẓında nevāmis-i ilāhīye muvāfıḳ niçe ḥükūmete muvaffaḳ, ve nefsine ḥamrı taḥrīm itdigi rivāyet-i ṣiḳātle ṣābit ve muḥaḳḳaḳ olup ḳaṭᶜ-ı yed-i sāriḳa iḳdām ve zinā ve nikāḥ-ı muḥarremden menᶜ bābında ihtimām ve o āḫir ᶜömründe tevḥīd-i ẕāt-ı perverd-gār ile terk-i perestiş-i aṣnām itmişidi.* (18b/23)
- *Ve her yevm-i cumᶜada eşrāf-ı ḳabāᵓil ḥużūr-ı Kaᶜb'da müctemiᶜ ve ḫıṭab-ı saḥbān Kaᶜb'ı müstemiᶜ olurlardı.* (10b/1)
- *Andan ṣoñra ol āfitāb-ı nev-ṭulūᶜ-ı risālet -ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavātu ve't-teslīmāt- ḥaẓreti ol kūr-dilān-ı ḫuffāş-nihāddan istiḥfā ve dāru'l-erḳamda aṣḥāb-ı kirāmdan inzivā buyurmuşlar idi.* (124a/19)
- *İşāret buyurdılar kı, vücūh-ı gürūh-ı münāziᶜīn her biri ol ṣevbiñ bir gūşesin aḫz u imsāk ve maḥall-i vaẓᶜına ḳarīb maḥalle dek bi'l-iştirāk ḥaml u naḳl eyleyeler.* (94a/1)
- *İttifāḳ-ı ṭarafeyn ile sene-i ātiye ḥulūlünde ḳıyām-ı Sūḳ-ı ᶜUkāż mevsimi muḥārebeye tevāᶜud ve fayṣal-sāzī-i keşmekeş-i ḥuṣūmet içün taᶜahhüd itmişler idi.* (80a/18)

- *Ve pīr-i emn-i beyt-i muᶜallā-makāmda olan aṣnām bi't-tamām mütesāḳıṭ ve hāk-i üftāde ve ekber evṣān olan Hübel daḫī ṭabānca-i dest-i ḳudret ile seng-i siyāha rū-nihāde oldı.* (39b/10)
- *Baᶜde ġasl-i vech idüp ve mirfaḳeyne dek ġasl-i yedeyn ve andan ṣoñra mesḥ-i reᵓs eyledi.* (102b/4)

1. 1. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş İsimlerin Yüklem Olarak Kullanılması:

Çalışmanın esasını oluşturan metindeki cümlelerde ek fiille çekimlenmiş isimler yüklem olarak, tek kelime ya da kelime grubu hâlinde olmak üzere iki şekilde kullanılmaktadır.

1. 1. 3. 1. Ek Fiille Çekimlenmiş Tek Bir İsmin Yüklem Olarak Kullanılması*:*

Metinde geçen bu tür yüklemler genellikle "vardır, yokdur, mukarrerdir, mesturdur, menkuldür, mansustur vb." şeklindedir. Örnekleri aşağıdaki gibidir:

- *Be-her-ḥāl bunda bir sırr-ı mübhem oldıġı mukarrerdir.* (50b/10)
- *Bizler anıñla kenāre-i merᶜāda ārāmīde idik.* (53b/7)
- *Ammā İbn-i İsḥāḳ naḳli üzre ol vaḳitde Saᶜīd bin ᶜĀṣ'ıñ mevālīsinden Mekke'de bir ḳıbṭīyyü'l-aṣl miᶜmār-ı mühendis-şiᶜār vār idi ki ḥaẕāḳatı maᶜlūm-ı ṣıġār u kibār idi.* (91b/14)
- *Ve baᶜẕı ehl-i siyer müᵓellefātında ᶜām-ı fīlden ḳırḳ bir sene mürūrunda vuḳūᶜı mesṭūrdur.* (98a/8)
- *Ve baᶜẕı āḫir rivāyeti üzre yigirmi dördünci gününde vuḳūᶜı manṣūṣdur.* (98a/15)
- *Ol eṣnāda yevmen mine'l-eyyām bāb-ı ġār-ı Ḥirā'da ve rivāyet-i āḫirde şāhiḳ-i cebelde ḳāᵓim idim.* (100b/7)

1. 1. 3. 2. Ek Fiille Çekimlenmiş Kelime Gruplarının Yüklem Olarak Kullanılması*:*

Metinde tespit edilen ek fiille çekimlenmiş isim unsurları yüklem olarak çoğunlukla kelime grubu hâlinde kullanılmaktadır.

1. 1. 3. 2. 1. Ek Fiille Çekimlenmiş İsim Tamlamalarının Yüklem Olarak Kullanılması:

Metinde Türkçe, Arapça ve Farsça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yüklem olarak kullanıldığı görülmektedir.

Metinde çoğunlukla Türkçe kurallarla oluşturulmuş isim tamalamaları yüklem olarak kullanılmaktadır. Örnekleri aşağıdaki gibidir:

- *Melāᵓikeden ṣūret-i benī Ādem'de maḫlūḳ bir cemāᶜatiñ ismidir ki, anlarıñ kendülerden ġayrı melāᵓikeye nisbeti sāᵓir melāᵓikeniñ benī Ādem'e nisbeti gibidir.* (133b/17)
- *Seniñ gūşe-i dāmān-ı nezāhat-ṭırāzıñ ḫār-zār-ı düşmenān-ı ᶜadāvet-şiᶜārdan ṣıyānet anıñ mültezem-i ᶜuhde-i kudretidir.* (128a/18)
- *Nefsim anıñ ḳabża-i ḳudretindedir.* (85a/3)

- *Ey Buḥeyrā, baña Lāt ve ᶜUzzā ile suᵓāl-sāz olma ki va'l-lāhi anlar benim ḳatımda menfūrum olan nesneleriñ mebġūż-ı terĪnidir.* (75b/10)
- *Ve ol maḥalde yaᶜni ẕikri sebḳat iden cebelde tenhā-nişĪn-i ᶜuzlet oldıġı ḥāletde ṣūret-i taᶜabbüd-i nebevĪ ne keyfiyyet üzre oldıġın beyān ve rivāyetde aḳvāl-i müteᶜaddide vürūd idüp seferü's-sāᶜade muṭāvĪsinde tevṣĪḳ ü taṣḥĪḥ ve Īṣār u tercĪḥ olundıġı üzre ol eṣnāda taᶜabbüd-i nebevĪ ẕikr ile olmaḳ rivāyetidir.* (97b/2)

Metinde Farsça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yüklem olarak kullanıldığı örneklerin sayısı da oldukça fazladır.

- *Ey peder-i müşfiḳ, ben işbu ẕāt-ı mekārim-simātdan baᶜżı umūr meşhūdum olmuşdur ki mādām ki cān-ı nā-mihribān-ı kālbüd-i nā-tuvānımla peyvend-sāz-ı irtibāṭ ve taᶜalluḳdur, andan iḫtiyār-ı müfāraḳat pey-bürde-i derece-i istiḥāletdir.* (111b/23)
- *Ve el-ān ḳāfile-i ehl-i Mekke dāᶜiye-i ticāret ile ṭaraf-ı Şām'a maḥmil-bend-i ᶜazĪmetdir.* (82b/11)
- *Va'l-lāhi, ey māder, seniñ yüz ᶜaded canıñ olsa ve cümlesi vāḥiden baᶜde vāhidün nizaᶜ ḳılınsa ḥālā işbu risālete iḳrār idüp dĪnini ḳabūl itdigim resūl-i muḥtereמiñ dĪnini vā-güẕāşte-i terk itmek benim içün resĪde-i imtināᶜ ve istiḥāletdir.* (118a/16)

Metinde az miktarda da Arapça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yüklem olarak kullanıldığı görülmektedir.

- *Bu ġulām-ı hümāmıñ peder ve māderi el-ān mesned-nişĪn-i ḥayāt olmaḳ muteḥaḳḳikü'l-imtināᶜdır.* (76a/5)
- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāẕ-ı ᶜadn-i ᶜadnānı dest-bürd-i ᶜavāṣıf-ı mekr-i aᶜdādan muḥāfaża ve ṣıyānetde şebān-rūz-ı tayaḳḳuż ve intibāh üzre olasın ki, ḳāṭıbe-i ehl-i kitāb anıñ peyġamber-i mebᶜūş olduġunda müttefiḳu'l-kelāmlardır.* (64b/2)
- *Ey māder! Beni ᶜāṣım ve ḥāfiż olan ẕāt-ı bĪ-çūn ve bĪ-hemāl hem-vāre baña nigeh-bān olup ġaflet ve ẕühūl ḥavālĪ-kerd-i sāḥa-i taḳdĪsi olmaḳ ᶜadĪmü'l-iḫtimāldir.* (53a/15)

1. 1. 3. 2. 2. Ek Fiille Çekimlenmiş Sıfat Tamlamalarının Yüklem Olarak Kullanılması:

Metinde Türkçe ve Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamaları yüklem olarak kullanılmaktadır. Türkçe kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamaları bunların çoğunluğunu teşkil etmekle birlikte az da olsa Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının yüklem olarak kullanıldığı görülmektedir.

Türkçe kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının yüklem olarak kullanılışına dair örneklerden birkaçı aşağıdaki gibidir:

- *Ol ebyāt-ı iᶜcāz-simāt bu beytlerdir.* (112b/11)

- *Ve ol ḫālıḳ-ı kāᵓināt ḥaḳḳiçün ki, nefsim anıñ ḳabża-i ḳudretindedir, aḥbārımız kitāblarında nuᶜūt ve evṣāfına muṣādif ve muṭṭaliᶜ olduḳları nebiyy-i muḥterem <u>işbu zāt-ı mükerremdir</u>.* (85a/2)
- *Meşāhīr-i eyyām-ı ᶜArabdan olup heyecān-ı daġdaġa-fermā-yı fitne vü āşūb ile ṣūret-nümā olan ḳitāl ve ḫurūb cümlesinden biri <u>ḥarb-i füccār ᶜunvānı ile ḳarīn-i iştihār olan cidāl ve peykārdır</u> ki, dört defᶜa şerāre-bār-ı vuḳūᶜ u intişār oldıġı nigāşte-i aḳlām-ı aṣḥāb-ı āṣār olmuşdur.* (78a/17)
- *Ve Ġumidān <u>ol ḳaṣr-ı bedīᶜü't-ṭarḥdır</u> ki, Āmine bin Ebi'ṣ-ṣalṭ-ı Ṣaḳifī anıñ vaṣfında bu ṣūret ile vaẕᶜ-ı esās-ı belāġat itmişdir.* (65b/6)
- *Belī, ol <u>maᶜlūmuñuz olan merkeb-i naḥīfdir</u>.* (50b/8)

Aşağıdaki örnekler de Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının yüklem olarak kullanılışlarıdır.

- *Gördüm ki, sābıḳan Ḥirā'da muᶜāyene ḳıldıġım <u>mülk-i mükerremdir</u>.* (108a/2)
- *Yā Meysere! Bu ẕāt-ı sütūde-simāt <u>nebiyy-i mebᶜūs-ı muntaẓardır</u>.* (85a/2)
- *Eger sen anlara mülāḳī olup ol ṣūret üzre ticārete ṣarf-ı naḳdīne-i himmet ḳılmaġa raġbetiñ semᶜine īṣāl itsek seniñ nezāhetiñ ve muᶜāmelātda ṣadāḳatiñ maᶜlūmı idigi muḳarrer oldıġından nāṣī seni sāᵓirlere tafẓīl ü tercīḥ idüp ez-cān u dil saña ṭaleb-kār olmaḳ <u>emr-i muḳarrerdir</u>.* (83a/3)

1. 1. 3. 2. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş İsim-Fiil Grubunun Yüklem olarak Kullanılması:

Sayısı az da olsa metinde ek fiille çekimlenmiş isim-fiil grubunun yüklem olarak kullanıldığı örneklere rastlanmaktadır.

- *Maẕbūṭumuz olan anıñ ṣıġar-ı sinni ḥālinde <u>ebeveyni dār-ı āḫirete intiḳāl itmiş olmaḳdır</u>.* (65a/1)
- *Ve eger ḫāric-i ḥayṭa-i ḳudretimiz ise ne maḳūle ḥallāl-i ġavāmıẕ-ı müşkülātıñ vābeste-i enāmil-i saḥrā-şināsıdır, <u>işāret-nümā-yı taᶜyīn olmaḳdır</u>.* (42a/9)
- *Velākin şimdi ḥuṣūl-i teyaḳḳuż u intibāh ile murādım <u>mutaṣaddī-i tedārik-i mā-fāt olmaḳdır</u>.* (74a/16)
- *Taḥarruṣ bu maḥalde kiẕb maᶜnāsına olup "ḫarrāṣ" <u>kezzāb dimekdir</u>.* (5b/11)

1. 1. 3. 2. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması:

Metinde ek fiille çekimlenmiş sıfat-fiil grubunun yüklem olarak kullanılmasına pek fazla rastlanmamaktadır. Tespit edilen örneklerin çoğu da Farsça vasf-ı terkibî olup anlam bakımından Türkçede sıfat-fiil ile karşılanan kelime gruplarıdır.

- *Teẕnīb-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib mebādī-i şürūᶜ-ı hafr-i zemzemde baᶜẓı umūr ilcā itmekle eḥad-i evlādını niçe nezr itdigidir.* (22b/17)
- *Ve'l-ḥāṣıl çünki ṭayy-ı merāḥil ile arāẓī-i Şām'a vāṣıl ve Sūḳ-ı Buṣrā'da ḥaṭṭ-ı revāḥil olunup bir ṣavmaᶜa ḳurbunda nāzil oldılar ki, ol ṣavmaᶜada Nasṭūrā nām bir rāhib-i murtāẕ ᶜuzlet-güzīn idi.* (84a/4)
- *Saña īmān-āver olup şehādet-sāzım ki, cenāb-ı ḥaḳḳıñ Tevrāt'da ẕikr itdigi nebiyy-i mükerrem sensin.* (84b/6)

1. 1. 3. 2. 4. Ek Fiille Çekimlenmiş Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması:

- *Pes münāsib ve şāyestedir ki, anı tekrār bu pür-sitār-ı ṣadāḳat-kāra teslīm ü sipāriş idesiz.* (52b/7)
- *Bi-ebī-ente ve ümmī yā resūla'l-lāh, sebeb nedir ki, cemāl-i ḫucesteفāliñde eşer-i ḥuẕn u melāl nümāyān iken el-ān gülgūne-i sürūr ve inbisāṭ-ı hüveydādır.* (63a/10)
- *Ey ᶜammu fādār-ı meveddet-şiᶜār! Ben bī-peder ü māder olup seniñle meᵓnūs iken beni bī-enīs ü ġam-küsār ḳoyup sen müteveccih-i diyār-ı āḫer olmaḳ münāsib ve sezā-vār mıdır?* (72a/21)
- *Ḥuṣeyn ehl-i Mekke ḳatında mübeccel ü mükerrem ve naẓarlarında muᶜteber ü muᶜaẓẓam idi.* (123a/17)

1. 1. 3. 2. 5. Ek Fiille Çekimlenmiş Edat Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması:

- *Ṣūret-i edā-i ṣalāt bu keyfiyet üzredir.* (102b/8)
- *Ḥālā levāzımını tedārike vāfī māldan ceyb-i miknetim tehī oldıġındandan nāşīdir.* (86b/20)
- *Melāᵓikeden ṣūret-i benī Ādem'de maḫlūḳ bir cemāᶜatiñ ismidir ki, anlarıñ kendülerden ġayrı melāᵓikeye nisbeti sāᵓir melāᵓikeniñ benī Ādem'e nisbeti gibidir.* (133b/19)

1. 1. 3. 2. 6. Ek Fiille Çekimlenmiş Birleşik İsim Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması:

Metinde geçen birleşik isim gruplarının tamamına yakını Arapça kurallarla oluşturulmuş birleşik isim gruplarıdır. Bunların yüklem olarak kullanılışlarına az da olsa rastlanmaktadır.

- *Ve yine muẕmār-ı islāmda sibāḳ-rehān-ı taḳaddüm olanlarıñ birisi daḫī Ẕeyd bin Ḥārise bin Şerāḥil'dir ki, muṭṭaliᶜ-i ṣubḥ-ı risāletde ᶜAlī bin Ebī Ṭālib'den ṣoñra ẕükūrdan şeref-yāb-ı ḫilᶜat-i islām ol oldıġı ekṣer müᵓellefāt-ı siyer ve āṣārda meẕkūrdur.* (111a/1)
- *Ve yine mübeşşir-i bi'l-cenneh olan aṣḥāb-ı kirāmdan ḥaẕret-i ṣıddīḳ-ı karīnü't-tevfīḳiñ sevḳ ve daᶜveti ile sibāḳ-ı ehl-i īmān silkine cüzᵓ-i āḫīr-i ᶜillet-i intiżām olan meşāhīr-i ṣaḥābeden birisi daḫī Talḥa bin ᶜAbdu'l-lāh bin ᶜOsmān bin ᶜAmru bin Kaᶜb bin Saᶜd İbn-i Teym bin Mürre'dir.* (118b/11)
- *Aḥmed bin ᶜAbdu'l-lāh ibn-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib'dir.* (118b/23)

1. 2. ÖZNE

Metinde geçen cümlelerde tespit edilen özneler tek kelimeden ya da kelime gruplarından oluşmaktadır.

1. 2. 1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler:

Bu tür cümlelerde isim ya da isim soylu kelimeler özne görevinde kullanılmaktadır.

- *Meger ki ben naḳdīne-i ḥayātı teslīm-i ḫazīne-i ḳābıẓu'l-ervāḥ ḳılam.* (128a/7)
- *Pes anlar bāb-ı muᶜallā-cenāb-ı nebevīye ḳarīb maḥalde ārām eyledi.* (123a/22)
- *Lākin ḫudā şāhiddir ki, ol ẕāt-ı sütūde-simātıñ ṣıdḳı bī-iştibāh ve muḫālifīni olan kūr-dilān-ı ḥased-kīşiñ kāẕib idigi bī-irtiyābdır.* (120b/6)
- *Ḫadīce daḫī resūl-i ekreme ittibāᶜ ḳılup edā-i ṣalāt eyledi.* (102b/14)
- *Ve ol mevẓiᶜe resānīde olduḳda yine kendiler bi'ẕ-ẕāt kef-i müstevcibü'ş-şerefleri ile ṣevbden aḫẕ buyurup mevẓiᶜ-i aṣlīsine vaẕᶜ buyurdılar.* (94a/2)
- *Ammā İbn-i İsḥāḳ naḳli üzre ol vaḳitde Saᶜīd bin ᶜĀṣ'ıñ mevālīsinden Mekke'de bir ḳıbṭīyyü'l-aṣl miᶜmār-ı mühendis-şiᶜār vār idi ki, hazākatı maᶜlūm-ı ṣıġār u kibār idi.* (91b/14)

1. 2. 2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler:

Öznesi kelime grubu olan cümlelerde, bu özneler isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, bağlama grubu, unvan grubu ve kısaltma grupları olmaktadır.

1. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Özne Olması:

- *Melāᵓikeden ṣūret-i benī Ādem'de maḫlūḳ bir cemāᶜatiñ ismidir ki, anlarıñ kendülerden ġayrı melāᵓikeye nisbeti sāᵓir melāᵓikeniñ benī Ādem'e nisbeti gibidir.* (133b/18)
- *Tā ki anı -ḥāşā- ḳatle mübāderet itmekle ābā ve ecdādımızıñ dīni ber-ḳarār ola.* (128b/11)
- *Lākin ḫudā şāhiddir ki, ol ẕāt-ı sütūde-simātıñ ṣıdḳı bī-iştibāh ve muḫālifīni olan kūr-dilān-ı ḳased-kīşiñ kāẕib idigi bī-irtiyābdır.* (120b/6)
- *Naẓımān-ı silkü'l-lāl-i siyer ve āsār bu nesaḳ üzre rişte-keş-i cevāhir-i aḫbār-ı aḫyār olup muḳtebisān-ı sāṭıᶜu'l-envār-ı islāmdan iḫrāz-ı rütbe-i teḳaddüm ile taḫṣīl-i imtiyāz idüp tāc-ı rabbānī-i sebḳat ile ser-efrāz olanları yek-be-yek müretteb-sāz olmaḳ maᶜraẓında aḳvāl-i müteᶜaddide īrād itmişlerdir.* (108a/22)

1. 2. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması:

- *Bu biᵓr-i zemzem İsmāᶜīl'den mevrūşumuzdur.* (21a/10)

- *Ve sāʾir neżżār-ı keyān olan müşrikīn şiddet-i ḫande-i sefīhānelerinden birbirleri üzre münḳalib ü fetāde olmuşlar idi.* (131b/1)
- *Resūl-i mükerrem -ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem- anlara iltifāt-nümā olup cülūs ile fermān-fermā oldılar.* (122b/20)

1. 2. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması:

- *Fi'l-ḥaḳīḳa eger bir ḫaṭve daḫī ol dāʿiyede müstemirr olup ol ḳaṣd ile bir ḫaṭve daḫī ol cānibe ḫareket itsem beni ihlāk itmek muḳarrer idi.* (130b/17)
- *Ey ʿammu fādār-ı meveddet-şiʿār! Ben bī-peder ve māder olup seniñle meʾnūs iken beni bī-enīs ü ġam-küsār ḳoyup sen müteveccih-i diyār-ı āḫer olmaḳ münāsib ve sezā-vār mıdır?* (72a/20)
- *Va'l-lāhi, ey māder, seniñ yüz ʿaded canıñ olsa ve cümlesi vāḥiden baʿde vāḥidün nizaʿ ḳılınsa ḫālā işbu risālete iḳrār idüp dīnini ḳabūl itdigim resūl-i muḫtereminiñ dīnini vā-güzāşte-i terk itmek benim içün resīde-i imtināʿ ve istiḥāletdir.* (118a/14)

1. 2. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması:

- *Eger mecmūʿına fāʾiz-i cevāb olursa taraf-ı ilāhīden mebʿūs-ı resūl-i vācibü'l-ittibāʿ ve'l-ḳabūl oldıġı bī-iştibāhdır.* (132b/15)
- *Ḥīn-i nüzūl-i vaḥyde ṣūret-nümā-yı iʿtirā ve ḥusūl olan keyfiyet-i nevm-i ḫaḳīḳī olmayup belki berhāʾü'l-vaḥy taʿbīri ile muʿabber olan ḫālet ola.* (99b/6)
- *Baña ġıbṭa idenler melik-i Yemen'iñ tevfīr-i ʿaṭāsına reşk itmesün.* (67b/18)

1. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Özne Olması:

- *Ve ol rāst-rev-i cādde-i hidāyet ve reh-nümā-yı muḥacce-i risālet* efvāh-ı şiḳātdan naḳl u rivāyet olundıġı üzre buyurmuşdur. (100B/4)
- *Ḥasan ve Ṣaʿbī bu ḳavle ẕāhiblerdir.* (103b/5)
- *Ey sülāle-i seyyidü'l-ḳavm, sizler cīrānu'l-lāh olup dāʾimā kār u girdārıñız rehā-sāzī-i esīrān ve iṭʿām-ı gürisne-gān-ı ciyʿāndır.* (111b/2)

1. 2. 2. 6. Unvan Grubunun Özne Olması:

- *Ve Ḥażret-i Şīs Nebī kendi iḫvānı olan evlād-ı Ādem miyānlarında ḫāmil-i nūr-ı nebevī olmaḳ şerefin iḫrāz ile birāderlerinden kūy-rübāyı imtiyaz olup veṣāyet-i ebu'l-beşer ile ser-efrāz oldı.* (2b/16)

1. 2. 2. 7. Yükleme Grubunun Özne Olması:

- *İbtidā vaḥy ü biʿset ḫālet-i menāmda rū-nümā olup altı ay ol vecihle mütemādī olduḳdan ṣoñra ḫālet-i yaḳażada ʿalāniyeten emīn-i vaḥy-i celīl yaʿni Ḥażret-i Cibrīl'i meʿāyene ve rüʾyet vuḳūʿ buldı.* (100a/18)
- *Ey birāder-zāde-i mükerrem, benim içün ābā ve ecdādımıñ karīn-i ḳabūli olan dīni terk, gencāyiş-peẕīr-i ḫavṣala-i istiṭāʿat degildir.* (110b/6)

1. 2. 2. 8. Yönelme Grubunun Özne Olması:

- *Ey nuḫbe-i İsmāʿīl! Sebeb nedir ki, el-ān āvān-ı ʿunfuvān-ı şebābıñ iken sende teʾehhül ve tezevvüce raġbet żāhir degildir?* (86b/18)
- *Ve nāḳanıñ fuṣeylinden ġayra teveccüh ve ḥanīni maʿhūd mıdır?* (128b/19)

1. 2. 2. 9. Uzaklaşma Grubunun Özne Olması:

- *… mādām ki cān-ı nā-mihribān-ı kālbüd-i nā-tuvānımla peyvend-sāz-ı irtibāṭ ve taʿalluḳdur, andan iḫtiyār-ı müfāraḳat pey-bürde-i derece-i istiḥāletdir.* (111b/23)
- *Seniñ gūşe-i dāmān-ı nezāhat-ıtırāzıñ ḫār-zār-ı düşmenān-ı ʿadāvet-şiʿārdan ṣıyānet anıñ mültezem-i ʿuhde-i ḳudretidir.* (128a/16)

1. 2. 2. 10. Vasıta Grubunun Özne Olması:

- *Ve nüzūl-i vaḥy ṣuver-i mütenevviʿa ve aḥvāl-i muḫtelife üzre ṣüretnümā oldıġı muḥaḳḳaḳ olup, baʿżı müʾellefāt-ı maḳbūlede sekiz ṣuver-i mütenevviʿa ile vuḳūʿı mesṭūr ve muḥarrerdir.* (98b/9)
- *Ey ʿAbdu'l-muṭṭalib, ṣudūru'l-aḥrār ḳubūru'l-esrār maẓmūnı üzre, senüñ ibrīz-i fıṭrat-ı iksīr-i ḫāṣıyetiñ bi'd-defeʿāt güdāḫte-i āteş-dān-ı imtiḥān ḳılmaġile ḳatımda şāyeste-i tamġā-yı ḳabūl oldıġı maʿlūmum olmaġile ile'l-ān derūn-ı iştiyāḳ-ı meşhūnumda mestūr u meknūn bir sırr-ı ser-besteden seni āgāh itmek maḳṣūdumdur ki, bu vaḳte dek tāmūr-ı ḳalbimde ser-be-mühr ketm ü iḫfā olup senden ġayrı bir ferdi aña ıṭṭılāʿ ile izāʿa ve ifşā pīrāmen-gerd-i ḫāṭır-ı tereddüd ü āzmā olmamışdır.* (66a/16)

1. 3. NESNE:

Metinde geçen nesneleri yükleme eksiz olarak bağlanan belirtisiz nesne ve yükleme hâli eki ile bağlanan belirtili nesne olmak üzere iki bölümde ele alabiliriz.

1. 3. 1. Belirtisiz Nesne:

Metinde tek bir kelime belirtisiz nesne olarak kullanıldığı gibi kelime grupları da belirtisiz nesne görevinde kullanılmaktadır.

1. 3. 1. 1. Tek Bir Kelimenin Belirtisiz Nesne Olması:

- *Levni ebyaż olduġundan nāşī leben żann eyledim.* (36b/11)
- *Ve bu muʿāmele Hāşim ile necāşī beyninde daḫī ṣüret-i vuḳūʿ bulup ḳayṣerden ve necāşīden īmān-nāmeler almış idi.* (16b/22)

1. 3. 1. 2. Kelime Gruplarının Belirtisiz Nesne Olması:

Metinde isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, bağlama grubu, yönelme grubu belirtisiz nesne olarak kullanılmaktadır.

1. 3. 1. 2. 1. İsim Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olması:

- *Çünki server-i kāʾināt saʿādet ve iḳbāl ile ḥalḳa-i cemʿiyyetlerine sāye-i iclāl ṣaldılar.* (93b/15)

1. 3. 1. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olması:

- *Ḥālıḳ-ı berāyā emvātı tekrār baʿṣ ü iḥyā ḳılmaḳ muḳarrer olup dār-ı āḫiretde anlar içün iki menzil ibdāʿ u tehiyye ḳılmışdır.* (59a/1)
- *Server-i kāʾināt -ʿaleyh-i efżalu'ṣ-ṣalavāt- daḫī ol vecihle tavaẓẓī ḳılup Cibrīl'e iḳtidā itmek üzre iki rekʿat salāt edā ḳıldılar.* (102b/7)
- *Ve bu ḥālet andan müşāhed olıcaḳ dehānını Cebrāyil'e küşāde ḳılup aña bedel-i mā-yeteḥallel olacaḳ ḳadar ġıdā idḫāl u ilḳā itdiler.* (118a/6)

1. 3. 1. 2. 3. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtisiz Nesne Olması:

- *Ol mefāzede ʿināyn-ı kerem-i merkeb-i āteş-tāz olmaḳ eşnāsında baña teşnelik ʿārıż olup iḳtiżā-yı nā-ṣabūrīden nāşī ʿaṭşān oldıġım ol yenbūʿ-ı māʾu'l-ḥayevāt-ı mekārime iʿlām u beyān eyledim.* (71a/9)

1. 3. 1. 2. 4. Bağlama Grubunun Belirtisiz Nesne Olması:

- *Anıñ maḥalline reʾfet ü raḥmet ilḳā vü idḫāl eyle.* (58a/17)
- *… ḥadīṣ-i şerīfi ve emṣāli meẓāmīninden istifāde ve iltiḳāṭ olundıġı üzre rūḥ-ı ẓavʾ-i şems-i ṭabiʿatında laṭīfetü'l-cevher ol ecsām-ı nūrāniyyeden ʿibāretdir ki, teferruḳ u tebeddül ve temezzuḳ u taḫallül ḳabūl eylemez.* (135b/3)

1. 3. 1. 2. 5. Yönelme Grubunun Belirtisiz Nesne Olması:

Bununla ilgili metinde sadece bir örnek tespit edilmiştir.

Ve saʿādetle baña iltifāt-nümā olup aṣl ve muḫteddimden istifsār buyurdıḳlarında Benī Ġıfār'a nisbetim beyān itdim. (121a/15)

Metinde ayrıca yükleme eki almadığı için belirtisiz nesne bölümüne alınabilecek cümle kuruluşundaki nesneler bulunmaktadır.[28]

- *Ve bu ḥāletiñ sırr u ḥikmetin beyān maʿraẓında cenāb-ı feyyāż-ı muṭlaḳdan ilhām-ı ʿadālet ile "Birāder-i rıżāʿīsiniñ ḫaṣṣasına taʿarruẓdan mütecānib olmaḳ maʿnāsınadır." dimişler. (49b/13)*
- *Teraḳḳī idüp yüz nefer baʿde żālik biñ nefer ile vezne meʾmūr olup mübāderet itdiklerinde yine rücḥānım mütebeyyin olıcaḳ ol meşġaleden ferāʿ ile emr idüp "Eger ol żāt-ı celīlü'ş-şānı cemīʿ-i ümmet ile vezne mutaṣaddī olasız, anıñla hem-terāzū-yı müsāvāt olmaḳ nā-müyesserdir." didi.* (54a/19)

1. 3. 2. Belirtili Nesne:

Metinde tek bir kelime ya da kelime grupları nesne olarak kullanılmaktadır. Metindeki belirtili nesneler yükleme hâli eki olarak "-ı/-i" ekini alabildikleri gibi "-n" yükleme hâli ekini aldıkları da görülmektedir.

[28] Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 28.

1. 3. 2. 1. Tek Bir Kelimenin Belirtili Nesne Olması*:*

- *Ḥacı hacıyı Kaᶜbe'de bulsun.* (28b/17)
- *Ḥaẕret-i feyyāḍ-ı perverdigār beni baᶜde'l-mevt iḥyā vü mehzūl iken tenū-mend ü tuvānā ḳılmışdır.* (50b/12)
- *Ve meclisi ᶜalā-vuḳūᶜa varup Ḫadīce'ye tebliġ idem.* (87a/5)
- *Ve kitābet-i kütüb-i ᶜArabiyyeye taḥṣīl-i mümāreset ḳılup İncīl'i luġat-ı ᶜArabiyye üzre kitābet iderdi.* (103b/22)
- *Ey Zeyd! ᶜAcebdir ki, bendeliği peder ve māderiñe ve belediñe ve ḳavmiñe tercīḥ idesin.* (111b/20)
- *Ebū Ṭālib muḳteẕā-yı vaḳit üzre anları ḳavl-i raḳīḳ ve redd-i cemīl ile defᶜ u redd eyledi.* (127a/20)
- *Ve ḳabrine tebcīl ü iᶜżām idüp ḳāṭıbeten ḫavāṣṣ u ᶜavām ziyāretin taᶜahhüd ü iltizām itmiş idi.* (15a/20)
- *Ol taḳrīb ile neẕr etdi ki, evlādı evvelīn-i derece-i ᶜuḳūd-ı ᶜaşerāta (2) bāliġ oldıḳlarında lā-ᶜale't-taᶜyīn birisin ẕebḥ eyleye.* (23a/2)

Tek kelimeden oluşan nesnelerin önemli bir kısmı da iyelik grubu diye adlandırılan, bir isim tamlamasının tamlanan kısmıdır.

- *Tekrār şürb itmede teraḳḳī-i emr idicek ben daḫī tekrār tenāvül idüp bir miḳdār daḫī içdigimde dest-i meymenet-peyvesti ile baṭnımı mesḥ eyledi.* (37a/13)
- *Eger ol yevm-i mevᶜūd bu vaḳitde meşhūd olaydı, destiñi saḫt-gīr-i īḳāż ve tenbīh olup ṣüret-i ḥāli ᶜalā mā hüve'l-vāḳiᶜ saña irāᵓat idüp el-ān beynimizde cereyān iden maḳāli teẕekkür itmedikçe destiñi rehā-sāz olmazdım.* (59a/13)
- *Ve ol vādīniñ nihāyetine dek anıñla reh-peymā olup baᶜde'n-nüzūl sebīlini taḫliye-sāz oldı.* (71b/9)

1. 3. 2. 2. Kelime Gruplarının Belirtili Nesne Olması*:*

1. 3. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Belirtili Nesne Olması:

Metinde isim tamlaması belirtili nesne olarak çokça kullanılmıştır.

- *Ve ḥalḳa-i bāb-ı Kaᶜbe'ye pençe-zen-i istimdād u istiżhār olup dergāh-ı Kird-gār'dan ol şirzime-i eşrārıñ seng-sār-ı idbār olmasını istidᶜā ile istiġāşe vü istinsāᶜ eyledi.* (28b/20)
- *Mecūs āteşlerin bārān-ı faẕlı eyledi iṭfā.* (41a/14)
- *İşāret buyurdılar ki, vücūh-ı gürūh-ı münāziᶜīn her biri ol sevbiñ bir gūşesin aḫẕ u imsāk ve maḥall-i vaẕᶜına ḳarīb maḥalle dek bi'l-iştirāk ḥaml u naḳl eyleyeler.* (93b/23)
- *Ebū Ṭālib refᶜ-i ᶜaḳīre-i niyāz-mendāne ile "eḳbil yā ibn-i aḫī" deyü ol rūḥ-ı cesed-i kevneyn cenābınıñ meclise rücūᶜunı ṭaleb-sāz oldı.* (128a/11)
- *Yā resūla'l-lāh! Seniñ āfitāb-ı cihān-tāb-ı zāt-ı münevveriñi ol kūr-dil-i melᶜanet-şiᶜār ḳaṭᶜā iḥsās itmedi.* (129b/21)

Dönemin bir özelliği olarak bazen belirtili nesnelerde yükleme hâli ekinin düştüğü ve ekin fonksiyonunu iyelik ekinin yüklendiği görülmektedir.

- *Mādām ki benim ṭaraf-ı ilāhīden meb^{c}ūs olup şeref-yāfte-i ḥil^{c}at-i nübüvvet oldıġım taṣdīḳ itmeyesiz.* (126a/14)

Metinde çok sayıda da Farsça yapılı isim tamlamalarının nesne olarak kullanılmasına rastlanmaktadır.

- *Ve nām ve nişānına żafer-yāb-ı fevz ü ıṭṭılā^{c} olmaḳ pey-bürde-i sermenzil-i ye^{ɔ}s ü imtinā^{c} olıcaḳ ḳarār virdi ki, keyfiyet-i ḥāli ma^{c}rūż-ı pīş-gāh-ı ^{c}Abdu'l-muṭṭalib ḳıla.* (54b/22)
- *Ve şitāb-kārī-i mübāşeret-sāzān-ı emr-i binā irtifā^{c}-ı cidarān-ı beyt-i mü^{ɔ}essesü'l-erkān yigirmi zirā^{c}a bāliġ olıcaḳ vaż^{c}-ı ḳadīminiñ ḥilāfına musaḳḳaf olmaḳ ṭarafın iḥtiyār idüp altı sütūn-ı mevzūn üzre vaż^{c}-ı saḳf ile revāḳ-efrāz olup meşġale-i binā ve te^{ɔ}sīsi itmām itdiler.* (94a/9)
- *Meger ki ben naḳdīne-i ḥayātı teslīm-i ḫazīne-i ḳābıżu'l-ervāḥ ḳılam.* (128a/7)

1. 3. 2. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Belirtili Nesne Olması:

Metinde sıfat tamlamalarının belirtili nesne olarak kullanılışına oldukça fazla rastlanmaktadır. Türkçe kurallarla yapılmış sıfat tamlamalarının yanı sıra Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları da belirtili nesne olabilmektedir.

- *Şifā-ḳabūl-i nūr-ı islām ile tenvīr-i żalām ḳılup müstehām idüp müşāhede ḳıldıġı umūrı ol şefī^{c}-i yevm-i nuşūruñ ma^{c}rūż-ı ḥużūr-ı fā^{ɔ}iżu'n-nūrı ḳılmışidi.* (38b/21)
- *Ve Āmine ol eşref-i mevcūdāta ḥāmil oldıġı esnāda ve vaż^{c}-ı ḥaml esnāsında müşāhede ḳıldıġı umūr-ı ^{c}acībeyi naḳl u ḥikāyet ve ol nūr-ı çeşm-i ^{c}ālemiyānı muḥāfażada ihtimām ile vaṣiyyet iderdi.* (50a/15)
- *El-ān bu cem^{c}-i ḫayr-endīş-i ṣadāḳat-kīşiñ ḳaṣd ve himmeti bu beyt-i vālā-menzeleti teşyīd ve taḳvītdir.* (92a/14)
- *Ve ol şu^{c}bān-ı ^{c}acībiñ ol maḥalde istiḳrārı bi-emri'l-lāh subḥāne beş yüz sene miḳdārı mütemāddī olmuşidi.* (90b/14)
- *Ve İbrāhīm-i Naḥfī'niñ muḥtārı oldıġı dāric-i rütbe-i iştihār olup İmām Aḥmed daḥī bu ḳavli taṣḥīḥ u tevşīḳ itmişdir.* (112a/19)

Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının nesne olarak kullanılışı ile ilgili örnekler de şu şekildedir:

- *Velākin ^{c}Abdu'l-muṭṭalib bu mertebe ile mütesellī olmayup taḥṣīl-i iṭmīnān içün ^{c}amel-i mezbūrı üç def^{c}a tekrīr eyledi.* (24b/17)
- *Ḥāżır olduḳda bi'ẕ-ẕāt kendiler dest-i sa^{c}ādet-peyvestleri ile ḫacer-i mükerremi ol şevbiñ vasaṭına vaż^{c} buyurdılar.* (93b/21)
- *Ve İmām-ı Nevevī Şerḥ-i Ṣaḥīḥ-i Müslim'de, "Ṣavāb olan bi^{c}şetiñ re^{ɔ}s-i erba^{c}īnde vuḳū^{c}ıdır." deyü rivāyet-i sābıḳı teşyīd itmişdir.* (98a/1)

- *Ve tekrār "iḳrāʾ" deyü benden ṭaleb-kār-ı ḳırāʾat olduḳda yine ben aña ke'l-evvel* ما انابقارئ *deyü muḳābele itdigimde ol daḫī ṣüret-i sābıḳa üzre muᶜāmele-i mezkūreyi tekrīr eyledi.* (100b/17)

1. 3. 2. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Belirtili Nesne Olması:

- *Ve hem-vāre derūnunda micmere-efrūz-ı ᶜanber ü ᶜūd olup der u dīvārını müşg-endūd itmegi mültezem olmuşidi.* (25b/10)
- *Ve mürāᶜāt-ı merāsim-i iclāl ve tekrīm ile sāʾir evlād ve aḥfādına taḳdīm idüp nā-be-hengām ḫuẓūruna duḫūle muraḫḫaṣ olmaġı ol kürsī-nişīn-i ᶜizz ü ᶜalāya muḫtaṣṣ ḳılmışidi.* (63a/23)
- *Yā maᶜşer-i Ḳureyş! El-ān Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh ki, müvāceheñizde bī-maḥābādıñuzı taᶜyīb ve ilāheñize serzenīş ü şetm ve aḥlāmıñuzı tasfiye ve eslāfıñuzı taẓlīl ü levm itmegi iltizām itmişdir.* (130a/8)

1. 3. 2. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili Nesne Olması:

- *Mekke'ye dāḫil olup seyyid-i ehl-i beled kim olduġın istiᶜlām eyleyesin.* (27a/6)
- *Ve kendüleriñ biri Meryem bint-i ᶜUmrān ve biri zevce-i Firᶜavn olan Āsiye olup baḳiyesi ḫūr-ı ᶜīn olduḳların baña iᶜlām u ifāde eyledi.* (37a/16)
- *Tekrār "Bu maḥalle ne vaḳitde vārid olduñ?" buyurduḳlarında otuz şebān-rūz muḳaddem vārid oldıġımı inhā ḳıldım. (121a/17)*
- *Yaᶜni çünki bu āyet-i kerīme cenāb-ı ḥaẓret-i ᶜallāmu'l-ġuyūb -ᶜizzü şānuh- evvelā ẕikr itdigi aḳvām-ı şelāşe yaᶜni ḳavm-i Nūḥ, ḳavm-i ᶜĀd ve ḳavm-i Şemūddan soñra ser-berāverde-i girībān-ı bürūz ve zuhūr olanlarıñ celīle-i aḥvāline ıttılaᶜ ve ᶜuşūruñ cenāb-ı ᶜālemü's-serāʾire iḫtişāşını müfīd olduġun mülāḥaẓa itmekle aña vuḳūf u ıttılaᶜ iddiᶜā idenleri tekẕīb itmişdir.* (5b/4)
- *Ve ḥaşāyiş-i şuġrādan naḳl ile Ḥaẓret-i Cibrīl'i ṣüret-i aṣl-ı ḫilkati üzre rüʾyet enbiyādan server-i kāʾinātdan ġayre müyesser olmadıġın taḥḳīḳ ü taṣrīḥ itmişdir.* (101b/15)

1. 3. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Belirtili Nesne Olması:

- *Ve māl-i vāfir-i meknūzuñ daḫī olmayup derāhim ve denānīri müddeḫir degülsün.* (23a/9)
- *Va'l-lāhü'l-ᶜaẓīm, mādām ki ḥālā ḳarīn-i ḳabūlüñ olan dīn-i Muḥammedīden dāmen-keşīde-i rücūᶜ u firāġ olup Esāfe ve Nāʾile'yi ṣüret-i ḳabūl ile mass itmeyesin, benim içün ekl-i ṭaᶜām ve şürb-i şerāb ḥarāmdır.* (118a/2)

1. 4. YER TAMLAYICISI:

Metinde yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâlinde yer tamlayıcıları kullanılmıştır. Yer tamlayıcıları tek kelime olabildiği gibi çoğunlukla kelime gruplarının da yer tamlayıcısı olduğu görülmektedir.

1. 4. 1. Tek Kelimelerin Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Bu biʾr-i zemzem İsmāʿīl'den mevrūşumuzdur.* (21a/10)
- *Ol muḳtedā-yı rüsül-i kirām ve imām-ı şufūf-ı enbiyā-i ʿiżām ḥaẕreti ṣalāta şürūʿ ḳılmışidi.* (131a/14)
- *Mücerred benim ile iştibāk-i neseb size nāfiʿ ve kār-sāz olmaz.* (126a/13)
- *Anlarıñ ilḥāḥları ile Ḥuşeyn dāḫil-i pīş-gāh-ı muʿallā-yı server-i şaḳaleyn olup manżūr-ı nebevī olduḳda ḫuẕẕāra anıñ içün tevsīʿ-i meclis ile fermān-fermā oldılar.* (123b/1)
- *Fī-nefsü'l-emr ḳāfile-sālār-ı risāletiñ ẕāt-ı sencīdesi ḫışāl-i ḥamīde ve şīm-i pesendīde ile müteḥallī oldıġı ḳavmiñ şıġār ve kibārı beyninde şöhret-şiʿār olmaġile Mekke'de emīn ismi ile maʿrūf olmuşidi.* (83a/6)
- *Ḥacı ḥacıyı Kaʿbe'de bulsun.* (28b/17)

Tek kelime hâlindeki yer tamlayıcılarından bir kısmı da iyelik grubu diye adlandırılan isim tamlamasının tamlanan kısmı şeklindedir.

- *Ve fī-baʿde'l-evḳāt cebelden nüzūl ve ṭaraf-ı Mekke'ye ḳufūl idicek beyt-i mükerremi yedi kerre ṭavāf idüp baʿde ẕālik devlet-ḫānelerine müteveccih olurlar idi.* (97a/18)
- *Eyyām-ı mücāveret ḳarīn-i ḫitām olup cebelden nüzūl eyledigimde semʿime bir nidā resīde oldı.* (107b/21)
- *Rüʾyāsında bir nār-ı mühevvil müşāhede ḳıldı.* (121b/14)
- *Ve ol vaḳitde ʿUmrān bin Ḥuşeyn anda mevcūd iken vālidine iltifāt-nümā olmadı.* (123b/3)

1. 4. 2. Kelime Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde kelime gruplarından isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, birleşik isim grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, uzaklaşma grubu ve vasıta grubu yer tamlayıcısı olarak kullanılmaktadır.

1. 4. 2. 1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde Türkçe, Farsça ve Arapça kurallarla oluşturulmuş tamlamaların her üçünün de yer tamlayıcısı olarak kullanıldığına dair örneklere rastlanmıştır.

Türkçe kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılması ile ilgili metinde çokça örnek yer almaktadır.

- *Baʿżı mehere-i fenn-i siyer sevḳ-i ḫaber-i pür-ʿiber-i mevlid-i ḫayru'l-beşer şadedinde mīzāb-ı ḫāme-i feyż-bārdan bu vecihle isāle-i āb-ı şīrīn-güvār-ı iḫbār itmişdir ki: ….* (43a/19)
- *Anıñ maḥalline reʾfet ve rahmet ilḳā ve idḫāl eyle.* (58a/17)
- *Ve yine müctemiʿ olup benim hāle-i āġūşumda cāy-gīr oldı.* (114a/20)
- *Lākin ol derd-mende şeb ü rūz musallaṭ olmuşidi ki, cānib-i Ḥabeş'e hicret idince anıñ şikence-i cefā ve ıżrārından rehā-yāb olmadı.* (118b/7)
- *Pes ez-ān rükni istilām ve beyt-i mükerremi yedi şavṭ ṭavāf eyleyüp duʿā-yı ebrār gibi cebel-i Ebī Ḳubeys ferāzına ṣāʿid olalar.* (68a/23)

- *Ve ekşer ehl-i siyer ṣıfāt-ı mütenevvi^ca-i vaḥyi bu vecih üzre ta^cdād idüp tenevvü^c-i ṣıfāt-ı ḥāmil-i vaḥyi beyān sadedinde ḥāmil-i vaḥyiñ gāh ḫilḳat-i aṣlīsi üzre olan ṣūret ile ve gāh dıḥye ṣūreti, veyāḫūd şaḫṣ-ı āḫir ṣūret ve hey^ɔeti ile ityān ve vürūdı menḳūl oldıġın taḥḳīḳ itmişlerdir.* (100a/9)

Farsça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamaları da metinde bir hayli kullanılmıştır.

- *Ve İmām-ı Nevevī Şerḥ-i Ṣaḥīḥ-i Müslim'de, "Ṣavāb olan bi^cşetiñ re^ɔs-i erba^cīnde vuḳū^cıdır." deyü rivāyet-i sābıḳı teşyīd itmişdir.* (97b/20)
- *Çünki server-i kā^ɔināt sa^cādet ve iḳbāl ile ḥalḳa-i cem^ciyyetlerine sāye-i iclāl ṣaldılar.* (93b/15)
- *Ḳureyşiñ ve sā^ɔir ḳabā^ɔiliñ devābb u mevāşīsine dırāz-dest-i aḫz ü ġasb olup ṭaraf-ı Ebrehe'ye sevḳ u irsāl eyledi.* (26b/18)
- *Ḥālıḳ-ı berāyā emvātı tekrār ba^cṣ ü iḥyā ḳılmaḳ muḳarrer olup dār-ı āḫiretde anlar içün iki menzil ibdā^c ve tehiyye ḳılmışdır.* (51a/1)
- *Ey nūr-ı çeşm-i ḫānvāde-i ḫalīl! Ma^clūmuñdur ki, muḳteżā-yı ferāḫ-destī-i beẕl ü seḫā ve temādī-i ḫuş-sāl-i ḳaḥṭ u ġalā tehī-sāz-ı kīse-i ṭārif ve telīd olup kef-i dest-i mekārim-peyvestim naḳdīne-i re^ɔsü'l-māl-i dirhem ve dīnārdan ṣıfr ve ḫālīdir.* (82b/9)

Metinde Arapça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılışı ile ilgili örnekler oldukça sınırlıdır. Tespit edilen birkaç örnek şu şekildedir:

- *Ve Rükn-i Ḥalebī insānü'l-^cuyūnda ba^cẓı fuḥūl-i ehl-i siyerden ol rıżā^ca fā^ɔiz olan murāża^cıñ cümlesi şīrīn-kām-ı şehd-i islām olduḳların iltizām itmişdir.* (59b/18)
- *… medīḥa-sāzī-i şıddīḳīde şöhret-şi^cār olan ebyāt-ı merġūbesi ile temşīl itdigin safvetü's-safvede ẕikr ü īrād itmişdir ki, ol ebyāt-ı i^ccāz-simāt bu beytlerdir.* (112b/10)
- *… lisān-ı şıddīḳdan istimā^c-ı nuṣḥ-ı müstetbi^cü't-tevfīḳ ile dārü'l-islāma ihtidā ve vuṣūl-i ḳarīn-i ḥuṣūl olmuş idi.* (117a/10)
- *Andan ṣoñra ol āfitāb-ı nev-ṭulū^c-ı risālet -^caleyhi's-ṣalavātu ve't-teslīmāt- ḥaẕreti ol kūr-dilān-ı ḫuffāş-nihāddan istiḥfā ve dāru'l-erḳamda aṣḥāb-ı kirāmdan inzivā buyurmuşlar idi.* (124a/19)

1. 4. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde Türkçe ve Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları yer tamlayıcısı olarak kullanılmaktadır.

Türkçe kurallarla yapılmış sıfat tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılışıyla ilgili örnekler şöyledir:

- *Pes Ḥalīme ve zevci ol ḥaẕret ile menzillerine ḳufūl ve ārāmgāhlarına vuṣūl itdiklerinde bir kūşede tenhā-nişīn-i ṭarh-ı meşveret oldılar.* (54b/7)

- *… veche-i züvvār olup eṭrāf-ı āfāḳdan her senede niçe sergeştegān-ı ṭīḥ-i zalālete ziyāret-gāh olurdı.* (26b/4)
- *Ve bu dā-i ᶜaẕāla çāre-perdāz-ı indifāᶜ ve iẕmiḥlāl olmaḳ ḥāl-i faḳīr-i ẓaᶜīfü'l-ḥāl olan Saṭīḥ'iñ vābeste-i tedbīr-i iṣābet-peẕīridir ki, el-ān meşārif-i Şām'da Ḳāṭın ve Cābiye ismi ile şehīr olan beldede sākindir.* (42a/14)
- *Ve menzilden ṭaşra çıḳup ḳaṣd eyledim ki, gördigim ḥāleti kerem-i ülfet oldıġım aḥbābıma ḥikāyet idem.* (40b/15)
- *… eger ilyas ġunūde-i pister-i merg olur ise anıñ ḳaẕā-i naḥb eyledigi beldeden naḳl-i eşāş-ı iḳāmet eyleye.* (8a/14)
- *Fe-li-hāẕā İmām Nevevī isticābını beyān idüp ol bābda vürūd iden āsārı müştemil ezkārda bir faṣl-ı müstaḳil īrād itmişdir.* (7a/6)

Metinde Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılışı ile ilgili örnekler de aşağıdaki gibidir:

- *Ve pīr-i emn-i beyt-i muᶜallā-maḳāmda olan aṣnām bi't-tamām mütesāḳıṭ ve ḫāk-i üftāde ve ekber evṣān olan Hübel daḫī ṭabānca-i dest-i ḳudret ile seng-i siyāha rū-nihāde oldı.* (39b/10)
- *Ve ol mevẓiᶜe resānīde olduḳda yine kendiler bi'ẕ-ẕāt kef-i müstevcibü'ş-şerefleri ile ṣevbden aḫẕ buyurup mevẓiᶜ-i aṣlīsine vaẓᶜ buyurdılar.* (94a/3)
- *Ve ḥacerü'l-esvedi beyt-i mükerrem zāviyesine vaẓᶜ etmişdir ki, tafṣīli kütüb-i mufaṣṣalada mestūrdur.* (8a/8)
- *Ol efẓal-i enām aᶜmām-ı kirām ve benū Hāşim ve rüᵓesā-yı Muẓar ile ol yevm-i mevᶜūdda devlet-cāy-ı maᶜhūda ẓiyā-resān-ı ᶜizz ü iclāl oldılar.* (87b/12)

1. 4. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Pes, bu cihetden müteᵓeşşir olup muḳallid-i ḳılāde-i islām olmaġa müᵓeddī olmuşdur.* (122a/20)
- *Ve cenāb-ı rezzāḳ-ı berāyā her ne miḳdār ribḥ ve sūd-mendi ᶜaṭā ḳılursa senden muḳaddem ol kāra mübāşir olanlar içün muᶜayyen ve karār-dāde olan mikdārıñ saña ẓıᶜfını bezl itmeden ez-cān ü dil minnetdārım.* (83a/19)
- *… andan dāᵓimā ḫoşnūdluḳlar iẓhārı ile teşekkür üzre olup beni ḥırāşīde-i ḫār-zār itmeden ḫālī olmaz idi.* (118b/1)
- *Ve yine sevḳ-i ḥaẓret-i şiddīḳ ile şeref-yāb-ı ḫilᶜat-i īmān olup sibāḳrehān-ı kām olanlardan biri ki, Saᶜd ibn-i Ebī Vaḳḳāṣdır, maṭāvī-i kütüb-i siyer ve āṣārda maẓbūṭ-ı ḥaḳībe-i ḥaẓret-i Saᶜd ṣıġar-ı sinenden ebevynine yār olup ḫāṭırların mürāᶜat itmekde bir daḳīḳa fer ü güẕāşte-i tesvīf ve ihmāl ḳılmaz idi.* (117b/16)
- *Fi'l-ḥāl ol maḥalden bir cūy-i dil-cū yenbūᶜ u żuhūr idüp feverān ü seylān idicek Cibrīl andan tavaẓẓī ḳılmaġa mübāşeret eyledi.* (102a/22)

- *… reşş-i gül-āb-ı tesliyet-sāzı ile taᶜdīl-i mizāc-ı şeref-i imtizāc-ı nebevī ḳılup mutaṣaddī-i defᶜ-i ḥelecān u ıżṭırāb ve berṭaraf-sāz-ı ḥafakān-ı inḳılāb olmakdan ḫālī olmaz idi.* (96b/23)
- *Velākin, himmet-i mülūkāne muḳteżāsı üzre, tecellüd ve teşebbüt idüp bir ferde keşf-i rāz itmemege tavṭīn-i nefs eyledi.* (41a/5)

1. 4. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması*:*

- *Ve taᶜyīn-i şehr-i velādetde daḫī eṣaḥḥ aḳvāl şehr-i rebīᶜü'l-evvelde vuḳūᶜı oldıġına baᶜż-ı efāżıl bu vecihle ḳıṭᶜa-perdāz olmuşdur.* (35b/5)
- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāż-ı ᶜadn-i ᶜadnānı dest-bürd-i ᶜavāṣıf-ı mekr-i aᶜdādan muḥāfaża ve ṣıyānetde şebān-rūz-ı tayaḳḳuż ve intibāh üzre olasın ki, ḳāṭıbe-i ehl-i kitāb anıñ peyġamber-i mebᶜūs olduġunda müttefiḳu'l-kelāmlardır.* (64b/2)
- *Ol maḥalde eşrār-ı işrāk-şiᶜār-ı müşrikīn ki, eṭrāfında ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet olup Ebū Cehl-i zişt-gerdārıñ ol ḥabīb-i kird-gār cenābına mübāşir-i ḳaṣd u ıżrār oldıġına dīde-dūz-ı intiżār olmuşlar idi.* (130a/21)

1. 4. 2. 5. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması*:*

- *Ve baᶜżı muḥaḳḳiḳīn-i ehl-i tefsīr taḥḳīḳ ve taḥrīri üzre rūḥdan suʾāliñ żāhiri oldur ki, ya ḥaḳīḳatinden veyāḫūd ḳadem ve ḥudūsünden suʾāl oluna.* (135b/18)
- *"Ol ḥālde bir mertebe mesrūr oldum ki, Mekke-i mükerremede benden ziyāde mesrūr bir kimse olmaya." deyü şāhid-i merām ve nevᶜurūs-ı kelāma pīrāye-bend-i ḥalḥāl-i iḫtitām olmuşidi.* (115b/18)
- *Ve yemīn ve yesārımdan bu ṭavr-ı ġarīb üzre tekbīr güş-ı güżārım oldı ki …* (39b/5)
- *Cānib-i maġribe istiṣḥāb idüp cemīᶜ-i emākin-i müteberrike ve bekāᶜ-i mübārekeye şeref-baḫşā-yı ziyāret ḳıldılar.* (38b/10)
- *Anda ārām üzre iken Selmā'da ᶜalāyim-i vaż ᶜ-ı ḥaml nümāyān olduḳda Hāşim ᶜahd-i sābıḳını mürāᶜāt idüp Selmā'yı tekrār peder ve māderine īṣāl eyledi.* (17b/10)
- *Ve bu muᶜāmele Hāşim ile necāşī beyninde daḫī ṣūret-i vuḳūᶜ bulup kayserden ve necāşīden īmān-nāmeler almış idi.* (16b/22)

1. 4. 2. 6. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması*:*

Metinde Türkçe kurallarla oluşturulmuş birleşik isim grubunun yer tamlayıcısı olması ile ilgili sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *Ve ol cānibden daḫī bir ṣadā mesmūᶜum olup "Ol tābende şemᶜ-i encümen-efrūz-ı risālet ḳanġı menzilgāhıñ maḥfil-i zīb-i rūşenī fezāsı ḳılındı?" deyü, istiḫbār idicek cānib-i maşrıḳa istiṣḥāb olunup İbrāhīm Ḫalīl'e maᶜrūż ḳılındı.* (38b/16)

Metinde büyük bir çoğunlukla Arapça kurallarla oluşturulmuş birleşik isim grubu kullanılmıştır. Bunlar da yer tamlayıcısı olabilmektedir.

- *… ᶜummāl-i memālikden ᶜāmil-i ḥīre olan Nuᶜmān bin el-Münzir'e ışdār-ı yarlıġ-ı müstevcibü't-teblīġ ile bir ḳāṣıd-ı çāpük-reftār işḫāṣ u irsāl idesin …* (41b/14)

1. 4. 2. 7. Kısaltma Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde kısaltma gruplarından yükleme, yönelme, uzaklaşma ve vasıta gruplarının yer tamlayıcısı olarak kullanılmasıyla ilgili örneklere rastlanmıştır.

1. 4. 2. 7. 1. Yükleme Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Velākin baᶜżı fuḥūl bu defᶜa vuḳūᶜ-ı şaḳḳ-ı ṣadrı ḳabūlden imtināᶜ ve nüḳūl itmişdir.* (58a/23)
- *Ve Āmine ol eşref-i mevcūdāta ḥāmil oldıġı eşnāda ve vaż ᶜ-ı ḥaml eşnāsında müşāhede ḳıldıġı umūr-ı ᶜacībeyi naḳl u ḥikāyet ve ol nūr-ı çeşm-i ᶜālemiyānı muḥāfaẓada ihtimām ile vaṣiyyet iderdi.* (50a/16)
- *Ve ben bu vāḳıᶜayı ḥuẓẓāḳ-ı ehl-i kitāba naḳl u beyān itdigimde baña tevcīh-i rūy-i ḥiṭāb idüp "Ey Ebūbekir, suṭūᶜ-ı tebāşīr-i ṣubḥ-ı żuhūr biᶜşeti ḳarīb olan resūl-i muntaẓır-ı āḫirü'z-zamān ᶜan ḳarīb żiyā-resān-ı çār-cihet-i aḳṭār-ı ᶜālem münevver-sāz-ı derūn-ı güm-kerde-rehān-ı benī Ādem olup sen aña tebaᶜiyyet ile ser-efrāz ve muḳāre-neti ile ḳavmiñden kūy-rubā-yı imtiyāz olasın." deyü vāḳıᶜamı taᶜbīre saḫn-sāz oldı.* (114b/3)
- *Ve meᵓāl-i kelām-ı rabbü'l-enāmı bu vecihle tefsīre ve müddeᶜāyı bu nesaḳ üzre taḳrīre ve tenḳīḥ ve taḥrīre mutaṣaddī olmuşlardır ki …* (135a/14)

1. 4. 2. 7. 2. Yönelme Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Pes, ol dāᶜiye ile iᶜdād-ı ühbe-i seyr ü nehżat idüp taraf-ı Mekke'ye tevcīhe ᶜinān-ı ᶜazīmet eylediler.* (54b/14)
- *Ve Meysere'ye Ḫadīce fevḳa'l-ġāye tenbīh-fermā oldı ki, ol ḫaṛetiñ şeref-i ḥıdmetini sermāye-i saᶜādet bilüp reᵓyine muḫālefetden muḥteriz ola.* (83b/9)
- *El-ān bu cemᶜ-i ḫayr-endīş-i ṣadāḳat-kīşiñ ḳaṣd ve himmeti bu beyt-i vālā-menzeleti teşyīd ve taḳvītdir, deyü ṣavt-ı bülendini terfīᶜ ile ḳavmi maḳṣūdlarına mübāşerete teşcīᶜ ḳıldı.* (92a/15)
- *Pes ol ḥālde Ebūbekir -raẓiya'l-lāhu ᶜanh- ile mülāḳī olıcaḳ anı huẓūr-ı mevfūrü'l-feyz-i nebevīye ilticāya sāyiḳ oldı.* (122a/1)
- *Bundan aḳdem ḥuẓūrıña gelüp niyāz-mend olmuşidik ki, birāderzādeñi bize cefā ve taᶜarruẓdan nehy ü menᶜ idesin.* (127b/1)

1. 4. 2. 7. 3. Uzaklaşma Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Yevmen mine'l-eyyām ol menbaᶜ-ı maᶜālī vü mekārim cenābı ben-den istiᶜlām ṭarīḳası üzre tevcīh-i ḥiṭāb idüp "Sebeb nedir ki, birāderān-ı rıżāᶜī her şeb süreyyā gibi müctemiᶜler iken ġazāle-i ḫāver-i çerā-gāh ufuḳdan ser-efrāḫte-i ṭulūᶜ u şurūḳ olduḳça naẓarımdan ġāᵓib olup verā-yı serā-perde-i müşg-fām-ı żalāmda*

ġārib olmadıḳça menzil-gāha ḳāfil ü āyib olmazlar." deyü gündüzlerde ġıybetlerinden istihbāra mutaᶜarrıẕ oldı. (53a/3)

- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāẕ-ı ᶜadn-i ᶜadnānı dest-bürd-i ᶜavāṣıf-ı mekr-i aᶜdādan muḥāfaẓa ve ṣıyānetde şebānrūz tayaḳḳuż u intibāh üzre olasın ki, ḳāṭıbe-i ehl-i kitāb anıñ peyġamber-i mebᶜūṣ olduġunda müttefiḳu'l-kelāmlardır.* (64a/22)
- *Ey Ebū Ṭālib! Biḥaḳḳ-i ḫudā ḳavmiñ bu ḫuṣūṣda seniñle munṣıfāne muᶜāmele eyleyüp dīniñi menderes olmakdan ṣıyānetde beẕl-i sermāye-i ḳudret ve ṣarf-ı reᵓsü'l-māl-i miknet eylediler.* (128b/23)

1. 4. 2. 7. 4. Vasıta Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Ve bu vecihle ḥareketi bilād-ı ᶜArabda ṭaraf ṭaraf ᶜilm-efrāz-ı şöhret olmaġile derūn-ı ḥamāset-meşḥūn-ı şücᶜān-ı ᶜArabda iṣāre-i ġubār-ı ġayż u ᶜadāvet żuhūr idüp eşrāf-ı ehl-i Yemen ve mülūk-ı bilād-ı Sanᶜa ve ᶜAden'den Ẕū-nefer nām bir şaḫṣ-ı ḥamiyyü'l-enf ṣaᶜālīk-i ᶜArabdan cemᶜ-i ceyş-i vāfir idüp Ebrehe ile ḥarbe mutaṣaddī ve mübāşir oldı.* (26a/17)
- *Lākin ol gürūh-ı enbūh ile pençe-tāb-ı muḳāvemet olmaġa ᶜadem-i ḳudret mülāḥażası müriṣ-i istirḫā-i aᶜṣāb-ı ᶜazīmet olup ḫüsām-ı intiḳām terk-i ḫuṣūmet ile der-niyām ḳılınmaḳ istiṣvāb olunup mücāmele ile muᶜāmeleye ḳarār-dāde oldılar.* (27a/3)
- *… ṣūret-i ḳabūl ve inḳiyād ile bi'l-cümle bīᶜat-sāz olup ol müddet anıñla ārāma ḳarar virdiler.* (77a/9)

1. 5. ZARF:

Metinde geçen cümlelerde en çok kullanılan öge zarftır. Metinde bir cümlede birden çok zarf kullanıldığına çokça rastlanmaktadır. Metinde geçen zarflar cümlelerin yüklemlerini zaman, tarz, sebep, vasıta, durum ve şart bakımlarından belirtmektedir.

Metindeki zarflar tek kelime ya da kelime grubundan oluşmaktadır. Fakat zarfların büyük bir çoğunluğunu kelime grubundan meydana gelen zarflar oluşturmaktadır.

1. 5. 1. Tek Bir Kelimenin Zarf Olması:

Metinde tek kelimelerin zarf olarak kullanılışları kelime gruplarına göre oldukça azınlıktadır. Genellikle eksiz olmakla birlikte bulunma hâli eki ve vasıta hâli eki alan birkaç örneğe rastlanmaktadır.

- *Pes münāsib ve şāyestedir ki, anı tekrār bu pür-sitār-ı ṣadāḳat-kāra teslīm ve sipāriş idesiz.* (52b/7)
- *Ve Ebrehe Muġammis'e nüzūl itdikde fettāk-i Ḥabeş'den Esved bin Maḳṣūd nām nehhāb-ı ẓalālet-meᵓābı muḳaddem Mekke cānibine irsāl eyledi.* (26b/15)
- *Sāl-i ferḫunde-fāl-i mīlād-ı bāhirü'l-efẕalden muḳaddem vāḳıᶜ-ı ḫuşksāl-i ḳaḥt ve ġalādaki eşer-i şiddet-i mecāᶜat ile ḳabīlemiz ahālīsi ᶜumūmen bī-tāb-ı istiṭāᶜat olmuşlar idi.* (46b/8)

- *ᶜAcabā ẕuhūrı şimdi bi'l-fiᶜl rū-nümā olmuş mudur.* (117b/4)
- *Senden ṣādır olan duᶜāda ḫālıḳ-ı kün ve mekāndan istidᶜā ve icābet-ḫāh iken maᶜbūdiyyetde anıñla teşrīk itmek nice mutaṣavver olur?* (123b/15)
- *Ve ᶜaḳabinde bana bir ters ü bīm ü teb lerze-i ᶜażīm ᶜārıẓ u müstevlī oldı.* (38b/6)
- *Bizler anıñla kenāre-i merᶜāda ārāmīde idik.* (53b/7)

1. 5. 2. Kelime Gruplarının Zarf Olması:

Metinde kelime gruplarından meydana gelen zarflar tek kelimelere göre oldukça fazladır. İncelenen metinde tespit edilen zarflardan bazıları içinde birkaç zarf unsurunu barındıran ve bazı olayların detaylı bir şekilde anlatıldığı bir kelime grubu şeklinde görülmektedir.

Metinde geçen cümlelerde isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, vasıta grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu ve Arapça ve Farsça edatlarla yapılan bazı kelime grupları zarf olarak kullanılmıştır.

1. 5. 2. 1. İsim Tamlamasının Zarf Olması*:*

Metindeki isim tamlamaları eksiz olarak bulunmakla birlikte, bulunma, uzaklaşma, eşitlik ve vasıta hâli eklerini almış olarak bulunmaktadır. Ayrıca metinde Farsça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamaları da zarf göreviyle kullanılmaktadır.

Metinde zarf olarak görev yapan isim tamlamaları çoğunlukla yüklemi zaman bakımından belirtmesinin yanısıra tarz ve vasıta bakımından da belirttiği görülmektedir.

- *İttifāḳ-ı ṭarafeyn ile sene-i ātiye ḥulūlünde kıyām-ı Sūḳ-ı ᶜUkāẓ mevsimi muḥārebeye tevāᶜud ve fayṣal-sāzī-i keşmekeş-i ḫuṣūmet içün taᶜahhüd itmişler idi.* (80a/17)
- *O ḫāne bir mertebe müstenīr oldı ki, her neye naẓarım dūçār olurdı, anı hem-tāb-ı mühr-tāb-dār-ı bāhirü'l-envār görürdüm.* (38a/16)
- *Taᶜahhüd-i ḫıẕmet-i kefāletin sermāye-i saᶜādet bildi.* (63a/20)
- *Bir müddet mürūrunda Hārūnü'r-reşīd-i ᶜAbbāsī'niñ baᶜẓı rüvāt ḳavli üzre zevcesi Zübeyde ve İbn-i Dıḥye rivāyeti üzre vālidesi Ḥayzurān ol dār-ı şeref-medārı tekrār ol menzilden ifrāz ve maᶜbed-i ehl-i duᶜā ve niyāz eylemişdir.* (35a/1)
- *Ravẓ-ı Enf'de meẕkūr oldığı üzre ol beyt-i mükerremde meknūz olan iᶜlāḳ-ı nefīseye dırāz-dest-i cesāret olan düzd-i ḫıyānet-kīş-i ḫabāṣet-endīşiñ ol emr-i mühevvile cürᶜeti pīş-i ezīn istīlā-yı ḳavm-i Cürhüm eyyāmında ṣüret-nümā-yı vuḳūᶜ olmuşdur.* (90a/13)
- *Ol ḥaẕretiñ sefer-i Şām'dan ḳufūli esnāsında bir gün beni ḫuẓūrına daᶜvet eyledi.* (86b/11)
- *Ol mihr-i cihān-tāb-ı maşrıḳ-ı hidāyet cānib-i devlet-ḫāne-i sipihr-i āsitānelerine ḳufūl ve Ḫadīce'ye mülāḳāt ve vuṣūl ḥālinde keyfiyet-i*

ḥāli naḳl u ifāde buyurduḳlarında Ḥadīce kemāl-i sürūrundan bī-ḫūş oldı. (102b/12)

- *Duʿā-i nebevī heybetinden mehābb ve mebhūt oldılar.* (131b/20)
- *Tācir-i sitem-resīde* هر كه زخمى خورد البته فغانى دارد، *vefḳince firāz-ı cebel-i Ebū Ḳubeys'e ṣāʿid ve ṣūret-i ʿarżu-ḥāli mutaẓammın bu ebyātla müterennim ü nāşid oldı.* (81b/20)
- *Ve Ebrehe daḥī mürġ-i nīm-bismil gibi hezār pīç ü tāb ile firār içün bāl-efşān-ı müsāraʿat ü şitāb olup menzil be menzil ḳaṭʿ-ı rāh itdikçe aʿẓāsı irbā irbā müteşāḳıṭ olmaġile bilād-ı Ḥaşʿam'a varınca cüşşesi mürġ-peçe miḳdārı ḳalup,* ومن نجا برأسه فقد ربح, *mefhūmunca ser-i nātirāşīdesinden ġayrı ʿuẓv-ı nā-resīde zaḥmı ḳalmamışidi.* (29b/20)
- *Ḥaḳīḳat-i ḥāle ıṭṭılaʿ dāʿiyesiyle birāderim enīsi cānib-i ḥarem-i muḥtereme irsāl eyledim.* (120a/19)

1. 5. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Zarf Olması:

Metinde zarf olarak görev yapan sıfat tamlamaları eksiz olmakla birlikte yönelme, bulunma, ayrılma ve vasıta hâli eklerini almış olarak da bulunmaktadır. Zarf görevindeki bu sıfat tamlamaları yüklemi zaman, tarz ve miktar bakımından belirtmektedir. Metinde Türkçe ve Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları zarf görevinde kullanılabilmektedir.

- *Ol ḥaẓretiñ sefer-i Şām'dan ḳufūli eşnāsında bir gün beni ḥuẓūrına daʿvet eyledi.* (86b/12)
- *Ve baʿẓı kütüb-i siyerde meẕkūr oldıġı üzre ol eşnālarda deʾb-i meʾlūf-ı nebevī ol vecih üzre ḳarār-dāde olmuş idi ki, her sene Mekke'den Ḥirā cānibine teveccüh buyurup ol cebel-i mübārekde vāḳıʿ ġārda bir āy ḳadar vaḳit bi'l-istimrār meşġūl-i ʿibādet-i perverdigār olurlar idi.* (97a/15)
- *Ol ḥālde bir mertebe mesrūr oldum ki, Mekke-i mükerremede benden ziyāde mesrūr bir kimse olmaya.* (115b/17)
- *Aḥvāli olan ḳabīle-i Ṭay ricāli ile hem-nişīn-i āmīziş ve ülfet oldıġı hengāmda seby ü istirḳāḳ olunup, Ḥakīm bin Ḫızām ki, Ḫadīce-i Kübrā'nıñ birāder-zādesidir, anı ʿammesi Ḫadīce içün dört yüz dirheme iştirā itmiş idi.* (111a/8)
- *Ve ol ḥālde esārīr-i vech-i mübārek-i nebevīde āṣār-ı şevḳ ü sürūr suṭūʿ u żuhūr itdigi meşhūdum oldı.* (121a/12)
- *Ol efẓal-i enām-ı aʿmām-ı kirām ve benū Hāşim ve rüʾesā-yı Muẓar ile ol yevm-i mevʿūdda devlet-cāy-ı maʿhūda ẓiyā-resān-ı ʿizz ü iclāl oldılar.* (87b/12)
- *Şehr-i ḥarāmda vuḳūʿ oldıġı cihetden ḥarb-i füccār laḳabı ile mersūm olmuşdur.* (79b/14)
- *"Yā Muḥammed!* لرسول الله حقاً انك " deyü *beşāret-resān ve ol ʿandelīb-i sidre-āşiyān bu zemzeme-i dil-keşle ol serḫīl-i enbiyāya rāḥat-efzā-yı sükūn u iṭmīnān olurdı.* (107b/13)
- *Tācir-i sitem-resīde* هر كه زخمى خورد البته فغانى دارد، *vefḳince firāz-ı cebel-i Ebū Ḳubeys'e ṣāʿid ve sūret-i ʿarżu-ḥāli mutaẓammın bu ebyātla müterennim ve nāşid oldı.* (81b/21)

Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamasının zarf olarak kullanılışına ait örneklerin sayısı fazla değildir.

- *Sāᶜat-i filānīde inşā-i ᶜaḳd içün meclisimize şeref-baḫş-ı ḥuẓūr olasız.* (87a/7)
- *Ol perverdigār-ı bīçün ḥaḳiçün ki, rūḥ-ı ᶜAlī anıñ maḳbūẓ-ı dest-i ḳudretidir, ol vaḳitde nihāde-i ṭabaḳçe-i iḥẓār olan ṭaᶜāmıñ miḳdārı ḥuẓẓārdan ancaḳ bir nefer kimseye kifāyet-sāz olacaḳ miḳdār (olup) ol kāse-i lebeniñ daḫī ḫāli ol ḥālet üzre iken bīş-i nihād-ı ḥuẓẓār olıcaḳ andan bir loḳmayı ol server-i enām -ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavāt ve'ṣ-selām-ḥaẓreti dest-i mübārekleriyle tenāvül buyurdılar.* (125b/16)

1. 5. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Zarf Olması*:*

Metinde isim-fiil grupları zarf olarak kullanılırken vasıta hâlinde bulunmaktadırlar. Bu durumda vasıta hâli iki şekilde görülmektedir. İlki "ile" edatının ekleşmiş biçimi olan "-lA" ekidir. İkincisi ise "-ile" dir. Metinde "ile" bazı yerlerde ayrı yazılmakla birlikte bazı yerlerde de bitişik yazılmaktadır. Bu bitişik yazılışı da özellikle sonu "-maġ"la biten isim-fiil gruplarında görmekteyiz. Metindeki bu iki türlü yazılıştan dolayı bir bitişik yazılan "ile"leri ek olarak kabul etme yolunu tercih ettik.

İsim-fiil grubunu oluşturan "-mAḳ" ekinin sert ünsüzü vasıta hâli eki ile birleşirken daima "ğ"ye dönüşmektedir.

- *Ṯāᶜat-şiᶜārları fāʾiz-i duḫūl-i dārü'n-naᶜīm ve maᶜṣiyet-kārları muḳīm-i derekāt-ı caḥīm ḳılmaġla mübtelā-yı ᶜaẕāb ider.* (59a/2)
- *Tā ki ol vaḳte dek sevdā-gerī-i beẕāyiᶜ-i maġfiret ile ḳıble-gāh-ı mescid-i ḥarāma müteveccih-i ḥacc u ziyāret olanlar fī-mā-baᶜd ol beyt-i müstaḥdese şedd-i riḥāl-i ᶜaẓīmet itmekle taẓyīᶜ-i evḳāt-ı naḳl u rıḥlet eyleyeler.* (9b/18)
- *Ve muḥaḳḳiḳīn-i fenn-i siyerden baᶜẓı müteʾaḫḫirīn ol iki rivāyet beynini cemᶜ ü telfīḳ itmekle berṭaraf-sāz-ı taᶜaddüd-i rivāyeteyn olmuşdur.* (121b/10)
- *Ve bu cümleden Maᶜad ḥāmil-i nūr-ı Muḥammedī olmaġla birāderleri beyninde* كنارٍ على علمٍ *kūy-ribā-yı imtiyāz ve iştihār olmuşdur.* (6a/3)
- *Ve sābıḳā ẕikri mürūr itdigi üzre cānib-i Mekke'ye vürūdımız ḥālinde rüfeḳānıñ merākibi zūr-mend ü ᶜanīf ve benim merkebim nātuvān u zaᶜīf olmaġile anlar ile hem-ᶜinān olmaḳ mümkün olmamış idi.* (50a/21)
- *Fī-nefsü'l-emr kāfile-sālār-ı risāletiñ zāt-ı sencīdesi ḥısāl-i ḥamīde ve şīm-i pesendīde ile müteḥallī oldıġı ḳavmiñ ṣıġār ve kibārı beyninde şöhret-şiᶜār olmaġile Mekke'de emīn ismi ile maᶜrūf olmuşidi.* (83a/4)

1. 5. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olması*:*

Metinde örneğine çok az rastlanmakla birlikte "-Ar" ve "-mI[4]ş" ekleri ile oluşturulmuş sıfat-fiil grupları zarf olarak kullanılmaktadır. Bu sıfat-fiil grupları yüklemi durum bakımından belirtmektedirler.

- *Ammā çünki ol şeh-süvār-ı sedre-güzārı āğūşuma alup ol etān-ı bī-tāb ve tuvāna süvār oldum, anı ol mertebe çālāk ü reh-vār olmuş buldum ki, refīķlerimiz merkeblerine her ne ķadar mihmīz-engīz-i cedd ü iķdām olup aᶜmāl-i tāziyāne-i ihtimām iderler idi.* (50b/1)
- *Meysere ol sulṭān-ı serīr-i iᶜcāzı iki nefer melek-i sidre-pervāz ḥarr-ı hecīrden viķāye-sāz olmuş muᶜāyene iderdi.* (85a/12)
- *Ve nāsī-i mekārim-ḫışāle daᶜvet ve terġīb ider müşāhede ķıldım.* (120b/2)

1. 5. 2. 5. Zarf-Fiil Grubunun Zarf Olması*:*

Metinde en çok kullanılan kelime grubu zarf-fiil grubudur. Bu kelime grubu metinde geçen cümlelerde zarf olarak kullanılabildiği gibi bir zarf-fiil grubunun zarfı olarak da kullanılabilmektedir.

Metinde bu tür kelime grupları yüklemi zaman, tarz ve şart bakımından belirtmektedir.

- *Zevcim nā-ümmīdāne andan tenāvüle mübāderet ṣadedinde olıcaķ ol nevbahār-ı mekremetiñ āsār-ı feyz ve meymenetinden nāşī zarᶜı mümtelī ve ḫāfil bulunup kendi seyrāb olduķdan ṣoñra beni daḫī irvā itdi.* (50a/6)
- *Nuᶜmān her sene dāᶜiye-i ticāret ile ol maķūle beẕāyiᶜ cemᶜine ṣarf-ı reᵓs ü'l-māl-i ihtimām idüp Sūķ-ı ᶜUkāẓ'da nihāde-i ṭabaķçe-i beyᶜ-i pür sūd olmaķ içün şücᶜān-ı ᶜArabdan bir şedīdü'ş-şekīme kimse mübāşereti ile irsāl iderdi.* (79a12)
- *Ve Ümmü Eymen ol gehvāre-pīrā-yı hidāyetiñ fāᵓiz-i şeref-i ḫizmeti olaraķ Mekke'ye īṣāl eyledi.* (60b/1)
- *Ve bu meşhūdum olan ḥālet baña bir mertebe īrāṣ-ı dehşet itdi ki, bī-hūş olup farṭ-ı ḥayretimden* ,این که می بینم به بیدار پست یا رب پانجواب *terānesiyle zemzeme-sāz olaraķ müteveccih-i beyt-i Āmine oldum.* (39b/15)
- *Ola ki sizler ol maḥalle resīde olunca pā-bercā-yı besāṭ-ı ḥayāt ola.* (53b/3)
- *Lākin ol derd-mende şeb ü rūz musallaṭ olmuşidi ki, cānib-i Ḥabeş'e hicret idince anıñ şikence-i cefā ve ıẕrārından rehā-yāb olmadı.* (118b/6)
- *Ve nām ve nişānına ẕafer-yāb-ı fevz ü ıṭṭılāᶜ olmaķ pey-bürde-i ser-menzil-i yeᵓs ü imtināᶜ olıcaķ ķarār virdi ki keyfiyet-i ḥāli maᶜrūẕ-ı pīş-gāh-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib ķıla.* (54b/22)
- *Ol ķıbletü'l-ḥācāt-ı kāᵓinātı emṭār ve süyūlden ṣavn u ḥıfẓ içün maṣnūᶜları olan redmi miyāh-ı süyūl u emṭār tecāvüz idüp hedm idicek, dāḫil-i beyt-i mükerreme duḫūl iḥtimāli ile pür-ḫelecān u vehm olduķlarından nāşī binā vü tecdīd meczūmları oldı.* (89b/14)
- *Yevmen mine'l-eyyām ᶜAbdu'l-lāh pīrāmen-i beledü'l-ḥarām-ı şeref-medārda dāᶜiye-i seyr ü şikār ile eṭrāfı güşt u güzār iderken anıñ içün raṣad-sāz-ı taraṣṣud ve ıẕrār olan ṭoḳsan nefer, eşrār-ı seyl-i ferāvān-ı bī-emān gibi sill-i seyf-i baġī vü ṭuġyān ve ḥavāle-i rümḥ u sinān ile hücūm itdiler.* (31b/23)

- *Aḥfādımdan yaᶜni evlād-ı evlādımdan olup kendi celle-güzīn-i peyġūle-i raḥm-i māder iken pederi ḫayr-bād-ı meclis-i fānī ḳılmışdır.* (65a/2)
- *Sebeb nedir ki, birāderān-ı rıżāᶜī her şeb süreyyā gibi müctemiᶜler iken ġazāle-i ḫāver-i çerā-gāh ufuḳdan ser-efrāḫte-i ṭulūᶜ u şurūḳ olduḳça naẓarımdan ġāᵓib olup verā-yı serā-perde-i müşg-fām-ı żalāmda ġārib olmadıḳça menzil-gāha ḳāfil ü āyib olmazlar.* (53a/1)
- *Ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib'den niyāz-mend oldı ki, ol vaḳitden bir sene mürūr itdikde ol ḫurşīd-i burc-ı saᶜātiñe daḳāyiḳ-ı umūr ve aḥvālini muḥtevī nāme taḥrīri ile aña ifāde vü iᶜlām eyleye.* (67b/11)
- *Ve ceyş-i Ebrehe arż-ı Ḥasᶜama vāṣıl olduḳlarında Nufeyl İbn-i Ḥabīb Ḥaşᶜamī daḥī mutaṣaddī-i kār-zār olup maḳhūr u meᵓḫūż oldı.* (26a/20)
- *Ammā Ebūbekr'e İslām ve tevḥīdiñ ḥaḳīḳatini ifāde kıldıġımda ḳaṭᶜā bünyān-ı raṣīnü'l-esās-ı ᶜazīmeti raḫne-yāb-ı tereddüd ü tevaḳḳuf olmayup ḳabūle mübāderet eyledi.* (113a/4)
- *Ve Ebū Ṭālib'iñ ol ḥaẓret ile diraḫt-ı maᶜhūd sāyesin maẓrıb-ı ḥıyām itdiginde ol ġamāmıñ daḥī ol maḥalde istiḳrār ve ārāmı meşhūd oldı.* (73a/21)
- *Eger mecmūᶜına fāᵓiz-i cevāb olursa ṭaraf-ı ilāhīden mebᶜūş-ı resūl-i vācibü'l-ittibāᶜ ve'l-ḳabūl oldıġı bī-iştibāhdır.* (132b/14)
- *Fi'l-ḥaḳīḳa eger bir ḥaṭve daḥī ol dāᶜiyede müstemirr olup ol ḳaṣd ile bir ḥaṭve daḥī ol cānibe ḥareket itsem beni ihlāk itmek muḳarrer idi.* (130b/15)

1. 5. 2. 6. Tekrar Grubunun Zarf Olması*:*

Metinde tekrar grupları eksiz bir biçimde zarf olarak kullanılmaktadır. Tekrar gruplarının zarf olarak kullanılışına dair örneklerimiz fazla değildir. Tespit edilmiş olan örnekler de yüklemi tarz bakımından belirtmektedir.

- *Ṣūret-i insānīde bir şaḥış pīş-gāhlarında devāndır, ol muḳtedā-yı peyġamberān aña ittibāᶜ idüp ḥaṭve ḥaṭve ḫırāmān oldılar.* (101a/15)
- *Ve ol cānib-i memālikine ṭaraf ṭaraf müteneşşir oldılar.* (41b/6)
- *Ve yine meᵓmūren yegān yegān silkü'l-lāl-i ferāyid-i nüfūs-ı ekārim-i benī Hāşim'i enāmil-i tedḳīḳ ve imᶜān ile rişte-keş-i muḳāyese ve imtiḥān oldum.* (3b/21)

1. 5. 2. 7. Edat Grubunun Zarf Olması*:*

Metinde zarf görevinde kullanılan edat grupları "ile, için, deyü, üzre, dek, gibi, nāşī, māᶜadā, muḳaddem, muᵓaḫḫar, ziyāde" edatlarıyla oluşturulmuştur.

- *Tā ki mütecessis oldıġım ᶜalāmātiñ mecmūᶜı meşhūdum olup defᶜ-i ḫelecān-ı tereddüd ü iştibāh ile müsterīḥ olam.* (114b/20)
- *Bā-an-ki Delāᵓil-i Beyhaḳī'de ᶜAbdu'l-lāh bin ᶜAmru bine'l-ᶜĀṣ rivāyeti ile bu sımṭ-ı girān-ḳadr-i kelām-ı nebevī mürsele-pīrā-yı gerden-i rivāyet olmuşdur.* (95b/20)

- *Ve bu ḥālet ḳabāyil-i ᶜArab beyninde münteşir olmaġile işāre-i ġubārı kudūret ḳılmadan nāşī işᶜāl-i nāᵓire-i ḥamiyyet ve ĩrā-i zinād-ı ġayret itmekle Benī Faḳīm'den bir şaḥṣ-ı mechūl bī-bīm ü hirās taġyīr-i zeyy ü libās idüp kinīse-i maᶜhūdaya duḫūl içün fırṣat-yāb-ı iḫtilās oldı.* (25b/17)
- *Yaᶜni defᶜ-i daġdaġa-i ḳaḥṭ u ġalā ve celb-i menāfiᶜ-i ḥışb u reḥā içün bu veche üzre refᶜ-i kef-i duᶜā idesiz.* (68a/10)
- *Fe-li-hāẕā ahālī-i ḳabīle rāᶜīlerine tenbīh-i ekīd ile tenbīh idüp "Aġnāmımızı bint-i Ebī Züveyb'iñ çerā-gāh-ı aġnāmı olan nevāḥīye sevḳ idüñ." deyü sipāriş ider olmuşlar idi.* (51a/8)
- *Ve girīve-i ṭarīḳ-i Ḥicāz'ıñ medāḫil ve meḫāricine ıṭṭılāᶜ-ı tāmı olup vādīsinde kemāl-i ḥuẕḳı muḳarrer olan Ebū Reġal nām şaḫṣı delīlrāh olmaḳ ḥidmetini iltizām u taᶜahhüd itmek üzre hem-rāh ḳıldılar.* (26b/9)
- *Server-i kāᵓināt -ᶜaleyh-i efẕalu'ṣ-ṣalavāt- daḫī ol vecihle tavaẕẕī ḳılup Cibrīl'e iḳtidā itmek üzre iki rekᶜat ṣalāt edā ḳıldılar.* (102b/7)
- *Ve idrākātı bedene muḥtāc u mevḳūf olmayup bedenden müfārıḳ oldıġından ṣoñra biẕātih mütenaᶜᶜim ü muᶜaẕẕeb ü müteᵓellim olur.* (135b/5)
- *Ve ᶜahd-ı İbrāhīm'den ol vaḳte dek beyt-i mükerrem ṣafaḥāt-ı ruḫāmı mühenned (4) ile maṣnūᶜ ve ḳāmet-i insānī miḳdārı merfūᶜ, ve bir rivāyetde (5) ṭoḳuz ziraᶜ irtifāᶜı olup musaḳḳaf degil idi.* (90a/3)
- *İşāret buyurdılar ki, vücūh-ı gürūh-ı münāziᶜīn her biri ol ṣevbiñ bir güşesin aḫẕ u imsāk ve maḥall-i vaẕᶜına ḳarīb maḥalle dek bi'l-iştirāk ḥaml u naḳl eyleyeler.* (93b/23)
- *Pes ez-ān rükni istilām ve beyt-i mükerremi yedi şavṭ ṭavāf eyleyüp duᶜā-yı ebrār gibi cebel-i Ebī Ḳubeys ferāzına ṣāᶜid olalar.* (68a/3)
- *Levni ebyaẕ olduġundan nāşī leben żann eyledim.* (36b/11)
- *Ve ervāḥ içün mezkūr olan evṣāfıñ mecmūᶜı ṣıfāt-ı ecsām oldıġından nāşī kendi ẕātı daḫī ecsām-ı maḳūlesinden oldıġı muḳarrer olur.* (135b/6)
- *Ben zebāndan erkām u aklām olmadıġımdan māᶜadā bu nāme ki, baña anı teklīf-sāz-ı ḳırāᵓatsın, anda eşer-i ruḳūm u ḫaṭṭ nümāyān degildir.* (102a/6)
- *Devḥa-i sidre-sā-yı nesebi andan māᶜadā nev-bāve-nümāy-ı tenāsül olmamışidi.* (13a/19)
- *Sāl-i ferḫunde-fāl-i mīlād-ı bāhirü'l-efẕalden muḳaddem vāḳıᶜ-ı ḫuşksāl-i ḳaḥṭ u ġalādaki eşer-i şiddet-i mecāᶜat ile ḳabīlemiz ahālīsi ᶜumūmen bī-tāb-ı istiṭāᶜat olmuşlar idi.* (46b/6)
- *Ve Süheylī elli gün ve İbn-i ᶜAsākir, Ebū Caᶜfer-i Bāḳır'dan elli beş gün muᵓaḫḫar vuḳūᶜını rivāyet itmişlerdir.* (35a/15)

1. 5. 2. 8. Bağlama Grubunun Zarf Olması*:*

Bağlama grubunun zarf olarak kullanılışı ile ilgili örneklere metinde fazla rastlanmamaktadır. Tespit edebildiğimiz birkaç örnek de şu şekildedir:

- *Lākin ol derd-mende şeb ü rūz musallaṭ olmuşidi ki, cānib-i Ḥabeş'e hicret idince anıñ şikence-i cefā ve ıżrārından rehā-yāb olmadı.* (118b/6)
- *Ey birāder-i mükerrem-güher! Vallāhü'l-ᶜaẓīm, ol ẕāt-ı sütūde-siyeri āmir-i bi'l-ḫayr ve nāhī-i ᶜan i'ş-şerr buldum.* (120b/1)
- *Der-i ḫāneye resīde oldıġımda ol menzili envār-ı ilāhī ile münevver ve envāᶜ-ı revāyiḥ-i ṭayyibe ile muᶜaṭṭar müşāhede ḳıldım.* (39b/17)
- *Sedde-i bāb-ı sedre cenābdan ḫāric olduḳda ḫāric-i dārda müteraḳḳıb olan müşrikīn anı gördüklerinde "Bu daḫī ferīfte olmuş ancaḳ." deyüp maġmūmen ve meᵓyūsen perīşān oldılar.* (124a/6)
- *Ḥattā ḥīn-i velādetinde taᶜyīn-i peder ü māder ile mersūm-ı nāṣiye-i ḥāli olan ism-i sāmī ve nām-ı nāmīsi ᶜAbdu'l-kaᶜbe olup ṭaraf-ı nebevīden nāmı taġyīr ü tebdīl ve taᶜyīn-i ism-i ᶜAbdu'l-lāh ile tebcīl olunup ᶜatāḳat-i semā-yı ḫayr-ı intimāsı cihetinden veyāḥūd zemm ve ġıybetden āzādeligi cihetinden ᶜatīḳ laḳabı ile telḳīb olunmuş idi.* (113a/18)

1. 5. 2. 9. Yönelme Grubunun Zarf Olması:

- *ᶜĀḳıbet-i teyemmün żī-ṭalāle resīde oldıġından bir şeb-hengām Raḥḥāl siyeh-mest-i girān ḫāb olmaġla bī-şuᶜūr ve bī-tāb oldıġına ıṭṭılāᶜla fırṣat-yāb oldı.* (79b/5)
- *Elbette ḫalḳ-ı ṣubḥ-ı ṣādıḳ sūret-i ḥāle muvāfıḳ ve muṭābıḳ (8) żuhūr iderdi.* (97a/7)

1. 5. 2. 10. Bulunma Grubunun Zarf Olması:

- *Çeşmimize ol maşrıḳ-ı ṣubḥ-ı saᶜādetiñ ṭalᶜat-i āfitāb-ı behceti żirve-i cebelden dıraḫşān u nümāyān olıcaḳ ḥuẓūrına şitābān olup vardıḳda gördük ki, ol maḥalde nişeste cānib-i āsmāna nigāh-endāz olmuş.* (53b/16)

1. 5. 2. 11. Uzaklaşma Grubunun Zarf Olması:

- *Muṭāvī-i kütüb-i siyer ve aḫbārda żikri mültezem veḳāyiᶜ-nüvīsān-ı ṣaḥāᵓif-i āṣār olmaġile resīde-i rütbe-i iştihār olan veḳāyiᶜden biri daḫī vaḳᶜa-i Ḥulfü'l-fuḍūl'dür ki, ol, vaḳᶜa-i ḥarb-i füccārdan ḥīn-i kufūlde ṣūret-nümā-yı ḥuṣūl olmuşdur.* (81a/12)

1. 5. 2. 12. Vasıta Grubunun Zarf Olması:

- *Ol māh-ı cihān-tāb-ı risāletiñ maşrıḳ-ı ufḳ-ı ervāḥdan basīṭ-i ᶜālem-i eşbāḥa żiyā-pāş-ı ṭulūᶜ ve nūr-efşān-ı żuhūr u suṭūᶜ oldıġı vaḳitden medāric-i sinīn bāliġ-i derece-i ḥams u ᶜişrīn oldıġı esnāda idi ki, yevmen mine'l-eyyām Ebū Ṭālib ol server ile esnā-i mükālemede dedi.* (82b/6)

1. 5. 2. 13. Arapça ve Farsça Bazı Edatlarla Yapılan Kelime Gruplarının Zarf Olması:

Metinde, Arapçada harf-i cer adı verilen bazı kalıplaşmış şekiller ile Farsça ön edatlarla yapılmış bazı kelime gruplarının zarf olarak kullanılışlarına

sıklıkla rastlanmaktadır. Bu tür zarflar metindeki cümlelerde zaman, tarz, miktar ve vasıta yönlerinden belirtir.

- *Ve diyet-i nefs içün yüz şütür muᶜayyen olmaḳ ibtidā ᶜAbdu'l-muṭṭalib'den żuhūr idüp Ḳureyş beyninde belki cemīᶜ-i ᶜArab miyānında ol vecih üzre müstemirr olup şerīᶜat-i şerīfe-i Muḥammedī ᶜaleyh i's-selāmda daḫī ile'l-ān ol nesaḳ üzre ḳarār-dāde olmuşdur.* (66a/13)
- *Gördi ki, saḥābe-i meşhūda ke'l-evvel ol diraḫt ḫiẕāsında ṣābit ve ber-ḳarārdır.* (74b/5)
- *Be-her-ḥāl bunda bir sırr-ı mübhem oldıġı muḳarrerdir.* (50b/9)
- *Ol taḳrīb ile neẕr etdi ki, evlādı evvelīn-i derece-i ᶜuḳūd-ı ᶜaşerāta bāliġ oldıḳlarında lā-ᶜale't-taᶜyīn birisin ẕebḥ eyleye.* (23a/2)
- *Ve ṭāᵓife-i ᶜArabıñ ḫūd-ı enbiyā-i Benī İsrāᵓīl'den bir nebiyy-i celīliñ fāᵓiz-i meᵓdūbe-i daᶜvet-i müstetbiᶜü'l-hidāyeti olmadıḳlarından māᶜadā biᶜṣet-i ḫātime-i kitāb-ı risālet -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- cenābından muḳaddem mebᶜūṯ olan rüsülüñ cümlesinden müteᵓaḫḫir firistāde-i dīvān-ḫāne-i risālet olan ḥaẕret-i mesīḥ -ᶜalā nebiyyinā ve ᶜaleyhi'ṣ-ṣalāvāt ve's-selām- ḥaẕreti olup mābeynlerinde ᶜalā iḫtilāfü'l-aḳvāl altı yüz yıl güẕerān olmuşdur.* (61a/11)
- *Fī-vakt mine'l-evḳāt Mekke ve ḥavālīsinde cedb ü ġalā vuḳūᶜ bulup Ebū Ṭālib mevfūrü'l-ᶜiyāl oldıġından ḳaṭᶜ-ı naẓar bāẕil ü saḫī olmaġile kīse-i mikneti reᵓsü'l-māl-i ṣervetden tehī olmuşidi.* (109b/2)
- *Ve andan müsāᶜade-i müşāhede ḳılmaġla şast hezār ᶜasker-i kīne-güẕār cemᶜine beẕl-i himmet idüp fi'l-ḥāl hedm-i beyt-i muḥtereme ḳaṣd u ᶜazīmet ile Yemen'den nehẕat eyledi.* (83b/20)
- *Min-baᶜd kendiler çerkāb-ı meżālimden dāmen-çīde-i ictināb olalar.* (81b/4)
- *İşāret buyurdılar ki, vücūh-ı gürūh-ı münāziᶜīn her biri ol ṣevbiñ bir güşesin aḫẕ u imsāk ve maḥall-i vaẕᶜına ḳarīb maḥalle dek bi'l-iştirāk ḥaml u naḳl eyleyeler.* (94a/1)

1. 6. CÜMLE DIŞI ÖGELER:

Metindeki cümlelerde bağlama edatları, ünlem edatları, ünlem grupları, hitaplar, ve ara sözler cümle dışı öge olmaktadır. Metinde geçen cümle dışı ögeleri şöyle sınıflandırabiliriz:

1. 6. 1. Bağlama Edatlarının Cümle Dışı Öge Olması:

- *Ve bu cümleden Müdrike āmil-i nūr-ı mükerrem-i nebevī olmaġla ser-efrāz ve ol şeref ile iḥvesi beyninde mümtāz olmuşdur.* (8b/5)
- *Ve kendi cemīᶜ-i etbāᶜ ve aṣḥābı ile ber-ṭaraf-sāz-ı ᶜatş-ı sīne-i pür-sūz u tāb olup bir vefḳ-i dil-ḫāh-ı sīr-āb olduḳlarından ṣoñra merkeblerin irvā ve siḳāyelerin imlā ḳıldılar.* (22a/6)
- *Ol ḫuṣūṣı zevcesi olan …… ile dermiyān idicek anıñ daḫī istiṣvābı ol muḳaddemeye tālī olup netīce-i merāmları maᶜrūẕ-ı pīş-gāh-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib ḳılındıḳda muḳārin-i ṣüret-i ḳabūl ve itmāmkār-ı ṣüret-nümā-yı maᶜraẕ-ı ḥuṣūl olmuşidi.* (32a/17)

- *Cāʾizdir ki, yigirmi mihār-i şütrüñ ol vaḳitde ḳıymeti beş yüz dirhem ẕeheb olup yigirmi reʾs şütür ol miḳdār-ı zer-ḫāliṣden ʿavż ola, yāḫūd ol miḳdār-ı ẕeheb Ebū Ṭālib ṭarafından edā olunmuş olup şütürler server-i kāʾināt ʿaleyhi eşrefü'ṣ-ṣalavāt cānibinden iʿṭā buyurulmuş ola.* (89a/10)
- *Cāʾizdir ki, ol vāḳıʿayı iki birāderler daḫī görmüşler olalar, veyāḫūd biri görüp ikisiniñ daḫī sebeb-i islāmı olmuş ola.* (122a/1)
- *Pes senden ṭaleb-kārız ki, ya anı bu mutaṣaddī oldıġı ḫuṣūṣdan keff ü menʿ idesin, veyāḫūd beynimize ḫaylūlet itmeyüp anıñla beynimizi taḫliye-sāz olasın.* (127a/17)
- *Ẕīrā kütüb-i ḳadīmeden aḫẕ u istinbāṭ idüp dürer-i derārī-tāb kelimāt-ı selefden iltiḳāṭ olundıġı üzre işbu neyyir-i cihān-tāb-ı saʿd-ı iḳtirānıñ pertev-i ʿizz ü şānı ẕiyā-resān-ı çār cihet-i ʿālem ve ʿālemiyān olacaḳdır.* (76a/22)
- *Belki aña müntehī olduḳça imsāk buyurup andan soñra bir rivāyetde iki ve rivāyet-i uḫrāda üç defʿa kiẕbü'n-nessābūn kelāmını tekrīr ile vaṣṣāle-sāz-ı ḥadīṣ-i muʿciz-ṭırāz olurlar idi.* (5a/12)
- *Egerçi seniñ içün yehūd ṭāʾifesinden iḫtirāz üzre oldıġım cihetden ṭaraf-ı Şām'a ḥareketiñ ḫilāf-ı dil-ḫāhımdır.* (86b/16)
- *Ammā İbn-i İsḥāḳ naḳli üzre ol vaḳitde Saʿīd bin ʿĀṣ'ıñ mevālīsinden Mekke'de bir ḳıbṭīyyü'l-aṣl miʿmār-ı mühendis-şiʿār vār idi ki, ḥaẕāḳatı maʿlūm-ı şıġār u kibār idi.* (91b/12)
- *Lākin eşbeh aḳvāl cemīʿ-i āyāt-ı Ḳurʾāniyye yaḳaża ḥālinde nāzil olmaḳ ḳavlidir.* (99b/3)
- *Çün ol vaḳit resīde oldı.* (80a/19)
- *Şöyle ki muḳteżā-yı işāret-i müstetbiʿü'l-beşāretim üzre ol ḫāk-i pāk-i müşg-āsāya nāṣiye-sā-yı ilticā ve intimā olasın.* (47a/11)
- *Ḫattā bāʿiṣ-i ferāḥ-destī-i ẕü'n-nūreyn ol māl-i mevrūṣ iledir.* (30b/6)
- *Tā ki nāsiḫ-sāz-ı ḳāʿide-i ādāb-ı murāfaḳat olmayasın.* (50b/6)
- *Yaʿnī bir cevher-i müdrek-i biẕātih olup bedeniñ fenāsı ile fānī olmaz.* (135b/3)
- *Velākin ol ẕebīḥe muḳārin-i ḳabūl olmayup andan ekber ẕebīḥe ile meʾmūr oldı.* (23a/16)
- *ve kezālik şūy u şevher beyninde peyvend-sāz-ı rābıṭa-i izdivāc olmaḳ murād olunduḳda mühimm-perdāz-ı ʿaḳd-i nikāḥ olurlar idi.* (15a/9)
- *Vaḳtā ki Ḥuseyn ḫurūc murād eyledi, resūl-i mükerrem -ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem- ḥuẕẕār-ı aṣḥāba anı menziline varınca teşyīʿ ile fermān-fermā oldılar.* (124a/2)

Metinde cümle dışı öge olarak kullanılan sona gelen edatlar "da/de, daḫī, bile, ki, kim" edatlarıdır. Bunlardan "kim" sadece iki beyitte geçmektedir.

- *Ol sünnet-i seniyyeye ḳıl sen de iḳtidā.* (1b/4)
- *Ve māl-i vāfir-i meknūzuñ daḫī olmayup derāhim ve denānīri müddeḫir degülsün.* (23a/9)

- *Māderi olan Fāṭıma bint-i Saᶜd bin Sebel, Kilāb'dan ṣoñra Rebīᶜa bin Ḥırām-ı Ġadrī'niñ ser-nihāde-i bālīn-i izdivācı olduḳda Ḳuṣay ṣabiyy-i faṭīm bulunmaġla Rebīᶜa anı bilād-ı ḳaẕāᶜaya māderi ile bile istiṣḥāb etdigi cihetden ecdād ve ᶜaşīreti bilādından ki, Mekke-i Mükerreme ve ḥavālīsidir, niçe müddet dūr-endāḫte-i felāḫan-ı ġurbet olup ḳalmaġile Ḳuṣay laḳabı ile şöhret-şiᶜār ve ḳabīle ahālīsini Mekke'ye cemᶜi sebebiyle mücemmiᶜ dinmekle ḳarīn-i iştihār olmuşdur.* (11b/2)
- *Pes vācibdir ki, vürūdları vaḳtinden ḳufūlleri hengāmına dek anlarıñ ẓiyāfet ü iṭᶜām ve tebcīl ü iᶜżāmını iltizām idesiz.* (13b/23)
- *Müjde kim ey ḫüsrev-i bih rūzgār-ı mülk-i şavḳ,*

  Genc-i bād-āverd-i ümmīd ve temennādır gelen. (85b14)

1. 6. 2. Ünlem Edatlarının Cümle Dışı Öge Olması:

Ünlem edatlarının cümle dışı öge olarak kullanılışlarının örneği çok azdır.

- *Āyā, bu cemmāze-i ẓibā-güzār sābıḳan süvār oldıġıñ merkeb-i girānreftār degil midir?* (50b/7)
- *Āyā, ne maḳūle emr-i mühevvil rū-nümā-yı maᶜraẕ-ı ḥuṣūl oldı?* (53b/5)
- *Elbette, yed-i mübārek yümnālarile münāveleye taṣaddī buyururlar idi.* (51b/3)
- *Neᶜam, ṣıla-i raḥm ile meᵓmūruz?* (117b/22)
- *Belī, ol maᶜlūmuñuz olan merkeb-i naḥīfdir.* (50b/8)
- *ᶜAcabā żuhūrı şimdi bi'l-fiᶜl rū-nümā olmuş mudur?* (117b/3)

1. 6. 3. Ünlem Gruplarının Cümle Dışı Öge Olması:

- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāẕ-ı ᶜadn-i ᶜadnānı dest-bürd-i ᶜavāṣıf-ı mekr-i aᶜdādan muḥāfaża ve ṣıyānetde şebān-rūz-ı tayaḳḳuż ve intibāh üzre olasın ki, ḳāṭıbe-i ehl-i kitāb anıñ peyġamber-i mebᶜūṯ olduġunda müttefiḳu'l-kelāmlardır.* (64a/22)
- *Āy şāhen-şāh-ı bā-intibāh! Bu devlet-ḫāhıñız daḫī ᶜalāyim-i meẕkūreniñ vuḳūᶜı gīcesi ġunūde-i püster-ferāġ olup müdebbir-i memleket-i vücūdum olan rūḥ-ı ṭabīᶜī kār-ḫāne-i cism-i ḫāknihādımdan ḳaṭᶜ-ı peyvend-i taᶜalluḳ ṣūrī ḳılup manżara-i ḫayālden temāṣīl-i ᶜālem-i miṯāl müşāhedesine (4) iştiġāl ḫilālinde gördüm ki …* (41a/3)
- *Ey nūr-ı çeşm-i dūd-mān-ı Ḫalīl, teblīġ ve işāᶜati mültezemiñ olan ḫuṣūṣı ḫāṭır-ḫāhıñ oldıġı üzre neşrü iẕāᶜat ḳıl.* (128a/13)
- *Yā resūlu'l-lāh, nāsı ne maḳūle emre daᶜvet-sāzsın?* (122a/4)

1. 6. 4. Hitapların Cümle Dışı Öge Olması:

Hitapların cümle dışı öge olarak kullanılışına dair örnekler metinde sadece bir beyitte rastlanmıştır.

- *Ḳul olam mı kimseye <u>şāhım</u> ne añlarsın beni*

  Bir efendim vār iken ᶜālemde sulṭānım gibi (111b/16)

1. 6. 5. Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması:

Metinde ara sözlerin cümle dışı öge olarak kullanılması iki türlü gerçekleşmektedir.

1. 6. 5. 1. Dua İfade Eden Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması:

- *ᶜĀyişe-i ṣıddīḳa <u>-raẕiyallahu ᶜanhā-</u> rivāyet ider ki …* (62b/6)
- *Resūl-i mükerrem <u>-salla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem-</u> anlara iltifāt-nümā olup cülūs ile fermān-fermā oldılar.* (122b/20)
- *Ez-cümle, siyer-i İbn-i Seyyidü'n-nāsda beş defᶜa vuḳūᶜı meẕkūr olup, defᶜa-i ūlā, evlād-ı Ādem'den nebiyy-i mükerrem Ḥaẕret-i Şīṯ bin Ādem ṣafiyyu'l-lāh <u>-ᶜalā nebiyyinā ve ᶜaleyhümā ve sellem-</u> cenābınıñ bināsı, ve defᶜa-i şāniye nebiyy-i kerīm yaᶜni Ḥaẕret-i İbrāhīm'iñ <u>-ᶜaleyhi't-taḥiyyat ve't-teslīm-</u> binā ve teşyīdi olup, ve defᶜa-i şāliṯesi Ḳureyş'iñ żuhūr-ı biᶜṯet-i nebeviyyeden beş sene muḳaddem mutaṣaddī olduḳları nevbetdir.* (94a/17)
- *Ol vaḳitde emīr-i kişver-i merdī ᶜAlī bin Ebī Ṭālib cenābı <u>-kerrema'l-lāhu vecheh-</u> henüz ṭıfl-ı endek-sāle olup sinn-i şerīfi eşher rivāyāt üzre süllem-pāye-i medāric-i sinīn-i ᶜömürden derece-i heştümīn olmuşidi.* (109a/14)
- *Andan ṣoñra ol āfitāb-ı nev-ṭulūᶜ-ı risālet <u>-ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavātu ve't-teslīmāt-</u> ḥaẕreti ol kūr-dilān-ı ḫuffāş-nihāddan istiḥfā ve dāru'l-erḳamda aṣḥāb-ı kirāmdan inzivā buyurmuşlar idi.* (124a/17)
- *Ve firāz-ı erkān-ı beyt-i muᶜallā-şāna ṣuᶜūd idüp żāhir-i cesedi maṭraḥ-ı şuᶜāᶜ-ı mihr-i dıraḫşān olduḳça berīḳ ve lemeᶜānı ḫıyre-sāz-ı dīde-i naẓẓār-ı keyān olup ve <u>kāᵓinen men kāne</u> bir şaḫış muḳābil ve müdānī olsa dehānını ferruḫ-sāz olup kaşiş-i müdhişi ile ruᶜb-efgen olurdı.* (90b/9)
- *Ey neḳāve-i mevcūdāt ve nūr-ı çeşm-i kāᵓināt! <u>Maᶜāza'l-lāh</u> ki, ḥaẕret-i kār-sāz-ı bī-enbāz seniñ ẕāt-ı sütūde simātıñı ki, meḥāsin-i aḫlāḳ ile muttaṣıf olup ṣıla-i irḥām ve ṣıdḳ-ı eḥādīṯ ve sedād-ı kelimāt ve edā-i emānāt ve sāᵓir ḫıṣāl-i ḥamīde ile ārāstedir, ne iḫtimāldir ki, ᶜurẕa-i āfāt ve hedef-i sihām-ı beliyyāt eyleye?* (96b/15)

1. 6. 5. 2. Açıklama İfade Eden Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması:

- *Evvelā ol birḳaç nefer-i civānān-ı sedād-güzīn, <u>zamān-ı (17) kadīmede terk-i ḥānmān idüp bir cānibe zehāb itmişlerdir,</u> kimlerdir?* (132b/16)
- *Aḫvāli olan ḳabīle-i Ṭay ricāli ile hem-nişīn-i āmīziş ve ülfet oldıġı hengāmda seby ü istirḳāḳ olunup, Ḥakīm bin Ḫırām <u>ki, Ḥadīce-i Kübrā'nıñ birāder-zādesidir,</u> anı ᶜammesi Ḫadīce içün dört yüz dirheme iştirā itmiş idi.* (111a/7)

- *Ey ᶜamm-i şefīḳ-i muḥterem, işbu dīn-i hidāyet-i rehīn ,ki müşāhedeñ olmuşdur, dīn-i ilāhī ve dīn-i melāᵓike ve peyġamberān-ı ilāhī olup menāṭ-ı silsile-i nesebimiz olan İbrāhīm-i müstevcibü't-tekrīmiñ mütemessik oldıġı dīn-i mübīndir.* (110a/20)
- *Ol sefīr-i vaḥy-i ilāhī ki, benden esbaḳ mebᶜūs olan enbiyā-yı kirāma ḫizmet-i sefāretde müstaḥdem olan melek-i ᶜażīmü'ş-şāndır, iḫbār eyledi.* (115b/9)
- *Velākin şehr-i ramaẓāndan on yedi gice mürūrunda ki, yevm-i isneyn idi, nüzūl idüp Cebel-i Ḥirā'da rū-nümā oldı.* (102a/17)

1. 6. 5. 3. Yemin İfadelerinin Cümle Dışı Öge Olması:

- *Va'l-lāhü'l-ᶜażīm, mādām ki ḫālā ḳarīn-i ḳabūlüñ olan dīn-i Muammedīden dāmen-keşīde-i rücūᶜ u firāġ olup Esāfe ve Nāᵓile'yi ṣüret-i ḳabūl ile mass itmeyesin, benim içün ekl-i ṭaᶜām ve şürb-i şerāb ḥarāmdır.* (117b/23)
- *Ey Muṭᶜim! Bi'l-lāhi'l-ᶜażīm, ḳavmiñ bu muᶜāmelede ġāyet bī-inṣāfāne ḥareket eylediler.* (129a/2)
- *Ey Buḥeyrā! Baña Lāt ve ᶜUzzā ile suᵓāl-sāz olma ki -va'l-lāhi- anlar benim ḳatımda menfūrum olan nesneleriñ mebġūẓ-ı terīnidir.* (75b/10)

2. KELİME GRUPLARI

2. 1. TÜRKÇE KELİME GRUPLARI

2. 1. 1. İsim Tamlaması

Bilindiği gibi Farsça ve Arapça Osmanlı Türkçesinde önemli bir yere sahiptir. Bu iki dil, hem kelimelerin kökeni bakımından hem de yapı bakımından isim tamlamalarında kendilerini göstermiştir. Metinde döneme ait olan isim tamlamalarının Türkçe, Farsça ve Arapça kurallarla yapıldığı görülmektedir. Bu üç dilin, bu kelime grubunda birbiriyle tamamen kaynaştığı söylenebilir. Türkçe kurallarla yapılan bir isim tamlamasının bir unsurunun diğer dillerle yapılan bir kelime grubu ya da Farsça kurallarla yapılmış bir isim tamlamasının bir unsurunun Arapça kurallarla yapılmış bir kelime grubu olması ile ilgili metinde birçok örneğe rastlanmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Türkçe kurallarla yapılmış isim tamlamaları ele alınacaktır. Farsça ve Arapça kurallarla yapılmış olan isim tamlamaları ise Farsça kelime grupları ve Arapça kelime grupları bölümlerinde ele alınacaktır.

Metinde Türkçe kurallarla yapılan isim tamlamalarıyla ilgili oldukça fazla örneğe rastlanmıştır. Bu türdeki isim tamlamaları da üç grupta incelenebilir. Bunlar:

1. İyelik grubu
2. Belirtili isim tamlaması
3. Belirtisiz isim tamlaması

2. 1. 1. 1. İyelik Grubu*:*

İyelik grubuyla ilgili olarak cümle konusunda çalışma yapmış araştırmacılar arasında görüş farklılıkları vardır. Bazı araştırmacılar iyelik grubunu isim tamlamaları içerisinde değerlendirirken bazıları da iyelik grubunu ayrı bir kelime grubu olarak kabul etmektedirler.

Muharrem Ergin, iyelik grubu ve isim tamlamasını "İyelik Grubu ve İsim Tamlaması" başlığı altında ele almıştır. Ergin iyelik grubunun altı şekli olduğunu altı şahıs zamiri ile örneklendirmiştir. Ona göre isim tamlaması da iyelik grubunun üçüncü şahsından başka bir şey değildir. Yine Ergin'e göre isim tamlamalarına iyelik grubu denebileceği gibi iyelik gruplarına da isim tamlaması denebilir.[29]

Vecihe Hatipoğlu Türkçenin Söz Dizimi adlı kitabında iyelik grubunu "Adıl Tamlaması" terimiyle isim tamlamasından tamamen ayrı bir başlık altında ele almış ve bunu "Tamlayanı adıl olan belirtili tamlamaya adıl tamlaması denir." şeklinde tanımlamıştır.[30]

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli de konuyu Muharrem Ergin'le aynı doğrultuda değerlendirmişlerdir.[31]

Leyla Karahan, *"İsim tamlamasında birinci unsur, ikinci unsura ilgi hâli ile bağlanır. Bu hâl, zamirlerde ekli, isimlerde ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru dâimâ iyelik eki taşır. Köy yolu, ovanın yeşili, bizim sesimiz vb."* açıklamasıyla bu iki grubu aynı çatı altında ele almıştır.[32]

Günay Karaağaç iyelik grubu konusunu "İyelik Öbeği" diye ayrı bir başlıkta ele almış ve konuyla ilgili "Tamlayanı kişi zamiri olan ilişkilendirme öbeğidir. Bir varlığın bir kişiye bağlandığı yapıdır. İsim tamlaması, bir varlığı bir başka varlık ile ilişkili kılarken, iyelik öbeği, bir varlığı bir kişi ile ilişkili kılmaktadır. Tamamen isim tamlaması gibi oluşmuş bu söz öbeğinin isim tamlamasından ayrılan tek yönü, birinci isim ögesinin kişi zamiri olması ve bu kişiye ait olan iyelik eklerini alarak ikinci isim ögesine bağlanmasıdır." açıklamasını yaparak isim tamlaması ile iyelik grubu arasındaki farkı belirtmiştir.[33]

Bu çalışmada her ne kadar Leylâ Karahan'ın Türkçede Söz Dizimi adlı çalışması esas alınmış olsa da iyelik gurubu konusunda metindeki örneklerin çokluğu ve bu konudaki farklı görüşler nedeniyle isim tamlamaları konusu içerisinde iyelik gurubunun ayrı bir başlık altında ele alınması uygun bulunmuştur.

Metinde tespit edilen bu gruba ait örneklerin birçoğunda tamlayan belirtilmeyip tamlanan ile yetinilmiştir.

Metinde rastlanan bu gruba ait örneklerden bazıları şahıs sırasına göre şöyledir:

---

[29] Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul 1997, s. 382.
[30] Vecihe Hatipoğlu, Türkçenin Sözdizimi, TDK Yayınları, Ankara 1976, s. 21.
[31] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, Türkiye Türkçesi Söz Dizimi, 3F Yayınları, İstanbul 2008, s. 18.
[32] Laylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 42.
[33] Günay Karaağaç, Türkçenin Söz Dizimi, Kesit Yayınları, İstanbul 2009, s. 176.

- **Teklik 1. Şahıs:**

benim / āsūde-i ḫaṭīre-i temellüküm (51a/5)

- **Teklik 2. Şahıs:**

seniñ / āfitāb-ı cihān-tāb-ı ẕāt-ı münevveriñ (129b/21), *senüñ / ibrīz-i fıṭrat-ı iksīr-i ḫāṣıyetiñ* (66a/11).

- **Teklik 3. Şahıs:**

anıñ / peder ve māderi (67a/3), *anıñ / ḳabża-i ḳudreti* (85a/3)

- **Çokluk 3. Şahıs:**

anlarıñ kendülerden ġayrı melā'ikeye nisbeti (133b/18), *anlarıñ nesl-i nesīli* (6a/20), *anlarıñ ṭavāf u ziyāretleri* (40b/8).

2. 1. 1. 2. Belirtili İsim Tamlaması*:*

Belirtili isim tamlaması unsurlarının kelime grubu olup olmamasına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 1. 2. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar:

Metinde taspit edilen tamlayanı ve tamlananı tek kelime olan belirtili isim tamlamalarının sayısı oldukça azdır. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

- *Ḫadīce'niñ / ṭalebi* (105b/5)
- *rüfeḳānıñ / merākibi* (50a/21)
- *duḫterleriniñ / nāmı* (15b/23)
- *şitānıñ / iştidādı* (16b/9)
- *kilābıñ / māderi* (11a/18)
- *'Abdu'l-muṭṭalib'iñ / meşhūdı* (23b/12)

2. 1. 1. 2. 2. Tamlayanı veya Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

2. 1. 1. 2. 2. 1. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar*:*

- *taḳrīr olunan su'āliñ / cevābı* (136a/7)
- *bu eşer-i celīlü'l-ḳadriñ / cem'i* (136b/15)
- *ābā ve ecdādımızıñ / dīni* (128b/11)
- *işbu cebeliñ / māverāsı* (126a/21)
- *muẓmār-ı islāmda sibāḳ-rehān-ı taḳaddüm olanlarıñ / birisi* (110b/23)
- *ṣüret-i luṭf u merāḥim ve emārāt-ı meḥāsin ve mekārimiñ / ḫilāfı* (96b/20)
- *Ḫadīce-i (8) Kübrā'nıñ / birāder-zādesi* (111a/7)
- *Şeybetü'l-ḥamd'iñ / ġayrı* (68b/10)

Örneği az olmakla birlikte bu tür belirtili isim tamlamasında araya başka unsur girdiği görülmektedir.

- *senden muḳaddem ol kāra mübāşir olanlar içün muᶜayyen ve ḳarārdāde olan miḳdārıñ / **saña** ẓıᶜfını* (83a/19)

2. 1. 1. 2. 2. 2. Tamlananı Kelime Grubu Olanlar*:*

- *ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ / sīmā-yı semāḥat-iḥtivāsı* (31a/3)
- *Kisrā'nıñ / jükāl-i meᵓşer-i sīne-i pür-sūzu* (41a/15)
- *cümleniñ / gāv ü gūsfendi* (51a/12)
- *pederiniñ / rişte-i ḥayātı* (76a/9)
- *ḳavmiñ / şıġār ve kibārı* (83a/5)

Bu tür belirtili isim tamlamalarında da tamlayan ve tamlanan unsur arasına başka unsurların girdiği görülmektedir.

- *ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ andan olan evlādınıñ / **ᶜAbdu'l-lāh** aṣġarı* (31a/3)
- *Āmine'niñ / **ᶜalā iḫtilāfü'l-aḳvāl** ırzāᶜı* (43b/7)
- *Āmine'niñ / **ol ḥālde** gūşe-nişīn-i pāyīn-i firāşı* (60b/3)
- *ikisiniñ / **daḫī** sebeb-i islāmı* (122b/2)

2. 1. 1. 2. 2. 3. Tamlayanı ve Tamlananı Kelime Grubu Olanlar*:*

- *ve Ebū Leheb-i nā-sütūde ḫışāliñ / muḳteżā-yı ḥāl-i ḫüsrān-meᵓāli* (44a/4)
- *ol nevbahār-ı mekremetiñ / āşār-ı feyż ve meymeneti* (50a/6)
- *hüdāt-ı şāh-rāh-ı tevḥīd ü īmān olan peyġāmberān-ı żīşānıñ / debdebe-i kūs-ı daᶜvetleri* (61a/4)
- *Buḥeyrā nām bir rāhib-i murtāżıñ / ᶜuzlet-cā-yı iᶜtikāf ve inzivāsı* (72b/10)
- *ol şevbiñ / bir gūşesi* (93b/23)

Bu gruba ait bazı isim tamlamalarında unsurların bağlama grubu hâlinde birden fazla olduğu ve genellikle iç kafiyeli olarak bir araya geldiği görülmektedir.

- *girīve-i ṭarīḳ-i Ḥicāzıñ / medāḫil ve meḫārici* (26b/8)
- *ol āfitāb-ı cihān tāb-ı hidāyetiñ / vaḳt-i suṭūᶜ ve żuhūrı ve hengām-ı ṭulūᶜ-ı māhçe-i rāyāt-ı manṣūrı* (119a/1)
- *ol sebze-zārıñ / aḥcār ve eşcārı* (73b/22)
- *sāde-żamīrān-ı endek-māye ve ebleh-menişān-ı kem-vāyeden bir ferdiñ / ḥavālī-gerd-i fikr-i fātırı ve reh-yāb-ı girīve-i fehm-i ḳāṣırı* (132a/1)
- *ol mihr-i sipihr-i hidāyetiñ / keyfiyyet-i żuhūr ve suṭūᶜu* (87a/14)
- *Ve ḥalīle-i İlyās olan Ḥunedef'iñ / İlyās'a muḥabbet ve ġarāmı ve muḳteżā-yı ülfet-i zevciyyet olan ᶜalāḳa-i ḥubb u velā mürāᶜātında ihtimamı* (8a/10)

Yine bu gruba giren bazı isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasına başka unsurların girdiği görülmektedir.

- *maṭlūb ve maḳṣūdı olan ẕāt-ı bāhirü'l-efẓāl-i bī-miṣl ü hemāliñ / **yek be-yek** ᶜalāyim-i evṣāfı ve aḥvāli* (73a/6)
- *ol ḥaẓretiñ / **bir mertebe** dil-rubūde-i muḥabbeti* (83b/12)
- *yigirmi mihār-i şütrüñ / **ol vaḳitde** ḳıymeti* (89a/8)
- *ḥāmil-i vaḥyiñ / **gāh ḫilḳat-i aṣlīsi üzre olan ṣüret ile ve gāh dıḫye ṣüreti, veyāḫūd ṣaḫṣ-ı āḫir ṣüret ve heyᵓeti ile** ityān ve vürūdı* (100a/10)
- *server-ı kāᵓinātıñ / **baᶜde'l-biᶜşe** on üç sene Mekke-i mükerremede mekş ü ārām buyurduḳları* (100a/21)
- *ol ġamāmıñ / **daḫī ol maḥalde** istiḳrār ve ārāmı* (73a/22)

Bu gruptaki isim tamlamalarında tamlanan unsurunun birden fazla olduğu örneklere de rastlanmaktadır.

- *resūl-i ferişte-nihādıñ / **ṣüret-i beşeriyyetden inḫilāᶜı** ve **ḫilᶜat-i ḫilḳat-i melekiyyeyi teleffufı*** (98b/2)

2. 1. 1. 3. Belirtisiz İsim Tamlaması*:*

Metinde tespit edebildiğimiz belirtisiz isim tamlamalarını da şu iki başlık altında ele alabiliriz:

2. 1. 1. 3. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar:

- *recüleyn / ġasli* (102b/4)
- *yaḳaża / ḥāli* (98a/20)
- *yehūd / ṭāᵓifesi* (82b/17)
- *mecūs / āteşleri* (41a/14)
- *Mekke / ṭarafı* (24b/4)
- *Filisṭīn / ṭarafı* (16a/16)
- *mevsim / tamāmı* (14a/8)
- *ḫamīs / güni* (8a/19)

Bu gruptaki isim tamlamalarının bazıları bugün belirtili isim tamlaması şeklinde olan fakat metinde tamlayanın ilgi eki almayarak belirtisiz isim tamlaması yapısıyla kullanılan isim tamlamalarıdır.

- *Cābir -raẓiya'l-lāhu ᶜanh- / merviyyātı* (1b/12)
- *ᶜaṣrı / ahālisi* (8b/18)
- *Māderi / ismi* (9b/2)
- *ᶜaṣrı / büleġāsı* (11b/9)

2. 1. 1. 3. 2. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar:

- *Ḥuneyn'den rücuᶜları / ḥīni* (59b/1)
- *iki çeşmi / miyānı* (101b/1)
- *ḳavmiñ ṣıġār ve kibārı / beyni* (83a/5)
- *kinīse-i müstaḥdeşe / cānibi* (25b/12)
- *ruḫṣat-fermā olmaḳ / ricāsı* (26a/9)
- *bu iki rivāyet / beyni* (35a/5)

- *himmet-i mülūkāne / muḳteżāsı* (41a/4)
- *hengām-ı ḳıyām-ı Sūḳ-ı ᶜUkāż / vaḳti* (79b/16)

Yine bu gruptaki isim tamlamalarının bazıları da bugün belirtili isim tamlaması şeklinde olan fakat metnimizde tamlayanın ilgi eki almayarak belirtisiz isim tamlaması yapısıyla kullanıldığı isim tamlamalarıdır:

- *tārīḫ-i hicretiñ altmış dördinci senesiniñ ẕi'l-ḥiccesi / avāḫiri* (95a/9)
- *baᵓẓı müverriḫīn / iḫtiyarları* (10b/6)
- *ābā ve ecdādı / evlādı* (7a/11)
- *ecdād ve ᶜaşīreti / bilādı* (11b/5)
- peder ve māderi / menzilgāhı (17b/1)

Belirtisiz isim tamlamalarına ait bazı örneklerde tamlayan unsur bağlama grubu hâlinde birden fazla unsurdan meydana gelmektedir. Bu unsurlar genellikle iç kafiyeli olarak kullanılmaktadır.

- *Ol raḥmet-i şāmile-i ᶜāmme-i mevcūdāt ve bāᶜiṯ-i āferīniş-i kāffe-i maṣnūᶜāt -ᶜaleyh-i ezkiyyü't-teslīmāt- / ḥaẓretleri* (44a/12)
- *ol naḫl-i büstān-pīrā-yı nūr u behcet ve nihāl-i gülşen-zīb-i risālet / cenābı* (51b/16)
- *münāvele-i küᵓs-i ḳāl u kīl ve muṭāraḥa-i keşmekeş-i cerḥ ü taᶜdīl / temādīsi* (54b/10)
- *iṣbāt-ı müddeᶜā-i muvāfaḳān-ı ihtimām-güzīn ve defᶜ-i daġdaġa-i sīne-ḫırāş-ı muḫālifīn / ṭarīḳası* (62b/14).

2. 1. 2. Sıfat Tamlaması:

Metinde tespit edilen sıfat tamlamaları isim tamlamalarında olduğu gibi Türkçe, Arapça ve Farsça kurallara göre oluşturulmuştur. Bu bölümde Türkçe kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları ele alınacaktır. Farsça ve Arapça kurallarla yapılmış olan sıfat tamlamaları ise Farsça kelime grupları ve Arapça kelime grupları bölümlerinde ele alınacaktır.

Metinde tespit edilen Türkçe kurallarla yapılan sıfat tamlamaları öncelikle iki gruba ayrılabilir.

1. Niteleme sıfatlarıyla yapılanlar

2. Belirtme sıfatlarıyla yapılanlar

Niteleme sıfatlarıyla yapılan sıfat tamlamaları da kendi içinde üç gruba ayrılabilir:

1. Sıfatı bir niteleme ismi ya da niteleme ifade eden kelime grubu olanlar,

2. Sıfatı sıfat-fiil grubu olanlar,

3. Sıfatı edat grubu olanlar.

Metinde tespit edilen belirtme sıfatlarıyla yapılan sıfat tamlamaları da dört ana başlık altında ele alınabilir:

1. İşaret sıfatlarıyla yapılanlar,

2. Sayı sıfatlarıyla yapılanlar,

3. Soru sıfatlarıyla yapılanlar,

4. Belirsizlik sıfatlarıyla yapılanlar.

Yine metinde tespit edilen sayı sıfatlarıyla yapılan sıfat tamlamaları da kendi içinde üç grupta incelenebilir:

1. Asıl sayı sıfatlarıyla yapılanlar,

2. Sıra sayı sıfatlarıyla yapılanlar,

3. Üleştirme sayı sıfatlarıyla yapılanlar.

2. 1. 2. 1. Niteleme Sıfatlarıyla Yapılanlar:

2. 1. 2. 1. 1. Sıfatı Niteleme İsmi ya da Niteleme İfade Eden Kelime Grubu Olanlar:

Bu tür sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsurlarından her ikisi de tek kelime olabilmektedir.

- *eşher / rivāyāt* (97b/22)
- *eşbeh / aḳvāl* (99b/3)
- *aᶜžām / tebcīller* (8a/1)
- *eṣbet / rivāyāt* (11a/18)
- *āḫir / ᶜömr* (19a/1)
- *eṣaḥḥ / aḳvāl* (35b/5)
- *zerrīn / kürsīler* (65b/1)

Yine bu tür sıfat tamlamalarında sıfat veya isim unsurunun bir kelime grubu da olduğu görülmektedir.

- *ekṣer / kütüb-i ehl-i siyer* (87a/11)
- *ol cebel-i mübārekde vāḳıᶜ / ġār* (97a/14)
- *vālid-i server-i kāᵓināt / ᶜAbdu'l-lāh* (91b/21)
- *derūn-ı iştiyāḳ-ı meşhūnumda mestūr ve meknūn / bir sırr-ı serbeste* (66a/14)

Sıfat yapma eki olarak kullanılan "-lI" ekinin "miṣl" kelimesine eklenmesi ile oluşturulmuş "miṣilli, miṣillü" kelimelerinin sıfat olarak kullanılmasıyla ilgili metnimizde pek çok örneğe rastlanmıştır.

- *Ẕeᵓb ve Esed ve Kilāb* ***miṣilli*** */ elfāẓ-ı dürüşt* (11a/12)
- *bir ridā* ***miṣilli*** */ ṣevb* (93b/19)
- *ḳadr-ı kifāyet-i kaᶜk u zīt* ***miṣillü*** */ levāzım* (97a/19)
- *ḳıreb ü siḳāye* ***miṣillü*** */ baᶜẓı āvān* (21a/22)

- *süyūf-ı hindiyye ve durūᶜ-ı mesrūde **miṣilli** / iᶜlāḳ-ı nefīse* (22a/22)
- *iḥdāṣ-ı beḳāᶜ vü ḫayrāt **miṣillü** / vücūh-ı birr ü ḥasenāt* (45a/9)

Metnimizde geçen bir diğer sıfat tamlaması şekli de bazı eser, yer ve şahıs isimlerinin "nam" kelimesiyle nitelenmesi sonucunda oluşmuş tamlamalardır. Bu şekildeki tamlamalar dönemin özelliği olarak görülmektedir.

- *Nasṭūrā nām / bir rāhib-i murtāẕ* (84a/3)
- *Meysere nām / ġulāmı* (83b/4)
- *Ebū Ṭālib nām / püserim* (67a/4)
- *Ebvā nām / menzil* (60a/21)

2. 1. 2. 1. 2. Sıfatı Sıfat-Fiil Grubu Olanlar:

- *zevce-i Firᶜavn olan / Āsiye* (37a/15)
- *Mīkāʾīl'i istiṣḥāb itmiş / maᶜiyyet* (57b/11)
- *iki aṣbaᶜım beyninde olan nuḳreye gencīde olacaḳ / miḳdār* (44a/18)
- *mütecessis oldıġım / ᶜalāmāt* (114b/19)
- *lisān-ı ḥaḳ-gū-yı nebevīden telaḳḳun itdikleri / kelām-ı hidāyet-encām* (127a/5)
- *ẕikri sebḳat iden / Buḥeyrā* (84a/4)
- *bu taᶜdād itdiġiñ evṣāf ile muttaṣıf olan / kimse* (68b/9)
- *ekber evṣān olan Hübel* (39b/10)

Bu tür sıfat tamlamalarında bazen sıfat-fiilin düştüğü görülmektedir. Bu tür kullanım günümüzde olduğu gibi metinde de oldukça yaygındır.

- *bāb-ı muᶜallā-cenāb-ı nebevīye ḳarīb (olan) / maḥal* (123a/22)
- *ṭaraf-ı ilāhīden mebᶜūṣ (olan) / bir nebī* (120a/18)
- *Ḳureyş'e tābiᶜ (olan) / ḳabāʾil* (79a/4)
- *daḳāyiḳ-ı umūr ve aḥvālini muḥtevī (olan) / nāme* (67b/13)
- *beyt-i mükerrem-i ilāhīye müşābih ve muẕāhī (olan) / büyūt ve menāzil* (61b/7)

2. 1. 2. 1. 3. Sıfatı Edat Grubu Olanlar:

- *pistān-ı māder gibi / şīr-i keşīr* (43b/1)
- *mīz-āb-ı glūden mā-i zemzemden ġayrı / meʾkūl ve meşrūb* (121a/19)
- *ḫilāl-i seḥābdan mühür-tāb-dār żuhūr ider gibi / bir cemmāze-süvār-ı berḳ-reftār* (85b/12)
- *hāle-i māh gibi / iḫtifāf* (90b/8)
- *ḳudretleri müsāᶜid olduġı ḳadar / māl* (16b/2)
- *vaḥş u ṭayr gibi / ḥayvānāt* (24b/22)
- *ol vaḳitden muḳaddem / bir vaḳit* (99B/11)

2. 1. 2. 2. Belirtme Sıfatlarıyla Yapılanlar*:*

2. 1. 2. 2. 1. İşaret Sıfatlarıyla Yapılanlar:

Metinde “bu, o, ol, işbu” işaret sıfatlarıyla oluşturulmuş sıfat tamlamaları kullanılmıştır. “ol ve o” işaret sıfatlarının ikisinin birden metinde kullanılması bu dönemin bir geçiş dönemi olduğunu gösteren ilgi çekici bir özelliktir. Metinde ayrıca günümüzde artık kullanılmayan “işbu” işaret sıfatı da çokça kullanılmıştır.

- *bu / iki rivāyet* (35a/5)
- *ol / ḥaẕret* (54b/5)
- *işbu / dīn-i hidāyet-i rehīn* (110a/19)
- *işbu / cebel* (126a/21)
- *ol / dürr-i pākize-güher* (76a/8)
- *bu / ġulām-ı humām* (76a/4)
- *o / hilāl-i ufḳ-ı risālet* (87a/13)
- *o / māh-ı tābān* (18a/11)
- *bu niza^{c} ve şiḳāḳ* (93a/16)

İşaret sıfatıyla kurulmuş bazı sıfat tamlamaları kalıplaşarak sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılmışlardır.

- *bu maḳūle / umūr* (23b/6)

2. 1. 2. 2. 2. Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar:

2. 1. 2. 2. 2. 1. Asıl Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar*:*

- *ḳırḳ üç / sene* (98a/11)
- *sekiz / ṣuver-i mütenevvi^{c}a* (98b/9)
- *iki / birāderler* (122b/1)
- *üç / su^{3}āl* (132a/21)
- *beş yüz / dirhem* (89a/8)
- *yigirmi / re^{3}s* (89a/9)
- *ṭoḳuz / zira^{c}* (90a/5)
- *dört yüz / nevbet* (108a/15)
- *yigirmi dört biñ / def^{c}a* (108a/19)

Metinde Farsça sayı sıfatlarıyla yapılmış olan sıfat tamlamaları da kullanılmıştır.

- *çār u penc / şebān-rūz* (93a/15)
- *yek / şebān-rūz* (118a/3)
- *se / rūze* (7b/4)

2. 1. 2. 2. 2. 2. Sıra Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar*:*

- *altmış dördünci / sene* (95a/10)
- *otuz birinci / senesi* (43a/169)
- *sekizinci / nevbet* (96a/8)
- *yigirmi dördünci / gün* (98a/15)
- *üçünci / def^{c}a* (100b/18)
- *birinci / cedd-i emced* (4b/20)

2. 1. 2. 2. 2. 3. Üleştirme Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar*:*

- *üçer / defᶜa* (102b/4)
- *ikişer / ḳat* (67b/8)
- *beşer / raṭl* (67b/9)
- *onar / nefer* (67b/7)

2. 1. 2. 2. 3. Soru Sıfatlarıyla Yapılanlar:

- *ḳaç / sene* (97b/14)
- *ne / māniᶜ* (87a/2)
- *ḳanġı / menzil-gāh* (38b/14)
- *ne / cānib* (38b/9)
- *ne / keyfiyyet* (97a/22)

2. 1. 2. 2. 4. Belirsizlik Sıfatlarıyla Yapılanlar:

- *bir / gürūh-ı enbūh* (126a/21)
- *birḳaç / vecih* (99b/4)
- *bir / rāhib-i murtāẕ* (84a/3)
- *her / leyle-i iṣneyn* (44a/17)
- *baᶜẓı / müᵓellefāt-ı maḳbūlede* (98b/9)
- *niçe / rahābīn-i bī-baṣīret* (25b/13)

Bu tür sıfat tamlamalarının bazılarında sıfat unsuru bazen birkaç isim unsurunu belirtmektedir.

- *baᶜẓı / ᶜalāyim ü āṣār* (73b/19)
- *her / şeb-i gürisne ve leb-teşnelik* (50a/1)
- *her / kār u güftār* (51b/4)
- *baᶜẓı / sünen ve ḫıṣāl* (68a/16)

2. 1. 3. İSİM-FİİL GRUBU:

Metinde geçen isim-fiil grupları “-mAḳ” ve “-mA” ekleriyle yapılmıştır. Metinde tespit edilen isim-fiil grupları aldıkları isim-fiil eklerine göre iki başlık altında ele alınabilir.

2. 1. 3. 1. “-mAḳ” Ekiyle Yapılanlar*:*

- *esbaḳ-ı müslimīn ve aḳdem-i müᵓminīn-i muṣaddiḳīn / ḥaẓret-i ṣıddīḳ olmaḳ* (112a/17)
- *ᶜaṣkelānıñ beyān itdigi emārāt yek-be-yek / žāhir olmaġile* (117b/8)
- *Rūm'da / pā-nihāde-i derece-i ricāl olmaḳ* (122b/8)
- *Anlardan ol tevehhümi / berṭaraf-sāz olmaḳ* (124b/9)
- *Cibrīl'e / iḳtidā itmek* (102b/7)
- *maᶜbūdiyyetde anıñla / teşrīk itmek* (123b/15)
- *anı -ḥāşā- ḳatle / mübāderet itmek* (128b/11)
- *ol āb-ı şīrīn-güvārdan / içmege* (46b/18)

Bu ekle yapılan isim-fiiller birden fazla isim-fiil grubuna ortak olarak gelebilmektedir. Ayrıca bu tür isim-fiil gruplarında iç kafiye de söz konusu olmaktadır.

- *mutaṣaddī-i defᶜ-i ḫelecān u ıẕṭırāb ve berṭaraf-sāz-ı ḫafaḳān-ı inḳılāb olmaḳ* (96b/23)
- *anlar ile muḫārib, ve server-i kāᵓināṭı ṣıyānet-sāz olmadan nākib olmaḳ* (127b/11)
- *cevāb-ı ṣāfī ve īẕāḥ-ı vāfī olmaḳ* (134b/5)
- *bizi remīde-i ḫāb ve mübtelā-yı sühre-i ıẕṭırāb ḳılmaḳ* (50a/2)
- *işᶜāl-i nāᵓire-i ḫamiyyet ve īrā-i zināḍ-ı ġayret itmek* (25b/16)
- *seni veyāḥūd kendimi helāk ve āġūşte-i ḫūn u ḫāk itmek* (40a/20)
- *Benim içün seni işbu dīn-i ḳavīme daᶜvet ve beẕl-i naṣīḥatde ṣarf-ı ḳudret itmek* (110b/1)

2. 1. 3. 2. "-mA" Ekiyle Yapılanlar*:*

- *baᶜẓı emtiᶜa-i merġūbe celbine / mutaṣaddī olma* (16b/20)
- *iṣāre-i ġubār-ı kudūret ḳılma* (25b/15)
- *ol şirzime-i eşrārıñ / seng-sār-ı idbār olması* (28b/21)
- *Ebeveyn-i mükerremeyniñ / ehl-i fetretden olmaları* (61a/2)
- *ḫāᵓiz-i şeref-i taḳaddüm olma* (116a/4)
- ḫırāşīde-i ḫār-zār itme (118b/1)
- tekrār şürb itme (37a/11)

2. 1. 4. SIFAT-FİİL GRUBU:

Metinde geçen sıfat-fiil grupları aldıkları sıfat-fiil eklerine göre sınıflandırıldı.

Metinde geçen sıfat-fiil gruplarında rastlanan önemli bir husus bir sıfat-fiilin birden fazla isim unsuruna ortak olarak gelip sıfat-fiil grubu oluşturmasıdır. Bu tür sıfat-fiil gruplarını oluşturan sıfat-fiiller genellikle "it- ,ol-" gibi yardımcı fiillerden yapılmışlardır.

Buna göre metinde geçen sıfat-fiil grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 4. 1. "-An" Ekiyle Yapılanlar:

- *zevce-i Firᶜavn olan* (37a/15)
- *baña seng-rāh olanlar* (63a/1)
- *ḳasem-sāzān-ı ḫulfü'l-fuẕūl olan* (82a/12)
- *kütüb-i ḳadīmede meẕkūr olan* (84b/8)
- *senden muḳaddem ol kāra mübāşir olanlar* (83a/19)
- *ol beyt-i mükerremde meknūz olan* (90a/11).

Bu ekle yapılmış sıfat-fiil gruplarından sıfat-fiili birden fazla isim unsuruna ortak olarak gelmiş olan örnekler de şu şekildedir:

- *nāẓımān-ı sımtu'l-lāl-i aḫbār ve eḥādīṣ ü siyer olan* (4a/17)

- *sāyıḳ-ı necā[ʾ]ib-i rekā[ʾ]ib ve reh-peymā-yı berārī ve sebāsib olanlar* (25a/20)
- *ekṣer kütüb-i siyerde mestūr ve elsine-i ṣiḳāt-i rüvāt naḳli ile meşhūr ve mecāmi[ᶜ]-i eḥādīṯ ve āṯārda mezkūr olan* (95b/6)

2. 1. 4. 2. "-r, -Ar" Ekleriyle Yapılanlar:

- *seniñ cevher-i nefīs-i vücūd-ı ma[ᶜ]ālī-nümūduña [ᶜ]adīl olur (bir gevher-i ṣemīn-i perveriş-yāfte-i ṣadef)* (3b/23)
- *cefne ta[ᶜ]bīr olunur (bir ṭaşt-ı çūbīn)* (93a/8)
- *[ᶜ]Abdu'l-lāh'dan ḳurb-ı żuhūr-ı mīlād-ı nebevī teferrüs olunur (ba[ᶜ]ẓı [ᶜ]alāmet-i [ᶜ]acībe)* (31b/19)
- *bu ma[ᶜ]nāyı te[ʾ]sīs ve te[ʾ]yīd ider (iki ḥadīṯ-i şerīf)* (96a/3)

Metinde bu ekle yapılan sıfat-fiil gruplarından bazıları cümlede zarf göreviyle kullanılmışlardır.

- *nāsī-i mekārim-ḫıṣāle da[ᶜ]vet ü terġīb ider **(şekilde)** (müşāhede ḳıldım.)* (120b/2)
- *andan pistān-ı māder gibi şīr-i keşīr feverān ider **(şekilde)** (müşāhade olun-)* (43b/1)

Bu ekle yapılan sıfat-fiil gruplarından bir tanesi metinde ek fiille birleşerek "-ken" zarf-fiil eki ile kullanılmıştır.

- *ḫademeñiz olan memālīk ve [ᶜ]abīde, Rabbāḥ ve Merzūḳ ve Felāḥ gibi esāmi-i ḥasene-i leyyine ile tesmiye ider (iken)* (11a/9)

Bu ekle kurulmuş sıfat-fiil gruplarından biri de metinde bir yerde yardımcı fiille birleşerek birleşik fiil oluşturmuştur.

- *"Aġnāmımızı bint-i Ebī Ẕüveyb'iñ çerā-gāh-ı aġnāmı olan nevāḥīye sevḳ idüñ." deyü sipāriş ider (olmuşlar idi.)* (51a/10)

2. 1. 4. 3. "-dI[4]ḳ" Ekiyle Yapılanlar:

Bu eklerle yapılmış olan sıfat-fiil grupları metinde yaygın olarak kullanılmıştır.

Bu tür sıfat-fiiller günümüzde olduğu gibi metinde de genellikle iyelik ekleriyle kullanılmıştır. Bu şekilleriyle tamlayanı belirtilmemiş isim tamlaması biçimindedirler. Bir isim tamlamasının tamlanan unsuru durumundaki bu kelime grupları bir sıfat-fiil grubudur.

Metinde dikkat çeken bir özellik de ek fiilin (i-) bu ekleri alarak sıfat-fiil grupları oluşturmasıdır. Ek fiille (i-) oluşturulmuş bu tür sıfat fiillerde ekin yuvarlak ünlülü şekliyle düz ünlülü şekli metinde birlikte kullanılmıştır. Bu da geçiş döneminin önemli bir özelliğidir.

Bu eklerle oluşturulan sıfat-fiillerin en önemli özelliği bu sıfat-fiillerin ya "i-" fiili ile ya da bir yardımcı fiille meydana getirilmesidir.

- *ānifen beyān olundıġı* (87a/12)

- *ḫayl-ı ᶜAceminiñ niḥle-i Mecūs'dan olduḳları* (91a/19)
- *Aḥvāli olan ḳabīle-i Ṭay ricāli ile hem-nişīn-i āmīziş ve ülfet oldığı* (111a/5)
- *muḫālif-i rıẓā-yı rabb-i cemīl idigi* (92b/11)
- *Īfā-i neẕr-i sābıḳa mübāderet ile meᵓmūr idigi* (23a/22)
- *muḳteẓā-yı ᶜırāḳat-i neseb ile ṣāḥib-i nişāb-ı ḳadr-i ḫaseb idigi* (9b/8)

Bu ekle oluşturulan sıfat-fiiller de birden fazla isim unsuruna ortak olarak gelebilmektedir.

- *resūl-i ekremi nübüvvet ile tebşīr ü taṣdīḳ ve ol meşhūd u mesmūᶜ olan ḥālātıñ muḳaddemāt-ı vaḥy ü biᶜşet oldığın taḥḳīḳ itdigi* (104b/16)
- *cezāsı sezā-yı ᶜamelī ile seng-sār ve mübtelā-yı beliyye-i helāk ve bevār oldığı* (90a/18)
- *maşrıḳ-ı ufḳ-ı ervāḥdan basīṭ-i ᶜālem-i eşbāḥa ẓiyā-pāş-ı tulūᶜ ve nūr-efşān-ı żuhūr ve sutūᶜ oldığı* (82b/2)
- *Şübeye'yi malımdan iᶜtāḳ ve andan ḥill ü şāḳ eyledigim* (44a/15)

2. 1. 4. 4. "-mI⁴ş" Ekiyle Yapılanlar:

- *bir kürsī üzre murabbaᶜ-nişīn-i istiḳrār olmuş (bir hevā)* (108a/3)
- *bir ṭıfl-ı raẓīᶜiñ müteᶜahhid-i ḫıdmet-i terbiyyeti olmamış (kimse)* (48b/7)
- *Mīkāᵓīl'i istişḥāb itmiş (maᶜiyyet)* (57b/9)
- *gerden-i sīm-gūnuna cizᶜ-i yemānī keşīde ḳılınmış (bir ḳılāde)* (53a/11)
- *niᶜam-ı ilāhīden zamānı sebḳat itmiş (bir niᶜmet-i celīle)* (45b/20)

Bu ekle oluşturulmuş olan sıfat-fiil gruplarının bir kısmı bir yardımcı fiilin asıl unsuru olarak kullanılmaktadır.

- *bidᶜatiyyet iḥtimāli / berṭaraf olmuş (ol-)* (46a/1)
- *ebeveyni dār-ı āḫirete / intiḳāl itmiş (ol-)* (65a/1)
- *ser-menzil-i islāma / mühtedī olmamış (ol-)* (118a/21)
- *bu eşnālardan muḳaddem / vāsıṭatü'l-ᶜaḳd-i saḥa-i īmān olmuş (ol-)* (123a/14)
- *sūre-i meẕkūre ol vaḳitden muḳaddem bir vaḳitde / nüzūl itmiş (ol-)* (99b/11)

Bu ekle oluşturulmuş sıfat-fiil gruplarından bazıları cümle içerisinde zarf göreviyle kullanılmışlardır.

- *iki nefer melek-i sidre-pervāz ḫarr-ı hecīrden viḳāye-sāz olmuş (muᶜāyene iderdi.)* (85a/12)
- *bir baᶜīr-i refref-i mesīre rākib olmuş … (resīde oldı.)* (85b/16)
- *ol ḥālden ḫabīr olmuş … (geldi.)* (131b/6)

2. 1. 4. 5. "-AcAḳ" Ekiyle Yapılanlar:

Bu ekle yapılmış olan sıfat-fiil gruplarının metinde pek fazla örneğine rastlanmamıştır. Tespit edilmiş olan örneklerin çoğu bır sıfat tamlamasının sıfat unsuru durumundadır.

- *iki aṣba^{c}ım beyninde olan nuḳreye gencīde olacaḳ (miḳdār)* (44a/18)
- *Belki reşkīn-sāz olmaġa sezā olan baña ve a^{c}ḳābıma bā^{c}iş-i ḫulūd-ı ẕikr, belki sermāye-i faḫr ve re^{ɔ}sü'l-māl-i irtifā^{c}-ı ḳadr olacaḳ (ḫuṣūṣ)* (76a/21)
- *aña bedel-i mā-yeteḥellel olacaḳ (ḳadar ġıdā)* (118a/6)
- *nihāde-i ṭabaḳçe-i aḥẓār olan ṭa^{c}āmıñ miḳdārı ḥuẕẕārdan ancaḳ bir nefer kimseye kifāyet-sāz olacaḳ (miḳdār)* (125a/12)

Metinde geçen bu ekle yapılmış sıfat-fiil gruplarından bir tanesi bir isim tamlamasının tamlanan unsuru durumundadır.

- *ḳaṣd-ı āzār ile aña dırāz-dest-i gezend ve ıẕrār olmaḳ dā^{c}iyesinde olacaḳları* (76a/21)

Metinde geçen örneklerden bir tanesi de "i-" fiiliyle birleşerek bir birleşik fiil oluşturmuştur.

- *kendülerin daḫī ṭard ve eb^{c}āda müte^{c}arrıẕ olacaḳ (idigin)* (12b/22)

2. 1. 4. 6. "-mAz" Ekiyle Yapılanlar:

Metinde bu ekle yapılmış olan sıfat-fiil gruplarıyla ilgili çok az örneğe rastlanmıştır. Tespit edilen bu sıfat-fiil grupları genellikle "muḳaddem" edatından önce gelerek bir edat grubu oluşturmuştur.

- *dest-i niyāzı sūde-i vech-i ẓırā^{c}at ḳılmazdan (muḳaddem)* (68b/20)
- *Ebū Ẕer muḳtedā-yı enbiyā vü rüsül ve hādī-i aḳvem-i sübül -ṣalla'l-lāhu ^{c}aleyhi ve sellem- cenābına mülāḳī olmazdan (üç sene muḳaddem)* (120a/13)
- *Ufḳ-ı ḫāverden henūz mihr-i cihān-ārā sāṭı^{c} u hüveydā olmazdan (muḳaddem)* (93b/2)

Metinde tespit edilen bir örnekte de bu ekle yapılmış olan sıfat-fiil grubunun bir yardımcı fiilin asıl unsurunu oluşturduğu görülmektedir.

- *bir vecihle / rıẓā-dāde olmaz (ol-)* (56a/6)

2. 1. 5. ZARF-FİİL GRUBU:

Metinde geçen zarf-fiil grupları zarf-fiil eklerine göre sınıflandırıldı. Bu zarf-fiil gruplarıyla ilgili özellikler de o zarf-fiil ekinin altında belirtildi.

Asıl unsuru isim olan birleşik fiillerde yardımcı unsur birden fazla isim unsuruna ortak olarak gelebilmektedir. Bu tür birleşik fiillerin yardımcı fiilinin zarf-fiil eklerinden birini alması durumunda bir zarf-fiil birden fazla zarf-fiil grubu oluşturmaktadır. Bu şekildeki zarf-fiil grupları ilgili başlık altında ayrı bir paragraf olarak belirtilmiştir.

Metinde tespit edilen zarf-fiil grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 5. 1. "-Up" Ekiyle Yapılanlar:

Metinde bu zarf-fiil eki günümüzden farklı olarak sadece yuvarlak ünlülü şekilleriyle görülmektedir.

- *taġyīr-i zeyy ü libās idüp* (25b/17)
- *ol ḥaẕretiñ şeref-i ḫıdmetini sermāye-i saʿādet bilüp* (83b/8)
- *ḥareketleri mevsim-i temmūz-ı pāşne-sūza muṣādif olup* (85a/9)
- *ol dāʿiye ile ḥuẕūr-ı Muḥammed bin ʿAbdu'l-lāh'a varup* (86b/14)
- *sīl-zede-i emvāc-ı belā olup* (91a/12)
- *ol ḥaẕrete ṣūret-nümā-yı vuẕū olup* (102b/5)
- *ehl-i ḥaremiñ el-ān mütedeyyin olduḳları dīnlerine muḫālefet idüp* (117a/21)
- *cenāb-ı muḳallibü'l-ḳulūbe tefvīẕ-i umūr itmiş olup* (120a/15)

Bu ekle yapılmış olan metinde tespit edilmiş zarf-fiillerden bazıları birden fazla zarf-fiil grubuna ortak olarak gelmiştir. Bu zarf-fiil grupları kendi içinde iç kafiyelidir.

- *ʿAbdu'l-muṭṭalib daḫī Mekke'ye ʿavdet ve Ḳureyş'i ḥuẕūruna daʿvet eyleyüp* (28b/8)
- *melāḥat-i ṣūret ve ḥusn-i sīret ve serīret ile mümtāz ve şübbān-ı ṭahirü'ẕ-ẕeyl-i ʿArab beyninde necābet ile ser-efrāz olup* (31a/12)
- *fāʾiz-i reşḥa-i ʿināyet ve ḥaṣṣa-mend-i māʾide-i raḥmet olup* (44a/16)
- *bu ḳısımdan bir gürūh daḫī bunlardan ʿuluvv u teraḳḳī ile cinn ü melāʾikeye perestiş ü ʿibādet ve taḫrīḳ-i benīn ve benāta cesāret idüp* (61b/1)
- *cüṣṣesi ẕaḫm u sütürg ve reʾsi mehīb ü büzürg olup* (90b/4)
- *ṭaraf-ı nebevīden nāmı taġyīr ü tebdīl ve taʿyīn-i ism-i ʿAbdu'l-lāh ile tebcīl olunup* (113a/17)

- *Vaḳtā ki maṣlaḥat-ı ticāret ḳarīn-i itmām ve meşʿale-i dād u sited resīde-i encām ve ḳāfile-i Şām ṭaraf-ı Mekke'ye imāle-i licām ḳılup* (85a/7)
- *reng-i rūyı perīde ve iki dest-i ḫabāṣet-peyvesti ḫuşkīde ve ol elinde olan ḥacere destini çespīde bulup* (130b/6)

2. 1. 5. 2. "-ArAḳ" Ekiyle Yapılanlar:

- *bu niyyet-i fāsid ve ʿazm-i kāsid ile reh-peymā-yı berārī ve ātām olaraḳ* (9b/20)
- *ol günde saʿādet ile gül-berg-i ruḫsār-ı raḫşānlarına ḳaṭarāt-ı reşāşe-i eşk-i çeşm rīzān iderek* (30b/13)
- *ṭayy-ı merāḥil iderek* (50b/21)
- *ol kārvān ile rāh-neverd-i şaḥrā vü beyābān olaraḳ* (72b/7)
- *ḫıyābān-ı reh-güzāra reşş-i envār iderek* (85b/17)
- *ol iki nergis-i māzāġ şebnem-rīz-i serişk-i elmās-nümūn olaraḳ* (128a/8)

Bu ekle yapılan zarf-fiiller birden fazla zarf-fiil grubuna ortak olarak gelebilmektedir.

- *müctemiᶜīn olan müşrikīne ṣūret-i ġaẕab u kīn ve niçe kelām-ı āteşīn ile şetm ü nefrīn iderek* (131b/9)

2. 1. 5. 3. "-IncA" Ekiyle Yapılanlar:

Bu ek günümüzdeki anlamından farklı olarak "-e kadar" anlamında kullanılmıştır.

- *bilād-ı Ḥaşᶜam'a varınca* (29b/19)
- *sizler ol maḥalle resīde olınca* (53b/3)
- *benī Kenāne, dāḫil-i beyt-i ḥarām olınca* (80a/3)
- *namāza ḫātime-i selām ile pīrāye-zīb-i itmām olınca* (121a/9)
- *zamān-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e gelince* (20b/5)
- *Meysere daḫī Şām'dan bu cānibe ḳufūl u iyāb vaḳtinden ḥavālī-i beled-i ḥarāma vuṣūlleri vaḳtine gelince* (86a/5)
- *āyet-i sābıḳa nüzūl idince* (112a/11)
- *cānib-i Ḥabeş'e hicret idince* (118b/6)

2. 1. 5. 4. "-IcAḳ" Ekiyle Yapılanlar:

Bu ek metinde en çok kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir. *-ınca/-ince* ve *-dığında/-diğinde* gibi eklerle aynı işleve sahiptir. Ek günümüzde kullanılmamaktadır.

- *tekrār şürb itmede teraḳḳī-i emr idicek* (37a/11)
- *sebeb-i iltizām-ı tefaḫḫuṣ ve istiᶜlām buyurılıcaḳ* (45b/9)
- *zevcim nā-ümmīdāne andan tenāvüle mübāderet ṣadedinde olıcaḳ* (50a/5)
- *çeşmimize ol maşrıḳ-ı ṣubḥ-ı saᶜādetiñ ṭalᶜat-i āfitāb-ı behceti ẕirve-i cebelden dıraḫşān ve nümāyān olıcaḳ* (53b/13)
- *Meysere ol serveriñ ḥuẓūrına şitāb-kār olup iᶜlām-ı ḥāl idicek* (83b/16)
- *ol cānibe ᶜazīmet-ḫāh olıcaḳ* (97a/19)
- *mecmūᶜı yigirmi üç sene olıcaḳ* (100b/2)
- *Ebū Ṭālib'den ḳavmiñ murādına ᶜadem-i müsāᶜade müteḥaḳḳiḳ olıcaḳ* (129a/5)

Bu ekle yapılan zarf-fiiller birden fazla zarf-fiil grubuna ortak olarak gelebilmektedir.

- *ḥīn-i velādetde ol eşref-i sülāle-i ādem ü ḥavvā ecnābına kef-i destim ārām-gāh u meᵓvā olmaḳ şerefin ḫāᵓiz ve gūşum ṣadā-yı sāmiᶜa nevāzı ile istihlāli istimāᶜına fāᵓiz olıcaḳ* (38a/23)
- *Kisrā daḫī ifṣāḥ-ı merām ve īẓāḥ-ı kelām idicek* (42a/10)
- *yine cānib-i Kisrā'ya ᶜavdet ve ᶜaṭf-ı ᶜinān-ı ᶜazīmet idicek* (42a/21)
- *cebelden nüzūl ve ṭaraf-ı Mekke'ye kufūl idicek* (97a/16)

2. 1. 5. 5. "-ken" Ekiyle Yapılanlar:

Bu ek metinde bir örnek dışında daima “i-” fiiline eklenerek onun zarf-fiilini yapar. “i-” fiiliyle yapılan bu zarf-fiil birleştiği kelimeden ayrı yazıldığı gibi bitişik yazıldığı da görülmektedir. Bu da geçiş dönemi özelliklerinden biridir. Bu durum “i-” fiilinin kökünün düşmekte olduğunu göstermektedir. Ekin kullanımı günümüzde olduğu gibidir.

- *eṭrāf-ı memālikde sergerdān iken* (43a/16)
- *her şeb süreyyā gibi müctemiᶜler iken* (52b/22)
- *ben bī-peder ve māder olup seniñle meᵓnūs iken* (72a/19)
- *ol dürr-i pākize-güher henüz ṣadef-i güzīn-i raḥm-i māder iken* (76a/8)
- *sebeb-i neşv ü nemā olan ṣunūf-ı ġıdā münḳaṭıᶜ ve nā-peydā iken* (121a/20)
- *Cürhüm ve Ḳuṭūrā ḥükūmet-i Mekke’de ittikā-i visāde-i istiḳlāl etmişiken* (11b/12)
- *bu ṣunᶜı istiṣvāb itmişiken* (21b/14)

Bu ekle yapılan zarf-fiiller birden çok zarf-fiil grubuna ortak olarak gelebilmektedir. “iken”den önceki unsurlar kendi içerisinde iç kafiyelidir.

- *ol müşrik-i siyeh-dil-i dūzaḫ-menziliñ pādāş-ı aᶜmāl u efᶜāli istiḥḳāḳ-ı ᶜaẕāb-ı muḫallid ü <u>müstemirr</u> ve nūr-ı bāṣıra-i idrāki ġişāve-i ẓalālet ile <u>müstetir</u> olmuşiken* (44b/4)

Bir örnekte de “i-” fiilinin kökünün düştüğünü görmekteyiz.

- *ᶜAbdu’l-lāh pīrāmen-i beledü’l-ḥarām-ı şeref-medārda dāᶜiye-i seyr ü şikār ile eṭrāfı güşt u güẕār iderken* (32a/1)

2. 1. 5. 6. “-dl³ḳçA” Ekiyle Yapılanlar:

- *ecdād-ı emcādların taᶜdāda taṣaddī buyurduḳça* (5a/11)
- *belki aña müntehī olduḳça* (5a/12)
- *menzil be menzil ḳaṭᶜ-ı rāh itdikçe* (29b/18)
- *gāh-bī-gāh baᶜẓı ehl-i Mekke’ye mülāḳī olduḳça* (35b/23)
- *ser-efrāḫte-i ṭulūᶜ u şurūḳ olduḳça* (52b/23)
- *verā-yı serā-perde-i müşg-fām-ı żalāmda ġārib olmadıḳça* (53a/1)
- *el-ān beynimizde cereyān iden maḳāli teẕekkür itmedikçe* (59a/12)
- *anlardan meᵓẕūn u muraḫḫaṣ olmadıḳça* (90a/8)
- *Ḫadīce ile mülāḳī olup bu ḫuṣūṣı der-miyān itdikçe* (96b/13)
- *her biri fırṣat-yāb olduḳça* (129a/15)

2. 1. 5. 7. “-dl⁴ḳdA², -dl⁴ḳlA²rındA²” Ekleriyle Yapılanlar:

- *lisān-ı muᶜciz-beyān-ı nebevīden istimāᶜ ḳıldıḳda* (104b/15)
- *ol ḥaẕretden istikşāf-ı ḥāl itdikde* (105b/9)
- *ol ḥaẕret daḫī ṣūret-i ḥāli varup mesāmiᶜ-i aᶜmām-ı kirāma tebliġ ü iᶜlām eyledikde* (87b/4)
- *Cibrīl-i Emīn’iñ nüzūli vuḳūᶜ bulduḳda* (105a/18)
- *ḥavālī-i şehre vāṣıl olduḳda* (47a/13)

- *leyle-i isrāda evḳāt-ı ḫamse mefrūẕ olduḳda* (103b/1)
- *sinn-i serīf-i nebevī -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ᶜaḳd-ı ᶜāşire nāhiz olduḳda* (78a/20)
- *anı gördükde* (84a/10)
- *andan bu ḥāleti müşāhede ḳıldıḳlarında* (130b/4)
- *bir ḫuṣūṣ içün ḳitāla tavṭīn-i nefs itdiklerinde* (93a/11)
- *evlādımız mekāyid-i aᶜdādan tevaḳḳī vü taḥaffuż içün olduḳlarından* (11a/16)
- *Velīd'i sālimen kār-güẕār gördüklerinde* (92a/22)

Metinde bu ekle oluşturulan zarf-fiiller de birden çok zarf-fiil grubuna ortak olarak gelmektedir. Bu tür zarf-fiil gruplarında da iç kafiye vardır.

- *ḫāric-i ḥayṭa-i kudret ve müteḥayyiz-i ḥavza-i istihālet olduḳda* (16b/14)
- *rüfeḳāsı ile Mekke ṭarafına imāle-i licām-ı ḳufūl ve ṭayy-ı merāḥil ile belde-i ḥarāma fāᵓiz-i şeref-i vuṣūl olduḳlarında* (24b/4)
- *ol devlet-ḫāneye vāṣıl ve derūn-ı menzile dāḫil olduḳda* (49a/8)
- *Ḥaẕret-i şıddīḳ-ı ekbere ḥāmil olup velādeti ile maḳṣūdı ḥāṣıl ve merāmına vāṣıl olduḳda* (114a/1)

2. 1. 5. 8. "-dIġIndA" Ekiyle Yapılanlar:

- *Mekke'ye ḳādim oldıġında* (119a/10)
- *kelām-ı sābıḳını aña iᶜlām u ḥikāyet itdiginde* (119a/19)

2. 1. 5. 9. "-maġın" Ekiyle Yapılanlar:

- *İbnü'z-Zübeyr daḫī aña ittibāᶜdan gerden-efrāz-ı imtināᶜ olmaġın* (94b/2)
- *ᶜarḳ-ı ḥased ve ᶜaṣabiyyetleri nābiẕ olmaġın* (132a/21)
- *Kināne ġāyet miẕyāf olmaġın* (9a/11)

2. 1. 5. 10. "-mAḳlA, -maġla" Ekleriyle Yapılanlar:

içlerinden nūr-ı nebevī nāṣıye-pīrā-yı Fehr olmaḳla (9b/6)

- *isnād-ı ittiṣāl-i ḳarābetde ictināb u teḥāşī itmekle* (18b/9)
- *Yemen ṭarafına ḳāᵓidü'l-ceyş taᶜyīn itmekle* (25a/9)
- *ol mihr-i münīriñ ṣayt-ı cemāli ᶜālem-gīr olmaġla* (82a/8)
- *bu ḥāleti küll-i yevm müşāhede ḳılmaġla* (85a/14)

2. 1. 5. 11. "-sA" Ekiyle Yapılanlar:

Şart bildiren bu zarf-fiil eki "i-" fiiline eklenerek onun zarf-fiilini yapar. Metinde bu zarf-fiilin getirildiği "i-" fiilinin kökü genellikle düşmüş olmakla birlikte "ise" şeklinde ayrı yazılmış olan örneklere de rastlanmaktadır. Bu ekle yapılan zarf-fiil gruplarının bulunduğu cümleler genellikle "eger" cümle başı edatıyla başlamaktadır.

- *ol ḥālde kendüye teklīf-sāz-ı ġıdā olsaḳ* (70a/11)
- *islāmı müteḥaḳḳiḳ olsa* (107a/11)

- *ol ḳaṣd ile bir ḫaṭve daḫī ol cānibe ḥareket itsem* (130b/15)
- *mecmūᶜına fāᵓiz-i cevāb olursa* (132b/14)
- *seniñ yüz ᶜaded canıñ olsa* (118a/13)
- *işbu bāb-ı vālā-cenāb-ı muᶜallādan her kim muḳaddem żāhir olup rūnümā olursa* (93b/3)
- *İlyas ġunūde-i pister-i merg olur ise* (8a/13)
- *suᵓālleri rūḥuñ ḳadem ü ḥudūṣünden olmaḳ üzre intihāc olunur ise* (136a/3)
- *sizi ṭaleb-kār olur ise* (111b/10)
- *sizler içün anları muᶜāyene maṭlūb ise* (54b/4)

2. 1. 5. 12. "-meden" Ekiyle Yapılanlar:

Bu zarf-fiil ekiyle yapılmış zarf-fiil grubuyla ilgili örneğe metinde sadece bir yerde rastlanmıştır.

- *Felek-i dil irmeden kenāre* (91b/4)

2. 1. 6. TEKRAR GRUBU:

Metinde sadece aynen tekrar edilen kelimelerin oluşturduğu tekrar gruplarına rastlanmıştır.

- *mükerrer mükerrer* (46b/19)
- *ceste ceste* (116a/11)
- *ḫatve ḫatve* (101a/15)
- *ṭaraf ṭaraf* (82a/13)
- *derece derece* (66b/7)
- *refte refte* (41a/6)
- *irbā irbā* (29b/19)
- *yegān yegān* (3b/21)
- *mertebe mertebe* (23a/17)

2. 1. 7. EDAT GRUBU:

Metinde geçen edat grupları kullanılış biçimlerine göre sınıflandırıldı. İsimlerin değişik hâlleriyle bir araya gelerek oluşan edat grupları ismin hangi hâlinde örneği fazlaysa o hâlin altında belirtildi.

Metinde tespit edilen edat gruplarında da daha önceki bazı kelime gruplarında karşılaşıldığı gibi birden fazla isim unsurunun tek bir edata bağlanması sonucunda oluşmuş edat gruplarına rastlanmaktadır.

Metinde geçen edat grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 7. 1. İsim Unsurları Yalın Hâlde Olanlar:

2. 1. 7. 1. 1. "ile" Edatıyla Yapılanlar:

- *Ḫadīce'niñ ṭalebi / ile* (105b/5)
- *aḫvāli olan ḳabīle-i Ṭay ricāli / ile* (111a/5)
- *bu taᶜdād itdigiñ evṣāf / ile* (68b/9)

- *cūyān oldıġı nuᶜūt u evṣāf / ile* (74b/2)
- *ḫarb-i füccār ᶜunvānı / ile* (78a/17)
- *niyyet-i ḥacc veyāḫūd dāᶜiye-i ᶜumre / ile* (82a/4)
- *vefret-i ḥazm u kiyāset ve keşret-i māl ü şervet / ile* (86b/7)
- *rıfḳ u mülāyemet ve aḥsen-i ṣūret / ile* (115a/21)

Bu edat Arapça mastarlardan sonra gelmesi durumunda anlam bakımından zarf-fiil fonksiyonuyla kullanılabilmektedir. Metinde de bu şekildeki kullanım yaygın olarak görülmektedir.

- *reᵓsü'l-māl-i Ḫadīce'yi iᶜmāl / ile (işleterek)* (83a/8)
- *reᵓsi ẕenebine vuṣūl / ile (ulaşarak)* (90b/7)
- *beyt-i mükerremi iḥāṭa / ile (kuşatarak)* (90b/7)
- *Nefīse bint-i Münebbih'den naḳl / ile (neklederek)* (87b/9)
- *sebeb-i imtināᶜı suᵓāl / ile (sorarak)* (40a/12)
- *ol ẕāt-ı kerīmi māderine īṣāl u teslīm / ile (ulaştırarak ve teslim ederek)* (54b/12)

Metinde "ile" edatının ekleşmeye başaladığına dair de çok örnek bulunmaktadır.

- *inbiᶜāṣ-ı şevḳ ve neşāṭla* (66b/5)
- *bī-şuᶜūr u bī-tāb oldıġına ıṭṭılāᶜla* (79b/6
- *mihr-i cemāl-i enverleri ṭulūᶜla* (115b/3)
- *kendi künāmı ṭarafına rücūᶜla* (32b/21)

2. 1. 7. 1. 2. "deyü" Edatıyla Yapılanlar:

Metinde "deyü" şeklinde kullanılan bu edat günümüzde "diye" şeklinde kullanılan edattır. Bu edat günümüzde düzlük yuvarlaklık uyumuna girmiştir.

- *"Nūş eyle." / deyü* (37a/10)
- *"Baña bu sırrı ketm eyle." / deyü* (47a/6)
- *"Ġıbb-ı ẕālik yedimi aḫẕ idüp beni rıfḳ u luṭufla inhāẕ eyledi." / deyü* (54a/10)
- *"Baᶜde zamān maᶜlūmuñuz olur." / deyü* (67b/23)

2. 1. 7. 1. 3. "içün" Edatıyla Yapılanlar:

Bu edat metinde de görüldüğü gibi bu dönemde henüz ünlü uyumuna girmemiştir.

- *aᶜdāmız / içün* (11a/16)
- *senden muḳaddem ṭaraf-ı ilāhīden Ḥaẕret-i Mūsā'ya teblīġ-i evāmir-i raḥmānī / içün* (104b/3)
- *maṣlaḥat sāzī-i refᶜ-i nizāᶜ u şiḳāḳ ve ṭarḥ-ı mebānī-i müᵓessese-i vifāḳ / içün* (93b/16)
- *defᶜ-i daġdaġa-i ḳaḥṭ u ġalā ve celb-i menāfiᶜ-i ḥışb u reḥā / içün* (68a/10)
- *senden muḳaddem ol kāra mübāşir olanlar / içün* (83a/19)

"içün" edatının metnimizde bazı yerlerde kelimeye birleşik olarak yazıldığı görülmektedir. Ayrıca bu edat "-mak" mastar ekiyle birleştiğinde "k" ünsüzü yumuşayarak "ğ" sesine dönüşmektedir.

- *peyvend-sāz-ı ᶜalāḳa-i izdivāc olmaġiçün* (86b/13)
- *ol perverdigār-ı bī-çūn ḥaḳiçün* (104a/7)
- *perverdigār-ı ᶜālem ü ᶜālemiyān ḥaḳḳiçün* (128a(15)
- *her birimiz kendi nefsiçün* (21b/10)

2. 1. 7. 1. 4. "üzre" Edatıyla Yapılanlar:

- *zuᶜmları / üzre* (48a/11)
- *suʾālleri rūḥuñ ḳadem ve ḥudūşünden olmaḳ / üzre* (136a/3)
- *kütüb-i siyerde īrād olunup sābıḳan nigāşte-i yerāᶜa-i bāhirü'l-berāᶜa ḳılındığı / üzre* (103b/5)
- *ecmel-i nisā-i ᶜaṣr olmaḳ / üzre* (82a/6)
- *Ḳureyş'iñ zamān-ı cāhiliyyetde ṭarḥ itdikleri vaẕᶜ-ı ḳadīmi / üzre* (95a/18)
- *ḳabāʾil-i ᶜArab beyninde muᶜtād oldığı / üzre* (53a/10)

2. 1. 7. 1. 5. "gibi" Edatıyla Yapılanlar:

- *mülāḳī oldığım / gibi* (49a/5)
- *Rabbāḥ ve Merzūḳ ve Felāḥ / gibi* (11a/10)
- *benī Ādem'iñ sāʾir melāʾikeyi müşāhede itmedikleri / gibi* (133b/20)
- *duᶜā-yı ebrār / gibi* (68a/23)
- *ebr-i ḳīr-gūn / gibi* (29a/22)
- *ol server-i mevcūdātıñ kendi ẕāt-ı ḳudsī-simātına selām ve ṣalātı / gibi* (45a/21)
- *tuḥfe-i rūḥ-ı revānı / gibi* (70b/9)

2. 1. 7. 1. 6. "ḳadar" Edatıyla Yapılanlar:

Bu edatla yapılan edat grupları metinde oldukça sınırlıdır. Birkaç örneği mevcuttur.

- *bedel-i mā-yeteḥellel olacaḳ / ḳadar* (118a/6)
- *bir āy ḳadar / vaḳit* (97a/15)
- *ḳudretleri müsāᶜid olduġı / ḳadar* (16b/2)

2. 1. 7. 1. 7. "degül" Edatıyla Yapılanlar:

Kullanıldığı cümleye olumsuzluk anlamı verilen "degil" edatı ile yapılan kelime gruplarını da edat grubu içerisinde ele aldık. Bununla ilgili metinde sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *mücerred vālideyn-i mükerremeyn* ***degül*** *belki bāᶜiṣ-i āferīniş-i ᶜālem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- cenābından Ebu'l-Ümem yaᶜnī Ḥaẕret-i Ādem ᶜaleyhi's-selāma müntehī olınca … ābā ve ecdādı bi-ḥaẕāfīr hem muvaḥḥidler olup serāçe-i sīne-i pür-sekīneleri ẕalām-ı şirk ve küfürden müberrā olduḳlarına ẕāhib olmuşdur. (62a/8)*

2. 1. 7. 2. İsim Unsuru Yaklaşma Hâlinde Olanlar:

2. 1. 7. 2. 1. "dek" Edatıyla Yapılanlar:

- *ol vaḳte / dek* (9b/17)
- *maḥall-i vaẕ^{c}ına ḳarīb maḥalle / dek* (93b/23)
- *ol vādīniñ nihāyetine / dek* (71b/8)
- *mebde-i muḳaddeme-i ḥayātından maḳṭa^{c}-ı ḫātime-i memātına / dek* (61b/12)
- *ḳudūm-ı ḥalīme vuḳū^{c}una / dek* (43b/21)
- *kendi intiḳāl ü vefātına / dek* (8a/21)

2. 1. 7. 3. İsim Unsuru Uzaklaşma Hâlinde Olanlar:

2. 1. 7. 3. 1. "mā^{c}adā" Edatıyla Yapılanlar:

Günümüzde artık kullanılmayan bu edat Osmanlı Türkçesinde "başka" anlamında sıkça kullanılan bir edattır. Metinde de örnekleri mevcuttur.

- *andan / mā^{c}adā* (114a/10)
- *ceyş-i muḫālifīn ṭarafından seng-i mancınıḳ-ı tetābu^{c}ı erkān-ı beyt-i mükerreme īrāş-ı vehn itdiginden / mā^{c}adā* (94b/4)
- *ḳudret ve sernüviştleri olan ḫutūt-ı cebhelerinden / mā^{c}adā* (5a/4)
- *ben zebāndan erḳām u aḳlām olmadıġımdan / mā^{c}adā* (102a/6)
- *dāmen-keşīde-i ta^{c}affüf oldıḳlarından / mā^{c}adā* (81a/2)

2. 1. 7. 3. 2. "ġayri" Edatıyla Yapılanlar:

- *andan / ġayri* (21a/5)
- *ḳudemā-yı ^{c}Arabıñ serpençe-i miknetlerinde ḫāme-i enāmillerinden / ġayri* (5a/3)
- *kendülerden / ġayri* (133b/18)
- *ser-i nā-tirāşīdesinden / ġayri* (29b/20)

2. 1. 7. 3. 3. "nāşī" Edatıyla Yapılanlar:

Günümüzde artık unutulmuş olan bu edat Osmanlı Türkçesinde "dolayı, ötürü" anlamında sıklıkla kullanılmıştır. Metinde de örneklerine çokça rastlanmaktadır.

- *kemāl-i te^{ə}essüfünden / nāşī* (8a/13)
- *ol ṣūret-i ġayr-ı me^{ə}lūfe müşāhedesinden / nāşī* (103b/8)
- *ifāde-i maẕmūn-ı kelāmda ḳuṣūr olunmaḳ tevehhümünden / nāşī* (78a/11)
- *muḳteẕā-yı farṭ-ı muḥabbet olan ^{c}ubūdiyyet ḥudūşünden / nāşī* (85a/17)
- *şeref-i neseb ve nezāhet-i ḥaseb ile ser-efrāz oldıġından / nāşī* (86b/7)
- *levni ebyaẕ olduġundan / nāşī* (36b/11)
- *ol nevbahār-ı mekremetiñ āşār-ı feyẕ ve meymenetinden / nāşī* (50a/6)

- *tech*Ī*z-i ceyşe ᶜadem-i ḳudretinden / nāşī* (43a/15)

2. 1. 7. 3. 4. "aḳdem" Edatıyla Yapılanlar:

Bu edatla oluşturulmuş edat grubuyla ilgili metinde çok az örnek vardır.

- *bundan / aḳdem* (58b/3)

2. 1. 7. 3. 5. "esbaḳ" Edatıyla Yapılanlar:

Bu edatla kurulan edat grubuyla ilgili de metinde çok az örnek vardır.

- *benden / esbaḳ* (115b/9)
- *bundan / esbaḳ* (87b/8)

2. 1. 7. 3. 6. "evvel" Edatıyla Yapılanlar:

Bu edatla kurulmuş edat gruplarıyla ilgili de metinde çok az örnek vardır.

- *sūre-i Ḳurᵓāniyyeden / evvel* (102b/19)
- *ḫāb-ālūde-i merg-i nāgāh-gī*Ī *olmazdan / evvel* (19a/15)
- *andan evvel* (24a/16)

2. 1. 7. 4. Edat Gibi Kullanılan Kelimelerle Yapılanlar:

2. 1. 7. 4. 1. "muḳaddem" Edatıyla Yapılanlar:

Arapçada sıfat olarak kullanılan bu kelime ile metnimizde "evvel" edatı görevinde edat grupları yapılmıştır. Bu kelime ile yapılan edat gruplarında isim unsuru yalın hâlde olabildiği gibi uzaklaşma hâlinde de olabilmektedir.

- *bir ān / muḳaddem* (119a/7)
- *Ebū Ẕer muḫtedā-yı enbiyā vü rüsül ve hādī*Ī *-i aḳvem-i sübül -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- cenābına mülāḳī olmazdan üç sene / muḳaddem* (120a/13)
- *otuz şebān-rūz / muḳaddem* (121a/17)
- *birḳaç gün / muḳaddem* (131a/17)
- *nūr-ı nebevī vech-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib'den (vech-i) ᶜAbdu'l-lāh'a intiḳālden / muḳaddem* (35b/1)
- *ḥarb-i füccārdan / muḳaddem* (88b/13)
- *bir sene güẕerānından / muḳaddem* (67b/14)
- *cenāb-ı ṣıddīḳ-ı ᶜatīḳ ile mülāḳātdan / muḳaddem* (117a/6)

2. 1. 7. 4. 2. "ziyāde" Kelimesiyle Yapılanlar:

Bu kelime ile yapılan edat gruplarında isim unsuru uzaklaşma hâlindedir.

- *otuz neferden / ziyāde* (123a/12)
- *bir seneden / ziyāde* (44a/8)
- *meᵓmülden / ziyāde* (57b/9)

2. 1. 7. 4. 3. "mütecāviz" Kelimesiyle Yapılanlar:

Bununla ilgili metinde pek fazla örnek yoktur. Tespit edilen tek bir örnekte de isim unsuru uzaklaşma hâlindedir.

- biñ seneden / mütecāviz (41a/11)

2. 1. 7. 4. 4. "müteʾaḫḫir" Edatıyla Yapılanlar:

- *biʿşet-i ḫātime-i kitāb-ı risālet -ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem-* cenābından muḳaddem mebʿūş olan rüsülüñ cümlesinden / *müteʾaḫḫir* (61a/7)
- *ol zümre cümlesinden / müteʾaḫḫir* (106a/13)
- *sūretü'l-müddeşir nüzūlünden / müteʾaḫḫir* (115b/22)

2. 1. 7. 4. 5. "maḫṣūṣ" Kelimesiyle Yapılanlar:

Metnimizde bu kelimeyle yapılan edat gruplarının isim unsuru yönelme hâlindedir.

- *ol cemʿiyyetiñ vuḳūʿı olan yevm-i müteyemmine / maḫṣūṣ* (10b/8)
- *aña / maḫṣūṣ* (61b/8)
- *kendüye / maḫṣūṣ* (68a/16)
- *ʿilm-i ilāhīye / maḫṣūṣ* (134b/9)
- *cenāb-ı ʿallāmu'l-ġuyūba / maḫṣūṣ* (134b/12)

2. 1. 7. 4. 6. "yerine" Kelimesiyle Yapılanlar:

Bu kelimeyle yapılmış edat grubu ile ilgili metinde sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *saḥāb-ı ḳaṭre-bār-ı ḳaṭarāt-ı emṭār / yerine* (70a/23)

2. 1. 7. 4. 7. "ṭarafından" Kelimesiyle Yapılanlar:

- *sulṭān-ı rüsül / ṭarafından* (88b/4)
- *Ebū Ṭālib / ṭarafından* (89a/10)
- *ceyş-i muḫālifīn / ṭarafından* (94b/4)
- *eşrāf-ı Mekke / ṭarafından* (46a/18)

2. 1. 7. 4. 8. "miṣāl" Kelimesiyle Yapılanlar:

Metnimizde "gibi" edatı fonksiyonuyla kullanılan bu kelime ile yapılmış edat gruplarına az da olsa rastlanmaktadır.

- *sāye miṣāl* (79b/2)
- *kevşer miṣāl* (71a/14)

2. 1. 7. 4. 9. "ṭaşra" Kelimesiyle Yapılanlar:

Yer ve yön bildiren bu kelimenin metinde sadece iki örnekte kullanıldığı görülmektedir.

- *menzilden ṭaşra* (40b/14)
- *menzilinden ṭaşra* (56a/11)

2. 1. 8. BAĞLAMA GRUBU:

Metinde “ve, ile, yāḫūd, veyāḫūd, hem … hem …, gāh … gāh …, ne …ne…, ya … ya …” edatlarıyla bağlama grupları oluşturulmuştur. Metinde tespit edilebilen bağlama grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 8. 1. Sıralama Edatlarıyla Yapılanlar:

Metinde sıralama edatı olarak “u, ü, vu, vü, ve, ile” edatlarıyla yapılmış bağlama gruplarına rastlanmıştır.

2. 1. 8. 1. 1. “u, ü, vu, vü” Edatıyla Yapılanlar:

Metinde Arapça ve Farsça kelimeler bu edatla birbirine bağlanmıştır. Edattan önceki son harf ünsüz ise bağlama edatını “u, ü” ünlü ise “vu, vü” şeklinde okundu.

- *ġasb u şikār* (26b/20)
- *sevḳ u irsāl* (26b/18)
- *yeᵓs ü imtināᶜ* (54b/21)
- *ḳāl u ḳīl* (54b/10)
- *ḳāfil ü ᶜāyib* (53a/3)
- *herd ü serā* (51b/10)
- *naḳl u ḥikāyet* (51b/6)
- *ᶜaḳd u tezvīc* (87b/10)
- *dīn ü dünyā* (109a/23)
- *āmed ü şüd* (108a/8)
- *vaḥy u tenzīl* (108a/9)
- *rüsül ü enbiyā* (104b/6)
- *mülāḳī vü muḳārīn* (27a/15)
- *enbiyā vü rüsül* (126b/23)
- *berārī vü ḳıfār* (17b/7)
- *inşā vü inşād* (32b/9)

2. 1. 8. 1. 2. “ve” Edatıyla Yapılanlar:

Bağlama grubunu oluşturan kelimelerden en az biri Türkçe asıllı ya da Türkçe bir ek almış ise bağlama edatı “ve” biçiminde okunmuştur.

- *elvāḥ ve edevātı* (91a/15)
- *yemīn ve yesārı* (65a/22)
- *tebcīl ve iḥtirāmını* (63a/20)
- *teᵓehhül ve tezevvüce* (86b/18)
- *nuᶜūt ve evṣāfına* (85a/4)
- *ṭaᶜām ve şerābdan* (118a/4)

Kelimelerin yanı sıra “ve” bağlama edatı kelime gruplarını da birbirine bağlayarak bağlama grupları oluşturmuştur. Bu tür bağlama gruplarında “ve” bağlama edatı “ve” biçiminde okunmuştur. Kelime gruplarının bağlanması ile oluşan bu bağlama gruplarının son kelimeleri genellikle birbirleriyle kafiyelidir.

- *bir cerāb ve bir ᶜaṣā* (120b/14)
- *ᶜuluvv-i ḳadri ve irtifāᶜ-ı şānı* (71b/23)
- *Mekke'ye ᶜavdet ve Ḳureyş'i ḥuẕūruna daᶜvet* (28b/8)
- *raḥmet-i şāmile-i ᶜāmme-i mevcūdāt ve bāᶜiṣ-i āferīniş-i kāffe-i maṣnūᶜāt* (44a/12)
- *gürisne vü ciyᶜān ve nā-şitā vü ḫuşk-pistān* (51a/4)
- *şeref-i neseb ve nezāhet-i ḥaseb* (86b/8)
- *mersūm-ı ṣaḥīfe-i ẕamīr ve ṣebt-i cerīde-i ẕabṭ u taḥrīr* (85a/6)
- *ḫıṣāl-i ḥamīde ve şīm-i pesendīde* (83a/5)
- *cüṣṣesi ẕaḫm u sütürg ve reᵓsi mehīb ü büzürg* (90b/4)

2. 1. 8. 1. 2. "ile" Edatıyla Yapılanlar:

"ile" bağlama edatıyla yapılmış bağlama grubuyla ilgili metinde çok az örneğe rastlandı.

- *Hāşim ile necāşī* (16b/21)
- *rükn-i yemānī ile ḥacer-i esᶜed* (130a/19)

2. 1. 8. 2. Denkleştirme Edatlarıyla Yapılanlar:

Metinde "yāḫūd, veyāḫūd" denkleştirme edatlarıyla yapılmış olan bağlama edatlarına rastlandı.

2. 1. 8. 2. 1. "yāḫūd" Edatıyla Yapılanlar:

- *beş **yāḫūd** altı* (117b/19)
- *ısdār-ı niᶜmet **yāḫūd** defᶜ-i nıḳmet* (45b/19)
- *yigirmi beş sene **yāḫūd** yigirmi beş sene iki ay ve on gün* (88a/22)

2. 1. 8. 2. 2. "veyāḫūd" Edatıyla Yapılanlar:

- *seni **veyāḫūd** kendimi* (40a/20)
- *bir ᶜuẕvunda elemi **veyāḫud** mizācında eşer-i taġayyür ve seḳamı* (51a/16)
- *niyyet-i ḥacc **veyāḫūd** dāᶜiye-i ᶜumre* (82a/4)
- *yedinci **veyāḫūd** on yedinci* (98a/13)

2. 1. 8. 3. Karşılaştırma Edatlarıyla Yapılanlar:

Metinde karşılaştırma edatlarından "hem … hem … , gāh … gāh …, ne … ne …, ya … ya …" edatlarıyla oluşturulmuş olan bağlama gruplarına rastlandı.

2. 1. 8. 3. 1. "hem … hem …" Edatıyla Yapılanlar:

Metinde bu karşılaştırma edatının bağlama grubu oluşturması ile ilgili sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- ***hem** ṣalātıñ evḳātı **hem** ᶜaded-i rekeᶜātı ziyāde oldıġı* (103a/21)

2. 1. 8. 3. 2. "gāh … gāh …" Edatıyla Yapılanlar:

Metinde bu edatla yapılmış olan bağlama grubu ile ilgili iki örneğe rastlandı. Bu örneklerin her ikisinde de bu edatın yanı sıra ayrıca bir "ve" edatı bulunmaktadır. İkinci örnekte de yine bunlara ilave olarak bir de "veyāḫūd" edatı da bulunmaktadır.

- ***gāh*** *cebel-i Şebīr ve* ***gāh*** *cebel-i Ḥirā* (107b/7)
- ***gāh*** *ḫilḳat-i aṣlīsi üzre olan ṣūret ile ve* ***gāh*** *dıḫye ṣūreti, veyāḫūd ṣaḥṣ-ı āḫir ṣūret ve heyʾeti ile* (100a/10)

2. 1. 8. 3. 3. "ne … ne …" edatıyla yapılanlar:

"Hiçbiri" ifadesini veren bu edatla yapılmış metinde iki bağlama grubu tespit edildi. Bunların her ikisinde de bu edatın yanı sıra bir de "ve" bağlama edatı bulunmaktadır.

- ***ne*** *enbiyādan bir nebiyy-i hidāyet-i intimānıñ rebḳa-i milletine gerden-beste-i inḳiyād ve* ***ne*** *bir şerīʿat-i müstaḳille ibtikārı ile daʿvā-yı istibdād* (61b/9)
- ***ne*** *meʾẕūn-ı ḳufūl ve ınṣırāf ve* ***ne*** *duḫūl-i meclise ruḫṣat-yāb-ı müsāʿade ve isʿāf* (66a/7)

2. 1. 8. 3. 4. "ya … ya …" Edatıyla Yapılanlar:

Metinde bununla ilgili sadece bir örneğe rastlanmıştır. O da alıntı bir mısrada geçmektedir.

- *ya ṭoġ ya ṭoġdum* (35b/16)

2. 1. 9. UNVAN GRUBU:

Metinde bu kelime grubuyla ilgili örneklerin sayısı fazla değildir. Sadece bazı peygamberlerin isimlerinden sonra kullanılan "nebī" kelimesi ile metniin müellifinin isminden sonra kullanılmış olan "efendi" kelimesi metnimizde unvan olarak kullanılmış olan kelimelerdir.

- *İsmāʿīl Nebī* (4b/13)
- *Şīṣ Nebī* (2b/3)
- *Nūḥ Nebī* (108a/12)
- *ʿAbdu'l-bāḳī ʿĀrif Efendi* (136b/3).

2. 1. 10. BİRLEŞİK İSİM GRUBU:

Metinde geçen birleşik isim grupları Türkçe, Farsça ve Arapça kurallara göre oluşturulmuştur. Türkçe kurallara göre oluşturulmuş birleşik isim grubunun fazla örneği yoktur. Diğer iki dilin kurallarıyla oluşturulmuş olan birleşik isim gruplarına çokça rastlanmaktadır. Bu bölümde Türkçe kurallarla yapılmış birleşik isim grubu yer almaktadır. Farsça ve Arapça kurallarla yapılmış olan birleşik isim grupları ise Farsça kelime grupları ve Arapça kelime grupları bölümlerinde ele alınacaktır.

Yukarıda da belirtildiği gibi metinde Türkçe kurallarla oluşturulmuş birleşik isim grubunun örneği çok azdır. Bunlardan birkaçı şu şekildedir:

- *ᶜAbdu'l-bāḳī ᶜĀrif Efendi* (136b/3)
- *İbrāhīm Ḫalīl* (38b/16)
- *İmām Aḥmed* (112a/19)
- *Ḥāfiż Dimyāṭī* (103a/9)
- *İmām Rāfiᶜī* (99a/23)

2. 1. 11. ÜNLEM GRUBU:

Bu kelime grubuna dair metinde oldukça çok örneğe rastlanmıştır. Metinde genellikle "yā, ey, ay" gibi ünlemlerle ünlem grupları oluşturulmuştur. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

- *yā resūla'l-lāh* (63a/8)
- *yā ᶜAbdu'l-muṭṭalib* (65a/4)
- *yā Ebā Ṭālib* (76a/13)
- *ay şāhen-şāh-ı bā-intibāh* (41a/23)
- *ey maᶜşer-i Ḳureyş* (68a/8)
- *ey eb-i müşfiḳ-i muḥterem* (59a/8)
- *ey Āmine* (39b/20)

2. 1. 12. SAYI GRUBU:

Metinde bu gruba dair pek çok örnek vardır.

- yetmiş iki biñ (2a/13)
- yigirmi dört biñ (108a/19)
- altmış beş (95a/11)
- yüz ḳırḳ (30b/9)
- on dört (41a/1)

Metinde bir tane de Farsça sayı grubuna rastlanmıştır.

- şast hezār (26a/11)

2. 1. 13. BİRLEŞİK FİİL:

Metinde tespit edilen birleşik fiiller yapı olarak çeşitlilik göstermektedir. Buna göre metinde geçen birleşik fiillerin sınıflandırması şu şekildedir:

2. 1. 13. 1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Meydana Gelenler:

Metinde tespit edilen birleşik fiillerde "ol-, et-/it-, eyle-, bul-, bulun-, ḳıl-, ḳılın-, buyur-" yardımcı fiilleri kullanılmıştır. Bu yardımcı fiiller içerisinde "et-" yardımcı fiilinin metinde "it-" biçiminde de kullanıldığını görmekteyiz.

2. 1. 13. 1. 1. Unsurları Tek Kelime Olanlar:

- *tekrīr eyle-* (24b/17)
- *edā ḳıl-* (102b/8)
- *ibtihāc it-* (103a/23)
- *teşyīd it-* (98a/1)
- *müteḥaḳḳiḳ ol-* (98a/21)

- *maᶜrūẕ ḳılın-* (38b/16)
- *taṣaddī ḳıl-* (40a/13)
- *ᶜavdet eyle-* (31b/13)
- *mersūm ol-* (79b/15)
- *raġbet ḳıl-* (87a/18)
- *temelluḳler eyle-* (26b/8)
- *taḥḳīḳ bul-* (44a/7)
- *meṣḥ buyur-* (119b/22)
- *tenāvül buyur-* (125a/16)
- *indirāc bul-* (110a/6).

2. 1. 13. 1. 2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olanlar:

Metinde tespit edilen birleşik fiillerin çoğunun isim unsurunu kelime grupları meydana getirmektedir. Hemen hemen bütün kelime grupları bir yardımcı fiille birleşerek bir birleşik fiil oluşturabilmektedir.

Metinde geçen birleşik fiillerde dikkat çeken bir husus isim unsurunu oluşturan sıfat-fiil gruplarının da bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşmuş olmasıdır.

Metinde tespit edilen isim unsuru kelime grubu olan birleşik fiillere dair örneklerden bazıları şu şekildedir:

- *Īrāṣ-ı şīn ü noḳṣān itmiş / ol-* (132a/7)
- *ikisiniñ daḫī sebeb-i islāmı olmuş / ol-* (122b/2)
- *sipāriş ider / ol-* (51a/10)
- *żann itmişler / ol-* (99b/9)
- *ıṭṭırā ider ol-* (69b/23)
- *iḥrāz-ı şeref-i refāḳat itmiş / bulun-* (77b/22)
- *rıẓā-dāde olmaz / ol-* (56a/6)
- *ibdāᶜ u tehiyye / ḳıl-* (59a/2)
- *ketm ü iḫfā / it-* (67a/11)
- *iᶜlām u beyān / eyle-* (71a/10)
- *müsemmā vü nām-āver / ol-* (72b/12)
- *teṭayyür ve teşeᵓᵓüm / it-* (41a/3)
- *ol şefīᶜ-i yevm-i nuşūruñ maᶜrūẕ-ı ḥuẕūr-ı fāᵓiẕu'n-nūrı / ḳıl-* (38b/21)
- *ol ḥaẕretiñ bir mertebe dil-rubūde-i muḥabbeti / ol-* (83b/12)
- *anıñ müteᶜahhid-i ḫiẕmet-i kefāleti / ol-* (66b/13)
- *iḥtirāz üzre / ol-* (82b/16)
- *inḳıṭāᶜ u ictināb ile / ol-* (97b/5)
- *şebt-i ṣaḥīfe-i rivāyet / ḳılın-* (43b/2)
- *tekmīl-i mühimmāt-ı sefer / ḳıl-* (83b/3)
- *sīl-zede-i emvāc-ı belā / ol-* (91a/12)
- *tenbīh-fermā / ol-* (83b/8)
- *viḳāye-sāz / ol-* (85a/12)
- *mevfūrü'l-ihtimām / ol-* (41b/16)
- *ḳalīlü'l-iᶜtinā ol-* (82b/20)

Metinde tespit edilen isim unsuru bağlama grubu olan birleşik fiillerde bağlama grubunun unsurları arasında bir iç kafiye olduğu görülmektedir:

- *cinn ü melāʾikeye perestiş ü ʿibādet ve taḫrīḳ-i benīn ve benāta cesāret / it-* (61b/5)
- *ṭayy-ı merāḥil ile arāẕī-i Şām'a vāṣıl ve Sūḳ-ı Buṣrā'da ḥaṭṭ-ı revāḥil olunup bir ṣavmaʿa ḳurbunda nāzil / ol-* (84a/1)
- *firāz-ı cibālden bir maʿḳılda temekkün ve kehfü'l-emān-ı meniʿde tahaṣṣun / eyle-* (28b/12)
- *nāmı taġyīr ü tebdīl ve taʿyīn-i ism-i ʿAbdu'l-lāh ile tebcīl / olun-* (113a/17)
- *remīde-i hāb ve mübtelā-yı sühre-i ıẕtırāb ḳıl-* (50a/2)
- *işbu dīn-i ḳavīme daʿvet ve beẕl-i naṣīḥatde ṣarf-ı ḳudret it-* (110b/1)
- *dīniñi menderes olmaḳdan ṣıyānetde beẕl-i sermāye-i ḳudret ve ṣarf-ı reʾsü'l-māl-i miknet / eyle-* (128b/23)
- *ṣūret-i ġaẕab u kīn ve niçe kelām-ı āteşīn ile şetm ü nefrīn / it-* (131b/9).
- *reng-i rūyı perīde ve iki dest-i ḫabāṣet-peyvesti ḫuşkīde ve ol elinde olan ḥacere destini çespīde / bul-* (130b/6)
- *maṣlaḥat-ı ticāret ḳarīn-i itmām ve meşʿale-i dād u sited resīde-i encām ve ḳāfile-i Şām ṭaraf-ı Mekke'ye imāle-i licām / ḳıl-* (85a/7)
- *ekṣer kütüb-i siyerde meşṭūr ve elsine-i ṣiḳāt-i rüvāt naḳli ile meşhūr ve mecāmiʿ-i eḥādīṣ ve āṣārda mezkūr / ol-* (95b/6)
- *ṣaḥāyif-i rūy-i ṣaḥrādan ḫuṭūṭ-ı sebze keẕālik ḳaḥṭ ile tirāşīde belki merātiʿ ve mezāriʿden ḳuvvet-i nemā-dās-ı cedb ile derevīde ve besāṭ-ı zemīnden süfre-i nāmiye berçīde / ol-* (50b/23)
- *ḳaṭʿ-ı yed-i sāriḳa ikdām ve zinā ve nikāḥ-ı muḥarremden menʿ bābında ihtimām ve o āḫir ʿömründe tevḥīd-i ẕāt-ı perverd-gār ile terk-i perestiş-i eṣnām / it-* (18b/23).

2. 1. 13. 1. 4. İsim Unsuru Birleşik Fiil Olanlar:

Metinde tespit edilen birleşik fiiller arasında bazı birleşik fiillerin isim unsurunun zarf-fiil eki "-A" ile bitmiş birleşik fiil olduğu görülmektedir. Fakat bu tür birleşik fiillerin örneği metinde çok azdır.

- *benī Ümeyye ve benī el-ʿAbbās zamanlarında ve mülūk-ı Mışır (16) vaḳitlerinde icrā* ***oluna gel-*** (14a/15)
- *pīş-gāh-ı Buḥeyrā'da nümāyān* ***ola düş-*** (76b/9)
- *hüşyār* ***ola düş-*** (79b/10)

2. 1. 13. 2. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller:

Metinde bu tür birleşik fiillerin sayısı oldukça azdır.

2. 1. 13. 2. 1. Unsurları Tek Kelime Olanlar:

- *rıẕā vir- (30a/11)*
- *ḳarar vir-* (77a/9)

- *vücūda gel-* (113b/21)
- *müsāᶜade göster-* (32b/7)

2. 1. 13. 2. 2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olanlar:

Bu tür birleşik fiillerin isim unsurları metinde isim tamlaması, sıfat-fiil grubu ve bağlama grubu şeklinde görülmektedir.

- *sebeb-i irtifāᶜ-ı ḳadr u menzelet bil-* (87a/17)
- *pes-mānde ḳal-* (50b/4)
- *sermāye-i saᶜādet bil-* (83b/9)
- *muḳayyed ü meᵓsūr ḳal-* (10a/5)
- *perākende vü perīşān ḳal-* (136b/7)

2. 1. 14. KISALTMA GRUPLARI:

"Kısaltma grupları kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısalmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır. Kısaltma grupları, iki isim unsurundan meydana gelir. Bu grupta ikinci unsur, genellikle bir nitelik ismidir."[34]

Metinde tespit edilen kısaltma grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 14. 1. İsnat Grubu:

Metinde isnat gruplarına ait örneklerin sayısı oldukça azdır.

- ẕikri / mültezem (olan) (81a/9)
- reᵓs ve ẕenebi / siyāh (olan) (90b/3).

2. 1. 14. 2. Yükleme Grubu:

Kısaltma gruplarında unsurlardan biri yüklame hâli eki taşıyorsa bu gruba yükleme grubu denmektedir. Bu kelime grubunun her iki unsuru da tek kelimeden oluşabileceği gibi bir kelime grubu da olabilmektedir. Metinde tespit edilen bu grupla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *anları / muᶜāyene (etmek)* (54b/4)
- *daḳāyiḳ-ı umūr ve aḥvālini / muḥtevī (olan)* (67b/13)
- *reᵓsü'l-māl-i Ḫadīce'yi / iᶜmāl (etmek)* (83a/8)
- *beyt-i mükerremi / iḥāṭa (etmek)* (90b/7)
- *ḥāᵓiz-i şeref-i taḳaddüm olmada cümleden esbaḳ ve aḳdem olmaḳ iddiᶜāsını / mutaẓammın (olan)* (116a/4)
- *ḳabāyiḥ-i güftār ve girdārını ve zemāᵓim-i aḥvāl ve eṭvārını / muḥtevī (olan)* (44b/1)
- *ol nūr-ı çeşm-i ᶜālemiyānı / muḥāfaża (etmek)* (50a/16)
- *bu iki rivāyet beynini / tevfīḳ (etmek)* (35a/5)

[34] Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 79-80.

Yükleme grubuna dair metinde rastlanan örneklerin bazılarında yükleme hâli eki olarak “-n” ekinin kullanıldığı görülmektedir.

- *Ebeveyn-i mükerremeyniñ ehl-i fetretden olmaların / iddiᶜā (etmek)* (61a/2)
- *murādı mertebesin / istīfā (etmek)* (24b/23)
- *ḥāmil-i nūr-ı nebevī olmaḳ şerefin / iḥrāz (etmek)* (2b/17)
- *müntehicler olduḳların / iddiᶜā (etmek)* (62a/7)

2. 1. 14. 3. Yönelme Grubu:

Yönelme grubu birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma gruplarıdır. Metinde rastlanan bu gruba dair örneklerde grubun unsurları tek kelime olabildiği gibi kelime grubu da olabilmektedir.

- *ḫuṭṭāfa / şebīh (olan)* (29a/22)
- *bāb-ı muᶜallā-cenāb-ı nebevīye / ḳarīb (olan)* (123a/22)
- *kütüb-i ḳadīme maṭāvīsinde münderic olan esrāra / muṭṭaliᶜ (olan)* (114b/7)
- *ṣalṣala-i cureyse / şebīh (olan)* (98b/21)
- *maḥall-i vaẓᶜına / ḳarīb (olan)* (93b/23)
- *levāzımını tedārike / vāfī (olan)* (86b/19)
- *taḳdīm-i besmele-i şerīfe / mültezem (olan)* (51b/5)
- *duḫterān-ı ᶜAbdu’l-muṭṭalib’e / şebīh (olan)* (37a/7)
- *Hübel’iñ ḫidmetine / müteᶜayyin (olan)* (23b/9)

2. 1. 14. 4. Bulunma Grubu:

Birinci unsuru bulunma hâli eki almış olan kısaltma grubudur. Metinde rastlanan bulunma grubuna dair örneklerde de grubun unsurları tek kelime olabildiği gibi kelime grubu da olabilmektedir.

- *bunda / mevcūd (olan)* (118b/19)
- *İsāfe ve Nāᵓile nāmı ile mevsūm iki şanemiñ pīş-gāhında / vāḳıᶜ (olan)* (20b/23)
- *kelām-ı sābıḳda / manṣūṣ (olan)* (43b/16)
- *kütüb-i sālife maṭāvīsinde / keşīrü’l-ıṭṭılāᶜ (olan)* (117a/17)
- *ol cebel-i mübārekde / vāḳıᶜ (olan)* (97a/14)
- *derūn-ı iştiyāḳ-ı meşhūnumda / mestūr ve meknūn (olan)* (66a/14)
- *ḫavālī-i farḳ-ı serinde / ḫilāf-ı maᶜhūd (olan)* (17b/13)
- *sevād-ı Ḥabeş’de / vāḳıᶜ (olan)* (91a/21)

2. 1. 14. 5. Uzaklaşma Grubu:

Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki almış olan kısaltma gruplarıdır. Metinde rastlanan uzaklaşma grubu ile ilgili örneklerde de grubun unsurları tek kelime olabildiği gibi kelime grubu da olabilmektedir.

- *Kenāne’den / ercaḥ (olan)* (3b/16)
- *ṭalā-yı ḫālişden / maṣnūᶜ (olan)* (89b23)
- *zer-i ḫālişden / maṣnūᶜ (olan)* (22a/21)

- *Ḳabīle-i Muẓar'dan / ekrem (olan)* (3b/14)
- *ṭaraf-ı ilāhīden / mebᶜūṣ (olan)* (120a/18)
- *ḥudūd-ı beyt-i mükerremden / ḫāric (olan)* (95a/16)
- *ṭıfl-ı saᶜīdiñ ḳademinden / eşbeh (olan)* (64a/10)

2. 1. 14. 6. Vasıta Grubu:

Metinde "ile" edatıyla yapılmış vasıta grubu örneklerine rastlanmıştır. Bu grupla ilgili metinde rastlanan örnekler şu şekildedir:

- *nār ile / memlū (olan)* (131a/4)
- *evṣāf-ı sütūde ile / mevṣūf (olan)* (67a/1)
- *naḳl-i şeref-yābān-ı refāḳat ile / münḥarıṭ (olan)* (71b/10)
- *nuᶜūt u evṣāf ile / menᶜūt u mevṣūf (olan)* (74b/2)
- *maṣlaḥat-sāzī-i sevḳ-i ilāhī ile / mühibb (olan)* (91b/2)
- *dürr ü yāḳūt ile / mensūc (olan)* (102a/3)
- *taᶜyīn-i peder ü māder ile / muᶜayyen (olan)* (117a/12)
- ᶜazm-i ḳadr ile / mevṣūf (olan) (8b/15)

2. 2. FARSÇA KELİME GRUPLARI

2. 2. 1. İSİM TAMLAMASI:

Metinde Farsça kurallarla yapılan isim tamlamalarının sayısı oldukça fazladır. Tespit edilen Farsça isim tamlamaları ilk önce iki gruba ayrılabilir.

1. Tamlayanı ve tamlananı tek kelime olanlar

2. Tamlayanı veya tamlananı kelime grubu olanlar

Tamlayanı ve tamlananı tek kelime olan Farsça isim tamlamaları da tamlamalayı oluşturan kelimelerin mensup oldukları dile göre şu şekilde sınıflandırılabilir.

1. Tamlayanı ve tamlananı Arapça asıllı bir kelime olanlar

2. Tamlayanı ve tamlananı Farsça asıllı bir kelime olanlar

3. Tamlayanı Arapça, tamlananı Farsça asıllı bir kelime olanlar

4. Tamlayanı Farsça, tamlananı Arapça asıllı bir kelime olanlar

Metinde tespit edilen bu tür isim tamlamaları içerisinde büyük çoğunlukla Arapça kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

Tamlayanı veya tamlananı kelime grubu olan Farsça yapıdaki isim tamlamaları da önce üç gruba ayrılabilir.

1. Tamlayanı kelime grubu olanlar

2. Tamlananı kelime grubu olanlar

3. Tamlayanı ve tamlananı kelime grubu olanlar

Bu üç grup da kendi içerisinde şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Tamlayanı isim tamlaması olanlar
2. Tamlayanı sıfat tamlaması olanlar
3. Tamlayanı vasf-ı terkibî olanlar
4. Tamlayanı bağlama grubu olanlar
5. Tamlayanı birleşik isim grubu olanlar

1. Tamlananı isim tamlaması olanlar
2. Tamlananı sıfat tamlaması olanlar
3. Tamlananı vasf-ı terkibî olanlar

1. Tamlayanı ve tamlananı isim tamlaması olanlar
2. Tamlananı isim tamlaması, tamlayanı sıfat tamlaması olanlar
3. Tamlananı isim tamlaması, tamlayanı bağlama grubu olanlar
4. Tamlayanı ve tamlananı sıfat tamlaması olanlar
5. Tamlananı sıfat tamlaması, tamlayanı isim tamlaması olanlar
6. Tamlananı sıfat tamlaması, tamlayanı bağlama grubu olanlar
7. Tamlayanı ve tamlananı vasf-ı terkibî olanlar
8. Tamlananı vasf-ı terkibî, tamlayanı isim tamlaması olanlar
9. Tamlananı vasf-ı terkibî, tamlayanı sıfat tamlaması olanlar
10. Tamlananı vasf-ı terkibî, tamlayanı bağlama grubu olanlar
11. Tamlayanı ve tamlananı bağlama grubu olanlar
12. Tamlananı bağlama grubu, tamlayanı isim tamlaması olanlar

2. 2. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar:

2. 2. 1. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

- *leyle-i iṣneyn* (44a/17) “pazartesi gecesi”
- *mesḥ-i reʾs* (102b/4) “başın mesh edilmesi”
- *meşāhīr-i ṣaḥābe* (118b/10) “sahabenin meşhurları”
- *esbaḳ-ı müslimīn* (112a/17) “müslümanların öncekileri”
- sefer-i Şām (86b/12) “Şam seferi”
- delāʾil-i nübüvvet (84b/8) “peygamberlik delilleri”

2. 2. 1. 1. 2. Tamlayanı ve Tamlananı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

Farsça isim tamlamalarının bu grubuna ait metinzde oldukça az örneğe rastlanmıştır.

- *māh-ı çār-deh* (16a/3) “ayın on dördü”
- *firāz-ı dīvār* (25b/5) “duvarın üzeri”
- *dırāzī-i endām* (90b/6) “boy uzunluğu”

2. 2. 1. 1. 3. Tamlayanı Farsça, Tamlananı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

Bu gruba ait örneklerin sayısı da oldukça sınırlıdır.

- *fānūs-ı çerāġ* (8b/10) “kandil camı”
- *esāmī-i püserān* (16a/1) “erkek çocukların isimleri”
- *hāle-i māh* (90b/8) “ayın parlak dairesi”
- *ḥabīb-i yezdān* (93b/10) “Allah’ın sevgilisi”

2. 2. 1. 1. 4. Tamlayanı Arapça, Tamlananı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

- *bārān-ı faẓl* (41a/15) “lütuf yağmurları”
- *gürūh-ı müstemi^cīn* (71b/22) “dinleyici topluluğu”
- *çirkāb-ı mażālim* (81b/4) “zulümlerin çirkinliği”
- *āteş-i ^cadāvet* (129a/6) “düşmanlık ateşi”
- *server-i kā^əināt* (101b/15) “kainatın serveri”
- *rūy-ı zemīn* (3b/12) “yer yüzü”
- *dūdmān-ı İsmā^cīl* (4a/15) “İsmail’in soyu”
- *firāz-ı cibāl* (18b/16) “dağların üzeri”

2. 2. 1. 2. Tamlayanı veya Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 1. 2. 1. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 1. 2. 1. 1. Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar:

“Arapça ve Farsça yapılı tamlamalar**,** Türkçedekine denk bir biçimde isim ve sıfat tamlaması olarak bulunmaktadırlar. Tamlamanın isim veya sıfat tamlaması oluşunu ikinci unsur tayin etmektedir. İkinci unsur ise, tek bir kelime olabildiği gibi, özellikle Farsça kurallı tamlamalarda bir başka isim veya sıfat tamlaması da olabilmektedir.**”**[35]

Bununla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *^caḳd-i meclis-i meşveret* (41a/8) “danışma meclisi sözleşmesi”
- *ḳıyām-ı Sūḳ-ı ^cUkāż* (80a/17) “Ukaz panayırının başlaması”
- *miṣāl-i ebr-i raḥmet* (41a/14) “yağmur bulutu misali”
- *nigāşte-i yerā^ca-i ehl-i eşer* (113b/13) “eser ehlinin kaleminin yazısı”

[35] Musa Duman, “Arapça ve Farsça Tamlamaların Türkçe Cümleye Katılma Şekilleri”, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi XXIX**, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, s. 37.

- *zamān-ı velādet-i sulṭān-ı risālet* (36b/2) “peygamberlik sultanının doğumunun zamanı”
- *leyle-i mevlid-i ḥaẕret-i seyyidü’l-enām* (40b/17) “Hz. Muhammedin doğduğu gece”
- *muḥtār-ı ekṣer-i muḥaḳḳiḳīn-i fenn-i siyer* (116a/6) “siyer fenninin muhakkiklerinin çoğunluğunun görüşü”

2. 2. 1. 2. 1. 2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar:

- *teblīġ-i evāmir-i raḥmānī* (104b/4) “rahmani emirlerin bildirilmesi”
- *cemᶜ-i ceyş-i vāfir* (26a/16) “haddinden fazla askerin toplanması”
- *muḳteẕā-yı mekārim-i ṭabīᶜī* (86a/14) “tabii cömertliğinin gereği”
- erkān-ı beyt-i refīᶜü’ş-şān (95b/1) “şanı yüce olan evin temelleri”
- maᶜrūẕ-ı ḥuẕūr-ı fāᵓiẕu’n-nūr (38b/22) “nuru bol olan huzurun etkileneni”
- īfā-i neẕr-i sābıḳu’l-beyān (23a/13) “daha önce verilen sözün yerine getirilmesi”

2. 2. 1. 2. 1. 3. Tamlayanı Vasf-ı Terkibî Olanlar:

- *cādde-i rāst-kārī* (92a/5) “doğru iş yapanların yolu”
- *melāẕ-ı ḥācet-mendān* (17b/17) “muhtaç olanların sığınacak yeri”
- *ḫāme-i suḫan-güzār* (25a/7) “güzel söz söyleyenlerin kalemi”

2. 2. 1. 2. 1. 4. Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar:

- ṣūret-i ḳabūl ve inḳiyād (77a/9) “kabul ve boyun eğme hâli”
- taᶜlīm-i ᶜulūm u aḫlāḳ (38a/5) “güzel huyların ve ilimlerin öğretilmesi”
- şikence-i cefā vü ıẕrār (118b/7) “zarar ve cefa işkencesi”
- vefret-i ḥazm ü kiyāset (86b/7) “uyanıklık ve akıllılığın bolluğu”
- meşġale-i binā vü teᵓsīs (94a/9) “kurma ve bina etme çalışması”
- maᶜlūm-ı ṣıġār u kibār (91b/14) “küçüklerin ve büyüklerin bildiği”

2. 2. 1. 2. 1. 5. Tamlayanı Birleşik İsim Grubu Olanlar:

- *Ḫilāfet-i ᶜAbdu’l-melīk bin Mervān* (95a/12) “Abdulmelik bin Mervan’ın halifeliği”
- *māder-i ᶜAbdu’r-raḥmān bin ᶜAvf* (38a/20) “Abdurrahman bin Avf’ın annesi”
- *ḥuẕūr-ı Muḥammed bin ᶜAbdu’l-lāh* (86b/15) “Muhammed bin Abdullah’ın huzuru”
- *āl-i ᶜUḳbe bin Ebī Muġayṭ* (119b/9) “Ukbe bin Muğayt’ın ailesi”

2. 2. 1. 2. 2. Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 1. 2. 2. 1. Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar:

- dāru’n-niᶜam-ı cennet (44b/18) “cennetin nimet kapısı”
- ḥīn-i nüzūl-i vaḥy (99b/17) “vahyin inme zamanı”
- māᵓu’l-ḥayāt-ı hidāyet (43a/21) “hidayetin hayat suyu”

- nūr-ı çeşm-i ᶜālemiyān (50a/16) “âlemlerin göz nuru”

2. 2. 1. 2. 2. 2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar:

- *dest-i berdāşte-i niyāz* (68a/9) “duanın yükseğe kalkmış eli”
- *evḳāt-ı şiddet-i sermā* (99a/2) “kışın şiddetli vakitleri”
- *velādet-i bā-saᶜādet-i nebevī* (68a/4) “peygamberin kutlu doğumu”
- *ḳalb-i derrāk-i nebevī* (98b/16) “peygamberin anlayışlı kalbi”
- *ḥuẓūr-ı pür-nūr-ı nebevī* (93b/15) “peygamberin nurla dolu huzuru”
- *lisān-ı ḥaḳ-gū-yı nebevī* (127a/5) “peygamberin doğru söyleyen dili”

2. 2. 1. 2. 2. 3. Tamlananı Vasf-ı Terkibî Olanlar:

- *ticāret-güzīnān-ı Ḳureyş* (72b/5) “Kureyş seçkinlerinin ticareti”
- *ferāhem-sāz-ı cemᶜiyyet* (41a/7) “cemaatin bir araya gelenleri”
- *murabbaᶜ-nişīn-i istiḳrār* (65b/1) “düzenin bağdaş kurup oturanı”
- *fırṣat-yāb-ı iḫtilās* (25b/18) “hırsızlığın fırsat bulanı”
- *teklīf-sāz-ı ḳırāᶜat* (102a/7) “okumanın teklif edeni”
- *dil-rübūde-i muḥabbet* (83b/12) “muhabbetin gönül alanı”

2. 2. 1. 2. 3. Tamlayanı ve Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 1. 2. 3. 1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar:

- *insānu’l-ᶜayn-ı ḳabīle-i Benī Zühre* (31b/15) “Benî Zühre kabilesinin göz bebeği”
- *mevsim-i evvel-bahār-ı ᶜunfuvān-ı ṭufūliyyet* (51b/17) “gençliğin başlangıcının ilkbahar mevsimi”
- *nūr-ı çeşm-i āl-i İsmāᶜīl* (110a/16) “İsmail’in ailesinin göz bebeği”
- *yedü’l-ḫaber-i ḫallāḳ-ı zamān u zemīn* (107b/10) “zaman ve zeminin yaratıcısının haber eli”
- *hengām-ı ḳıyām-ı Sūḳ-ı ᶜUkāż* (79b/16) “Ukaz Panayırı’nın başlama zamanı”

2. 2. 1. 2. 3. 2. Tamlananı İsim Tamlaması, Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar:

- *silsiletü’ẕ-ẕeheb-i neseb-i vālā-ḥaseb* (5a/10) “yüksek soylu sülalenin altın zinciri”
- *māᵓü’l-ḥayāt-ı kelām-ı şifā-sāz* (122b/15) “şifa veren sözün hayat suyu”

2. 2. 1. 2. 3. 3. Tamlananı İsim Tamlaması, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar:

- *ḳurretü’l-ᶜayn-ı ᶜālem ü ᶜālemiyān* (38b/8) “âlemlerin ve alemin göz nuru”
- *silkü’l-lāl-i siyer ü āṯār* (108a/22) “Peygamberi anlatan eserlerin inci dizisi”
- *ḳadr-ı kifāyet-i kaᶜk ü zīt* (97a/19) “ekmek ve zeytinin yeterli miktarı”
- *reᵓsü’l-māl-i dirhem ü dīnār* (82b/9) “gümüş ve altının karşılığı”

2. 2. 1. 2. 3. 4. Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar:

- *sāl-i ferḫunde-fāl-i mīlād-ı bāhirü'l-efẓal* (46b/6) "üstünlüğü aşikâr olan doğum gününün kutlu senesi"
- *ṣadef-i bāhirü'ş-şeref-i dürre-i vālā-ḳadr* (11a/5) "kıymeti yüksek olan inci tanesinin şerefi aşikâr olan sadefi"
- *berīd-i ḫuceste-nüvīd-i ḫallāḳ-ı güzīn* (3b/7) "Allah'ın kutlu habercisi"

2. 2. 1. 2. 3. 5. Tamlananı Sıfat Tamlaması, Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar:

- *āfitāb-ı münīr-i burc-ı risālet* (33b/20) "peygamberlik burcunun parlak güneşi"
- *hilāl-i nev-ṭulūᶜ-ı ufḳ-ı risālet* (120b/16) "peygamberlik ufkunun yeni doğmuş hilali"
- *ḥarem-i muḥterem-i seyyidü'l-mürselīn* (116a/7) "Hz. Muhammed'in muhterem eşi (Hz. Hatice)"

2. 2. 1. 2. 3. 6. Tamlananı Sıfat Tamlaması, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar:

- *naḫl-i bustān-pīrā-yı nūr u behcet* (51b/16) "güzelliğinin ve nurunun bahçe güzelleştiren ağacı"
- *āteş-i taḥammül-güdāz-ı buġż u ᶜadāvet* (127a/8) "kin ve düşmanlığın sabrı tüketen ateşi"
- *heyecān-ı daġdaġa-fermā-yı fitne vü āşūb* (78a/16) "fitne ve karışıklığın gürültü koparan heyecanı"

2. 2. 1. 2. 3. 7. Tamlayanı ve Tamlananı Vasf-ı Terkibî Olanlar:

Bu tür tamlamayla ilgil metinde sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *feryād-res-i dād-ḫāhān* (82b/5) "adalet arayanların imdadına koşan"

2. 2. 1. 2. 3. 8. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar:

- *veḳāyiᶜ-nüvīsān-ı ṣaḥāʾif-i āṯār* (81a/10) "eserlerin sayfalarını yazanlar"
- *münevver-sāz-ı çār-cihet-i ᶜālem* (38b/20) "âlemin dört tarafını aydınlatan"
- *nāsiḫ-sāz-ı ḳāᶜide-i ādāb-ı murāfaḳat* (50b/6) "arkadaşlık adabının nasihatçisi"
- *berṭaraf-sāz-ı ḫelecān-ı ıżṭırāb* (105b/17) "ızdırap titremesini bertaraf eden"
- *sevdā-gerī-i beẕāyiᶜ-i maġfiret* (9b/17) "mağfiret sermayelerinin sevdalısı"
- *berṭaraf-sāz-ı āṣār-ı taġayyür ü vaḥşet* (103b/13) "vahşet ve korku eserlerini bertaraf eden"

2. 2. 1. 2. 3. 9. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar:

- *pīrāmen-gerd-i ḫāṭır-ı pür-naḫvet* (26b/23) “gurur dolu gönlünün etrafında dolaşan”
- *vaṣṣāle-sāz-ı ḥadīṯ-i mu^{c}ciz-tırāz* (5a/14) “üslubu mucizeli olan hadisleri bir araya getiren”
- *reşkīn-sāz-ı māh-ı çār-deh* (16a/3) “dolunayın kıskançlık vereni”

2. 2. 1. 2. 3. 10. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar:

- *rāh-neverd-i ṣaḥrā vü beyābān* (72b/7) “çöl ve bozkırların yolcusu”
- *neşve-baḫş-ı ārām u sükūn* (36b/13) “rahatlık ve sessizliğin neşelendiriciliği”
- *rāh-peymā-yı teveccüh ü iḳbāl* (29a/10) “istek ve eğilimlerin yolcusu”
- *ḫātime-pīrā-yı pend ü naṣīḥat* (126a/15) “öğüt ve nasihatı sona erdiren”
- *feryād-sāz-ı istiġāşe vü istimdād* (82a/12) “feryad ederek yardım dileyen”

2. 2. 1. 2. 3. 11. Tamlayanı ve Tamlananı Bağlama Grubu Olanlar:

Her iki unsurun da bağlama grubu olduğu örneğe sadece bir yerde rastlanmıştır.

- *ḫaşem ü sulṭān-ı ^{c}Arab u ^{c}Acem* (85a/18) “Arap ve Acemin sultanı ve hizmetçisi”

2. 2. 1. 2. 3. 12. Tamlananı Bağlama Grubu Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar:

Bu tür isim tamlamalarının metnimizde örneği çok azdır.

- *āmed ü şüd-i ḥaẕret-i Cibrīl* (108a/8) “Hz. Cebrail’in geliş gidişleri”
- devlet ü iḳbāl-i burc-ı ṭāli^{c} (20a/23) “kısmet burcunun talih ve mutluluğu”

2. 2. 2. SIFAT TAMLAMASI:

Metinde tespit edilen Farsça sıfat tamlamaları öncelikle üç gruba ayrılabilir.

1. İsmi ve sıfatı tek kelime olanlar

2. İsmi ve sıfatı kelime grubu olanlar

Metinde geçen ismi ve sıfatı tek kelime olan sıfat tamlamaları da kelimelerin kökenlerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. İsmi ve sıfatı Arapça asıllı bir kelime olanlar

2. İsmi ve sıfatı Farsça asıllı bir kelime olanlar

3. İsmi Arapça; sıfatı Farsça asıllı bir kelime olanlar

4. İsmi Farsça; sıfatı Arapça asıllı bir kelime olanlar

5. Unsurlarından biri Arapça ya da Farsça bir kelime olmayanlar

Sıfatı veya ismi kelime grubu olan sıfat tamlamaları kendi içinde iki gruba ayrılabilir.

1. Sıfatı kelime grubu olanlar

2. Sıfatı ve ismi kelime grubu olanlar

Bu iki grup sıfat tamlamasından sıfatı kelime grubu olan sıfat tamlamaları da kendi içerisinde dört gruba ayrılabilir.

1. Sıfatı isim tamlaması olanlar

2. Sıfatı vasf-ı terkibî olanlar

3. Sıfatı bağlama grubu olanlar

4. Sıfatı unvan grubu olanlar

2. 2. 2. 1. İsmi ve Sıfatı Tek Kelime Olanlar:

2. 2. 2. 1. 1. İsmi ve Sıfatı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

Metinde geçen Farsça yapılı sıfat tamlamaları içerisinde en yaygın olarak kullanılanı ismi ve sıfatı Arapça asıllı bir kelime olan sıfat tamlamalarıdır.

- *ḳavl-i meşhūr* (35a/23) “meşhur söz”
- *tenbīh-i ekīd* (51a/8) “açık ve kesin tenbih”
- *ḥikāyet-i meẕkūre* (44a/22) “adı geçen hikâye”
- *sinīn-i māziye* (86a/12) “geçmiş seneler”
- *ḳarye-i mezbūre* (72b/11) “adı geçen köy”
- *mevẓi^{c}-i aṣlī* (94a/3) “asıl yer”
- *kütüb-i ḳadīme* (114b/7) “eski kitaplar”

2. 2. 2. 1. 2. İsmi ve Sıfatı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

- *rūz-ı fīrūz* (51b/11) “mutlu gün”
- *gürūh-ı enbūh* (126a/21) “kalabalık bir topluluk”
- *ṭaşt-ı çūbīn* (93a/9) “ahşap leğen”
- *dest-i berdāşte* (68a/9) “kaldırılmış el”
- *seng-i siyāh* (39b/10) “kara taş”

2. 2. 2. 1. 3. İsmi Arapça; Sıfatı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

- *ẕāt-ı sencīde* (83a/4) “ölçülü kişilik”
- *elfāẕ-ı dürüşt* (11a/12) “kaba sözler”
- *ṣavt-ı bülend* (92a/15) “yüksek ses”

2. 2. 2. 1. 4. İsmi Farsça; Sıfatı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

- *sütūn-ı mevzūn* (94a/8) “ölçülü ve biçimli sütun”
- *birāder-zāde-i mükerrem* (104a/19) “muhterem yeğen”
- *dest-i mübārek* (125a/16) “mübarek el”
- *nār-ı mühevvil* (121b/14) “ürkütücü ateş”
- *peyġāmberān-ı ẕī-şān* (61a/4) “şan sahibi peygamberler”
- *lerze-i ᶜażīm* (38b/6) “büyük sarsıntı”
- *büt-i muḥterem* (26b/3) “saygın put”

Metinde bir de isim unsuru Türkçe kökenli olan Farsça yapılı bir sıfat tamlamasına rastlandı.

- *yarlıġ-ı müstevcibü't-teblīġ* (41b/14) “bildirilmesi uygun olan ferman”

2. 2. 2. 2. 1. Sıfatı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 2. 2. 1. 1. Sıfatı Arapça veya Farsça İsim Tamlaması Olanlar:

Bu tür sıfat tamlamalarıyla ilgili metinde çok az örneğe rastlanmıştır.

- *mertebe-i aḳṣiyyü'l-ġāyāt* (56b/22) “amaçların zıddı olan mertebe”
- *neseb-i ẕevi'l aḥsāb* (3a/15) “soyluluk sahibi nesil”
- *eşrāf-ı ẕevi'l-iḳtidār* (81b/11) “iktidar sahibi şerefliler”
- *ṭavr-ı ġayr-ı maᶜhūd* (110a/18) “bilinenin aksi davranış”
- *ṣūret-i ġayr-ı meᵓlūfe* (103b/8) “alışılmışın aksi bir görünüş”
- seḥāb-ı mānend-i ḳımāṭ (37b/3) “örtünün benzeri bulut”

Daha önce de bahsedildiği gibi metinde Arapça isim tamlaması yapısında olmakla beraber ifade ettiği anlam bakımından sıfat-fiil grubu olarak değerlendirilen kelime grupları da sıfat tamlamalarında sıfat olarak kullanılmaktadır.

- *ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref* (87a/8) “şerefi aşikâr olan taraf”
- *peyġamber-i celīlü'ş-şān* (64a/6) “şanı yüce olan peygamber”
- *mīlād-ı bāhirü'l-efẓāl* (46b/6) “üstünlüğü aşikâr olan doğum”

2. 2. 2. 2. 1. 2. Sıfatı Farsça Vasf-ı Terkibî Olanlar:

- *cemāᶜat-i şeref-yāb* (93b/12) “şeref bulan topluluk”
- *zemzeme-i dil-keş* (107b/13) “gönül çeken ses”
- *sergüẕeşt-i ḥayret-efzā* (132b/19) “hayret uyandıran macera”
- *lisān-ı ḥaḳ-gūy* (127a/5) “doğru söyleyen dil”
- *beliyye-i ṭāḳat-güdāz* (68a/8) “takat bitiren bela”
- *ṭıfl-ı nāz-perverd* (37b/3) “nazlı büyümüş çocuk”

2. 2. 2. 2. 1. 3. Sıfatı Bağlama Grubu Olanlar:

- *ḳāᵓidü'l-ceyş-i ẕī-cāh ü celāl* (27a/15) “yüksek makam ve azamet sahibi komutan”
- *miᶜde-i ḥırş u āz* (125a/20) “aç gözlü mide”
- *etān-ı bī-tāb u tuvān* (50b/1) “yorgun ve bitkin eşek”
- *ihtimām-ı bī-ḥadd ü ḳıyās* (56a/11) “hesapsız ve ölçüsüz önem”

2. 2. 2. 2. 1. 4. Sıfatı Farsça Birleşik Sıfat Olanlar:

Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamalarının biri de sıfatı Farsça birleşik sıfat olanlardır. "Farsçada birleşik sıfatlar iki isim veya bir isimle bir sıfatın yanyana gelmesiyle kurulur. Bunları isim veya sıfat tamlamalarından ayıran şeklî özellik, arada bir izafet kesresinin bulunmamasıdır."[36] Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları içerisinde bu gruba ait örneklerin sayısı oldukça fazladır. Bu tür sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak yer alan Farsça birleşik sıfat anlam bakımından Türkçede sıfat-fiil grubu ve isnat grubunu karşılamaktadır.

- *hilāl-i nev-ṭulū^{c}* (120b/16) "yeni doğmuş (olan) hilal"
- *beyt-i mu^{c}allā-maḳām* (39b/8) "makamı yüksek (olan) ev"
- *gerden-i sīm-gūn* (53a/11) "rengi gümüş (olan) boyun"
- *ẕāt-ı sütūde-ḫıṣāl* (87a/1) "ahlakı övülmüş (olan) kişi"

2. 2. 2. 2. 1. 5. Sıfatı Arapça Lafzî İzafet Olanlar:

Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamalarından biri de Arapça isim tamlaması kuruluşundaki lafzî izafetlerdir. "Farsça birleşik sıfatlara karşılık gelen Arapça kelime grubu "lafzî izafet"dir. Lafzî izafetler, dış yapı itibariyle Arapça isim ve sıfat tamlamalarına benzerler; ancak iki kelime arasında herhangi bir tamlama ilgisi kurulmaz. Bu yüzden onlara lafzî izafet (sözde tamlama) denilmektedir."[37] Bu lafzî izafetler de Türkçede ifade ettiği anlam açısından sıfat-fiil grubu veya daha çok isnat grubuyla karşılanmaktadır.

- *peyġamber-i celīlü'ş-şān* (64a/6) "şanı yüce (olan) peygamber"
- *faḳīr-i ẓa^{c}īfü'l-ḥāl* (42a/13) "durumu zayıf (olan) fakir"
- *mi^{c}rāc-ı bāhirü'l-ibtihāc* (113b/7) "bolluğu aşikâr (olan) mirac"
- *rāhib-i sālifü'l-beyān* (119a/18) "daha önce açıklanmış (olan) rahip"
- *melek-i ^{c}azīmü'ş-şān* (115b/10) "şanı büyük (olan) melek"

2. 2. 2. 2. 2. Sıfatı ve İsmi Kelime Grubu Olanlar:

Bu tür sıfat tamlamalarının hem sayısı az olduğu için hem de dağınık yapıda olduğu için kendi içerisinde ayrıca bir sınıflandırma yapılmadı.

- *silkü'l-lāl-i hidāyet-iştimāl* (94b/17) "hidayet içeren inci dizisi"
- *ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt-ı ḫuceste-güher* (38a/4) "uğurlu cevher olan övülmüş sıfatlı kişi"
- *fīl-i demān-ı sālifü'l-beyān* (29a/8) "daha önce söz edilen hiddetli fil"
- *ḫayya-i sefīd-gūn-ı ejder-nümūn* (90b/4) "ejderha görünümlü beyaz renkli yılan"
- *nūr-ı sefīd-gūn-ı āfitāb-nümūn* (51b/11) "güneş gibi beyaz renkli nur"
- *ṣaḥābe-i kirām-ı behişt-me^{ɔ}vā* (45b/15) "sığınacak yeri cennet olan cömert sahabe"
- *bed-nihādān-ı sū^{ɔ}u'l-mizāc* (127a/3) "kötü yaradılışlı çirkin huylular"

[36] Hayati Develi, Osmanlı Türkçesi Kılavuzu, 3F Yayınları, İstanbul 2007, 2. Cilt, s. 142.

[37] age., s. 175.

- *duḫter-i ferişte-nihād-ı ḥūr-sirişt* (15b/21) “huri yaradılışlı melek huylu kız kardeş”

2. 2. 3. BİRLEŞİK SIFATLAR:

Metinde oldukça fazla yer alan Farsça kelime gruplarından biri de Farsça birleşik sıfatlardır. “Farsçada birleşik sıfatlar iki isim veya bir isimle bir sıfatın yanyana gelmesiyle kurulur. Bunları isim veya sıfat tamlamalarından ayıran şeklî özellik, arada bir izafet kesresinin bulunmamasıdır.”[38]

Metinde geçen Farsça birleşik sıfatlar yapıları itibarıyla şu şekilde sınıflantırılabilir:

1. İki isimden oluşanlar

2. İsim ve sıfattan oluşanlar

2. 2. 2. 1. İki İsimden Oluşanlar:

Bu tür birleşik sıfatta iki isim arada izafet kesresi olmadan yanyana gelmektedir. Birleşen unsurların ikisi de Farsça olabileceği gibi Arapça da olabilir.

- *berḳ-reftār* (85b/3) “şimşek yürüyüşlü”
- *serv-ḳad* (51b/23) “servi boylu”
- *māh-sīmā* (49a/11) “ay yüzlü”
- *gūh-peyker* (67b/10) “pis yüzlü”
- *şeref-maʾāb* (112a/12) “şeref sığınağı”
- *dūzaḫ-maḳar* (126b/4) “mekânı cehennem olan”

2. 2. 2. 2. İsim ve Sıfattan Oluşanlar:

“Bunlar bir isimle bir sıfatın izafet kesresi olmadan yan yana gelmesiyle oluşurlar. Sıfat, yalın veya türemiş bir sıfat olabileceği gibi sıfat-fiil anlamı taşıyan bir kelime (ism-i fâ’il, ism-i mef’ul) de olabilir.”[39] Farsça birleşik sıfat anlam bakımından Türkçede sıfat-fiil grubu ve isnat grubunu karşılamaktadır.

- vālā-ḳadr (11a/6) “değeri yüce”
- ṣāfī-ẓamīr (114b/8) “temiz kalpli”
- maᶜālī-tebār (35b/20) “yüksek soylu”
- ser-girānī (20a/12) “başı ağır olan”

Birleşik sıfatlarda sıfat olan unsur, bir sıfat-fiil olabilmektedir. Bu da iki şekilde yapılmaktadır.

1. Emir gövdesinden ism-i fâil olanlar

2. Geçmiş zaman gövdesinden yapılan ism-i mef’ûller

2. 2. 2. 2. 1. Emir Gövdesinden İsm-i Fâil Olanlar:

[38] age., s. 142.
[39] age., s. 142.

"Farsça fiillerin emir gövdeleri aynı zamanda sıfat-fiil anlamı taşımaktadır."[40] Metinde de bu tür birleşik sıfatlar sıklıkla kullanılmıştır.

- murabba^{c}-nişīn (65b/1) "bağdaş kurmuş oturan"
- ḫayr-endīş (92a/13) "iyi düşünen"
- ḫabāṣet-endīş (90a/12) "kötülük düşünen"
- kürsī-nişīn (63b/1) "kürsüde oturan"
- teraḳḳī-nümā (51b/19) "ilerleme gösteren"
- raḳam-ṭırāz (7a/6) "çizilmiş"
- münevver-sāz (117b/7) "aydınlık veren"
- feyż-yāb (119a/7) "feyiz bulan"
- fermān-fermā (122b/21) "fermanı geçen"
- ṭāḳat-güdāz (68a/8) "takat bitiren"
- nigāh-endāz (74b/1) "bakış atan"

2. 2. 2. 2. 2. Geçmiş Zaman Gövdesinden Yapılan İsm-i Mef'ûller:

Bilindiği gibi Farsçada fiillerin geçmiş zaman gövdeleri masdar hâllerinden /n/ ünsüzünün atılmasıyla elde edilir. Böylece ortaya çıkan fiil tabanına "-e" eki getirilerek geçmiş zaman sıfat-fiili denen kelimeler türetilir.[41] Bu tür birleşik sıfatlar metinde de çokça kullanılmıştır.

- *raḳam-zede* (103a/2) "yazılmış"
- *güş-zed* (18a/16) "kulağa çarpmış"
- *şeref-yāfte* (126a/14) "şeref bulmuş"
- *pā-nihāde* (40a/1) "ayak basmış"
- *dāmen-çīde* (81b/5) "eteği çekilmiş"
- *sitem-resīde* (81b/19) "haksızlığa uğramış"
- *dūr-endāḫte* (11b/6) "uzağa atılmış"

2. 2. 4. BİRLEŞİK İSİM GRUBU:

Metinde geçen, birden fazla kelimeden oluşan şahıs isimlerinden birçoğu Farsça isim tamlaması kuralıyla birbirine bağlanmıştır. Bunlar şahıs ismi olduğu için birleşik isim grubu başlığı altında ele alındı.

- *Ḫadīce-i Kübrā* (87a/12)
- *^{c}Āyişe-i Ṣıddīḳa* (62b/16)
- *Ḥalīme-i Sa^{c}diyye* (46b/2)
- *Şübeye-i Eslemiyye* (43b/9)
- *Ḫaṭīb-i Baġdādī* (37a/22)
- *^{c}Allāme-i Süheylī Ḥaş^{c}amī* (82a/2)

[40] age., s. 143.
[41] age., s. 144.

2. 3. ARAPÇA KELİME GRUPLARI

2. 3. 1. İSİM TAMLAMALARI:

Metinde geçen isim tamlamaları içerisinde Arapça kurallarla yapılan isim tamlamalarının sayısı diğerlerine göre oldukça azdır. Arapça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarında tamlamayı oluşturan kelimelerin Arapça olduğu görülmektedir.

Arapçada sahiplik anlamı veren bazı edatlarla kurulan kelime grupları Türkçede isim tamlamalarıyla karşılandıkları için bunlar da bu isim tamlamaları içerisinde gösterildi.

Metinde tespit edilen Arapça isim tamlamaları şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Tamlayanı ve tamlananı isim olanlar
2. Tamlayanı edat olanlar
3. Atıflı isim tamlamaları

2. 3. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olanlar:

- *sūretü'l-müddeṯir* (115b/22) "Müddesir suresi"
- *meda'l-ᶜömr* (130b/13) "ömür müddeti"
- *seyyidü'ş-şühedā* (31a/5) "şehitlerin seyyidi (Hz. Hamza)"
- *silkü'l-lāl* (94b/17) "inci dizisi"
- *āḫirü'z-zamān* (117b/10) "zamanın sonu"
- *menbaᶜu'l-feyẕ* (119b/22) "feyiz kaynağı"
- *vāsıṭatü'l-ᶜaḳd* (123a/14) "bağlama aracı"
- *ḳābıẓu'l-ervāḥ* (128a/7) "ruhların alınması"
- *fāᵓizü'n-nūr* (128a/7) "nurun bolluğu"

2. 3. 1. 2. Tamlananı Edat Olanlar:

ẕevi'l-iḳtidār (81b/11) "iktidar sahibi"

ẕevi'l aḥsāb (3a/15) "soyluluk sahipleri"

ẕi'n-nūreyn (30b/6) "iki nur sahibi"

ẕü'l-celāl (45b/10) "azamet sahibi"

2. 3. 1. 3. Atıflı İsim Tamlamaları:

- *beyne'n-nāᵓim ve'l-yaḳżān* (34a/19) "uyku ve uyanıklık arası"
- *baᶜde'l-istiḫāre ve'l-istişāre* (94b/14) "istihare ve istişarenin sonrası"
- *tehẕībü'l-esmā ve'l-luġāt* (95b/17) "dilin ve isimlerin düzeltilmesi"
- *cemīᶜi'l-enbiyāᵓ ve'l-mürselīn* (108a/21) "resullerin ve nebilerin bütünü"
- *ḫayru'l-evvelīn ve'l-āḫirīn* (50b/14) "önceklerin ve sonrakilerin en hayırlısı"

- *vācibü'l-ittibāᶜ ve'l-ḳabūl* (132b/5) "kabul ve tabi olmanın gereği"

2. 3. 2. SIFAT TAMLAMASI:

Metinde Arapça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının sayısı birkaç adedi geçmez. Bunlar da kalıplaşmış olarak kullanılan bazı isimlerdir.

- rebīᶜu'l-evvel (98a/16) "Arabi ayların üçüncüsü"
- ḥacerü'l-esved (8a/7) "kara taş"
- beledü'l-ḥarām (77a/14) "kutsal belde"

2. 3. 3. BİRLEŞİK SIFATLAR

Arapça kurallarla yapılan birleşik sıfatlar metinde iki şekilde görülmektedir.

1. Muzaf + harf-i cer + şahıs zamiri şeklinde oluşturulmuş kalıplaşmış ifadeler

2. Arapça lafzî izafetler

2. 3. 3. 1. Muzaf + Harf-i Cer + Şahıs Zamiri Şeklinde Oluşturulmuş Kalıplaşmış İfadeler:

Bu kelime grubu Osmanlı Türkçesinde sık kullanılan kalıplaşmış bir ifadedir. Ancak metinde örneğine birkaç yerde rastlanmaktadır. Klişeleşmiş olarak kullanılan bu kelime grubunun ifade ettiği anlam Türkçeye sıfat-fiil grubu olarak aktarılabilir.

- müttefeḳun ᶜaleyh (89a/19) "üzerinde anlaşılan"
- mecmūᶜun ᶜaleyh (57a/9) "üzerinde toplanılan"
- mecmaʿun ʿaleyh (5b/14) "üzerinde bir araya gelinen"

2. 3. 3. 2. Arapça Lafzî İzafetler:

Farsça birleşik sıfatlara karşılık gelen Arapça "lafzî izafet"tir. Yapı bakımından Arapça isim tamlaması yapısında olmasına rağmen anlam olarak isim tamlamasını ifade etmeyen bu kelime grupları Osmanlı Türkçesinde kalıplaşmış olarak çok sık kullanılmıştır. Metinde de oldukça fazla örneğine rastlanan bu kelime grubu Türkçeye isnat grubu veya sıfat-fiil grubu olarak aktarılabilir.[42]

- *celīlü'ş-şān* (54a/19) "şanı celil olan"
- *bāhirü'ş-şeref* (87a/8) "şerefi aşikâr olan"
- *bāhirü'l-bürhān* (66b/2) "delili aşikâr olan"
- *ḳāṣıru'l-beyān* (78a/14) "açıklaması kusurlu olan"
- *sālifü'l-beyān* (119a/18) "daha önce bahsi geçen"
- *sūᵓu'l-mizāc* (127a/3) "huyu kötü olan"
- *müttesaḳu'n-niżām* (124b/12) "nizamı düzenli olan"
- *keşīrü'l-ıṭṭılāᶜ* (117a/18) "bilgisi çok olan"

[42] age., s. 176.

2. 3. 4. BİRLEŞİK İSİM GRUBU:

Metinde geçen, şahıslara ait olan ve birden fazla ismin Arapça kurallara göre birbirine bağlı olduğu bu özel isimler birleşik isim grubu başlığı altında ele alındı.

- *Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh* (104a/9)
- *ᶜAmmār bin Yāsir* (122b/18)
- *ᶜÖmer bin e'l-Ḫaṭṭāb* (99b/16)
- *ᶜAbdu'l-lāh bin ᶜAmru bin e'l-ᶜĀṣ* (95b/20)
- *Ḥamza bin ᶜAbdu'l-muṭṭalib* (87b/5)
- *Ḥāfıż İbn-i Cevzī* (59b/11)
- *ᶜOşmān İbn-i ᶜAffān* (43a/17)

3. CÜMLE TÜRLERİ

3. 1. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

3. 1. 1. Fiil Cümlesi:

"Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Bu yargı, emir kipinin 2. şahsı dışında daima ekle yapılır. Her türlü kılış ve oluş, fiil cümleleri ile karşılanır."[43]

Metindeki cümlelerin büyük bir çoğunluğu fiil cümlesidir. Bu fiil cümlelerinin yüklemleri de genellikle birleşik fiildir. Metinde tespit edilen fiil cümlelerinden bazıları şu şekildedir:

- *Ve ṭarafıma hücūm idüp beni ekl ü ibtilāᶜa ḳaṣd eyledi.* (130b/14)
- *Yā Ebābekir! Ṣāḥibiñ beni hicv itmiş.* (129b/15)
- *Buḥeyrā tekrār Ḳureyşiyāna mülāḳī oldı.* (77a/10)
- *Ve ser-rişte-i cemᶜiyyet güsiste olup cemāᶜat-i kārbāniyān vedāᶜ ile müteferriḳ oldılar.* (75b/3)
- *Zinhār Mekke'ye vuṣūlüñ müteḥaḳḳiḳ olıcaḳ, ehl-i Mekke'den iḥtirāz idesin.* (120b/12)
- *İttifāḳā bir şaḥṣ-ı ḥaşᶜamī niyyet-i ḥacc veyāḫūd dāᶜiye-i ᶜumre ile beled-i ḥarām-ı muᶜallā-maḳāma vürūd itmiş idi.* (82a/4)
- *Ve baᶜżı rüvāt ḳavli üzre Ebū Ṭālib'e Buḥeyrā bu nesaḳ üzre lālī-i nuṣḥ-ı muḫliṣāneyi rişte-keş-i silkü'l-lāl-i beyān olmaḳ eṣnāsında nāgāh ṭaraf-ı Rūm'dan iki nefer-i ᶜilc ü ᶜanīf bī-sābıḳa-i istīżān pīş-gāh-ı Buḥeyrā'da nümāyān oladüşdiler.* (76b/6)
- *Ve İbn-i İsḥaḳ naḳli ile Cibrīl-i Emīn'iñ tafṣīl-i meẕkūr üzre taᶜlīm-i vuẓū vü ṣalāt itdigi iᶜlā-i Mekke'de vuḳūᶜ bulup baᶜde'l-isrā ṣalāt-ı ḫamse mefrūẓ olduġundan ṣoñra rū-nümā olmuşdur.* (102b/21)
- *Ḥadīce daḫī resūl-i ekreme ittibāᶜ ḳılup edā-i ṣalāt eyledi.* (102b/14)
- *Ben daḫī anları rıfḳ u mülāyemet ve aḥsen-i ṣūret ile defᶜ u ṣarf eyledim.* (115a/21)

[43] Laylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 96.

- *Ve oġlı ᶜUmrān derḥāl maḳāmından nehẕat ve Ḥuṣeyn'iñ tārik-i serini ve dest ü pāyini taḳbīl ile aña ᶜizzet idüp īfā-i ḥaḳḳ-ı übüvvet eyledi.* (123b/18)

3. 1. 2. İsim Cümlesi:

Yüklemi bir isim ya da isim soylu bir kelime veya kelime grubu olan cümlelere isim cümlesi denmektedir. Metinde kullanılan isim cümlelerinin yüklemleri tek kelime olabildiği gibi kelime grubu da olabilmektedir. Metindeki bu tür cümlelerin yüklemleri ek fiille çekimlenmişlerdir.

Metinde tespit edilen isim cümlelerinden bazıları şu şekildedir:

- *Rūḥ-ı insānīdir.* (134a/11)
- *Ve bu vecihle taḳrīr olunan suᵓāliñ cevābında emr-i fiᶜl maᶜnāsına olmaḳ münāsib oldıġı vāẕıḥ ve muḥaḳḳaḳdır.* (136a/6)
- *İsmi Selmā olup ümmü'l-ḫayr künyesi ile şöhret-şiᶜārdır.* (113b/14)
- *Ve baᶜẕı ehl-i siyer müᵓellefātında ᶜām-ı fīlden ḳırḳ bir sene mürūrunda vuḳūᶜı mesṭūrdur.* (98a/7)
- *Ve defᶜa-i ḫāmisede, Ḥaccāc bin Yūsuf Ṣaḳifīniñ bināsıdır.* (95a/12)
- *Nefsim anıñ ḳabẕa-i ḳudretindedir.* (85a/3)
- *Ānifen beyān olundıġı üzre Ḫadīce-i Kübrā bir ᶜaḳīle-i ᶜākile ve lebībe-i kemāle idi.* (87a/12)
- *Ve eṣāre-i ġubār-ı peykāra bāᶜiṣ olan ḫuṣūṣ kütüb-i siyerde bu vecihle mesṭūr ve manṣūṣdur.* (79a/5)
- *Birāder-i rıẕāᶜīsiniñ ḫaṣṣasına taᶜarruẕdan mütecānib olmaḳ maᶜnāsınadır.* (49b/13)
- *Ve bu daḥī Ḥalīme'niñ keşīde-i sımṭ-ı rivāyet ḳıldıġı dürer-i derārī tāb naḳl u ḥikāyet cümlesindendir.* (51b/6)
- *Nāẕır olanları müteḥayyir-sāz idi.* (54a/8)
- *Biñ seneden mütecāviz zebāne-keş-i ġaleyān-ı iltihāb idi.* (41a/11)

3. 2. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER:

"Yüklem genellikle cümlenin sonunda yer alır. Bu, Türkçe söz diziminin karakteristik özelliğidir. Ancak, diğer cümle ögeleri gibi yüklemin de söz dizimi içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilmektedir. Cümlelerin kurallı (düz) veya devrik oluşlarında ölçü, diğer ögelerin değil yüklemin yeridir."[44]

Metinde tespit edilen cümlelerin neredeyse tamamı kurallı (düz) yapıdadır. Sadece metinde aralara serpiştirilmiş olan bazı beyit ve mısralarda devrik cümle niteliğinde cümleler bulunmaktadır.

3. 2. 1. Kurallı (Düz) Cümle:

Yüklemi meydana getiren kelime ya da kelime grubunun sonda bulunduğu cümleler kurallı cümlelerdir. Metinde tespit edilen kurallı cümleler de yük-

[44] age., s. 100.

lemi oluşturan kelime ya da kelime grubunun türüne göre iki başlık altında ele alınabilir:

3. 2. 1. 1. Kurallı fiil cümlesi:

Metinde geçen kurallı fiil cümlelerinden bazıları şu şekildedir.

- *Ve ol eşnāda derūn-ı menzile müsriᶜen dāḫil oldığımda Ḫadīce istifsār-ı ḥāle mutaṣaddī oldı.* (57a/21)
- *Ṭāᶜat-şiᶜārları fāʾiz-i duḫūl-i dārü'n-naᶜīm ve maᶜṣiyet-kārları muḳīm-i derekāt-ı caḥīm ḳılmaġla mübtelā-yı ᶜaẕāb ider.* (59a/2)
- *Ve kendüye maḫṣūṣ baᶜẕı sünen ve ḫıṣāla mühtedī olmuş ola.* (68a/15)
- *Māder-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib Ḫazreciyye olup ve Ḫazreciyye, ḳabāʾil-i Yemen'den olmaġile beynlerinde iştibāk-ı neseb ile ḳarābet taḥaḳḳuḳuna işāret eyledi.* (65b/23)
- *Ve kendi yektā-süvār-ı muẕmār-ı çār-mīn gibi tenhā-ḫırām-ı ṭarīḳ-i şām ola.* (72a/7)
- *Der-ḥāl zemīne nāzil oldı.* (71a/10)
- *Ve rivāyet-i uḫrāda cerḥ-i yesīr ile zaḫm-resān olmuşidi.* (78b/6)
- *Ve Meysere bu şūreti daḫī mersūm-ı ṣaḥīfe-i ẕamīr ve şebt-i cerīde-i ẕabṭ u taḥrīr eyledi.* (85a/5)

3. 2. 1. 2. Kurallı isim cümlesi:

Metinde geçen kurallı isim cümlelerinden bazıları şu şekildedir:

- *Maẕbūṭumuz olan anıñ ṣıġar-ı sinni ḥālinde ebeveyni dār-ı āḫirete intiḳāl itmiş olmaḳdır.* (64b/23)
- *Zamān-ı ḫilāfet-i ᶜOşmān İbn-i ᶜAffān'dır.* (43a/17)
- *Ve el-ān cevv-i muḳaᶜᶜar-ı semāya anlar içün müdḫil olan maḥal meşhūdumdur.* (54b/2)
- *Birāderān ile ol ḥavālīde istāde idim.* (53b/21)
- *Bir gün ol server-i ᶜālemiyān ile bir güẕergāhda ārāmīde idük.* (51b/7)
- *Müfād-ı lafż-ı selām maḥẕ-ı ḫayr oldığı muḳarrerdir.* (57b/1)
- *Ve erbāb-ı āṣār u siyer ittifāḳ üzre naḳline taṣaddī itdikleri aḫbārdandır.* (96b/5)
- *Cümle kāʾināt anıñ fermān-ı berdār-ı emr-i müstevcebü'n-nefāẕıdır.* (104b/1)

3. 2. 2. Devrik Cümle:

"Yüklemi sonda bulunmayan cümleler, devrik cümlelerdir."[45] "Yüklemin sonda bulunmamasına bakarak devrik tümceyi kuralsız, yanlış, bozuk tümce sanmamalıdır. Devrik tümce düz tümce gibi bir anlatım türüdür. Belirli bir düzeni ve kuralları vardır."[46] "Daha çok hikâye ve romanlarda tiyatro eserlerinde geçen

[45] age., s. 100.
[46] Hikmet Dizdaroğlu, Tümcebilgisi, TDK Yayınları, Ankara 1976, s. 250.

konuşma örnekleri içinde rastlanan devrik yapılı cümleler, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren başlatılan konuşma dili yazı dilinin birbirine yaklaştırılması çabaları sonucu, yazı dilinde (edebî dilde) de yaygın olarak kullanılmaya başlanmış, Türkçenin ifade şekillerinden birisi hâline gelmiştir."[47]

Metindeki devrik cümleler manzum olarak yazılmış ve metinde aralara serpiştirilmiş olarak bulunan beyit ve mısralardır. Mensur olarak yazılmış bölümlerinde sadece bir yerde devrik cümleye rastlanmıştır.

Metinde tespit edilen devrik cümleler de yüklemlerini oluşturan kelimelerin türlerine göre iki bölümde ele alındı.

3. 2. 2. 1. Devrik fiil cümlesi:

Metinde tespit edilen devrik fiil cümleleri şu şekildedir:

- *Bu daḫī ferīfte olmuş ancaḳ.* (124a/6)
- *Olur bir ebr-i ḥāʾil farḳı üzre tāb-ı ḫurşīde,*
  Gözünden ṣaḳınurdı çarḫ ol maḥbūb-ı yezdānı (75a/3)
- *Geldi bir dem yine ḥaccāca maḳām oldı Ḥicāz*
  Düzdi ʿuşşāḳ ḳamū naʿra-i lebbeyk ile sāz (25a/12)
- *Vech-i ʿAbdu'l-lāh'dan zāʾil olup ol aşeb*
  Oldı pertev-baḫş-ı rūy-ı māder-i peyġamberī (33b/10)
- *İtdi ol mühr ānı ġaffār*
  Sevḳ-i ḥusne metāʿ-ı tamġa-dār (38a/2)
- *Serv-i ḳadler ḳatı olıcaḳ görinür yanıñda* (51b/23)
- *Ṣavulsuñ baña seng-rāh olanlar reh-güẕārımdan.* (63a/1)
- *Ol ḫatm-i rüsül ʿāleme gelse n'ola āḫir.* (74b/15)

3. 2. 2. 2. Devrik isim cümleleri:

"Anlatımdaki yargıyı etkin bir biçimde açıklamak amacıyla yüklemin, tümcenin öteki öğelerinden önce kullanıldığı tümcelere devrik tümce denir."[48]

Metinde devrik yapıda olan cümlelerin yüklemlerinin isim olduğu cümle sayısı oldukça azdır. Metinde tespit edilen devrik isim cümleleri şu şekildedir:

- *Ḫilāf-ı şīve-i dīrīnedir ol nāz-perverden.* (33a/1)
- *Müjde kim ey ḫüsrev-i bih rūzgār-ı mülk-i şavḳ,*
  Genc-i bād-āverd-i ümmīd ve temennādır gelen. (85b/14)
- *Ne biricik māhīsin, pertev-perest-i ṭalʿatıñ kimdir?*
  Ne bezmiñ şemʿisin, pervāne-i bī-ṭāḳatıñ kimdir? (31b/2)

3. 3. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER:

"Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle

[47] Musa Duman, "Devrik Cümle ve Vasiyetnâme'deki Örnekleri Üzerine", TDED, c. XXX, İstanbul 2003, s. 210.
[48] Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam, Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi, Papatya Yayınları, 2003, s. 114.

hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O hâlde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Olumlu ve olumsuz cümleler, ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir."[49]

3. 3. 1. Olumlu Cümleler:

Bir işin, bir oluşun, bir hareketin, bir düşüncenin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümleye olumlu cümle denir. Yani olumlu cümlelerde yüklem, yapma, olma, yapılma anlamı taşır.[50] Metinde tespit edilen olumlu cümleleri yüklemlerini oluşturan kelime ya da kelime gruplarının türüne göre iki bölümde ele alabiliriz:

3. 3. 1. 1. Olumlu fiil cümlesi:

Metinde tespit edilen olumlu fiil cümleleri ile ilgili örnekler şu şekildedir:

- *Aḥfādımdan yaᶜni evlād-ı evlādımdan olup kendi celle-güzīn-i peyġūle-i raḥm-i māder iken pederi ḫayr-bād-ı meclis-i fānī ḳılmışdır.* (65a/2)
- *Ve seniñ ile beynimizde cereyān iden kelāmı hem-rāhıñ olan hem-ḳabīleleriñden daḫī ketm ü iḫfā idesin.* (67a/10)
- *Ve anıñ Āmine bint-i Veheb bin ᶜAbd-ı menāf bin Zühre nām zevce-i zühre-cibīn-i ᶜiffet-i rehīninden, taᶜdād olunan evṣāf-ı sütūde ile mevṣūf bir ḫalefü'ṣ-ṣıdḳ-ı memdūḥu'ş-şeymā żuhūr idüp Muḥammed tesmiye itmişidim.* (66b/23)
- *Ve bir āy güẕerān olduḳda bir gice ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i ḫuẕūruna daᶜvet eyledi.* (66a/9)
- *Zīrā kütüb-i ḳadīmeden aḫẕ u istinbāṭ idüp dürer-i derārī-tāb kelimāt-ı selefden iltiḳāṭ olundıġı üzre işbu neyyir-i cihān-tāb-ı saᶜd-ı iḳtirānıñ pertev-i ᶜizz ü şānı ẕiyā-resān-ı çār cihet-i ᶜālem ü ᶜālemiyān olacaḳdır.* (76a/22)
- *Buḥeyrā mülāḥaża ve tefekkür idüp cümlesin bī-kem ü kāset maḥfūżı olan ṣūrete muvāfıḳ verāset buldı.* (75b/18)
- *Ve ol vādīniñ nihāyetine dek anıñla reh-peymā olup baᶜde'n-nüzūl sebīlini taḫliye-sāz oldı.* (71b/8)
- *Ve derḥāl menzil-i Ḫadīce ṭarafına şitābān olup gitdim.* (87a/4)

3. 3. 1. 2. Olumlu isim cümlesi:

Metinde tespit edilen olumlu isim cümlesi ile ilgili örnekler şu şekildedir:

- *ᶜAlāyim ve āṣārından taḥṣīl-i ıṭṭılāᶜ ḳılup ḳaṣd-ı āzār ile aña dırāz-dest-i gezend ve ıẕrār olmaḳ dāᶜiyesinde olacaḳları muḳarrerdir.* (76a/20)
- *Rūḥ-ı ᶜAlī anıñ maḳbūẕ-ı dest-i ḳudretidir.* (125a/10)
- *Ṣūret-i insānīde bir şaḫıṣ pīş-gāhlarında devāndır.* (101a/13)

[49] Laylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 103.
[50] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, Türkiye Türkçesi Söz Dizimi, 3F Yayınları, İstanbul 2008, s. 140.

- *Neᶜam, ol daḫī ᶜilāve-i iḥmāl-i taᶜahhüdümdür.* (79a/23)
- *Ġālibā müddet-i medīd ḳudūmuna muntaẓır u cūyān oldıġım peyġamber-i celīlü'ş-şān bu ḳāfilede mevcūd ve der-miyāndır.* (73a/19)
- *Bī-şāyibe-i rīb ü iştibāh ol resūl-i muḥterem bu ṭıfl-ı sütüde-şīmdir.* (64b/18)
- *Be-her-ḥāl bunda bir sırr-ı mübhem oldıġı muḳarrerdir.* (50b/9)
- *Ol ẕāt-ı ferişte-simāt-ı nebīl filān ḫānede melfūf-ı ḳamāṭ-ı tebcīldir.* (40a/23)
- *ᶜAmmi olan Veheb'iñ ḥücer-i terbiyetinde mürebbā idi.* (31b/16)
- *ᶜAbdu'l-muṭṭalib daḫī Mekke'ye ᶜavdet ve Ḳureyş'i ḥuẓūruna daᶜvet eyleyüp ferāhem-sāz-ı dāᵓire-i cemᶜiyyet oldı.* (28b/7)
- *Ve bu keyfiyet ibtidā ᶜAbdu'l-muṭṭalib'den müşāhede olunmaḳ mervīdir.* (19b/14)

3. 3. 2. Olumsuz Cümle:

Olumsuz yargı bildiren cümlelere olumsuz cümle denir. Bu tür cümlelerin yüklemleri "bulunmama ve var olmama ile yapmama ve olmama bildirir."[51]

Metindeki olumsuz cümleler yüklemini oluşturan kelimelerin türüne göre iki başlık altında ele alınabilir:

3. 3. 2. 1. Olumsuz fiil cümlesi:

Yüklemi çekimli bir fiil olan olumsuz cümleler, olumsuz fiil cümleleridir. Bu tür cümleler yüklemi meydana getiren fiile olumsuzluk eki "-ma/-me" ekinin getirilmesi ya da "ne…ne…" bağlama edatının olumlu bir fiille beraber kullanılması ile meydana gelir.

3. 3. 2. 1. 1. "-ma/-me" eki ile kurulanlar:

- *Bir kimesne manżūrum ol**ma**dı.* (107b/22)
- *Ḳavāᶜid-i esās-ı şerᶜe muḫālif ol**ma**ya.* (45a/8)
- *Resīde-i derece-i şübūt ol**ma**mışdır.* (58b/2)
- *Pes zemzem-i mükerremi daḫī mīz-āb-ı kereminden maḫṣūṣan saña icrā vü iᶜṭā ḳıldıġında ḳaṭᶜā şekk ve irtiyābımız ḳal**ma**dı.* (22a/14)
- *El-ḥāṣıl ānifen ẕikri mürūr itdigi üzre Ḥalīme'niñ merkebi mahzūl u bī-ṭāḳat olup hem-rāhān-ı ḳabīle mürāᶜāt-ı ādāb-ı murāfaḳat it**me**diler.* (48a/4)
- *Baña ġıbṭa idenler melik-i Yemen'iñ tevfīr-i ᶜaṭāsına reşk it**me**sün.* (67b/18)
- *Tīr-i niyāzımız vāḫūrde-i hedef-i ḳabūl ol**ma**dı.* (127b/2)
- *Ve senden ḳaṭᶜā ṣıdḳ ve istiḳāmetiñ ḫilāfı meşhūdumuz ol**ma**mışdır.* (126b/1)

3. 3. 2. 1. 2. "ne…ne…" bağlama edatı ile kurulanlar:

[51] Günay Karaağaç, Türkçenin Söz Dizimi, Kesit Yayınları, 2. bs., İstanbul 2009, s. 207.

- *Ve ḳısm-ı şāliş ol ṭāʾifedir ki, **ne** enbiyādan bir nebiyy-i hidāyet-i intimānıñ ribḳa-i milletine gerden-beste-i inḳıyād ve **ne** bir şerīʿat-i müstaḳille ibtikārı ile daʿvā-yı istibdād itmiş ola.* (61b/9)
- *Ve bir şehr-i kāmil ol menzilde ārāmīde olup ol müddetde **ne** meʾẕūn-ı ḳufūl u ınṣırāf ve **ne** duḫūl-i meclise ruḫṣat-yāb-ı müsāʿade vü isʿāf oldı.* (66a/6)

3. 3. 2. 2. Olumsuz isim cümlesi:

Yüklemi isim ya da isim soylu kelime veya kelime grubu olan olumsuz cümlelere olumsuz isim cümlesi denir. Metinde "degül" ve "yok" kelimelerinin yüklem olduğu cümleler olumsuz isim cümlelerini oluşturmaktadır.

3. 3. 2. 2. 1. "degül" kelimesi ile yapılanlar:

- *El-ān ẕuhūrundan ḫaberdār degülüm.* (117b/5)
- *Ve ʿale't-taḫḳīḳ Muḥammed -ʿaleyhi's-selām- nebiyy-i mebʿūṯ idigi maḥall-i reyb ve iştibāh degüldür.* (104a/11)
- *Ve ol zamāna dek ṣıbyān-ı ümmet-i nāciye-i Muḥammediyye rehāyāb-ı ḳayd-ı teklīf degüller idi.* (109a/16)
- *Ben zebāndan erḳām u aḳlām olmadıġımdan māʿadā bu nāme ki, baña anı teklīf- sāz-ı ḳırāʾatsın, anda eşer-i ruḳūm u ḫaṭṭ nümāyān degüldür.* (102a/6)
- *Bi ḥaḳḳ-i hāẕe'l-beyt bu taʿdād itdiġiñ evṣāf ile muttaṣıf olan kimse Şeybetü'l-ḥamd'iñ ġayrı degüldür.* (68b/8)
- *Lā-muḥāle, ḥişşe-mend-i maṭāʿim-i dāru'n-niʿam-ı cennet olmaḳ emr-i müstebʿad degüldür.* (44b/18)

3. 3. 2. 2. 2. "yoḳ" kelimesiyle yapılanlar:

- *Ve aña mülāḳī olduḳda benim bu cānibe ḫālā bu vecihle ḫareket ve teveccühümden ḳaṣdım ancaḳ bu beyti hedm ü taḫrīb olup ahālī-i Mekke'ye sū-i ḳaṣdım yoḳdur.* (27a/7)
- *Ve aña daḫī māniʿ yoḳdur.* (43b/18)
- *Ḥālā bu remede bir ġanem yoḳ mıdur?* (119b/17)

3. 3. 3. Soru Cümlesi:

"Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümle, soru cümlesidir. Soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları ve soru eki "mı/mi" bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır."[52] Soru cümleleri anlam bakımından olumlu ya da olumsuz olabilirler.

3. 3. 3. 1. Soru eki "mı/mi" ile kurulan soru cümleleri:

Metinde "mı/mi" soru eki ile kurulmuş hem isim cümlelerine hem de fiil cümlelerine rastlanmaktadır.

[52] Laylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 107.

- *Āyā, bu cemmāze-i ẓibā-güzār sābıḳan süvār oldıġıñ merkeb-i girān-reftār degil midir?* (50b/7)
- *Ne maḳūle gevher-i cihān-tābıñ nigīn-dān-ı faṣṣ-ı vücūd-ı behbūdı oldıġıñ maᶜlūmuñ mıdır?* (34a/20)
- *Yā Muḥammed! Ḥuẕūrıña vürūd iden ẕāt-ı sütūde-simāt ḥālā saña rū-nümā mıdır?* (105b/2)
- *El-ān ḥarem-i muhteremden bunda mevcūd kimse var mıdır?* (118b/18)
- *Benim maḥsūs u müşāhedem olan emr-i ġarīb seniñ daḫī müşāhede ve maᶜlūmuñ oldı mı?* (47b/19)
- *Beni bilür misin?* (46b/20)
- *Bu eşnāda bir emr-i mustaġrib ẓuhūr itdi mi?* (119a/12)
- *El-ān ᶜacabā Aḥmed ẓuhūr itmiş midir?* (118b/21)

3. 3. 3. 2. Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri:

Metinde "ḳaç, ḳanġı/ḳanḳı, ḳanı, kim, ne, nice" soru kelimeleriyle kurulmuş soru cümlelerine rastlanmıştır. Bunlardan en çok kullanılanı da "ne" soru kelimesidir.

3. 3. 3. 2. 1. "ḳaç" kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Yā Ḥuṣeyn! Ḳaç nefer-i āliheyi maᶜbūd ittiḫāẕ idüp perestiş-kārsın?* (123b/6)

3. 3. 3. 2. 2. "ḳanġı/ḳanḳı" soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Ḳanḳısına dest-efrāz-ı duᶜā olursun?* (123b/9)
- *Mālıñ müstehlik oldıġı ṣūretde ḳankısına ilticā idersin?* (123b/1)
- *Ol tābende-şemᶜ-i encümen-efrūz-ı risālet ḳanġı menzil-gāhıñ maḥfil-i zīb-i rūşenī fezāsı ḳılındı?* (38b/13)

3. 3. 3. 2. 3. "ḳanı" soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Ey Āmine! Ol şeref-baḫş-ı ḫānvāde-i ḫalīl olan nūr-ı celīl ḳanı?* (40a/5)

3. 3. 3. 2. 4. "kim" soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Yā ḥabībī! Ol sırr-ı mestūrdan seni kim āgāh eyledi?* (115b/7)
- *Ey Meysere! Zīr-i dıraḫtda nāzil olan kimdir?* (84a/10)
- *Sizler kimlersiz?* (84a/23)
- *Ne biricik māhīsin, pertev-perest-i ṭalᶜatıñ kimdir?*
  Ne bezmiñ şemᶜisin, pervāne-i bī-ṭāḳatıñ kimdir? (31b/3)
- *Evvelā ol birḳaç nefer-i civānān-ı sedād-güzīn, zamān-ı ḳadīmede terk-i ḫānmān idüp bir cānibe ẕehāb itmişlerdir, kimlerdir?* (132b/16)

3. 3. 3. 2. 5. "ne" soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Āyā! Bu vaẕᶜ-ı sābıḳa muḫālif bīgāne-nümālıġa bāᶜiş ne ola?* (33a/3)
- *Muḫālifīn-i kec-endīş anıñ ḥaḳḳında ne dirler?* (120b/3)
- *Ḥaḳīḳat-i rūḥ nedir?* (132b/22)
- *Yā Muḥammed! Senden menḳūl oldıġı üzre ilāhemizi sū-i ẕikre bāᶜiş nedir?* (123b/5)

"ne" soru kelimesi çoğu zaman "ḥāl, maḥal, maḳūle" gibi kelimelerle kalıplaşmış bir şekilde kullanılarak soru cümleleri oluşturmaktadır.

- *Pederi el-ān ne ḥāl üzredir?* (76a/7)
- *Ol ṭıfl-ı mevᶜūd ne maḥalde ġunūde-i nāz-ı bāliş-i ḫāb-ı āsāyişdir?* (49a/5)
- *Ey ciger-güşe-i peder! Ḥālā işbu ṣüret-i ḳabūl ile merāsimini edāya kemer-beste-i ihtimām oldıġıñ ne maḳūle dīn-i nādīde-āyīndir?* (110b/15)
- *Aḥmed ne maḳūle ẕāt-ı muḥteremdir?* (118b/22)
- *Yā resūlu'l-lāh! Nāsı ne maḳūle emre daᶜvet-sāzsın?* (122a/4)

3. 3. 3. 2. 6. "nice" soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Senden ṣādır olan duᶜāda ḥālıḳ-ı kün ve mekāndan istidᶜā ve icābetḫāh iken maᶜbūdiyyetde anıñla teşrīk itmek nice mutaṣavver olur?* (123b/14)

4. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ

Cümleler bazen tek başlarına anlamı tamamen yansıtamayabilir. Bu gibi durumlarda anlatılmak istenenin bütün boyutlarıyla aktarılabilmesi için cümleler çeşitli şekillerde birbirine bağlanarak ortaya çıkan dil birliklerine başvurulur. "Bu birlikler, çok boyutlu bir anlatım için yan yana gelen cümlelerin bağlama edatlarıyla, ortak cümle ögeleriyle, ortak kip/şahıs ekleriyle ya da çeşitli anlam ilişkileriyle birbirlerine bağlanmalarından oluşurlar."[53] "Bu yapıda bağlama edatları bağımsız unsurlara sahip bir temel cümleyi yapısal bağımsızlığı ile anlamsal olarak başka bir cümleye bağlama amacıyla kullanıldıkları zaman -ister basit ister birleşik olsun- bağlı cümleler ortaya çıkar."[54]

İncelenen metinde geçen cümlelerin birbirine bağlanması bağlama edatları ile sağlanmaktadır. Bağlama edatları içerisinde de en çok "ki, ve" bağlama edatlarının cümlelerin bağlanmasında kullanıldığı görülmektedir. Bunların dışında da değişik fonksiyoklarda kullanılan pek çok bağlama edatının metinde cümleleri bağlamada kullanıldığına da şahit olunmaktadır.

4. 1. "ki" Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler:

"ki" bağlama edatı metinde cümleler arasında bağlantı kuran edatların en çok kullanılanıdır. "*ki* edatı ile bağlanan dil birliklerinden biri *ana cüm-*

[53] Laylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 85.
[54] Halil İbrahim Delice, Türkçe Söz Dizimi, 2. bs., Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 148.

le/cümleler, diğeri de ana cümle/cümleleri zaman, tarz, nesne vb. bakımlardan tamamlayan *yardımcı cümle/cümlelerdir.*"[55]

Muhammet Yelten de "ki" ile bağlanmış cümlelerle ilgili şunları kaydetmiştir: "Dilimize çok eski devrelerde girmiş bulunan ve bilhassa Anadolu sahasında Farsça tesiriyle geniş şekilde kullanılan "ki"li birleşik cümlelerin Türkçe kaideli müstakil cümleler hâlinde karşılanması daima mümkündür. Türkçenin zengin bir zarf-fiil ve isim-fiil sistemine sahip bulunması, bir ana fikir etrafında bütünleşen yardımcı fikirlerin, en geniş ve karışık ifadelerin tek fiille, sade cümleler içinde toplanmasına imkân vermektedir. Türkçe yapılışlı cümleler hâline getirilirken yardımcı cümle ana cümlenin çeşitli unsurlarını teşkil eder."[56]

Buna göre metinde "ki" ile bağlanmış cümleler, yardımcı cümlelerin ana cümlelere katılma şekillerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

4. 1. 1. Yardımcı cümlesi temel cümleye özne ilgisiyle bağlananlar:

"ki" ile bağlanmış bu tür birliklerde "yardımcı cümleler, ana cümlenin öznesi durumundadırlar. Yani ana cümlede özne olarak görev yapan cümlelerdir."[57]

- *Yaʿni muḳteżā-yı beşeriyyet üzre dāʿiye-i tenāsül muḳtaẓī-i izdivāc ü teʾehhül olduḳda saña vācibdir ki, kemāl-i taḥarrī ile rabbābu'l-ḥicāl-i serā-perde-i ʿişmetden bir dūşīze-i ḫacle-gāh-ı ʿiffet iḫtiyār idüp ḫāstgār olasın.* (2b/22)
- *Pes sizden kimdir ki, bu ḫuṣūṣda baña icābet ve bu emri temşiyyetde muvāfaḳat ide.* (125b/20)
- *Hiç mutaṣavver midir ki, seng-i ḫabāşet-āṣār-ı ṭabīʿatıñızda ıżmırār-ı āteş-i melʿanetiñiz nümāyān iken bir şaḫış veledini size teslīm idüp mütekeffil-i mehāmı ve maṣārifiniñ müteʿahhid-i itmāmı olmaḳ üzre ecānibden bir āḫerini tebennī eyleye.* (128b/16)
- *Cāʾizdir ki, ol vāḳıʿayı iki birāderler daḫī görmüşler olalar.* (122a/23)
- *Ey Ebūbekr! Mesmūʿuñ olmuş mudur ki, ḥālā Muḥammed bin ʿAbdu'l-lāh iddiʿā-yı nübüvvet idüp bizi tasfiye vü techīl ve eslāf ve ecdādımızı taẓlīl ider.* (115a/17)
- *Maʿlūmuñdur ki, birāder-i cān-ı berāberiñ Ebū Ṭālib ferāḫ-ı dest-i mekremet ve seḫā olmaḳ üzre meftūr u mecbūl olup, bu eyyām-ı ġalāda keşret-i ʿıyāle ibtilāsı ʿilāve-i girān-bārī-i meṣārifi olmuşdur.* (109b/8)
- *Ve ḥālā maḳṣūdumdur ki, ticāret içün saña māl-i vāfir teslīm idüp ṭaraf-ı Şām'a firistāde ḳılam.* (83a/17)
- *Ve ʿalāyim ve āṣārıñ taʿaddüd ve tekeşşüründen ve tekerrür-i tevfüründen maʿlūmı ve meczūmı oldı ki, mutaraṣṣıd-ı ḳudūmı oldıġı*

[55] age., 86.
[56] Muhammet Yelten, Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993, s. 44.

[57] Muhammet Yelten, Pars-Nâme'deki Ki'li Birleşik Cümleler Üzerine, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, S: 4, Aralık 2005, s. 49.

peyġamber-i muntaẕır-ı sütūde-eşer cenābı ol cemāᶜate şeref-baḫş-ı refāḳatdir. (74a/1)

- *Fe-li-hāẕā seniñ içün müteḫattim ü vācib olmuşdur ki, işbu birāderzāde-i vācibü'l-ikrāmıñ olan şiblü'l-esed-i icām-ı beled-i ḥarāmı ṭaraf-ı Mekke'ye īṣāl içün ᶜinān-ı kerem-i istiᶜcāl u sürᶜat olup gürāz-nihādān-ı yehūddan ṣıyānetde beẕl-i saᶜy u ḳudret ḳılasın.* (76a/14)
- *Zīrā kitāb-ı nāṭıḳ ve ᶜilm-i sābıḳdan maẕbūṭumdur ki, ḫıṭṭa-i mübāreke-i Yeṣrib ol mühr-i sipihr-i saᶜādetiñ maṭlaᶜ-ı istihkām-ı emri ve burc-ı iᶜtilā ve ḳadri olacaḳdır.* (67a/21)
- *Ey maᶜşer-i Ḳureyş! El-ān size lāzımdır ki, bu beliyye-i ṭāḳat güdāzıñ indifāᶜı içün dergāh-ı feyyāẕ-ı çāre-sāza dest-i berdāşte-i niyāz olasız.* (68a/8)
- *Ey Ḥāriṣ! Mesmūᶜuñ mıdır ki, rıẕāᶜen velediñ olan Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh zuᶜm ider.* (58b/22)
- *Pes münāsib ve şāyestedir ki, anı tekrār bu pür-sitār-ı ṣadāḳat-kāra teslīm ü sipāriş idesiz.* (52b/6)
- *Āyā! Mümkün olmaz mı ki, her rūz mübtelā-yı vaḫşet-i mufāraḳat olmayup anlar ile ol meşġalede hem-ḥāl-i murāfaḳat olam.* (53a/5)
- *Pes münāsibdir ki, ᶜummāl-i memālikden ᶜāmil-i Ḥīre olan Nuᶜmān bin el-münẕire ışdār-ı yarlıġ-ı müstevcibü't-teblīġ ile bir ḳāṣıd-ı çāpük-reftār işḫāṣ u irsāl idesin ki, ol ḳuṭruñ ahālīsi ᶜilm-i ḥadeṣāta mevfūrü'l-ihtimām olmaġile, ol fenniñ erbābı memleketlerinde ferāḫyābdır.* (41b/13)

4. 1. 2. Yardımcı cümlesi temel cümleye nesne ilgisiyle bağlananlar:

"ki" ile bağlanmış bu tür birliklerde yardımcı cümle ana cümleye nesne olarak katılır. Yani temel cümlenin nesnesi durumundadır.

- *Pes senden niyāz-mendiz ki, anı tebennī idesin.* (128b/7)
- *Gördüm ki ol kūsfend-i lāġar içün şīr ile serşār bir ẕarᶜ-ı ḥāfil żāhir ü ḥāṣıl oldı.* (119b/22)
- *Ve ol ḥālde gördi ki, rehā-sāz-ı āteş-dān-ı nīrān ḥaẕreti -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- anı dest-i kerem-i peyvestleri ile imsāk idüp ol āteş-gāh-ı cān-gāha vuḳūᶜ-ı tereddüdünden ṣıyānet-sāz olur.* (121b/17)
- *Sizden niyāz-mendiz ki, ol bābda muḳteẕā-yı semāḥat-i seciyyetiñiz üzre mekremet-sāz olasız.* (111b/6)
- *Ḥadīce ol eşnāda server-i enbiyādan niyāz-mend olup iltimās eyledi ki, Cibrīl-i Emīn'iñ nüzūli vuḳūᶜ bulduḳda kendüyi āgāh buyuralar.* (105a/16)
- *Ey ᶜammizāde-i mükerrem! Saña müjde resānım ki, ol meşhūduñ olan ẕāt-ı muḫtereminiñ saña ṭaraf-ı ilāhīden firistāde melek-i mükerrem oldığında el-ān şāᵓibe-i şek ve irtiyāb ḳalmamışdır.* (105b/12)
- *Gördüm ki, sābıḳan Ḥirā'da muᶜāyene ḳıldığım melek-i mükerremdir.* (108a/2)

- *İşāret buyurdılar ki, vücūh-ı gürūh-ı münāziʿīn her biri ol şevbiñ bir güşesin aḫẕ u imsāk ve maḥall-i vaẕʿına ḳarīb maḥalle dek bi'l-iştirāk ḥaml u naḳl eyleyeler.* (93b/22)
- *Ve Meysere'ye Ḫadīce fevḳa'l-ġāye tenbīh-fermā oldı ki, ol ḥaẕretiñ şeref-i ḫıdmetini sermāye-i saʿādet bilüp reʾyine muḫālefetden muḥteriz ola.* (83b/7)
- *Ol ḥaẕret rüfeḳāya emir-fermā oldılar ki, kendüye ītisā vü iḳtidā ideler.* (71b/15)
- *İttifāḳā bir gün ʿādet-i meʾlūfı üzre bālā-yı ṣavmaʿadan ṭaraf-ı ṣaḥrā ve beyābāna nigerān iken gördi ki, dūrdan bir kārbān nümāyān oldı.* (73a/12)
- *Ey baḳiyyetü'l-eslāf-ı sülāle-i ʿabd-ı menāf! Yaʿni muntaẓır olan resūl-i ẕī-şān-ı āḫirü'z-zamānıñ mevlūdi maʿlūmuñ olsun ki, kütüb-i ilāhīde manżūrumuz olmaġile meczūmumuz olmuşdur ki, sülāle-i Ḫalīl ve ẕürriyet-i İsmāʿīl'den bu belde-i mübārekede vuḳūʿ bulup ṣıfāt-ı sütūde ve evṣāf-ı memdūḥa ile muttaṣıf u mevṣūf ola.* (64b/7)
- *Pes tekrār ol ḥaẕretden tavaḳḳuʿ-sāz oldı ki, saʿādet ile anıñ zānūsı üzre tekye-sāz olalar.* (105a/22)

4. 1. 3. Yardımcı cümlesi ana cümleye yer tamlayıcısı ilgisiyle bağlananlar:

Bunlar ana cümle yükleminin ifade ettiği hareketin yerini ve yönünü gösteren, onu yer ve yön bakımından belirleyen cümlelerdir. Bu tür cümleler Türkçe cümle yapısına çevrildiklerinde ana cümleye "yönelme" ve "ayrılma" ekleriyle katılırlar.[58]

- *Lākin ḥudā şāhiddir ki, ol ẕāt-ı sütūde-simātıñ ṣıdḳı bī-iştibāh ve muḫālifīni olan kūr-dilān-ı ḥased-kīşiñ kāẕib idigi bī-irtiyābdır.* (120b/6)
- *Ey nuḫbe-i İsmāʿīl! Sebeb nedir ki, el-ān āvān-ı ʿunfuvān-ı şebābıñ iken sende teʾehhül ve tezevvüce raġbet żāhir degildir.* (86b/17)
- *Sinn-i şerīf-i faḫr-i kāʾināt -ʿaleyhi ekmelü'ṣ-ṣalavāt ve evferü't-teslīmāt- cenābından ṭoḳuz sene ve rivāyet-i uḫrāda on iki sene ve iki ay ve on gün güẕerān oldıġı eṣnāda Ebū Ṭālib dāʿiye-i kesb ü ticāret ile sefer-i şāma ḳaṣd u ʿazīmet eyleyüp taşmīm ü niyyet itmişidi ki, ol nev-nihāl-i ḥadīḳa-i ʿizz ü iclāl zaḥmet-keş-i meşaḳḳat-i ḥall ü terḥāl olmayup Mekke'de ḳala.* (72a/2)
- *Ey Buḥeyrā! Bu reh-güẕārdan mürūr-ı ʿubūr iden ebnā-i sebīli senden daʿvet ile'l-ān sebḳat itmemiş iken şimdi sebeb nedir ki, ḫilāf-ı maʿhūd mühim-sāzī-i iṭʿām ile mutaṣaddī-i ṭayyīb ü ikrām olduñ.* (74a/10)
- *Ol ḥuṣūṣda ʿaḳd-i meclis-i meşveret idüp beynlerinde münāvele-i küʾs-i ḳāl u ḳīl ve muṭāraḥa-i keşmekeş-i cerḥ ü taʿdīl temādīsinden soñra tecerruʿ-i zehrābe-i gülū-sūz-ı firāḳa tavṭīn-i nefs idüp ḳarār*

[58] Mertol Tulum, Sinan Paşa, Maarifnâme ve Ki'li Birlesik Cümleler Üzerine Bir İnceleme, Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul 1978, s. 54.

virdiler ki, ol ẕāt-ı kerīmi māderine İṣāl ve teslīm ile fāriġü'l-bāl-i daġdaġa-i ḫavf u bīm olalar. (54b/9)

- *Ve nām ve nişānına żafer-yāb-ı fevz ü ıṭṭılāᶜ olmaḳ pey-bürde-i sermenzil-i yeᵓs ü imtināᶜ olıcaḳ ḳarār virdi ki, keyfiyet-i ḥāli maᶜrūẕ-ı pīş-gāh-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib ḳıla.* (54b/20)
- *… ümmīd vār mı ki, anıñ meymenet-i muḳāreneti ve saᶜādet-i ḫucestegī-i ḥıẓāneti ile fevḳa'l-melḥuż müstesᶜid ü maḥżūż olasın.* (48b/18)
- *Ve siḳāyetü'l-mevsim andan ᶜibāretdir ki, edīmden ṣūret-i ḥavẕda berz-i evānī iᶜdād u tehiyye ḳılup finā-i mescid-i ḥarāmda bir maḥall-i muᶜayyene vaẕᶜ olunurdı.* (14a/20)

4. 1. 4. Yardımcı cümlesi temel cümleye zarf ilgisiyle bağlananlar:

Bunlar ana cümlenin yükleminde bildirilen hareketin ne zaman, niçin, ne şekilde, hangi vasıta ile yapıldığını veya olduğunu belirten cümlelerdir.[59]

- *Ey Buḥeyrā, baña Lāt ve ᶜUzzā ile suᵓāl-sāz olma ki, va'l-lāhi anlar benim ḳatımda menfūrum olan nesneleriñ mebġūẕ-ı terīnidir.* (63b/15)
- *Ancaḳ ṭaraf-ı ilāhīden* عشيرتك انذر الاقربين *kelām-ı müttesaḳu'n-niżāmı ile meᵓmūrum ki, āl-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i ferāhim-sāz olup anları ḫaẕret-i ḥālıḳ-ı bī-enbāza daᶜvet-sāz olam.* (124b/11)
- *Mebādā kimse benim püser-i bi-esr-i berāberimiñ bu mesned-gāhda cilvesine māniᶜ u dāfiᶜ olmasun ki, anıñ şeref-i nefs-i refīᶜü'ş-şānı kendiniñ muḥāṭ-ı dāᵓir-i ᶜilm ü idrāki oldıġından iḳtiẓā itmişdir.* (63b/15)
- *Ve benim şeref-i ḳarīn-i ḫilᶜat-i īmān oldıġımda mefḫar-i kāᵓināt bir mertebe mesrūr oldılar ki, belde-i ḥarem-i muḥteremde mevcūd olanlardan gūyā andan ziyāde mesrūr bir kimse olmaya.* (115b/13)
- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāẕ-ı ᶜadn-i ᶜadnānı dest-bürd-i ᶜavāṣıf-ı mekr-i aᶜdādan muḥāfaża ve ṣıyānetde şebān-rūz tayaḳḳuż u intibāh üzre olasın ki, ḳāṭıbe-i ehl-i kitāb anıñ peyġamber-i mebᶜūṣ olduġunda müttefiḳu'l-kelāmlardır.* (64a/22)
- *Ol peyġamber-i refīᶜü'l-ḳadr-i muᶜallā-cenāb pīç ü tāb ve ḥüzn ü ıẓṭırāb ile ᶜāzim oldılar ki, baᶜẕı şevāhiḳ-i cibāle ve rivāyet-i uḫrāda gāh cebel-i ṣebīr ve gāh cebel-i ḥirāya ṣāᶜid ü rāḳī olup ol nūr-ı çeşm-i āferīniş olan ẕāt-ı ᶜulvī maḳamların ẕirve-i kühsārdan ilḳā ile zemīn-efgen-i maġāk-i helāk olalar.* (107b/5)
- *Be-her-ḥāl sen emīn ve fāriġu'l-bāl ol ki, ṭaraf-ı ilāhīden seniñ içün ṣūret-i luṭf u merāḥim ve emārāt-ı meḥāsin ve mekārimiñ ḫilāfı żuhūr itmek pey-bürde-i derece-i taᶜaẕẕür ve istiḥāletdir.* (96b/19)
- *Ve baᶜẕı kütüb-i siyerde meẕkūr oldıġı üzre ol eṣnālarda deᵓb-i meᵓlūf-ı nebevī ol vecih üzre ḳarār-dāde olmuş idi ki, her sene Mekke'den Ḥirā cānibine teveccüh buyurup ol cebel-i mübārekde vāḳıᶜ*

[59] age., s. 62.

ġārda bir āy ḳadar vaḳit bi'l-istimrār meşġūl-i ᶜibādet-i perverdigār olurlar idi. (97a/11)

- *Kendüye beyhūde meşaḳḳat resān olma ki, ol ẕāt-ı naẕīf ᶜāleme pāk u ṭāhir firistāde ḳılınmışdır.* (39a/16)
- *Ve ḳuvvet ile kendüye ẓamm idüp bir mertebe füşürde-sāz oldı ki, şiddetinden ḳarīb oldı ki, bī-hūş olam.* (100b/13)
- *Ve ol devlet-ḫāneye vāṣıl ve derūn-ı menzile dāḫil olduḳda Āmine'yi gördüm ki, āfitāb-ı ruḫsārında envār-ı ḥusn ü behcet mültemiᶜ ü dıraḫşān ve māh-sīmāsında āṯār-ı melāḥat ü necābet ẓāhir ü nümāyān bir ẕāt-ı ᶜālī-şāndır.* (49a/9)

4. 1. 5. Yardımcı cümlesi ana cümleye yüklem ismi ilgisiyle bağlananlar:

"Bu cümleler bir isim cümlesi olan ana cümlelerin yüklem ismi durumunda bulunan cümlelerdir. Ana cümle yükleminde *bu, ol, anlar* gibi zamirlerle temsil ve işaret olunmuşlardır. Bu zamirler çok defa bildirici *-dur/-dür* ile birliktedirler."[60]

Metinde de bu açıklamaya uygun olan "ki" ile bağlanmış birçok cümle vardır.

- *Ve baᶜżı muḥaḳḳiḳīn-i ehl-i tefsīr taḥḳīḳ ve taḥrīri üzre rūḥdan suᵓāliñ ẓāhiri oldur ki, ya ḥaḳīḳatinden veyāḫūd ḳadem ve ḥudūṯünden suᵓāl oluna.* (135b/17)
- *Ḥālā dāᶜiye-i faḳīrānemiz oldur ki, aña fedā-sāz olmaġile taḫlīṣ idüp istiṣḥāb itmekle fāᵓiz-i merām olavuz.* (111b/4)
- *Senden meᵓmūlümüz oldur ki, ol ġāᵓileyi berṭarāf-sāz olasın.* (115a/19)
- *Lākin muḫtār-ı ekṣer-i muḥaḳḳiḳīn-i fenn-i siyer oldur ki, ḥaẕret-i ümmü'l-müᵓminīn ḥarem-i muḥterem-i seyyidü'l-mürselīn Ḫadīce-i kübrā -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā- cenābınıñ ol bābda sebḳati ḥaḳīḳiyye olup māᶜadāsınıñ sebḳati iẕāfiyye ola.* (116a/6)
- *Ey şābb-ı vālā-cenāb! Senden derḫāste ve maḳṣūdum oldur ki, suᵓāl ve istifsār ḳıldığım ḫuṣūṣı bi'l-lāt ve'l-ᶜuzzā baña ᶜalā ḥaḳīḳate mucīb olup iḫbār idesin.* (75b/5)
- *Ez-cümle kitāb-ı kerīm-i ilāhīde* ،الذى يراك بين تقوم و تقلّبك فى الساجدين *āyet-i kerīmesiniñ tefsīrinde mervī olan vücūh-ı tefāsīrden bir vech-i vecīh oldur ki, ḫamīr-i māye-i ẕāt-ı pāk-i Muḥmmedī aṣlāb-ı ṭāhireden erḥām-ı ṭahireye müntaḳil olup nūr-ı muḳaddes-i nebevī sācidden sācide yaᶜni müslimden müslime vāṣıl olduġı murād ola. (62a/21)*
- *Pes bu mecmūᶜdan mütelaḫḫıṣ oldur ki, ecdād-ı nebevīden bir ferd dāmen-ālūde-i çerkāb-ı küfr ü şirk olmaya.* (62b/12)
- *Ümmīdim oldur ki, andan bī-nihāye āṯār-ı ḫayr müşāhedesi ile muġtenim olasın.* (50a/10)

[60] Muhammet Yelten, Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993, s. 51.

- *Ve yine ferāhem-sāzī-i cemᶜiyyet-i mevlid-i nebevī mesnūn olduġın iṣbāt ṣadedinde olanlarıñ mütemessik olduḳları (edilleden) biri daḥī oldur ki, ṣaḥīheyn-i mevṣūḳeyn müştemilātından oldıġı üzre ol āfitāb-ı cihān-tāb-ı risāletiñ ṣaḥn-ı dārü'l-hücre-i ṭībe-i ṭayyibeyi maṭraḥ-ı şiᶜāᶜ-ı hidāyet-i iltimāᶜ buyurduḳlarında ol ḳuṭrda ḳāṭın olan yehūd ṭāᵓifesin ṣavm-ı yevm-i ᶜāşūrāyı mültezem bulmuşlar idi.* (45b/3)
- *Ve ᶜalāmeti oldur ki, ol vaḳit ki ol mihr-i enver maṭlaᶜ-ı raḥm-i māderden ṭulūᶜ ile basīṭ-i ᶜāleme pāy-tā-ser nūr-güster ola, anıñla tevᵓem bir nūr-ı mütelālī żuhūr idüp ḳuṣūr-ı buṣrā anıñla müstenīr ola.* (34b/2)

4. 1. 6. Yardımcı cümlesi temel cümle öznesinin sıfatı olanlar:

Bunlar ana cümlenin öznesini niteleyen cümlelerdir. Ana cümle öznesinin sıfatı olan bu cümleler ana cümle yükleminden sonra gelebildikleri gibi ana cümle içerisinde de bulunabilirler.

- *Ol mübāşir oldıġım ḫuṣūṣa nehẕat idüp mübāderet eyledigimde baña bir faḥl-i ġaẕbān-ı pür-heyecān żāhir ü nümāyān oldı ki, meda'l-ᶜömr miṣli meşhūdum olmamışdır.* (130b/11)
- *Ve ṣāniyen, kimdir ol şaḫṣ-ı ṭavvāf-ı cihān-peymā ki, besāṭ-ı rūy-ı zemīni ez-şarḳ tā-be-ġarb minvāl-i ᶜazīmet ile maṭvī ve nūr-dīde ve maḳrāẕ-ı ḫuṭuvāt-ı pāy-i seyr ü seyāḥat ile bürīde vü derevīde ḳılmışdır.* (132b/19)
- *Ḥālā bu remede bir ġanem yoḳ mıdur ki, bār-dār olmayup ẕarᶜı lebinden ḫālī ola.* (119b/17)
- *Ol ḫilālde ṭaraf-ı ilāhīden ol kenzi ḥāris olmaġiçün reᵓs ve ẕenebi siyāh bir ḥayya-i sefīdgūn-ı ejder-nümūn o çāhda iskān olındı ki, cüṣṣesi ẕaḫm u sütürg ve reᵓsi mehīb ü büzürg olup ẕaḫāmetini seri cedye mümāṣelet ile taḥdīd itmişlerdir.* (90b/2)
- *Ammā İbn-i İsḥāḳ naḳli üzre ol vaḳitde Saᶜīd bin ᶜĀṣ'ıñ mevālīsinden Mekke'de bir ḳıbṭīyyü'l-aṣl miᶜmār-ı mühendis-şiᶜār vār idi ki, ḥaẕāḳatı maᶜlūm-ı ṣıġār u kibār idi.* (91b/12)
- *… ṭarḥ-ı esās-ı beyt-i mükerrem içün ihtimām ile ḥafrı taᶜmīḳden nāṣī ᶜameleden biriniñ gūṣe-i miᶜveli ḳavāᶜīd-i İbrāhīm'e müntehī olup aḥcārından bir ḥaceri taḥrīk itdiklerinde taḥtında bir nār-ı pür-iltihāb żāhir ü nümāyān oldı ki, müşāhedesi mübāşirān-kāra īrāṣ-ı dehşet itmekle taᶜarruẕdan keşīde-i dest-i ferāġ olup ol mertebe ile iktifā olundı.* (95a/3)
- *ᶜAceb ne maḳūle emr-i müdhiş meşhūduñ olmaḳ gerek ki, sende bu ḥāletiñ żuhūrunı īrāṣ itdi.* (48a/2)
- *Ebū Naᶜīm rivāyeti üzre ehl-i Şām'dan ᶜAyṣ nām bir rāhib-i kār-āgāh-ı bā-intibāh var idi ki, nezīl-i merrü'ż-żuhrān olup anda inzivā-güzīn-i ṣavmaᶜa-i ᶜuzlet idi.* (35b/20)
- *… ol eyyāmda meger ahālī-i Şām'dan bir şaḫṣ-ı meẕālim-girdār-ı istidrāc-şiᶜār var idi ki, meda'l-ᶜömr evḳātı mezāriᶜ-i aᶜmāle tuḫmefşānī-i żulm ü fesād itmekle güẕerān itmiş iken mütevārī-i ḫufre-i*

*ḳabr olınca ḳaṭ*ᶜ*ā dāmen-girifte-i ḫār-zār-ı güẕār olmaḳ mesmū*ᶜ *olmamış idi.* (19a/19)

- *Ve'l-ḥāṣıl ol eşnāda deryā-yı suḫṭ-ı ilāhī heyecān idüp nāgāh ṭaraf-ı baḥrden ebr-i ḳīr-gūn gibi ṭuyūrdan ḫuṭṭāfa şebīh bir gürūh-ı enbūh żuhūr eyledi ki, her biriniñ minḳārında ve çengāl-i serpençe-i yemīn ve yesārında* ᶜ*adeseden büzürg-ter ve ḫummuṣadan aṣġar birer seng-pāre-i müdevver olup üzerlerinde faṣṣ-ı engüşterī gibi nāmzed oldıġı şaḫṣ-ı seng-dil-i dūzaḫ-menziliñ nām-ı nuḫust-ı fercāmı raḳam-zede-i mezābir-i aḳlām-ı ḳudret-i ḥaẕret-i* ᶜ*allām ḳılınmış idi.* (29a/21)

Bazen ana cümle öznesinin sıfatı ana cümle öznesinden sonra da gelebilmektedir.

- *Ve anlardan her mevlūd ki, gehvāre-güzīn-i vücūd ola, elbette anı görmege ṭālib ve ba*ᶜ*ẕı* ᶜ*alāyimini tafaḫḫuṣ içün imtiḥāna rāġıb olurdı.* (36a/8)
- *Ahālī-i Medīne'den Benī* ᶜ*Abdu'n-neccār ki, ḳabīle-i ümm-i* ᶜ*Abdu'l-muṭṭalib oldıġı cihetden aḥvāl-i sencīde-ḥışāl-i* ᶜ*Abdu'l-lāh'dır, bī-tāb u tüvān anlarda mihmān olup, rüfekāsı cānib-i ārām-gāha revān oldılar.* (33b/3)
- *… ṭuyūrdan bir gürūh-ı enbūh ki, minḳārları zümrüdden ve per ü bālleri yāḳutdan idi, pīrāmen menzile bāl-efşān-ı teveccüh olup eṭrāf-ı ḫāneyi iḥāṭa eylediler.* (36b/15)
- *Ol sefīr-i vaḥy-i ilāhī ki, benden esbaḳ meb*ᶜ*ūṣ olan enbiyā-yı kirāma ḫiẕmet-i sefāretde müstaḫdem olan melek-i* ᶜ*aẓīmü'ş-şāndır, iḫbār eyledi.* (115b/18)

4. 1. 7. Yardımcı cümlesi temel cümlenin nesnesinin sıfatı olanlar:

Bu cümleler ana cümlenin nesnesini niteleyen, onun hareketinin hangi nitelikte gerçekleştiğini bildiren cümlelerdir. Metinde tespit edilen bu türdeki yapılarda yardımcı cümle temel cümlenin yükleminden sonra gelebildiği gibi temel cümle içerisinde de yer alabilmektedir.

- *Bi'l-āḫire ref*ᶜ*-i* ᶜ*aḳīre ile bu şi*ᶜ*ri inşād eyledi ki, maṭla*ᶜ*ı budur: …* (42b/5)
- *Anı daḫī müşāhedeye fā*ᵓ*iz olduḳda* "اشهد ان لااله الاالله واشهد انك رسول الله النبى الامى الذى بشّربك عيسى بن مريم *" deyüp bu siyāḳ üzre ḥaẕret-i mesīḥ ḥaḳḳıñda bu müdde*ᶜ*āyı tenvīr ü (14) tavẕīḥ itmişdir ki, bu şecere taḥtında nüzūl itmez illā ol nebiyyi ümmiyyi Hāşimiyyi* ᶜ*Arabiyyi Mekkiyyi ki, ṣāḥib-i ḥavż-ı şefā*ᶜ*at ve ṣāḥib-i livā*ᵓ*i'l-ḥamddir.* (84b/10)
- *Ve İbn-i Cevzī sebbāḳ-ı mıẕmār-ı İslām cümlesinden muḳaddem iḳāmet-i farīẕa-i ṣalāta fā*ᵓ*iz olan ḥaẕret-i ṣıddīḳ-i* ᶜ*atīḳ olmaḳ ḳavlini* ᶜ*Abdu'l-lāh bin* ᶜ*Abbās -raẕiya'l-lāhu* ᶜ*anhumā- cenābına* ᶜ*azv u nisbet idüp ṣaḥābe-i mükerrem Ḥassān bin Sābit -raẕiya'l-lāhu* ᶜ*anh- cenābınıñ ḳaṣīde-i lāmiyye-i ṭınnānesinde medīḥa-sāzī-i ṣıddīḳīde şöhret-şi*ᶜ*ār olan ebyāt-ı merġūbesi ile temṣīl itdigin Ṣafvetü'ṣ-*

ṣafve'de ẕikr ü īrād itmişdir ki, ol ebyāt-ı ʿcāz-simāt bu beytlerdir: … (112b/4)

- *Pes ol serīr-efrūz-ı risālet daḫī ol maḥalle ʿavdet buyurduḳlarında Ebū Ṭālib ol ḥaẓrete "Ey nūr-ı çeşm-i dūd-mān-ı Ḫalīl! Teblīġ ve işāʿati mültezemiñ olan ḫuṣūṣı ḫāṭır-ḫāhıñ oldıġı üzre neşr ü iẕāʿat ḳıl. Perverdigār-ı ʿālem ve ʿālemiyān ḥaḳḳiçün mādām ki cān-ı ẕaʿīf-i Ebī Ṭālib kār-güẕār-ı kişver-i cism-i nātüvāndır. Seniñ gūşe-i dāmān-ı nezāhat-ṭırāzıñ ḫār-zār-ı düşmenān-ı ʿadāvet-şiʿārdan ṣıyānet anıñ mültezem-i ʿuhde-i ḳudretidir." deyüp ol bābda birḳaç cevāhir-i girān-ḳadr-i lücce-i ḫāṭırı keşīde-i silk-i taʿbīr ve beyān ḳıldı ki, bu beyt-i pākize-taʿbīr ol cümledendir.* (128a/12)
- *Ve maṭāvīsinden bir ḫātem-i mükerrem iḫrāc itdi ki, ḥüsün ve behceti çeşm-i neżżār-ı keyāna ḫīregī-baḫş-ı ḥayret olurdı.* (37b/20)
- *… üç ʿalem-i muʿażżam gördüm ki, biri maşrıḳda ve biri maġribde ve biri bām-ı beytü'l-ḥarām-ı müstevcibü'l-iḫtirāmda manṣūb olmuşidi.* (37a/4)
- *Ve fi'l-ḥaḳīḳa müteʿahhid olduḳları veche üzre incāz-ı vaʿd idüp ḳırḳ nefer ricāli irhān u teslīm itdiler ki, Ḥakīm bin Ḫırām ol cemāʿatde dāḫil idi.* (80b/19)

Yukarıda da belirtildiği gibi bazen yardımcı cümle, yani ana cümle nesnesinin sıfatı ana cümle içerisinde de bulunabilmektedir. Bununla ilgili örnekler de şu şekildedir:

- *Fe-li-hāẕā ʿAbdu'l-muṭṭalib daḫī ol defʿa Yemen'den Mekke'ye ʿavdet eyledikde kendi, (içün) Hāle bint-i Veheb bin ʿAbd-i Menāf bin Zühre'yi ve insānu'l-ʿayn-ı ḳabīle-i Benī Zühre olan Āmine bint-i Veheb bin ʿAbd-i Menāf bin Zühre'yi ki, ʿammi olan Veheb'iñ ḥücer-i terbiyetinde mürebbā idi, ʿAbdu'l-lāh içün ḫāst-gār oldı.* (31b/13)
- *mevāyid-i ʿamīmü'l-fevāyid-i islāma her ḳanḳı müsteʿidd-i niʿmet-i hidāyeti ki, e'ṣ-ṣalā-ḫān-ı daʿvet olmuşdur, evvel emirde ḳabūl ve icābetde nevʿ-i tevaḳḳuf u tereddüd itmişdir.* (113a/1)

4. 1. 8. Yan cümlesi ana cümlenin yer tamlayıcısının sıfatı olanlar:

Bu tür cümleler ana cümlenin yer tamlayıcısını niteleyen, yani ana cümlenin yer tamlayıcısının sıfatı olan cümlelerdir. Bu yapıdaki cümlelerde yardımcı cümle ana cümleden sonra ya da ana cümle içerisinde yer alabilir.

- *Ve meʾāl-i kelām-ı rabbü'l-enāmı bu vecihle tefsīre ve müddeʿāyı bu nesaḳ üzre taḳrīre ve tenḳīḥ ve taḥrīre mutaṣaddī olmuşlardır ki: "Ḥaḳīḳat-i rūha reʾy ü ḳıyās ve felsefe vü ṭabīʿat cihetinden ıṭṭılāʿ u vuṣūl mümteniʿü'l-ḥuṣūl olup aña ʿilm ü maʿrifet ancaḳ cihet-i şerīʿatdan müteyessir ve kitāb ve sünnete mürācaʿat ile müteḥaṣṣıldır." deyü kitāb-ı kerīm-i ilāhīden,* ثمّ سوّاهُ ونفخ فيه من روحه، ولا بل احياءٌ عند تحسبنّ الّذين قتلو افى سبيل الله امواتاً ربّهم يرزقون، النّار تعرضون *ve keẕālik,* عليها غدوّاً وعشيّاً، *āyātı ve emṣāli gibi āyāt-ı Ḳurʾāniyyeden ve eḥādīṣ-i nebeviyyeden,* اذا حمل الميّت, انّ الارواح جنودٌ مجنّدتٌ، *ḥadīṣ-i şerīfi, ve keẕālik* على نعشه رفرف روحه على نعيه يا اهلى ويا ولدى، *ḥadīṣ-i şerīfi ve emṣāli*

meẕāmīninden istifāde ve iltiḳāṭ olundıġı üzre rūḥ-ı ẓavʾ-i şems-i ṭabiʿatında laṭīfetü'l-cevher ol ecsām-ı nūrāniyyeden ʿibāretdir ki, teferruḳ u tebeddül ve temezzuḳ u taḫallül ḳabūl eylemez. (135a/15)

- *Ve el-ān sizi ol kelimeteyn-i ḫafīfeteyn-i ʿale'l-lisān ve ṯaḳaleteyn-i fi'l-mīzāna daʿvet-sāzım ki, ol iki kelime lā ilāhe illa'l-lāh, ve ennī resūla'l-lāh, kelāmıdır.* (125b/18)
- *Anda bir rāhib-i murtāẕa mülāḳī oldum ki, hemvāra ṣavmaʿasında muʿtekif bir mücāhid-i pīr idi.* (118b/14)
- *Ol kārvān ile rāh-neverd-i ṣaḥrā vü beyābān olaraḳ buṣrā-yı Şām'dan altı mīl baʿīd maḥalde feṭḥ-i kāf ile Kefer nām bir ḳaryeye resīde oldılar ki, Buḥeyrā nām bir rāhib-i murtāẕıñ ʿuzlet-cā-yı iʿtikāf ve inzivāsı olup ṭūl-i mekṯ ve ārāmı sebebiyle ḳarye-i mezbūre deyr-i Buḥeyrā nāmı ile müsemmā vü nām-āver olmuşidi.* (72b/7)
- *Ehl-i fetret ol ṭāʾifeye ıṭlāḳ olunur ki, hüdāt-ı şāh-rāh-ı tevḥīd ü īmān olan peyġāmberān-ı ẕī-şānıñ debdebe-i kūs-ı daʿvetleri anlarıñ resīde-i gūş u hūşları olmuş olmaya.* (61a/3)
- *Ancaḳ ben maṭlūbuma ẓafer-yāb-ı vuṣūl ve maḳṣūdum müteḥayyiz-i ḥavza-i ḥuṣūl olmayıcaḳ "Ey kāş bu cānibe şedd-i ḥırām-ı ʿazīmet itmekle ser-geşte-ḥāl-i ıẕṭırāb olmuş olmasam." deyü hezār pīç ü tāb ile āşüfte-bāl-i humūm ve ıẕṭırāb-ı ḥayret olup esvāḳı ḥayrān ḥayrān güẕerān iken nāgāh cāsūs-ı nigāhım bir şaḫṣ-ı pür-vaḳār-ı sütūde-eṭvāra dūçār oldı ki, nāṣiyesinde envār-ı necābet hüveydā ve āşikār idi.* (48a/20)
- *Ebū Leheb-i şeḳāvet-nesebiñ server-i enbiyā ve ḥabīb-i ḫudā -ʿaleyhi şerāʾifü't-teḥāyā- ḥaḳḳında muḳteẕā-yı tabʿ-ı ḫabāṯet-āṯārı üzre irtikāb itdigi melʿanet, vāṣıl-ı ser-menzil-i ġāyet olup ḥaḳḳında* تبّت يدا ابى لهب *sūre-i kerīmesi nāzil oldıġı eṯnāda, Ebū Leheb'iñ zevcesi ve Ebū Süfyān'ıñ hemşīresi ki, Ümmü Cemīl künyesi ile mükennāt olup ismi bir rivāyetde ʿAvrā ve rivāyet-i uḫrāda Arvī olan salīṭa-i bī-ḥayā muḳteẕā-yı ḥıṣāl-i nā-pesendīdesi üzre ḳaṣd-ı ıẕrār ile bir seng-pāreyi der-dest ḳılup ol ḫuffāş-nihād-ı kūr-dil ol aḳtāb-ı cihān-tāb-ı risāleti cüyā olaraḳ müteveccih-i ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i nebevī olmuş idi, bir maḥālde dūçār oldı ki, cenāb-ı şıddīḳ-ı ekber ol server-i sütūde-siyer ḥaẕreti ile şeref-i ḳarīn-i muḳārenet idi.* (129a/17)

Yukarıda da belirtildiği gibi ana cümlenin yer tamlayıcısının sıfatı niteliğindeki yardımcı cümle bazen de ana cümle içerisinde bulunabilmektedir. Bununla ilgili örnekler de şu şekildedir:

- *Çünki ol seferden rücūʿ ḳılınup Merrü'ż-żahrān nām menzile ki, Mekke ve ʿAsfān beyninde bir vādīniñ ismi ve lisān-ı ʿāmmede baṭn-ı merr dimekle müteʿārif olup ḥālā vādī-i Fāṭıma ismi ile meşhūr olan maḥaldir, Meysere iltimās eyledi …* (85a/20)
- *Ve sāʾir eṭfāl-i endek-sāle ʿarẕ-ı ġayr-ı mufārıḳ meṣābesinde olan enīn ü girye-kārī ve sū-i ḫulk ve nā-sütūde-gerdārī, ol ẕāt-ı pāk-i ḫuceste-şiʿārdan ḳaṭʿā mesmūʿ u müşāhed olmayup ve her nesneye*

ki, saᶜādetle dest yāz-ı aḫz u iᶜṭā olalar, elbette yed-i mübārek yümnālarile münāveleye taṣaddī buyururlar idi. (51a/22)

- *… meẕbaḥ olan mevẓiᶜe ki, pīş-gāh-ı İsāfe ve Nāᵓile'dir, müteveccih oldı, ve ᶜAbdu'l-lāh daḫī ser-nihāde-i bālīn-i teslīm ü iṭāᶜat olup ol maḥalle geldiklerinde derḥāl ᶜAbdu'l-lāh'ı zemīne ilḳā eyledi.* (23b/16)
- *Ve Ṣavmaᶜa'ya nezdīk maḥalle ki, resīde oldılar, muᶜāyene ḳıldı …* (73a/14)

4. 1. 9. Yardımcı cümlesi ana cümlenin zarfının sıfatı olanlar:

Bu tür cümleler ana cümlede zarf görevindeki kelimelerin veya kelime gruplarının niteleyicisi durumundadır. Ana cümlede zarf görevi yapan kelime grupları genellikle sıfat unsuru "ol, şol, bu, bir, ne" gibi kelimelerin olduğu bir sıfat tamlamasıdır. Bu yapıdaki cümlelerde yardımcı cümle ana cümleden sonra gelebildiği gibi ana cümle içerisinde de yer alabilmektedir.

- *Velākin beynlerinde bu vecihle girih-bend-i unşūṭa-i taᶜahhüd oldı ki, ol naḫl-i nāz-perverd-i ḥadīḳa-i ᶜafāf baᶜde vuḳūᶜu'z-zifāf muḳadder olup bār-āv(er) olıcaḳ vaẕᶜ-ı ḥaml żuhūr itdikde peder ve māderi menzil-gāhına īṣāl eyleye.* (17a/21)
- *Ve ḥaẕret-i ṣıddīḳ-ı hidāyet-refīḳiñ meḥāsin ve menāḳıbından bir nebze ki, ānifen raḳam-keşīde-i ṣaḥīfe-i taḳrīr ḳılınmış idi, andan māᶜadā ḥaẕret-i ṣıddīḳ-ı bāhirü't-tevfīḳ ḳabūl-i ṣıdḳ ve sedāda mefṭūr-ı feyẓ-i ḳurb-ı żuhūr olup zevāyā-yı ḫāṭır-ı ḥuceste müᵓeşşiren pür-nūr ḳılmaġa ḳabūl-i ṣıdḳ ve reşāda teheyyüᵓ ve istiᶜdādı bir mertebeye resīde olmuş idi ki, nīm-lemᶜa-i ᶜināyet-i żulmet-i zidā-yı şekk ve irtiyāb olmaḳ müyesser oldı.* (114a/8)
- *Rāvī-i ḥikāyet bu vecihle irvā-i leb-teşnegān-ı naḳl u rivāyet ider ki, hengām-ı itmām-ı duᶜā resīde olup dest-i niyāzı sūde-i vech-i ẓırāᶜat ḳılmazdan muḳaddem vücūh-ı evdiye ve ḥıyāẕı mīzāb-ı seḥābdan nāzil olan süyūl u emṭār bir vefḳ-i dil-ḫāh-ı sīr-āb-sāz oldı.* (68b/18)
- *Ve cümlesine bu vecihle naṣīḥat-fermā oldı ki, herkes ᶜiyāl ve etbāᶜı ile Mekke'den taḥannī idüp bir cānibde ḫazīde-i peyġūle-i inzivā ve kemer-i kühsāra dest-yāz-ı ilticā olup her biri firāz-ı cibālden bir maᶜḳılda temekkün ve kehfü'l-emān-ı menīᶜde taḥaṣṣun eyleyeler.* (28b/9)

Zarfın sıfatı niteliğinde olan bu tür yardımcı cümleler bazen ana cümle içerisinde de bulunabilmektedirler. Bununla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *Ammā ᶜAmmār ol vaḳitde ki, ḫānesine gelüp vālideynine mülāḳī oldı, peder ve māderi anıñ ḳande oldıġın suᵓāl itdiklerinde, ᶜAmmār daḫī tāc-ver-i dīnīm-i īmān oldıġın anlara iᶜlām idüp ve anlara ᶜarẕ-ı īmān eyledi.* (123a/4)
- *Mihter-i ᶜālemiyān ḥaẕreti daḫī Ḥadīce'niñ meᵓmūlüne müsāᶜade fermā olup bir vaḳitde ki, ḥāmil-i vaḥy ü tenzīl, yaᶜni Ḥaẕret-i Cibrīl'iñ nüzūli vuḳūᶜ buldı, server-i enbiyā encāz-ı vaᶜd buyurup anı āgāh buyurdılar.* (105a/19)

- *Ve Şübeye Ebū Leheb-i bed-girdārıñ perestārı olup, bir sepīde hengām-ı ṣubḥ-ı saᶜādet ki, ol āfitāb-ı cihān-tāb-ı risāletiñ māh-ı ṭalᶜat-ı ᶜālem-efrūzı velādet ile ẕiyā-pāş-ı çār-cihet oldı, Şübeye berzede-demān-ı müsāraᶜat olup Ebū Leheb'i tebşīre mübāderet etdikde ol daḫī anı iᶜtāḳ ile mücāzāt itmişidi.* (43b/22)

4. 1. 10. Yardımcı cümlesi ana cümlenin yüklem isminin sıfatı olanlar:

Bu tür cümlelerde yardımcı cümle, bir isim cümlesi olan ana cümlenin yüklem isminin niteleyicisi yani sıfatı durumundadır. Yine bu tür cümlelerde yardımcı cümle ana cümleden sonra gelmektedir. Ayrıca bu cümlelerde ana cümlenin yüklemi bir isim, bir isim tamlaması veya bir sıfat tamlaması olabilir. Bununla ilgili örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- *Ve Ḫālid'iñ menāḳıbındandır ki,* بسم الله الرّحمان الرّحيم *andan vuḳūᶜ bulmuşdur. (122a/10)*
- *Ve yine sābıḳīn-i ḥalbe-i islāmdan biri daḫī Ṣuhaybdir ki, vālidi ᶜAmmāl devlet-i Kisrā'dan olup bir vaḳitde ġāret-girān-ı rūm anı ṣıġar-ı sinnī ḥālinde seby eylemişdir.* (122b/5)
- *Ve yine muẕmār-ı İslāmda sibāḳ-rehān-ı taḳaddüm olanlarıñ birisi daḫī Zeyd bin Ḥārişe bin Şerāḥil'dir ki, muṭṭaliᶜ-i ṣubḥ-ı risāletde ᶜAlī bin Ebī Ṭālib'den ṣoñra ẕükūrdan şeref-yāb-ı ḫilᶜat-i İslām ol oldıġı ekşer müᵓellefāt-ı siyer ve āṯārda meẕkūrdur.* (110b/23)
- *Ve defᶜa-i şāniye ḳarīben ẕikri mürūr itdigi üzre Varaḳa ile muṭāfda vuḳūᶜ bulan ictimāᶜ ve mülāḳatlarıdır ki, ḳabl-i nüzūlü'l-Ḳurᵓān Cibrīl-i Emīn'iñ ṣūretini istimāᶜ ve ẕātını rüᵓyet ü ictimāᶜ ḫilālinde vuḳūᶜ bulmuşdur.* (105a/9)
- *Ve dırāzī-i endāmı daḫī ol mertebede idi ki, gāhī beyt-i mükerremi iḥāṭa ile iltifāf ḥālinde reᵓsi ẕenebine vuṣūl ile hāle-i māh gibi iḫtifāf ṣūret-nümā olurdı.* (90b/6)
- *Defᶜa-i ūlā melāᵓike-i kirām bināsıdır ki, tārīḫ-i Ezraḳī'de ḫilḳat-i Ādem'den muḳaddem oldıġı manṣūṣdur.* (95b/14)
- *Muṭāvī-i kütüb-i siyer ve aḫbārda ẕikri mültezem veḳāyiᶜ-nüvīsān-ı ṣaḥāᵓif-i āṯār olmaġile resīde-i rütbe-i iştihār olan veḳāyiᶜden biri daḫī vaḳᶜa-i Ḥulfü'l-fuẕūl'dür ki, ol vaḳᶜa-i ḥarb-i füccārdan ḫīn-i ḳufūlde ṣūret-nümā-yı ḥuṣūl olmuşdur.* (81a/9)

4. 2. "ve" Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler:

"*Ve* edatı, iki veya daha fazla cümleyi/cümle topluluğunu *sıralama, sebep, sonuç* vb. anlam ilişkileri ile birbirine bağlar. *Ve* ile bağlı cümlelerde, bağlantıyı gösteren başka ortak unsurlar da bulunabilir."[61]

Metinde hem isim cümleleri hem de fiil cümleleri birbirine bağlanmıştır. Bu edatla birbirine bağlanan fiil cümlelerinin yüklemleri basit fiil olduğu gibi birleşik fiil de olabilmektedir.

[61] Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 87.

- *Ve keyfiyyet bu nesaḳ üzre ḳarār-dāde olıcaḳ ᶜAbdu'l-muṭṭalib esyāfı beyt-i mükerrem içün bir bāb-ı müẕehheb ve muṭallāya ṣarf eyledi ve ol iki ḳıṭᶜa ġazāleyi bāb-ı Kaᶜbe'ye taᶜlīḳ eyledi.* (22b/12)
- *İsmi bir rivāyetde ᶜAmru'dur ve bir rivāyetde ᶜĀmirdir.* (8b/3)
- *Ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib daḫī Ḳureyş'den muḫtārı olan cemāᶜati "**Beyt: ᶜĀṣıḳān kūy-i yāra cemᶜ olsun, / Ḥacı ḥacıyı Kaᶜbe'de bulsun."** deyü ḥarem-i Kaᶜbe'ye daᶜvet ve kendi daḫī bi'ẕ-ẕāt ᶜazīmet idüp ḫuzn u inkisār ile müteveccih-i beyt-i şeref-medār oldı ve ḥalḳa-i bāb-ı Kaᶜbe'ye pençe-zen-i istimdād ve istiżhār olup dergāh-ı Kird-gār'dan ol şirzime-i eşrārıñ seng-sār-ı idbār olmasını istidᶜā ile istiġāṣe vü istinsāᶜ eyledi.* (28b/15)
- *Bu āna dek ġaflet ile girīve-i ihmāl ve tekāsüle gitmiş ve ikrām-ı ẓīfde ḳuṣūr itmişiz.* (74a/14)
- *Ve derḥāl menzil-gāhımız olan maḥalle şitābān olup anıñla mülāḳī oldum ve ḫuṣūṣ-ı meẕkūrı der-miyān eyledim.* (48b/22)

Metinde dikkat çeken önemli bir özellik, yüklemi birleşik fiil olan bağlı cümlelerde birden fazla cümlenin isim unsuru ile bitmesi ve en son cümledeki yardımcı fiilin bütün cümlelere ortak olarak gelmesidir. Birleşik fiil konusunda da belirtildiği gibi bu fiillerin isim unsurları iç kafiyelidir.

İsim cümlelerinin birbirine bu edatla bağlanması durumunda ek fiil en son isim unsurundan sonra ortak olarak gelmektedir. Bu tür yapılarla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *Ve Şevāhidü'n-nübüvve'de meẕkūr oldıġı üzre Ṣafiyye bint-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib daḫī hengām-ı velādetde ser-berāverde-i vuḳūᶜ u ẓuhūr olan ḫavārıḳ-ı umūr beyānında bu vecihle **saḫn-sāz** ve bu nesaḳ üzre **ḥikāyet-perdāz** olmuşdur* (38b/23)
- *Anları Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh'dan istiḫbār u **istifsār** ve ḥālini meḥek-zen-i imtiḥān u **iḫtibār** olursuz.* (132b/13)
- *Ḥaẕret-i ᶜallāmu'l-ġuyūb anı kendi ᶜilm-i muḥīṭine **istīṣār** ve ġayr içün andan ḳaṭᶜ-ı peyvend-i ıṭṭılāᶜ u **istiṣᶜār** itmişdir.* (134b/10)
- *Ve seniñ bu bābda ḳaṣdıñ aᶜdāyı iᶜānet ile **taḳviyyet** ve bizim ṭarafı tevhīn ile cümlemize **ihānetdir**.* (129a/3)
- Ve anlar daḫī vāḳıf-ı ḥāl olduḳlarında Hevāzin bī-ḫaberler iken ol ṭarafdan nehẓat u **irtiḥāl** ve ṭaraf-ı Mekke'ye refrefe-sāz-ı cenāḥ-ı **istiᶜcāl** oldılar. (79b/20)
- *İttifāḳ-ı ṭarafeyn ile sene-i ātiye ḥulūlünde ḳıyām-ı Sūḳ-ı ᶜUkāẓ mevsimi muḥārebeye **tevāᶜud** ve fayṣal-sāzī-i keşmekeş-i ḫuṣūmet içün **taᶜahhüd** itmişler idi.* (80a/16)
- *Pes kendi bī-maḥābā ol baḥr-i ᶜamīḳa **iḳtiḥām** ve rüfeḳā kendüye ittibāᶜ u **iᶜtimām** itdiler.* (71b/16)
- Ve bu cemāᶜat evvelā bir mā-i ṭāhir ile **teṭahhur** ve eṭyābdan bir ṭayb ile **teṭayyub** eyleyeler. (68a/20)

- *Ve Āmine ol eşref-i mevcūdāta ḥāmil oldıġı eşnāda ve vaẕᶜ-ı ḥaml eşnāsında müşāhede ḳıldıġı umūr-ı ᶜacībeyi naḳl u* ***ḥikāyet*** *ve ol nūr-ı çeşm-i ᶜālemiyānı muḥāfaẓada ihtimām ile* ***vaṣiyyet*** *iderdi.* (50a/15)
- *Ve Ḳureyş beyninde mecd ü şeref ile mevṣūf ve rüşd ü necābetle maᶜrūf olup sedād-kārī-i fıṭrīsi cihetinden dest-yārī-i ḳāᵓid-i tevfīḳ ile zīr-destānı terbiyet maᶜraẓında nevāmis-i ilāhiyye muvāfıḳ niçe ḥükūmete muvaffaḳ, ve nefsine ḥamrı taḥrīm itdigi rivāyet-i şiḳātle ṣābit ü muḥaḳḳaḳ olup ḳaṭᶜ-ı yed-i sāriḳa* ***iḳdām*** *ve zinā ve nikāḥ-ı muḥarremden menᶜ bābında* ***ihtimām*** *ve o āḫir ᶜömründe tevḥīd-i ẕāt-ı perverd-gār ile terk-i perestiş-i* ***eṣnām*** *itmişidi.* (18b/18)

4. 3. Diğer Bazı Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler:

Cümleler arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran farklı yapılarda pek çok bağlama edatı vardır. Metinde de bir cümleyi bir başka cümle ya da cümleler topluluğuna bağlamak için çok çeşitli bağlama edatları kullanılmıştır. Bunlarla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *Velākin, himmet-i mülūkāne muḳteẓāsı üzre, tecellüd ü teşebbüt idüp bir ferde keşf-i rāz itmemege tavṭīn-i nefs eyledi ammā refte refte esās-ı raḫne-dār-ı taḫammüli müşerref-i inhidām olmaġile muḥtāc-ı pāyendān-ı tedbīr olup ḫavāṣṣ-ı muḳarrebīni daᶜvet ile ferāhem-sāz-ı cemᶜiyyet ve anlar ile ᶜaḳd-i meclis-i meşveret eyledi.* (41a/4)
- *Ol resūl-i vālā-ḳadr-i zekiyyü'l-ḳalb-i taḳiyyu'ṣ-ṣadr cenābınıñ şaḳḳ-ı ṣadr-ı refīᶜu'l-ḳadri ki, ṭufūliyyet ḥālinde henüz Ḥalīme'niñ ḥavza-i ḥıẕmet-i kefāletinde iken vuḳūᶜıdır ki, muttefeḳun ᶜaleyh cumhūrdan olup resīde-i mertebe-i aḳṣiyyü'l-ġāyāt-ı iştihār olmaġile, baᶜẓı aṣḥāb-ı siyer anı ẕikr ile iktifā idüp tekerrür-i vuḳūᶜını beyāna müteᶜarrıẓ olmamışdır lākin müᵓellefāt-ı şiḳāt muḥtevī oldıġı üzre leyle-i isrāda daḫī vuḳūᶜı müşbet olmaġile süheylī tekerrür-i vuḳūᶜını işbāt idüp ravẕ-ı enfde iki defᶜa vuḳūᶜına tanṣīṣ itmişdir.* (56b/19)
- *Ḫuffāş-nihādān-ı bī-başīret ol mihr-i sipihr-i saᶜādet ḥaḳḳında isnād-ı şiᶜr ü kehānet ile sergeşte-ḥāl-i tīh-i ẓalālet olmuşlardır lākin ḫudā şāhiddir ki, ol ẕāt-ı sütūde-simātıñ ṣıdḳı bī-iştibāh ve muḫālifīni olan kūr-dilān-ı ḥased-kīşiñ kāẕib idigi bī-irtiyābdır.* (120b/4)
- *Anı daḫī müşāhedeye fāᵓiz olduḳda* "اشهد ان لااله الاالله واشهد انك رسول الله النبى الامى الذى بشّربك عيسى بن مريم *" deyüp bu siyāḳ üzre ḥaẕret-i mesīḥ ḥaḳḳıñda bu müddeᶜāyı tenvīr ü tavẕīḥ itmişdir ki, bu şecere taḥtında nüzūl itmez illā ol nebiyyi ümmiyyi Hāşimiyyi ᶜArabiyyi Mekkiyyi ki, ṣāḥib-i ḥavẕ-ı şefāᶜat ve ṣāḥib-i livāᵓi'l-ḥamddır.* (84b/10)
- *Ey Āmine! Fetḥ-i bāba müsāraᶜat ḳıl ve illā nezdīk olmuşdur ki, inşiḳāḳ-ı zümre-i tecellüd ü şekībāyī baña müriş-i mevt-i fecāᵓī ola.* (39b/20)
- *Yā Āmine! Ol püser-i sütūde-güheri ya baña gösterürsün ve illā seni veyāḫūd kendimi helāk ve āġūşte-i ḫūn u ḫāk itmek muḳarrerdir.* (40a/19)

- *Pes Kisrā bu ḥāletden teṭayyür ü teşeʾüm idüp derūnuna ʿażīm hirās u bīm müstevlī oldı, velākin himmet-i mülūkāne muḳteẓāsı üzre, tecellüd ü teşebbüt idüp bir ferde keşf-i rāz itmemege tavṭīn-i nefs eyledi ammā refte refte esās-ı raḫne-dār-ı taḥammüli müşerref-i inhidām olmaġile muḥtāc-ı pāyendān-ı tedbīr olup ḫavāṣṣ-ı muḳarrebīni daʿvet ile erāhem-sāz-ı cemʿiyyet ve anlar ile ʿaḳd-i meclis-i meşveret eyledi.* (41a/2)
- *Ve ʿAbdu'l-muṭṭalib'den niyāz-mend oldı ki, ol vaḳitden bir sene mürūr itdikde ol ḫurşīd-i burc-ı saʿātiñe daḳāyiḳ-ı umūr ve aḥvālini muḥtevī nāme taḥrīri ile aña ifāde vü iʿlām eyleye, velākin bi-emri'llāh subḥaneh bir sene güzerānından muḳaddem kendiniñ kevkeb-i ḥayātı resīde-i ʿuḳde-i küsūf-ı memāt olmaġile necm-i ʿömri ġārib olup ve ʿaraṣa-i zinde-gānından ġāʾib oldı.* (67b/11)
- *ʿAlāyim ve āṣārından taḥṣīl-i ıṭṭılāʿ ḳılup ḳaṣd-ı āzār ile aña dırāz-dest-i gezend ü ızrār olmaḳ dāʿiyesinde olacaḳları muḳarrerdir, zīrā kütüb-i ḳadīmeden aḫz u istinbāṭ idüp dürer-i derārī-tāb kelimāt-ı selefden iltiḳāṭ olundıġı üzre işbu neyyir-i cihān-tāb-ı saʿd-ı iḳtirāniñ pertev-i ʿizz ü şānı ẓiyā-resān-ı çār cihet-i ʿālem ü ʿālemiyān olacaḳdır.* (76a/20)
- *Ve ḳısm-ı şāliṣ ol ṭāʾifedir ki, ne enbiyādan bir nebiyy-i hidāyet-i intimānıñ ribḳa-i milletine gerden-beste-i inḳıyād ve ne bir şerīʿat-i müstaḳille ibtikārı ile daʿvā-yı istibdād itmiş ola, belki mebde-i muḳaddeme-i ḥayātından maḳṭaʿ-ı ḫātime-i memātına dek levḥ-i ḫāṭır-ı heyūlāniyyü'l-meşāʿiri masṭar-ı keşīde-i keşmekeş tevḥīd ü işrāk olmuş ola.* (61b/9)
- *Pes senden ṭaleb-kārız ki ya anı bu mutaṣaddī oldıġı ḫuṣūṣdan keff ü menʿ idesin, veyāḫūd beynimize ḫaylūlet itmeyüp anıñla beynimizi taḫliye-sāz olasın.* (127a/16)
- *… ne enbiyādan bir nebiyy-i hidāyet-i intimānıñ ribḳa-i milletine gerden-beste-i inḳıyād ve ne bir şerīʿat-i müstaḳille ibtikārı ile daʿvā-yı istibdād itmiş ola.* (61b/9)
- *… ol ḥavālīniñ ahālīsi muḥannet-i ḳaḥṭ ve ġalāya mübtelā olup hemvāre sükkān-ı aḳṭār u emṣār daġdaġa-i istimṭār ile kāse-i kef-i destduʿāların vaḳf-ı deryūzekārī-i naḳd-i reḥā itmişler iken, ne bir ebr-i gevher-zā-yı ḥadīḳa-pīrā, mezāriʿ-i āmāllerine ḳaṭre-pāş olmaġile neşv ü nemā bulmuşidi ve ne nihāl-i ḫazān-zede-i emānīleri terbiyet-sāzī-i hevā-yı ared-i behişt-i feyżle meyve-nümā-yı berk ü nevā olmuşidi.* (34a/1)
- *Sen gerek sāʿatde eṭʿime-i nefīse ile çār pehlev-sāz-ı miʿde-i ḥırṣ u āz ol, gerek ʿömrüñ olduḳça seniñ içün mertebe-i sedd-i ramaḳ bir loḳma reh-yāb-ı dehlīz-i gülū olmaya.* (118a/16)
- *Cāʾizdir ki, yigirmi mihār-i şütrüñ ol vaḳitde ḳıymeti beş yüz dirhem ẕeheb olup yigirmi reʾs şütür ol miḳdār-ı zer-ḫālişden ʿavż ola, yāḫūd ol miḳdār-ı ẕeheb Ebū Ṭālib ṭarafından edā olunmuş olup şütürler server-i kāʾināt -ʿaleyhi eşrefü'ṣ-ṣalavāt- cānibinden iʿṭā buyurulmuş ola.* (89a/7)

- *Cā'izdir ki, ol vāḳı'ayı iki birāderler daḫī görmüşler olalar, veyāḫūd biri görüp ikisiniñ daḫī sebeb-i islāmı olmuş ola.* (122a/23)
- *Ol serveriñ nemāss-ı leb-i vāẕıḥu'ş-şenebi ḥālinde istīfā-yı ḥażż itdikden ṣoñra püserim daḫī seyr olınca nūş idüp sernihāde-i bālīn-i ḫāb oldı, bā-ān ki pīş-i ezīn pistānımda olan şīr-i püserime nā-resā-yı mertebe-i kifāyet olup her şeb-i gürisne ve leb-teşnelikden nāşī bükā ve enīni bizi remīde-i ḫāb ve mübtelā-yı sühre-i ıẕṭırāb ḳılmaḳ muḳarrer idi.* (49b/20)
- *Ve anlardan her mevlūd ki, gehvāre-güzīn-i vücūd ola, elbette anı görmege ṭālib ve ba'ẕı 'alāyimini tafaḫḫuṣ içün imtiḥāna rāġıb olurdı.* (36a/8)
- *… rūḥ-ı ẕav'-i şems-i ṭabi'atında laṭīfetü'l-cevher ol ecsām-ı nūrāniyyeden 'ibāretdir ki, teferruḳ u tebeddül ve temezzuḳ u taḫallül ḳabūl eylemez, ya'nī bir cevher-i müdrek-i biẕātih olup bedeniñ fenāsı ile fānī olmaz.* (135b/2)

4. 4. Cümle Başı Edatlarıyla Bağlanan Cümleler:

Bağlama grupları içinde yer alan cümle başı edatları "cümleleri mana bakımından birbirine bağlayan edatlardır. Daima cümle başında bulunurlar. Başında bulundukları cümleyi bazıları ondan sonra gelen cümle veya cümlelere, bazıları da kendisinden önce gelen cümle veya cümlelere bağlarlar."[62]

Metinde "çün, çünki, ammā, ammā çünki, eger, egerçi, her çend ki, her ḳaçan, mādām ki, vaḳtā ki, meger" cümle başı edatları cümleleri bağlama görevi ile kullanılmaktadır. Bu edatlar cümleleri Farsça kurallara göre bağlamaktadır. Dolayısıyla "ki" bağlama edatı ile bağlanan cümleler gibi bunlar da Türkçe cümle yapısına uygun değildir.

4. 4. 1. "Çün" ve "Çünki" cümle başı edatıyla bağlanan cümleler:

Türkçeye Farsçadan girmiş olan "çün, çünki" kendisinden sonra gelen cümleyi "sebep, zaman, şart vs." ilgileriyle bir sonraki cümleye bağlayan bir cümle başı edatıdır. Metinde geçen bu tür cümlelerde çün ve çünki "-IncA" zarf-fiil ekinin fonksiyonunu üstlenmiştir.[63]

Metinde bu cümle başı edatıyla bağlanmış cümlelere az da olsa rastlanmaktadır. Örnekleri şu şekildedir:

- *Ve'l-ḥāṣıl **çün** bunlar ḫuṣmā ile ḥarbe ṣarf-ı himmet idüp berṭaraf-sāzī-i muḫālifīn içün beẕl-i ḳudret ḳarār-dāde oldı, ittifāḳ-ı ṭarafeyn ile sene-i ātiye ḥulūlünde ḳıyām-ı Sūḳ-ı 'Ukāż mevsimi muḥārebeye tevā'ud ve fayṣal-sāzī-i keşmekeş-i ḫuṣūmet içün ta'ahhüd itmişler idi.* (80a/14)

[62] Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul 1997, s. 354.
[63] İsmet Cemiloğlu, Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde "Çün"lü cümleler, **Türk Dili**, 510, Haziran 1994, s. 409–413.

- ***Çünki*** *bu şeb-hengām güẕerān olup tebāşir-i seḥer nümāyān ola, eşrāf-ı ḳavmden bir gürūh-ı enbūh ile bu mevẕuᶜda ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet olup mutaraṣṣıd olalım.* (93a/22)
- ***Çünki*** *ser efrāḫte-i tecessüs olup ṭaraf-ı ᶜuluvve refᶜ-i başar eyledim, gördüm ki, sābıḳan Ḥirā'da muᶜāyene ḳıldıġım melek-i mükerremdir.* (108a/1)
- ***Çünki*** *ol ġā'ile zā'ile oldı, yaᶜni Buḫtunnaṣar ser-mest-i ṣaḥbā-yı bevār oldı, ḫaber-i ḳaṣd-ı ḫuceste-eṣer vesāteti ile mesmuᶜları olıcaḳ, el-ᶜavd-i Aḥmed maṣadāḳı üzre bilād-ı ᶜAraba ᶜavdet eyledi.* (6b/11)
- *ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ āvāze-i tekbīri* ***çünki*** *resīde-i semᶜ-i ṣaġīr ü kebīr oldı, ḥuṣūl-i merām ile şād-gām oldıġı maᶜlūmları olup "Bu biᵓr-i zemzem İsmāᶜīl'den mevrūṯumuzdur." deyü istiḥḳāḳda tesāvī daᶜvāsıyla kendilerin teşrīk itmek ṭalebinde oldılar.* (21a/8)
- *Ebrehe* ***çünki*** *bilād-ı Ḥabeşe'ye vāṣıl ve sarāy-ı necāşīye dāḫil oldı, ḳavminiñ sergüzeştini ᶜalā vuḳūᶜa mutaṣaddī-i taḳrīr olmaḳ dāᶜiyesiyle zānū-zede-i pīş-gāh-ı serīre-i ᶜālem-maṣīri olup ḥekeyāt-ı sergüzeşt-i ḳavm resīde-i maḳṭaᶜ-ı taḳrīr oldıġı ān ol mürġ-i dünbāledev-i cān-şikār serpençesinde müheyyā olan seng-pāre-i āheng-zārı bī-direng ü teᵓḫīr ḥavāle-i ser-i Ebrehe-i tīre-ẕamīr ḳılup fi'l-ḥāl vāṣıl-ı derekāt-ı saᶜīr ḳılmışidi.* (29b/23)
- ***Çünki*** *ibtidā-i ḥamlimden altı ay mürūr itdi, beyne'n-nāᵓim ve'l-yaḳżān baña bir şaḥış nümāyān olup "Ne maḳūle gevher-i cihāntābıñ nigīn-dān-ı faṣṣ-ı vücūd-ı behbūdı oldıġıñ maᶜlūmuñ mıdır?" didi.* (34a/19)
- *Ve ol ḥālet ber ṭaraf olup incilā ḥuṣūlinde ol tābende-aḫter-i pākize-güheriñ cemāl-i āfitāb-ı manżarına* ***çünki*** *naẓar ḳıldım, bedr-i ezherden enver görüp ol ḥavālīyi revāyiḥ-i müşg-i eẕfer ile muᶜaṭṭar iḥsās itdim.* (37b/12)
- *…* ***çünki*** *Āmine'den āṣār-ı ṭalaḳ żāhir oldı, ben anda ḫāẕır idim.* (38a/14)

4. 4. 2. "ammā" cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

"ammā" cümle başı edatı metinde bağlama edatı olarak kullanılmış olduğu gibi cümle başı edatı olarak da kullanılmış ve cümleleri Farsça kurallara göre birbirine bağlamıştır. Bu cümle başı edatının da cümleleri "sebep, zaman, şart vs." ilgisiyle birbirine bağladığı görülmektedir.

- ***Ammā*** *her vaḳitde ki, ol ḫānsālār-ı niᶜmet-i hidāyet -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ḥaẕreti dāḫil-i cemᶜiyyet olup tenāvül-i ṭaᶜāma raġbet-fermā olalar, ᶜale'l-ᶜāde tehiyye-sāz olduḳları ṭaᶜāmdan ḥuẕẕārıñ cümlesine şibᶜ mertebesi ḥuṣūlünden ṣoñra āvānīde ṭaᶜām-ı vāfir baḳiyye ḳalurdı.* (69b/13)
- ***Ammā*** *ol maḥalde Ḥaẕret-i Fāṭımatü'z-zehrā -raẕiya'l-lāhu ᶜanhābaᶜẕı muṭṭaliᶜ olanlarıñ iḫbārı ile ol ḥālden ḫabīr olmuş sürᶜat ü şitāb ile geldi.* (131b/5)

- ***Ammā*** *zamān-ı vaẕᶜ-ı ḥaml ki ḳarīb oldı, ol kimse baña tekrār ẓāhir ü bedīdār olup didi …* (34b/6)

4. 4. 3. "ammā çünki" ile bağlanan cümleler:

- ***Ammā çünki****, birāderim ᶜĀmir daḫī silk-i ehl-i islāma münselik ü muntaẓam oldı, muḳaddemā baña derkār ḳıldıġı kūpāl-i ṭaᶜn u serzenīşi aña ḥavāle ider olup ben ol taḳrīb ile nīş-i āzārından sālim olmuşidim.* (118b/2)
- ***Ammā çünki*** *ricāl-i ḳāfile daᶜvet-i Buḥeyrā'ya icābet eylediler, Ebū Ṭālib daḫī müsāᶜade-fermā-yı ᶜaẓīmet olup ol mesned-güzīn-i ᶜizz u iclāl henūz sinn ü sāl cihetinden nā-resīde-i sinn-i ricāl olduḳlarından nāşī ol daᶜvete teklīf-fermā-yı ḥuẕūr olmaġla zaḥmet-resān olmayup ricāl-i ḳāfile bi't-tamām müteveccih olıcaḳ ol ḥaẕret taḫallüf-fermā olup ḫayme-gāhda ārām itmişidi.* (74a/17)
- ***Ammā çünki*** *ol şeh-süvār-ı sedre-güẕārı āġūşuma alup ol etān-ı bītāb ve tuvāna süvār oldum, anı ol mertebe çālāk u reh-vār olmuş buldum ki, refīḳlerimiz merkeblerine her ne ḳadar mihmīz-engīz-i cedd ü iḳdām olup aᶜmāl-i tāziyāne-i ihtimām iderler idi, yine pesmānde ḳalup benimle hem-pā olmaḳ mutaṣavver olmaz idi.* (50a/23)

4. 4. 4. "eger" cümle başı edatıyla bağlanan cümleler:

"eger" cümle başı edatı iki veya daha fazla cümleyi şart ifadesiyle birbirine bağlamaktadır. Metinde yer alan "eger" cümle başı edatı ile bağlanmış cümlelerden birincisinin yüklemi şart kipi yahut istek kipi ile çekimlenmiş bir fiildir. "eger" edatıyla bağlanmış olan ve birinci cümlesi, yüklemi şart kipi ile çekimlenmiş bir fiil olan cümleler bu çalışmada zarf-fiil grubu olarak kabul edildiği için burada sadece birinci cümlesinin yüklemi istek kipi ile çekimlenmiş bir fiil olan örneklere yer verilecektir.

- *… eger sen bu emr-i faẕīᶜa cesāret idesin, senden ṣoñra cemᶜ-i keşīr saña ittisā ve ᶜuẕmā-i Ḳureyş bi-ḫaẕāfīr hem saña iḳtidā idüp bu vaẕᶜ-ı nā-ḳabūl baᶜde'l-yevm maṭrūḳ u maᶜmūl olur.* (24a/5)
- *Eger ol yevm-i mevᶜūd bu vaḳitde meşhūd olaydı, destiñi saḫt-gīr-i īḳāż u tenbīh olup ṣūret-i ḥāli ᶜalā mā hüve'l-vāḳiᶜ saña irāᵓat idüp elān beynimizde cereyān iden maḳāli teẕekkür itmedikçe destiñi rehāsāz olmazdım.* (59a/9)
- *… eger ki bu naḳliñde rāst-güftār olasın, maᶜlūm ve meczūmuñ olsun ki, Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh'a vürūd iden melek-i mükerrem sābıḳan Mūsā'ya tebliġ-i vaḥy-i ilāhī ile nāzil olan nāmūs-ı ekberdir.* (104a/8)

4. 4. 5. "egerçi" cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

"Egerçi" cümle başı edatı başına geldiği cümleyi bir sonraki cümleye "her ne kadar" ifadesiyle bağlamaktadır. Bu bağlanma sırasında ikinci cümle genellikle "ammā, ancaḳ, lākin, velākin, velīkin" bağlaçlarından biri ile başlamaktadır. Fakat metinde bu gibi bağlaçların bulunmadığı örneklere de rastlanmaktadır.

- ***Egerçi*** *mebde-i tārīḫ-i ḫilḳatim nā-maᶜlūmum ve miḳdār-ı imtidād-ı ᶜömrüm ġayr-ı meczumumdur,* ***ancaḳ*** *emr-i mübdiᶜü'l-bedāyiᶜ ile ḥacb-i ilāhiyyeden ḥicāb-ı rābiᶜde bir necm-i zāhir sātıᶜ u žāhir olur ki, bir defᶜa tulūᶜı ile defᶜa-i uḫrāsı mābeynine yetmiş biñ yıl taḫallül ider.* (2a/9)
- *… Ḫuleyl'iñ ḥızāne-i taṣarrufunda muḳtenī olan ḳalāyidü'ş-şeref-i veżāyif-i ḥidemāt* ***egerçi*** *Ḥubbā içün mevrūş olduġundan nāṣī aña intiḳāl muḳteżā-yı žāhir-i ḥāl idi,* ***lākin*** *ünūṣiyyeti cihetinden ol maḳūle emr-i ḫaṭīre bi-nefsihā ḳıyām ve mübāşeretden ḳūteh-dest-i istīhāl olmaġile Ḳuṣayy dāmādı bulunduġundan nāṣī Ḫuleyl ol vażīfe-i şerīfeyi aña vaṣiyyet itmişdi.* (13a/20)
- ***Egerçi*** *seniñ içün yehūd ṭāᵓifesinden iḫtirāz üzre oldıġım cihetden ṭaraf-ı Şām'a ḥareketiñ ḥilāf-ı dil-ḫāhımdır,* ***velākin*** *mess-i ḥācet bi'l-iḳtiżā aña ilcā itmişdir.* (82b/16)
- *Ve eşher aḳvāl* ***egerçi*** *"ᶜām-ı fīlde vuḳūᶜı" der,* ***velākin*** *vaḳᶜa-i aṣḥāb-ı fīl beyānı ṣadedinde ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ vechinde nūr-ı nebevī müşāhede olunmaḳ rivāyeti ki, ekṣer kütüb-i tārīḫ ve siyerde mesṭūrdur.* (35a/18)
- *Pes ᶜAbdu'l-muṭṭalib bī-tevaḳḳuf evlād-ı kirāmīsini daᶜvet ve itmām-ı dāᵓire-i cemᶜiyyet idüp rüᵓyāsını der-miyān etdikde* ***egerçi*** *ṣūret-i iṭāᶜat ibtidā ᶜAbdu'l-lāh'dan ser-zede-i žuhūr oldı,* ***velākin*** *baḳiyyesi daḫī bilā tereddüd gerden-beste-i ribḳa-i teslīm ü inḳıyād olup beynlerinden birini taᶜyīn içün çāre-cū-yı tedbīr olduḳlarında bu maḳūle umūr vuḳūᶜunda beyne'l-ᶜArab maᶜhūd oldıġı ṭarīḳa üzre sihām-ı ezlāma dest-yār-ı istiᶜānet oldılar.* (23b/1)

4. 4. 6. "mādām ki" cümle başı edatıyla bağlanan cümleler:

Bu cümle başı edatı başına getirildiği cümleyi bir sonraki cümleye "değil mi ki, -diği için, -diğine göre" anlamlarını ifade ederek sebep göstermek için bağlar.

- ***Mādām ki*** *anlar maḳṣadımıza ḥaylūlet ṣadedinde olmayalar, ᶜurża-i sihām-ı ıżrār olmamaḳ muḳarrerdir.* (27a/9)
- *Ol ḳıble-gāh-ı enām ve kaᶜbe-i merāmıñ pīş-gāh-ı muᶜallā-maḳāmı ḥālā maṭāf-ı melāᵓike-i kirām olmaġile* ***mādām ki*** *anlarıñ ṭavāf u ziyāretleri tamām olmaya, benī Ādem'den bir ferd içün anı görmege muraḫḫāṣ olmaḳ muḥaldir.* (40b/6)
- *Ve* ***mādām ki*** *erīke-nişīn-i mesned-i ḥayāt idiler, server-i enbiyā - ᶜaleyh-i şerāᵓifü't-teḥāyā- anlar ile iktifā buyurup zevce-i uḫrāyı hem-firāş buyurmaġa raġbet-fermā olmadıḳları müttefeḳun ᶜaleyh cumhūr-ı mehere-i fenn-i ḥadīṣ ve siyerdir.* (89a/16)
- *Ancaḳ* ***mādām ki*** *cān-ı żaᶜīf-i pür-ḫelecān ḫacle-güzīn-i cism-i bī-tāb ve tuvān ola, seniñ gül-berg-i nāz-perverd-i vücūd-ı behbūduñı nīş-i āzār-ı nigāh-ı neżżār-ı keyān-ı peşşe-girdārdan güle-dūzī-i kālā-yı ṭabaḳāt-ı dīdeden ṣıyānet-sāz olmaḳ mültezem-i żimmet-i himmetimdir.* (110b/7)

- *… **mādām ki** cān-ı nā-mihribān-ı kālbüd-i nā-tuvānımla peyvend-sāz-ı irtibāṭ ve taᶜalluḳdur, andan iḫtiyār-ı müfāraḳat pey-bürde-i derece-i istiḥāletdir.* (111b/22)
- *Va'l-lāhü'l-ᶜażīm, **mādām ki** ḥālā ḳarīn-i ḳabūlüñ olan dīn-i Muḥammedīden dāmen-keşīde-i rücūᶜ u firāġ olup Esāfe ve Nāᵓile'yi ṣüret-i ḳabūl ile mass itmeyesin, benim içün ekl-i ṭaᶜām ve şürb-i şerāb ḥarāmdır.* (117b/23)
- *Perverdigār-ı ᶜālem ve ᶜālemiyān ḥaḳḳiçün **mādām ki** cān-ı ẕaᶜīf-i Ebī Ṭālib kār-güẕār-ı kişver-i cism-i nātüvāndır, seniñ güşe-i dāmān-ı nezāhat-ṭırāzıñ ḫār-zār-ı düşmenān-ı ᶜadāvet-şiᶜārdan ṣıyānet anıñ mültezem-i ᶜuhde-i ḳudretidir.* (128a/15)

4. 4. 7. "her çend / her çend ki" cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

Bu cümle başı edatı başına geldiği cümleyi "her ne kadar" anlamıyla bir sonraki cümleye bağlar.

- ***Her çend** ḥareket ve seyrde mutaṣaddī olsa, ol daḫī anıñla müteḥarrik ü sāᵓir ve direng-i tevaḳḳuf itse ol daḫī anıñla ṣābit ü vāḳıf olur.* (56a/21)
- *Ammā şaṭr-ı mescid-i ḥarām-ı muᶜallā maḳāma **her çend ki** mihmīz-engīz-i teberrüzīn-i sertīz-i zecr ü iḳdām oldılar, güveh-i āhenīn gibi bulındıġı maḥalde mekīn olup ol ḳavāᵓim-i ẕaḫm-ı metīn ile gūyā ki mīḫ-kūb-ı zemīn-i temkīn olmaġile bir ḥaṭve taḥrīke imkān olmadı.* (29a/10)
- *… ol seng-dilān-ı nā-sütūde-ḫıṣāl **her çend ki** mažhar-ı tenbīhāt-ı ḥaẕret-i izd-i müteᶜāl olmaġile gūşmāl olunmuşlar idi, bir vecihle ḫāb-ı sengīn-i naḫūt ve ḫaylādan teyaḳḳuż ve intāha mecāl olmadı.* (29a/18)
- *… **her çend ki** ol vādīleri tafaḫḫuṣ u tecessüs ile pūyān ve muṣādif oldıġı reh-revān-ı bādiye-peymādan pürsān oldı, ve nām ve nişānına ẓafer-yāb-ı fevz ü ıṭṭılāᶜ olmaḳ pey-bürde-i ser-menzil-i yeᵓs ü imtināᶜ olıcaḳ ḳarār virdi …* (54b/18)

4. 4. 8. "vaḳtā ki" cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

Arapça "vaktâ" ile Farsça "ki"nin birleşmesinden meydana gelmiş bulunan bu edat başına getirildiği cümleyi "ne zaman ki, -dığı zaman" ifadesiyle bir sonraki cümleye bağlar.[64]

- ***Vaḳtā ki** server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi ezkiyyü't-taḥiyyāt- edā-yı ṣalāt içün yemīn ve yesār-ı reh-güẕāra ẕiyā-pāş-ı envār olaraḳ nümāyān olup rükn-i yemānī ile ḥacer-i esᶜed beyninde taḥrīme-bend-i ṣalāt oldı, ol maḥalde eşrār-ı işrāk-şiᶜār-ı müşrikīn ki, eṭrāfında ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet olup Ebū Cehl-i zişt-gerdārıñ ol ḥabīb-i kird-gār cenābına*

[64] Şükrü Halûk Akalın, Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler, **Türk Dili**, 518, Subat 1995, s. 156-163.

mübāşir-i ḳaṣd u ıẕrār oldıġına dīde-dūz-ı intiżār olmuşlar idi. (130a/17)

- *Ve baᶜde zamān* ***vaḳtā ki*** *ol hādī-i kāffe-i ümem biᶜset ile münevver-sāz-ı çār-cihet-i ᶜālem oldı, şifā-ḳabūl-i nūr-ı islām ile tenvīr-i żalām ḳılup müstehām idüp müşāhede ḳıldıġı umūrı ol şefīᶜ-i yevm-i nuşūruñ maᶜrūẕ-ı ḥuẕūr-ı fāᵓiẕu'n-nūrı ḳılmışidi.* (38b/19)
- ***Vaḳtā ki*** *maṣlaḥat-ı ticāret ḳarīn-i itmām ve meşᶜale-i dād u sited resīde-i encām ve ḳāfile-i Şām ṭaraf-ı Mekke'ye imāle-i licām ḳılup ḳāfil-i cānib-i ḥarām oldılar, ḥareketleri mevsim-i temmūz-ı pāşne-sūza muṣādif olup bir günde ki, vaḳt-i hācirede iştidād-ı ḥarr ile rūy-ı deşt ve hāmūn-ı şiddet-i germādan külḫen-nümūn olmuş idi.* (85a/7)
- *Andan ṣoñra* ***vaḳtā ki*** *Meysere daḫī Mekke'ye vāṣıl ve devlet-ḫāne-i Ḫadīce-i kübrāya dāḫil oldı, pīş-gāhında taḳdīm-i merāsim-i itmām-ı ḫiẕmet ile sernihāde-i zemīn-i ᶜubūdiyyet olduḳda Ḫadīce aña keyfiyyet-i taẕlīl-i melekīni müşāhede itdiklerini naḳl u ḥikāyet idicek Meysere daḫī Şām'dan bu cānibe ḳufūl u iyāb vaḳtinden ḥavālī-i beled-i ḥarāma vuṣūlleri vaḳtine gelince ol keyfiyet ᶜale'l-istimrār meşhūdları oldıġın ḥikāyet ve ol ḥaẕret ḫuṣūṣunda Nasṭūrā-yı rāhibden ve eşnā-yı beyᶜ ve şirāda imtiḥānen teklīf-sāz-ı taḫlīf olan şaḫṣ-ı sālifü'ẕ-ẕikrden mesmūᶜı olan kelāmı ᶜalā vuḳūᶜa rivāyet eyledi.* (86a/1)
- *Ḥaẕret-i Ḫadīce-i kübrā -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā-* ***vaḳtā ki*** *Meysere'den iyāb ve ẕehābda muᶜāyene ḳıldıġı irhāṣātı ve baᶜẓı güşāde-çeşmān-ı ehl-i kitābdan mesmūᶜı olan aḳvāl ve rivāyātı istimāᶜ ḳıldı, kānūn-ı derūn-ı sūziş-i maşḥūnundan zebāne-keş-i işteᶜāl u iltihāb olup ezcān u dil rāġıb-ı pürsitārī-i sidre-cenāb olmuşidi.* (86a/18)
- ***Vaḳtā ki*** *Ḥuşeyn ḫurūc murād eyledi, resūl-i mükerrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ḥuẕẕār-ı aṣḥāba anı menziline varınca teşyīᶜ ile fermān-fermā oldılar.* (124a/2)

4. 4. 9. "meger" cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

Bu cümle başı edatı ile bağlanmış cümlelerle ilgili örneğe metinde fazla rastlanmamaktadır. Rastlanan örneklerin birinde "meger" önüne geldiği cümleyi bir sonraki cümleye bağlarken, bir örnekte de "meger ki" cümle başı edatı başına geldiği cümleyi kendisinden önce gelen cümleye bağlamıştır.

- *Ve ol eşnāda* ***meger*** *Ebrehe'niñ gerden-girifte-i kemend-i baṭş ve ḳaḥrı olmaġile pā-beste-i ġıll ve ẕill-i ḥabs ve esri olan mażlūmān-ı dil-şikesteden Ẕū-nefer ile ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ sābıḳā-i muᶜarefesi olmaḳ mülābesesiyle ᶜaskere vāṣıl olduḳda ibtidā aña mülāḳī olup menhūb olan iki yüz reᵓs baᶜīrini taḫlīṣ bābında andan çāre-cū-yı istirdād olmuşidi,* ***velākin*** *Ẕū-nefer ol ḫuṣūṣda bi-nefsihi çāre-sāzī-i iᶜānetden kūte-dest-i ᶜacz olup bāzū-yı iḳtidārı ol dereceye nā-resā olduġın beyān eyledi.* (27a/21)

- *… benim içün anı terk ü ferāġ emr-i muḥāl ve meslūbü'l-iḫtimāldir,* ***meger ki*** *ben naḳdīne-i ḥayātı teslīm-i ḫazīne-i ḳābıżu'l-ervāḥ ḳılam.* (128a/6)

METİN
SİYER-İ NEBİ

1b[65]

(1) Nāgāh oldı bu dem-i feyż ittisāfda
Peyveste gūş-ı ḫāṭıra bu dil-nişīn ṣadā
(2) Ḫallāḳ-ı kā'ināt ki ḫalḳ itdi ʿālemi
Īcād-ı nūr-ı Aḥmed ile ḳıldı ibtidā
(3) Ketm-i ʿAdem'den oldı onūr ile kā'ināt
Ṣaḥn-ı baṣīṭ-i ʿāleme rehyāb-ı ihtida
(4) Ey ḫutbeḫān-ı maḥfil-i naʿt-ı Muḥammedī
Ol sünnet-i seniyyeye ḳıl sen de iḳtidā
(5) ʿĀrif-i faḳīri ġarḳ-ı yem-i maʿsiyet ḳoma
Ey baḥr-i cūd u re'feti zeḫḫār olan ḫudā

(6) İrādet-i ḥaẓret-i müfīẓu'l-cūd ifāẓa-i nūr u cūd ile ināre-i maḥfil-gāh-ı (7) şühūda taʿalluḳ etdikde evvelīn-i kevkeb-i veḳḳād ki, ufḳ-ı tekvīn ve icāddan (8) ser-berāverde-i ṭulūʿ ve suṭūʿ olmuşdur, nur-ı bahāru'z-zuḥūr, Muḥammedī (9) ve tebāşīr-i ṣubḥ-ı ʿālem, efrūz-ı rūḥ-ı Aḥmedīdir. Ol bābda viṣāḫu'ṣ-ṣadr-ı (10) ʿilm ü īḳān olmaġa şāyān olup silsiletü'ẕ-ẕeheb-i esānīd-i maḳbūle ile (11) āvīze-i ṭāḳ-ı muʿallā-revāḳ-ı ḳabūl ve iẕʿān olan şeb-çirāġ-ı girān-kadr-i (12) cevāhir-i eḥādīṯ ü aḫbar cümlesinden biri Cābir -raẓiya'l-lāhu ʿanh- (13) merviyyātından olan ḥadīṯ-i şerīfdir ki: Cābir -raẓiya'l-lāhu ʿanh- قلت (14) عن اول شئ خلقه الله قيل الاشأ يا ر سول الله□ى انت وامى الخ□رنى (15) deyü ol mişkāt-ı ʿizz ü ʿalādan iḳtibās-ı nūru'l-envār-ı hüdā ile (16) istikşāf-ı ḥāl ḳıldıḳda cenāb-ı ḥaẓret-i rumūz-āmūz ماوحى (17) عليه وعلى اله وصحبه şerā'ifü't-teslīmāt ve't-teḥāya daḫī "Yā Cābir

2a[66]

(1) ان الله قد خلق قبله الاشياء نونبيك من نوره " buyurmaġla tenvīr-i müddeʿā (2) buyurmuşlardır. Yine bu bābda Kitābu't-teşrīʿāt fi'l-ḫaṣāyiṣü'l-muʿcizāt (3) nāmı ile mevsūm olan te'līf-i bahirü'l-iʿtibārdan ʿallāme-i Ḥalebī'niñ (4) menḳūlātından olup Ebū Hurey-

[65] 1b [9] viṣāḫu'ṣ-ṣadr-ı: H viṣāḥu'ṣ-ṣadr //
[66] 2b [15] Cebra'īl: H cibrīl // [16] tekerrür-i: H mükerrer // [20] idügin: H idigin //

re rivāyeti ile meẕkūr olan nevādir-i āṣārdandır (5) ki: Ol reh-nümā-yı ṭarīḳ-i yaḳīn, yaʿni cenāb-ı ḥabīb-i rabbü'l-ʿālemīn -ṣalla'l-lāhu (6) ʿaleyhi ve ʿalā ālihi ve ṣaḥbihi ecmaʿīn- ḥaẕreti bir vaḳit ḫuceste hengāmda (7) bülbül-i gülşen-sarāy-ı ʿilliyyīn " نسرطائرسدرهمكين " yaʿni Cibrīl-i Emīn'e (8) ʿömrünüñ miḳdārın suᵓāl ve istifsār buyurduḳda ol daḫī cevābında (9) didi ki: "Egerçi mebde-i tārīḫ-i ḫilḳatim nā-maʿlūmum ve miḳdār-ı imtidād-ı ʿömrüm (10) ġayr-ı meczumumdur, ancaḳ emr-i mübdiʿü'l-bedāyiʿ ile ḥacb-i ilāhiyyeden ḥicāb-ı (11) rābiʿde bir necm-i zāhir sāṭıʿ u żāhir olur ki, bir defʿa ṭulūʿı ile defʿa-i (12) uḫrāsı mābeynine yetmiş biñ yıl taḫallül ider, ol kevkeb-i dürrīniñ (13) ol muṭṭaliʿ-i celīsinden yetmiş iki biñ kere ṭulūʿ ile rū-nümā olduġı (14) meşhūdum olmuşdur." didikde ol tābende-aḫter-i burc-ı levlāk ḥaẕreti (15) cevabında "Ey Cebraᵓīl! Ḳasem ol rabb-i celīle ki, ol kevkeb-i münīriñe (16) tekerrür müşāhedesi ile dīde-ḳarīr olmuşsuñ, ben idim." deyü tevcīh-i (17) maḳāl ile taḥḳīḳ-i keyfiyet-i ḥāl buyurdular. Velḥāṣıl **(H2b)** ol nūr-ı muḳaddes-i (18) sāṭıʿu'ż-żuhūruñ ḫalḳ ve īcādı cemīʿ-i maṣnūʿātdan aḳdem ü esbaḳ (19) oldıġı belki māddetü'l-aṣl-ı ʿālem-i ʿālemiyān olup cümle maṣnūʿāt (20) andan maḫlūḳlar idügin nāṭıḳ aḫbār-ı keşīre ve āṣār-ı şeḥīre vürūd (21) etmişdir. Pes ez-ān ḥaẕret-i kār-sāz-ı ʿālem cenāb-ı ṣafiyy-i mükerremi, yaʿni (22) ebu'l-beşer olan Ḥaẕret-i Ādem'i aḥsen-i ṣūret üzre perdāḫte-i yed-i (23) ḳudret ḳıldıḳda ol nūr-ı cihān-efrūzı żahr-ı Ādem'de mūdiʿ ve

2b[67]

(1) ve meknūz ḳıldı. Ol gevher-i ʿālem-tāb-ı mükerremi nigīn-dān-ı cebhe-i Ādem'de (2) taʿbiye-sāz olmaġla mānend-i āfitāb-ı raḫşān-ı zemin ve āsmānı ẓiyā-resān ḳılmışdı. (3) Andan soñra ol nūr-ı bahirü'l-iʿtibār Şīṯ Nebī'ye zīb-i nāṣıye-i iftiḫārī (4) oldı. Ve Şīṯ Nebī evlād-ı Ādem'iñ üçüncisi olup ve her bār haẕret-i (5) Ḥavvā bār-dār olduḳça ol maṭlaʿ-ı şerefden diraḫşān olan necm-i saʿādet (6) nişān-ı ferḳadān gibi tev-ᵓemān olmak muṭṭarīd iken ikinci defʿada Ḥaẕret-i (7) Şīṯ'e ḥāmil olup ol cevher-i şemīn ol nūr-ı güzīn-i pirāye-i cebīni (8) olmaġla ekremen bir nevbetinde ṣadef-i bahrü'ş-şeref-i baṭn-ı ḥavvādan luᵓlū-i (9) lālā-yı vücūd-ı Şīṯ Nebī-yi yektā vücūda gelmişdir. Ve silkü'l-lāl-i dendānı, (10) rişte-keşīde-i intiẓām olmaḳ mertebesine dek baṭn-ı māderde mekṣi (11) rivāyeti ve ṣafvet-i cild-i Ḥavvā nūr-ı bāṣıraya ḥaylūlet itmeyüp Ḥaẕret-i (12) Ḥavvā'nıñ ḥamli ḥālinde temāşā-yı cemāl-i Şīṯ ile temettüʿi baʿẓı kütüb-i siyerde

[67] 2b [8] ekremen: H ikrāmen leh //

(13) mesṭurdur. Ve Ḥaẕret-i Ādem'iñ evlādı bir rivāyetde ḳırḳ nefer ve bir (14) rivāyetde yüz yigirmi **(H3a)** ve rivāyet-i uḫrāda yüz seksen nefer olup (15) ve ḥīn-i vefātında evlād ü aḥfādından mevcūd bulunanlar ḳırḳ biñ (16) nefere bāliġ olduḳları baᶜẕı kütüb-i siyerde meẕkūrdur. Ve Ḥaẕret-i (17) Ṣīṣ Nebī kendi iḫvānı olan evlād-ı Ādem miyānlarında ḥāmil-i nūr-ı (18) nebevī olmaḳ şerefin iḥrāz ile birāderlerinden kūy-rübā-yı imtiyaz olup (19) veṣāyet-i ebu'l-beşer ile ser-efrāz oldı. Ve ḥaẕret-i ebu'l-beşeriñ (20) aña cümle-i veṣayāsındandır ki: "Ḥālā ol nūru'l-bāhiru'z-zuhūr-ı Muḥammedi (21) ki, farḳ-ı ferḳadān-sāyiñe tāc-baḫş-ı saᶜādet-i sermedīdir, iltizām-ı ḥıfż (22) u iḫtirāmında pervāne-vār-ı kemer-bend-i ihtimām olasın. Yaᶜni muḳteẕā-yı (23) beşeriyyet üzre dāᶜiye-i tenāsül muḳtaẕī-i izdivāc ü teᵓehhül olduḳda

3a[68]

(1) saña vācibdir ki, kemāl-i taḥarrī ile rabbābu'l-ḥicāl-i serā-perde-i ᶜişmetden (2) bir dūşīze-i ḫacle-gāh-ı ᶜiffet iḫtiyār idüp ḫāst-gār olasın." (3) deyü ḳabāla-nüvīs-i vaṣiyyet-i müşfiḳāne olmuşdur. Ve bu daḫī tedāvül-i (4) eydī-i rivāyet ile resīde-i semᶜ-i ḳabūl olan aḫbārdandır ki: (5) Ṣulb-i Ḥaẕret-i Ādem Ṣafī'den ḥaẕret-i Ṣīṣ Nebī'den ġayrı nihāde-i (6) pehnā deşt-i vücūd ve cilve-nümā-yı sāḥa-i ṣaḥrā-yı şuhūd olan (7) ẕükūr ve ānāṣıñ birümmetihim rişte-i nesebi bürīde-i muḳrāẕ-ı inḳırāẕ olup (8) ilā-hāẕe'l-ān ḥadīḳa-ṭırāz-ı çār-bāġ-ı ᶜālem olan aġṣān-ı vücūd-ı (9) eşḫāṣ-ı benī Ādem bi'l-cümle devḥa-i ṣābitü'l-aṣl-ı vücūd-ı mekārim-nümūd (10) Ḥaẕret-i Ṣīṣ'den ḳāmet-efrāz-ı neşv ü nemā olmaġla Ṣīṣ Nebī cenābı (11) daḫī Ḥaẕret-i Ādem gibi ebu'l-beşer künyeti ile mükennā olmuşdur. **(H3b) ᶜUluvv-i rütbe-i (12) ecdād-ı ḥaẕret-i nebevī:** Ol şahbāz-ı ḳulle-i ḳadem ki, nūr-ı ezher-i ḥazret-i (13) nebiyy-i mükerremden ᶜibāretdir, bālā-ḫāne-i ervāḥdan nişīb-gāh-ı eşbāha (14) taḥrīk-i ḳademe-i ḥubūṭ u nüzūl etdikde her ḳanḳı devḥa-i sidre-sāy-ı (15) silsile-i neseb-i ẕevi'l aḥsāb ki, hemtālarından ser-efrāz ola, yaᶜni (16) her ḳanḳı ferzāne-i bī-müdānī ki, nezāhet-i seciyyet ve şerāfet-i ḫilḳat ciheti ile (17) etrābından mümtāz ola, anıñ tārik-i ferḳadān-sāyinde lāne-sāz-ı istiḳrār (18) olmaġla ser-efrāz olduġun nāṭıḳ eḥādīṣ-i şerīf vārid olup (19) cümleden ve Eṣlet İbnü's-Saḳᶜ rivāyeti ile lisān-ı muᶜciz-beyān-ı nebevīden (20) ṣudūrı resīde-i rütbe-i ṣübūt olan ḥadīṣ-i şerīfdir ki: "Ḥaẕret-i (21) ḫallāḳ-ı berāyā -celle ve ᶜalā- evlād-ı Ādem'den Ḥaẕret-i İbrāḥīm'i ışṭıfā (22) buyurup ḫalīl ittiḫāẕ itmişdir. Ve evlād-ı İbrāḥīm'den Ḥaẕret-i İsmāᶜīl (23) ve evlād-ı İsmāᶜīlden Nezzār'ı, ve evlād-ı Nezzārī'den Muẕar'ı ve evlād-ı

[68] 3a [1] rabbāb: H rabbāt // [11] ile: H'de yok // [14] ḳanḳı: H ḳanġı //

3b[69]

(1) Muẓar'dan Kenāne'yi, ve Kenāne'den Ḳureyş'i, ve Ḳureyş'den Benī Hāşim'i (2) ve benī Hāşim'den benī ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i, ve benī ᶜAbdu'l-muṭṭalib'den benim ẕāt-ı (3) sütūde simātımı ışṭıfā ḳılmışdır." deyü buyurmuşdur. (4) "**Beyt:** قريش لخير بني ادم، و خاير كريش بني هاشم، و خاير بني هاشم احمد رسول الاله الى العالم " (5) Bu daḫī ol kerem-i kāᵓināt -ᶜaleyhi ezkiyyü't-taḥiyyāt- ḥaẓretinden ᶜanᶜane-i (6) rivāyet-i şiḳāt ile mesmūᶜ olan aḫbār-ı ṣaḥīḥdendir ki: Bir vaḳt-i (7) ferḫunde-hengāmda berīd-i ḫuceste-nüvīd-i ḫallāḳ-ı güzīn, bebġā-yı gülşen-sarāy-ı (8) ᶜilliyyīn, yaᶜni Cebrīl-i Emīn nādī-i refīᶜü'ş-şān-ı nebevīde bu vecihle (9) **(H4a)** şekker-pāş-ı ḥikāyet oldı ki: "Ey ḫulāṣa-i maṣnūᶜāt, ve insānü'l- (10) ᶜayn-ı kāffe-i mevcūdāt, fermān-ı müstevcibü'l-iẕᶜān-ı ḥaẓret-i (11) ṣānīᶜ-i zemīn ve āsmān ile pīş-i ezīn meᵓmūren mānend-i maṭar-ı vābil (12) rūy-ı zemīne nāzil olup şarḳen ve ġarben basīṭ-i arẓıñ suhūl (13) ve ḫuzūnun yaᶜni sercümle-i feyāfī-i deşt ve ḥāmūnun bīḫte-i pervīzen-i (14) tefaḫḫuş etdim. Ḳabīle-i Muẓar'dan ekrem ḳabīle bulmadım. Yine emr-i ḫālıḳ (15) u'l-ḳaviyy ve'l-ḳadr ile ḳabāᵓil-i Muẓar'ı daḫī yek-be-yek sencīde-mīzān-ı (16) tefaḳḳud eyledim. Anıñ daḫī ḳabāᵓili miyānında ḫayr u şeref cihetinden Kenāne'den (17) ercaḥ ḳabīleye müsādif olmadım. Ve yine meᶜmūr olup ḳabāᶜil-i (18) Kenāne'yi daḫī tecessüs ve intiḳād ile enāmil-fersā-yı istiḳṣā oldum. (19) Ḳureyş'den eşref ḳabīleye dūçār olmadım. Ve yine emr-i ilāhī ile neseb-(nāme-i) (20) ḳabāyil-i Ḳureyş'e daḫī imrār-ı naẓar ile varaḳ-gerdān-ı taṣaffuḥ oldum. Ḳabīle-i (benī) (21) Hāşim'den ekrem ḳabīleye żafer bulmadım. Ve yine meᵓmūren yegān yegān (22) silkü'l-lāl-i ferāyid-i nüfūs-ı ekārim-i benī Hāşim'i enāmil-i tedḳīḳ ve imᶜān (23) ile rişte-keş-i muḳāyese ve imtiḥān oldum. Fi'l-cümle seniñ cevher-i nefīs-i

4a[70]

(1) vücūd-ı maᶜālī-nümūduña ᶜadīl olur bir gevher-i şemīn-i perveriş-yāfte-i ṣadef (2) īcād ve tekvīn olmadıġı meczūm-ı bāṣıra-i yaḳīnim olmuşdur." deyü (3) ḫātime-pirā-yı ḳabāla-i maḳāl oldı. **ᶜArabiyye:** قريش لخير بني ادم، و(4) خاير كريش بني هاشم، و خاير بني هاشم احمد رسول الاله الى العالم (5) Ve siyāḳ sibāḳ üzre bu ebyāt segāne-elmās-ı müşelleşü'z-zevāyā (6) **(H4b)** gibi maᶜden-i cevāhir-i eşᶜār-ı belāġat-intimā olan ṭabᶜ-ı Ebī Ṭālib'den (7) serzede-i bürūz olmuşdur. اذا اجتمعت يوما قريش لمفخر فعبد مناف سرها و صميمها، وان خصلت انسان عبد منافها، ففنهاشم شرفها و قديمها، و ان فخرت يوما فان كريمها، (10) محمدا، هوالمصطفى من سر ها و Ve Kitāb-ı iᶜlāmü'n-nübüvve-i Māverdīniñ

---

[69] 3b [14] tefaḫḫuṣ: H tefaḥḥuṣ // etdim: H itdim // [16] ḳabāᵓili: H ḳabāyili // u: H'de yok // [19] nāme: N'de yok // [20] benī: N'de yok //

[70] 4a [1] gevher-i: H güher // [3] ᶜarabiyye: H beyt // [11] celįlü'l-|avāyidindendir: H celīsü'l-ᶜavāyidindendir // [14] ābā-i: H ābār // [14] pākize-nihādınıñ: H pākize-nihādıñ //

reşkīn-sāz-ı (11) revāyiḥ-i ᶜūd-ı Māverdī olan fevāyiḥ-i fevāyid-i celīlü'l-ᶜavāyidindendir ki, (12) şeref-i neseb ve ṭaḥāret-i mevlid şürūṭ-ı nübüvvetden olup ibrīz-i ḫāliṣ (13) ü'l-ᶜayār-ı nüfūs-ı ābā-i maᶜālī-tebārı miḥek-zen-i iḫtibār ve iḫtiyār olmaġla (14) ecdād-ı emcād-ı pākize-nihādınıñ nezāhet-i ḫilḳatleri müteḥaḳḳiḳ olıcaḳ ol (15) vāṣıṭatü'l-ᶜaḳd-i sımṭ-ı neseb-i ḫalīl, ve ḫayru'l-ḫalef-i dūdmān-ı İsmāᶜīl (16) ḥaẓretiniñ şerāfet-i mevlidi ve neżāfet-i neseb ve miḥtedi mütebeyyin ve muḳarrer (17) olur. **Suḫan-pirāyī-i taᶜdād-ı ecdād-ı resūla'l-lāh:** Maᶜlūmuñ ola ki, nāżımān-ı (18) sımṭu'l-lāl-i aḫbār ve eḥādīṣ ü siyer olan ruvāt-ı pākize-güher ecdād-ı (19) sütūde-nihād-ı mefḫar-i mevcūdātı ẕikr ü taᶜdād maᶜraẓında, vābeste-i (20) rişte-i ittifāḳ olduġı mertebeye dek ᶜAdnān'a peyveste olınca vāsıṭat (21) ü'l-ᶜaḳd-i ḳalāyidü'ş-şeref-i neseb-nāme-i nebevī olan ecdād-ı emcād der-i iktifā (22) ḳılup, bir cemāᶜat daḫī "**Beyt** تا كوهر ادم نسيش بازنه استد، زابای (23) وی اريشمرد اصحاب كرام را، " maṣadāḳınca ḥaẓret-i ebu'l-beşere īṣāle

4b

(1) idince taᶜdāda mutaṣaddī olup bu nesaḳ üzre sübḥa-şümār-ı neseb-i (2) seyyid-i kāᵓināt olmuşlardır. (a5H) وهوالنبى البشير النذير حبيب الله القدير سيد ولد آدم ابو القاسم محمد بن كلاب بن مره بن كعب بن لوى بن غالب بن فهر بن مالك بن النصبر بن كنانهبن خزيمهبن مدركه بن الياس بن مضر بن نزاز بن معد بن عدنان بن اوط بن مقوم ناخور ابن يترح بن يعرب بن نشيجب بن ثابت بن اسمعيل النبى بن انراهيم بن الخليل عليهما السلام بن تاريخ بن ناخور بن ساروخ بن فالح ابن عبير بن شالح بن ارفحشد بن سام بن نوح عليه السلام بن يرط بن مهليل بن قبين بن يانش بن شيث بن ادم على نبينا و عليه الصلوة والسلام (12) Meslek-i taḥḳīḳ-i iḥdād-ı resūl ḳabala-i (13) silsile-nāme-i nebevī ᶜAdnān'a peyveste olınca şirāze-beste-i (14) żabṭ u taᶜyīn olup anıñ māverāsı[71] İsmāᶜīl nebī ᶜaleyhi's-selāma (15) müntehī olınca mābeynine taḫallül idenlerde aḳvāl-i müteḫālif vürūd itmekle (16) baᶜżı aḳvālde yedi nefer bir ḳavilde ṭoḳuz nefer ve ḳavl-i āḫirde on beş (17) nefer olmaḳ mervīdir. Ve baᶜżı rüvāt ḳavli üzre ḳırḳ nefer olmaḳ (18) menḳūldür. Lākin Ebū Ḥayyān-ı Nehrī'de Ḥaẓret-i İbrāḥim -ᶜaleyhi's-selām- (19) cenāb-ı resūl-i **(H5b)** mükerrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ḥaẓretleriniñ (20) otuz birinci cedd-i emcedi olmaḳ rivāyetin taḥḳīḳ ve tevşīḳ itdigi (21) kavl-i āḫiri münāfīdir. ᶜAdd ü aḳvāl maᶜlūmuñ olduġı üzre (22) ᶜAdnān'a resīde olunca ecdād-ı emcādı beyān ve taᶜyīn ṣadedinde ibrīz-i (23) kāmilü'l-ᶜayār-ı aḳvāl-i nessābān-ı muᶜtemedü'r-rivāyeh maṣbūb-ı ḳālıb-ı ittifāḳ

5a[72]

[71] Bu kelime N nüshasında yanlış olarak "meᵓvāsı" şeklinde yazılmıştır. H nüshasında doğru yazıldığı için bu yazılışı esas alıyoruz.
[72] 5a [21] naġme-perdāz-ı: H naġme-pervāz-ı // [22] olurlar idi: H olurlardı //

(1) iken ᶜAdnān'dan ḥaẕret-i ebu'l-beşere dek taᶜdād olunanlarda (2) iḫtilāfıñ sırr u sebebi beyanında baᶜẕı erbāb-ı rivāyet iḫtiyārı (3) üzre ḳudemā-yı ᶜArabıñ serpençe-i miknetlerinde ḫāme-i enāmillerinden (4) ġayrı ḳalem taḥrīkine ḳudret ve sernüviştleri olan ḫuṭūṭ-ı (5) cebhelerinden māᶜadā resm-i āşinānī-i kitābet meslūb olduġundan (6) nāşīdir. Ve İbn-i Cevzī'niñ baᶜẕı müᵓellefātında tanṣīṣ itdigi üzre (7) yehūd ṭāᵓifesiniñ ẕabṭ-ı tevārīḫ-i aᶜyān-ı ḳudemā lāsiyyemā taᶜyīn-i ezmine-i (8) biᶜset-i enbiyāda kesret-i iḫtilāfāt-ı mütefāvitesinden iḫtiẕā etmişdir. (9) İbn-i ᶜAbbās -raẕiya'l-lāhu ᶜanhumā- merviyyātındandır ki: Ḥaẕret-i risālet-penāh (10) -salla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem- saᶜādet ile silsiletü'ẕ-ẕeheb-i neseb-i (11) vālā-ḥaseblerin beyān ṣadedinde ecdād-ı emcādların taᶜdāda taṣaddī (12) buyurduḳça Maᶜad bin ᶜAdnān'ı tecāvüz buyurmazlardı. Belki aña müntehī (13) olduḳça[73] imsāk buyurup andan soñra bir rivāyetde iki ve rivāyet-i (14) uḫrāda üç defᶜa kiẕbü'n-nessābūn kelāmını tekrīr ile vaṣṣāle-sāz-ı (15) ḥadīṣ-i muᶜciz-ṭırāz olurlar idi. Ve bu daḫī ḫātime-pīrā-yı mecelle-i (16) maᶜlūmātıñ olsun ki: İmām Beyḥaḳī **(H6a)** ol ḳavli yaᶜni kiẕbü'n-nessābūn (17) kelāmı peyām-ı muᶜciz-niẓām-ı nebevīden olmayup maḳūl-i İbn-i Mesᶜūd ṭarafı-na (18) ẕāhib olup bu vecihle iṣbāt-ı müddeᶜāya mutaṣaddī olmuşdur ki; (19) İbn-i Mesᶜūd -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- her ḳaçan el-āye: الم یاتکم نبأ الذّ این من قبلکم (20) قوم نوح و عاد و ثمود والّذین من بعد هم لایعلمهم الّا الله، naẕm-ı (21) kerīmini naġme-perdāz-ı tilāvet olsalar taṣdīḳan li mażmūnü'ş-şerīf kiẕb (22) ü'n-nessābūn ḳavli ile zem-zeme-sāz olurlar idi. Yaᶜni çünki bu (23) āyet-i kerīme cenāb-ı ḥaẕret-i ᶜallāmu'l-ġuyūb -ᶜizzü şānuh- evvelā ẕikr itdigi

5b[74]

(1) aḳvām-ı şelāşe yaᶜni ḳavm-i Nūḥ, ḳavm-i ᶜĀd ve ḳavm-i Şemūddan soñra ser-berāverde-i (2) girībān-ı bürūz ve zuhūr olanlarıñ celīle-i aḥvāline ıṭṭılaᶜ ve ᶜuşūruñ (3) cenāb-ı ᶜālemü's-serāᵓire iḫtişāşını müfīd olduġun mülāḥaża itmekle (4) aña vuḳūf u ıṭṭılaᶜ iddiᶜā idenleri tekẕīb itmişdir. Ve baᶜẕı (5) müteᵓaḫḫirīniñ muḥākeme ṣadedinde ẕikr etdigi üzre cāᵓizdir ki, ol ḳavil (6) muḳaddemā lisān-ı muᶜciz-beyān-ı nebevīden ṣudūr itmiş olup İbn-i Mesᶜūd'dan (7) ṣudūrı şāniyen kelām-ı nebevīye mutābaᶜat (ile) olmuş ola. Bu siyāḳda (8) vürūd iden aḫbardan biri daḫī Ḥaẕret-i ᶜĀyişe-i ṣıddīḳa raẕiya'l-lāhu (9) ᶜanhādan mervī olan ḫaberdir ki buyurmuşdur: ما وجد نا احداً یعرف ما ورآء عدنان ولا قحطان الاّ تحرّصاً، (10) Taḫarruṣ bu

[73] Metnimizde geçen eşitlik hâli ekleri H'de hep "ج" harfiyle yazılmıştır.
[74] 5b [2] celīle-i: H celiyye-i // [5] etdigi: H itdigi // [5] ile: N'de yok // [14] rivāyet: N'de yok // [19] edīm: H ādem //

maḥalde kiẕb maᶜnāsına (11) olup “ḫarrāṣ” keẕẕāb dimekdir. Ve bu maḥalde kiẕbden murād vāḳıᶜa (12) veyāḫud iᶜtiḳād-ı muḫbire ᶜadem-i **(H6b)** mutābaḳat maᶜnāsı olmayup bi-ṭarīḳü’t-tecvīz (13) ṣıḥḥati mażnūn olup maḳṭūᶜ ve meczūm olmamaḳ maᶜnāsı maḳṣūddur. (14) **Rivāyet:** ᶜAdnān müntehā-yı silsile-i nebevī olup mecmaᶜun ᶜaleyh olan (rivāyet) (15) üzre ecdād-ı emcāduñ yigirmi birincisi vāḳıᶜ olmuşdur. Baᶜẕı (16) müverriḫīn ḳavli üzre ᶜAdnān Ḥaẕret-i ᶜĪsā -ᶜaleyhi’s-selām- ile (17) muᶜāṣır olup baᶜẕı āḫir tanṣīṣ etdigi üzre Ḥaẕret-i Mūsā (18) -ᶜaleyhi’s-selām- ile muᶜāṣırdır. Ve beyt-i mükerremi evvel iksā iden (19) ᶜAdnān olmaḳ üzre mervīdir ki, enṭaᶜ-ı edīm ile yaᶜni ḳaṭᶜ-ı saḫtiyān (20) ile iksā itmişdir. Lākin baᶜẕı ruvāt ḳavli üzre (21) iksā iden ᶜAdnān kendi olmayup belki evvel anıñ zamānında (22) vuḳūᶜundan aña nisbet olunmuşdur. Ve ᶜAdnān sekiz nefer evlād-ı (23) emcād ile merzūḳ olup, biri Maᶜad, ve biri Ḥarṣ, ve biri Zeyṣ

6a[75]

(1) ve biri Nuᶜmān, ve biri Żaḥāk’dir -(ki) müẕehhib laḳabı ile melḳubdur, ve (2) biri ᶜAdī, ve biri Alᶜī, ve biri Ebī’dir. Ve bu cümleden Maᶜad (3) ḥāmil-i nūr-ı Muḥammedī olmaġla birāderleri beyninde كَنارٍ على علمٍ kūy-ribā-yı (4) imtiyāz ve iştihār olmuşdur. Maᶜad dāᵓimā benī İsrāᵓil ile mübāşir-i (5) ḥarb olup anlardan her ne maḳūle zūr-āzmā-yı ṣāḥib-i şevket (6) ile ṭarh-ı peykāra dest-yār-ı himmet ola, bi’l-ıṭṭırād ġālib olmaḳ (7) ṣūreti rū-nümā-yı mirᵓāt-i celādeti olmaġla menṣūren rücūᶜ ve ᶜavd (8) etmek **(H7a)** muḳarrer olduġı cihetden Maᶜad ismi ile müsemmā olmuşdı. (9) Ṭaberānī’niñ ẕikr ü īrād itdigi üzre Ebū Ümāme-i bāhilī bu bākūre-i (10) behiyyeyi bu vecihle nihāde-i ṭabaḳçe-i rivāyet itmişdir ki: Bir gün ol (11) ḥadīḳa-pīrā-yı risālet gül-pāş-ı ḥikāyet olup buyurdı ki: Maᶜad bin (12) ᶜAdnānıñ aġṣān-ı devḥā-i nesebi ḳāmet-efrāz ve ser-keşīde olup (13) yaᶜni evlād ve aḥfādı ḳırḳ nefer ricāle resīde olduḳda anlarla (14) teᶜāẕud ve teᶜāvün idüp ᶜasker-i Mūsā aleyhi’s-selāma dırāz-dest-i (15) nehib ve ġāret olmaġla ṣadme-zen-i ḫasāret olmaġa cesāret ider (16) olmuş idi. Bu ḫaber vāṣıl-ı semᶜ-i Mūsā olduḳda bi’l-cümle ᶜAdnānı (17) ve evlād ve etbāᶜını hedef-i sihām-ı duᶜā-yı ᶜaleyh ḳılmaġla mütevāri-i maṭmūre-i (18) helāk ve bevār ḳılmaḳ ḳaṣd etdikde, ṭaraf-ı cenāb-ı ilāhīden “Ol cemᶜiñ (19) ḥāmil-i vedīᶜa-i nūr-ı Muḥammedī olup bāᶜiṣ-i āferīniṣ-i ᶜālem olan nebiyy-i mükerrem (20) -ṣalla’l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- anlarıñ nesl-i nesīlinden żuhūr idecekdir.” (21) deyü ol ᶜazīmetden menᶜ olunmuşdur. Ve cenāb-ı ḥaẕret-i ḥaḳ ᶜazze şānuh (22) cānibinden ḫayl-i ᶜaraba

[75] 6b [1] ki: H’de var N’de yok // [3] olmaġla: H olmaġile // [16] olmuş idi: H olmuşidi // [18] etdikde: H itdikde // [22] ḫayl-i: H cīl-i //

pādāş-ı aʿmāl-i nā-şāyesteleri olmaḳ üzre (23) nüsḫa-i aʿmāl-i nā-şāyesteleri muḳābelesinde Buḫtunnaṣarr taslīṭ olunup

6b[76]

(1) ḳuṭr-ı āḫire hicret ile taḥaffuż iḳtiżā etdikde Ḥaẕret-i Ermiyā-yı nebī -ʿaleyhi (2) ’s-selām- ṭaraf-ı ilāhīden Maʿad ḥaḳḳında bu vecih üzre muḫātab ve meʾmūr (3) oldı ki: Ey Ermiyā, maʿlūmuñ olsun ki, peyġamber-i āḫir zamān olan ḥabībim (4) Muḥammed Muṣṭafā’nıñ **(H7b)** gevher-i ẕāt-ı ḳudsī-simātı ḥālā Maʿad ṣulbunde (5) mūdiʿ ü meknūz olup anıñ evlādı aṣlābından taḳallub ile rū-nümā-yı (6) bürūz olacaḳdır. Evvelā buña bu vecihle şeref-i ḳarīn-i ḫiẕmet-i (7) Muḥammedī olmaḳ ile nāʾil-i saʿādet-i sermedī olasın. Pes, Ermiyā daḫī (8) Maʿad’ı burāḳına irdāf idüp ol iki satvede evṣāf-ı arẕı (9) fesīḥü’l-eknāf-ı şām-ı behişt-i ittiṣāfa bu vecihle şedd-i ḫırām-ı ʿazīmet (10) eyledi. Ve anda bir müddet ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet etdikden ṣoñra, Maʿad (11) niçe zaman benī İsrāʾil ile āmīziş etmiş idi. Çünki ol ġāʾile (12) zāʾile oldı, yaʿni Buḫtunnaṣar ser-mest-i ṣaḥbā-yı bevār oldı. Ḫaber-i ḳaṣd-ı (13) ḫuceste-eṣer vesāṭeti ile mesmuʿları olıcaḳ, el-ʿavd-i Aḥmed maṣadāḳı (14) üzre bilād-ı ʿAraba ʿavdet eyledi. Bir rivāyetde ol vecihle vārid (15) olmuşdur ki: Buḫtunnaṣar ehl-i Ḥaẕūrā ve ehl-i ʿArabā üzerlerine hācim (16) olduḳda ḥaḳ subḥāne ve taʿālā ḥaẕreti iki melek-i mükerrem baʿṣ ü irsāl (17) idüp anlar daḫī meʾmūr olduḳları üzre Maʿad’ı ḥāmil olup (18) Ermiyeniyye’de iskān etdiler. Ve bu ḥikāye suver-i ʿadīde üzre (19) rivāyet olunmuşdur. Ve bu mecelle-i muḫtaṣarda bu mertebe ile iktifā olundı. (20) Ve Maʿad’ıñ māderi Ümeyne ve evlādı Nizār, ve Ḳaẕāʿa, ve ʿAbīdü’r-ramāḥ (21) ve Ḳunuṣ, ve Ḳunāṣe, ve Ḥayā, ve ʿAvf, ve Evd, ve Ḥabīb, ve Sühlem, (22) bu mecmūʿ olup cümlesi beyninde Nizār müstevdiʿ-i nūr-ı nebevī olmaġla ser-efrāz (23) olmuşdur. Nizār faṣṣ-ı nigīn-dān-ı cebīni olan gevher-i **(H8a)** āfitāb-ı peyker-i nūr-ı ezher-i

7a[77]

(1) Muḥammedī maṭlaʿ-ı nāṣıye-i enverinden ʿālem ve ʿālemiyāna nūr-pāş ve ẕiyā-güster (2) idigi baʿẕı kütüb-i siyerde mesṭūr ve muḥarrerdir. Ve erbāb-ı siyeriñ (3) bu vecihle ẕikirlerinden fehm olunur ki, nūr-ı muḳaddes-i nebevīniñ nevāsī-i (4) ābā-i kirāmdan müntemiʿ ve dıraḫşān olduġı ʿumūm üzre olmayup (5) baʿẕıñ ḫaṣāʾisinden ola. Ve meşhūr olan bunuñ ḫilāfıdır. (6) Ve ḳabāʾil-i

[76] 6b [1] etdikde: H itdikde // [10] etdikden: H itdikden // [76] vesāṭeti: H vesāʿati // [15] ʿArābā: H ʿarbāya //
[77] 7a [1] ʿālemiyāna: H ālemiyān // [5] ḫasāʾis: H ḫasāyis // [23] olmaġla: H olmaġile //

ᶜArabda evvel raḳam-ṭırāzī-i rüsūm-ı kitābet-i ᶜArabī Nizār'ıñ (7) mensūc-ı mākūyı ḳalem-i nādire-bāfıdır. Ve İmām-ı Aḥmed Ḥambel'iñ rişte-i (8) nesebi Nizār'da mülāḳī-i silsile-i nesīb-i nebevī olmuşdur. Ve evlād-ı Nizār, (9) Muẕar ve İyād, ve Rabīᶜa, ve Enmār olup bu mecmuᶜdan nūr-ı muḳaddes-i (10) Muḥammedī, Muẕar'ıñ zīb-i nāṣıye-i iftiḫārı olmuşdur. Muẕar baᵓẓı rivāyetde (11) müntehā-yı neseb-i Ḳureyş olup andan muḳaddem olan ābā ve ecdādı (12) evlādına Ḳureyş ıṭlāḳ olunmamaḳ taḥḳīḳ ve beyān olunmuşdur. Ve zamānında (13) Muẕaru'l-hamrāᵓ laḳabı ile telḳīb olunmuş olup erbāb-ı siyer taḥḳīḳleri (14) üzre sebeb-i telḳīb oldur ki: Birāderi olan Rebīᶜa ile vālideleri, (15) Nizār'ıñ vefātı ḫilālinde emvālini iḳtisām itdiklerinde ẕeheb-i maḳūlesin (16) Muẕar ve ḫuyūl ve merākibini Rebīᶜa aḫz etdiklerinden nāşī anı Muẕaru'l-ḥamrāᵓ (17) ve birāderi Rebīᶜa'yı rebīᶜatü'l-fars laḳabı ile telḳīb itmişlerdir. Ve (18) ḥaẕret-i faḫr-i kāᵓināt -ᶜaleyhi ᵓefẓalü'ṣ-ṣalavāt- Muẕar ve Rebīᶜa ḥaḳḳında (19) لاتسبّو ار بيعته ولا مضرفانّهماكانا **(H8b)** مؤمنين، ve bir rivāyetde لاتسبّومضر فانه كان علا دين اسماعيل (20) buyurmaġla meẕkūrlarıñ dırᶜ-ı īmānla (21) mütederriᶜler olduḳları muḳarrer olmaġla duriyye-i sihām-ı sebb ve nefrīn olunmalarından (22) nehy ü menᶜ buyurmuşlardır. Ve Muẕar ḥuṣnu'ṣ-ṣavt olup şuᶜle-i āvāzı (23) sīne-sūz ve ḫançere-i naġamāt-ı ṭarab-sāzı dil-dūz olmaġla bādiye-gerdān-ı

7b[78]

(1) ᶜArab miyānında taṭarruba-i şütrān-ı reh-vār içün müteᶜārif olan (2) ṭarīḳa-i maᶜhūd üzre ḥadī-sāzı muḫteriᶜ-i nuṭḳ-ı sāmiᶜa (3) sāzdır. Ve zemzeme-i ḥādī-i dil-sūz-ı cemāl-i reh-vārı belki (4) zevāmil-i girān-bārı ol mertebe taṭrīb ve teşvīḳ ider ki, se rūze (5) ṭarīḳ-i yevm-i vāḥidde ṭayy ü ḳaṭᶜ itmek mertebesi bāᶜiş-i sürᶜat-i (6) reftār olur. Fe-li-hāẕā İmām Nevevī isticābını beyān idüp ol bābda (7) vürūd iden āşārı müştemil eẕkārda bir faṣl-ı müstaḳil īrād (8) itmişdir. Ve Muẕar'ıñ māderi ismi ᶜAbīde olup iki nefer evlādı (9) biri İlyās, ve biri ᶜAylān'dır. İlyās, nūr-ı nebevīden fāᵓiz-i şeref-i (10) iḳtibās olmuşdur. Ve Allāhu aᶜlem, İlyās baᶜẓı erbāb-ı siyer hemze-i (11) ḳaṭᶜıñ kesri ile olmaḳ ṭarafını iḫtiyār etmişdir. İbn-i Enbārī (12) "İlyās nebī ismi hemze-i ḳaṭᶜ-ı meksūre ile idigi muḥaḳḳaḳ olıcaḳ ażher (13) olan oldur ki aña muvāfıḳ ola." deyü bu ḳavli tercīḥ ve iḫtiyār (14) itdigine müᵓellefātı nāṭıḳdır. Ve baᶜẓı āḫir hemze-i vaṣl-ı meftūḥa (15) ile olup elif ve lām aṣlında ādāt-ı taᶜrīf olmaḳ cānibine (16) ẕāhib olmuşdur. **(H9a)** Ve bu ḳavli cumhūra ᶜazv idüp peder-i vālā-güheri (17) olan Muẕar'ıñ mevsim-i evvel-

[78] 7b [11] ṭarafını: H ṭarafın // etmişdir: H itmişdir // [16] ḳavli umhūra: H ḳavl-i cumhūra // [21] meyve-çīn-i: H meyve-i çīn-i // (ile) N'de yok // [23] eşbāhı: H eşbāsı //

bahār-ı zindegānīden ki, reyeʿān-ı şebāb (18) ve nevcivāndan ʿibāretdir, āvān-ı berk-rīzān-ı şeyḫūḫete resīde (19) olınca naḫl-i ḫazān-zede-i emānisi bār-āver-i şemeretü'l-fevāʾid-i evlād olmaġile (20) ol arzūdan ḳaṭʿ-ı peyvend-i ricā ile meʾyūs olduḳdan ṣoñra (21) meyve-çīn-i maḳṣūd olmuş idiginden nāşī İlyās ismi (ile) müsemmā (22) olmuşdur. Ve zamānında İlyās reʾīsü'l-ḳabīle ve seyyidü'l-ʿaşīre (23) olmaġile cümle ʿArab Luḳmān ve eşbāhı olan aṣḥāb-ı faẓl u ḥikmet

8a[79]

(1) ḥaḳḳında olan iʿżām (ve) tebcīlleri gibi İlyās'ı taʿżīmde müttefiḳler idi. (2) Ve ḳavmi beyninde ḥāʾiz-i ḳaṣabu's-sabḳ-ı celādet ve vāṣıl-ı aḳṣu'l-ġāyāt-ı (3) şehāmet olup her māddede ḥall-i ʿiḳāl-i eşkāl fayṣal-sāzī-i nāṭıḳa-i (4) ḫuceste-fāline vābeste idi. Ve İlyās ṭufūliyyetden sinn-i rüşde (5) vāṣıl olduḳda sāʾir evlād-ı İsmāʿil'iñ ābā ve ecdādı sünenin (6) ve şerāyiʿin taġyirlerine muṭṭaliʿ olıcaḳ eşedd-i nekīr ile inkār idüp (7) yine vaẓʿ-ı ḳadīmine iʿāde itmiş idi. Ve ḥacerü'l-esvedi beyt-i mükerrem (8) zāviyesine vaẓʿ etmişdir ki, tafṣīli kütüb-i mufaṣṣalada mesṭūrdur. (9) Ve evvel maraẓ-ı sile mübtelā olup meslūlen vefāt iden İlyās'dır. (10) Ve ḥalīle-i İlyās olan Ḫunedef'iñ İlyās'a muḥabbet ve ġarāmı ve muḳteẓā-yı (11) ülfet-i zevciyyet olan ʿalāḳa-i ḥubb u velā mürāʿātında ihtimamı (12) pey-bürde-i rütbe-i kemāl olup İlyās ser-nihāde-i bālīn-i ecel olduḳda (13) **(H9b)** kemāl-i teʾessüfünden nāşī ʿahd eyledi ki, eger İlyas ġunūde-i pister-i merg (14) olur ise anıñ ḳaẓā-i naḥb eyledigi beldeden naḳl-i eşāş-ı iḳāmet (15) eyleye. Ve kendi gūşe-güzīn-i maṭmūre-i ḳabir olınca min baʿd bir menzil-i maḥṣūru'l (16) eṭrāfa nāzil ve bir beyt-i mesdūdü'l-eknāfa dāḫil olmayup evḳātı (17) basīṭ-i ṣaḥārā ve ḳıfārda seyr ü seyāḥat ile güzerān ola. Ve (18) ricāl-i ṭayyibi kendüye taḥrīm eyledi. Ve İlyas'ıñ mevti yevm-i ḫamīsde (19) vuḳūʿ bulmaġla her ḫamīs güni ṭulūʿ-ı şemsden vaḳt-i ġurūba dek girye (20) ve nālişden ān-ı ġayr-ı münḳasım fāriġ ü ḫālī olmamaḳ mültezemi olmuşidi. (21) Ve kendi intiḳāl ü vefātına dek ol ʿahd üzre pābercā-yı ṣābit (22) olup ḳabāʾil-i ʿArab beyninde muḥāfaża-i rüsūm-ı vefā-dārīde müteʿārif (23) ve meşhūr olmuşdur. Ve İlyās, Ebū ʿAmru künyeti ile mükennā olup

8b

---

[79] 8a [1] (ve): N'de yok // [4] ṭufūliyyetden: H ṭufūliyyetinden // [5] sünenin: H sünen // [6] nekīr: H nekīn // [8] etmişdir: H itmişdir // [9] maraẓ-ı: H'de yok // [14] olur ise: H olursa // [18] ricāl-i ṭayyibi: H ricāl ü ṭayyibi // [19] bulmağla: H bulmağile // [21] kendi: H kendü //

(1) māderiniñ ismi Ḫuzeyme'dir. Ve üç nefer evlād-ı kirām ile merzūḳ (2) olmuşdur. Biri, Müdrike'dir ki, ismi bir rivāyetde ʿĀmir ve bir rivāyetde (3) ʿAmr'dır. Ve biri daḫī Ṭancadır ki, ismi bir rivāyetde ʿAmru'dur ve bir rivāyetde (4) ʿĀmirdir. Ve biri daḫī Ḳamʿa'dır ki, ismi ʿAmīr'dir. Ve bu cümleden (5) Müdrike ḥāmil-i nūr-ı mükerrem-i nebevī olmağla ser-efrāz ve ol şeref ile (6) iḫvesi beyninde mümtāz olmuşdur. Müdrike ābā ve ecdādı muttaṣıf (7) olduḳları ṣunūf-ı ʿizz ü faḫrı ḥāʾiz olduġı cihetden Müdrike laḳabı (8) ile telḳīb olunmuşdur. Ve künyesi Ebu'l-heẕīl'dir. Māderi ismi Maḫḫa, ve (9) evlādı Hezīme ve Heẕīl ve Ġālib ve Ḥārişe'dir. Ve bu cümleden (10) Ḫuzeyme'niñ **(H10a)** ṣulb-i ṭāhiri fānūs-ı çerāġ-ı mihr-i incilā-yı nūr-ı nebevī olmağla (11) şeref-yāb olmuşdur. Ve **Ḫuzeyme:** Künyesi Ebu'l-Esed ve māderi ismi Ḳuzeyme (12) olup evlādı Kināne ve Esed ve Esede ve el-Hūn'dur. **Kināne:** Ḳavmi (13) beyninde meknūn ve maḥfūz olup yāḫūd ḳavminiñ esrārını setr ü ḥıfẓ (14) itdiginden nāşī Kināne ismi ile müsemmā olmuşdur. Ve künyeti bir rivāyetde (15) Ebu'n-naẓarr ve bir rivāyetde Ebū Ḳays idi. Ve ʿazm-i ḳadr ile mevṣūf (16) şaḫ-ı celīlü'ş-şān olup ve firet-i ʿilm ile maʿrūf oldıġından (17) nāşī ḳuṣṣād ve züvvāra vechetü'l-āmāl olup, bilād-ı şāsıʿadan (18) ziyāret-i ḳaṣdī ile ṭarafına şedd-i riḥāl olunurdı. Ve ʿaṣrı ahālisini (19) ḳurb-ı żuhūr-ı Muḥammedī ile mübeşşir olup her müşādif ü mülāḳī olduġına (20) cevāhir-sā-yı pend ü naṣīḥat olmağla sürme-keş-i dīde-i baṣīretleri olup (21) bu vecihle dībāce-ṭırāz-ı maḳāle-i vaṣiyyet olurdı ki: Ol nebiyy-i (22) āḫirü'z-zamān ki, Aḥmed ismi ile müsemmā olup ḳavāʿid-i mekārim-i aḫlāḳı (23) muḥāfiż u mürāʿī ve ṭarīḳa-i berr ve iḥsāna dāʿīdir, zamān-ı bürūz ve zuhūrı

9a[80]

(1) ḳarīb olmağla sizden her ʿabd-i müfliḥ ve muḳbil ki, anıñ muḳallid-i ḳılāde-i ittibaʿ (2) ve inḳıyādı ola, sermāye-i ʿizz ü şerefiniñ bāʿiṣ-i izdiyādı olup (3) anı ser-menzil-i felāḥ ve reşāda hādī olmaḳ bī-iştibāhdır. Ve (4) ol pīşvā-yı kāffe-i berāyānıñ rehnümā oldıġı muḥacce-i beyẓānıñ ḥaḳḳiyeti (5) اوضحُ من ذكاً dinilmege sezā idigi bī-şübhe ve mirādır. Ve mebādā ki, (6) nefs-i kec-bīn-i bednihādıñız **(H10b)** dīde-i baṣīretiñüze perde-keş-i sübül-i cehl ve (7) ʿinād olup sizi ol ṣırāṭ-ı seviyy-i müstaḳīmden dūr itmekle (8) münzeviyy-i ġıyābetü'l-cübb-i hāviye-i ġurūr eylemeye, deyü mevāʿiẓ ve zevācir-i (9) muḳaddemātını tertīb ile gerden-beste-i ribḳa-i iṭāʿati olmağla ḥaṣṣ ü (10) terġīb ve ḫilaʿ-ı ʿiẕār-ı dīn-i ḳavīmden ismāʿ-ı münẕirāt ile tenfīr ve terhīb (11) iderdi. İbn-i Dıḥye rivāyet

[80] 9a [6] nihādıñız: H nihādıñuz // [8] eylemeye: H itmeye // [80] ferzāne: H ferāzīne // [23] ebu'ṣ-ṣalt: H ebu'ṣ-ṣulb //

itdigi üzre Kināne ġāyet miẕyāf (12) olmaġın küremā-yı mihmān-nüvāz-ı ᶜArab beyninde simāṭ-efgen-i imtiyāz olmaġla (13) ser-efrāz olup yektā-nişīn-i kenāre-i süfre-i maḥfūfü'n-neᶜmā olmaḳ ġāyet (14) menfūr-ı ṭabᶜ-ı ġayūrı olmadan nāşī pīş-gāhına bir seng-pāre vaẕᶜ (15) itmişidigi ol mīz-bān-ı mevfūrü'l-iḥsānıñ it-tifāḳā gūşe-i gerde (16) ḫānı bī-imtinānı mihmāndan tehī ḳalsa kendi bir loḳma tenāvül itdikde (17) bir loḳma daḫī ol seng-pāre ferzāne endāḫte ḳılurdı. Ve Kināne'niñ (18) māderi Berre bint-i Ed bin Ṭanca, ve evlādı Naẕar ve Mālik ve Melikān (19) ve Müᵓīlek, ve Ġazvān ve ᶜAmru ve ᶜĀmir olup bu mecmuᶜdan cevher-i (20) cihān-tāb-ı nūr-ı nebevī viṣāḫu'ṣ-ṣadr-ı naẕar-ı vālā-ḳadr oldı. **Naẕar:** (21) İsmi Ḳays olup farṭ-ı naẕāret-i cemāli ve ṭarāvet-i sīmā-yı ferişte (22) miṣālinden nāşī Naẕar nāmı ile meşhūr ve müteᶜāref olmuşdur. Ve künyeti (23) bir rivāyetde Ebu'ṣ-ṣalt ve bir rivāyetde Ebū Yaḫl'dir. Ve iᶜṭā-i diyet ile

9b[81]

(1) sebk-sāz-ı aᶜyā-i evzār olmaḳ evvel Naẕar'dan bedīdār olmuşdur. (2) Māderi ismi Reyḥāne ve üç nefer evlādı **(H11a)** olup biri Mālik ve (3) biri Ṣalt, ve biri Yaḫl'dır. Ol cümle beyninde mālik-i şeref-i ḳarīn-i (4) ḥaml-i nūr-ı nebevī olmaġla meşhūr-ı aḳṭār-ı mesālik ve memālik olmuşdur. (5) **Mālik:** Künyeti Ebu'l-Ḥarş ve evlādı Fehr ve Ḥarş ve Şībān olup (6) içlerinden nūr-ı nebevī nāṣıye-pīrā-yı Fehr olmaḳla aña mānend-i mihr-i (7) sipihr mūriṣ-i ṭalāḳat-ı beşer olmuşidi. **Fehr:** Künyeti Ebū Ġālib'dir. (8) Cümle ṣanādīd-i ᶜArab beyninde muḳteẕā-yı ᶜırāḳat-i neseb ile ṣāḥib-i (9) nişāb-ı ḳadr-i ḥaseb idigi muḳarrer iken, ictimāᶜ-ı şeref-i mūriṣ (10) ve mükteseb ile ᶜuluvv-i şānı dü-bālā olmaġa sebeb oldur ki: Ol (11) vaḳitde bādiye-peymā-yı tīh-i ẕalāl Ḥasān bin Gülāl cānib-i Yemen'den (12) ṣaᶜālīk-i Ḥimyer ile nehẕat ve cānib-i Mekke'ye ol ḳaṣd-ı fāsid ile (13) teveccüh ve ᶜazīmet itmiş idi ki, ol ḳıble-gāhı kāffe-i müᵓminīn olan (14) beyt-i mükerrem-i feyẕ-i ḳarīni ḫāṣā hedme cesāret idüp aḥcārını (15) Yemen'e naḳl eyleye. Ve ol ḥacār-ı bāhirü'l-iᶜtibār ile Yemen'de Kaᶜbe-i mükerremeye (16) müdānī bir maᶜbed-i vālāya tarḥ-endāz-ı iḥdāṣ ve īcād ola. Tā ki (17) ol vaḳte dek sevdā-gerī-i beẕāyiᶜ-i maġfiret ile ḳıble-gāh-ı mescid-i (18) ḥarāma müteveccih-i ḥacc u ziyāret olanlar fī-mā-baᶜd ol beyt-i müstaḥdeşe (19) şedd-i riḥal-i ᶜazīmet itmekle taẕyīᶜ-i evḳāt-ı naḳl ve rıḥlet eyleyeler. (20) Pes bu niyyet-i fāsid ve ᶜazm-i kāsid ile reh-peymā-yı berārī ve āṭām (21) olaraḳ Naḫle nām mevẕiᶜde ẕarb-ı ḫiyām-ı nüzūl ve ārām etdiklerinde (22) ehl-i Ḥicāz ve ḳabāyil-i Ḳureyş,

[81] 9a [9] mūriṣ: H mevrūṣ // [14] mükerrem-i: H muḥterem // [15] ḥacār-ı: H aḥār-ı //

(H11b) ve Kenāne, ve Ḫuzeyme, ve Esed, ve Ḫizām müctemiᶜ (23) olup Fehr, reᵓīsü'l-cemāᶜa ve emīr-i müstevcibü'l-aṭāᶜaları idi,

10a[82]

(1) yemāniyyūnuñ üzerlerine mānend-i ḳaẕā-i mübrem hücūm idüp (2) iltiḳā-i ferīḳīn vuḳūᶜ bulmuş idi. Sadme-i ᶜasker-i Fehr ile (3) ehl-i Yemen mübtelā-yı nekāl-i inhizām u ḳahr, ve Ḥassān pā-beste-i ẕüll-i (4) esr oldı. Ol ḥāl üzre üç sene "**Mısraᶜ:** Ba-mānde hem-çü (5) cism-i mürdedir gör" Muẕīḳ-i ḥabisde muḳayyed ve meᵓsūr ḳaldıḳdan (6) ṣoñra rehyāb olup beldesine teveccüh ve ᶜazīmet eyledikde Mekke (7) ve Yemen beyninde fekk-i rehīne-i ḥayāt eylemişdir. Ve bu melḥame-i ᶜuẕmā vuḳūᶜundan (8) soñra Fehr'iñ ḳabāᵓil-i ᶜArab beyninde vaḳᶜ ve ḳadri müzdād ve manżūme-i (9) ᶜizz ü şānı müstezād olmuşdur. Ve evlādı Ġālib ve Ḥāriṯ (10) ve Muḥārib, ve Cendele olup neyyir-i nūr-ı nebevī mānende-i necm-i ṣāḳıb nāṣıye-i (11) nāhiye-i Fehr'den ġārib olduḳda şeref-baḫş-ı derece-i (ṭāliᶜ) ġālib olmuşdur. (12) **Ġālib:** Künyeti Ebū Yetem'dir. İki veled ile merzūḳ oldı ki, biriniñ (13) ismi Leviy, ve biriniñ Yetem'dir. Ve Leviyy birāderinden ḳaṣabu' (14) s-sabḳ-ı imtiyāz olup ᶜalaḳ-ı nefīs-i nur-ı nübüvveti ḥaᵓiz olmuşdı (15) **Leviyy:** Künyeti Ebū Kaᶜb'dır. Ve evlādı Kaᶜb, ve ᶜĀmir, ve Sāme (16) ve Ḫuzeyme, ve Ḥāriṯ, ve Saᶜd olup bunlardan iki püser-i mükerrem (17) güheri yaᶜni Kaᶜb ve Ġāmir ḳureyşü'l-baṭāḥ ᶜunvānı ile ḳarīn-i (18) iştihār, ve ehl-i ḥarem bunlarıñ devḥa-i vücūd-ı mekārim-nümūdlarından (19) ᶜibāret olmaġla bāhirü'l-iᶜtibār **(H12a)** olmuşlardır. Ve ol dü-gāne (20) gevher-i enveriñ mihteri olan Kaᶜb ecdād-ı nebevīden olup (21) ol rütbe-i refīᶜaya tesellüm ile iḫrāz-ı ᶜuluvv-i Kaᶜb itmişdir. **Kaᶜb:** Künyeti (22) Ebū Ḫuṣayṣ olup meṣāḳıᶜ-ı ḫuṭebā-i ᶜarab ve ᶜarbādandır. Ve her (23) yevm-i cumᶜada eşrāf-ı ḳabāᵓil ḥużūr-ı Kaᶜb'da müctemiᶜ ve ḫıṭab-ı

10b[83]

(1) saḥbān-pesend-i Kaᶜb'ı müstemiᶜ olurlardı. Ve Kaᶜb daḫī mübeşşir-i (2) ḳurb-ı żuhūr-ı nebevī niçe dürer-i derārī-tāb mevāᶜiżi muḥtevī (3) ḫuṭab-ı belīġe inşādı ile teşnīf-i mesāmiᶜ-i müstemiᶜīn iderdi. (4) Ve ol āfitāb-ı cihan-tāb-ı risālet ufḳ-ı saᶜādet-medār-ı sülāle-i (5) Kaᶜb'dan ser-berāverde-i ṭulūᶜ ve żuhūr olacaġı ibtidā ḫāṭır-ı maᶜālī (6) meᵓāṣir-i Kaᶜb'dan hācis ve sāniḥ olmuşdur. Ve baᵓẕı müverriḫīn (7) iḫtiyarları üzre yevm-i cumᶜa ol vaḳte dek ᶜurūbe ismi ile (8) maᶜrūf iken müntedā-yı Kaᶜb'dan ol cemᶜiyyetiñ vuḳūᶜı olan yevm-i (9) müte-

---

[82] 10a [3] nekāl-i: H negāh-ı // [10] mānende-i: H mānend-i // [11] ṭāliᶜ: H'de yok // [19] olmağla: H olmağile //
[83] 10b [16] olmağla: H olmağile // [17] olmağla: H olmağile // [21] bin: H ibn-i // ᶜanhumā: H ᶜanhā //

yemmine maḫṣūṣ olduġundan nāşī ibtidā yevm-i cumᶜa tesmiye (10) itmek kaᶜbdan ṣudūr itmişdir. Ve Kaᶜb'ıñ ᶜaẓm-i ḳadr ve şānından (11) nāşī mevti ḳabāᵓīl-i ᶜArab beyninde mebde-i tārīḫ-i melāḥim ve ḥavādiṯ (12) ittiḥāẕ olunup andan ṣoñra ᶜām-ı fīl ve andan ṣoñra mevt-i (13) ᶜAbdu'l-muṭṭalib reᵓs-i tārīḫ-i vaḳāyiᶜ iᶜtibār olunmuşdur. Ve Kaᶜb'ıñ (14) māderi Māviyyetü'l-ḳaẓāᵓiyye ve evlādı, Merre, ve Muṣayṣ, (15) ve ᶜAlī olup beynlerinde cebīn-i şeref-i ḳarīn-i Merre müşerref-i nūr-ı nebevī (16) olmaġla şādıḫu'l-ġurre olmuşdur. **Merre:** Künyeti Ebū Yaḳaża'dır ve (17) şecāᶜatdan **(H12b)** merāret ile taᶜbīr-i deᵓb-i ᶜarab olmaġla merre ismi ile (18) müsemmā olmuşdur. Ve ism-i māderi bir rivāyetde Maḥşiyye ve bir (19) rivāyetde Vaḥşiyye bint-i Şībān bin Miḥārib bin Fehr olup (20) neseb-i ḥaẓret-i ṣıddīḳ-i ᶜatīḳ ve müjde-yābān dih-gāne-i aṣḥābdan (21) Ṭalḥa bin ᶜAbdu'l-lāh -raẓiya'l-lāhu teᶜālā ᶜanhumā- cenāblarınıñ ser-rişte-i (22) neseb-i sāmīleri silsiletü'n-nūr-ı neseb-i nebevī ile Merre'de (23) ḳavī-peyvend-i ittiṣāl olmuşdur. Ve evlād-ı Merre'niñ esāmīsi

11a[84]

(1) Kilāb ve Yetem ve Yaḳaża olup beynlerinde Kilāb ol silsile-i (2) ṭāhireye şeref-yāb-ı intisāb olmaġla muᶜallā-cenāb olmuşdur. Ve **Kilāb:** (3) Mezbūruñ künyeti Ebū Zühre ve ismi baᶜẕı rüvāt naḳli üzre Ḥakīm (4) ve baᶜẕı āḫir rivāyeti üzre ᶜUrve olup ṣayda meyl ve müdāvemeti (5) cihetinden Kilāb laḳabı ile şöhret-şiᶜārdır. Ṣadef-i bāhirü'ş-şeref-i (6) dürre-i vālā-ḳadr ve cūd-ı nebevī olan Ḥaẓret-i Āmine'niñ daḫī (7) nesebi aña müntehī olmaġla mecmaᶜü'l-baḥreyn-i silsiletü'n-neseb-i ebeveyn-i mükerremeyn (8) olmuşdur. Baᶜẕı eslāf-ı ᶜarab Ebu'd-Duḳayş-i Aᶜrābī'den bu ḫuṣūṣı (9) suᵓāle mutaṣaddī olup "Ḫilāf-ı (muḳteẓā-yı) żāhir degül midir ki, ḫademeñiz (10) olan memālīk ve ᶜabīde, Rabbāḥ ve Merzūḳ ve Felāḥ gibi esāmi-i ḥasene-i (11) leyyine ile tesmiye ider iken eflāẕ-ı ekbādıñız ve şemere-i fevāᵓidiñiz olan (12) evlādıñızı Ẕeᵓb ve Esed ve Kilāb miṣilli elfāẓ-ı dürüşt ile (13) tevsīm idersiz." deyü sırr ve sebebinden istifsār etdikde ol daḫī (14) cevābında **(H13a)** "Memālik ve ᶜabīdden maḳṣūd istiḫdām-ı tereffüh olduġı (15) cihetden kendi nefsimiz içün iᶜdād ve tehiyye olunmuş olup, ve (16) evlādımız mekāyid-i aᶜdādan tevaḳḳī ve taḥaffuẓ içün olduḳlarından nāşī (17) aᶜdāmız içün muḳtenādır. Li-ecl-i hāẕā bu ṣūret muḫtarımız olmuşdur." (18) deyü ifṣāḥ-ı merām itmişdir. Ve Kilāb'ıñ māderi iṣmi eṣbet rivāyāt (19) üzre Hind ve baᶜẕı rüvāt naḳli üzre Naᶜm bint-i Sureyr'dir. Ve (20) iki püser-i saᶜd-aḫter-i āfitāb-peykeri olup, biriniñ ismi Ḳuṣay ve biriniñ (21) Zehre'dir. Ve Ḳuṣay iḥrāz-ı nūr-ı muḳaddes-i nebevī ile bā-behre olmuşdur. (22)

---

[84] 11a [2] olmaġla: H olmaġile // [9] muḳteẓā-yı: N'de yok // [11] ekbādıñız: H ekbādıñuz // [12] ẕeᵓb: H ẕīb // [13] etdikde: H itdikde // [21] Zehre'dir: H Zehre //

Ḳuṣay: Mezbūruñ künyeti Ebu'l-Maᶜīre ve ismi Zeyd'dir. Ḥākim Ebū Aḥmed'iñ İmām-ı (23) Şāfiᶜī'den naḳli üzre yezīd olup Ḳuṣay ẓamm-ı ḳafla aṣlında fuᶜayl

11b[85]

(1) vezni üzre olan ḳaṣiye lafżınıñ ki, baᶜīd maᵓnāsınadır, muṣaġġarıdır. (2) Ve sebeb-i telḳīb oldur ki: Māderi olan Fāṭıma bint-i Saᶜd bin Sebel, (3) Kilāb'dan ṣoñra Rebīᶜa bin Ḩırām-ı Ġadrī'niñ ser-nihāde-i bālīn-i izdivācı (4) olduḳda Ḳuṣay ṣabiyy-i faṭīm bulunmaġla Rebīᶜa anı bilād-ı ḳaẓāᶜaya māderi (5) ile bile istiṣḥāb etdigi cihetden ecdād ve ᶜaşīreti bilādından ki, (6) Mekke-i Mükerreme ve ḥavālīsidir, niçe müddet dūr-endāḫte-i felāḫan-ı ġurbet (7) olup ḳalmaġile Ḳuṣay laḳabı ile şöhret-şiᶜār ve ḳabīle ahālīsini (8) Mekke'ye cemᶜi sebebiyle Mücemmiᶜ dinmekle ḳarīn-i iştihār olmuşdur. Ve (9) ol cihetden ᶜaşrı büleġāsından baᶜẓı şuᶜarā anıñ ḥaḳḳında bu vecihle (10) zemzeme-perdāz-ı vaṣf-ı ıṭrā olup **(H13b)** dimişdir. **Şiᶜr:** ابو كم قصى كان يدعى مجمعاً، به جمع الله القبآئل من فهر، و انتم بنو زيداً و زيدً ابو كم، به زيدت البطحاء فخراً، (12) Ve sābıḳan Cürhüm ve Ḳuṭūrā ḥükūmet-i (13) Mekke'de ittikā-i visāde-i istiḳlāl etmişiken nevbet-i taṣarruf ve imāret-i (14) Ḫuzāᶜa'ya intiḳāl ve kevkeb-i cihān-tāb-ı ḳevkebe-i devlet ve iḳbālleri (15) resīde-i derece-i kemāl olmuşidi ki, Ḳuṣay übbehet-i cāh ve celāl ile (16) çārcihet-i sāḥa-i ümmü'l-ḳurāya pertev-endāz-ı ḳudūm-ı iclāl oldı. (17) Ḳureyş'den muḳaddemā bi'l-iḳtiżā perīşān olup şaᵓāb ve edviyede (18) ḥubāḥib ve aḫāşibde tavaṭṭun ile ḫazīde-i gūşe-i teferruḳ olanlar pervāne-i (19) şemᶜ-i encümen-efrūz cemāliniñ fāli olup pīr-i emn-i maḥfil-i maḥfūfü'l- (20) maᵓālīsinde gird-ā-gird ictimāᶜ ve ittiṣāl oldılar. Ve Ḳuṣay Ḳureyş'i (21) ḥarīm-i Mekke'de cemᶜ etdikden soñra on iki ḳabīle olmaḳ üzre (22) taᵓyīn ve taḳsīm idüp Baṭāḥ'da iskān etdigi ḳavme Ḳureyşü'l-Baṭāḥ (23) ve żavāhirde iḳāmet idenlerine Ḳureyşü'ż-Żavāhir ıṭlāḳı ıştılāḥ olmuşdur.

12a[86]

(1) Ve ṭāᵓife-i ūlā eşrefü'ṭ-ṭāᵓifeteyn oldıġı müttefeḳun ᶜaleyh olup Benī (2) Hāşim anlardandır. Fe-li-hāẕā Benī Kaᶜb'dan ibtidā mesned-nişīn-i erīke-i riyāset (3) olup pā-nihāde-i süllem-pāye-i riyāset ü ḥükūmet olan Ḳuṣay bin (4) Kilāb olup serevāt-ı ᶜArab miyānında maṭāmiḥ-i enzār-ı kibār olan (5) vażāᵓif ü menāṣıb ki, icāre, ve ḥicābetü'l-beyt, ve rifādetü'l-ḥāc (6) ve siḳāyetü'l-mevsim,

---

[85] 11b [7] ḳabīle: H ḳabīlesi // [9] şuᶜarā anıñ: H şuᶜarānıñ // [13] etmişiken: H itmişiken // [15] übbehet-i: H behhet-i // [17] edviyede: H evdiyede // [13] fāli: H fāni // [21] etdikden: H İtdikden // [22] etdigi: H itdigi // [86] 12a [3] süllem-pāye-i: H süllem-tāpe-i // [5] icāre: H icāze // [17] tecfīr-i: H teveffür-i // [20] ḫidemāt: H ḫudemāt // [21] ḥāc: H merāḥ // [22] ü: N'de yok // [86] ve: N'de yok //

ve dārü'n-nedve, ve livādır, her biri **(H14a)** bir ṣāḥib (7) niṣāb-ı taᶜayyün ü iᶜtibāra sermāye-i mübāhāt u iftiḫār olmaġa sezā-vār (8) iken Ḳuṣay mecmūᶜuna defᶜaten dest-yār-ı taṣarruf olup otāġa-zen-i (9) küleh-kūşe-i imtiyāz olmaġla ser-efrāz olmuşdur. **Şiᶜr:** بمستنكر، ان يجمع العالم في واحد، و ليس لله (10) Ser-rişte-i tafṣīl-i ḥāl bu (11) vech üzre pīçīde-i minvāl-i maḳāldir ki: Ḳuṣay Ḫuzāᶜa'nıñ ḫātime-i (12) ḳabāla-i riyāsetleri olan Ḥuleyl bin Ḥabeşiye bin Sülūl-i Ḫuzāᶜī'niñ (13) beyẓetü'l-ḫıdr-i ḥarem-sarāy-ı ᶜişmeti olan duḫteri Ḥabbā'yı keşīde-i (14) ḥibāla-i izdivācı ḳılup andan dört nefer evlādı ki, ᶜAbdu'd-dār (15) ve ᶜAbd-ı menāf, ve ᶜAbdu'l-ᶜuzzā, ve ᶜAbdu'l-lāt'dir, pā-nihāde-i sāḥa-i (16) żuhūr olduḳlarında anlar ile üstüvār-sāz-ı esās-ı istiżharār (17) ve intiṣār ve tevfīr-i māl-i inẓimāmı daḫī taḳvīt-resān-ı bāzū-yı iḳtidārı (18) olmaġla ᶜizz ü iᶜtibārı ke'ş-şems-i rābiᶜatü'n-nehār ḳarīn-i intişār u (19) iştihār olmaḳ ḫilālinde Ḥuleyl'iñ necm-i ḥayātı mütevāri-i ufūl olduġından (20) nāşī turāṯ-ı İsmaᶜīlīden kendüye mevrūṯ olan veżāyif-i ḫidemāt (21) ki, tevlīt-i meṣāliḥ-i ḥāc, ve mübāşeret-i umūr-ı beyt-i ḳarīnü'l-ibtihācdır, (22) şeref-yāb-ı neyl (ü) vuṣūl olmak ārzūsı derūnunda muẓāᶜaf ve mütezāyid (23) olmuşidi. Taḥṣīline serkerem-i ḫāhiş (ve) raġbet olmaġla mutarāṣṣıd-ı intihāz-ı

12b[87]

(1) fırṣat olduġı vażāyif-i meẕkūre iḫtilāsı dāᶜiyesi ile (2) ibtidā kemer-beste-i himmet olup evvelīn-i hecme-i ġazanferāne ile iḳtiḥāma (3) cesāret etdigi emr-i icāzedir ki, **(H14b)** fi'l-aṣl Ġavṯ bin (merr bin) Edd bin (4) Ṭanca bin İlyās bin Muẓar, ve evlādı ki, ṣūfe laḳabı ile mulaḳḳıblar (5) olup ᶜarefeden icāze anlarıñ vażīfe-i rātibesi idi, yaᶜni anlardan (6) bir şaḫıṣ remy-i ḥicāra mutaṣaddī olmadıḳça āḫirden bir ferd mübāderet (7) idemezdi. Ve Minā'dan nefr emrinde keẕālik anlardan bir nefer ki, (8) ol emre ibtidā itmeye sāᵓirden kimesne anı taḳaddüm idüp gidemez (9) idi. Ve Ḳuṣay ki, ol vaḳitde ᶜilm-efrāz-ı taᶜayyün ve murabbaᶜ-nişīn-i (erīke-i) temekkün (10) olmuşidi, mevsim-i ḥacda fī-senetin mine's-sinīn benī ṣofe mutaṣaddi-i (11) āyīn-i pīşin olduḳlarında Ḳuṣay ki, sāᵓir benī Kenāne ve'l-ümmin birāderi (12) Rezzāḥ bin Rebīᶜa mülābesesi ile Ḳaẓāᶜa'dan istincād etdiginden (13) ḳaṭᶜ-ı naẓar Ḫuzāᶜa'dan daḫī istimdād itmiş olup emr-i icāzeye (14) benī ṣofeniñ mübāşeretlerin istiṣḳāl idüp ṣūret-i mülāyemetle (15) nüzūllarını istidᶜā ṣadedinde olduġı müfīd olmayup teslīm ve (16) nüzūldan imtinaᶜları muḳarrer olıcaḳ "**Beyt** اكر نه بكام من آيد جواب من و كر زوميدان افراسياب،" (17) taḥrīk-i cārīḥa-i lisāndan bedel-i (18) aᶜmāl-i seyf ü sinān iḳtiżā

[87] 12b [3] bin: H ibn-i // merr bin: N'de yok // [7] idemezdi: H idemez // [8] kimesne: H kimse // [9] erīke-i: N'de yok // [12] rezzāḥ: H: zarrāḥ // istincād: H istiḫbār // [16] beyt: H şiᶜr //

idüp emr-i icāzeden peyvend-i taᶜalluḳların (19) şimşīr-i sertīz-i baṭş ü sitīz ile bürīde ḳılmışdır. Ve ol vaḳte dek (20) Ḫuzāᶜa ve Benū Bekr Ḳuṣayy ile beynlerinde taᶜalluḳ-ı muṣāheret cihetinden (21) ittiḥād u ittifāḳ müteḥaḳḳiḳ iken benī ṣofeyi menᶜ ve reddinden istişᶜār (22) idüp dāᶜiye-i istiḳlāl ve istibdād ile fī-mābaᶜd kendülerin daḫī (23) ṭard **(H15a)** ve ebᶜāda müteᶜarrıẓ olacaḳ idigin teferrüs itmekle Ḫuzāᶜa ve benī

13a[88]

(1) ve Benī Bekr'iñ Ḳuṣayy ḥaḳḳında mirᵓāt-ı sīmā-yı ittifāḳ-nümāların(dan) ṣūret-i (2) iḫtilāf ve muᶜādāt (nümāyān) olmuşidi. Fe-li-hāẕā Ḳuṣayy içün Ḫuzāᶜa'nıñ (3) maḳbūẕ-ı ḳabẓa-i taṣarrufları olan menāṣıbı taḳallüd dāᶜiyesi (4) mertebe-i kuvvetden derece-i fiᶜle bürūz itmekle ol cümleden dırāz (5) dest-i iḫtilāṣ oldığı emr-i ḥicābetü'l-beytdir. **Ḥicābetü'l-beyt:** (6) Miftāḥ-ı ḳarīnü'n-necāḥ-ı beyt-i mükerrem maḥfūż-ı ceyb-i taṣarrufı olup (7) herkes ki derūn-ı feyẓ-i meşḥūn-ı Kaᶜbe-i muᶜażżamaya duḫūl ve ol (8) gencīne-i cevāhir-i zevāhir-i ġufrāna vuṣūl murād eylese ol maṭlab-ı (9) ḫaṭīriñ ḥuṣūli anıñ vābeste-i iẕn ü müsāᶜadesi olmadan kināyedir. (10) Ḫuzāᶜa'nıñ nevbet-i taṣarrufları āḫir olup vaẓīfe-i ḥicābetü'l-beyt dāḫil-i (11) ḥavza-i temellük-i Ḳuṣayy oldığı birkaç ṣūret üzre naḳl olunup (12) eşher aḳvāl oldur ki, belde-i mükerreme-i ümmü'l-ḳurāda ḳāṭın olan (13) dühāt-ı Ḫuzāᶜa ricāl-i Ḳureyş'den evfer olmaġla yine birāderi zerrāḥ (14) vesāṭeti ile Ḳaẓāᶜa'dan ve Benī Kenāne'den istiᶜānet ve istidᶜā-yı (15) ṣarf-ı himmet itmekle anlar daḫī tehiyye-sāz-ı sūret-i ictimaᶜ olup (16) dırāz-destī-i seyf ü sinān ile manṣıb-ı ḥicābetü'l-beyti Ḫuzāᶜa'dan (17) aḫẕ u intizāᶜ ḳılmışdır. Ve rivāyet-i uḫrāda Ḫuleyl muḫtaẓar olup (18) müşerref-i mevt olduḳda duḫteri olan Ḫubbā ki, devḥa-i sidre-sā-yı (19) nesebi andan māᶜadā nev-bāve-nümāy-ı tenāsül olmamışidi, **(H15b)** ol cihetden (20) Ḫuleyl'iñ ḫızāne-i taṣarrufunda muḳtenī olan ḳalāyidü'ş-şeref-i veżāyif-i (21) ḫidemāt egerçi Ḫubbā içün mevrūṣ olduġundan nāṣī añа intiḳāl (22) muḳteẓā-yı żāhir-i ḥāl idi, lākin ünūṣiyyeti cihetinden ol maḳūle emr-i (23) ḫatīre bi-nefsihā ḳıyām ve mübāşeretden ḳūteh-dest-i istīhāl olmaġile

13b[89]

(1) Ḳuṣayy dāmādı bulunduġundan nāṣī Ḫuleyl ol vaẓīfe-i şerīfeyi (2) añа vaṣiyyet itmişdi. Ve ekṣer kütüb-i siyerde meẕkūr oldığı rivāyet (3) üzre ol ḫuṣūṣda

---

[88] 13a [1] ittifāḳ-nümā: H ittifāḳ-nümālarından // [2] nümāyān: N'de yok // [5] Ḥicābetü'l-beyt: N'de yok // [13] olmaġla: H olmaġile // [15] tehiyye-sāz: H tehniye-sāz // [16] sinānla: H sinān ile // [22] unūṣiyyeti: H unūṣeti //

[89] 13b [1] bulunduġundan: H bulundığından // [2] itmişdi: H itmişidi // [15] ġurbeteyn-i: H ġaribeyn-i // [23] ḳufūlleri: H ṣudūrları //

Ḥubbā vaṣiyyet-i Ḫuleyl'i ᶜaczi cihetiyle ḳabūlden (4) imtināᶜ itdikde Ḥubbā ṭarafından niyābeten edā-yı ḫidmet-i best ü küşāda (5) müteᶜahhid olmaḳ üzre Ḫuzāᶜa'dan Ebū ᶜAyşān künyeti ile mükennā Süleym bin ᶜAmru (6) Ḫuzāᶜī'ye vaṣiyyet itmiş olup, ṣoñra Ḳuṣayy andan manṣıb-ı ḫaṭīr-i (7) ḥicābeti eşyā-i ḫasīse-i ḳalīle ile iştirā itmekle beynlerinde vuḳūᶜ bulan (8) dād u sited ḳabāyil-i ᶜArab miyānında şöhret-yāb olup اخسر صفقتٍ من (9) ابی عیشان, meşeline bāᶜiş-i intişār olmuşdur. Ve bu rivāyāt-ı müteḫālifeyi (10) cemᶜ ü telfīḳ ṣadedinde burhān-ı Ḥalebī mutaṣaddī-i muḥakeme ve tevfīḳ olup, (11) "Bu ḫuṣūṣda cāᵓizdir ki, Ḫuleyl'iñ ānifen serd ü taḥḳīḳ olundıġı vecih (12) üzre vaṣiyyeti muḳarrer olup lākin sāᵓir ᶜavām-ı Ḫuzāᶜa rıżā-dāde (13) olmaduġından nāşī māl-i ḥālleri muḥārebe ve cidāle müntehī olmuş ola." (14) deyü fayṣal-sāz olmuşdur. Ve **Rifādetü'l-ḥāc:** Aṣlında ne maḳūle mükerreme-i (15) merġūbeden **(H16a)** ᶜibāret idigi ġurbeteyn-i Hirevī'niñ refv māddesinde (16) nigāşte-i yerāᶜa-i taḥḳīḳ ve beyān olunmuşdur. حیث قال الردافت هی شیءٌ کانت کریش ترادف به ای تعاون في الجاهلیّت للنبیذ فیطعمون (19) فیخرج کلّ انسانٍ بقدر طاقته فیجمعون مالاً عظیماً ایام الموسم فیشترون به الطعام والذیب النّاس ویسقونهم حتّی ینقضّی ایّام الموسم،. Pes vech-i (20) meẕkūr üzre Ḳuṣayy Mekke'de ᶜilm-efrāz-ı riyāset oldıġı eyyāmda (21) ḳabīlesi ricāli olan vücūh-ı Ḳureyş'e, "Sizler cīrān-ı beytu'l-lāh olup ve (22) ḥaccāc eẕyāfu'l-lāh olduḳlarından nāşī ikrāma eḥaḳḳ idikleri müteḫattim ve (23) muḥaḳḳaḳdır. Pes vācibdir ki vürūdları vaḳtından ḳufūlleri hengāmına dek

14a[90]

(1) anlarıñ ẕiyāfet ve iṭᶜām ve tebcīl ve iᶜżāmını iltizām idesiz. Eger (2) benim ḫızāne-i miknetimde mevcūd olan ᶜurūẕ ve nuḳūd ol nāzende (3) ᶜarūs-ı ḥacle-zīb-i raġbetiñ ṣadāḳ-ı muvāṣalatı olmaġa nā-resā (4) olmasa bi'l-istiḳlāl çīredest-i īfā olmaḳ muḳarrer idi." deyü (5) aᶜmāl-i maḳraᶜa-i terġīb etdikde Ḳureyş'den herkes ḳudreti müsāᶜid olduġı (6) miḳdār iḫrāc-ı dirhem ve dinār idüp aña defᶜ ü teslīm iderlerdi. (7) Ol daḫī anıñla mevsim-i ḥacda ṭaᶜam-ı vāfir ḥāẕır idüp ḥaccācdan (8) hemyān-ı mikneti bulᶜa-i zād-ı vüsᶜadan ḫālī olanlarına mevsim tamāmına dek (9) süfre-güster-i bezl ve inᶜām olurdı. Ve andan ṣoñra bu ḳāᶜide (10) evlādı beyninde daḫī muḥāfaża ve mürāᶜat olunup **(H16a)** kendüden (11) ṣoñra eşref evlādı olan ᶜAbd-i Menāf ve anıñ (daḫī) veledi Hāşim ve (12) ᶜAbdu'l-muṭṭalib ve baᶜde Ebū Ṭālib ve ᶜAbbās anlarıñ eşerine muḳtefī olup (13) ᶜahd-i sulṭān-ı risāletde daḫī -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi vesellem- bu vecihle (14) müstemirr olup ḫulefā-i rāşidīn -rıżvānu'l-lāhi ᶜaleyhim ecmaᶜīn- zamān-ı (15) ḫilāfetlerinde, ve benī Ümeyye ve benī el-ᶜAbbās zamanlarında ve mülūk-ı Mışır

[90] 14a [11] daḫī: N'de yok // [13] risāletde: H risāletden // [22] ḳılup: H ḳılınup //

(16) vaḳitlerinde icrā oluna gelüp ḥattā ᶜulemā-i fenn-i siyerden Kitābü'l-ravẕ (17) ve'l-ḥadāyıḳ fī tehẕīb-i sīret-i ḫayru'l-ḫalāyıḳ ṣāḥibi fāẕıl mütefennin (18) ᶜallāme ᶜAli bin Muḥammedü'l-Baġdādī tanṣīṣ idüp "Ḥālā bu ẕikr olunan (19) vecih üzre resm-i rifāde zamānımızda mürāᶜat olunmaḳ üzredir." (20) deyü, raḳam-zede-i ḫāme-i bedāyiᶜ-nigār ḳılmışdır. Ve siḳāyetü'l-mevsim andan (21) ᶜibāretdir ki, edīmden ṣüret-i ḥavẕda berz-i evānī iᶜdād ve tehiyye (22) ḳılup finā-i mescid-i ḥarāmda bir maḥall-i muᶜayyene vaẕᶜ olunurdı. Ve baᶜẓı (23) ābārdan miyāh-ı ᶜaẕb naḳli ile ol evānī memlū ve ser-şār ḳılınup

14b[91]

(1) ḥaccācı sīr-āb-sāz olmaḳ içün zemzeme-i eyyühe'l-ᶜaṭşān ile (2) refᶜ-i ᶜaḳīra-i daᶜvet ve ᶜarẕ olunurdı. Zīrā Cürhüm ḥarem-i Mekkeden (3) mancınıḳ-ı ḳahr-ı ilāhī ile dūr-endāḫte-i ebᶜād u iclā olunduḳlarında biᵓr-i (4) zemzem-i muḥteremi defn ü iḫfā itdiklerinden nāşī sükkān-ı baṭḥāyı (5) ḥafr-i ābāra ilcā itdikde Ḳuṣayy dār-ı Ümmühānī Bint-i Ebī Ṭālib olan (6) maḥalde bir rekiyye ḥafr idüp ᶜAcūl ismi ile tesmiye itmişidi. **(H17a)** Ḳuṣayy (7) sīr-āb-ı serçeşme-i ḥayāt iken cümle ahālī-i Mekke andan müntefiᶜler olup (8) ṣoñra zamān-ı riyāset-i ᶜAbd-ı menāf'da bir şaḫṣıñ suḳūṭı bāᶜiş-i (9) taᶜṭīl olmuşdur. Ve istiḳā ḥālinde irticāz-ı füṣeḥā-yı ᶜArab beyninde (10) maᶜhūd olmaġla baᶜẓı reccāz bu ercūze ile medīḥ-perdāz olmuşdur. (11) **Şiᶜr** نروى على العجول ثمّ ننقلق، انّ قصياً قد وفا وقدصدق، (12) بالْشبع للحاجّ وريٍّ مغتبقِ. **Dārü'n-nedve:** Ol menzil-i maᶜrūfuñ (13) naḳş-ı kitābe-i iştihārıdır ki, tafṣīl-i sābıḳdan mütelaḫḫıṣ olduġı (14) üzre Ḳuṣayy ki, Ḫuzāᶜa'yı ḥarem-i Mekke'den iḫrāc u ibᶜād idüp (15) Ḳureyş'i anlarıñ cā-nişīni olmaḳ üzre evdiye ve şiᶜābdan cemᶜ etdikde (16) dāḫil-i ḥarem-i Mekke'de mesken ittiḫāẕ itmek üzre emr idüp didi ki (17) "Sizler ki beyt-i muᶜallā-ḳadr-i ilāhīniñ fāᵓiz-i ḳurb-ı civārı olmaġla ḥāᵓiz-i (18) rifᶜat-i ᶜizz ü iftiḫār olasız. Min baᶜd ẕeyl-i iclāl ve iᶜtibārıñız, (19) ṣaᶜālīk-i aᶜdā-yı sitīze-şiᶜārıñ āsīb-resānī-i serpençe-i āzārından (20) sālim olmaḳ muḳarrer olur." deyü, beyt-i mükerremiñ cihāt-ı er-baᶜasından (21) her bir cihetin Ḳureyş'den bir baṭn içün taᶜyīn ile her biriniñ bāb-ı muᶜallā (22) cenābını ol cānibe mekşūf ḳılmışidi (ki) el-ān ol ism ile (23) şöh-ret-yābdır. Bāb-ı Benī Şeybe, (ve) Bāb-ı Benī Sehm, (ve) Bāb-ı Benī Maḫzūm,

15a[92]

---

[91] 14b [15] etdikde: H itdikde // [17] ki: H'de yok // [18] iᶜtibārıñız: H iᶜtibārıñuz // [22] ki: N'de yok // [23] ve: N'de yok //

[92] 15a [10] andan: N'de yok // [11] etdikde: H itdikde // [15] evfiyyü's-ṣalavāt: H evfiyyü's-ṣalāt // [17] cemīᶜ-i ricālāt-ı: H'de yok // [20] itmiş: H itmişler // [23] ibne: H bin //

(1) ve bāb-ı cumaḥ gibi. Ve Ḳuṣayy dārü'n-nedve ismi ile tesmiye olunan (2) menzile **(H17b)** kendi içün ṭarḥ-ı esās-ı mübāşeret itmişidi ki Mekke-i (3) mükerremede ibtidā mebnī olan dār ol beyt-i rehīnü'l-iştihārdır. Ve (4) cemīᶜ-i ḳabāᵓīl-i ᶜArabıñ Ḳuṣay ḥaḳḳında farṭ-ı iᶜtibār ve iᶜtinālarından nāşī (5) dārü'n-nedveniñ aña nisbeti sebebiyle naẓarlarında ol menziliñ (6) menzile-i ᶜulyāsı olup muṭlaḳā ḳabāyil-i ᶜArabdan kāᵓinen min kāne Ḳureyşiyyü' (7) n-neseb olmayanlar sinīn-i ᶜömürleri resīde-i rütbe-i erbaᶜīn olmadıḳça (8) pā-nihāde-i derūn-ı daḫmenümūnı olmaġa muraḫḫaṣ olmaz idi. Ve (9) keẕālik şūy u şevher beyninde peyvend-sāz-ı rābıṭa-i izdivāc (10) olmaḳ murād olunduḳda (andan) mühimmperdāz-ı ᶜaḳd-i nikāḥ olurlar idi. (11) Ve baᶜẕı celāᵓil-i umūr ve tesviye-i meṣāliḥ-i cumhūr iḳtiẕā etdikde anda (12) idāre-i cemᶜiyyet ile dāᵓire-keş-i ḥalḳa-i meşveret olur idi. Ve (13) techīz-i cüyūş olunduḳda anda ᶜaḳd-i livā olunmaḳ muṭṭarid idi. Ve Ḳuṣay (14) ki,beyt-i mükerremi müceddiden binā itmişdir, Ḥaẕret-i İbrāhīm -ᶜalā nebiyyinā ve ᶜaleyhi (15) evfiyyü'ṣ-ṣalavāt ve's-selām-dan ṣoñra beyt-i mükerremi ibtidā tecdīd iden (16) oldur. Ve Ḳuṣay cerīḥ-i maḫleb-i menūn olduḳda nevāḥī-i Ḥacūn'da (17) medfūn olup ḥayātı ḥālinde ᶜatebe-i sinn-i cemīᶜ-i ricālāt-ı ᶜArab (18) melceᵓ ü melāẕ ve pirāmen-i ḳabrini mevtden ṣoñra medfen ittiḫāẕ itmişler (19) idi. Ve ḳabrine tebcīl ü iᶜżām idüp ḳāṭıbeten ḫavāṣṣ u ᶜavām (20) ziyāretin taᶜahhüd ü iltizām itmiş idi. Ve altı nefer evlād-ı ẕükūr ile (21) cihāt-ı mekārim-i müstaḥkemü'l-esās Ḳuṣayy maᶜmūr olmuşdur ki ᶜAbd-i menāf (22) **(H18a)** ve ᶜAbdu'l-ᶜuzzā ve ᶜAbdu'd-dār ve ᶜAbd-ı Ḳuṣayy ve Bürre ve Taḥmiz olup Bürre (23) ve Taḥmiz'den māᶜadāsı ẕikri sebḳ itdigi üzre Ḥabbā ibne Ḥuleyl bin

15b[93]

(1) Ḥubşiyye bin Selūl'den olmuşdur. Ve müstevdiᶜ-i ḥavza-i ẕimmet-i Ḳuṣayy (2) olan nūr-ı ezher-i sütūde-evṣāf ḳandīl-efrūz-ı miḥrāb-ı (3) cebhe-i ᶜabd-i menāf olmuşdur. **ᶜAbd-i menāf: İ**smi Muġīre ve künyeti Ebū (4) ᶜAbdu'ş-şems olup ḥüsn-i sīmā-yı mehtāb-ı incilāsından nāşī (5) ḳamerü'l-baṭḥā laḳabı ile telḳīb olunmuş idi. Ve ānifen kesr-i hemze ile (6) irtifāᶜ ve eşrāf maᶜnāsına olup ṭavil ḳāmeti cihetiyle (7) ᶜAbd-i Menāf dinmişdir. Ve bu rivāyet-i şiḳātdan mufaẕẕal Ẓıbbī'niñ (8) muḫtārı olan rivāyet olup baᶜẕı kütüb-i siyerde nigāşte-i (9) ḫāme-i bedīᶜü'l-eṣer ḳılındıġı üzre ᶜAbd-ı Menāf'ıñ māderi Ḥabbā (10) neẕr itmiş olup ḥīn-i velādetinde Menāt nām ṣaneme - ki aᶜżam-ı eṣnām (11) idi - deᵓb-i cāhiliyye üzre defᶜ ü teslīm itmiş olduġı mülābesesiyle (12) ᶜAbd-ı Menāt tesmiye etdikde vālidi ki,Ḳuṣay'dır, ᶜAbd-i Menāt bin Kenāne'niñ (13) ismine tevāfuḳı

[93] 15b [93] cihetiyle: H ciheti ile //

cihetinden iltibās lüzūmunı mülāḥaża itmekle taġyīr idüp (14) ᶜAbd-i Menāf ile müsemmā ḳılmışdı. Ve Muġīre lafżı vaṣfiyetden menḳūl (15) olup baᶜżı eᵓimme ġāretden efᶜāl ṣıġası olmaġa ẕāhib olup (16) baᶜżı āḫir taḳvīt ve aḥkām maᶜnāsına olan eġāreden meᵓḫūẕ (17) olmaḳ ḳavlini tercīḥ ve iḫtiyār itmişdir. Ve ᶜalā küllü't-taḳdīrīn **(H18b)** ilḥāḳ (18) olunan tā ᶜallāme ve nessābe gibi mübālaġa ifādesi içün olmaḳ muḳarrerdir. (19) Ve ᶜAbd-i Menāf cedd-i ṣāliṣ-i nebevī olup ᶜOṣmān bin ᶜAffān'ıñ cedd-i rebiᶜidir. (20) Ve ᶜAbd-i Menāf içün dört ᶜaded gül-ġonçe-i ḥadīḳa-ṭırāz-ı emānī yaᶜni dört (21) nefer duḫter-i ferişte-nihād-ı ḥūr-sirişt olup sekiz ᶜaded naḫl-i berūmend (22) evlād-ı ẕükūr ile riyāẕ-ı āmāli reşkīn-sāz-ı çemen-zār-ı behişt olmuşdur (23) ki duḫterleriniñ nāmı, Ümmü'l-aḫṣem-i Hāle, ve Ümmü Süfyān, ve Ḳalābe ve

16a[94]

(1) ve Rayṭa, ve esāmī-i püserānı, Hāşim ve Muṭṭalib, ve ᶜAbd-ı şems, (2) ve Nevfel, ve Ebū ᵓÖmer, ve ᶜAbīd, ve Ḥabbe, ve Temāẕır olup Hāşim (3) ve Muṭṭalib'iñ māh-ı cihān-efrūz cemālleri reşkīn-sāz-ı māh-ı çār-deh (4) olduġı cihetden Bedrān, ve ᶜAbd-ı şems ve Nevfel-i Ebherān laḳabı ile telḳīb (5) olunmuşlardır. Ve bu cümle miyānında Hāşim iḫrāz-ı nūr-ı nebevī ile (6) ġānim olmuşdur. **Hāşim:** İsmi ᶜAmr ve'l-ᶜalā ve künyeti Ebū Naẕala'dır. (7) Ve Heşem ki, kesrü'ş-şeyᵓü'l-yābisü'l-ucūf maᶜnāsı ile müfessirdir, (8) andan ism-i fāᶜil olup ismi ᶜAmr ve'l-ᶜalādır. Bir sene-i şehbāda (9) ki, ehl-i baṭḥā istīlā-yı ḫuşk-sāl ile ḳaḥṭ ve ġalāya mübtelā (10) olmuşlar idi, **beyt** ((11) مزاج عالم از خشکی چنان شد، که سیل بادیه ریك روان شد، رطوبت رخت بست از زیر افلاك، (12) سفالین تابهٔ شدعالم خاك، زکشت و کار دهقان کس چه (13) کوید، و زین تابه کدامین دانه روید، زتنکی کر فقیر و کر (14) غنی بود، بخوان رزقا وهم (خوردنی بود، بشکل نان چنان (15) محتاج بودند، کنقش پاي هم رامی ربودند، **(H19-A)** Hāşim ol senede (16) Filisṭīn ṭarafına feres-rān-ı teveccüh ve ᶜazīmet olup anda bir (17) miḳdār daḳīḳ ve kaᶜk cemᶜ ü celb itmekle iyabı ḥālinde naḫr-i cüzūr (18) idüp ol daḳīḳden mütteḫiẕ olan aḳrāṣ-ı ruġfānı heşm ü kesr (19) ile şerīd idüp müheyyā-sāz-ı mevāyid-i ᶜumeymü'l-ᶜavāyid ile beẕl ü (20) iṭᶜām etdiginden nāşī Hāşim laḳabı ile müllaḳḳab olmuşdur. Ve (21) Hāşim ṣāḥib-i şervet olup birāderi ᶜAbdu'ş-şems teng-dest (22) olmaġla ekşer evḳātı müsāferetde güzerān idüp Mekke'de (23) iḳāmeti nedret üzre vuḳūᶜ bulurdı. Ḳureyş'iñ ittifāḳı ile

16b[95]

---

[94] 16a [7] müfessirdir: H müfessir olup // [8] ᶜAmr ve'l-ᶜalādır: H ᶜAmru'l-ᶜalādır //

[95] 16b [1] ve: N'de yok // [3] dārü'n-nedveye: H dārü'n-nedve // [4] itmakle: H itmek ile // [11] dūzaḫ-nümūn: H'de yok // [13] itmekle: H itmek ile // [16] evāᵓil ḥālinde: H evāᵓil ḥali ḫilālinde // [21] olmalariçün: H olmaları içün //

(1) rifāde Hāşim'e müfevvez olmuşidi. (ve) ol daẖī her sene eṭīb-i emvālinden (2) mevcūd bulunan miḳdārı iḫrāc idüp ġayrileri daẖī ḳudretleri (3) müsāᶜid olduġı ḳadar māl iḫrāc ü ifrāz idüp ve dārü'n-nedveye (4) irsāl ü īṣāl itmekle müctemiᶜ olan malı Hāşim iṭᶜām u saḳy (5) levāzımına ṣarf ider idi. Ve Ḳureyş'den ibtidā vāẓıᶜu'l-aṣl-ı ḳānūn-ı (6) rıḥleteyn olan Hāşim olmuşdur ki mevsim-i şitāda hevā-yı mihr-i cānı (7) serd-sīr olan aḳṭārda sedd-i mesālik-i emānī ḳılup ve dest-bürd-i sermā (8) pençe-tāb-ı tuvānāyī ve īrāṣ-ı irtiᶜāş ile berṭaraf-sāz-ı ḳuvvet-gīrāyī olup (9) şitānıñ iştidādı mesālik ve maᶜābiriñ bāᶜiṣ-ı insidādı olduḳça (10) meştā-yı kerem-sīr-i ḥabeşeye ᶜinān-ı kerem-i teveccüh ü ᶜazīmet olurdı. (11) **(H19b)** Ve mevsim-i ṣayf olup riyāḥ-ı germ-i dūzaẖ-nümūn-ı hubūb-ı temūz kānūn-ı (12) cevv-i semāda āteş-efrūz olup tābe-i kerem-tāb-ı arẓı pür-tef ü sūz (13) itmekle, reh-revān-ı tīz-gām içün besāṭ-ı zemīne pānihāde olmaḳ (14) ẖāric-i ḥayṭa-i ḳudret ve müteḥayyiz-i ḥavza-i istihālet olduḳda müteveccih-i (15) maṣīf-i serd-sīr-i Şām olup rikāb-ı ᶜazīmete vaẕᶜ-ı aḳdām-ı iḳdām (16) iderdi. Ve evāᵓil ḥālinde bir defᶜa Şām'a sefer itdikde Ḳayser'e (17) mülāḳī olup nişest ü ẖāstī Ḳayser'iñ dilnişīni vāḳıᶜ olmaġla (18) maẓhar-ı iltifātı olup ehl-i Mekke'niñ lāsiyyemā Ḳureyş'iñ ticāret içün (19) zīr-i ḥükūmet-i Ḳayṣer'de olan bilāda bī-muḥābā āmed şüde muraẖẖaṣ (20) olup baᶜẓı emtiᶜa-i merġūbe celbine mutaṣaddī olmada meᵓmūnü'l-ġavāyil (21) olmalariçün istirẓā itmişdi. Ve bu muᶜāmele Hāşim ile necāşī (22) beyninde daẖī ṣūret-i vuḳūᶜ bulup Ḳayṣer'den ve necāşī'den īmān-nāmeler (23) almış idi. Ve Ḳureyş'e bu nehc üzre ināre-i muḥacce-i rıḥleteyn idüp

17a[96]

(1) reh-nümā-yı ṭarīḳa-i kesb ve ticāret olmuşdı (ki) sūre-i Ḳureyş bu maᶜnāyı (2) eblāġ vücūh üzre nāṭıḳadır. Ve Hāşim'iñ dört nefer püser ve (3) beş nefer duẖteri olup evlād-ı ẕükūrı ᶜAbdu'l-muṭṭalib, ve Fuẕalā (4) ve Ebū Ṣayfī, ve Esed'dir ki İmām-ı ᶜAlī -kerrema'l-lāhu veche- cenābınıñ (5) māder-i mükerrem-güheri olan Fāṭıma'nıñ pederidir. Ve duẖterleri (6) Şafā, ve Ḫalde, ve Ẓaᶜīfa, ve Ruḳiyye, ve Ḥabbe olup, bu cümle (7) beyninde **(H20a)** ᶜAbdu'l-muṭṭalib tāc-i pür-ibtihāc-ı nūr-ı nebevī ber-ser olmaġile (8) tārik-i ferḳadān-sā-yı iᶜtibārı ẕirve-i felekü'l-eflāke ser-ber olmuşdur. (9) **ᶜAbdu'l-muṭṭalib:** Ebū İsḥāḳ ḳavli üzre ismi Şeybetü'l-ḥamd ve İbn-i Ḳuteybe (10) rivāyeti üzre ᶜĀmir'dir. Ve künyeti Ebu'l-Ḥāriṣ ve Ebu'l-Baṭḥā olup (11) ᶜAbdu'l-muṭṭalib laḳabı ile iştihārına baᶜẓı rüvāt ḳavli üzre sebeb (12) oldur ki: Pederi Hāşim bir defᶜa dāᶜiye-i ticāret ile ḥareket idüp (13) belde-i ṭībe-i ṭayyibeye ictiyāzı ḥālinde beniyyü'n-neccārdan ᶜAmru bin

[96] 17a [1] ki: N'de yok // [17] Hāşim'e: N'de yok // [20] olmağla: H olmağile // [22] oldı ki: H oldılar ki //

Zeyd (14) İbn-i Lebīd'iñ menziline nāzil olıcaḳ ol mīz-bān-ı mihmān-nüvāz taḳdīm-i (15) merāsim-i ikrām-ı ẕayfda ihtimām ile süfre-güster-i tebcīl ve iḥtirām olmaḳ ṣadedinde (16) nevbāve-i şecere-i vücūdı olan dūşize-i pākize-sirişt Selmā (17) nām kerīmesi ile (Hāşim'e) irsāl-i ṭaᶜām itdikde Selmā'nıñ ḥüsni Hāşim'i (18) iᶜcāb itmek ile ṭaleb-kār oldı ki ol dürr-i nā-süfteyi (19) keşīde-i silk-i izdivāc eyleye. ᶜAmru daḫī şeref-i neseb-i Hāşim (20) maᶜlūmı olmaġla ez-cān u dil raġbet ile müddeᶜāsına müsāᶜade (21) idüp peyvend-sāz-ı nikāḥ ve tezvīc oldı. Velākin beynlerinde (22) bu vecihle girih-bend-i unşūṭa-i taᶜahhüd oldı ki ol naḫl-i (23) nāz-perverd-i ḥadīḳa-i ᶜafāf baᶜde vuḳūᶜu'z-zifāf muḳadder olup

17b[97]

(1) bār-āv olıcaḳ vaẕᶜ-ı ḥaml żuhūr itdikde peder ve māderi menzil-gāhına (2) īṣāl eyleye. Tā ki ḳādim-i **(H20b)** dārü'l-mülk-i ervāḥ olan (veled-i necīb) anlarıñ civārında (3) pā-nihāde-i bisāṭ-ı eşbāḥ ola. Pes Hāşim ol seferi itmāmdan (4) ṣoñra ᶜavdetinde iltiḥāf-ı liḥāf-ı zifāf idüp bir müddet anda (5) mekş ü ārām eyledi. Ve baᶜde bürhetin mine'l-eyyām Mekke ṭarafına şedd-i (6) ḫırām etdikde Selmā istiṣḥāb, ol daḫī hevdec-güzīn-i ittibāᶜ olup (7) merāḥil-nişīn-i berārī vü ḳıfār olaraḳ Mekke-i mükerremeye vāṣıl oldılar. (8) Anda ārām üzre iken Selmā'da ᶜalāyim-i vaẕᶜ-ı ḥaml nümāyān (9) olduḳda Hāşim ᶜahd-i sābıḳını mürāᶜāt idüp Selmā'yı tekrār (10) peder ve māderine īṣāl eyledi. Ve kendi cānib-i Şām'a imāle-i (11) licām-ı teveccüh ve iᶜtizām idüp Ġazze'ye vāṣıl olduḳda ḫalᶜ-i ḥulle-i (12) ḥayāt ile ser-nihāde-i bālīn-i memāt oldı. Ve belde-i ṭībe-i ṭayyibede (13) Selmā'dan ᶜAbdu'l-muṭṭalib rū-nümā-yı derece-i velādet olup ḥavālī-i (14) farḳ-ı serinde ḫilāf-ı maᶜhūd şaᶜrāt-ı beyẕ müşāhede olunmaḳ (15) mül-ābesesiyle Şeybe nāmı ile nām-ver ḳılınup, ve Ḳureyş'den (16) herkes ki cerīḥ-i sihām-ı nevāᵓib ve şedāyid olmaḳ vuḳūᶜunda merhem (17) resān-ı iᶜānet olup melāẕ-ı ḥācet-mendān olmaġile elsine-i nāsda (18) memdūḥ olduġı cihetden Şeybetü'l-ḥamd ismi ile ḳarīn-i şöhret (19) olmuşdur. Ve Şeybetü'l-ḥamd'ıñ sinni yedi yāḫud sekiz seneye (20) bāliġ olduġı eṣnāda ehl-i Tihāme'den bir kimse Medīne'ye mürūrı (21) **(H21a)** ḥālinde ebnā-yı beldeden birḳaç nefer-i eṭfāl-i endek-sāl mürāmāt (22) ve munāẕala ṣadedinde müctemiᶜler olup içlerinden bir ġulām-ı necābet-i (23) ittisām munāẕala ḫilālinde muṣīb olduḳça "enā İbn-i Hāşim enā ibn-i

18a[98]

---

[97] 17b [1] bār-āv: H bār-āver // [2] veled-i necīb: N'de yok // [16] nevāᵓib: H nevāyib // [18] olduġı: H oldıġı // [19] yāḫud: H veyāḫud //

(1) enā ibn-i seyyidü'l-baṭḥā" didigin istimāᶜ idicek tekrār "min ente (2) yā ġulām" deyü istikşāf-ı ḥāl idüp ol daḫī "enā Şeybe bin Hāşim" (3) didikde vāḳıᶜ-ı ḥāle ıṭṭılaᶜ taḥşīlinden ṣoñra beldesine (4) müteveccih olup Mekke-i mükerremeye ḳudūmı ḥālinde evlād-ı ᶜAbd-i Menāf'dan (5) Hāşim'iñ birāderi Muṭṭalibe dūçār olup keyfiyyet-i ḥālden āgāh (6) idicek Muṭṭalib ᶜicāleten taḥiyye-i edevāt-ı sefer ile Mekke'den nehẕat (7) ve ṭaraf-ı Yeşrib'e rū-be-rāh-ı ᶜazīmet oldı. Ve Yeşrib'e ḥīn-i vuṣūlünde (8) "**Beyt:** Bāzīçeye çıḳsa ucunı görebilsem, bir luᶜb ile ol (9) genc-i nihānı görebilsem." deyü menāzil-i beniyyü'n-neccār semtine sevḳ-i rāḥle-i (10) teveccüh idüp anda eṭfālden bir gürūh-ı enbūh cemᶜiyyetine müsādif (11) olıcaḳ "**Mışraᶜ:** Gözüm ışırdı görince o māh-ı tābānı." maṣadāḳı (12) üzre naẓar-ı ṣābiᵓi birāder-zādesine resīde olduġı (13) anda "hāẕā İbn-i Hāşim" deyücek sāᵓir eṭfāl (bi-cemᶜihim) yek-dil ve yek-zebān (14) olup "neᶜam hāẕā ibn-i aḫīk" terānesi ile naġme-perdāz-ı taṣdīḳ (15) oldılar. Ve "Mebādā vālidesin-iñ ol gül-ġonçe-i nevresi çīde-i dest-i (16) iḫtilās u intihāb ḳılmaḳ dāᶜiyesinde olduġuñ güş-zedi (17) olursa dāmān-ı ᶜazīmetiñe ser-pençezen-i mümānaᶜat **(H21b)** olmaḳ muḳarrerdir." (18) deyü, iġtināmı fırṣat-ı maḳṣūduna mübāşeretde taᶜcīl ü mübāderet ile (19) vaṣiyyet itdiler. Muṭṭalib daḫī muḳteżā-yı ḥāl üzre berzede (20) dāmān-ı istiᶜcāl olup Şeybe'ye teveccüh-i ḫiṭāb ile aᶜmāmından (21) olduġun ifāde vü iᶜlām ve bu seferinde mehālik ve mefāvizi (22) iḳtiḥāma ᶜillet-i ġāᵓiye kendüyi müntedā-yı ecdādı olan Mekke-i (23) mükerremeye īṣāl olduġun ismāᶜ u ifhām itdigi sāᶜat

18b[99]

(1) Şeybe ṭarafından bāᶜiş-i inbiᶜāş-ı raġbet olmaġile fi'l-ḥāl pā-nihāde-i (2) rikāb-ı musāraᶜat olup imtiṭā-yı ṣahve tebaᶜiyyet ḳıldı. Muṭṭalib (3) daḫī Şeybe'yi irdāf idüp sürᶜatle ṭaraf-ı pür-şeref-i beyt-i (4) ḥarāma tevcīh-i ḳıble-nümā-yı teveccüh ile reh-peymā-yı berārī vü ikām (5) olaraḳ ḳaṭᶜ-ı ṭarīḳ-i ḥuzūn u sühūl ile beled-i mükerrem-i Mekke'ye (6) şeref-yāb-ı vuṣūl ve fāᵓiz-i rütbe-i duḫūl olduḳlarında Şeybe'yi (7) Muṭṭalib ile görenler "min hāẕā" deyü istikşāf-ı nefsü'l-emre (8) mutaᶜarrıẓ olanlara İeybe köhne-libās-ı seferī ile bulunduġundan (9) nāşī isnād-ı ittiṣāl-i ḳarābetde ictināb ve teḥāşī itmekle "ᶜAbd-i memlūkümdür." (10) deyü cevāba mutaṣaddī olduġı Şeybe'niñ ᶜAbdu'l-muṭṭalib laḳabı ile (11) telḳībine sebeb olmuşdur. Ve bir ḳavilde daḫī eytāmı mürebbīsine (12) ᶜubūdiy-

---

[98] 18a [9] diyü: H'de yok // [13] bi-cemᶜihim: N'de yok // [14] terānesi ile: H'de yok // [16] olduġuñ: H oldıġıñ // [21] olduġun: H oldıġın //

[99] 18b [3] sürᶜatle: H sürᶜat ile // [4] tevcīh: H teveccüh // [10] olduġı: H oldıġı // [11] telḳībine: H telḳībe // [13] olduġı: H oldıġı // [19] ü: H'de yok // [19] necābetle: H necābet ile // [21] ilāhiyye: H ilāhīye //

yet ile iẕāfet-i deᵓb-i ᶜArab olup Şeybe Muṭṭalib'iñ ḥücer-i (13) terbiyesinde mürebbī olduġı cihetden ᶜAbdu'l-muṭṭalib dinmişdir. (14) Ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib kemāl-i seḫā ve ifrāṭ-ı kereminden feyyāẕ laḳabı ile telḳīb (15) **(H22a)** olunmuş olup pes-mānde-i māᵓide[100] ᶜamīmü'l-fāᵓidesi ile ẕiyāfet (16) sāz-ı vaḫş u ṭayr olmaḳ içün baḳıyye-i rūz-merreyi firāz-ı cibāle (17) baᶜş ü irsāl ᶜādet-i müstemirresi olduġı cihetden muṭᶜim-i ṭayrü' (18) s-semā vü ṣafī ile ḳarīn-i şöhret olmuşidi. Ve Ḳureyş beyninde (19) mecd ü şeref ile mevṣūf ve rüşd ü necābetle maᶜrūf olup (20) sedād-kārī-i fıṭrīsi cihetinden dest-yārī-i ḳāᵓid-i tevfīḳ ile (21) zīr-destānı terbiyet maᶜraẕında nevāmis-i ilāhiyye muvāfıḳ niçe (22) ḥükūmete muvaffaḳ, ve nefsine ḫamrı taḥrīm itdigi rivāyet-i şiḳātle (23) ṣābit ü muḥaḳḳaḳ olup ḳaṭᶜ-ı yed-i sāriḳa iḳdām ve zinā ve nikāḥ-ı muḥarremden

19a[101]

(1) menᶜ bābında ihtimām ve o āḫir ᶜömründe tevḥīd-i ẕāt-ı perverd-gār ile terk-i (2) perestiş-i eṣnām itmişidi. Ve esīr-i ser-pençe-i ḥimām oldıġı gerden (3) beste-i ribḳa-i islām oldıġına baᶜẕı aᶜlām beyninde iḫtilāf (4) vuḳūᶜunı ḥāfıẓ-ı kirāmī ᶜallāme-i Şāmī Mesᶜūdī'niñ baᶜẕı müᵓellefātında (5) naḳl ile ẕikr ü īrād itmişdir. Ve evlādını meḥāsin-i aḫlāḳ iktisābına (6) ḥaṣṣ ü terġīb ve efᶜāl-i zemīme ve efᶜāl-i rezīle irtikābından zecr ü (7) terhīb deᵓbi idi. Ve gāh-bī-gāh kürsī-pīrā-yı vaᶜż u teẕkīr olup (8) cevāhir-i naṣāyiḥ-i dil-peẕīr ile müşennef-sāz-ı mesāmiᶜ-i ṣaġīr ve kebīr (9) olmaḳ muᶜtādı oldıġı üzre yevmen mine'l-eyyām ᶜAbdu'l-muṭṭalib (10) muᶜtādı üzre ser-rişte-i kelāma naẓm-āver-i ferāᵓid-i mevāᶜiẓ ü (11) naṣāyiḥ olmaḳ **(H22b)** ḫilālinde didi ki "**Mışraᶜ** " هرکس که ستم کند ستم (12) یا بدباز " maẓmūnı üzre her siyeh-mest-i ṣaḥbā-yı ġurūr ki (13) sūret-i neşve-i ḫuyelā ile meslūbu'ş-şuᶜūr olup ḫadeng-i (14) sīne-güẕār-ı meżālim ile derūn-ḫırāş-ı maẓlūmān-ı selīmü'ṣ-ṣadr (15) ola. Elbette münāvele-i keᵓs-i nā-ḫoş-güvār-ı bevār ile ḫāb-ālūde-i merg-i (16) nāgāh-gīr olmazdan evvel pādāş-ı aᶜmāl-i nā-şāyestesi derd-i ser- (17) ḫumār-ı endūh ve ekdāra mübtelā olmaḳ muḳarrerdir." didikde müstemiᶜīn-i (18) kelām-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib olan cemāᶜatden baᶜẕı ḥarf-gīrān-ı jāj-ḫā (19) "Ol kelām-ı müsellemü'l-feḥvāyı menᶜ ü redd ṣadedinde olup ol eyyāmda (20) meger ahālī-i Şām'dan bir şaḫṣ-ı meżālim-girdār-ı istidrāc-şiᶜār (21) var idi ki meda'l-ᶜömr evḳātı mezāriᶜ-i aᶜmāle tuḫm-efşānī-i żulm (22) ü fesād itmekle güẕerān itmiş iken mütevārī-i ḫufre-i

---

[100] Bu ifade N'de yanlış yazılmıştır. H nüshasına ve diğer nüshalara bakarak ve cümlenin gidişine göre bu şekilde bir düzeltme yaptık.

[101] 19a [4] müᵓellefātında: H müᵓellefātından // [6] zemīme: H dīne // [7] olup: H idüp // [10] naẓm-āver: H naẓm-ı // [22] itmekle: H itmek ile // [22] itmiş: H olmuş // [23] diyü: H'de yok //

ḳabr olınca ḳaṭᶜā (23) dāmen-girifte-i ḫār-zār-ı güẕār olmaḳ mesmūᶜ olmamış idi.” deyü

19b[102]

(1) müddeᶜā-yı ᶜAbdu’l-muṭṭalib’i menᶜle muḳābele ṣadedinde ḥāl-i şaḫṣ-ı bāhirü’n- (2) naḳṣı sened-i menᶜ maᶜraẕında īrād idicek, ᶜAbdu’l-muṭṭalib mutaṣaddī-i (3) cevāb olup “Ḥālā bu müşāhed ü maḥsūsuñuz olan dārü’l-bevār-ı (4) fenā-medār-ı dünyā verāsında bir dāru’l-ḳarār-ı pāydār vardır ki muḥsin (5) ve müsīᵓ olanlar içün dāru’l-ḫulūd olup pādāş-ı aᶜmāl anda (6) meşhūd olur.” didigi baᶜẕı ṣiḳāt-ı müteᵓaḫḫirīn müᵓellefātında (7) mesṭūrdur. Ve ᶜAbdu’l-muṭṭalib’e āṣār-ı **(H23a)** ẕaᶜf u pīri ḳable āvānihi (8) kemīn-güşā-yı hücūm ve nā-ḫānde-mihmān-ı şeyb-i merḥabā-gū-yı ḳudūm (9) olup debīr-i çālāk-i dest-i ḳaẕānıñ tebyīẕ-i müsvedde-i ḫuṭūṭ-ı (10) ᶜārıẕında istiᶜcāli maᶜlūm olıcaḳ ṣaḥīfeteyn-i muḥeyyā-yı melāḥat-i (11) intimāsını tesvīde-i tavṭiye ḳaṣdı ile muḳaddem ḥinnā ile sürḫ-āb (12) sā-yı taġyīr olup baᶜde ẕālik “**Mışraᶜ:** بالا ترازسیاهی رنك دکر نباشد،” (13) maẕmūnı üzre ḳabāla-i ruḫsār-ı ḫurşīd-tābına vesme ile raḳam-keş-i (14) ḫiẕāb olmuşidi. Ve bu keyfiyet ibtidā ᶜAbdu’l-muṭṭalib’den müşāhede (15) olunmaḳ mervīdir. Ve ᶜAbdu’l-muṭṭalib rivāyet-i ṣiḳāt-i aṣḥāb-ı siyer (16) üzre on nefer püser-i mükerrem-güher ve altı ᶜaded duḫter-i pesendīde (17) muḫbir ile dīde-i emānīsi ḳarīr ve münevver olmuşdur. Esāmi-i evlād-ı (18) zükūrı Ḥāriş, ve Ebū-leheb, ve Ġaydāḳ, ve Muḳavvim, ve Ẕırār, (19) ve Zebīr, ve Ebū Ṭālib, ve ᶜAbdu’l-lāh, ve Ḥamza, ve ᶜAbbās olup (20) ve baᶜẕı ᶜulemā-i tārīḫ ve siyer ᶜAbdu’l-kaᶜbe, ve Ḥacl, ve Ḳaṣm nāmı ile (21) üç nefer evlād-ı ẕükūrı daḫī ẕikr itmişlerdir. Ve ebnā-i ᶜAbdu’l-muṭṭalib’den (22) dört neferi zamān-ı biᶜseti idrāk itmişlerdir ki Ḥamza ve ᶜAbbas (23) ve Ebū Ṭālib, ve Ebū Leheb’dir. Ve esāme-i benāt Ṣafiyye, ve Ümmü Ḥakīm

20a[103]

(1) ve Ümmü Ḥakīmü’l-beyẕā, ve ᶜĀtike, ve berre, ve Ervī, ve Emīme’dir. (2) Ḥadīḳa-i ṭırāz-ı sülāle-i (3) celīlü’l-ḳadr-i Ḫalīl yaᶜni Ḥaẕret-i İsmāᶜīl **(H23b)** nebīniñ şemere-i şecere-i zekiyyü’l-ferᶜ (4) nesebi Ṣābit bin İsmāᶜīl ki gül-zār-ı ḫānvāde-i İbrāhīm’den ser-efrāḫte-i (5) bürūz u żuhūr olmaġla Mekke’de mütevelli-i tesviye-i umūr-ı cumhūr idi. (6) Ṣarṣar-ı bīḫ-efgen-i ecel nigūn-sāz-ı devhā-i ḥayātı olduḳda evlādı (7) eṭfāl-i endek-sāl bulunmaġla manṣıb-ı riyāset-i Mekke-i mükerreme Ṣābit’iñ (8) cedd-i māderīsi olan ᶜAmru bin Ḥāriş bin

---

[102] 19b [2] mutaṣaddi-i: H’de yok // [4] dünyā: H dünyānıñ // [7] u: H’de yok // [9] çālāk-i: H pür-çālāk-i // [13] vesme: H dehme // [15] ᶜabdu’l-muṭṭalib: H ᶜabdu’l-muṭṭalibiñ //

[103] 20a [12] naḫvet-i: H naḫvet ü // ser-girānī: H ser-gerdānī // [17] etdikde: H itdikde // [20] meskūk: H meskūb //

Maẕāẕ-ı Cürhümī'niñ ḫalīde-i (9) maḫleb-i iḫtilāsı olup niçe müddet kilīd-i fatḥ u ratḥ-ı ḥukūmet-i Mekke (10) ḳabīle-i Cürhüm'üñ maḳbūẕ-ı serpençe-i taṣarrufı olmuşidi. Lākin ol cemᶜ-i (11) nā-hūş-yār-ı kāfirü'n-niᶜme temādī-i münāvele-i ṣahbā-yı devlet ve kāmrānı (12) mūcib sergerdānī-i naḫvet-i ser-girānī olmadan nāşī, cādde-i iᶜtidāl (13) ve inṣāfdan inḥirāf ile emvāl-i nāsa dırāz-dest-i taᶜaddī vü (14) iᶜtisāf olup fısḳ ve fücūra kemāl-i inhimāk, vaḥmā-yı maḥārim ve (15) maḥẓūrātı intihāk sebebi ile ᶜaraẕa-i beliyyāt ve devāhī ve maẓhar-ı suḫṭ-ı (16) nāgāh-gīr-i ilāhī oldılar. Ve Benī Bekr ve Ḫuzāᶜa taslīṭi ile Mekke'den (17) iclā ve şedd-i ḫırām-ı rıḥlet iḳtiẓā etdikde mülūk-ı eṭrāfdan Kaᶜbe-i muḥteremeye (18) itḥāf olunan iᶜlāḳ-ı nefīse cümlesinden olup baḳiyye-i dest (19) endāze-i intihāb ve pesmānde-i yaġma-ger-i müstetbiᶜu'l-ᶜiḳābları olan iki (20) ḳıṭᶜa ġazāl-i bedīᶜü'l-üslūb ki, ṭılā-yı ḫālişden meskūk idi, (21) biᵊr-i zemzemde defn idüp zemzem-i muḥteremi daḫī turāb ile **(H24a)** redm ü (22) iḫtifā etdiler. Ve Cürhüm ol ḳaṭar-ı refīᶜü'l-ḳadrden maṭrūd olduḳda (23) sehimü's-saᶜāde devlet ü iḳbāl-i burc-ı ṭāliᶜ Ḫuzāᶜa'ya intiḳāl idüp

20b[104]

(1) anlarıñ daḫī necm-i devletleri niçe māh u sāl dāᵊir-i merkez-i istiḳlāl (2) olup taḳallüb-i aḥvāl-i nā-sütūde-maᵊāl ile girifte-i ᶜuḳde-i hebūṭ u (3) bāl olup baᶜde ẕālik istiḥḳāḳ-ı riyāset-i mevrūşe Ḳuṣayy içün (4) resīde-i derece-i taᶜyīn ve evlādı vāḥiden baᶜde vāḥidin mesned-i riyāsetde (5) mürebbiᶜ-nişīn-i temekkün olaraḳ zamān-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalibe gelince tamādī-i (6) duhūr ve mürūr-ı sinīn ve şuhūr ile, mevḳiᶜ-i ḫaṭīr-i zemzem mektū (7) vü mestūr ḳalmışidi. Pes ᶜAbdu'l-muṭṭalib reyeᶜān-ı şebābı ḫilālinde (8) bir gün ḥarem-i mescidü'l-ḥarāmda tekye-zen-i müttekā-yı ġaflet yaᶜni ġunūde-i (9) pister-i (ḫāb-ı) rāḥat olmuşidi ki iᶜlām-ı ṣāḥibü'l-berīd ḥiss-i müşterek ile (10) ṣūr-ı ḥavādiṯ-i ᶜālem-i miṯālden bu ṣūret ᶜaks-endāz-ı ḫayālī olup (11) meᵊmūr oldı ki biᵊr-i zemzemi enbāşte-i miᶜvel-i mübāşeret-i iḳdām eyleye. (12) ᶜAbdu'l-muṭṭalib bu vaḳᶜayı Ḳureyş ile der-miyān idüp iᶜlām idicek (13) anlar daḫī ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e bu vecihle işāret-nümā-yı naṣīḥat-ı müşfiḳāne (14) oldılar ki tekrār dergāh-ı kibriyā-penāh-ı vāhibü'l-āmāle tevcīh-i vech-i (15) teveccüh ile istikşāf-ı ḥāl ḳıla. Eger (ol) mübeşşere-i sābıḳa rüᵊyā-yı (16) ḥaḳdan ise lā-maḥāle "Şāhid-i **(H24b)** maḳṣūd rū-nüma-yı maḥfil-gāh-ı şuhūd olmaḳ (17) muḳarrerdir." dimeklerile ᶜAbdu'l-muṭṭalib daḫī muḳaddemā maẕcaᶜı olan mevẓiᶜ-i (18) müteberrikede bisāṭ-efgen-i murāḳabe

---

[104] 20b [2] olup: H olmuşken // [9] ḫāb-ı: N'de yok // [11] mübāşeret-i: H mübāşeret ü // [15] ol: N'de yok // [23] mevsūm: H mersūm //

olup ol genc-i medfūnuñ maḥallini (19) taᶜyīn ile mübeşşir olmaḳ dāᶜiyesiyle ᶜazīmet-ḫān-ı edᶜiye-i niyāz-mendāne (20) olaraḳ ser-nihāde-i bālīn-i ḫāb-ı nūşīn olup ġalebe-i menām (21) rūzen-i bāşırasına perde-keş-i ārām olduḳda mevẓiᶜ-i biᵓr-i mübārek-i (22) zemzem dāḫil-i ḥarem-i muḥteremde müşrikīn-i ᶜArab'ıñ menşūb-ı dest-i iᶜtibārı (23) olan eşnāmdan, İsāf ve Nāᵓile nāmı ile mevsūm iki ṣanemiñ

21a[105]

(1) pīş-gāhında vāḳıᶜ meẕbaḥıñ taḥtında olduġı ṭaraf-ı mübeşşir-i ġaybdan (2) taᶜyīn ile naġme-i müjde-bād-ı tebşīr sāmiᶜa-res-i ẓamīrü'l-hām-peẕīri (3) olup dest-i bīdārı çeşm-kār-ı āgāhına sürme-keş-i ṣahv ü (4) intibāh olduḳda fi'l-ḥāl esinn-i evlādı olan Ḥārişi ki, ol (5) vaḳitde henūz hāle-i āġūş-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib andan ġayrı bir püser-i māh-ı (6) ṭuluᶜata kemer-bend-i terbiyet olmamışidi, istiṣḥāb idüp anıñla şirket (7) üzre ol maḥall-i muᶜayyeni ḥafr itmege mübāşir olduḳda āşār-ı binā żāhir (8) olıcaḳ ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ āvāze-i tekbīri çünki resīde-i semᶜ-i ṣaġīr ü (9) kebīr oldı, ḥuṣūl-i merām ile şād-gām oldıġı maᶜlūmları (10) olup "Bu biᵓr-i zemzem İsmāᶜīl'den mevrūṣumuzdur." deyü istiḥḳāḳda (11) tesāvī daᶜvāsıyla kendilerin teşrīk itmek ṭalebinde **(H25a)** oldılar. (12) ᶜAbdu'l-muṭṭalib meᵓmüllerine müsāᶜade itmeyüp ṭaraf-ı ilāhīden ḥāᵓiz-i (13) ḳaṣabu's-sabḳ-ı iḫtiṣāṣ olduġun beyān ile teşrīkden imtināᶜ idicek (14) keşmekeş-i cidāl ve nizāᶜları ḥüsn-i müdāfaᶜa ile fayṣal-yāb-ı indifāᶜ (15) olmayup teḫāṣim ü terāfiᶜ ḳarār-dāde oldı. Ve ol eşnāda (16) eᶜālī-i Şām'da kāhine-i benī Saᶜd bin Ḥuzeym ki, ismi baᶜẓı rivāyātda (17) Ḳuṭbe ve rivāyet-i uḫrāda Secāc idi- taḥkīm idüp ḥuẕūrunda (18) terāfuᶜa ittifāḳ itdiler.Ve ṭarafeyn-i cemᶜ-i keşīr ile müheyyā-sāz-ı edevāt-ı (19) sefer olup ol ṭarafa feres-rān-ı ᶜazīmet oldılar. Ve ol vaḳitde (20) Ḥicāz ve Şām beyninde olan mefāviz ü berārī yenābiᶜ-i ᶜuyūn ve ābārdan (21) ḫālī olmaġla ebnā-i sebīl ḥīn-i ᶜubūr ve ictiyāzda kifāyet miḳdārı (22) miyāh ile ḳıreb ü siḳāye miṣillü baᶜẓı āvānı imlā idüp istiṣḥāb (23) iderler idi. İttifāḳā ol tīh-i bī-emānī ᶜubūrları ḫilālinde ᶜAbdu'l-muṭṭalib

21b[106]

(1) ve etbāᶜınıñ iᶜdād itdikleri miyāh tamām olup istīlā-yı şiddet-i (2) ᶜaṭş ile devḥa-i ḥayātları ḫazān-zede-i ẕübūl-i memāt (olmaḳ var) mertebesine (3) müşerref olduḳda rüfeḳā-yı muḫāṣımīnden kesr-i sūret-i teşnegī mertebesine (4)

---

[105] 21a [3] bīdārı: H pīdārı // [11] daᶜvāsıyla: H daᶜvāsı ile // kendilerin: H kendileri // [13] olduġun: H oldıġın // beyān ile: H beyānla // [14] indifāᶜ: H indefāᶜ //

[106] 21b [1] istīlā-yı: H istīlā-i // [2] olmaḳ var: N'de yok // [10] nefsiçün: H nefsi içün // [14] ṣunᶜı: H ṣunīᶜi // [17] girdāra: H girdār // [21] yeteheyyüᵓ: H yeteheyyüᵓe //

kāfī cürᶜā-i nāçiz ṭalebi ṣadedinde olıcaḳ “**Mışraᶜ** (5) دوران به بی کسان دم ابی نه داده است، ” vefḳince kendülere daẖī lüzūmunı beyān ile (6) imtināᶜları müteḥaḳḳiḳ u mütebeyyin olup, ᶜAbdu’l-muṭṭalib ve etbāᶜına (7) ser-çeşme-i ḥayātdan **(H25b)** dest-şū-yı yeᵓs ü ḳunūṭ olmaḳ müteᶜayyin oldı. (8) Ve rüfeḳāsına bu vecihle kār-fermā-yı pend-i müşfiḳāne oldı ki (9) “Cümlemizde henūz baḳiyye-i ḳuvvet ü ḥareket ve kār u girdāra ḳudret (10) mevcūd iken münāsib olan oldur ki her birimiz kendi nefsiçün (11) bir ḥafr tehiyye ḳıla. Ve beynimizden her kim ki muḳaddem ser-mest-i ṣahbā-yı (12) merg ola, refīḳi anı nühüfte-i pister-i ḳabir eyleye. Tā ki cümlemiz rızḳ-ı (13) mār u mūr ve ṭuᶜme-i vuḥūş u ṭuyūr olmayup bu keyfiyet ancaḳ (14) pes-mānde-i ḳavm olan bir nefer içün müteḥaḳḳiḳ ola.” deyü bu ṣunᶜı (15) istiṣvāb itmişiken reᵓyi müteḥavvil olup etbāᶜına didi ki; (16) “Bu keyfiyyet ile mevte tavṭīn-i nefs itmek kār-ı ᶜaceze-i nā-süṭūde-eṭvār (17) idigi muḥaḳḳaḳ olmaġile tecellüd-pīşe-gān-ı pesendīde-girdāra sezā-vār (18) olan oldur ki, bu ḥavālīde bir āb-ı ẖoş-güvār ṭalebi ile berẕede (19) dāmān-ı tek ü pū olup cūyā-yı sermāye-i necāt olmaġiçün kerem-i (20) cest-cū olavuz.” deyü cemmāze-i tīz-gām-ı iḳdāma şedd-i ḫırām-ı ihtimām (21) idüp etbāᶜı ilcām-ı merākib-i yeteheyyüᵓ ḳıldıḳlarında ᶜAbdu’l-muṭṭalib daẖī (22) imtiṭā-yı maṭiyye-i nehẕat u irtiḥāl ile mühmīz-engīz sevḳ oldı. (23) Baᶜīriñ inbiᶜāṣı ḥālinde taḥt-ı ẖufundan bir āb-ı ẖoş-güvār feverān

22a[107]

(1) ve inficār eyledi. Ve bu ḥālet āşikār olduḳda ᶜAbdu’l-muṭṭalib (2) tekbīre mutaṣaddī oldı. Ve ol ḥālde etbāᶜı daẖī zemzeme-i (3) tekbīr ile lūle-endāz-ı ḳubbe-i sipihr-i eşīr oldılar. Ve kendi cemīᶜ-i (4) etbāᶜ ve **(H26a)** aṣḥābı ile ber-ṭaraf-sāz-ı ᶜatş-ı sīne-i pür-sūz u tāb (5) olup bir vefḳ-i dil-ẖāh-ı sīr-āb olduḳlarından ṣoñra merkeblerin (6) irvā ve siḳāyelerin imlā ḳıldılar. Ve sāᵓir hem-rāhān olan (7) muẖāṣımīne daẖī e’s-selāẖān-ı daᶜvet olup anlar daẖī lebbeyk (8) güyān-ı icābet olmaġile pür-sāz-ı āvānī-i istīfādan ṣoñra (9) çünki bu ḥālātı müşāhede ḳıldılar, bi’ẕ-ẕarūre dest-i inṣāf-ı (10) pençe-tāb-ı temerrüd ve iᶜtisāfları olup ittifāḳla ᶜAbdu’l-muṭṭalib’e isāle-i (11) mīz-āb-ı ẖiṭāb idüp, “Yā ᶜAbdu’l-muṭṭalib, cenāb-ı feyyāẕ-ı (12) çāre-sāz çünki saña bu vecihle meded-res olup bu felāt-ı (13) bī-emānda ifāẕa-i ᶜaynü’l-ḥayāt-ı necāt ḳıldığı müşāhed ve muᶜāyin (14) oldı. Pes zemzem-i mükerremi daẖī mīz-āb-ı kereminden maẖṣūṣan (15) saña icrā ve iᶜṭā ḳıldığında ḳaṭᶜā şekk ve irtiyābımız ḳalmadı.” (16) deyü terk-i

---

[107] 22a [8] ġuyān: H gū-yı // pür-sāz-ı: H ser-şār-sāz-ı // [9] ḥālātı: H ḥāleti // [10] ittifāḳla: H ittifāḳ ile // [12] felāt-ı: H ḫalāt-ı // [15] ḳıldığında: H ḳıldığından // ḳaṭᶜā: H ḳaṭᶜan // [21] etdikleri: H itdikleri // [22] miṣilli: H miṣillü // [23] ve: H’de yok //

muḫāṣama vü ᶜināد idüp ᶜAbdu'l-muṭṭalib ile nizaᶜları (17) ber-ṭaraf oldı. Ve kāhine-i marḳūme ṭarafına ᶜazīmetden fāriġler (18) olup yine beled-i ḥarām cānibine ᶜāzim ü rücūᶜ ve Mekke'ye dāḫil (19) olduḳlarında, ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib-i itmām-kāra şürūᶜ ṣadedinde (20) olıcaḳ ẕikri sebḳat itdigi üzre Cürhüm Mekke'den ḥīn-i (21) irtiḥallerinde zemzemde defn etdikleri zer-i ḫālişden maṣnūᶜ (22) iki ḳıṭᶜa ġazāle ve süyūf-ı hindiyye ve durūᶜ-ı mesrūde mişilli (23) aᶜlāḳ-ı nefīse ki, hüveydā vü żāhir **(H26b)** olup iḫrāc olundı, ve Ḳureyş'den

22b[108]

(1) baᶜẓı gürisne-çeşmān-ı vaḳāḥat-pīşe tekrār muḳteẓā-yı dāᶜiye-i (2) ḥırṣ u āz ile ol māl-i meknūza dest-i ṭamaᶜı derāz idüp (3) ḥiṣṣe-rübā-yı iḳtisām u, iḫtiyāz olmaḳ ricāsında oldılar. Ve anlarıñ (4) bu vecihle mütehālikāna hücūmı ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ maᶜlūmı olıcaḳ beyne'l-ᶜArab (5) müteᶜāref ve maᶜhūd oldığı vecih üzre ẕarb-ı ḳıdāḫ-ı ezlām ile (6) ḳurᶜa-endāz-ı iḳtisām olmaḳ ḳarār-dāde oldı. Ve Hübel nāmı ile (7) meşhūr olan ṣanem ki, ol vaḳitde dāḫil-i beyt-i mükerremde munṣūb (8) idi, anıñ pīş-gāhında ḳadāḥı bir şaḫṣa teslīm eyledi. Ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib (9) kendi ḳıyām üzre dest-berdāşte-i duᶜā olmuşidi. Ve ṭarīḳa-i (10) meslūkeleri üzre ᶜamelleri itmām olunduḳda ẕikri mesbūḳ olan (11) iki ġazāle Kaᶜbe'ye ve esyāf ve durūᶜ-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e işābet (12) idüp ḫaşmāsı bī-naṣīb oldılar. Ve keyfiyyet bu nesaḳ üzre (13) ḳarār-dāde olıcaḳ ᶜAbdu'l-muṭṭalib esyāfı beyt-i mükerrem içün bir bāb-ı (14) müẕehheb ve muṭallāya ṣarf eyledi. Ve ol iki ḳıṭᶜa ġazāleyi (15) bāb-ı Kaᶜbe'ye taᶜlīḳ eyledi. Ve beyt-i mükerremi ẕeheb ile taḥliye (16) ibtidā ol vaḳitde vuḳūᶜ bulmuş idigi müᵓellefāt-ı mevşūḳada (17) merḳūm ve mektūbdur. **Teẕnīb-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib mebādī-i şürūᶜ-ı hafr-i (18) zemzemde baᶜẓı umūr ilcā itmekle eḥad-i evlādını niçe neẕr itdigidir:** (19) **(H27a)** (Bu ḳıṣṣa) esfār-ı siyer ve aḫbārda bu nesaḳ üzre nigāşte-i ḫāme suḫan-güẕār-ı (20) nādire-güftār ḳılınmışdır ki: ᶜAbdu'l-muṭṭalib menāmda meᵓmūr olup (21) ḥafr-i zemzeme mübāşeret etdikde baᶜẓı süfehā-yı Ḳureyş mümānaᶜata mutaṣaddī (22) olıcaḳ ol vaḳitde Ḥāriṣ'den ġayrı veledi olmayup münāziᶜīn ile (23) muḫāṣama ṣadedinde anıñla taḳvīt-i bāzū-yı müdāfaᶜa iderdi. Ol taḳrīb

23a[109]

---

[108] 22b [3] iḫtiyāz: H ictiyāz // [5] müteᶜāref: H muᶜāref // [6] iḳtisām: H iḳtām // [17] mebādī-i: H'de yok // [18] itmekle: H itmek ile // [19] bu ḳıṣṣa: N'de yok // [20] menāmda: H menāmında // [21] süfehā-yı: H süfehā-i // [109] 23a [1] etdi: H itdi // [2] taᶜyīn: H taᶜayyün // [9] denānīri: H denānīr // [12] vaḳitden: H vaḳitde // [19] ekber ve: H'de yok // [23] ibhām: H evhām //

(1) Ol taḳrīb ile neẕr etdi ki evlādı evvelīn-i derece-i ᶜuḳūd-ı ᶜaşerāta (2) bāliġ oldıḳlarında lā-ᶜale't-taᶜyīn birisin ẕebḥ eyleye. Bir rivāyetde (3) daḫī bu nehc üzre sevḳ-i maṭiyye-i yerāᶜa-i bāhirü'l-berāᶜa ḳılınmışdır ki: (4) ᶜAdī bin Nevfel bin ᶜAbd-i Menāf ki, Ebu'l-muṭᶜim künyeti ile meşhūr idi, (5) yevmen mine'l-eyyām ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e ḥarf-endāz-ı ṭaᶜn u ṭanz olup (6) "Ey ᶜAbdu'l-muṭṭalib, dāᵓimā cümlemize tefevvuḳ ile bālā-nişīn-i mesned-gāh-ı (7) iᶜtilā ve taḳaddümsün. Bā an ki ḥālā feẕẕ ü yektā olmaġile Ḥāriṣ'den (8) ġayrı velediñ olmayup keşret-i evlād u aḥfād ile müstaẕhir degülsün. (9) Ve māl-i vāfir-i meknūzuñ daḫī olmayup derāhim ve denānīri müddeḫir (10) degülsün." didikde ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ bī-iḫtiyār ᶜırḳ-ı ġayret-i Hāşimīsi (11) nābiẕ olup ol keremiyyet ile ẕebḥ-i veled-i ᶜāşire müteᶜahhid ü nāẕir (12) oldı. Ve ol vaḳitden zamān-ı medīd güẕerān olmaġile evlādı (13) on nefere bāliġ olduḳda īfā-i neẕr-i sābıḳu'l-beyān ḫızāne-i ḥāfiẓasından (14) **(H27b)** rübūde-i dest-i düzd-i nisyān olmaġile vāḳıᶜasında īfā-yı neẕr ile (15) meᵓmūr olıcaḳ bir kebiş ẕebḥine mübāderet idüp fuḳarāyı iṭᶜām eyledi. (16) Velākin ol ẕebīḥe muḳārin-i ḳabūl olmayup andan ekber ẕebīḥe ile meᵓmūr (17) oldı. Ve'l-ḥāṣıl mertebe mertebe teraḳḳī idüp kebişden ṣoñra (18) şevr ve andan ṣoñra cemel naḥrına mübāşeret eyledi. Velākin emāret-i ᶜadem-i (19) ḳabūl nümāyān olup tekrār andan ekber ve daḫī bezr-i ketrīn-i ẕebīḥeye (20) teraḳḳī ile emr olunıcaḳ ser-geşte-ḥāl-i ḥayret olup istīẕāḥ-ı taᶜyīn-i (21) merām ile dīde-i ᶜibret-bīnine sürme-keş-i menām olduḳda rüᵓyā-yı (22) sābıḳdan murād-ı ẕebḥ aḥad-i evlād olup īfā-i neẕr-i sābıḳa mübāderet (23) ile meᵓmūr idigi iᶜlām ve keşf-i serā-perde-i şükūk ve ibhām ile

23b[110]

(1) izāḥa-i evhām (izāḥa-i żalām-ı ibhām) ḳılındı. Pes ᶜAbdu'l-muṭṭalib bī-tevaḳḳuf evlād-ı kirāmīsini (2) daᶜvet ve itmām-ı dāᵓire-i cemᶜiyyet idüp rüᵓyāsını der-miyān etdikde (3) egerçi ṣūret-i iṭāᶜat ibtidā ᶜAbdu'l-lāh'dan ser-zede-i żuhūr oldı, (4) velākin baḳiyyesi daḫī bilā tereddüd gerden-beste-i ribḳa-i teslīm ü inḳıyād (5) olup beynlerinden birini taᶜyīn içün çāre-cū-yı tedbīr olduḳlarında (6) bu maḳūle umūr vuḳūᶜunda beyne'l-ᶜArab maᶜhūd oldığı ṭarīḳa (7) üzre sihām-ı ezlāma dest-yār-ı istiᶜānet oldılar. Ve her biriniñ (8) ismini ḳıdāḥdan birine kitābet idüp mecmūᶜunı sedne-i beyt-i mükerremden (9) Hübel'iñ ḫidmetine **(H28a)** müteᶜayyin bir şaḫṣıñ dest-i ẓalālet-peyvestine (10) teslīm etdiler. Ol daḫī mürāᶜat-i şerāyiṭ-i meᵓlūfeleri üzre edā-yı (11) ḫıdmet ve itmām-kāra

---

[110] 23b [1] izāḥa-i żalām-ı ibhām: N'de yok // [2] etdikde: H itdikde // [9] müteᶜayyin: H muᶜayyen // [11] ḫıdmet: H ḫiẕmet // [13] olan: H'de yok // [20] itmām-ı kār: H itmāmkāra // ṣadedinde kāra: H'de yok // [21] ᶜAmru: H ᶜAmr // [22] iḫvāl-i: H iḫvān-ı // [23] benū: H benī // vāḳıf: H vāḳıᶜ //

mübāşeret idicek sihām-ı ezlām ᶜAbdu’l-lāh’a (12) işābet eyledi. Bu ḥālet ᶜAbdu’l-muṭṭalib’iñ meşhūdı oldığı (13) sāᶜat ᶜAbdu’l-lāh ki ol vaḳitde mevcūd olan evlādınıñ sinn (14) ü sāl ciheti ile aşġarı olup kendüye sāᵓir evlādından eḥabb (15) idigi muḳarrer iken tereddüd ve tevaḳḳuf itmeyüp derḥāl pençe-zen-i miᶜṣam-ı (16) ᶜAbdu’l-lāh olup meẕbaḥ olan mevẓiᶜe ki, pīş-gāh-ı İsāfe ve (17) Nāᵓile’dir, müteveccih oldı, ve ᶜAbdu’l-lāh daḫī ser-nihāde-i bālīn-i teslīm (18) ü iṭāᶜat olup ol maḥalle geldiklerinde derḥāl ᶜAbdu’l-lāh’ı zemīne (19) ilḳā eyledi. Ve ser-müze-i baṭş ve ruᶜüneti gerdenine vaẕᶜ idüp (20) itmām-ı kār ṣadedinde kāra taṣaddī maᶜraẓında evlād-ı ᶜAbdu’l-muṭṭalib’den (21) Zübeyr ve Ebū Ṭālib ve ᶜAbdu’l-lāh’ıñ vālideleri Fāṭıma bint-i ᶜAmru bin (22) ᶜĀnid bin ᶜAbd bin ᶜUmrān bin Maḥzūm olmaġile iḫvāl-i ᶜAbdu’l-lāh olan (23) benū Maḥzūm ṣüret-i ḥāle vāḳıf u muṭṭaliᶜ olduḳlarında ᶜAbdu’l-muṭṭalib’i

24a[111]

(1) menᶜe mübāderet idüp beẕl-māl ile fedāya sevḳ u terġīb (2) etdiler. Baᶜẓı şiḳāt rivāyeti üzre cümle serevāt-ı ḳureyş (3) nādīlerinden nehẕat ve ittifāḳla teşyīd-i mebānī-i cemᶜiyyet idüp (4) ṭaraf-ı ᶜAbdu’l-mūṭṭalib’e ḥavāle-i kūpāl-i teşnīᶜ ile “Mebādā eger sen (5) bu emr-i faẕīᶜa cesāret **(H28b)** idesin, senden ṣoñra cemᶜ-i keşīr saña (6) ittisā ve ᶜużmā-i Ḳureyş bi-ḫaẕāfīr hem saña iḳtidā idüp bu vaẕᶜ-ı nā-ḳabūl (7) baᶜde’l-yevm maṭrūḳ u maᶜmūl olur.” deyü ṣüret-i īfā-i neẕrde (8) muḫtārı olan vechi istiḳbāḥ idüp cihet-i uḫrāya işāret-nümā-yı (9) ḥaṣṣ ü terġīb oldılar. Yaᶜni ol ᶜıḳāl-i saḫt-peyvend-i eşkāla (10) ᶜArrāfa-i Ḥicāz’dan tedbīr-ḫāh-ı inḥilāl olmaḳ ṣüretin istiṣvāb (11) etdiler. Li-ecl-i ẕālik ᶜAbdu’l-muṭṭalib daḫī ol dāᶜiye ile ṭaraf-ı (12) Ḥicāz’a sevḳ-i zāmile-i ᶜazīmet idüp belde-i ṭībe-i ṭayyibeye ictiyāzları (13) ḥālinde kār-āgāhān-ı Evs ve Ḫazrec’den ᶜArrāfa-i sālifü’ẕ-ẕikriñ (14) ol vaḳitde mekānından istiḫbār idüp Ḫayber’de idigi maᶜlūm (15) olduḳda ol cānibe müteveccih olup muṣādif ü mülāḳī olduḳlarında (16) andan evvel dā-i ᶜuẕāla çāre-cū-yı istişfā ve ṣüret-i ḥāli ᶜarẕ (17) itmekle istiftā maᶜraẓında ᶜAbdu’l-muṭṭalib’den suᵓāl idüp āyīn-i (18) Ḳureyş üzre ol vaḳit diyet-i kāmile on reᵓs şütür olduġı (19) maᶜlūm olıcaḳ, ᶜAbdu’l-muṭṭalib’e ol vecihle reh-nümā-yı girīve-i ḫalāṣ (20) olup tedārik-fermā oldı ki, ol mevẓiᶜden rücūᶜ u iyāb (21) ve ḫak-i pāk-i Mekke’ye rū-māl ile şeref-yāb olduḳlarında (22) ᶜAbdu’l-lāh ile on nefer şütür beyninde ḳurᶜa-zen-i ḳıdāḥ-ı istiḫāre (23) vü istiᶜlām olalar. Eger ḳıdāḥ-ı meysir ᶜAbdu’l-lāh ṭarafına bāriz

---

[111] 24a [1] u:H’de yok // [3] ittifāḳla: H ittifāḳ ile // [5] ṣoñra: H’de yok // [10] tedbīr-ḫāh-ı inḥilāl: H tedbīr-ḫāhü’l-ḫilāl // [15] cānibe: H ḥavāᵓiye // [18] vaḳit: H vaḳitde // olduġı: H oldığı // [19] maᶜlūm: H maᶜlūmı //

24b[112]

(1) ve żāhir olursa **(H29a)** on reʾs daḫī ẕamm idüp tekrār ẕarb-ı (2) ḳıdāḥa taṣaddī oluna. Ve'l-ḥāṣıl tā ḳıdāḥ-ı ezlām şütürler ṭarafına (3) müteḥavvil olınca bu ᶜamel tekrīr oluna. Pes ᶜAbdu'l-muṭṭalib ᶜArrāfa'nıñ bu (4) tedbīrini mersūm-ı ṣaḥīfe-i ḳabūl ḳılup rüfeḳāsı ile Mekke ṭarafına (5) imāle-i licām-ı ḳufūl ve ṭayy-ı merāḥil ile belde-i ḥarāma fāʾiz-i şeref-i vuṣūl (6) olduḳlarında ᶜAbdu'l-muṭṭalib derḥāl ᶜArrāfa'dan telaḳḳun itdigi ṣüret (7) üzre ẕarb-ı ḳıdāḥ emrine mübāderet idüp merātib-i ᶜuḳūd-ı (8) ᶜaşerātda mertebe mertebe teraḳḳī iderek ṣāᶜid oldı. Ve mertebe-i tāsiᶜa (9) resīde olup reʾs-i şütrān-ı fedā-gerde ᶜaded-i tisᶜīne bāliġ olunca (10) ṭoḳuz defᶜasında daḫī ḳıdāḥ-ı maẕrūba ᶜAbdu'l-lāh ṭarafına işāret (11) nümā-yı taᶜyīn olup ᶜaded-i şütür māye-i kāmile rütbesine dāric olduḳda (12) sihām-ı ezlām ṭaraf-ı şütrāna müteḥavvil oldı. Ve bu keyfiyyet cümle (13) ḥuẕẕārıñ meşhūdı olduḳda ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e tehniyet-künān ve beşşereka'l-lāh (14) güyān-ı yek-zebān olup "Yā ᶜAbdu'l-muṭṭalib, bu ḫuṣuṣda isticlāb-ı (15) rıẓā-yı ilāhī ḳılup maẓhar-ı elṭāf-ı nā-mütenāhī olduñ." deyü, müjde-fermā (16) oldılar. Velākin ᶜAbdu'l-muṭṭalib bu mertebe ile müteselli olmayup taḥṣīl-i (17) iṭmīnān içün ᶜamel-i mezbūrı üç defᶜa tekrīr eyledi. Çünki her defᶜada (18) vaẕᶜ-ı maᶜhūd ṭaraf-ı şütürāna işāret-nümā-yı taᶜyīn olmaḳ meşhūd (19) oldı, ḥuṣūl-i şifā-i ṣudūr ile teslīt-yāb **(H29b)** olup bi'l-ḳülliye (20) defᶜ-i ḫalecān-ı tereddüd ve ıẕṭırāb itmekle, fi'l-ḥāl menẕūrı olan (21) yüz reʾs şütüri naḥr idüp meẕbaḥı olan mevẓiᶜde ibḳā vü terk (22) eyledi. Tā ki cemīᶜ-i muḥāvīc-i nās belki vaḥş u ṭayr gibi ḥayvānāt (23) ᶜadīmü'l-iḥsās-ı bī-mezāḥim murādı mertebesin istīfā ile mütemettiᶜ

25a[113]

(1) ola. Ve diyet-i nefs içün yüz şütür muᶜayyen olmaḳ ibtidā ᶜAbdu' (2) l-muṭṭalib'den żuhūr idüp Ḳureyş beyninde belki cemīᶜ-i ᶜArab miyānında (3) ol vecih üzre müstemirr olup şerīᶜat-i şerīfe-i Muḥammedī ᶜaleyh (4) i's-selāmda daḫī ile'l-ān ol nesaḳ üzre ḳarār-dāde olmuşdur. (5) **Ḥayret-efzā-yı vaḳᶜa-i aşḥāb-ı fīl:** Vaḳᶜa-i müdhişe-i aṣḥāb-ı fīl (6) ᶜalā vechü't-tafṣīl kütüb-i siyer ve aḫbārda bu nesaḳ üzre nigāşte-i (7) ḫāme-i suḫan-güzār ḳılınmışdır ki: Ebrehetü'l-eşrem ki, Ebū Yeksūm künyeti (8) ile meşhūr u mevsūm idi, ümerā-i

---

[112] 24b [5] belde-i ḥarām: H beledü'l-ḥarām // [11] māye-i kāmile: H māye-i kāmil // [15] rıẓā-yı: H rıẓā-i // nā-mütenāhī: H ġayr-ı mütenāhī // olduñ: H ḳıldıñ //

[113] 25a [3] Muḥammedī: H Muḥammediyede // [6] ve: H'de yok // [7] Yeksūm: H Mekyūm // [14] manṭūḳı üzre: H manṭūḳınca // ve: H'de yok // [20] neāʾib-i: H necāyib-i // [21] olanları: H olanlarını // [22] mülāḥażasiyla: H mülāḥażası ile //

cüyūş-ı necāşīden olup baᶜẓı (9) devāᶜı ilcā itmeden nāşī, anı bir vaḳitde necāşī Yemen ṭarafına ḳāᵓidü'l-ceyş (10) taᶜyīn itmekle muḳteẓā-yı celādet-i cibilliyesi üzre memālik-i Yemen'e müstevlī (11) olmuş idi. Kendi mesīḥiyyü'l-mille ve naṣrāniyyü'n-niḥle olup muḫālif-i (12) āyīn-i naṣārā her sene mevsim-i ḥac resīde olduḳda **Beyt:**

"Geldi (13) bir dem yine ḥaccāca maḳām oldı Ḥicāz

düzdi ᶜuşşāḳ ḳamū naᶜra-i (14) lebbeyk ile sāz."

(H30a) manṭūḳı üzre eknāf ve āfāḳdan niçe gürūh-ı (15) enbūhuñ dāᶜiye-i ḥac ile müteḥammil-i meşāḳ-ı seyr ü ḥareket olup ṭaraf-ı (16) Mekke'ye şedd-i mınṭıḳa-i ᶜazīmet etdiklerin müşāhede ḳıldıḳda istikşāf-ı (17) ḥāl idüp tehiyye-i reᵓsü'l-māl tecehhüz ü teᵓehhüb ḳıldıḳları celb-i beẓāyiᶜ-i (18) taḳarrüb içün oldıġı maᶜlūmı olıcaḳ muḳteẓā-yı ᶜaṣabiyyet-i ᶜaṣliyyesi üzre (19) derūn-ı cehālet-meşḥūnunda bu dāᶜiye sāniḥa oldı ki, min baᶜd (20) ziyāret-i beyt-i ḥaẓret-i mevfūrü'l-mevāhib ḳaṣdı ile sāyıḳ-ı necāᵓib-i (21) rekāᵓib ve reh-peymā-yı berārī vü sebāsib olanları mānend-i sedd-i meᵓārib (22) cānib-i Ḥicāz'a ictiyāzdan ḥāciz ü ḥācib olmaḳ mülāḥaẓasıyla (23) belde-i Ṣanᶜa'da bir kinīse-i müᵓessese bināsına mübāşeret eyleye. Fi'l-ḥaḳīḳa

25b[114]

(1) cevānib-i aḳṭāra ışdār-ı fermān-ı müteḥattimü'l-iẕᶜān ile cemᶜ-i üstādān-ı (2) kār-dānān idüp baḳiyye-i āṣār-ı ḳaṣr-ı Belḳīs'dan baᶜẓı enḳāẕ naḳl (3) etdirmekle ferş ü cidārını ṣaḥāyif-i ruḫām-ı mücezziᶜ ile muṣaffaḥ u muṣannaᶜ (4) ve eṭrāf-ı cevānibi envāᶜ-ı cevāhir ve yevāḳıt ile muraṣṣaᶜ bir maᶜbed-i refīᶜü' (5) l-binā-i müzaḫrefü'l-ercā ṭarḥ eyledi. Firāz-ı dīvārına kemend-efgen-i medd-i (6) naẓar olanlarıñ destārı ki, lisān-ı ᶜArabda ḳalensuve nāmı ile yād olunur, (7) ḫāk-üftāde-i suḳūṭ olmaḳ derecesinde olup rifᶜatinden nāşī (8) anı Ḳulleys ismi ile müsemmā ḳılmışidi. **Beyt:**

هما كر ببر جش كند آشيان،

(H30b)

(9) نيا بد بخرمآه نواستخوان،

---

[114] 25b [2] kār-dānān: H dān // [3] etdirmekle: H itdirmek ile // ṣaḥāyif-i: H ṣafāyiḥ-i // [4] eṭrāf-ı cevānib: H eṭrāf u cevānib // [6] yād olunur: H muᶜteberdir // [13] bī: H'de yok // [15] olmağile eṣāre-i ġubār-ı kudūret ḳılmadan nāşī: H'de yok // [15] zinād-ı: H ḳıdāḥ-ı // [17] taġyīr-i: H taġayyür-i // [19] ve teᶜāṭi-i keᵓsāt-ı müstenticü'l-efrāḥ: H'de yok // [20] nüᵓās-ı: H'de yok //

Ve hem-vāre derūnunda micmere-efrūz-ı ᶜanber (10) ü ᶜūd olup der u dīvārını müşg-endūd itmegi mültezem olmuşidi. (11) Ve dāᵓimā ḳuṣṣādı ol cānibe sevḳ ve raġbeti ve ṭarīḳ-i Ḥicāz ve Tihāme'den (12) menᶜ ve ḥaylūleti sebebi ile niçe endek-hūşān-ı bī-baṣīret kinīse-i (13) müstaḥdeşe cānibine sevḳ-i zāmile-i ᶜazīmet, ve niçe rahābīn-i bī-baṣīret (14) zevāyāsında çille-güzīn-i ᶜuzlet olmuşlar idi. Ve bu ḥālet ḳabāyil-i (15) ᶜArab beyninde münteşir olmaġile işāre-i ġubār-ı kudūret ḳılmadan (16) nāşī işᶜāl-i nāᵓire-i ḥamiyyet ve īrā-i zinād-ı ġayret itmekle Benī Faḳīm'den (17) bir şaḫṣ-ı mechūl bī-bīm ü hirās taġyīr-i zeyy ü libās idüp kinīse-i (18) maᶜhūdaya duḫūl içün fırṣat-yāb-ı iḫtilās oldı. Ve bir şebān ki (19) sedenesi olan ḳıssīsleri pey-der-pey idāre-i iḳdāḥ ve teᶜāṭi-i keᵓsāt-ı (20) müstenticü'l-efrāḥ ile meslūbu'ş-şuᶜūr ve ser-mest-i şaḥbā-yı nüᶜās-ı (21) füṭūr olmaḳ mertebesi iġfāl idüp, pāy-tā-ser der ü dīvārını (22) ve ṭaraf-ı miḥrāb-ı ẓalālet-medārını baᶜẓı ḳaẕūrāt ile talṭīḫ (23) ü telvīṣ eyledi. "ve cilbāb-ı tesettür ve iḫtifā der-ber, derzīr-i libās-ı şeb

26a[115]

(1) çü ḥarf-i muẓmer" Ol çengelistān-ı hāᵓileden dāmen-çīde-i taḥarrī, ve (2) iḫtirāz olaraḳ ᶜāzim-i firār ve bir ferdiñ giriftār-ı ser-pençe-i ıẓrārı (3) olmayup pey-bürde-i ḥırs-ı savn-ı perverdigār oldı. Ve āşnānesi (4) cānibine bāl-efşān-ı teveccüh olup zīr-i cenāḥ-ı iḫtifāya ser-keşīde-i (5) tesettür olmuş idi. **(H31a)** Ammā çünki bu ḫaber-i vaḥşet-eşer resīde-i semᶜ-i Ebrehe-i (6) ḫīre-ser oldı, āteş-i ġaẕabı zebāne-keş-i iltihāb ve kānūn-ı derūnı (7) pür-tāb-ı ıẕṭırāb olup evvelā necāşīden fi'l-cümle iṭfā-i nār-ı tehevvür (8) dāᶜiyesi ile hedm-i beyt-i Mekke-i mükerremeye tecāsür dāᶜiyesinde oldığın (9) iᶜlām idüp ol ḫuṣūṣa andan ruḫṣat-fermā olmaḳ ricāsı ile (10) Maḥmūd nām fīl-i ᶜazīmi ṭaleb ve istidᶜā eyledi. Ve andan müsāᶜade müşāhede (11) ḳılmaġla şast hezār ᶜasker-i kīne-güẕār cemᶜine beẕl-i himmet idüp (12) fi'l-ḥāl hedm-i beyt-i muḫtereme ḳaṣd u ᶜazīmet ile Yemen'den nehẓat (13) eyledi. Ve bu vecihle ḥareketi bilād-ı ᶜArabda ṭaraf ṭaraf ᶜilm-efrāz-ı şöhret (14) olmaġile derūn-ı ḥamāset-meşḥūn-ı şücᶜān-ı ᶜArabda işāre-i ġubār-ı ġayż (15) u ᶜadāvet żuhūr idüp eşrāf-ı ehl-i Yemen ve mülūk-ı bilād-ı Sanᶜa ve (16) ᶜAden'den Ẕū-nefer nām bir şaḫṣ-ı ḥamiyyü'l-enf ṣaᶜālīḳ-i ᶜArabdan cemᶜ-i (17) ceyş-i vāfir idüp Ebrehe ile ḥarbe mutaṣaddī vü mübāşir oldı. (18) Ve etbāᶜı cenk-āzmāyān-ı leşker-i Ebrehe ile ḥarb ü peygārdan ᶜacz (19) ile rū-gerdān-ı hezīmet ü firār olup Ẕū-nefer pā-beste-i ḳayd-ı (20)

---

[115] 26a [3] āşnānesi: H āşiyānesi // [15] żuḥūr: H'de yok // [16] ᶜArabdan: H ᶜArabda // [22] ḳatlinde: H ḳatlde //

isār oldı. Ve ceyş-i Ebrehe arż-ı Ḥaşᶜama vāṣıl olduḳlarında Nufeyl (21) İbn-i Ḥabīb-i Ḥaşᶜamī daḫī mutaṣaddī-i kār-zār olup maḳhūr u meᵓḫūż (22) oldı. Ve maᶜraż-ı ḳatlinde müteᶜahhid-i reh-nümā-yı ṭarīḳ olmaġile taḫlīṣ-i (23) girībān-ı ḥayāt eyledi. Ve ṭāᵓife-i Ḥabeşeniñ **(H31b)** Ṭāᵓif'e vuṣūllerinde

26b[116]

(1) Mesᶜūd bin Muᶜbet baᶜżı ricāl-i Ṣaḳīf ile istiḳbāle mübāderet idüp (2) ol vaḳitde beyne'l-ᶜArab muᶜażżam u mükerrem Lāt ismi ile müteᶜārif (3) bir büt-i muḥteremleri var idi ki, veche-i züvvār olup eṭrāf-ı āfāḳdan (4) her senede niçe ser-geştegān-ı tīh-i ẓalālete ziyāret-gāh olurdı. (5) Ebrehe'niñ taḫrīb ḳaṣdı ile müheyyā-sāz-ı miᶜvel-i ġayż u intiḳām (6) oldığı beytü'l-ḥarām-ı muᶜallā-maḳāmıñ ġayrı olmaduġın ifāde vü iᶜlām (7) idüp ṣademe-i ḳahrından aᶜmālü'ṭ-ṭāᵓifü'l-ḫayl-i müdhine ile taḫlīṣ-i (8) giryān içün temelluḳler eylediler. Ve girīve-i ṭarīḳ-i Ḥicāz'ıñ medāḫil ve (9) meḫāricine ıṭṭılāᶜ-ı tāmı olup vādīsinde kemāl-i ḥuẓḳı muḳarrer (10) olan ebū Reġal nām şaḫṣı delīl-rāh olmaḳ ḫidmetini iltizām u (11) taᶜahhüd itmek üzre hem-rāh ḳıldılar. Muġammis nām menzile vāṣıl (12) olduḳda pā-şikeste-i sengistān-ı bevār olup ᶜaraẓa-i remy-i (13) ḥicār-i ḥaccāc u zevvār olmaġile seng-sār olan anıñ ḫafra-i (14) mezār-ı nuḫūset-medārıdır. Ve Ebrehe Muġammis'e nüzūl itdikde fettāk-i (15) Ḥabeş'den Esved bin Maḳṣūd nām nehhāb-ı ẓalālet-meᵓābı muḳaddem (16) Mekke cānibine irsāl eyledi. Ol daḫī ol ṭaraflara feres-rān-ı (17) nehb ü ġāret olmuşidi. Ḳureyşiñ ve sāᵓir ḳabāᵓiliñ devābb u (18) mevāşīsine dırāz-dest-i aḫż ü ġasb olup ṭaraf-ı Ebrehe'ye sevḳ (19) u irsāl eyledi. Ol menhūb olan raᶜīl-i seyyāre- **(H32a)** şümārda (20) ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ iki yüz reᵓs baᶜīri dāḫil-i ḳaṭār-ı ġaṣb u şiḳār (21) ḳılınmış idi. Bu ḫaber-i vaḥşet-eşer şüceᶜān-ı Ḳureyş ve Kenāne ve Heẕīl'iñ (22) maᶜlūmları olıcaḳ ᶜırḳ-ı ḥamiyyetleri nābiż olup ḳitāl ve muḥārebeye (23) mübāderet pīrāmen-gerd-i ḫāṭır-ı pür-naḫvetleri olmuşidi. Lākin ol gürūh-ı

27a[117]

(1) enbūh ile pençe-tāb-ı muḳāvemet olmaġa ᶜadem-i ḳudret mülāḥażası (2) müriş-i istirḫā-i aᶜṣāb-ı ᶜazīmet olup ḥüsām-ı intiḳām-ı terk-i ḫuşūmet (3) ile derniyām ḳılınmaḳ istiṣvāb olunup mücāmele ile muᶜāmeleye (4) ḳarār-dāde oldılar. Ve ol eşnāda Ebrehe Ḥunāṭa-i Ḥimyerī nām (5) şaḫṣı sefāret içün Mekke cāni-

---

[116] 26b [1] Muᶜbet: H Muᶜteb // [3] büt-i: H beyt-i // [7] müdhine: H medāhine // [8] giryān: H'de yok // [15] Ḥabeş'den: H cihetden // [19] eyledi: H eylediñ //

[117] 27a [3] muᶜāmeleye H muᶜāmele // [4] oldılar: H oldı // [7] olduġın: H oldığın // [8] teveccühümden: H teveccühden // [15] mülāḳī vü: H'de yok // [18] olmaduġına: H olmadığına //

bine işẖāş ü irsāl idüp (6) aña sipāriş eyledi ki: “Mekke’ye dāẖil olup seyyid-i ehl-i beled kim (7) olduġın istiᶜlām eyleyesin. Ve aña mülāḳī olduḳda benim bu cānibe (8) ḥālā bu vecihle ḥareket ve teveccühümden ḳaṣdım ancaḳ bu beyti hedm ü (9) taẖrīb olup ahālī-i Mekke’ye sū-i ḳaṣdım yoḳdur. ‘Mādām ki anlar (10) maḳṣadımıza ḥaylūlet ṣadedinde olmayalar, ᶜurẕa-i sihām-ı ıẕrār (11) olmamaḳ muḳarrerdir.’ deyü, aña iᶜlām-ı tefhīm eyleyesin. Ve anı mülāyemetle (12) istişẖāb idüp ḥuẕūrıma iḥẕār idesin.” dimiş idi. Ol daẖī (13) minvāl-i meşrūḥ üzre istifsār ile ᶜAbdu’l-muṭṭalib’e mülāḳī olup (14) sipāriş-gerde-i Ebrehe’yi teb-līġ eyledi. Ve ᶜAbdu’l-muṭṭalib daẖī Ḥunāṭa’ya (15) mülāḳī vü muḳārin olduḳda kendiler içün Ebrehe gibi **(H32b)** ḳāᵊidü’l-ceyş-i ẕī-cāh (16) ü celāl ile maᶜraẕ-ı maṭāriḥe-i cenk ve cidālde olmaḳ endīşe-i (17) bāṭıl ve fikr-i muḥāl idiginden nāşī anıñla dāᶜiye-i muẖāseme ve ḳitāl-i (18) ḥavālī-gerd dāᵊire-i ẖayālleri daẖī olmaduġına ḳasem idüp “Ṣıyānet-i (19) beyt-i mükerrem-i ilāhī mevkūl-i meşiy-yet-i ṣāḥibü’l-beyt şedīdü’n-nıḳmedir.” deyü (20) ḳaṭᶜ-ı peyvend-i ḳīl ü ḳāl itmişdi. Ve Ḥunāṭa ile hem-ᶜinān olup (21) cānib-i muᶜasker-i Ebrehe’ye rū-be-rāh-ı ᶜazīmet oldılar. Ve ol eşnāda meger (22) Ebrehe’niñ gerden-girifte-i kemend-i baṭş ve ḳaḥrı olmaġile pā-beste-i ġıll ve (23) ẕill-i ḥabs ve esri olan mażlūmān-ı dil-şikesteden Ẕū-nefer ile

27b[118]

(1) ᶜAbdu’l-muṭṭalib’iñ sābıḳā-i muᶜarefesi olmaḳ mülābesesiyle ᶜaskere (2) vāṣıl olduḳda ibtidā aña mülāḳī olup menhūb olan iki yüz (3) reᵊs baᶜīrini taẖlīṣ bābında andan çāre-cū-yı istirdād olmuşidi, (4) velākin Ẕū-nefer ol ẖuṣūṣda bi-nefsihi çāre-sāzī-i iᶜānetden (5) kūte-dest-i ᶜacz olup bāzū-yı iḳtidārı ol dereceye nā-resā (6) olduġın beyān eyledi. Ancaḳ aḳṣi mā-yümkin ṣarf-ı ḳudret-i ᶜācizāne (7) idüp muḳarrebān-ı dergāh-ı Ebrehe’den sāyisü’l-fīl olan enīs ki, (8) bī-bāk-nişīnān-ı kenāre-i simāṭ-ı sipihr-i inbisāṭından olup Ebrehe’niñ (9) meclisinde münāvele-i küᵊs-i muṭāraḥata muraẖẖāş idi, anıñla Ẕū-nefer’iñ (10) muẖālaṭa-i ḳadīmesi olmaġile ᶜAbdu’l-muṭṭalib’iñ ẖuṣūṣını aña sipāriş (11) idüp eşref-i sādāt-ı Ḳureyş olduġın beyān ile ḥüsn-i terbiye (12) ve menhūb olan emvālini istiẖlāṣ içün beẕl-i himmet ile tavṣiye (13) eyledi. Ol daẖī bār-gāh-ı Ebrehe’ye kendi muḳaddem pā-nihāde-i duẖūl (14) ve mürāᶜī-i merāsim-i ḳıyām u müşūl olduḳdan ṣoñra ᶜAbdu’l-muṭṭalib içün (15) dehlīz-i bāb-ı menbaᶜu’l-cenāb-ı bārgāh-ı Ebrehe’den perde-güşā-yı istīẕān (16) olup, ol vaḳitde eşref-i ikrām-ı ᶜArab-ı ᶜurbā ve seyyid-i sādāt-ı (17) baṭḥā olup ẖān-ı nuᶜmā vārid ü ṣādır içün

---

[118] 27b [7] enīs: H ensīr // [8] kenāre-i: H’de yok // Ebrehe’niñ meclisinde: H’de yok // [11] sādāt: H servāt // olduġın: H oldıġın // [18] mevāyid: H mevāᵊid //

müheyyā vü āmāde (18) belki mevāyid-i keremi iṭᶜām-ı vaḫş ü ṭayr içün rüᵒūs-ı şevāhiḳ-i cibāle (19) nihāde ḳılmaḳ mertebesi baᶜẕı meḥāsin ü mekārimin taᶜdād ü iḥṣā ile (20) medīḥa-pirā olup vaṣfında fevḳa'l-ġāye ıṭrā idicek Ebrehe'niñ (21) derūnunda bāᶜiş-i inbiᶜāş-ı raġbet olmaġile bār-gāha duḫūli içün (22) fermān-fermā-yı ruḫṣat oldı. ᶜAbdu'l-muṭṭalib daḫī meᵒẕūn olup (23) enderūn-ı bār-gāh-ı felek-nümūna dāḫil olduḳda bāriḳa-cemāl-i āfitāb

28a[119]

(1) āfitāb-ı diraḫşı Ebrehe'niñ çeşm-i idrāk ve şuᶜūrına ḫıyregī-baḫş (2) olup evvelā ḳalbine sāniḥ ve ḫāṭırına ḫuṭūr idüp lāyıḥ oldı (3) ki, ol müstaḳarr-ı cāh ve celāli ve nişīmen-gāh-ı bāhirü'l-istiḳlāli (4) olan dīhīm-i ᶜālī-firāzına ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i terfīᶜ idüp istiṣḥāb (5) eyleye. Velākin eṭrāfında ṣaf-beste-i ictimāᶜ u ittifāḳ olan eclāf-ı (6) ḥabeşeniñ muvācehelerinde kürsī-nişīnī-i hükūmetde ġayr-ı teşrīkden (7) istinkāf itmek sebebi ile ᶜırḳ-ı ḥamiyyet-i cāhiliyyesi nābiẓ olup (8) reᵒyi **(H33b)** müteḥavvil ve pāy-ı ṣebātı ol ᶜazīmetden mütezelzil oldı. Ve derḥāl (9) "**Mışraᶜ** چوآن سپند كه اتش بزير پادارد، " bī-ḫāst ü bī-iḫtiyār (10) serīrinden ḳıyām idüp zemīne nüzūl etdi. Ve iżhār-ı ihtizāz u (11) inbisāṭ ve iᶜżām u tebcīlde ifrāṭ eyleyüp ve ṭarafına ceẕb idüp (12) zānū be zānū iclās ve iştirāk üzre istinād-ı müttekā-yı istīnās (13) eylediler. Ve Ebrehe ol maḥalde tavsīṭ-i sefāret-i ter-cümān-ı zebān-dān (14) ile ne maḳūle ᶜarūs-ı ḥacle-zīb-i merāmıñ ḫāst-gār-ı nīl-i vuṣlatı (15) oldığından pürsān olduḳda ol daḫī maḳṣūdı istirdād-ı iştirān-ı (16) ġāret-gerde olduġın ifāde idüp vāḳıᶜ-ı ḥāl maᶜlūm-ı Ebrehe-i (17) nā-sütūde-maḳāl olduḳda, "Bu vaẕᶜ-ı nā-üstüvār ḫilāf-ı muḳteẕā-yı (18) ṭıbāᶜ-ı sedād-kār degül midir ki, medār-ı şeref ve saᶜādetiñiz olan (19) beyt-i dīniñiziñ ḫalāṣını istişfāᶜ etmeyesiz." deyü müteᶜaccibāna iᶜtirāẕ (20) idicek ol ẕāt-ı mükerrem-i ᶜālī-cenāb bu vecihle cevāhir-pāş-ı sāḥa-i (21) cevāb olmuşdur ki, "Ol menhūb-ı ġāret-girān olan māl-i fervānıñ (22) rişte-i taᶜalluḳı vābeste-i ᶜuḳde-i ᶜuhdemiz oldığından nāşī istiḫlāṣ (23) dāᶜiyesinde olmuşuzdur. Beyt-i mükerrem-i ilāhī ise ḥaẕret-i ḫāliḳ-ı arẕ

28b[120]

(1) u semā ve ṣānīᶜ-i tuvānā-yı bī-miṣl ü hemtā -celle ᶜani'l-emṣāl ve'l-kifā-cenābınıñ (2) sāḥa-i ᶜażamet ve kibriyāsına mütemeḫḫiṣu'l-iḫtiṣāṣ ve'l-intimā olup (3) ol kār-sāz-ı bī-hemāl-i bī-enbāz ġayrıñ iᶜānetinden **(H34a)** müstaġnī ve

---

[119] 28a [10] etdi: H itdi // [16] olduġın: H oldıġı // [19] etmeyesiz: H itmeyesiz // [21] ġāret-girān: H ġāretgīrden // fervānıñ: H ferāvānıñ // [22] ᶜuhdemiz: H ᶜuhde-i maraẕ //

[120] 28b [6] menşūdesi: H menşūḳası // [14] ile: N'de yok // [17] Kaᶜbe'de: H Mekke'de // [18] ü ḥareket: N'de yok // [17] baᶜde ẕālik şiᶜāb ve mesālikden: N'de yok // [23] cümlesi: H cümle //

bī (4) niyāzdır.” deyü Ebrehe’yi iskāt u ifḫām ve licām-ı ilzām ile ilcām (5) eyleyüp ḳabāla-i maḳāla şīrāze-bend-i iḫtitām olduḳda, Ebrehe daḫī (6) ᶜAbdu’l-muṭṭalib’iñ ẕālle-i menşūdesi olan şütürānı kendüye teslīm (7) ile mihmān-ı nevāzāna taḳdīm-i merāsīm-i tebcīl ü tekrīm eyledi. ᶜAbdu’l-muṭṭalib (8) daḫī Mekke’ye ᶜavdet ve Ḳureyş’i ḥuẕūruna daᶜvet eyleyüp (9) ferāhem-sāz-ı dāᵓire-i cemᶜiyyet oldı. Ve cümlesine bu vecihle (10) naṣīḥat-fermā oldı ki, herkes ᶜiyāl ve etbāᶜı ile Mekke’den (11) taḥannī idüp bir cānibde ḫazīde-i peyḡūle-i inzivā ve kemer-i kühsāra (12) dest-yāz-ı ilticā olup her biri firāz-ı cibālden bir maᶜḳılda temekkün (13) ve kehfü’l-emān-ı menīᶜde taḥaṣṣun eyleyeler. Anlar daḫī gerden-teslīmi (14) vābeste-i rebḳa-i inḳiyād ḳılup her biri ᶜiyāl u evlādını istiṣḥāb (ile) (15) bir saᶜfede ser-be-ceyb-i tesettür oldılar. Ve ᶜAbdu’l-muṭṭalib daḫī Ḳureyş’den (16) muḫtārı olan cemāᶜati “**Beyt:** ᶜĀşıḳān kūy-i yāra cemᶜ olsun, / (17) Ḥacı ḥacıyı Kaᶜbe’de bulsun." deyü ḥarem-i Kaᶜbe’ye daᶜvet (18) ve kendi daḫī bi’ẕ-ẕāt ᶜazīmet (ü ḥareket) idüp ḥuzn u inkisār ile (19) müteveccih-i beyt-i şeref-medār oldı. Ve ḥalḳa-i bāb-ı Kaᶜbe’ye pençe-zen-i (20) istimdād ve istiẖār olup dergāh-ı Kird-gār’dan ol şirzime-i (21) eşrārıñ seng-sār-ı idbār olmasını istidᶜā ile istiġāṯe (22) vü istinsāᶜ eyledi. Ve (baᶜde ẕālik şiᶜāb ve mesālikden) rüfeḳāsı ile cebel-i Ḥirā ṭarafına **(H34b)** müteveccih (23) olup cümlesi Mekke-i mükerreme ahālīsi ile ol ḳavm-i nā-hūşyār

29a[121]

(1) ḫuṣūṣunda saḫṭ-ı nāgāh-gīr-i ḳahhārı żuhūruna dīde-dūz-ı intizār (2) oldılar. Sepīde-dem ki ceyş-i zeng-bār-ı şām, ṣavlet-i yek-süvāre-i (3) heycā-gāh-ı ezraḳ-fāmdan, ᶜinān-ı güsiste-i inhizām oldı, Ebrehe-i (4) nā-sütūde-hūş bakiyye-i cüyūş-ı deryā-ḥurūş ile mānend-i seylāb-ı (5) ḳīr-i bī-direng ve teᵓḫīr-i beyt-i mükerrem ḥaẕret-i rūzī-resān ṭarafına (6) ṣū-i ḳaṣd-ı taḫrīb ile feres-rān-ı nehẕat olup ḫaṭve ḫaṭve revān (7) oldılar. Ol eṣnāda necāşīden istidᶜā idüp istiṣḥāb (8) itdigi fīl-i demān-ı sālifü’l-beyān bā-ān-ki cānib-i şāma ve ṭaraf-ı (9) Yemen ve ḳuṭr-ı şarḳa sevḳ u tevcīh olunduḳda bī-muḥābā sürᶜat üzre (10) rāh-peymā-yı teveccüh ü iḳbāl olurdı. Ammā şaṭr-ı mescid-i ḥarām-ı muᶜallā (11) maḳāma her çend ki mihmīz-engīz-i teberrüzīn-i sertīz-i zecr ü iḳdām oldılar, (12) güveh-i āhenīn gibi bulındığı maḥalde mekīn olup ol ḳavāᵓim-i ẕaḫm-ı (13) metīn ile gūyā ki mīḫ-kūb-ı zemīn-i temkīn olmaġile bir ḫaṭve taḥrīke (14) imkān olmadı. **Teẕnīb:** Meᶜāniyyü’l-ḳırān ẕeccācda meẕkūr oldığı (15) üzre ol keyfiyyet ki, fīl-i

[121] 29a [3] ezrāḳ-fām: H erzāḳ-fām // inhizām: H inhām // [9] Yemen: H Yemen’e // [12] ḳavāᵓim: H ḳavāyim // [15] ol keyfiyyet ki fīl-i maᶜhūddan melhūd olmuş idi aña maḫṣūṣ olmayup belki: H’de yok // [18] sengdilān: H sebkdilān // [20] intāha: H intibāha // [21] ol: H’de yok // [22] nāgāh: H’de yok

maᶜhūddan melhūd olmuş idi, aña (16) maḫṣūṣ olmayup belki ol ḫūn-ı girift-gān-ı siyāset-gāh-ı ḫaẕelānıñ (17) cümle merākib-i reh-vārında ve esbān-ı ṣabā-güẕārında bu ḥālet żāhir (18) ve bedīdār olup ol seng-dilān-ı nā-sütūde-ḫıṣāl her çend ki mażhar-ı (19) tenbīhāt-ı ḥaẕret-i izd-i müteᶜāl **(H35a)** olmaġile güşmāl olunmuşlar idi, (20) bir vecihle ḫāb-ı sengīn-i naḫūt ve ḫaylādan teyaḳḳuż ve intāha mecāl (21) olmadı. Ve'l-ḥāṣıl ol eşnāda deryā-yı suḫṭ-ı ilāhī heyecān idüp (22) nāgāh ṭaraf-ı baḥrden ebr-i ḳīr-gūn gibi ṭuyūrdan ḫuṭṭāfa şebīh bir gürūh-ı (23) enbūh żuhūr eyledi ki her biriniñ minḳārında ve çengāl-i serpençe-i yemīn

29b[122]

(1) ve yesārında ᶜadeseden büzürg-ter ve ḫummuṣadan aṣġar birer seng-pāre-i (2) müdevver olup üzerlerinde faṣṣ-ı engüşterī gibi nāmzed oldıġı (3) şaḫṣ-ı seng-dil-i dūzaḫ-menziliñ nām-ı nuḫust-ı fercāmı raḳam-zede-i (4) mezābir-i aḳlām-ı ḳudret-i ḥaẕret-i ᶜallām ḳılınmış idi. Ṭayerān iderek (5) ol bī-başrān-ı ḳūteh-nażarıñ tārik-i ser-i bed-güherine sāye-güster ve (6) masḳaṭü'l-ḥaceri vāḳıᶜ olmaḳ mertebesi muḥāzī vü berāber olduḳlarında (7) minḳarlarından ve serpençelerinden ol seng-pārelere rehā-sāz olup (8) ol ḳavmiñ üzerine seng-endāz olıcaḳ, her ḳanḳı guştanīniñ (ki) -farḳ-ı (9) serine muṣādif olurdı, menfeẕ-i süflīsinden ḫāric olup (10) rükbānına muṣādif oldıġı ḥālde merkūbünüñ nāfından bāriz olurdı. (11) Ve ol bergüşte-ḥālān-ı dūzaḫ-ḳarārdan bir şirẕime ki, dest-yār-ı (12) dāmān-ı fīrār olmaġile hedm-i sihām-ı edbār ve berḫūrde-i helāk (13) u bevār olmayup kenāre-güzīn-i sāḥil-i necāt ve taḫlīṣ-i girībān-ı ḥayāt (14) eylediler, pāy-tā-ser **(H35b)** aᶜẓālarında bir ḥikke vü ḫāriş ḥādiş oldı ki (15) aᶜmāl-i püşt-ḫāre-i eżfāra mübāderet etdiḳçe endāmı rīḫte-i süfre-i zemīn (16) olmaġa bāᶜiş olup bi'l-āḫere ṭuᶜme-i gerk-i cān-şikār-ı merg olmışlar (17) idi. Ve Ebrehe daḫī mürġ-i nīm-bismil gibi hezār pīç ü tāb ile firār (18) içün bāl-efşān-ı müsāraᶜat ü şitāb olup menzil be menzil ḳaṭᶜ-ı rāh (19) itdikçe aᶜẓāsı irbā irbā müteṣāḳıṭ olmaġile bilād-ı Ḥaşᶜam'a varınca cüşşesi (20) mürġ-peçe miḳdārı ḳalup, ومن نجا برأسه فقد ربح, mefhūmınca ser-i (21) nā-tirāşīdesinden ġayrı ᶜuẓv-ı nā-resīde zaḫmı ḳalmamışidi. Ve ol (22) ṭuyūrdan bir ṭayr-ı dāfiᶜü'ẕ-ẕayr der-pey olup kendüden mufāriḳ (23) olmamışidi. Ebrehe (daḫī) çünki bilād-ı ḥabeşeye vāṣıl ve sarāy-ı necāşīye

30a[123]

---

[122] 29b [5] nażarıñ: H naẓīriniñ // tārik-i: H'de yok // [8] ol: H'de yok // ki: N'de yok // [10] olurdı: H oldı // [12] hedm-i: H hedef-i // [15] etdikçe: H itdikçe // [16] olmuşlaridi // [23] daḫī: N'de yok // saray-ı Necāşī'ye: H Necāşī sarayına //

(1) dāḫil oldı, ḳavminiñ sergüzeştini ᶜalā vuḳūᶜa mutaṣaddī̇-i taḳrī̇r olmaḳ (2) dāᶜiyesiyle zānū-zede-i pī̇ş-gāh-ı serī̇re-i ᶜālem-maṣī̇ri olup ḥekeyāt-ı sergüẕeşt-i (3) ḳavm resī̇de-i maḳṭaᶜ-ı taḳrī̇r oldığı ān ol mürġ-i dünbāle-dev-i cān-şikār (4) serpençesinde müheyyā olan seng-pāre-i āheng-zārı bī̇-direng ü teᵓḫī̇r (5) ḥavāle-i ser-i Ebrehe-i tī̇re-ẕamī̇r ḳılup fi'l-ḥāl vāṣıl-ı derekāt-ı saᶜī̇r (6) ḳılmışidi. Çünki ᶜAbdu'l-muṭṭalib Ḳureyş'den ol gūşe-güzī̇n-i iḫtifā (7) olan cemāᶜat ile bir maḥall-i refī̇ᶜa ṣuᶜūd idüp ol ḳavm-i meşᵓūmuñ (8) cānib-i Kaᶜbe'ye hücūmuna müteraḳḳıb u muntaẓır oldılar, ol ṭarafda (9) ᶜalāmet **(H36a)** ve eşer-i żāhir (ve maᶜlūm) olmayıcaḳ fityān-ı Ḳureyş'den baᶜẓı çāpük-süvārān-ı (10) rüstem-tüvān istiṭlāᶜ-ı cilliyetü'l-emr-i aḥvāl-i ḳavm-i ḫusrān-maᵓāl içün (11) berzede-dāmān-ı istiᶜcāl olmaḳ ṣadedinde olıcaḳ ᶜAbdu'l-muṭṭalib rıẕā (12) virmeyüp bir miḳdār direng ve teᵓḫī̇rden ṣoñra bi'ẕ-ẕāt (13) ol ḫidmet içün şedd-i ḫırām-ı iḳtiḥām eyledi. Muḫayyem-gāh-ı ḳavm-i aḥvāl-i tebāha (14) vāṣıl olduḳda gördi ki, cümlesi müstaġraḳ-ı ḫāb-ı merg-i cān-gāh (15) olmuş. Dest-endāzī̇-i intiḫāb u iḫtiyār ile şāyeste-i naẓar-ı simsār-ı (16) nāḳıd-ᶜayār-ı raġbet ü iᶜtibār olan aᶜlāḳ-ı nefī̇seyi ferāhim-sāz-ı intihāb (17) u iddiḫār olup, baᶜde ẕālik sāᵓir ahālī̇-i Mekke'yi āgāh itmek üzre (18) irsāl-i münhiyān-ı iḫbār eyledi. Ve baḳiyye-i ġanāyime dırāz-dest-i tenezzül olmayup (19) "**Beyt** آن استرلكدزن بدخوازان من، وان كربهٔ مبارك بابازان تو " (20) mefhūmı üzre yaġma-gerān-ı ḳavme beẕl ü ī̇ṣār ḳıldı. Ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib (21) bu vecihle bir genc-i bād-āver-i ḫusrevānī̇ye żafer-yāb olmaġile şervet ü (22) yesārı ḫāric-i ḥayṭa-i ḳıyās u taḫmī̇n olup ṣaᶜālī̇k-i ahālī̇-i Mekke (23) daḫī̇ ol ġanī̇met-i bāride-i şārideden ḥaṣṣa-mend-i ḥażż-ı vāfir olmaġile

30b[124]

(1) iḫrāz-ı reᵓsü'l-māl kām-rānī̇ ḳılmışlardır. Vasī̇ṭ-i İbn-i Cevzī̇ rivāyeti (2) üzre ᶜAbdu'l-muṭṭalib ki ibtidādan tenhā-rev-i cānib-i maᶜasker olmuşidi, (3) ol vaḳitde vālid-i ḥaẕret-i ᶜOṣmān **(H36b)** olan ᶜAffān ile Ebū Mesᶜūd-ı Ṣaḳifī̇ (4) daḫī̇ hem-rāh ve hem-ᶜinān olup ol ġanī̇meti iḫrāzda şirket-i ᶜinān ile (5) müşterekler olmaġile her biri ḥāᵓiz-i sermāye-i ġınā vü şervet olmuşlar (6) idi. Ḥattā bāᶜiṣ-i ferāḫ-destī̇-i ẕi'n-nūreyn ol māl-i mevrūṯ (7) iledir. **Tetimme-i tercüme-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib:** ᶜAbdu'l-muṭṭalib ᶜömri baᶜẓı (8) rüvāt iḫtiyārı üzre seksen iki sene, ve İmām-ı Süheylī muḫtārı (9) olan ḳavl üzre yüz ḳırḳ senedir. Ve baᶜẓı şiḳāt müᵓellefātında (10) seksen sekiz sene muᶜammer olup Ḥacūn'da medfūndur.

---

[123] 30a [1] ḳavminiñ: H ḳavmiñ // [2] [d]āᶜiyesiyle: H dāᶜiyesi ile // hekeyāt-ı: H hikāyet-i // [9] ve maᶜlūm: N'de yok // [15] simsār-ı: H hemsār-ı // [16] nāḳıd: H nafiẕ // [20] yaġma-gerān-ı: H yaġma-kārān-ı //
[124] 30b [3] olan: H ol // [5] şervet: H virüp // [7] ᶜAbdu'l-muṭṭalib: H ᶜAbdu'l-muṭṭalibiñ // [8] seksen: H seksān // [10] seksen: H seksān // medfūndur: H medfūn olmuşdur // [16] iki: H'de yok // [19] olmağile: H olmağla //

Ve ol senede (11) ḥaẕret-i ṣulṭān-ı herd ü serā ve serḫīl-i rüsül ü enbiyā -ᶜaleyh-i şerāᵓif (12) ü'ṣ-ṣalavāt ve't-teḥāyā- cenābı, medāric-i süllem-pāye-i ᶜömürden derece-i heştüme (13) ᶜurūc u irtiḳā buyūrmuşlar olup ol günde saᶜādet ile gülberg-i (14) ruḫsār-ı raḫşānlarına ḳaṭarāt-ı reşāşe-i eşk-i çeşm rīzān iderek (15) naᶜş-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i teşyīᶜleri mervīdir. Ve sābıkan raḳam-zede-i kilk-i (16) sütūde-eşer ḳılındığı üzre ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ on iki nefer-i püser-i vālā (17) güheri, ve altı ᶜaded duḫter-i saᶜd-aḫteri olup ol cümle miyānında (18) naḳḳāş-ı bedīᶜü's-sunᶜ-ı ḳudret-i ᶜAbdu'l-lāh'ıñ ser-levḥa-i dībāce-i vech-i (19) pākin nūr-ı feyẓ-i eşer-i nebevī ile müẓehheb-sāz olmaġile iḫvānından (20) ḳasabu's-sabḳ-ı ribā-yı imtiyāz olmuşdur. ᶜAbdu'l-lāh'ıñ künyeti baᶜẓı rüvāt (21) ḳavli üzre Ebū Muḥammed olup ve **(H37a)** baᶜẓı aḳvālde Ebū Aḥmed'dir. Ve İbn-i Eşīr (22) ve baᶜẓı erbāb-ı teᵓlīf ü taḥrīr, Ebū Ḳuşem künyeti ile mükennā ve Ḳuşem esmā-i (23) şerīf-i nebevīden olduġun tanṣīṣ ü taḳrīr idüp Ẕebīḥ laḳabı ile

31a[125]

(1) daḫī şehīr oldığı nigāşte-i kilk-i sütūde-taᶜbīr ḳılınmışdır. Ve (2) ᶜAbdu'l-lāh'ıñ vālidesi Fāṭıma bint-i ᶜAmru bin ᶜĀnid bin ᶜUmrān bin Maḫzūm (3) olup ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ andan olan evlādınıñ ᶜAbdu'l-lāh aṣġarı (4) olmaġile baᶜẓı müverriḫīn-i muṭlaḳā aṣġar evlād ᶜAbdu'l-muṭṭalib (5) olmaḳ żann itdikleriniñ menşe-i ġalaṭı oldur. Ve ol rivāyetiñ (6) nefsü'l-emre muḫālif oldığı aᶜmām-ı nīkū-nām-ı nebevīden cenāb-ı (7) ᶜAbbās-ı şeref-i istīnāsuñ velādeti ᶜālī-ḥaẓret-i reh-nümāyı cinn ü enās (8) -ṣalla'l-lāhu teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem- cenābından ancaḳ iki sene esbaḳ vuḳūᶜ (9) bulup seyyidü'ş-şühedā Ḥaẓret-i Ḥamza ve Ebū Seleme -raẓiya'l-lāhu ᶜanhumā- ol (10) ḥaẓret ile iḫrāz-ı şeref-i uḫuvvet-i reẓāᶜiyye ḳıldıḳlarından müteᶜayyin (11) ü muḳarrer olmuşdur. ᶜAbdu'l-lāh maḫādīm-i ḫānvāde-i eşrāf-ı Ḳureyş (12) miyānında melāḥat-i ṣūret ve ḥusn-i sīret ü serīret ile mümtāz (13) ve şübbān-ı ṭahirü'ẕ-ẕeyl-i ᶜArab beyninde necābet ile ser-efrāz olup (14) efᶜāl ve eṭvārı müşkil-pesendān-ı ᶜaṣr ḳatında memdūḥ u sütūte (15) ve cāzibe-i mıḳnāṭīs-i cemāline āhen-dilān-ı dūşīze-gān-ı ᶜArab münceẕib (16) ü dil-rübūde olmuşlar idi. **Ḳarīne-i ḥāl**: ᶜAbdu'l-muṭṭalib bir vaḳitde (17) ki, ol **(H37b)** nev-nihāl-i ḥadīḳa-i ᶜişmetden dāᶜiye-i istiṣmār-ı şemere-i fevāᵓid ile (18) peyvend-sāz-ı izdivāc olmaġiçün hem-ser-i kefāᵓet olur bir naḫl-i mevzūn (19) ḫırām-ı ḥadīḳa-i ᶜiffet ṭalebiyle berzede-dāmān-ı cüst-cū olmuşidi. (20) Velākin Āmine bint-i Veheb'i taᶜyīn ü iḫtiyār itdiginiñ sebebi beyānında (21) iki rivāyet vārid olup, Ṭaberānī ve Ḥākim ve Ebū Naᶜīm iḫtiyārla-

[125] 31a [6] nefsü'l-emre: H nefsü'l-emirde // [7] istīnāsuñ: H istīnāsunıñ // [9] raẓiya'l-lāhu ᶜanhumā: H'de yok // [19] ṭalebiyle: H ṭalebi ile //

rı (22) üzre ᶜAbdu'l-muṭṭalib pīş-i ezīn reyeᶜān-ı şebābı ḥālinde ṭaraf-ı Yemen'e (23) meşġale-i ticāret ile bār-beste-i ᶜazīmet ve anda aᶜyān-ı ehl-i kitābdan

31b[126]

(1) bir yahūdīniñ menzilinde ilḳā-yı ᶜaṣā-yı iḳāmet eyledi. Yevmen mine (2) 'l-eyyām eṣnā-yı ṣoḥbetde ᶜAbdu'l-muṭṭalib'den; "**Beyt:** "Ne biricik māhīsin, (3) pertev-perest-i ṭalᶜatıñ kimdir? / Ne bezmiñ şemᶜisin, pervāne-i bī-ṭāḳatıñ (4) kimdir?" deyü ḳabīlesin suᵓāl ve istiᶜlām ve ol ḫuṣūṣda (5) istikşāf-ı hecle-i nevᶜurūs-ı merām itmekle Hāşimiyy-i tabār ve Ḳureyşü'n-Neccār (6) oldığı maᶜlūm olıcaḳ, cümle mekşūf u mestūr nażar u muᶜāyene (7) olunmaḳ ġayr-ı maḥṣūr olan aᶜẓāsı yek-be-yek manżūrı olup (8) mütecessis oldığı ᶜalāyimi müşāhede idicek ṣulb-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib (9) muṭṭalaᶜ-ı neyyirīn-i nübüvvet ü salṭanat olmaġile evlādı nāᵓil-i aḳsü'l-ġāyāt-ı (10) saᶜādet olacaġın eᶜlām ile beşāret idüp velākin ol tebāşīr-i (11) ṣabāḥu'l-ḫayr-ı emānīniñ ṭulūᶜ ve suṭūᶜı Benī Zühre'den bir dūşīze-i (12) zühre-cibīn ile **(H38a)** ᶜaḳd-i ser-rişte-i muḳārenet ve izdivāca vābeste (13) idigin beyān u iᶜlām eyledi. Fe-li-hāẕā ᶜAbdu'l-muṭṭalib daḫī ol (14) defᶜa Yemen'den Mekke'ye ᶜavdet eyledikde kendi, (içün) Hāle bint-i Veheb bin (15) ᶜAbd-i Menāf bin Zühre'yi ve insānu'l-ᶜayn-ı ḳabīle-i Benī Zühre olan (16) Āmine bint-i Veheb bin ᶜAbd-i Menāf bin Zühre'yi ki, ᶜammi olan Veheb'iñ (17) ḥücer-i terbiyetinde mürebbā idi, ᶜAbdu'l-lāh içün ḫāst-gār oldı. (18) Baᶜẓı rivāyet naḳli üzre ehl-i kitābdan baᶜẓı eşrār-ı ḥased-pīşe (19) ᶜAbdu'l-lāh'dan ḳurb-ı żuhūr-ı mīlād-ı nebevī teferrüs olunur baᶜẓı ᶜalāmet-i (20) ᶜacībe (ve emārāt-ı ġarībe) müşāhedesinden nāşī ḳaṣd-ı esīb-i gezend ile bilād-ı şāsiᶜadan (21) deşt-peymā ve hāmūn-nevred olup Mekke'de ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet (22) olmuşlar idi. Ve dāᵓimā tenhā-rev-i ṣaḥrā vü deşt olup ᶜAbdu'l-lah'ı (23) cüst-cū içün sergerdān idiler. Yevmen mine'l-eyyām ᶜAbdu'l-lāh pīrāmen-i

32a[127]

(1) beledü'l-ḥarām-ı şeref-medārda dāᶜiye-i seyr ü şikār ile eṭrāfı güşt u (2) güẕār iderken anıñ içün raṣad-sāz-ı taraṣṣud u ıẕrār olan (3) ṭoḳsan nefer, eşrār-ı seyl-i ferāvān-ı bī-emān gibi sill-i seyf-i baġī vü ṭuġyān (4) ve ḥavāle-i rümḥ u sinān ile hücūm itdiler. Ḳarīne-i ḥāl, meger ol (5) vaḳitde Veheb bin

---

[126] 31b [2] māhīsiñ: H māhıñ // [7] maḥṣūr: H maḥżūr // [9] evlādı: H enlādını // [14] kendi: H kendü // içün: N'de yok // [15] ve insānu'l-ᶜayn-ı ḳabīle-i benī zühre olan (16) āmine bint-i Veheb bin ᶜabd-i menāf bin zühreyi: H'de yok // [20] ve emārāt-ı ġarībe: N'de yok // [20] ḳaṣd-ı esīb-i gezend: H ḳaṣd-ı esīb ve gezend //

[127] 32a [6] aḥvāl: H ḥālet // [8] tevāẕuᶜ ile: H tevāẕuᶜla // [12] ᶜabd-i: H'de yok // [13] ḳılmaḳ ile: H ḳılmağile // [16] muḳaddemeye: H muḳaddeme // [17] muḳārin-i: H mufārıḳ-ı //

ᶜAbd-ı Menāf daḫī iḳtināṣ-ı ṣayd içün ol ḥavālīde (6) ḥāẕır bulunup ol aḥvāl meşhūdı olıcaḳ bī-iḫtiyār ḳaṣd eyledi (7) ki taḫlīṣ-i ᶜabdu'l-lāh içün ol seng-dilān-ı ġadr-endīş-i sitem-gīşe (8) füsūn-kārī-i **(H38b)** temelluḳ u tevāẕuᶜ ile mededres ola. Nāgāh ᶜālem-i ġaybdan (9) bir gürūh-ı yekke-süvār-ı sütūde-eṭvār ẓāhir ü āşikār oldı ki, sāz (10) ve selebde ᶜādetā müşāhedesine meᵓlūf oldıġı ṭarz u ṭavır üzre (11) degüller idi. ᶜAbdu'l-lah'ı iḥāṭa idüp ol fesād-pīş-gān-ı bīdād (12) nihādı andan ṭard u ibᶜād eylediler. Veheb bin ᶜAbd-i Menāf bu keyfiyyeti (13) muᶜāyene ḳılmaḳ ile derūnundan bu dāᶜiye münbaᶜiş oldı ki, duḫteri (14) olan Āmine'yi ᶜAbdu'l-lāh'a tezvīc eyleye. Ol ḫuṣūṣı zevcesi (15) olan …… ile dermiyān idicek anıñ daḫī istiṣvābı ol (16) muḳaddemeye tālī olup netīce-i merāmları maᶜrūẕ-ı pīş-gāh-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib (17) ḳılındıḳda muḳārin-i ṣūret-i ḳabūl ve itmāmkār-ı ṣūret-nümā-yı maᶜraẕ-ı (18) ḥuṣūl olmuşidi. Be-her-taḳdīr çünki ṭarafeynden dād u sited vücūd (19) peẕīr oldı, ol eṣnāda ᶜAbdu'l-muṭṭalib ᶜAbdu'l-lāh'ı istiṣḥāb idüp (20) ṭaraf-ı menzil-gāh-ı Benī Zühre'ye müteveccih olmuş idi ki, eṣnā-yı ṭarīḳde (21) Fāṭıma bint-i Mürre nām bir naḫl-i nāzende-ḫırāma muṣādif oldılar ki kütüb-i (22) ḳadīmeye ıṭṭılāᶜı cihetinden faẕl-ı bāhiri ve ᶜıyāfe ve kehānetden ḥażż-ı vāfiri (23) olmaġile ḫilāl-i ḳaṭᶜ-ı ṭarīḳde ᶜAbdu'l-muṭṭalib baᶜẕı devāᶜ iḳtiẕāsı ile

32b[128]

ᶜAbdu'l-lāh'dan tenekküb idüp ᶜAbdu'l-lāh bir maḥalde kūşe-güzīn-i taraṣṣud u (2) intiẓār iken nāgāh ol mekkāre-i ḫāṭır-firīb müşāhede-i cemāl-i ᶜAbdu'l-lāh (3) ile bir bād-dāde-i metāᶜ-ı **(H39a)** ṣabr u şekīb olup ārām-gāh-ı ᶜAbdu'l-lāh olan (4) maḥalle ḳarīb oldı. Ve ol nev-nihāl-i ḥadīḳa-pirā-yı cemālden meyve-çīn-i (5) viṣāl olmaḳ ḫāhişi ile bī-iḫtiyār dırāz-dest-i ḥırṣ u āz ve beẕl-i (6) naḳdīne-i vuṣlat ricāsı ile ser-germ-i niyāz olıcaḳ ᶜAbdu'l-lāh nezāhat-i (7) ḫilḳati ve neżāfet-i sirişt ve ṭıyneti muḳteẕāsı üzre rūy-i müsāᶜade (8) göstermeyüp ḥavāle-i dest-i redd ile ṭard u ibᶜād ve bu neşīd-i (9) iᶜcāz-nüvīdi inşā vü inşād eyledi. "**Şiᶜr:** امّاالّذي تهوينه، دونه، والحل لاحل فاستبينه، فكيف بالامرالّذى تهوينه، " (10) Ve der-ᶜaḳab vālidine muḳārin olup (12) maᶜiyyet üzre peder ve püser menzil-gāh-ı Benī Zühre cānibine ᶜāzim-i seyr (13) ü sefer oldılar. Ve baᶜde'l-vuṣūl ol ḳabīleden müşābih-i nūr-ı baṣar (14) olan Āmine-i saᶜd-aḫteri hem-ḫābe-i ᶜAbdu'l-lāh-ı pākīze-siyer ḳılmaḳ meşġalesi (15) ḳarīn-i itmām olup, baᶜde ez ḥuṣūl-i kār-ı ᶜaḳd u zifāf vaḳtā ki (16) Āmine o ber-güzīde-i ḫulfü'ṣ-ṣıdḳ-ı dūde-i eşrāf-ı ḫuceste-güher-i (17) şeb-tāb-ı derc-i ᶜAbd-ı Menāf ḥaẕretine ḥāmil, ve ol ḳamer-i enver-i ẓiyā- (18) güster yaᶜni nūr-ı peyġamber-i sütūde-siyer menzile-i cebhe-i ᶜAbdu'l-

[128] [13] müşābih-i: H müşābehe-i // [16] ber-güzīde-i: H ber-güzīn-i //

lāh'dan Āmine'niñ (19) burc-ı ḳavs-i ebruvānı miyānına müntaḳil olmuşidi, ve āyīn-i dīrīnleri (20) üzre baᶜde'z-zifāf ol dūşīze-i ḥacle-gāh-ı ᶜafāfıñ ārām-gāhında (21) üç gün inzivā ve iᶜtikāfdan ṣoñra kendi künāmı ṭarafına **(H39b)** rücūᶜla (22) ᶜaṭf-ı zimām itdikde, ol şīrin-kār-ı televvün-şiᶜāra tekrār ol (23) reh-güẕārda dūçār olup kendüye ḫilāf-ı maᶜhūd ᶜadem-i mübālāt

33a[129]

(1) ve ḳıllet-i iltifāt müşāhede idicek "**Beyt:** Ḫilāf-ı şīve-i dīrīnedir (2) ol nāz-perverden, / Bu vaẕᶜ-ı tāze ṭarḥa hīç nedir bilmem sebeb şimdi." (3) mefhūmı üzre "Āyā, bu vaẕᶜ-ı sābıḳa muḫālif bīgāne-nümālıġa bāᶜiṣ (4) ne ola?" deyü, istikşāf-ı ḥāl ve muḳaddemā görilen deryūze-kārī-i (5) niyāz-mendāneden ṣoñra şimdi iżhār-ı ṣūret-i istiġnāya sebeb (6) ne idigin suᵓāl idicek, Fāṭıma cevābında "Benim senden ol vaḳitde (7) ricā-yı vuṣlat itmekden murādım, ol nūr-ı bedīᶜü'ż-żuhūrı ḥāᵓiz (8) olup iḳtibās-ı muṣāheret şerefine fāᵓiz olmaḳ idi. El-ān ol (9) şemᶜ-i cihān-efrūz-ı mütelālīden mişkāt-ı cemāl-i ḫuceste-fāliñ ḫālīdir. (10) Be-her-ḥāl muḳaddemā bu reh-güẕārdan mürūr ve ᶜubūruñdan şimdi (11) ᶜavdet ile ser-rāhdan ṭulūᶜ ve żuhūruñ vaḳti ḫilālinde lā-muḥāle (12) sen bir duḫter-i ḥūr-sirişt ile hem-ḫābe-i püster-i ṣoḥbet ü muḳārenet (13) olup ser-nihāde-i bālīn-i muᶜāşeret olmuşsuñ." deyü, bu şiᶜr-i (14) āb-dār ile nāᵓire-i ḥasrete ḳatre-pāş-ı tesliyet olmuş idi. "**Şiᶜr:** (15) ولمّاقصّت منه اميمت ما قضت، بنى بصرى عنه و كلّ لسانى، (16) ". ᶜAbdu'l-lāh daḫī ḳıṣṣa-i sābıḳa iᶜtirāf idüp Āmine ile vuḳūᶜ-ı (17) ᶜaḳd ü zifāfı beyān idicek erre-i sīn-i yeᵓs ile ḳaṭᶜ-ı şāḫ-sār-ı (18) **(H40a)** emānī ḳıldı. Ve ic-tinā-i ṣemere-i maḳṣūddan nevmīd olup (19) Āmine'niñ efẕal-i maḫlūḳāta ḥāmil oldıġın tebşīr ile güldeste- (20) resān-ı nüvīd olmuşidi. Ve andan ṣoñra ᶜAbdu'l-lāh meşġale-i ticāret (21) ile Ġazza'ya teveccüh ü ᶜazīmet ve Ḳureyş'den bir cemāᶜat ile cānib-i Şām'a (22) nehẕat eyledi. Ve itmām-ı mehāmdan ṣoñra ṭaraf-ı ḳible-gāh-ı Mekke'ye (23) taḥrīme-bend-i ᶜavdet olduḳlarında Medīne'ye mürūr ve ictiyāzları

33b[130]

(1) ḥālinde zücāc-mizāc nezāket-i imtizācı seng-endāz-ı ḳaẕā ile (2) şikeste bulunmaġla hem-rāhān ile refāḳat-i müteḥayyiz-i ḥayz-ı istiḥālet (3) olmuş idi. Ahālī-i Medīne'den Benī ᶜAbdu'n-neccār ki, ḳabīle-i ümm-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib (4) oldıġı cihetden aḥvāl-i sencīde-ḫıṣāl-i ᶜAbdu'l-lāh'dır, bī-tāb u (5) tüvān anlarda mihmān olup, rüfekāsı cānib-i ārām-gāha revān (6) oldılar. Ve ᶜAbdu'l-lāh'ıñ

---

[129] 33a [6] ne idügin: H nidügin // [10] şimdi: H şimden //

[130] 33b [1] seng-endāz-ı: H seng-endāzī-i // [3] olmuş idi: H olmuşidi // [6] ay: N'de yok // [10] Vaḳt-i ᶜulūḳān-ı güher-gān-ı aṣṭafā: H'de yok // [14] vācibü't-tekrīmi: H vāḥitü't-tekrīmi //

mehtāb-ı cemāl-i bāhirü’l-işrāḳı iki (ay) müstemirren (7) mülteḥif-şiᶜār-ı maḥāḳ-ı maraẕ olmuşidi. Bi’l-āḫare hilāl-i serīᶜü’s-seyr-i (8) ḥayātı ser-be-ceyb-i ufūl-i memāt olup baᶜẕı rüvāt taḥḳīḳı üzre (9) Dār-ı Nābiġa’da ve bir rivāyetde Beyne’l-ḥarameyn-i Ebvā ismi ile müsemmā olan (10) menzilde maḳbūr olmuşdur.

Vaḳt-i ᶜulūḳ an güher-gān-ı ışṭıfā

Vech-i (11) ᶜAbdu’l-lāh’dan zāᵓil olup ol aşeb

Oldı pertev-baḫş-ı rūy-ı (12) māder-i peyġamberī

Ṣāniᶜ-i ḳudret anı tekrīm idüp ol nūr ile

(13) Aña ḳıldı zīb-i sertāc-ı şeref ol güheri

Neşr: Ol şeb-hengām-ı (14) saᶜādet-encām ki, dürr-i yetīm-i **(H40b)** ẕāt-ı muᶜallā-ḳadr-i vācibü’t-tekrīm-i nebevī (15) ṣadef-i ḳarīnü’ş-şeref-i raḥm-i māderde revnaḳ-efzā-yı istiḳrār olup (16) yaᶜni tārik-i ferḳadān-sāy-ı Āmine’ye tāc-baḫş-ı faḫr u iᶜtibār olmuşidi. (17) Ol ḥālet-i bā-saᶜādet baᶜẕı erbāb-ı siyer ü aḫbār iḫbārı üzre (18) evṣaṭ-ı eyyām-ı teşrīḳde ve baᶜẕı āḫir taḳrīr ve iḫtiyārı üzre ᶜaşiyye-i (19) ᶜarefede vuḳūᶜ bulup leyle-i cumᶜaya muṣādif olmuşdur. Ol (20) vaḳitde suṭūᶜ-ı tebāşīr-i ṣubḥ-ı hidāyet bālāgīr olup ol āfitāb-ı münīr-i (21) burc-ı risāletiñ ḳurb-ı ṭulūᶜunı tebşīr ile çār-cihet-i ᶜālemi tenvīr ve (22) çeşm-i ᶜālemiyānı ḳarīr eyleyüp mütetābiᶜ niçe imārāt-ı ḫayr u meserret (23) meşhūd-ı ṣaġīr ü kebīr ve maḥsūs-ı bernā vü pīr olmuşidi. Ez-cümle niçe

34a[131]

(1) sinīn ü şuhūr mürūr u ᶜubūr itmiş idi ki ol ḥavālīniñ (2) ahālīsi muḥannet-i ḳaḥṭ ve ġalāya mübtelā olup hem-vāre sükkān-ı aḳṭār (3) u emṣār daġdaġa-i istimṭār ile kāse-i kef-i dest-i duᶜāların (4) vaḳf-ı deryūzekārī-i naḳd-i reḫā itmiş-ler iken, ne bir ebr-i gevher-zā-yı (5) ḥadīḳa-pīrā, mezāriᶜ-i āmāllerine ḳaṭre-pāş olmaġile neşv ü nemā (6) bulmuşidi ve ne nihāl-i ḫazān-zede-i emānīleri terbi-yet-sāzī-i (7) hevā-yı āred-i behişt-i feyẕle meyve-nümā-yı berk ü nevā olmuşidi. (8) Ammā çünki ol besmele-i ḳabāla-i hidāyet ve ḫātime-i risāle-i risālet (9) cenābınıñ ḳurb-ı mīlād-ı bāhirü’l-esᶜādı muḳarrer oldı, meyāmin-i āṣārı (10) cemīᶜ-i emṣāra sārī olup **(H41a)** cümle erzāḳ u żaḫāᵓir ferāḫ-yāb-ı (11) vāfir olmaġile gürisne-çeşmān-ı ḳaḥṭ-ı sāl fāḳa ve iḫtilāl-i kām-yāb-ı (12) müreffehü’l-ḥāl olmuşlar idi. Bu dürr-i şemīn daḫī ḥaḳḳa-i laᶜlīn-i gevher (13) āgīn-i dehān-ı

[131] 34a [6] bulmuşidi: H bulmuşdı // [10] zaḫāᵓir: H zaḫāyir // ferāḫ-yāb-ı vāfir: H ferāḫ-yāb u vāfir // [17] inḳıṭāᶜ: N’de yok // [19] beyne’n-naᶜīm: H beyne’n-nāyim // [21] behūdı: H behbūdı //

Āmine'den rīḫte-i dāmān-ı taḳrīr ü tebyīn olup, (14) enāmil-i iltiḳāṭ u ḳabūl ile keşīde-i silk-i taᶜbīr olan lālī-i girān-ḳadr-i (15) aḫbār-ı müstaḥsenü't-taḥrīrdendir ki, nisā-i bār-dār içün bi'l-ıṭṭırād (16) maᶜhūd olan ızṭırāb-ı bürdbārī ki, emr-i ṭabīᶜī meşābesinde (17) olup cümlesinde müteḥaḳḳiḳ ve cārīdir. Ol maḳūle emārātdan (inḳıṭāᶜ) (18) ᶜādet-i nisvān olan ḥāletden māᶜadā ᶜalāmet maḥsūsum olmamışidi. (19) Çünki ibtidā-i ḥamlimden altı ay mürūr itdi, beyne'n-nāᵓim ve'l-yaḳżān (20) baña bir şaḫıṣ nümāyān olup "Ne maḳūle gevher-i cihān-tābıñ nigīn-dān-ı (21) faṣṣ-ı vücūd-ı behbūdı oldığıñ maᶜlūmuñ mıdır?" didi. Ben daḫī (22) "Bilmem." deyü, mutaṣaddī-i cevāb oldığımda tekrār iᶜāde-i güftār idüp (23) "Maᶜlūmuñ olsun ki ḥālā ḥāmil oldığıñ ẕāt-ı maraẓiyyü'ş-şemāᵓil

34b[132]

(1) ᶜālemiyānıñ seyyid-i vālā güheri ve ḥaẓret-i ḫallāḳ-ı bārīᵓü'n-nesemüñ (2) peyġamberidir. Ve ᶜalāmeti oldur ki ol vaḳit ki ol mihr-i enver maṭlaᶜ-ı (3) raḥm-i māderden ṭulūᶜ ile basīṭ-i ᶜāleme pāy-tā-ser nūr-güster ola, (4) anıñla tevᵓem bir nūr-ı mütelālī żuhūr idüp ḳuṣūr-ı buṣrā anıñla (5) müstenīr ola." dimekle ḥāmil oldığıma ḥuṣūl-i ıṭṭıla ᶜ (ile) ol zamānda (6) **(H41b)** yaḳīn ḥāṣıl oldı. Ammā zamān-ı vaẓᶜ-ı ḥaml ki ḳarīb oldı, (7) ol kimse baña tekrār żāhir ü bedīdār olup didi ki "Çünki ol (8) māh-tāb-ı ḫurşīd-i diraḫş tulūᶜile çār cihet-i ᶜāleme nūr-baḫş ola, (9) "أُعيذُ بالواحد من شرّ كلّ حاسد", kelāmı ile teᶜvīẕ idüp ol (10) ṭıfl-ı nübüvvet-şiᶜārıñ ibrīz-i kāmilü'l-ᶜayār-ı ẕat-ı şeref-medārın naḳş-ı ism-i (11) Muḥammed ile meskūk ve nām-dār ḳılam." **Taᶜyīn-i cāy-ı mevlid-i şāhen-şeh-i** (12) **rüsül:** Bu daḫī mersūm-ı kitābe-i ṣaḥāᵓifü'l-āṣār olan aḫbārdandır ki, (13) saṭḥ-ı basīṭ-i arẓ-ı ġabrādan ol ḫāk-i pāk ki, ibtidā rū-māl-i kef-pāy-i (14) ᶜarş-peymā-yı Muḥammedī ile istisᶜāda fāᵓiz ve ol menzil-i sidre-i (15) maḥfel ki, muḥaddeb ḳamme-i muᶜallā-revāḳ-ı āfāḳdan muḳaddem maṭraḥ-ı nūrü (16) 'l-envār-ı cemāl bāhirü'l-enmār-ı Aḥmedī olmaḳ şerefin ḥāᵓiz olmuşdur, (17) eşher rivāyāt üzre menāzil-i Mekke'den ol devlet-ḫāne-i behişt- (18) nişānedir ki, baᶜde'l-hicre ᶜUḳayl bin Ebī Ṭālib'iñ dāḫil-i ḥavza-i (19) melekiyyeti olup anıñ intiḳālinden ṣoñra Ḥaccāc'ıñ birāderi Muḥammed bin (20) Yūsuf evlād-ı ᶜUḳayl'den işdirā itmekle bir müddet ṭūmār-ı milk (21) nāmesin bāzū-bend-i sāᶜid-i temellük idüp dārına ẕamm u ilḥāḳ (22) eyledi. Fe-li-hāẕā niçe zamān aña intimā ile meşhūr oldı. (23) Ve caṣṣ ile binā vü ṭılā idüp tebyīẓ itmekle beyẓā ismi ile

35a[133]

---

[132] 34b [6] ṭulūᶜ ile: H ṭulūᶜla // [5] dimekle: H dimek ile // ile: N'de yok // [11] nām-dār: H ẕimām-dār // [15] muḥaddeb: H müceddit // [16] bāhirü'l-enmār: H bāhirü'l-āṣār // [18] bin: H ibn-i // [19] Ḥaccāc'ıñ: H ḥacālıñ //

(1) maᶜrūf u müsemmā olmuşidi. Bir müddet mürūrunda Hārūnü'r-reşīd-i (2) ᶜAbbāsī'niñ baᶜżı rüvāt **(H42a)** ḳavli üzre zevcesi Zübeyde ve İbn-i Dıḥye (3) rivāyeti üzre vālidesi Ḥayzurān ol dār-ı şeref-medārı tekrār ol (4) menzilden ifrāz ve maᶜbed-i ehl-i duᶜā vü niyāz eylemişdir. Ve baᶜżı müteᵓaḫḫirīn (5) bu iki rivāyet beynini tevfīḳ ṣadedinde "Cāᵓizdir ki, muḳaddemā mescid-i (6) mezbūrı Ḥayzurān binā itmiş olup ṣoñra Zübeyde tecdīd eylemiş (7) ola." deyü, ināre-i maḥacce-i beyān idüp refᶜ-i żalām-ı şekk ü irtiyāb (8) eylemişdir. **Taᶜyīn-i vaḳt-i mevlid-i sulṭān-ı enbiyā:** Raṣad-sāzān-ı aḫbār (9) u siyer taᶜyīn-i vaḳt-i mīlād-ı ḫayru'l-beşerde aḳvāl-i ᶜadīde īrādı (10) ile cedvel-keş-i ṣaḥīfe-i rivāyet ve nuḳūl-i keşīre żikr ü ityānı ile (11) raḳam-zen-i maḳāle-i dirāyet olmuşlar. Ol cümleden ᶜinde'l-cumhūr ḳavl-i (12) meşhūr ᶜām-ı fīlde vuḳūᶜı rivāyetidir. Ve bu ḳavli iḫtiyār idenlerden (13) Beyḥaḳī yevm-i fīlde vuḳūᶜını İbn-i ᶜAbbās'dan naḳl ü rivāyet ile taḥḳīḳ (14) ve ol ḳavil tārīḫ-i İbn-i Ḥayyān'da yevm-i baᶜş-i ṭuyūra teṣādüfi manṣūṣ (15) olmaġile tevşīḳ olunmuşdur. Ve Süheylī elli gün ve İbn-i ᶜAsākir, Ebū Caᶜfer-i (16) Bāḳır'dan elli beş gün muᵓaḫḫar vuḳūᶜını rivāyet itmişlerdir. Ve baᶜżı (17) rüvāt ᶜām-ı fīlden yigirmi sene ve baᶜżı āḫir otuz sene ve baᶜżı (18) naḳle-i aḫbār ḳırḳ sene mürūrunda vuḳūᶜunı tanṣīṣ itmişdir. Ve (19) eşher aḳvāl egerçi "ᶜām-ı fīlde vuḳūᶜı" der, velākin vaḳᶜa-i aṣḥāb-ı fīl (20) beyānı ṣadedinde ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ vechinde nūr-ı nebevī müşāhede olunmaḳ (21) rivāyeti **(H42b)** ki, ekşer kütüb-i tārīḫ ve siyerde mesṭūrdur. Ol vaḳᶜa ᶜAbdu'l-lāh'ıñ (22) daḫī velādetinden muḳaddem olmaḳ iḳtiżā itmekle baᶜżı rüvāt āḫiren (23) meẕkūr olan aḳvāli tercīḥ ü īṣār itmişdir. Ve ḳavl-i meşhūrı

35b[134]

(1) iḫtiyār idenler nūr-ı nebevī vech-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib'den (vech-i) ᶜAbdu'l-lāh'a intiḳālden (2) muḳaddem müstemirrü'ż-żuhūr idi. Baᶜde'l-intiḳāl lede-l-ḥāce gāh ü bī-gāh (3) mültemiᶜ ü hüveydā olmaḳ iddiᶜāsı ile refᶜ-i eşkāle mutaṣaddī olmuşlardır. (4) Lākin bu maḳūle umūr rivāyete mevḳūf idigi müsellem-i cumhūrdur. Ve (5) taᶜyīn-i şehr-i velādetde daḫī eṣaḥḥ aḳvāl şehr-i rebīᶜü'l-evvelde vuḳūᶜı (ḳavli) (6) oldıġına baᶜż-ı efāżıl bu vecihle ḳıṭᶜa-perdāz olmuşdur. **beyt** چو درفصلربیع آن غنچه بشکفت، ربیع اندرربیع (8) ربیع الاوّلْ آن شهرمبارك، مه مولود آن بدررفیعست، (7) اندرربیعست، (9) ve eşher rivāyāt on ikisinde ve işneyn güni rū-nümā olmaḳ rivāyetidir. (10) ve baᶜżı şiḳāt müᵓellefātında ṭaraf-ı ilāhīden elbās-ı ḫilᶜat-ı saᶜādet-ṭırāz-ı (11) nübüvvet ile biᶜşeti ve ḥīn-i hicretde Mekke-i mükerremeden nehżatı,

---

[133] 35a [2] zevcesi: H zevci // [11] olmışlar: H olup // [14] ṭuyūra: H ṭuyūrda // [21] tārīḫ: H tār // [22] itmekle: H itmek ile //

[134] 35b [1] vech-i: N'de yok // [5] ḳavli: N'de yok // [17] āfitāb ile: H āfitābla //

ve Medīne-i (12) ṭībe-i ṭayyibeye duḫūl-i bā-saᶜādeti ve dār-ı āḫirete intiḳāl ve rıḥleti (13) cümle yevm-i işneynde vuḳūᶜı meẕkūrdur. Ve keẕālik cevf-i leyl-i (14) müşgīn-dişārda ve vaḳt-i inbihār-ı nehārda olmaḳ ḳavillerinden her biri (15) bir cemāᶜatiñ muḫtārı olup İbn-i ᶜAsākir ve Zuhayr bin Bekār iḫtiyārları (16) üzre “ع Āfitāba ya ṭoġ ya ṭoġdum dir.” vefḳince suṭūᶜ-ı tebāşīr-i (17) ṣubḥ-ı velādetleri **(H43a)** ṭulūᶜ-ı āfitāb ile tevᵓem olup ol iki ḫurşīd-i (18) raḫşān vaḳt-i vāḥidde ẓiyā-resān-ı zemīn ü āsmān olmuşidi. (19) Ve menzile-i ġafere ṭulūᶜuna muṣādif ü dūçār olmuşidi ki muḳārin-i (20) velādet-i enbiyā-i maᶜālī-tebār olmaġile ḳarīn-i iştihārdır. Ḳarīne-i ḥāl (21) Ebū Naᶜīm rivāyeti üzre ehl-i Şām’dan ᶜAyṣ nām bir rāhib-i kār-āgāh-ı (22) bā-intibāh var idi ki nezīl-i merrü’ż-żuhrān olup anda inzi-vā-güzīn-i (23) ṣavmaᶜa-i ᶜuzlet idi. Ve gāh-bī-gāh baᶜẓı ehl-i Mekke’ye mülāḳī olduḳça

36a[135]

(1) ḳurb-ı żuhūr-ı peyġamber-i āḫirü’z-zamān ile müjde-resān olup “Ey ehl-i Mekke, (2) maᶜlūmuñuz olsun ki ᶜan-ḳarīb sizlerden bir mevlūd-i necīb tevellüd eyleyüp (3) kāffe-i enām beyninde emr-i muṭāᶜ ve ᶜamme-i ṣaḳaleyne müstev-cebü’l-ittibāᶜ ola. (4) Ve her saᶜīd-i muḳbil ki anıñ zīr-i rāyet-i daᶜvetinde müs-tażıll ola, mütereffih (5) nişīn-i çemen-ṣoffa-i ᶜizz ü iclāl olup rebḳa-i iṭāᶜatinden nügūl ile (6) sergeşte-rev-i tīh-i ẓalāl olanlar pāşna-sūḫte-i bevādī-i ḫusrān (7) u nekāl ola.” deyü, nev-be-nev taᶜrīk-i āẕān-ı ahālī ile anları īḳāż ve tenbīhden (8) ḫālī olmazdı. Ve anlardan her mevlūd ki gehvāre-güzīn-i vücūd (9) ola, elbette anı görmege ṭālib ve baᶜẓı ᶜalāyimini tafaḫḫuṣ içün imtiḥāna (10) rāġıb olurdı. Tā ol şeb-hengām-ı ḫuceste-fercām ki ṣabīḥatü’ (11) l-ᶜīd-i pīrūzī ol mihr-i sipihr-i risāletiñ muḳārin-i mīlād-ı gītī-fürūzı (12) olmuş idi. Seḥerī ᶜAbdu’l-muṭṭalib mü-teveccih-i ṣavmaᶜa-i rāhib olup (13) aña ḳarīb **(H43b)** olıcaḳ nidāya mübāderet ṣadedinde rāhib taḳaddüm idüp (14) revzen-i ṣavmaᶜadan aña eşrāf ile “kün ābāh”, yaᶜni “ente ebūh” dimekle (15) “ᶜAle’t-taḥḳīḳ bu vaḳit ol velādeti muntażır olan ṭıfl-ı vālā-güher-i (16) sütūde-siyer şeref-sāz-ı ᶜālem-i şuhūd ve ṭulūᶜ-ı aḫter-i mesᶜūdı meşhūd (17) oldı.” dimekle ᶜAbdu’l-muṭṭalib’e beşāret-resān oldı. Ve ᶜAyṣ’ıñ (18) ṭulūᶜ-ı necmden maḳṣūdı bu ḳıṣṣadan muḳaddem ẕikri sebḳat itdigi (19) üzre velādet-i şerīfe-i nebeviyyeniñ ṭulūᶜ-ı menzile-i ġafere muḳārin (20) ü muṣādif oldığından ᶜibāret olmaḳ iḫtimāli sāniḥa-i ḫāṭır-ı (21) pür-gülāl-i cāmiᶜü’l-ḥurūfdur. Derc-i yetīmetü’d-dehr-i ẕāt-ı vālā-ḳadr-i (22) nebevī olan

[135] 36a [3] muṭāᶜ: H ṭulūᶜ // ṣaḳaleyne: H ṣaḳaleyn içün // [5] iṭāᶜatinden: H iṭāᶜatden // [7] anları: H anlar // [8] mevlūd: H lūd //

Āmine’den aḫẕ ü iltiḳāṭ ile gūş-vāre-i semᶜ-i (23) ḳabūl ḳılınmış olan dürer-i derārī-tāb aḫbārdan olup Āmine’niñ

36b[136]

(1) bu vecihle keşīde-i silk-i beyān u taḳrīr ḳıldıġı ferāᵓid-i āṣārdandır (2) ki, zamān-ı velādet-i sulṭān-ı risālet ḳarīb olduḳda, bir gice, (3) ᶜAbdu’l-muṭṭalib dāᶜiye-i ṭavāf ile menzilinden nehẕat ve şaṭr-ı mescid-i (4) ḥarāma tevliye-i vech-i ᶜazīmet idüp, ben, tenhā-nişīn-i gūşe-i vaḥdet (5) olmaġile gülū-girifte-i ḥafaḳān-ı vaḥşet olmuşidim ki, nāgāh semᶜime (6) bir ṣavt-ı ᶜażīm-i müdhiş resīde olup andan ḫāᵓif ü mütevaḥḥiş (7) oldum. Ol eṣnāda bana bir sefīd-gūn-ı şeh-per-i murġ nümāyān olup (8) sīnemi mess idicek derḥāl benden ol bīm ü hirās zāᵓil ü (9) muẕmaḥil ve ḳalbime sükūn u rāḥat ḥāṣıl oldı. **(H44a)** Ve ol maḥalde (10) şerbet-i sefīd ile memlū vü ser-şār bir żarf-ı tāb-dār pīş-nihādım (11) olmuş gördüm. Levni ebyaẕ olduġundan nāşī leben żann eyledim. Ve (12) dil-teşneligim mertebe-i kemāle resīde olmuş idi. Ol şerbet-i ḫoş-güvārı (13) nūş eyledim. Teşneligim ber-ṭaraf oldı. Ve baña neşve-baḫş-ı ārām u sükūn (14) ve rāḥat-efzā-yı derūn oldı. Ve ol ḥālde şöyle müşāhede (15) ḳıldım ki ṭuyūrdan bir gürūh-ı enbūh ki, minḳārları zümrüdden ve per ü (16) bālleri yāḳutdan idi, pīrāmen menzile bāl-efşān-ı teveccüh olup (17) eṭrāf-ı ḫāneyi iḥāṭa eylediler. Ve ol vaḳitde dest-i ḳudret-i (18) ilāhī pīş-gāh-ı dīde-i bā-intibāhımdan perde-güşā-yı ḥicāb olup basīṭ-i (19) zemīniñ meşārıḳ ve meġāribi maḥsūs-ı bāṣıra-i idrākim oldı. Ve bir rivāyetde (20) benden bir nūr lāmiᶜ ü sāṭıᶜ oldı ki anıñ pertevinden ḳuṣūr-ı bilād-ı (21) şām maḥsūsum oldı. Ve rivāyet-i āḫirde eṭrāfım bir mertebe müstenīr (22) oldı ki ḳuṣūr-ı Buṣrā-yı Şām’ı muᶜāyene ḳıldım. Ve bu rivāyet üzre (23) ol şāhinşeh-i sidre-ḫırām-ı müşerref-sāz ārāẕī-i Şām olduḳlarında

37a[137]

(1) bi’ẕ-ẕāt ol maḳāma resīde olmalarına işāret olup hem-dūş-ı (2) seyr-veş fi’l-ḥaḳiḳa ṭaraf-ı Şām’a ṣūret-i ticāret ile nehẕat (3) u ḫırām buyurduḳlarında ḥareket-i bā-saᶜādetleri Buṣrā’ya müntehī olmuş (4) idi ki anıñ vaḳtinde naḳl u īrādı muṣammemdir. Yessira’l-lāh subḥāne (5) ve üç ᶜalem-i muᶜaẓẓam gördüm ki biri maşrıḳda ve biri maġribde ve biri (6) bām-ı beytü’l-ḥarām-ı **(H44b)** müs-tevcibü’l-iḫtirāmda menṣūb olmuşidi. (7) Ve ol maḥalde nāgāh gördüm ki ṭavil-

---

[136] 36a [1] ferāᵓid-i H ferāyid-i // [3] menzilinden: H menzilden // [4] ḥarāma: H ḥarām // [12] olmuş idi: H olmuşidi // [13] oldı: H olup // [21] āḫirde: H uḫrāda //

[137] 37a [4] anıñ: H idiginiñ // [8] bir gürūh-ı: N’de yok // [9] oldı: N’de yok // etdim: H itdim // [11] aḥlā: H aᶜlā // [19] nümāsların: N’de yok // [20] mübāreketeynini: H mübāreketeyni // [21] naṣb: H naṣīb //

ḳāmet ile duḫterān-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e (8) şebīh (bir gürūh-ı) bālā-ḳadd nisvān żāhir ü nümāyān oldı. Ve anlardan biri baña (9) ḳarīb oldı. Ve aña istinād etdim. Ve biri daḫī bir şerbet-i pür-ṣafvet (10) ṣundı. Ve "Nūş eyle." deyü teklīf-fermā oldı. Ben daḫī bir miḳdārın (11) içdim. Ṣelceden ebred ü aṣfā ve şehd-i muṣaffādan aḥlā idi. Tekrār (12) şürb itmede terakḳī-i emr idicek ben daḫī tekrār tenāvül idüp (13) bir miḳdār daḫī içdigimde dest-i meymenet-peyvesti ile baṭnımı mesḥ (14) eyledi. Ve "Bismi'l-lāh aḫrece bi-iẕni'l-lāh" didi. Ve kendüleriñ biri (15) Meryem bint-i ᶜUmrān ve biri zevce-i Firᶜavn olan Āsiye olup (16) baḳiyesi ḥūr-ı ᶜīn olduḳların baña iᶜlām u ifāde eyledi. Ve (17) ol demde ol çār-bāliş-nişīn-i ᶜizz ü ᶜalā tevellüd ile seccāde (18) pīrā-yı basīṭ-i ġabrā oldı. Zānū-yı mübāreklerin zemīne nihāde (19) ḳılup ve secdeye teheyyüᵓ ile reᵓs-i sidre (mümāsların) sec-de-gāha (20) vaẕᶜ ve sabbābeteyn-i mübāreketeynini ṣūret-i tehlīl ü tesbīḥ ile ṭaraf-ı (21) bālāya naṣb idüp naẓar-ı iksīr-i eşerin cānib-i semāya refᶜ ḳılmış (22) idi. Ve Ḫaṭīb-i Baġdādī ᶜanᶜane-i rüvāt ile ḫaṭbe-pīrā-yı (23) rivāyet oldıġı üzre Āmine bu vecihle mürsile-bend-i vişāḫu'ṣ-ṣadr-ı

37b[138]

(1) naḳl u ḥikāyet olur ki, ol vaḳitde bir saḥābe-i ᶜażīme müşāhedem oldı. (2) Andan, gūşuma, **(H45a)** ṣahīl-i ḫuyūl ve ḥafaḳān-ı ecniḥā-i ṭuyūr ve kelām-ı ricāl cilve (3) nümā-yı iḥsās ve ittisāl olurdı. Ve ol seḥāb-ı mānend-i ḳımāṭ ol (4) ṭıfl-ı nāz-perverdi iḥāṭa ḳılup çeşmimden ġāᵓib oldı. Ve semᶜime (5) bir nidā resīde oldı ki, "Muḥammed'e cemīᶜ arāẕīyi iṭāfe ḳılup anı (6) cümle ins ü cinn ve melāᵓikeye ve ṭuyūr (ve) vuḥūşa ᶜarẕ idiñ. Ve (7) aña ḫalḳ-ı Ādem'i, ve maᶜrifet-i Şīş'i, ve şecāᶜat-i Nūḥ'ı, ve ḫıllet-i İbrāhīm'i, (8) ve lisān-ı İsmāᶜīl'i, ve rıżā-yı İsḥāḳ'ı, ve feṣāḥat-i Ṣāliḥ'i, ve ḥikmet-i (9) Lūṭ'ı, ve büşrā-yı Yaᶜḳūb'ı, ve şiddet-i Mūsāy'ı, ve ṣabr-ı Eyyūb'i, ve (10) ṭāᶜat-i Yūnus'ı, ve cihād-ı Yūşāᶜ'ı, ve ṣavt-ı Dāvud'ı, ve ḥabb-ı Danyāl'ı ve (11) vaḳār-ı İlyās'ı ve ᶜişmet-i Yaḥyā'yı, ve zühd-i ᶜīsā'yı iᶜṭā ḳılıñ. (12) Ve anı baḥr-i zaḫḫār-ı (aḫlāḳ-ı) enbiyāya ġams idiñ." deyü nidā iderdi. Ve ol ḥālet (13) ber ṭaraf olup incilā ḥuṣūlinde ol tābende-aḫter-i pākize-güheriñ (14) cemāl-i āfitāb-ı manżarına çünki naẓar ḳıldım, bedr-i ezher-den enver görüp (15) ol ḥavālīyi revāyiḥ-i müşg-i eẕfer ile muᶜaṭṭar iḥsās itdim. "**beyt** (16) زهی طفلی که بودآدم طفیلش، خلیل از سفره اندازان خیلش " (17) Ve nāgāh üç nefer şaḫṣıñ timṣāl-i cemāl-i ḫuceste-fāli ṣūret-nümā-yı (18) mirᵓāt-ı naẓarım ve meş-hūd-ı merdümek-i baṣarım oldı. Biriniñ destinde (19) bir ibrīḳ-i sīm ve biriniñ daḫī bir ṭaşt-ı zümürrüdīn ve şaḫṣ-ı ṣāliṣiñ (20) yedinde bir piçīde-ḥarīr-i pāre-i

[138] 37b [1] olur ki: H oldur ki // [6] ve: N'de yok// [12] aḫlāḳ-ı: N'de yok // [14] ḳıldım: H itdim // [23] baḫṣ: N'de yok //

(H45b) sefīd olup anı neşr eyledi. Ve maṭāvīsinden (21) bir ḫātem-i mükerrem iḫrāc itdi ki ḥüsn ve behceti çeşm-i neżżār-ı keyāna (22) ḫīregī-baḫş-ı ḥayret olurdı. Evvelā ol gevher-i pākize-sirişti (23) yedi kerre şüst (-baḫş) ü şū ḳılup ol ḫātem ile ketefeyn-i mübārekeyn-i benīni

38a[139]

(1) ḫatm eyledi. "**Ḳıṭ^{c}a:** Nāme-i ẕātın idicek inşā, / Aña mühr-i nübüvvet urdı (2) ḫudā. / İtdi ol mühr ānı ġaffār. / Sevḳ-i ḥusne metā^{c}-ı tamġa-dār." Ve (3) ol sefīd ṣūfe pīçīde vü melfūf ḳıldı. Ve gördüm ki bir ṭayr-ı (4) ferruḫ-fer ol ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt-ı ḫuceste-güher ile leb-be-leb olup (5) ol ḥaẕrete ta^{c}līm-i ^{c}ulūm u aḫlāḳ iderdi. Ve ol naḫl-i berūmend-i (6) ḥadīḳa-i risālet mevsim-i evvel-bahār-ı re-ye^{c}ān-ı ṣabāda nev-bāve-nümā-yı (ya^{c}ni) (7) ḥīn-i velādetinde, "Allāhu ekber kebīra, velhamdulillāhi keşīrā ve subḥāna'l-lāhi bükreten (8) ve aṣīlen" kelāmı ile gūyā oldığı ekşer kütüb-i siyerde raḳam-keşīde-i (9) ḫātime-i terḳīm ve imlādır. Ve İmām Süheylī naḳli ile resīde-i derece-i (10) vüṣūḳ u i^{c}tinā oldığı üzre ol rumūz-āmūz-ı mu^{c}allim-ḫāne-i evḥā (11) mā evḥā henūz pehlev-nihāde-i gehvāre-i ṭufūliyyet iken ibtidā "iclāl-i (12) rabbi'r-refī^{c}" kelām-ı mu^{c}ciz-niżāmı suḫan-pīrā olmuşdur. Ve ^{c}Oṣmān bin Ebi'l-^{c}Āṣ (13) māderi Fāṭıma bint-i ^{c}Abdu'l-lāh Ṣaḳifiyye'den bu vecihle mutaṣadddī-i teşḳīf (14) ü'l-lisān beyān olur ki, çün-ki Āmine'den āṣār-ı ṭalaḳ żāhir oldı, (15) ben anda ḥāẕır idim. O **(H46a)** ḫāne bir mertebe müstenīr oldı ki her (16) neye (ki) nażarım dūçār olurdı, anı hem-tāb-ı mühr-tāb-dār-ı bāhirü' (17) l-envār görürdüm. Ve gülmīḫ-i mu^{c}allā-ṭāḳ-ı āsmān ki, ecrām-ı neyyire-i (18) nücūm-ı raḫşāndan ^{c}ibāretdir, her derecede semt-i re^{ɔ}simize hābıṭ (19) olmaġile nezdīk olmışidi ki tesāḳıṭ iḥtimāli ile ḫā^{ɔ}if ü (20) hirāsān oldum. Ve keẕālik Şifā ki, māder-i ^{c}Abdu'r-raḥmān bin ^{c}Avfdır, (21) ḳābi-le-i Āmine olmaḳ taḳrībi ile şeref-yābān-ı ḥuẕūr-ı meclis-i velādet-i (22) ne-bevīden olup bu vecihle micmere-gerdān-ı naḳl u beyān olur ki: (23) Ḥīn-i velādetde ol eşref-i sülāle-i Ādem ü Ḥavvā ecnābına kef-i destim

38b[140]

(1) ārām-gāh u me^{ɔ}vā olmaḳ şerefin ḥā^{ɔ}iz ve gūşum ṣadā-yı sāmi^{c}a nevāzı ile (2) istihlāli istimā^{c}ına fā^{ɔ}iz olıcaḳ hātif-i ġaybī "yerḥamük rabbük" nidāsı ile (3) gūyā ve sāmi^{c}a-i ḥuẕẕār ol āvāze-i dil-nişīni şinevā olmuşidi. (4) Ol ḥālde bir nūr-ı zāhir hüveydā vü żāhir oldı ki, (5) çeşmime ḳuṣūr-ı bilād-ı şām "ke'ş-şems-i rābi^{c}atü'n-nehār" żāhir ü bedīdār (6) oldı. Ve ^{c}aḳabinde baña bir ters ü bīm ü

---

[139] 38a [6] nev-bāve: H nev-bāde // ya^{c}ni: N'de yok // [6] o: H ol // [16] ki: N'de yok // [19] ki: H'de yok //
[140] 38b [1] ile: H'de yok // [7] raḫşān: H dıraḫşān // [9] ü: H'de yok // [17] olanlar: N'de yok // [23] oldığı: H'de yok //

teb lerze-i ᶜażīm ᶜārıẕ u (7) müstevlī oldı. Ve ol ḥālde cānib-i yemīnimden bir nūr sāṭıᶜ u raḫşān (8) u lāmiᶜ olup ḫilālinde gūşuma bir ṣadā geldi ki “Ol ḳurretü’l-ᶜayn-ı (9) ᶜālem ü ᶜālemiyānı ne cānibe resānīde ḳıldılar?” deyü, pürsān olur. (10) Cevābında “Cānib-i maġribe istiṣḥāb idüp cemīᶜ-i emākin-i müteberrike ve beḳāᶜ-i (11) mübārekeye şeref-baḫşā-yı ziyāret ḳıldılar.” deyü, ḳaṭᶜ-ı peyvend-i maḳāl ḳılındı. (12) **(H46b)** Baᶜde ẕālik cānib-i yesārdan daḫī bir nūr-ı bāhirü’ż-żuhūr hüveydā (13) oldı. Ve ol cānibden daḫī bir ṣadā mesmūᶜum olup “Ol tābende (14) şemᶜ-i encümen-efrūz-ı risālet ḳanġı menzil-gāhıñ maḥfil-i zībi rūşenī (15) fezāsı ḳılındı?” deyü, istiḫbār idicek cānib-i maşrıḳa istiṣḥāb (16) olunup İbrāhīm Ḫalīl’e maᶜrūẕ ḳılındı. Ve ol daḫī anı ᶜizzet-i dünyā ve (17) şeref-i ᶜuḳbā ile beşāret ve muṣaddıḳ-ı nübüvveti (olanlar) erbāb-ı ictibā naᶜtı ile (18) menᶜūt olup nāᵓil-i fevz-i saᶜādet olduḳların beyān u ḥikāyet (19) eyledi. Ve baᶜde zamān vaḳtā ki ol hādī-i kāffe-i ümem biᶜşet ile (20) münevver-sāz-ı çārcihet-i ᶜālem oldı, şifā-ḳabūl-i nūr-ı islām ile tenvīr-i (21) żalām ḳılup müstehām idüp müşāhede ḳıldığı umūrı ol (22) şefīᶜ-i yevm-i nuşūruñ maᶜrūẕ-ı ḥuẕūr-ı fāᵓiẕu’n-nūrı ḳılmışidi. (23) Ve Şevāhidü’n-nübüvve’de meẕkūr oldığı üzre Ṣafiyye bint-i ᶜAbdu’l-muṭṭalib

39a[141]

(1) daḫī hengām-ı velādetde ser-berāverde-i vuḳūᶜ u żuhūr olan ḫavārıḳ-ı (2) umūr beyānında bu vecihle saḫn-sāz ve bu nesaḳ üzre ḥikāyet (3) perdāz olmuşdur ki: Ol māḥī-i deyācīr-i şirk ü ẕalāl ve (4) tīregī-şūy-ı siyeh-i derūnān-ı nā-sütūde-ḫıṣāl olan tābende (5) aḫter-i āfitāb-ı cemāl çünki “**Beyt:** Żalām-ı şirk ü küfri eyledi (6) āfāḳdan zāᵓil, / Ṭoğup ol mihr-i enver maṭlaᶜ-ı burc-ı saᶜādetden.” (7) şöyle müşāhede ḳıldım ki anıñ cemāl-i nīküfālinden derūn-ı (8) **(H47a)** ḫāneye ẕiyā-pāş olan nūruñ suṭūᶜundan efrūḫte olan (9) şemᶜ-i enver mānend-i çerāġ-ı siḥr-i bī-nūr u fer-muᶜāyene olunurdı. (10) Ve’l-ḥāṣıl ol leyl-i siḥr-i ṭufeylde altı ᶜalāmet meşhūdum oldı. (11) Evvelā gördüm ki, saᶜādet ile tevellüd itdikde zemīne ser-nihāde-i (12) sücūd oldı. Ve şāniyen ol ḥālde ser-efrāḫte-i tehlīl olup (13) zebān-ı faṣīḥ ile, “lā ilāhe illa’l-lāh Muḥammed resūlu’l-lāh” buyurdı. Ṣālişen (14) pertev-āfitāb-ı ṭalᶜat-ı raḫşānı derūn-ı ḫāneye ẕiyā-resān (15) olup nūr ile memlū ḳılmışidi. Rābiᶜan على ماهوالعاده (16) anı şüst ü şū ḳaṣd itdigimde “Kendüye beyhūde meşaḳḳat (17) resān olma ki, ol ẕāt-ı nażīf ᶜāleme pāk u ṭāhir-i firistāde (18) ḳılınmışdır.” deyü, şımāḫıma bir nidā resīde oldı. Ḫāmisen

[141] 39a [3] deyācīr: H ẕeyāḥīr // [19] kendüye: H kendüñi // [19] velādeti: N’de yok // [23] nesīc-i: H tesbīḥ-i // maḳāl: H maḳāli //

ᶜalā (19) mā hüve'l-eṣaḥḥ (velādeti) maḫtūnen vü mesrūren vuḳūᶜ bulduġıdır. Sādisen (20) beden-i sīm-gūnı tamġā-zede-i dest-i ḳudret olup żuhūr-ı mübārekinde (21) naḳş-ı mühr-i nübüvvet mersūm ve anda kelimeteyn-i lā ilāhe illa'l-lāh Muḥammed (22) resūlu'l-lāh mektūb idi. Ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib daḫī bu minvāl üzre (23) naḳş-endāz-ı nesīc-i maḳāl olup dimişdir ki: Ol şeb-i nūrānī

39b[142]

(1) nūrānī selibde ittifāḳen beyt-i mükerremde gūşe-güzīn-i ḫalvet (2) olup basṭ-ı seccāde-i ᶜuzlet itmiş bulundum. Gördüm ki; nāgāh (3) beyt-i şeref-medārıñ çār dīvār-ı üstüvārında cānib-i maḳām-ı İbrāhīm'e (4) meyelān-ı nümūdār olup ol ṭarafa secde-güzār oldı. Ve yine (5) vaẓᶜ-ı **(H47b)** aṣlīsine ᶜavdet idüp ber-ḳarār oldı. Ve yemīn (6) ve yesārımdan bu ṭavr-ı ġarīb üzre tekbīr gūş-ı güẕārım oldı ki (7) "Allāhu ekber Allāhu ekber Rabb Muḥammedü'l-muṣṭafā el-ān ṭahharnī rabbī mine'l-encās (8) ü'l-eṣnām ve ercāsü'l-müşrikīn." Ve pīr-i emn-i beyt-i mucallā-makāmda (9) olan aṣnām bi't-tamām mütesāḳıṭ ve ḫāk-i üftāde ve ekber evṣān (10) olan Hübel daḫī ṭabānca-i dest-i ḳudret ile seng-i siyāha rū-nihāde (11) oldı. Ve'l-ān "Āmine'den Muḥammed mütevellid oldı." deyü, gūşuma (12) bir nidā resīde oldı. "**Beyt:** (13) بكوش ناكهم از هفتمين رواق سپهر، ندا رسيده كه شاه ملك سپاه رسيد، "Ve bu meşhūdum olan (14) ḥālet baña bir mertebe īrāṣ-ı dehşet itdi ki bī-hūş olup (15) farṭ-ı ḥayretimden "ع, اين كه می بينم به بيدار يست يا رب يانجواب، " (16) terānesiyle zemzeme-sāz olaraḳ müteveccih-i beyt-i Āmine oldum. (17) Der-i ḫāneye resīde oldıġımda ol menzili envār-ı ilāhī ile münevver (18) ve envāᶜ-ı revāyiḥ-i ṭayyibe ile mucaṭṭar müşāhede ḳıldım. Ḳarᶜ-ı bāba mübāderet (19) itdigimde derūn-ı ḫāneden Āmine'niñ ṣavt-ı ẕaᶜīfe ile āvāzı (20) mesmūᶜum olıcaḳ isticācāl idüp "Ey Āmine! Feṭḥ-i bāba müsāraᶜat (21) ḳıl ve illā nezdīk olmuşdur ki, inşiḳāḳ-ı zümre-i tecellüd ü şekībāyī (22) baña mūriṣ-i mevt-i fecāʾī ola." didim. İsticācālime ıṭṭılaᶜ ḥuṣūlünde (23) feṭḥ-i bāba kerem-i şitāb olup küşāyiş-i dih-i dergāh-ı mucallā-cenāb

40a[143]

(1) olduḳda ben daḫī pā-nihāde olup derūn-ı menzile reh-yāb (2) oldıġım gibi **(H48a)** vech-i Āmine'ye nigāh-efgen-i tefaḫḫuṣ ve iltifāt olup (3) ol vaḳte dek ġarra-i cebhe-i behcet-efrūz-ı Āmine olan nūr nā-peydā (4) olmaġile dīde-i idrākim ḫīre vü ᶜālem çeşmime tārīk ü tīre (5) oldı. Vā-ġavṣāh "Ey Āmine! Ol şeref-baḫş-ı ḫānvāde-i ḫalīl (6) olan nūr-ı celīl ḳanı?" didim. İntiḳāl-i nūrı teẕkīr ü

---

[142] 39b [5] idüp: H'de yok // [19] ẕaᶜīfe ile: H ẕaᶜīfle // [20] olıcaḳ: H olıçaḳ //

[143] 40a [5] ḫalīl olan nūr-ı: H'de yok // [6] müddeᶜā: H müddeᶜāyı // [7] ve: H'de yok // [11] ol: H'de yok // [21] kendimi: H kendümi //

müddeᶜā tenvīr (7) ve ol sulṭān-ı sidre-serīriñ saᶜādet-i velādeti ile beni (8) tebşīr eyledi. Pes, ben daḡī ḡˇāst-gār oldum ki fāᵓiz-i müşāhede-i (9) dīdār olmaġile çeşm-i ḥasret-keş-i rencūre sürme-keş-i behcet ü (10) sürūr olam. Āmine ol maḥalde tekrār didi ki: “El-ān, (11) seniñ içün ol, nūr-ı çeşm-i kāᵓinātī rüᵓyet-i pey-pürde-i mertebe-i (12) istiḥāletdir.” Pes bu kelāmı işᶜāl-i nāᵓire-i ġayret idüp sebeb-i (13) imtināᶜı suᵓāl ile istīẓāḥ-ı vāḳıᶜ-ı ḥāl ḳıldığımda, cevāba taṣaddī (14) ḳılup, “Ḥīn-i velādetde, bana, bir şaḡṣ-ı dırāz-ḳāmet ki, ḳaddi hem-ser-i (15) naḡl-i ḡurmā idi, bedīdār olup didi ki: “Üç güne dek bu (16) hilāl-i ᶜīd-i hidāyet-nüvīdi mebādā bīrūn-ı ḡāneye iḡrāc itmeyüp (17) hīç-i benī ādemden bir ferdiñ manżūrı ḳılmaġla gül-berg-i ruḡsārın (18) dest-zede-i nigāh-ı temāşāᵓiyān itmeyesiz.” deyü, tenbīh itmişidi.” (19) didikde, şimşīrimi niyāmdan keşīde ḳıldım. Ve “Yā Āmine, ol (20) püser-i sütūde-güheri ya bana gösterürsün, ve illā seni veyāḡūd (21) kendimi helāk ve āġūşte-i ḡūn u ḡāk itmek muḳarrerdir.” (22) didim. Āmine benden ol vaẓᶜ-ı mütehevvirāneyi müşāhede ḳıldıḳda (23) **(H48b)** rū-nümā-yı mülāyemet olup “Ol ẕāt-ı ferişte-simāt-ı nebīl filān

40b[144]

(1) ḡānede melfūf-ı ḳamāṭ-ı tebcīldir.” diyicek, ol ḡāneye müteveccih (2) olup duḡūl ḳaṣd itdigimde derūn-ı ḡāneden tīġ der-dest (3) bir şaḡṣ-ı mühīb żāhir olup istiᶜlām-ı merām eyledi. Ben daḡī (4) nev-bāve-nihāl-i ḥadīḳa-pīrā-yı vücūdum olan püser-i nīgū-siyerimi (5) görmege ārzū-mend oldığım iᶜlām itdikde (iżhār-ı çīn-i cebīn-i ᶜitāb eyledi.) bana ḥavāle-i kūpāl-i (6) ᶜitāb ve şiddet ü ᶜanifle ḡiṭāb idüp “Ol ḳıble-gāh-ı enām (7) ve kaᶜbe-i merāmıñ pīş-gāh-ı muᶜallā-maḳāmı ḥālā maṭāf-ı melāᵓike-i kirām (8) olmaġile mādām ki anlarıñ ṭavāf u ziyāretleri tamām olmaya, (9) benī Ādem’den bir ferd içün anı görmege muraḡḡāṣ olmaḳ muḥaldir.” (10) didi. Ve ol ḥālde derūnuma bir mertebe ruᶜb u hirās sārī (11) ve endāmıma pāy-tā-ser ol derecede lerziş-i ıẓṭırāb ṭārī (12) oldı ki, ser-pençe-i iḳtidārımdan ber-ṭaraf-sāz-ı ḳuvvet istimsāk olup (13) destimde olan seyf-i meslūl üftāde-i rū-yı ḡāk oldı. (14) Ve menzilden ṭaşra çıḳup ḳaṣd eyledim ki, gördigim ḥāleti (15) kerem-i ülfet oldığım aḥbābıma ḥikāyet idem. Kendimi maḳsūru’l-beyān (16) belki maᶜḳūdu’l-lisān bulup bint-i şeffe tekellüme mecāl-i muḥāl oldı. (17) O şeb-hengām-ı hidāyet-encām ki leyle-i mevlid-i ḥaẓret-i seyyidü’l-enām (18) -ᶜaleyhi’ṣ-ṣalavāt ve’s-selām- ābisten-i ḡavārıḳ-ı ᶜiżām olup celāᵓil-i (19) umūrdan ᶜalāyim-i ġayr-i maḥṣūr cilve-ger-i ᶜarṣā-i burūz

---

[144] 40b [3] mühīb: H mühīt // [5] iżhār-ı çīn-i cebīn-i ᶜitāb eyledi: N’de yok // [6] ü: H’de yok // [8] u: H’de yok // [11] lerziş-i ıẓṭırāb: H lerziş ü ıẓṭırāb // [15] kendimi: H kendümi // [16] mecāl-i muḥāl oldı: H mecāl oldı // [17] o: H ol // [20] ġāᵓir: H ġāyir // ġāᵓib: H ġāyit // [22] olmuş iken: H olmuşiken //

u żuhūr (20) olmuşdur. Evvelā Buḥeyra-i **(H49-A)** Sāve'niñ ġāᵓir ü ġāᵓib oldığı, ve (21) şāniyen rūd-ı ḫāne-zādī Semāve'niñ biñ sene inḳıṭāᶜı müstemirr (22) ve mütemādī olmuş iken tekrār ke'l-evvel cereyānı ve menbāᶜından ol (23) ḥālde feverānı vuḳūᶜıdır. Ve şālişen eyvān-ı Kisrā'nıñ ebruvān-ı

41a[145]

(1) iḫtilāc-ı resīde gibi mütezelzil ü lerzān olup şerefātından on (2) dört küngüresi sāḳıṭ u münhedim oldığıdır. Pes Kisrā bu (3) ḥāletden teṭayyür ü teşeᵓᵓüm idüp derūnuna ᶜażīm hirās u bīm müstevlī (4) oldı, velākin himmet-i mülūkāne muḳteżāsı üzre, tecellüd ü teşebbüt (5) idüp bir ferde keşf-i rāz itmemege tavṭīn-i nefs eyledi ammā (6) refte refte esās-ı raḫne-dār-ı taḥammüli müşerref-i inhidām olmaġile muḫtāc-ı (7) pāyendān-ı tedbīr olup ḫavāṣṣ-ı muḳarrebīni daᶜvet ile ferāhem-sāz-ı (8) cemᶜiyyet ve anlar ile ᶜaḳd-i meclis-i meşveret eyledi. Ve ol ḫuṣūṣı (9) der-miyān itmek ṣadedinde nāgāh ع ṣabā-reftār-ı peyk-i bī-direngi (10) mīr-i sīdāzrāh, "Cānib-i ışṭaḫar-ı fārisden bir berīd-i bād-pāy-i berḳ-i (11) ḫırām resīde olup ol kānūn-ı dūzaḫ-nümūn ki, biñ seneden (12) mütecāviz zebāne-keş-i ġaleyān-ı iltihāb idi, inhidām-ı eyvān vaḳtinde (13) ol daḫī fer ü nişeste-i ḫumūd oldı." deyü, iḫbār eyledi. "**Beyt:** (14) Miṣāl-i ebr-i raḥmet dehri teşrīf itdigi sāᶜat, / Mecūs āteşlerin (15) bārān-ı faẓlı eyledi iṭfā. Pes bu ḫaber-i ṣarṣar-eşer Kisrā'nıñ jükāl-i (16) meᵓşer-i sīne-i pür-sūzuna **(H49b)** dāmen-zen-i tehyīc ü işᶜāl olup bāᶜiş-i (17) iltihāb-ı kānūn-ı derūn-ı pür-ıẓṭırābı oldı. Ve sūziş-i ḥummā-yı elem-i (18) ḫāṭır-ḫırāş ırḫā-i aᶜṣāb-ı tecellüd ile endāmına mevreş-i irtiᶜāş olmaġile (19) ser-pençe-i taṣarrufundan ᶜinān-rübā-yı temālük ve ışṭıbār olup ḥuẓẓār-ı (20) meclisden bī-iḫtiyār istiḳdāḥ-ı zinād-ı istiᶜānet ü istiżhār ḳıldı. (21) Ve kelāmı resīde-i maḳṭaᶜ-ı ḫiṭām olıcaḳ ṣandalī-nişīnān-ı dīvān-ı (22) kisravīden mūbed-i mūbedān cānib-i Kisrā'ya teveccüh-i vech-i iltifāt (23) idüp "Āy şāhen-şāh-ı bā-intibāh, bu devlet-ḫāhıñız daḫī ᶜalāyim-i meẓkūreniñ

41b[146]

(1) vuḳūᶜı gīcesi ġunūde-i püster-ferāġ olup müdebbir-i memleket-i vücūdum (2) olan rūḥ-ı ṭabīᶜī kār-ḫāne-i cism-i ḫāk-nihādımdan ḳaṭᶜ-ı peyvend-i taᶜalluḳ-ı ṣūrī ḳılup manżara-i ḫayālden temāṣīl-i ᶜālem-i miṣāl müşāhedesine (4) iştiġāl ḫilālinde gördüm ki; bir gürūh-ı ibil-i ṣaᶜāb-ı nā-kerde-mihār (5) bir niçe ḫayl-ı ᶜArab-ı necābet-şiᶜārı ḳāᵓid olup zimām-ı der-dest (6) maᶜber-i dicleden güẓer itdiler. Ve ol cānib-i memālikine ṭaraf ṭaraf (7) müteneşşir oldılar." didikde, bu

---

[145] 41a [1] iḫtilāc-ı: H iḫtilāl-i // [7] pāyendān-ı: H tāpendān-ı // [9] nāgāh: H'de yok // [23] devlet-ḫāhıñız: H devlet-ḫāhıñuz //

[146] 41b [5] ḳāᵓid: H ḳāyid // [7] müteneşşir: H münteşir // [10] rüᵓyā: H rüyā // [16] mevfūr-ı ihtimām: H mevfūrü'l- ihtimām //

vāḳıᶜanıñ istimāᶜı Kisrā'ya dāġ-ı ber-bālā-yı (8) dāġ oldı. Ve mūbed-i mūbedāna sevḳ-i ḫiṭāb idüp دلم را ع (9)چون توخستی هم توخود میشو شفاسازش "Gerekdir ki; bu beyān (10) ve taḳrīr itdügüñ rüᵓyā ki, nevᶜurūs-ı ᶜālem-i maᶜnādır, elbās-ı câme-i (11) taᶜbīr ile perde-küşā-yı tutuḳ-ı müddeᶜā olup ḳulūb-ı müstemiᶜīne teslīt- (12) fermā olasın." didikde, ol daḫī "Allāhü aᶜlem **(H50a)** bu terkībiñ medlūl ve (13) müfādı nāḥiye-i berr-i ᶜArabda bir vāḳıᶜa ḥudūşıdır. Pes münāsibdir ki, (14) ᶜummāl-i memālikden ᶜāmil-i ḥīre olan Nuᶜmān bin el-Münẕir'e ışdār-ı yarlıġ-ı (15) müstevcibü't-teblīġ ile bir ḳāṣıd-ı çāpük-reftār işḫāṣ u irsāl (16) idesin ki, ol ḳuṭruñ ahālīsi ᶜilm-i ḥadeşāta mevfūrü'l-ihtimām (17) olmaġile, ol fenniñ erbābı memleketlerinde ferāḫ-yābdır. Mażanne-i ḥaẕāḳat (18) olanları meḥekk-zen-i iḫtibār olsun. Ve tamġā-yı rücḥān ile (19) mersūm olanı iḫtibār idüp ferestāde-i dergāh-ı devlet-medār (20) ḳılsun." didikde, kelāmı ḳarīn-i ḳabūl olup Nuᶜmān bin El-münẕer (21) ṭarafına infāẕ-ı fermān-ı ḳaẕā nefāẕ ḳıldı. Ol daḫī ittifāḳ- (22) ārā-i cumhūr ile cümleden tefevvuḳı meşhūr olan ᶜAbdu'l-Mesīḥ-i (23) Ġassānī ki, muᶜammerīnden maᶜdūd olup bāliġ-i māᵓeh ü ḫamsīn

42a[147]

(1) oldıġı kütüb-i mevşūḳada muṣarraḥ ve manṣūṣdur, ṭaraf-ı dergāh-ı maᶜālī (2) penāh Kisrā'ya irsāl eyledi. Pes ᶜAbdu'l-mesīḥ ḥuẕūr-ı Kisrā'ya (3) vāṣıl olduḳda Kisrā andan istikşāf-ı ḥāl idüp "Āyā! El-ān (4) bizim içün ᶜuḳde-i ḫāṭır olan ᶜuḳāl ve eşkāliñ kerh-i küşā-yı inḥilāli (5) gelür mi?" didikde, ᶜAbdu'l-mesīḥ daḫī "Cenāb-ı şehinşāhī müddeᶜā-yı taᶜyīn (6) ü ifṣāḥ buyursunlar. Eger mecelle-i maᶜlūmātımız müştemilātından ise (7) taḥrīr-i mebḥaş ile tenvīr-i müddeᶜā ḳılınur. Ve eger ḫāric-i ḥayṭa-i ḳudretimiz ise (8) ne maḳūle ḥallāl-i ġavāmıẕ-ı müşkülātıñ vābeste-i enāmil-i saḥrā-şināsıdır, (9) işāret-nümā-yı taᶜyīn olmaḳdır. ᶜUhde-i ẕimmet **(H50b)** ḳılınur." didikde, Kisrā (10) daḫī ifṣāḥ-ı merām ve īẕāḥ-ı kelām idicek, anıñ ne maḳūle sūᵓü'l-mizāc-ı (11) ṣuᶜbu'l-ᶜilācıñ mübtelā-yı ḥafaḳān-ı ıẕṭırāb ve ḫalecānı oldıġı maᶜlūm-ı (12) ᶜAbdu'l-mesīḥ oldı. "Ve bu dā-i ᶜuẕāla çāre-perdāz-ı indifāᶜ u (13) iẕmiḥlāl olmaḳ ḫāl-i faḳīr-i ẕaᶜīfü'l-ḥāl olan Saṭīḥ'iñ vābeste-i (14) tedbīr-i işābet-peẕīridir ki, el-ān meşārif-i Şām'da ḳāṭın (15) ve Cābiye ismi ile şehīr olan beldede sākindir." diyicek, Kisrā, (16) ᶜAbdu'l-mesīḥ'e, tevcīh-i ṣūret-i istidᶜā ile teklīf-fermā oldı ki, (17) ol cānibe derḥāl taḥrīk-i ḳādime-i ḥall ü tirḥāl ile refrefe-nümā-yı (18) şehbāl-i istiᶜcāl ola. Ve pīşgāh-ı Saṭīḥ-i kār-āgāha vuṣūli ḥālinde (19) ḳurᶜa-endāz-ı istikşāf-ı ẕamīr olup ol daḫī ne vecih üzre meşḳ (20) āzmā-yı ḫāme-i taᶜbīr olur ise anı bī-kem ü kāset

[147] 42a [4] ve: H'de yok // [15] diyicek: H diyücek // [20] olur ise: H olursa //

negāşte-i (21) şaḥīfe-i ẓabṭ u taḥrīr eyleye. Ve yine cānib-i Kisrā'ya ᶜavdet ve ᶜaṭf-ı (22) ᶜinān-ı ᶜazīmet idicek bī-taḥrīf ü taġyīr maᶜrūẕ-ı sāḥa-i serīr-i ᶜālem-i (23) maṣīri ḳıla. Pes çünki ᶜAbdu'l-mesīḥ meᵓmūr oldığı üzre

42b[148]

(1) vāṣıl-ı menzil-gāh-ı saṭīḥ oldı, Saṭīḥ'i müşerref-i ẓarīḥ ve maḫleb-i (2) ser-tīz-i meniyye ile cerīḥ olmadan nāşī sermest-i neşve-i helāk (3) u bevār ve güft-gūya meslūbü'l-iḳtidār buldı ki refᶜ-i ṣavt-ı (4) cehīr ile selām ve esmāᶜ-i peyāma cedd ü iḳtidām eyledi. Aṣlā (5) müfīd olmayup fāᵓiz-i istimāᶜ-ı redd-i kelām olmadı. Bi'l-āḫire (6) refᶜ-i ᶜaḳīre ile bu şiᶜri inşād eyledi ki maṭlaᶜı budur: (7) "**Maṭlaᶜ (H51a)** اضمّ ام يسمع غطريف اليمن، ام فاذان لم به شاد العنن، (8) Şiᶜr-i meẕkūr semᶜ-i saṭīḥe resīde olduḳda dīde-güşā-yı (9) intibāh olup bu vecihle mutaṣaddī-i cevāb oldı ki, ᶜAbdu'l-mesīḥ (10) على جمل مشيح، جاء الى سطيح، حين اوفى على الضريح، بعثك رويياالموبذان راى ابلا صعابا تقود حيلا عرابا قد (12) ملك بنى سأسان لإرتجاس الايوان وخمود النيران، و (11) وظهر صاحب الهثراوه دخمدت نار (14) دجلة، فانتشرت فى بلادها عبدالمسيح اذا كثرت التلاوة (13) قطعت تملك منهم ملوك و (16) ساوت، وقاض وادىالسماوة فليست الشام لسطيح شاما (15) فارس وغاضت بحيرة آتٍ ات، (17) ملكات على عدد الشرفات، وكل ماهو "Saṭīḥ'den bu kelām-ı lālī-niżām resīde-i maḳṭaᶜ-ı ḫitām (18) olduḳda rişte-i ᶜömri daḫī bürīde-i maḳrāẕ-ı inḳıṭāᶜ u infiṣām (19) oldı. Ve ᶜAbdu'l-mesīḥ ricᶜat idüp kisrā ile telāḳī ḥālinde (20) Saṭīḥ'den telaḳḳī itdigi kelāmı maᶜrūẕ ḳılup çünki mefhūm-ı (21) kelām maᶜlūm-ı kisrā-i bā-iḫtişām oldı, silsile-i neseb-i sāsāniyāndan (22) kendiden soñra on dört nefer kimesne mesned-nişīn-i dīhīm-i salṭanat (23) olmaḳ kelāmı mesmūᶜı olıcaḳ "Zamān-ı medīd-i eşheb muraṣṣaᶜ-zīn-i

43a[149]

(1) salṭanat-ı çāpük-süvārān ḫānedān-ı kisravīniñ zīr-rān-ı himmetlerinde olmaḳ (2) iḳtiẓā ider." zaᶜmı ile teslīt-yāb oldı. Ammā derd-mend (3) andan (ġāfil ü) bī-ḫaber ki dest-bürd-i **(H51b)** geşt-gīr-i rūzgār ile ol silsileden (4) on nefer-i şāhinşāh-ı zerrīn-i kemer dört sene pey-der-pey fetāde-i (5) ḫāk-i helāk olup baḳıyye dört neferiñ devletleri zamān-ı ḫilāfet-i (6) ḥaẕret-i ᶜÖmer bine'l-Ḫaṭṭāb raẕiya'l-lāhu ᶜanh vaḳtine müntehī ve ol eşnāda (7) münḳaẕī olmuşdur. Fī-nefsi'l-emr ḫilāfet-i ḥaẕret-i ᶜÖmer bine'l-Ḫaṭṭāb'da (8) raẕiya'l-lāhu teᶜālā ᶜanh memālik-i ᶜacem bilād-ı islāma mülḥaḳ olmaġile āfitāb-ı (9) cihān-tāb-ı devletleri evc-i rifᶜatdan āfil ve mülk-i salṭanatları zāᵓil (10) olup ve Yazdacird ki āḫir ekāsi-

---

[148] 42b [7] maṭlaᶜ: H şiᶜr // [22] kendiden: H kendüden // kimesne: H kimse //

[149] 43a [1] çāpük-süvārān: H çābüksüvārān // [3] ġāfil ü: N'de yok // [4] dört: H dörd // sene: H senede // [8] teᶜālā: H'de yok // [11] bin: H ibn-i // [12] ḥareket-i: N'de yok // [15] ḳudretinden: H ḳudretden //

re-i der-zamān-ı salṭanatında memāliki (11) mübāşeret-i Saᶜd bin Ebī Vaḳḳāṣ ile dāḫil-i bilād-ı islāmiyye olup (12) andan ṣoñra mānend-i (ḥareket-i) meẕbūḥ-ı cemᶜ-i leşker idüp birḳaç defᶜa (13) ᶜasker-i Behrām intiḳām-ı islām ile muḥārebeye cesāret itmişidi. (14) ᶜĀḳıbet-i vaḳᶜa-i Nihāvend'de münhezimen şirẕime-i ḳalīle ile firār (15) itdikden ṣoñra techīz-i ceyşe ᶜadem-i ḳudretinden nāşī mütenekkiren (16) eṭrāf-ı memālikde sergerdān iken tārīḫ-i hicretiñ otuz birinci (17) senesinde ki, zamān-ı ḫilāfet-i ᶜOṯmān İbn-i ᶜAffān'dır, bir şaḫṣ-ı (18) Asya-bānī yedinde küşte olmuşdur. **Beyān-ı ḥāl-i rıẕāᶜ-ı cenāb-ı** (19) **şāh-ı rüsül:** Baᶜẕı mehere-i fenn-i siyer sevḳ-i ḫaber-i pür-ᶜiber-i mevlid-i ḫayru'l-beşer (20) ṣadedinde mīzāb-ı ḫāme-i feyẕ-bārdan bu vecihle isāle-i āb-ı (21) şīrīn-güvār-ı iḫbār itmişdir ki: Ol menbaᶜ-ı māᵓü'l-ḥayāt-ı hidāyet (22) ḥaẕreti ᶜaḳab-ı velādetlerinde lūle-i serçeşme-i ḫayru'l-miyāḥ olan **(H52a)** (23) enāmil-i ᶜadīmü'l-mümāṯillerinden engüşt-i ibhām-ı sīm-endāmların mānend-i

43b[150]

(1) enbūbe-i nīşgerder dehen ḳılup imtişāṣ ḳıldılar. (Ve) andan pistān-ı (2) māder gibi şīr-i keşīr feverān ider müşāhade olundıġı ṣebt-i ṣaḥīfe-i (3) rivāyet ḳılınmışdır. Ve ol netīce-i sülāle-i kāᵓināt -ᶜaleyh-i ve ᶜalā ālihi (4) ve ṣaḥbihi efẕalü'ṣ-ṣalavāt- cenābını eşher rivāyāt üzre Āmine'niñ (5) ırẕāᶜı ṭoḳuz gün olup ᶜuyūnu'l-maᶜārif ḳaẕāᶜīden yedi gün (6) olmaḳ menḳūldür. Ve emtāᶜda yedi (ay) imtidādı rivāyeti mesṭūrdur. (7) Ve Āmine'niñ ᶜalā iḫtilāfü'l-aḳvāl ırẕāᶜı müddetinden ṣoñra (8) ḳudūm-i Ḥalīme vaḳtine dek Ebū Leheb-i bed-girdārıñ perestārı (9) olan Ṣübeye-i Eslemiyye'niñ ırẕāᶜı muḳarrer olup lākin bu bābda (10) Āmine'niñ kūy-rubā-yı sebḳat oldıġı resīde-i derece-i iştihār (11) olmuşdur. Ve baᶜẕı erbāb-ı siyer esbaḳ-ı murẕıᶜāt Ṣübeye olmaḳ (12) rivāyetin iḫtiyār idüp, اولِ لبنٍ دخل جوفه عليه الصلوة والسلام لبن ثويبيه، (13) ḳavli ile teᵓsīs-i mebānī-i müddeᶜā ḳılmışdır. (14) Ve bu rivāyet aḳvāl-i sābıḳa muḫālif olmaġile baᶜẕı müteᵓaḫḫirīn (15) rivāyeteyn-i muḫālefeteyn beynini tevfīḳ u muḥākemeye taṣaddī ile nesaḳ-sāz-ı (16) telfīḳ olmaḳ ṣadedinde kelām-ı sābıḳda manṣūṣ (olan) evveliyet-i ḥaḳīḳiyye (17) olmayup iẕāfiyye olmaġile "māl-i kelām-ı evvel lebenin baᶜde leben ümmih (18) dimekle müveccihdir." deyü, ḥall-i ᶜuḳde-i eşkāl itmişdir. Ve aña daḫī (19) mānīᶜ yoḳdur ki ḥīn-i velādetde Ṣübeye'den ırẕāᶜ defᶜaten ev (20) **(H52b)** defᶜateyn vuḳūᶜ bulmuş olup bir müddet Āmine'niñ rıẕāᶜından (21) ṣoñra ḳudūm-ı Ḥalīme vuḳūᶜuna dek müstemirren müteḥaḳḳiḳ olmuş ola. (22) Ve Ṣübeye Ebū Leheb-i

[150] 43b [3] ve: N'de yok // [6] menḳūldür: H'de menḳūl // ay: N'de yok // [16] olan: N'de yok // [20] rıẕāᶜından: H ırẕaᶜından // [22] şübeye: H şüveybe // sepīde: H sefīde //

bed-girdārıñ perestārı olup, bir sepīde (23) hengām-ı ṣubḥ-ı saᶜādet ki, ol āfitāb-ı cihān-tāb-ı risāletiñ māh-ı

44a[151]

(1) māh-ı ṭalᶜat-ı ᶜālem-efrūzı velādet ile ẓiyā-pāş-ı çār-cihet (2) oldı, Ş̱übeye berzede-demān-ı müsāraᶜat olup Ebū Leheb'i tebşīre (3) mübāderet etdikde ol daḫī anı iᶜtāḳ ile mücāzāt itmişidi. (4) Ve Ebū Leheb-i nā-sütūde ḫışāliñ muḳteẕā-yı ḥāl-i ḫüsrān-meᵓāli (5) elbās-ı āteşīn-i sirbāl-i ġaẕab u nekāl ile mücāzāt iken ol (6) cihetden taḫfīf-i ᶜaẕāb ile mükāfāt oldığı bu rivāyet ile (7) taḥḳīḳ bulmuşdur ki: Çünki Ebū Leheb münzevī-i hāviye-i helāk (8) ve keẕā şette-i maṭmūre-i ḫāk oldı, bir seneden ziyāde zamān (9) mürūrunda Ḥaẕret-i ᶜAbbās -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- anı vaḳᶜasında (10) görüp ḥālinden suᵓāl idicek cevābında el-ān güdāḫte-i (11) āteş-dān-ı caḥīm ve gülū-sūḫte-i ġadīr-i rūd-ı ḥamīm olmaġile mübtelā-yı (12) ᶜaẕāb-ı elīm olduġun beyāndan ṣoñra "Ol raḥmet-i şāmile-i (13) ᶜāmme-i mevcūdāt ve bāᶜiş-i āferīniş-i kāffe-i maṣnūᶜāt - ᶜaleyh-i (14) ezkiyyü't-teslīmāt- ḥaẕretleriniñ ḫaber-i velādeti ile beşāret-i mustavfī-i (15) nişāb-ı meserret olduġumdan nāşī Ş̱übeye'yi malımdan iᶜtāḳ (16) ve andan ḥill ü şāḳ eyledigim cihetden fāᵓiz-i reşḥa-i ᶜināyet ve (17) ḥaṣṣa-mend-i māᵓide-i raḥmet olup her leyle-i işneynde bir (18) nevbet (işbu) iki aṣbaᶜım beyninde **(H53a)** olan nuḳreye gencīde olacaḳ miḳdār (19) āb-ı şīrīn-güvār irtişāfı ile teskīn-i ġaleyān-ı ḥarāret müyesser (20) olur." deyü, sebbābe ve ibhāmı miyānına işāret-nümā oldığı (21) ḥikāyet-i ᶜanᶜane-i şiḳāt rivāyeti ile şöhretyābdır. **Tetimme:** Ḥāfıż (22) mütteḳın-ı serī ᶜallāme-i İbn-i Cezerī ḥikāyet-i meẕkūreyi naḳl (23) ṣadedinde müstemiᶜīni bu vecihle mutaṣaddī-i tebşīr olmuşdur ki

44b[152]

(1) Ebū Leheb-i nā-sütūdekār ki müşrik-i sitīze-güẕār olup ḳabāyiḥ-i (2) güftār ve girdārını ve zemāᵓim-i aḥvāl ve eṭvārını muḥtevī ḥaḳḳında (3) sūre-i şerīf nāzil olmaḳ mertebesine resīde olmuş idi, (4) yaᶜnī ol müşrik-i siyeh-dil-i dūzaḫmenziliñ pādāş-ı aᶜmāl ve (5) efᶜāli istiḥḳāḳ-ı ᶜaẕāb-ı muḫallid ü müstemirr ve nūr-ı bāṣıra-i idrāki (6) ġişāve-i ẓalālet ile müstetir olmuşiken ṭulūᶜ-ı neyyir-i cihān-efrūz (7) cemāl-i fīrūz-ı hidāyet-endūz-ı Muḥammedī ile velev defᶜaten çeşm-i şeb-kūruna (8) sürme-keş-i nūr-ı sürūr olmaġile fi'l-cümle perde-güşā-yı

---

[151] 44a [3] etdikde: H itdikde // [6] oldığı: H olundığı // [11] ġadīr-i: H ġalīn-i // rūd-ı ḥamīm: H rū-ḥamīm // [12] olduġun: H oldığın // [15] Ş̱übeye'yi: H Ş̱üveybe'yi // [18] işbu: N'de yok //
[152] 44b [13] ᶜālem-i: N'de yok // [18] beẕl-i semāḥat: H beẕl ü semāḥat //

sübül-i (9) ẕalālet ve güşāyiş-dih-i revzene-i ruḫṣat olmaḳ müteḥaḳḳiḳ olıcaḳ (10) fi'l-aṣl dīde-i baṣīreti mükteḥil-i keḥl-i hidāyet olmaġile rūşenī-fezā-yı (11) ᶜināyet-i bī-ġāyet-i ilāhī olmuş olan ḥadīdü'l-baṣarān-ı īmān u itḳān (12) ki ol şehbāz-ı sedre-pervāz-ı risāletiñ -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- (13) nūr-pāşī-i velādet-i bā-saᶜādet ile zirve-i şevāhiḳ-i (ᶜālem-i) ervāḥdan (14) ṭaraf-ı nişīmengāh-ı eşbāḥa taḥrīk-i ḳademetü'l-cenāḥ-ı nuzūl ile (15) ẓiyā-resān-ı vuṣūl oldığı vaḳti deverān-ı sinīn ü şuhūr ile (16) **(H53b)** idrāk itdikçe bī-iḫtiyār ḳarīrü'l-ᶜayn-ı nūr-ı meserret olmadan nāşī (17) ol sāᶜat-i bā-saᶜādetiñ vuḳūᶜunda mertebe-i ḳudret süfre-güster-i (18) beẕl-i semāḥat ve māᵓide-pīrā-yı elvān-ı niᶜmet ola. Lā-muḥāle, ḥışṣe-mend-i (19) maṭāᶜim-i dāru'n-niᶜam-ı cennet olmaḳ emr-i müstebᶜad degüldür. Kemā ḳāle'l ḥāfiż (20) Şemsü'd-dīn Muḥammed bin Nāṣıru'd-dīnü'd-Demşaḳī: **Şiᶜr:** جاء ذ مه، وتبّت يداه فى الجحيم مخلّدا، انّى انّه فى (21) اذا كان هذ الكافر باحمد مسرورًاومات (22) يخفف عنه للسرور باحمدا، فماالظّن بالعبدالذى كان عمره، (23) يوم الاثنين دائِما، موحدا، Ḥālā ahālī-i ᶜaṣr beyninde müteᶜārif

45a[153]

(1) oldığı (vecih) üzre ferāhem-sāzī-i cemᶜiyyet-i mevlid-i şerīf-i nebevī (2) ḫuṣūṣunda eᵓimme-i islām iki fırḳa olmuşdur. Bir fırḳası (3) eslāfdan ḳurūn-ı ṣelāşede ṣudūrı olmaduġı cihetden (4) bidᶜatiyyeti lüzūmı ile mütemessik olup mutaṣaddī-i menᶜ u taḥẕīr olmuşdur. (5) Fırḳā-i ṣāniye cevāzını belki istiḥbābını iddiᶜā itmişlerdir. Ve bu fırḳadan (6) bir zümre bidᶜiyyeten teslīm idüp velākin "Bir emriñ bidᶜiyyeti muṭlaḳā (7) meẕmūmiyetten muḳtaẕī olmayup belki müstaḥdiṣāt-ı umūr-ı şerᶜiyye iki (8) ḳısım olup, evvel ḳısmı ki, ḳavāᶜid-i esās-ı şerᶜe muḫālif olmaya, (9) binā-ı ribāṭ u ḫānāt ve iḥdāṣ-ı beḳāᶜ vü ḫayrāt miṣillü vücūh-ı birr (10) ü ḥasenāt gibi anıñ cevāz u istiḥbābı muḳarrer olmaġile bu daḫī ol (11) ḳabīleden olup emr-i mendūb ve müstaḥsen oldığı müteḥaḳḳiḳ ü mütebeyyin olur." (12) dimişlerdir. Ve ol fırḳadan yaᶜni **(H54a)** mücevvez olanlardan bir zümre daḫī (13) ol vaẕᶜ-ı pesendīdeniñ bediᶜ maḳūlesinden olduġun inkār (14) belki mesnūn oldığın iddiᶜā vü iḫtiyār idüp bu minvāl üzre (15) mutaṣaddī-i taḥḳīḳ-i maḳāl olmuşlardır ki, ol bāᶜiṣ-i āferīniş-i kāᵓināt (16) -ᶜaleyhi efẕalü't-teslīmātcenābı baᶜde'l-biᶜse kendi nefs-i nefīsleriçün (17) ᶜaḳīḳaya mübāşeret buyurduḳları rivāyāt-ı ṣiḳāt ile resīde-i (18) derece-i tevātür olup ve iᶜāde-i ᶜaḳāyıḳ-ı ġayr-ı maᶜhūd olmaġile ol (19) sulṭān-ı rüsül cenābınıñ ol emre mübāşereti ḥaẕret-i efrīdekār-ı (20) kibriyā-şiᶜār celle ve ᶜalā ol çalab-ı kibriyānıñ ẕāt-ı bāhi-

[153] 45a [1] vecih: N'de yok // [3] olmaduġı: H olmadığı // [13] olduġun: H oldığın // [16] nefīsleriçün: H nefīsleri içün //

rü’l-berekātını (21) ḫalḳ ve Īcādınıñ şükrüni iżhār içün olup ol server-i mevcūdātıñ (22) kendi ẕāt-ı ḳudsĪ-simātına selām ve ṣalātı gibi olmuş olur. (23) Ve müntehicān-ı minhāc-ı sünen-i MuḥammedĪ olan sālikān-ı mesālik hedy-i

45b[154]

(1) AḥmedĪ içün ḫod-idrāk vaḳt-i mĪlād-ı nebevĪde vaẓᶜ-ı maᶜhūd (2) üzre ittiḫāẕ-ı velāyim-i bilā nekĪr ᶜan levmet-i lāᵓim emr-i memdūḥ u müsteḥabb (3) olmaḳ muḳarrer olur. Ve yine ferāhem-sāzĪ-i cemᶜiyyet-i mevlid-i nebevĪ (4) mesnūn olduġun işbāt ṣadedinde olanlarıñ mütemessik olduḳları (edilleden) (5) biri daḫĪ oldur ki, ṣaḥĪheyn-i mevṣūḳeyn müştemilātından oldıġı (6) üzre ol āfitāb-ı cihāntāb-ı risāletiñ ṣaḥn-ı dārü’l-hücre-i ṭĪbe-i (7) ṭayyibeyi maṭraḥ-ı şiᶜāᶜ-ı hidāyet-i iltimāᶜ buyurduḳlarında ol ḳuṭrda (8) ḳāṭın olan yehūd ṭāᵓifesin ṣavm-ı yevm-i ᶜāşūrāyı mültezem (9) **(H54b)** bulmuşlar idi. Sebeb-i iltizām-ı tefaḫḫuṣ u istiᶜlām buyurılıcaḳ anlar daḫĪ (10) cevāblarında cenāb-ı müntaḳim ve ẕü’l-celāl, Firᶜavnı ve Firᶜavniyānı (11) ġarĪḳ-i baḥr-i ihlāk u istĪṣāl idüp Ḥaẕret-i Mūsā’yı incā ile (12) münşeriḥu’l-bāl ḳıldıġı yevm-i ᶜāşūrāda vuḳūᶜundan nāşĪ her (13) yevm-i ᶜāşūrāda ṣāyim olduḳları tecdĪd-i menşūr-ı şükr-i mevfūr (14) içün oldıġın beyān etdikleri resĪde-i semᶜ-i nebevĪ olduḳda (15) انا احق بموسى منكم، buyurup ve kendiler bi’ẕ-ẕāt yevm-i ᶜāşūrāda (16) ṣāᵓim olup peyrev-i āṣār-ı meslek-i nebevĪ olan ṣaḥābe-i kirām-ı behişt (17) meᵓvāya ṣavm ile emir-fermā olmuşlar idi. Pes, bundan daḫĪ (18) müstefād olur ki ol yevm-i muᶜayyende ṣavma mübāderet ṭaraf-ı (19) ilāhĪden ısdār-ı niᶜmet yāḫūd defᶜ-i nıḳmet muḳābelesinde iżhāren (20) liṣṣükr vuḳūᶜ bulmuş olup niᶜam-ı ilāhĪden zamānı sebḳat itmiş bir niᶜmet-i (21) celĪleniñ vaḳti ḥulūl itdikde şükren lehā ṣavm u tilāvet ve beẕl-i (22) niᶜmet miṣilli baᶜẕı vücūh-ı birre müṣāberet olunmaḳ içün bir aṣl-ı şerᶜĪ (23) mevcūd idigi muḳarrer olıcaḳ vaẕᶜ-ı meẕkūr içün bidᶜatiyyet iḥtimāli

46a[155]

(1) berṭaraf olmuş olur. **Baḳiyye-i ḫaber-i dil-keş-ı rıẓāᶜ-ı resūl:** Sülāle-i (2) ṣanādĪd-i ḫānvāde-i Arabdan olan ekārim-i pākize nessābān-ı sütūde (3) ḥaseb ḫaṣāyiṣindendir ki ol ḫoş-nihādān-ı refāhet-i iᶜtiyāddan (4) her ḳanġı mĪz-bān-ı dārü’n-niᶜam-ı semāḥatiñ dāᵓire-i simāṭ-ı cemᶜiyyeti bir mihmān-ı (5) ġaybĪ vürūdı ile zĪb ü zĪnet bula, yaᶜnĪ **(H55a)** bir ḫulfü’ṣ-ṣıdḳ-ı bāhirü’ (6) n-necābetiñ

---

[154] 45b [4] olduġun: H oldıġın // edilleden: N’de yok // [10] ve: H’de yok // [14] etdikleri: H itdikleri // [22] olunmaḳ içün: H olunmaġiçün //

[155] 46a [3] ḫoş: H’de yok // [8] tekeffül-i: H’de yok // [13] dāᶜiyesiyle: H dāᶜiyesi ile // [19] ḫıdmet: H ḫiẕmet // [21] beḳᶜa-i: H naḳᶜa-i // [22] ve: H’de yok //

müşāhede-i nūr-ı ṭalᶜat-ı āfitāb-ı behceti dīde-i emānīsine (7) nūr-efzā-yı meserret ola. Kerem-i iᶜtiyād-ı ittikā-ı nāz-ı bāliş-i refāhet (8) olmaġile bi'ẕ-ẕāt tekeffül-i gehvāre-cünbān-ı terbiyeti meşāḳını taᶜahhüd ve (9) iltizāmdan terfiᶜlerinden ḳaṭᶜ-ı naẓar ol mevlūd-i pākize-seriştiñ (10) mizāc-ı leṭāfet-i imtizācı mebādā āfet-resīde-i veḫāmet-i hevā-i redd-i (11) ḥaẕarī olmayup istinşāḳ-ı hevā-i ṣaḥīḥ-i bedv ile taᶜdīl-i ṭabīᶜat (12) ve irtiẓāᶜ-ı efāvīḳ-i münciyāt-ı sütūde-simāt bāᶜiṣ-i inṭılāḳ-ı lisān-ı (13) fesāḥat ve sebeb-i istidād-ı bāzū-yı şecāᶜat olmaḳ dāᶜiyesiyle (14) ol helāl-i ufḳ-ı maşrıḳ-ı ṣabāḥati eżᵊār-ı necābet-girdārdan bir dāye-i (15) āzmūde-seciyyetiñ hāle-zīb-i āġūş-ı ḥaẕāne-i terbiyeti ḳılmaḳ ᶜumūmen (16) ḳabāᵊil-i ᶜArabıñ deyden ve ᶜādetleri olup bādiye-gerd-i ḥavālī-i beled-i ḥarām (17) olan ḳabāᵊilden Benī Saᶜd secāyā-yı merġūbe-i ḥasene ve şīm-i maḳbūle-i (18) müstaḥsene ile müteḥallī olduḳlarından nāşī eşrāf-ı Mekke ṭarafından (19) bu ḫıdmet ile müstaḫdem olmaḳ, ḳarār-dāde olmaġile her seneniñ (20) faṣl-ı rabīᶜinde ve mevsim-i ḫarīfinde ḳıble-gāh-ı enām olan ṭaraf-ı (21) ḫāk-i pāk-i beḳᶜa-i beledü'l-ḥarāma taḥrīme-bend-i nehẓat u ḳıyām olurlar (22) idi. Ve ol netīce-i izdivāc-ı ābā vü ümmehāt -ᶜaleyhi ezkiyyü't-taḥiyyāt (23) ve etemmiyyü't-teslīmāt- ḥaẕretiniñ velādet-i bāhirü's-saᶜādeti münevver-sāz-ı

46b[156]

(1) ḳāẕī-i cihāt olduġı senede (daḫī) muᶜtād-ı dīrīneleri üzre (2) zenān-ı ḳabīle-i Benī **(H55b)** Saᶜd ve Ḥalīme-i Saᶜdiyye ve zevci olan Ḥāriş (3) bin ᶜabd-i ᶜUzzā ol cemāᶜat ile hem-ᶜinān-ı refāᶜat olmuşidi. Bu (4) bābda Ḥaẕret-i İbn-i ᶜAbbās - raẕiya'l-lāhu teᶜālā ᶜanhumā- rivāyeti ile (5) levḥa-pīrā-yı dībāce-i müᵊellefāt-ı şiḳāt olup Ḥalīme'den menḳūl (6) olan merviyyātdır ki: Sāl-i ferḫunde-fāl-i mīlād-ı bāhirü'l-efẓalden (7) muḳaddem vāḳıᶜ-ı ḫuşk-sāl-i ḳaḥt u ġalādaki eşer-i şiddet-i mecāᶜat ile (8) ḳabīlemiz ahālīsi ᶜumūmen bī-tāb-ı istiṭāᶜat olmuşlar idi. Ve ben (9) ittifāḳā bār-dār bulunmuş idim. Ol eşnāda bir hafta ve bir rivāyetde (10) üç gün ᶜale't-tevālī bir loḳma ile sedd-i şelleme-i mecāᶜat ḳılmaḳ müyesser olmamış (11) idi. Ve ittifāḳā benim içün vaẕᶜ-ı ḥaml itmek ol ḥāl-i bā-nekāl ḫilāline (12) muṣādif olmaġile ekşer leyālīde ciger-kāvī-i gürisnegī ile nā-hār (13) ve dil-ḫırāşī-i feryād-ı ṭıfl-ı girye-şiᶜār ile şeb-i zinde-dār-ı ıẕṭırāb-ı (14) ıẕṭırār olurdum. Der-ḫilāl-i ān-ı ḥāl bir şebān-gāh-ı cān-gāhda (15) ki, kemāl-i ẓaᶜf ile taḥammülrubūde-i tāb ve ṭāḳat ve ser-nihāde-i (16) vesāde-i istirāḥat olup ġunūde olmuş idim, vāḳıᶜımda (17) bir şaḫış gödüm. Beni zemīnden berdāşte ḳılup lebinden

---

[156] 46b [1] olduġı: H oldıġı // daḫī: N'de yok // [4] teᶜālā: H'de yok // [6] merviyyātdır: H merviyyātdandır // [9] bulunmuş idim: H bulunmuşidim // [10] olmamış idi: H olmamışidi // [16] olmuş idim: H olmuşidim // [23] birr-i: H birre-i //

ebyaẕ (18) bir cū-yı dil-cū-yı muṣaffāya ilḳā eyledi. Ve beni ol āb-ı ṣīrīn-güvārdan (19) içmege mükerrer mükerrer teklīf-fermā oldı. Ve ol eṣnāda baña (20) tevcīh-i ḫiṭāb ṣadedinde “Beni bilür misin?” didikde, **(H56a)** “Bilmem.” deyü (21) cevāba mutaṣaddī oldıġımda “Hengām-ı şiddetde taḥammül-i aᶜbā-i ᶜanā vü (22) meşaḳḳat ile beṣṣ-i şikāyet itmeyüp şükür-güẕār olurduñ. Ben ol (23) şükrüm.” didi. Ve cānib-i birr-i baṭḥāya reh-peymā olup tekrār baña

47a

(1) mühmīz-engīz-i ḥaṣṣ ü terġīb olmaḳ maᶜraẕında “Ey Ḥalīme! Şöyle ki (2) muḳteẕā-yı işāret-i müstetbiᶜü‘l-beşāretim üzre ol ġāk-i pāk-i (3) müşg-āsāya nāṣiye-sā-yı ilticā vü intimā olasın. Bī-şübhe aḥrāz-ı (4) kimyā-yı ᶜizz ü ᶜalā ile kām-revā olup ricᶜat itdikde ol ufuḳdan (5) ṭāliᶜ bir kevkeb-i mesᶜūd-ı sāṭıᶜu’ż-żuhūr muḳāreneti ile aḳṭār-ı bilādı (6) münevver-sāz olmaḳ muḳarrerdir.” deyüp “Baña bu sırrı ketm eyle.” deyü (7) tenbīh-fermā oldı. Ve dest-i meymenet-peyvestini ṣadrıma vaẕᶜ (8) eyledi. واذهبى ادرالله لك الرزق واجرى لك اللبن، kelāmını (9) ḳurṭa-i gūş-ı ᶜibret-nüyūşum ḳıldı. **Ḥikāye-i uġrā:** Ve bu sefer-i saᶜd (10) eṣerde vuḳūᶜ bulup Ḥalīme’niñ ḥadī-ġān-ı rivāyet ve zemzeme (11) sāz-ı ḥikāyet oldıġı mübeşşirātdan olmaḳ üzre naḳl ider ki: (12) Rüfeḳā ile çünki reh-neverd-i ġāk-i müşg-sā-yı baṭḥā olaraḳ (13) ḥavālī-i şehre vāṣıl olduḳda maḥfil-ārā-yı ṣavāmi-i bālā olan (14) hātıf-ı ġoş-nevā-yı ġaybīden bu ṣadā-yı dil-keş-edā bu vecihle (15) sāmiᶜa-res-i maḥmil-nişīnān-ı bādiye-peymā oldı ki: Ḥaẕret-i bārīʾü’ (16) n-nesem ḥabīb-i muḫteremi olan resūl-i mükerremī cenābınıñ meyāmin-i muḳaddem-i (17) **(H56b)** saᶜādet-tevʾemi sebebi ile bu sāl-i ferḫunde-fāl-i ḫurremde ābisten (18) ve bār-dār olan zenān-ı ᶜiṣmet-şiᶜārdan tevellüd iden evlād (19) püser olup duḫter olmaya. Ve ḫūşā ol reşkīn-sāz-ı enār-ı yāsīn (20) olan pistāne ki ol gehvāre-zīb-i baḳᶜā-i imkān olan (21) maḫdūm-ı ᶜālemiyānıñ seyrāb-sāz-ı dehān-ı ġonce-sānı ola. Ey nisvān-ı (22) benī Saᶜd! Merākib-i ᶜazīmete mühmīz-engīz-i müsāraᶜat oluñ. Tā rehīne-i (23) musābaḳatı iḥrāz ile hem-pāyān-ı rüfeḳādan mümtāz ve ser-efrāz olasız.

47b[157]

(1) Pes bu peyām-ı beşāret-fercām istimāᶜı ile cümle zenān-ı ḳabīle (2) şādgām olıcaḳ şevherlerin daḫī āgāh ve bā-ḫaber ḳılup (3) aᶜmāl-i tāziyāne-i istiᶜcāl-i tām ve ḥadī-sāzī-i merākib (sevḳ) ü ġarām (4) ile müteveccih-i (ṭaraf-ı) beled-i ḥarām oldılar. Ve benim zīr-rānımda olan derāz-ı (5) kūşk-ı ẕaᶜfı kemāl-i

[157] 47b [3] sevḳ: N’de yok // [4] ṭaraf-ı: N’de yok // [7] sürᶜatle: H sürᶜat ile // [14] dūr-bāş-ı: H dūr-bāş-ı // [20] müşāhede: H müşāhed //

ḳuvvetde olmaġile girān-reftār olup merākib-i (6) çāpük-süvārān-ı rüfeḳā çālāk-i ḫırām u rehvār olmaġile anlar berḳ-i (7) hātıf gibi ṭarfetü'l-ᶜaynda sürᶜatle dīdemizden ġāᵊib olup (8) ben zevcim ile ol vādīde pes-mānde-i vaḥşet ü tenhāyī olmuş (9) idük ki ol ḥālde merreten baᶜde uḫrā yemīn ve yesārımdan (10) "heniyyen lek yā ḥalīme" ṣadāsı resīde-i gūş-ı ᶜibret-nüyūşum olup (11) pīşgāhımda iki kūhsārıñ şikāfından bir şaḫṣ-ı dırāz-ḳāmet (12) nümāyān oldı ki destinde nūrdan bir ḥarba olup anı merkūbem (13) **(H57a)** olan merkebiñ şekmine ḥavāle ḳıldı. Ve baña "Yā Ḥalīme! Saña mutaraṣṣıd-ı (14) āsīb-resānī-i ıẕrār olan şeyāṭīn-i māridīni ḥavāle-i dūr (15) bāş-ı tehdīd ile defᶜ ü ṭard idüp ṭaraf-ı ilāhīden seniñ (16) pīrāmen-gerd-i ṣavn u ḥırāsetiñ olmaḳ içün firistādeyim." didi. (17) Ben daḫī zevcim Ḥāriṣ bin ᶜAbdu'l-ᶜuzzā ki, ol ḥālde hem-ᶜinānım (18) idi, "Āyā! Bu ṣadā anıñ daḫī resīde-i ṣımāḫ-ı iẕᶜānı olmuş mıdır?" (19) deyü imtiḥān u istīẓāḥ ṣadedinde olup "Benim maḥsūs u (20) müşāhedem olan emr-i ġarīb seniñ daḫī müşāhede ve maᶜlūmuñ (21) oldı mı?" deyü istiḫbār u istinṭāḳ murād itdügimde "**Beyt** (22) کوش شنواجوی که در مجلس رندان، بر بستن لب موجب (23) صدکونه صداعت، " ol beni tekellümde sebḳat idüp "Ḥālā

48a[158]

(1) sende bir ᶜacīb perīşān-gerdārlıḳ ve bir ġarīb aşufte-eṭvārlıḳ (2) nümāyāndır. ᶜAceb ne maḳūle emr-i müdhiş meşhūduñ olmaḳ gerek ki, (3) sende bu ḥāletiñ żuhūrunı īrāş itdi." deyücek maᶜlūmum oldı (4) ki, ṣūret-i ḥālden bī-ḫaberdir. El-ḥāṣıl ānifen ẕikri mürūr itdigi (5) üzre Ḥalīme'niñ merkebi mahzūl u bī-ṭāḳat olup hem-rāhān-ı ḳabīle (6) mürāᶜāt-ı ādāb-ı murāfaḳat itmediler. Ve aᶜmāl-i tāziyāne-i iḳdām ü sürᶜat (7) ile Ḥalīme ve zevcini sebḳat idüp (ve) güẕāşte-i deşt-i pür-vaḥşet (8) terk idüp Mekke-i mükerremeye duḫūlde anı sebḳat eylediler. Ve ol (9) kec-naẓarān-ı **(H57b)** bī-başīretden her biri murabbaᶜ-nişīn-i çemen-soffa-i ḥayāt (10) olan aṣḥāb-ı ṣervetden biriniñ ṭıfl-ı raẓīᶜasına dırāz-dest-i (11) raġbet oldı. Ve zuᶜmları üzre her biri bir cürre-bāz-ı bülend-pervāz-ı (12) naḫvet ve nāzı zīb-i serpençe-i ibtiḥāc u ihtizāz ḳıldılar. Ve ol (13) dürretü'l-eslāk-i silsile-i kāᵊināt -ᶜaleyh-i ezki'yyü'ṣ-ṣalavāt- cenābı (14) yetīm oldığı cihetden dest-yāz-ı raġbet ve ḳabūl olmadılar. Ve'l-ḥāṣıl (15) bu bābda münāvele-i rüvāt-ı ṣāḥib-i dirāyet ile Ḥalīme'den nihāde-i (16) ṭabaḳçe-i rivāyetdir ki: Çünki anlarıñ ᶜaḳībinde Mekke-i mükerremeye vāṣıl (17) ve derūn-ı şehre dāḫil oldum.

---

[158] 48a [5] hem-rāhān: H hem-rehān // [7] idüp: H'de yok // ve: N'de yok // [12] naḫvet: H menaḫvet // [16] ṭabaḳçe-i: H ṣabaḳçe-i // anlarıñ: H anlar // ᶜaḳībinde: H ᶜaḳabinde // Mekke-i mükerremeye: H Mekke'ye // [19] maḫzūm: H maḫzūm // [21] müteḥayyiz-i: H müteḥayyir-i // [23] ıẕṭırāb-ı ḥayret: H ıẕṭırāb u ḥayret //

Maḳṣūd ve maṭlabım olan raẓīᶜ (18) ṭalebi ile ḳuçe-gerd-i maḥallāt-ı şehr olup cümle eṭfāl-i māldārān-ı (19) Ḳureyş ve benī maḥzūm menhūb-ı dest-endāzī-i zenān-ı Benī Saᶜd (20) olmaġile anlar cümle maḳẓi'l-meᵓmūl oldılar. Ancaḳ ben maṭlūbuma (21) żafer-yāb-ı vuṣūl ve maḳṣūdum müteḥayyiz-i ḥavza-i ḥuṣūl olmayıcaḳ (22) "Ey kāş bu cānibe şedd-i ḫırām-ı ᶜazīmet itmekle ser-geşte-ḥāl-i ıẓṭırāb (23) olmuş olmasam." deyü hezār pīç ü tāb ile āşüfte-bāl-i humūm ve ıẓṭırāb-ı

48b[159]

(1) ḥayret olup esvāḳı ḥayrān ḥayrān güẕerān iken nāgāh cāsūs-ı (2) nigāhım bir şaḫṣ-ı pür-vaḳār-ı sütūde-eṭvāra dūçār oldı ki, (3) nāṣiyesinde envār-ı necābet hüveydā vü āşikār idi. Anıñ ne maḳūle (4) kimse oldıġın istifsār eyledim. Reᵓīs-i ṣanādīd-i Mekke olan (5) ᶜAbdu'l-muṭṭalib bin Hāşim idigi maᶜlūmum olmaḳ ḫilālinde ol kimse (6) ṣavt-ı **(H58a)** bülend ile "Ey nisā-i murẓıᶜāt! Cemāᶜatıñızda ḫilāf-ı maᶜhūd (7) eṭfāl-i şehrden hīç bir ṭıfl-ı raẓīᶜiñ müteᶜahhid-i ḫıdmet-i terbiyyeti (8) olmamış kimse ḳalmış mıdır?" didigi mesmūᶜum olıcaḳ ḥuẓūrına (9) nezdīk oldum. Ve murẓıᶜātdan olup henūz bir ṣabiyy-i raẓīᶜ (10) istiṣḥābı ile ḥaṣṣa-mend olmadığım iᶜlām idicek tekrār ism-i (11) ḳabīlemi istiᶜlām u istiḫbār eyledi. Ben daḫī ismim Ḥalīme olup (12) ḳabīle Benī Saᶜd'dan oldığım beyān etdim. Tefeᵓᵓül-künān ḫoşā dü-gāne (13) ḫaşlet-i ḥilm ü saᶜādet ki, müstetbiᶜ-i ġınā-yı ebdīder deyüp, (14) baᶜde ẕālik "Ey Ḥalīme! Ḥālā benim gehvāre-zīb-i taᶜahhüd-i kefāletim Muḥammed nām bir (15) ṭıfl-ı yetīmim vardır ki, pīş-i ezīn anı cümle zenān-ı Benī Saᶜd'a (16) maᶜrūẓ ḳılmışidim. Ol ṣūret-i beynān-ı nāhūş-mendān-ı yetīm oldığı (17) cihetden ol gevher-i ferḫunde-aḫteri dest-yāz-ı iltifāṭ-ı ḳabūl (18) olmadılar. Sen ki, anı muntażam-sāz-ı silk-i raġbet ve istiṣḥāb (19) olasın, ümmīd vār mı ki anıñ meymenet-i muḳāreneti ve saᶜādet-i ḫucestegī-i (20) ḥıẓāneti ile fevḳa'l-melḥūż müstesᶜid ü maḥżūż olasın." (didikde) Ve (21) ben ol ḫuṣūṣı şevherim Ebū Ẕüveyb ile istişāreye taᶜlīḳ (22) eyledim. Ve derḥāl menzil-gāhımız olan maḥalle şitābān olup (23) anıñla mülāḳī oldum ve ḫuṣūṣ-ı meẕkūrı der-miyān eyledim. Ebū Ẕüveyb

49a[160]

---

[159] 48b [12] etdim: H itdim // [13] ġınā-yı: H ġınā-i // [14] taᶜahhüd-i: H taᶜahhüd ve // [17] gevher-i: H güher-i // [20] didikde: N'de yok // ve ben: H'de yok //

[160] 49a [8] ve: H'de yok // [10] dıraḫşān: H raḫşān // [12] vardığımda: H vardığımızda // [13] ism ü ḳabīlem: H'de yok // ve: H'de yok // [19] piçīde: H pīçīde // ḫufte-i: N'de yok // [21] ruḫsārından: H ruḫsārında // [22] olıcaḳ: H olıçaḳ // [23] anıñ cemāl-i ḥūr emṣāl-i melāḥat-i iştimāline dil-rubūde oldum: H'de yok //

(1) Ebū Ẕüveyb benden ol kelāmı istimāᶜ ḳıldıḳda anı aḫẕ ve ḳabūle (2) biñ cān ile raġbet **(H58b)** fermā olıcaḳ, derḥāl yine sürᶜat ü istiᶜcāl (3) ile ᶜAbdu'l-muṭṭalib cānibine ᶜinān-tāb-ı ḳufūl oldum. Ve anı terk (4) itdigim reh-güzārda istāde-i ser-kūçe-i intiżār buldum. Ve (5) mülāḳī oldığım gibi "Ol ṭıfl-ı mevᶜūd ne maḥalde ġunūde-i nāz-ı bāliş-i (6) ḫāb-ı āsāyişdir?" diyü iżhār-ı ṭaleb ü ḫāhiş ḳıldığımda, ᶜAbdu' (7) l-muṭṭalib'iñ sīmā-yı semāḥat-iḥtivāsında āşār-ı meserret hüveydā oldı. (8) Ve baña pīş-rev olup anıñla ḫāne-i Āmine'ye müteveccih olduḳ. Ve ol (9) devlet-ḫāneye vāṣıl ve derūn-ı menzile dāḫil olduḳda Āmine'yi (10) gördüm ki, āfitāb-ı ruḫsārında envār-ı ḥusn ü behcet mültemiᶜ ü dıraḫşān (11) ve māh-sīmāsında āşār-ı melāḥat ü necābet żāhir ü nümāyān bir ẕāt-ı (12) ᶜālī-şāndır. Ḥuẕūrına vardığımda ᶜAbdu'l-muṭṭalib beni aña taᶜrīf (13) ü beyān ṣadedinde olup ism ü ḳabīlem iżhār ve Benī Saᶜd'dan (14) oldığım bildikde ikrām u ẕayf ve mihmān-nevāzī merāsimini edā ḳıldıḳdan (15) ṣoñra benimle ol ferzend-i dil-pesendi āsūde-i gehvāre-i istirāḥat (16) oldığı ḫāneye müteveccih oldığımda rāyiḥa-i müşg-ezfer dimāġımı (17) muᶜaṭṭar ḳıldı. Ve derūn-ı ḫāneye dāḫil olıcaḳ gördüm ki, ol (18) bihīn-i şemere-i şecere-i āferīnişe bir sebz-gūn-ı ḥarīri zīr-endāz ḳılup (19) bir ṣūf-ı sepīde melfūf u piçīde ḳılmışlar. Ve ol ḥālde (ḫufte-i) gül-püster-i (20) rāḥat bulunup "**Beyt** از ان رخسار شبنم خیز چن کل پرده یکسونه، که چون برك خزان بلبل بخاك از شاخشار افتد، (21) vird-i ruḫsārından (22) **(H59a)** perde-küşā-yı rū-pūş olıcaḳ derūnumdan bir muḥabbet münbaᶜiş oldı ki, (23) anıñ cemāl-i ḥūr-emṣāl-i melāḥat-i iştimāline dil-rubūde oldum. لمؤلّفه

49b[161]

(1) اندم که بروی اونکه کرد، سرمایهٔ صبر راتبه کرد، (2) چون کرد حلیم روبسویش، شد شفیتهٔ رخنکویش، (3) Ve anı bī-dār ḳılmaġa tecāsür ḳılmayup bī-iḫtiyār destimi sīne-i (4) pür-sekīnesine nihāde ḳıldığımda çünki bīdār oldı, ve tebessüm-künān (5) baña nigāh-endāz-ı iltifāt oldı. Ve ol çeşmān-ı lā-mekān-ı siyerden (6) bir nūr-ı sāṭıᶜ u raḫşān lāmiᶜ ü dıraḫşān olup müteṣāᶜid-i (7) revāḳ-ı āsmān oldı. Ve anı ırẕāᶜ murād idüp āġūşumā aldım. (8) Ve şedy-i eymeni ᶜarż itdigimde bī-tereddüd imtişāṣ ve irtiẕāᶜa (9) başladı. Ve ammā ṭaraf-ı yesārımda olan pistānımı ᶜarż itdigimde (10) raġbet itmeyüp imtināᶜ ḳıldı. Ve tā vaḳt-i feṭāme dek ḥāli bu (11) minvāl üzre müstemirr ü mütemādī olmuşidi. Ve bu ḥāletiñ sırr u ḥikmetin (12) beyān maᶜraẕında cenāb-ı feyyāẕ-ı muṭlaḳdan ilhām-ı ᶜadālet (13) ile "Birāder-i rıẕāᶜīsiniñ ḥaṣṣasına taᶜarruẕdan mütecānib olmaḳ (14) maᶜnāsınadır." dimişler. Ve baᶜẕı kütüb-i siyerde bu ḳavli İbn-i ᶜAbbās (15) -raẕiya'l-lāhu ᶜanhumā-

[161] 49b [5] ve: H'de yok // [13] rıẕāᶜīsiniñ: H rıẕāᶜāsınıñ // [14] ḳavli: ḳavil // [16] cān ile: H cānla // [18] feyż-i: H feyẕ ve // saᶜādetiñ: H semādetiñ // [19] pistānımızı: H pistānımı // [21] istīfā-yı: H istīfā-i //

ḥaẕretlerine ᶜazv u nisbet olunmuşdur. Pes Ḥalīme'den (16) menkūldür ki: Çünki biñ cān ile ol cān-ı cihāniyānı istişḥāb (17) idüp menzil-gāhımız cānibine ḳāfil ü ārām-cāy-ı **(H59b)** nüzūlümüz olan (18) mevẕuᶜa vāṣıl olduḳ. Ol ġayṣ-ı merīᶜ-i feyẕ-i saᶜādetiñ ḫayr u (19) meymeneti nümāyān olup hemān ki, pistānımızı ol dehān-ı mübārek-i (20) ġonçe-sānına nihāde ḳıldım. Ol serveriñ nemāss-ı leb-i vāẕıḥu'ş-şenebi (21) ḥālinde istīfā-yı ḥażż itdikden ṣoñra püserim daḫī seyr olınca (22) nūş idüp sernihāde-i bālīn-i ḫāb oldı, bā-ān ki pīş-i ezīn (23) pistānımda olan şīr-i püserime nā-resā-yı mertebe-i kifāyet olup

50a[162]

(1) her şeb-i gürisne ve leb-teşnelikden nāşī bükā ve enīni bizi (2) remīde-i ḫāb ve mübtelā-yı sühre-i ıẕṭırāb ḳılmaḳ muḳarrer idi. (3) Ve baᶜde-ezīn bizim ile hem-sefer olan nāḳa-i müsinne ki, ol ḫuşk-sāl-i (4) şiddet ve ᶜināda vāḳıᶜ-ı farṭ-ı ḳaḥt ve ġalādan (nāşī) ẕarᶜında nīm (5) ḳaṭre şīr nā-mevcūd idi. Zevcim nā-ümmīdāne andan tenāvüle (6) mübāderet ṣadedinde olıcaḳ ol nev-bahār-ı mekremetiñ āṣār-ı feyẕ (7) ve meymenetinden nāşī ẕarᶜı mümtelī vü ḥāfil bulunup kendi sīr-āb (8) olduḳdan ṣoñra beni daḫī irvā itdi. Ve ol seḥer zevcim (9) tehniyet-künān "Ey Ḥalīme! Şād-mān ol. Bu nesme-i mübārek ki, istişḥāb (10) eyleddiñ, ümmīdim oldur ki, andan bī-nihāye āṣār-ı ḫayr müşāhedesi (11) ile muġtenim olasın." deyü beni tebşīr eyledi. Ve Ḥalīme ol şerefi (12) ḥāᵓiz ve ol devlete fāᵓiz olduḳdan ṣoñra üç gün ve bir rivāyetde (13) yedi gün Mekke'de mekṣ ü ārām eyledi. Ve ol eyyāmda her gün (14) Āmine'yi ziyāret mültezemi olmuşıdı. Ve Āmine ol eşref-i (15) **(H60a)** mevcūdāta ḥāmil oldığı eṣnāda ve vaẕᶜ-ı ḥaml eṣnāsında (16) müşāhede ḳıldığı umūr-ı ᶜacībeyi naḳl u ḥikāyet ve ol nūr-ı çeşm-i (17) ᶜālemiyānı muḫāfażada ihtimām ile vaṣiyyet iderdi. Ve yine naḳl-i (18) ṣiḳāt ile Ḥalīme'den menḳūldur ki: Mekke'den cānib-i diyār-ı Benī Saᶜd'a (19) vaḳt-i irtiḥāl ḳarīb olup çünki rüfeḳā ile rüberāh-ı ḳufūl ve (20) iyāb olduḳ, ve sābıḳā ẕikri mürūr itdigi üzre cānib-i Mekke'ye (21) vürūdımız ḥālinde rüfeḳānıñ merākibi zūr-mend ü ᶜanīf ve benim merkebim (22) nātuvān u ẕaᶜīf olmaġile anlar ile hem-ᶜināan olmaḳ mümkün olmamış (23) idi. Ammā çünki ol şeh-süvār-ı sedre-güẕārı āġūşuma alup

50b[163]

(1) ol etān-ı bī-tāb ve tuvāna süvār oldum, anı ol mertebe çālāk (2) u reh-vār olmuş buldum ki, refīḳlerimiz merkeblerine her ne ḳadar mihmīz (3) engīz-i cedd

---

[162] 50a [2] sühre-i: H sühr-i // [4] nāşī: N'de yok // [6] olıcaḳ: H olıçaḳ //

[163] 50b [4] hem-pā: H pem-sā // [7] cemmāze-i: H cemmāz-ı // [11] faṣīḥ ile: H faṣīḥle // perverdigār: H perverişkār // [17] olıcaḳ: H olıçaḳ //

ü iḳdām olup aᶜmāl-i tāziyāne-i ihtimām iderler idi, (4) yine pes-mānde ḳalup benimle hem-pā olmaḳ mutaṣavver olmaz idi. (5) Ve benden istiᶜlām-ı keyfiyet-i ḥāl idüp “Yā bint-i Ẕüveyb! ᶜİnān-keş-i (6) rıfḳ u tavaḳḳuf ol. Tā ki nāsiḫ-sāz-ı ḳāᶜide-i ādāb-ı murāfaḳat olmayasın. (7) Āyā, bu cemmāze-i ẓibā-güzār sābıḳan süvār oldığıñ merkeb-i girān-reftār (8) degül midir?” didiklerinde; “Belī, ol maᶜlūmuñuz olan merkeb-i naḥīfdir.” (9) deyü mutaṣaddī-i cevāb oldığımda “Be-her-ḥāl bunda bir sırr-ı mübhem oldığı (10) muḳarrerdir.” deyü beynimizde teᶜāṭī-i **(H60b)** aḳdāḥ-ı müẕākere mütemāddī olurdı. (11) Ve ol ḥālde ol merkebiñ nuṭḳ-ı faṣīḥ ile “Ḥaẓret-i feyyāẕ-ı perverdigār (12) beni baᶜde’l-mevt iḥyā vü mehzūl iken tenū-mend ü tuvānā ḳılmışdır. Ey (13) sergüşte-ḥālān-ı tīh-i ġaflet! Ḥālā benim żahrımda mekīn olan, ḫayru’n-nebiyyīn ve seyyidü’l-mürselīn ve ḫayru’l-evvelīn ve’l-āḫirīn ve ḥabīb-i rabbi’ (15) l-ᶜālemīn olan ẕāt-ı kerīmü’ş-şān-ı saᶜādet-ḳarīndir.” didigi (16) resīde-i ṣımāḫ-ı iḫsās ve iẕᶜānım olmuşidi. Ve Mekke’den (17) mufārıḳ olıcaḳ secde ṣūretinde fürū-nihāde-i gerden-i teẕellül ve (18) istikānet olup üç defᶜa bu vecihle secde-güẕār olduḳdan (19) ṣoñra cānib-i semāya ser-efrāḫte-i niyāz u münācāt olup (20) baᶜde ẕālik ḳaṭᶜ-ı rāha mübāderet eyledi. “ع ،محل بعد وافى الغيث كقطرط,” (21) El-ḥāṣıl ṭayy-ı merāḥil iderek arāẓī-i Benī Saᶜd’a vāṣıl (22) oldığımızda ol senelerdeki rūy-ı suhūl u ġıyāẓ tābe-i (23) tefsīdeye dönüp ṣaḥāyif-i rūy-i ṣaḥrādan ḫuṭūṭ-ı sebze

51a[164]

(1) keẕālik ḳaḥṭ ile tirāşīde belki merātiᶜ ve mezāriᶜden ḳuvvet-i nemā-dās-ı (2) cedb ile derevīde ve besāṭ-ı zemīnden süfre-i nāmiye berçīde (3) olmuş olup raᶜīl-i aġnām-ı ehl-i ḳabīle her şebān-gāh-ı mesāriḥinden (4) gürisne vü ciyᶜān ve nā-şitā vü ḫuşk-pistān ᶜavdet iderler (5) iken, benim āsūde-i ḫaṭīre-i temellüküm olan aġnām ṭaraf-ı menzile (6) rāyiḫ olduḳlarında çār-pehlev ü sīr ü pistānları ser-şār-ı şīr (7) **(H61a)** olmaḳ üzre rücūᶜ u vürūd iderler idi. Fe-li-hāẕā ahālī-i (8) ḳabīle rāᶜīlerine tenbīh-i ekīd ile tenbīh idüp “Aġnāmımızı (9) bint-i Ebī Ẕüveyb’iñ çerā-gāh-ı aġnāmı olan nevāḥīye sevḳ idüñ.” (10) deyü sipāriş ider olmuşlar idi. Ve refte refte ol ḫayr u (11) bereket tevsīᶜ-i dāᵓire-i sirāyet eyledi. Ve cümle devābb u mevāşīde (12) ol ḥālet żāhir ve fāşī olup cümleniñ gāv ü gūsfendi (13) ferbih ü tenū-mend olmuşdı. Ve ol ceyb-i perverdigārıñ (14) dīdārı fāᵓiẓu’l-envārına her kimiñ ki naẓarı dūçār oldı, (15) derūnundan inbiᶜāṣ-ı muḥabbet ile bī-ārām u ḳarār olurdı. Ve (16) ol ḥavālīde ḳāṭınīn olan āhālīden her şaḫṣıñ ki bir (17) ᶜuẕvunda elemi veyāḫud mizācında eṣer-i taġayyür ve seḳamı ola. Ol şifā (18) sāz-ı dil-ḫaste-gānıñ kef-i ᶜāfiyet-sāzını ol mevẓuᶜa vaẕᶜ

[164] 51a [7] iderler idi: H iderleridi //

u (19) imsās idicek ᶜalāyim-i ᶜāfiyet iḥsās olunup ol saḳīm (20) içün bürᵓ-i ᶜācil nümāyān u ḥāṣıl olmaġile cezmen ol mübtelā (21) oldıġı maraẕ mündefiᶜ ü zāᵓil olurdı. “**Beyt** شادی، خستکانر از و بود مرهم، (22) هم کنان را از ورسد,” Ve sāᵓir eṭfāl-i endek-sāle (23) ᶜarẕ-ı ġayr-ı mufārıḳ meşābesinde olan enīn ü girye-kārī

51b[165]

(1) ve sū-i ḫulḳ ve nā-sütūde-gerdārī, ol ẕāt-ı pāk-i ḫuceste-şiᶜārdan (2) ḳaṭᶜā mesmūᶜ u müşāhed olmayup ve her nesneye ki, saᶜādetle dest (3) yāz-ı aḫẕ u iᶜṭā **(H61b)** olalar, elbette, yed-i mübārek yümnālarile münāveleye (4) taṣaddī buyururlar idi. Ve her kār u güftāra ki, mübāşeret buyuralar, (5) taḳdīm-i besme-le-i şerīfe mültezem lisān-ı munṭalıḳu’l-beyānları olmuş idi. (6) Ve bu daḫī Ḥalīme’niñ keşīde-i sımṭ-ı rivāyet ḳıldıġı dürer-i derārī (7) tāb naḳl u ḥikāyet cümlesindendir ki: Bir gün ol server-i ᶜālemiyān (8) ile bir güẕer-gāhda ārāmīde idük. Nāgāh bir reme-i enbūh civārımızdan (9) güẕerān oldı. Ve ol geleden ayrı-lup ol sulṭān-ı (10) herd ü serānıñ secde-güzār-ı pīş-gāh-ı maᶜālī-penāhı olup geleye (11) rücūᶜ ḳıldı. Ve her rūz-ı fīrūzda bir nūr-ı sefīd-gūn-ı āfitāb-nümūn (12) ol mihr-i sipihr-i saᶜādeti iḥāṭa iderdi. Ve bir müddet ol ḥālet (13) üzre ḳarār-dāde olup baᶜde münceli olurdı. Ve keẕālik (14) külle yevm iki ṭayr-ı ebyaẕ ve bir rivāyetde iki şaḫṣ-ı sepīde-ḳabā-yı nūrānī (15) sīmā reşkīn-sāz-ı maṭlaᶜ-ı ḫurşīd-tābān olan kūy-ı girībānında (16) ġārib ü nihān olurdı. Ve ol naḫl-i bustān-pīrā-yı nūr u behcet (17) ve nihāl-i gülşen-zīb-i risālet cenābınıñ mevsim-i evvel-bahār-ı ᶜunfuvān-ı (18) ṭufūliyyetde serv-i tūbā-ḫırām-ı sedre-maḳāmı sāᵓir hem-sāl olan (19) etrāb ve eṭfāla teraḳḳī-nümā olmaḳ üzre ḳāmet-efrāz olup faḫāmet-i (20) yāl ü bāl ile cümleden iḥrāz-ı ḳaṣabu’s-sabḳ-ı imtiyāz eylemiş idi ki, (21) ḳāmet-efrāzī-i yek-rūzesi anlarıñ teraḳḳī-i yekmāhesine mümāşil **(H62a)** ve ol (22) serveriñ tefāvüt-i yekmāhesi anlarıñ tefāvüt-i yeksālesine muᶜādil (23) olmuşidi. “**Beyt:** Ne leṭāfet vār ola serv-i ḫırāmānıñda, / Serv-ḳadler

52a[166]

(1) ḳatı olıcaḳ görinür yanıñda.” Rāviyān-ı siyer-i seyyidü’l-mürselīn bu vech (2) üzre münşeriḥ-sāz-ı ṣudūr-ı müstemiᶜīn olmuşlardır ki: Vaḳtā ki (3) mā-hüve’l-maᶜhūd sünnetīn ile maḥdūd olan nişāb-ı müddet-i (4) rıẕāᶜ vāṣıl-ı ḥadd-i encām olup hengām-ı feṭām resīde-i ḥaddi (5) oldı, ḥalīme ve zevci ol māh-ı sedre-cenābı hāle-zīb-i (6) āġūş-ı istiṣḥāb idüp māder-i necābet-eşerine īṣāl u teslīm (7) dāᶜiyesiyle “**Beyt** ترك صحبت ان شه نه اختیار منست، (8) ضرور تست و کرنه خدای میداند، که,”

[165] 51b [2] saᶜādetle: H saᶜādet ile // [3] yümnāları ile: H yümnālarile //
[166] 52a [7] Beyt: H şiᶜr // [9] ḳıble-gāh-ı: N’de yok // [16] şiᶜr: H ᶜarabiyye // [22] bir mertebe: H bir mertebede // olmuş idi: H olmuşidi //

zemzemesiyle ḥaddi-sāz-ı (9) maṭiyye-i berk-i ḫırām-ı mecerre-sitām olaraḳ müteveccih-i (ḳıblegāh-ı) beled-i ḥarām oldılar. (10) Ve ḳaṭᶜ-ı menāzil ü merāḥil ile ḥarem-i muḥterem-i Mekke-i mükerremeye vāṣıl (11) ve kāşāne-i saᶜd-ı āşiyāne-i Āmine'ye dāḫil olup ol nūr-ı çeşm-i (12) mevālīd ve ümmehātıñ pertev-i āfitāb-ı cemālinden ᶜumūmen menāzil-i Baṭḥā (13) müstaẕī vü müstenīr ve ḫuṣūṣan dīde-i ḥasret-keş-i Āmine pür-nūr ve (14) ḳarīr oldı. "**Beyt:** Hümā-yı evc-i ᶜizzet-gerde bu dāz-ı āşiyān pervāz (15) Be-teklīf-i saᶜādet bāz su-yı āşiyān āmed."

Velākin Ḥalīme ve Ḥāriṣ (16) ol ḥālde "**Şiᶜr** نحن اذا غاب بو قاسم، وامست الدنيالنا (17) ساحطه، نجوم ليل فقدت بدرها، وعقدد رفقدت واسطه، " (18) vefḳi üzre ṭaraf-ı feyyāẕ-ı çāre-sāzdan kendüleriñ ḥāᵓiz (19) olduḳları yesār-ı şervet ol tābende-mühr-i burc-ı saᶜādetiñ eşer-i nūr (20) pāşī-i feyẕ-i muḳāreneti idigi meczūmları oldığından ḳaṭᶜ-ı naẓar (21) ol ceyb-i sütūde-ḫısāliñ ᶜaḳd-ı ᶜalāḳa-i muḥabbeti derūnlarında (22) bir mertebe saḫt-peyvend-i irtibāṭ olmuş idi ki, nāḫun-ı tedbīr ile (23) inḥilāli vābeste-i ser-rişte-i istiḥālet idi. "**Rubāᶜī** ای همچو و داع که بر سر آتش درون دارم جای، که برلب آب دیده (2) جان وداعت مشکل، بی تو نفسی نیم دریده هوشدل، (1) منزل، (3) سازم ," Fe-li-hāẕā aᶜmāl-i leṭāᵓifü'l-ḫayl bahāne-cū-yı taḳdīmi ile Āmine'ye (4) "Mebādā ki bu nev-ḫāste-i gül-bün-i çemen-zār-ı leṭāfetiñ gül-berk-i nāz-perverd-i (5) cism-i leṭāfet-serişti teᵓşīr-i hevā-yı serīᶜü'n-nüfūẕ-ı Baṭḥā'dan (6) müteᵓeşşir olup süryān-ı ẓaᶜf u ẕübūl ile müteġayyir ola, pes (7) münāsib ve şāyestedir ki, anı tekrār bu pür-sitār-ı şadāḳat-kāra (8) teslīm ü sipāriş idesiz. Tā ki imtidād-ı sinn ü sāl ile izdiyād-ı (9) ṣalābet-i yāl u bāl ḥāṣıl olup hevā-yı ke-rem-ḫīz-i Baṭḥā'ya(10) muḳāvim olmaġile teġayyür-i mizācdan emīn ü sālim ola." didigimde (11) ḳalbine eşer idüp bu maṭlūba müsāᶜade vü isᶜāf ile baña bir vefḳ-i (12) dil-ḫāh-ı ruḫṣat-fermā-yı ᶜavdet ü ınṣırāf oldı. Bizler daḫī (13) ol mühr-i cihān-tāb-ı hidāyetiñ şeref-i muḳareneti sebebi ile meᵓlūf (14) u meᵓnūs ol-dığımız füyūẕāt-ı **(H63a)** nā-mütenāhīden ḥırmān ile meᵓyūs (15) olmuşiken tekrār ol devlete fāᵓiz olmaġile "**Beyt** سفردورودراز، کرده ام بارد از (16) الله الحمدکه بعد " (17) aḳṣiyyü'l-ġāyāt āmāli ḥāᵓiz olup şevḳ u meserret ile menzil-gāhımız (18) cānibine ᶜavdet ü ḳufūl ve ḳaṭᶜ-ı ḥuzūn u suhūl ile ḳabīleye vāṣıl-ı (19) müteḥaḳḳiku'l-ḥuṣūl oldı. Ve ol vaḳitden eşher rivāyet üzre (20) üç ay ḳadar vaḳit güẕerān olmuşidi. Yevmen mine'l-eyyām ol (21) menbaᶜ-ı maᶜālī vü mekārim cenābı benden istiᶜlām ṭarīḳası üzre (22) tevcīh-i ḫiṭāb idüp "Sebeb کردیده بدیدار توباز،

[167] 52b [15] beyt: H şiᶜr

nedir ki birāderān-ı rıẕāᶜī her şeb (23) süreyyā gibi müctemiᶜler iken ġazāle-i ḫāver-i çerā-gāh ufuḳdan ser-efrāḫte-i

53a[168]

(1) ṭulūᶜ u şurūḳ olduḳça naẓarımdan ġāᵒib olup verā-yı (2) serā-perde-i müşg-fām-ı żalāmda ġārib olmadıḳça menzil-gāha (3) ḳāfil ü āyib olmazlar.” deyü gündüzlerde ġıybetlerinden istiḫbāra (4) mutaᶜarrıẕ oldı. Ben daḫī meşġale-i raᶜy-ı aġnāma meşġūl oldıḳların (5) iᶜlām idicek “Āyā! Mümkün olmaz mı ki, her rūz mübtelā-yı vaḥşet-i (6) mufāraḳat olmayup anlar ile ol meşġalede hem-ḥāl-i murāfaḳat (7) olam.” deyü kendüde inbiᶜāṣ-ı şevḳ müşāhede idicek müsāᶜade (8) fermā olup, evvelā ol sürme-keşīde-i māzāġ olan (9) çeşmān-ı lāhūt-siyerini tekḫīl ve kisvān-ı ᶜanber-bezini dest-kārī-i (10) **(H63b)** enāmil-i şāne ile tasrīḥ eyledim. Ve ṣāniyen defᶜ-i gezend-i çeşm-i zaḫm içün (11) ḳabāᵒil-i ᶜArab beyninde muᶜtād oldığı üzre gerden-i sīm-gūnuna cizᶜ-i (12) yemānī keşīde ḳılınmış bir ḳılāde taᶜlīḳi ile mürsile-bend oldığımda (13) anı ᶜadem-i ḳabūl ile, “Ey māder! Beni ᶜāṣım ve ḥafīż olan ẕāt-ı (14) bī-çūn ve bī-hemāl hem-vāre bańa nigeh-bān olup ġaflet ü ẕühūl (15) ḥavālī-kerd-i sāḥa-i taḳdīsi olmaḳ ᶜadīmü’l-iḫtimāldir.” deyüp ol (16) gerden-bendi maḥallinden nazᶜ u imāṭa ḳıldı. Ve dest-i kerem-i (17) peyvestine bir ᶜaṣā alup birāderān ile çer-āgāh cānibine mütevec-cih (18) oldı. Ve bu minvāl üzre niçe eyyām u leyāl mürūr itdikden (19) ṣoñra bir gün ki, taḳrīben muntaṣıf-ı nehār olmuş idi, anıñla refāḳat (20) idüp hem-kār olan birāderān-ı rıẕāᶜīden püserim Ẕamra feryād (21) künān ṭaraf-ı menzil-gāha ke’n-neẕīrü’l-ᶜuryān-ı şitābān u nālān (olup) (22) gelür. Menzile resīde olduḳda, “**Beyt:** Dāmen-efşān yetiş ey bülbül-i (23) şūrīde yetiş. / Çıḳdı gülşende ser-şāḫ nihāl üstüne gel.”

53b[169]

(1) “Ey māder-i müşfiḳ-i ḥaḳīḳat-şiᶜār u nigū-kār ve ey peder-i celādet (2) diṣār u kār-güẕār! Birāder-i Ḳureyşī içün zūd-res-i iġāṣe vü imdād (3) oluñ. Ola ki sizler ol maḥalle resīde olınca pā-bercā-yı besāṭ-ı (4) ḥayāt ola.” didigi mesmūᶜumuz olduḳda, serāsīme vü (pür) teşvīş ve (5) lā-yuᶜḳal **(H64a)** bī-ḫūş olup “Āyā! Ne maḳūle emr-i mühevvil rū-nümā-yı maᶜraẕ-ı (6) ḥuṣūl oldı?” deyü istīẕāḥ-ı müddeᶜā ḳıldığımızda, didi ki (7) “Bizler anıñla kenāre-i merᶜāda ārāmīde idik. Nāgāh iki (nefer-i) şaḫṣ-ı câme (8) sefīd nümāyān oldı. Ve añа müteveccih olup rübūde-i dest-i (9) iḫtiṭāf ḳıldılar. Ve ferāz-ı kūha istiṣḥāb idüp rıfḳla ıẕcāᶜ (10)

---

[168] 53a [5] idicek: H idiçek // [6] anlar ile: H anlarla // [14] nigeh-bān: H nigāh-bān // [19] olmuş idi: H olmuşidi // [21] olup: N’de yok //

[169] 53b [4] pür: N’de yok // [7] nefer-i: N’de yok // [15] olıcaḳ: H olıçaḳ //

ḳıldıḳdan ṣoñra ṣadr-ı muᶜallā-ḳadrini tāb-zehār-ı şaḳḳ eyledi.” (11) didikde bizim içün tevaḳḳuf ve ārāma mecāl-i maḥāl olup (12) taḥarrük-bāl-i istiᶜcāl ile refrefe-sāz-ı cenāḥ-ı müsāraᶜat olaraḳ (13) şitāb idüp çünki ol mevẓiᶜe resīde olduḳ, çeşmimize (14) ol maşrıḳ-ı ṣubḥ-ı saᶜādetiñ ṭalᶜat-i āfitāb-ı behceti ẕirve-i cebelden (15) dıraḫşān u nümāyān olıcaḳ ḥuẓūrına şitābān olup vardıḳda (16) gördük ki, ol maḥalde nişeste cānib-i āsmāna nigāh-endāz olmuş. (17) Ve beşere-i pür-nūrunda nevᶜ-i taġayyür nümāyān iken tebessüm-künān ḳarār itmiş. (18) Ol ḫilālde varup pīş-gāhında edā-yı ḫiẕmet-i nāṣıye-sāy (19) ile miyān-ı düçeşm-i lāhūt-ı siyerini taḳbīle tecāsür maᶜraẓında (20) iştikşāf-ı ḥaḳīḳat-ı ḥāle mübāşeret itdigimizde vāḳıᶜ-ı ḥāli bu (21) ṣūret üzre mutaṣaddī-i beyān ve ḥikāyet oldı ki: “Birāderān (22) ile ol ḥavālīde istāde idim. Nāgāh iki nefer ve evẓaḥ rivāyāt (23) üzre üç nefer şaḫṣ-ı sefīd-pūş żāhir oldı. **(64b)** Biriniñ destinde

54a[170]

(1) bir ibrīḳ-i sīmīn, ve biriniñ yedinde şelc ile memlū bir ṭaşt-ı sebz-i zümürr (2) olup derḥāl beni rıfḳla aḫẕ idüp ẕirve-i cebele istiṣḥāb (3) idüp ol maḥalde kemāl-i teᵓennī vü mülāyemet ile ıẕcāᶜ ḳıldılar. (4) Ve anlardan biri ṣadrımı şaḳḳ eyledi. Ve ben ol ḥāle nāẓır idim. (5) Ḳaṭᶜā muḳteẓā-yı ḳaṭᶜ u şaḳḳ īcāᶜ u īlām maḥsūsum olmadı. (6) Ve dest-yāz olup iḫṣā-i derūnumı iḫrāc eyledi. Ve ol şelc ile (7) şüst ü şū ḳılup ḥikmet ve īmānla, ve baᶜẓı rivāyātda zer-i (8) sekīne ile endūḫte ḳıldıḳdan ṣoñra nūrdan bir ḫātem ile (9) ki, nāẓır olanları müteḥayyirsāz idi, ḳalbimi ḫatm eyledi. Ḥālā anıñ (10) berd ü irtiyāhı çāşnī-fezā-yı meẕāḳ-ı idrākimdir.” deyüp, ve “Ġıbb-ı (11) ẕālik yedimi aḫẕ idüp beni rıfḳ u luṭufla inhāẕ eyledi.” deyü (12) ḫatm-i ḥikāyet-i şaḳḳ-ı ḫatm eyledi. “Ve ol şaḫıṣ ki, evvel mutaṣaddī-i (13) şaḳḳ-ı ṣadr olmuşidi, baña işāret idüp “Anı ümmetinden on nefer (14) kimse ile vezn idiñ.” deyü rüfeḳāsına emir-fermā olıcaḳ anlar daḫī (15) ḥasbe’l-meᵓmūr vezne mübāderet itdiklerinde çünki rücḥānım (16) muḳarrer ü żāhir oldı, teraḳḳī idüp yüz nefer (ile) baᶜde ẕālik (17) biñ nefer ile vezne meᵓmūr olup mübāderet itdiklerinde (18) yine rücḥānım mütebeyyin olıcaḳ ol meşġaleden ferāᶜ ile (19) emr idüp “Eger ol ẕāt-ı celīlü’ş-şānı cemīᶜ-i ümmet ile (20) vezne mutaṣaddī olasız, **(H65a)** anıñla hem-terāzū-yı müsāvāt olmaḳ (21) nāmüyesserdir.” didi. Ve beni sīnelerine ẕamm idüp (22) farḳ u serimi ve miyāne-i

[170] 54a [1] şelc ile: H şelcle // zümürr: H zümürrüdīn // [6] şelc ile : H şelcle // [14] olıcaḳ: H olıçaḳ // [16] ile: N’de yok // [18] ferāᶜ: H ferāġ //

dü-dīdemi taḳbīl eylediler. Ve “Yā ḥabībe’l-lāh! (23) Mütevaḥḥiş olma. Seniñ içün tehiyye vü iᶜdād olunan ḫayrāt

54b[171]

(1) ve niᶜam maᶜlūmuñ olsa fevḳa’l-melḥūż mütesellī ve maḥżūż olmaḳ muḳarrer (2) idi.” deyüp cānib-i semāya ṭāᵓir ü ṣāᶜid oldılar. Ve el-ān cevv-i (3) muḳaᶜᶜar-ı semāya anlar içün müdḫil olan maḥal meşhūdumdur. Eger (4) sizler içün anları muᶜāyene maṭlūb ise dāḫil-i ḥavza-i imkāndır.” (5) deyü ḫatm-i ḥikāyet-i şaḳḳ u ḫatm eyledi. Pes Ḥalīme ve zevci ol (6) ḥaẕret ile menzillerine ḳufūl ve ārām-gāhlarına vuṣūl itdiklerinde (7) bir kūşede tenhā-nişīn-i ṭarh-ı meşveret oldılar. Çünki ḫāriḳa-i (8) şaḳḳ-ı ṣadrıñ vuḳūᶜı kendülere mevruş-ı ḫalecān-ı bāl ve bāᶜiş-i (9) tekeddür ü infiᶜāl oldı, ol ḫuṣūṣda ᶜaḳd-i meclis-i meşveret (10) idüp beynlerinde münāvele-i küᵓs-i ḳāl u ḳīl ve muṭāraḥa-i keş-mekeş-i (11) cerḥ ü taᶜdīl temādīsinden ṣoñra tecerruᶜ-i zehrābe-i gülū-sūz-ı firāḳa (12) tavṭīn-i nefs idüp ḳarār virdiler ki, ol ẕāt-ı kerīmi māderine (13) īṣāl ve teslīm ile fāriġü’l-bāl-i daġdaġa-i ḫavf u bīm olalar. Pes (14) ol dāᶜiye ile iᶜdād-ı ühbe-i seyr ü nehẕat idüp ṭaraf-ı Mekke’ye (15) tevcīhe ᶜinān-ı ᶜazīmet eylediler. Ve ṭayy-ı merāḥil ile eᶜālī-i Mekke’ye vāṣıl (16) olduḳda Ḥalīme baᶜẕı umūr-ı ṭabīᶜī iḳtiẓāsıyla bir cānibe **(H65b)** tenaḥḥī ve bir (17) miḳdār mekş ü teᵓḫīr idüp ol maḥalle ᶜavdet ü iyāb itdikde (18) anda ol ḥaẕrete naẕarı dūçār olmayıcaḳ ẕāyiᶜ-sāz-ı sermāye-i şekīb (19) ü ḳarār olup her çend ki ol vādīleri tafaḫḫuş u tecessüs ile pūyān (20) ve muṣādif oldığı reh-revān-ı bādiye-peymādan pürsān oldı, ve (21) nām ve nişānına żafer-yāb-ı fevz ü ıṭṭılāᶜ olmaḳ pey-bürde-i ser-menzil-i (22) yeᵓs ü imtināᶜ olıcaḳ ḳarār virdi ki, keyfiyet-i ḥāli maᶜrūẕ-ı pīş-gāh-ı (23) ᶜAbdu’l-muṭṭalib ḳıla. Pes çünki ol dāᶜiye ile ᶜAbdu’l-muṭṭalibe mülāḳī

55a

(1) olup ol ḫaber-i vaḥşet-eşeri aña teblīġ eyledi. Ol daḫī fi’l-ḥāl (2) kemāl-i ẕucret ü ıẕṭırāb ile cānib-i beyt-i mükerrem-i rabbü’l-erbāba (3) şitāb eyledi. Ve estār-ı Kaᶜbe’ye dest-yāz olup dergāh-ı (4) çāre-sāz-ı bī-enbāza bu vecihle zemzeme-perdāz-ı ẕırāᶜat ü niyāz oldı ki (5) “**Şiᶜr** یا رابّ ردّ ولدی محمّدا، اردده ربی لا تضجّوا انّ لمحمّدٍ ربّاً واصطنع عندی یدا، ” (6) Pes ol maḥalde gūşuna hātif-i ġaybdan, “ لن یخذله ولا یضیعه، ” ṣadāsı resīde oldı. Ol daḫī (8) “ من لنا به ” kelāmı ile cūyā-yı vuṣūl u ihtidā olduḳda, “)9(بوادی تهمه عندالشجرة الیمنی انّه,” cevābı ile fāᵓiz-i taᶜyīn-i müddeᶜā (10) olıcaḳ esb-i reh-vār-ı ṣabā-güẕārına süvār olup ol ṭarafa (11) feres-rān-ı teveccüh oldı. Varaḳa bin Nevfel daḫī aña peyrev olup (12) refāḳat ile

[171] 54b [3] muḳaᶜᶜar: H muᶜaḳḳar // [16] iḳtiẓāsıyla: H iḳtiẓāsı ile //

ḳaṭᶜ-ı menāzil ve ṭayy-ı merāḥil ile ol maḥalle vāṣıl (13) olduḳlarında gördiler ki, ol serv-i sedre **(H66a)** ḫırām zīr-i şecerede (14) ḳāmet-efrāz-ı ḳıyām olmuş. Ve ol şecereniñ aġṣānından bir şāḫına (15) dest-yāz-ı istimsāk olup ceẕb ider. ᶜAbdu'l-muṭṭalib ol ḥaẕrete (16) müteveccih olup "men ente yā ġulām" deyü mutaṣaddī-i istiḫbār u (17) istiᶜlām olıcaḳ, "enā Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh bin ᶜAbdu'l-muṭṭalib" kelāmı (18) mesmūᶜ-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib olduḳda bī-iḫtiyār girye-künān ve eşk-reyzān (19) ol āfitāb-ı ṭalᶜatı ḥāle-zīb-i āġūş-ı ḥasret ḳılmaġla muᶜānaḳadan (20) ṣoñra "Ey şeref-baḫş-ı ḫānvāde-i İsmāᶜīl! Cān-ı şīrīnim saña fedā olsun. (21) Ceddiñ ᶜAbdu'l-muṭṭalib bu pīr-i ḥasretkeşdir." deyüp ol sulṭān-ı sedre (22) serīri bālā-yı dūşuna ḥāmil olup muḳaddem-nişīn-i ḫāne-i zīn (23) ḳıldı. Ve kendi muᵓaḫḫar-güzīn-i irtidāf olup ṭaraf-ı Mekke'ye bu vaẕᶜ

55b[172]

(1) üzre ᶜaṭf-ı ᶜinān-ı ınṣırāf eyledi. Ve Mekke'ye vuṣūlleri ḥālinde (2) ẕebḥ-i şīrān ü aġnām idüp ehl-i beled-i ḥarāmı iṭᶜām eyledi. Baᶜẕı (3) müfessirīn-i mevşuḳīn, "وجدك ضالاً فهدا," āyet-i kerīmesin tefsīr (4) ṣadedinde iki rivāyet naḳl idüp aḥad-i rivāyeteyn üzre ẕikri (5) sebḳ iden ḥikāyete işāret oldığın beyān ve taḥḳīḳ idüp " عبدالمطّلب (7) وجدك ضالاً فهدا قيل ضل عن مرضعته حليمه و قيل ضل عن (6) قوله تعالى ،وهوصغير," ᶜibāreti ile mebḥaṣi taḥḳīḳ ve rivāyeteyni (8) cemᶜ ü telfīḳ etmişdir. ᶜAllāme-i āfāḳ Muḥammed bin İsḥāḳ żāhir ᶜibāretinden (9) **(H66b)** ᶜalā vechü't-tebādür müstefād olan Ḥalīme'niñ ol şehbāz-ı (bī-enbāz-ı) sedre (10) pervāzı āşiyāne-i aṣlīsi olan Mekke-i mükerremeye īṣāl dāᶜiyesiyle (11) vürūd ve kudūmı ancaḳ iki defᶜa ṣūret-nümā-yı vuḳūᶜ olup defᶜa-i (12) ūlāsı ᶜaḳab-i fiṭāmda vāḳıᶜ olup velākin ol defᶜada ol (13) ḥaẕreti Mekke'de terk etmeyüp Āmine'den istīẕān u ruḫṣat ile (14) istiṣḥāb idüp menzil-gāhı ṭarafına ᶜaṭf-ı ᶜinān-ı ᶜavdet ü (16) iyāb itmişdir. Ve defᶜa-i şāniyesi baᶜde şaḳḳu'ṣ-ṣadr ḳudūmıdır ki, (16) ol defᶜada Āmine'ye teslīm idüp "ع bā-sīne-i pür-āteş ve bā-dīde-i pür (17) āb," menzil-gāhı cānibine ᶜavdet ü iyāb itmişdir. Velākin bürhān-ı (18) Ḥalebī bu bābda vürūd iden rivāyātı cemᶜ u tevfīḳ ṣadedinde Ḥalīme'niñ (19) ol dāᶜiye ile Mekke'ye vürūdı üç defᶜa ṣūret-nümā-yı şuhūd (20) olduġın işāret idüp defᶜa-i şaḳḳ-ı ṣadrdan ṣoñra vuḳūᶜı (21) defᶜa-i şāliṣe olup ikinci defᶜada ḥareketiniñ ṣūret-i vuḳūᶜını (22) ve tekrār seyyid-i şaḳaleyni istiṣḥāb ile beldesine rücūᶜunı īrād (23) u ẕikr ṣadedinde bu vecihle feres-rān-ı muẕmār-ı beyān olmuşdur ki:

56a[173]

---

[172] 55b [8] etmişdir: H itmişdir // [9] bī-enbāz-ı: N'de yok // [10] dāᶜiyesiyle: H dāᶜiyesi ile // [20] olduġın: H oldığın // [21] defᶜa-i: H vaḳᶜa-i //

(1) Ḥalīme ḫizmet-i rıżāᶜı itmām ve hengām-ı feṭām resīde-i ḫiṭām olmaḳ (2) ᶜaḳībinde ẕikri sebḳat etdigi üzre Āmine'den ruḫṣat-yāb (3) ve ol serveri fāᵓiz-i istiṣḥāb olup tekrār ḳabīle-i benī Saᶜd'a (4) ᶜavdet ve iyābdan ṣoñra ḫizmet-i muḥāfaża ve ṣıyānetde ihtimāmı (5) müzdād olup menzillerinden **(H67a)** dūr maḥalde seyr ve ḥarekete bir vecihle (6) rıżā-dāde olmaz olmuşidi. Bir gün vaḳt-i żuhurda ki, cevv-i eflāk (7) mültehib ü āteş-nāk oldıġı hengām idi, baᶜżı meşāġil sebebi ile (8) andan ġāfil ü ẕāhil olmaḳ ᶜaḳabinde derḥāl müteẕekkir ü mütefaḫḫıṣ (9) olup ol āfitāb-ı ᶜālem-tāb-ı hidāyete nażarı dūçār olmayıcaḳ, (10) çeşm-i cihān-bīn ḫīra ve rūz-ı rūşen dīdesine tārik ü tīre (11) olup menzilinden ṭaşra şitāb itdi. Ve eṭrāf-ı cevānibe ihtimām-ı (12) bī-ḥadd ü ḳıyās ile irsāl-i cāsūs-ı nażar-ı tafaḫḫuṣ u iltimās ḫilālinde (13) gördi ki, ol ḥaẕret hemşīre-i rıżāᶜīsi Şeymā ile ṣaḥrāda (14) īstādedir. Şeymā'yı veche-i ḫiṭāb itmekle āmāc-ı tīr-i taᶜyīr (15) ü ᶜitāb idicek, Şeymā "Ey māder-i şefḳat-küster! Eger bāᶜiş-i te-hevvür (16) āḫ-ı Ḳureyşīniñ ḥarr-i hevādan iḫtimāl-i tekeddür ve taġayyüri ise, ol (17) ḫalecāndan emīn ol ki, ol ne maḥalde olsa hem-vāre żıll-ı sāyebān-ı (18) ṣavn-ı ilāhīde müsteżaldir. Yaᶜni bir ġamāme-i beyżā anıñ dāᵓimā farḳ-ı (19) seri ḫiẕāsından mufārıḳ olmaz. "**Beyt:** Yirde gökde miṣli olmasun (20) deyü ol āfitāb, / Sāyesiyle mihri küsterimiz ḥicāb olur saḥāb." (21) Her çend ḥareket ve seyrde mutaṣaddī olsa ol daḫī anıñla müteḥarrik (22) ü sāᵓir ve direng-i tevaḳḳuf itse ol daḫī anıñla ṣābit ü vāḳıf (23) olur." deyü cevāba mubāderet itdigi Ḥalīme'niñ **(H67b)** mesmūᶜı olıcaḳ

56b[174]

(1) ol daḫī ol cānibe tevcīh-i nażar-ı tafaḫḫuṣ eyledikde keyfiyyet-i ḥāl (2) meş-hūdı olmuşidi. Ve ol ḥālde "neᶜūẕü bi'l-lāh min şerri mā yaḥẕen (3) ᶜalā ebnī" ḳavli ile istiᶜāẕeye ĪḪā ḳılup irhāṣātdan bu maḳūle (4) umūr-ı ḫāriḳa ḥavṣalasına gencāyīş-peẕīr olmadıġından ḳaṭᶜ-ı nażar (5) baᶜżı aᶜdānıñ ol nāsiḫ-sāz-ı şerāyiᶜ-pīşīn cenābına mutaraṣṣıd-ı (6) ṣū-i ḳaṣd u ıżrār oldıḳlarına ıṭṭılāᶜından nāşī ol vedīᶜa-i (7) celīleyi redd ü teslīm mülāḥażasıyla ikinci defᶜada Mekke-i (8) mükerremeye ᶜazīmet ü vürūd idüp redd ve teslīme mübāderet (9) eylemişi-di. Ve Āmine ol ḥaẕrete ḥamli ḥālinde ve ḥīn-i velādet-i (10) bā-saᶜādetinde ṭaraf-ı ilāhīden müᵓeyyid olup küzend-i şeyāṭīn ü ins (11) ü cinden maḥfūż ol-

---

[173] 56a [2] etdigi: H itdigi // [9] olmayıcaḳ: H olmayıçaḳ // [12] āsūs-ı: H cevāsīs-i // [21] seyrde: H seyre // [23] olıcaḳ: H olıçaḳ //

[174] [3] Īḫā: H ilcā // [7] mülāḥażasıyla: H mülāḥażası ile // [10] ve: H'de yok // [11] müşāhedesi: H müşāhedi // [22] cumhūrdan: H cumhūr //

dığına delālet itmek üzre müşāhedesi (12) olan umūr-ı ḫāriḳayı ḥikāyet itmekle Ḥalīme'den izāle-i vusūsa (13) ile teşcīᶜ idüp teslīt baḫşā olıcaḳ, tekrār Āmine'den niyāz-mend-i (14) ruḫṣat ve meᵓẕūn-ı şeref-i ḫiẕmet oldı. Ve tekrār fāᵓiz-i saᶜādet (15) istiṣḥāb olup menzil-gāhına bir vefḳ-i dil-ḫāh ᶜavdet ü iyāb (16) eylemişidi ki, Ḥalīme'niñ ol dāᶜiye ile Mekke'ye ḳudūmunuñ defᶜa-i (17) şāniyesi olup sinn-i şerīf-i nebevī iki seneden birḳaç āy (18) ziyādeye resīde olduḳda vuḳūᶜ bulmuşdur. **Taᶜaddüd-i ḫaber-i şaḳḳ-ı** (19) **ṣadr-ı peyġamber:** Ol resūl-i vālā-ḳadr-i zekiyyü'l-ḳalb-i taḳiyyu'ṣ-ṣadr (20) cenābınıñ şaḳḳ-ı ṣadr-ı refīᶜu'l-ḳadri ki, ṭufūliyyet ḥālinde henūz (21) Ḥalīme'niñ **(H68a)** ḥavza-i ḫiẕmet-i kefāletinde iken vuḳūᶜıdır, ki muttefeḳun (22) ᶜaleyh-i cumhūrdan olup resīde-i mertebe-i aḳṣiyyü'l-ġāyāt-ı iştihār (23) olmaġile, baᶜẓı aṣḥāb-ı siyer anı ẕikr ile iktifā idüp tekerrür-i

57a[175]

(1) vuḳūᶜını beyāna müteᶜarrıẕ olmamışdır lākin müᵓellefāt-ı şiḳāt (2) muḥtevī oldığı üzre leyle-i isrāda daḫī vuḳūᶜı müşbet (3) olmaġile süheylī tekerrür-i vuḳūᶜını işbāt idüp ravẕ-ı enfde iki (4) defᶜa vuḳūᶜına tanṣīṣ itmişdir. Ve kütüb-i siyerden Ḳurṭubī'niñ (5) kitāb-ı iᶜlāmında üç defᶜa vuḳūᶜı müşbet olup defᶜatīn-i (6) sābıḳatīnden māᶜadā ġār-ı ḥirāda daḫī vuḳūᶜını ẕikr ü beyān ile (7) işbāt-ı müddeᶜā ḳılmışdır. Ve müᵓellif-i sübüli'l-hüdā ve'r-reşād fī sīret-i (8) ḫayru'l-ᶜibād dört defᶜa vuḳūᶜını işbāt idüp defᶜa-i ūlā ki, (9) ṭufūliyyetde vāḳıᶜ olup mecmūᶜun ᶜaleyh-i ḥuffāż-ı eḥādīṣ ü siyer (10) olan defᶜadır. İkinci defᶜası Ubey bin Kaᶜb merviyyātından (11) olup sinn-i şerīf-i nebevī ᶜaḳd-i ᶜāşire bāliġ olduḳda (12) ṣūret-nümā olup mebde-i biᶜşetde üçünci ᶜinde'l-baᶜş vuḳūᶜıdır (13) ki, Müsned-i Ebū Dāvud E'ṭ-Ṭeyālisī (müsned-i) esāmede ve delāᵓil-i Beyḥaḳī'de (14) ve delāᵓil-i Ebī Naᶜīm'de "ᶜĀyişe-i ṣıddīḳa raẕiya'l-lāhu ᶜanhā rivāyeti ile (15) şābit olan ḥadīṣ-i nebevī nāṭıḳ oldığı üzre ᶜinde'l-baᶜş (16) vuḳūᶜıdır." deyüp silk-i ḳabūle munḫarıṭ olan dürer-i derārī (17) tāb āṣār-ı ṣaḥīḥadan böyle naḳl ile şābit olmuşdur ki: Ol ḫātime-i (18) ḳabāla-i **(H68b)** nübüvvet (18) ḳabīl-i biᶜşetde bir āy iᶜtikāfa neẕr idüp ol āy (19) şehr-i ramaẓāna muṣādif olmuşidi. Bir şebhengām-ı feyẕ-i (20) ittisāmda semᶜ-i şerīf-i nebevīye (Hātif'den) "e's-selāmu ᶜaleyk" ṣadāsı resīde (21) oldı. Buyururlar ki: Desīse-i cinn olmaḳ żann itmişdim. Ve ol (22) eşnāda derūn-ı menzile müsriᶜen dāḫil oldığımda Ḥadīce istifsār-ı (23) ḥāle mutaṣaddī oldı. Çünki keyfiyyet-i mācerāyı ḥikāyet itdim.

---

[175] 57a [6] beyān ile: H beyānla // [8] dört: H dörd // [13] Ebū: H Ebī // müsned-i: N'de yok // Beyḥaḳī'de: H Behyaḳī // [17] böyle: H bu // [20] Hātif'den: H Hātif'den //

57b[176]

(1) Müfād-ı lafż-ı selām maḥẕ-ı ḫayr oldığı muḳarrerdir.” deyü tesliyet-sāz (2) oldı. “Pes ol eşnāda bir şebān-gāh-ı ḳadr-i iştibāhda daḫī (3) bīrūn-ı menzile ḫāric oldığımda Cebraʾil-i Emīn’i bir cenāḥı maşrıḳda (4) ve cenāḥ-ı āḫiri maġribde müşāhede idüp (bańa) īrāş-ı ḫavf u dehşet (5) itmekle ṭaraf-ı menzile şitābān oldum. Anı dervāze-i menzilde (6) īstāde müşāhede itdim. Benimle mükālemeye meşġūl olup (7) andan bańa nevᶜ-i enes ḥāṣıl oldı. Vaḳt-i āḫirde mülāḳat içün (8) ışdār-ı vaᶜd idüp zamānı ḥulūl itdikde mevᶜide ḥāẕır (9) olup anıñ vürūdına muntaẓır oldum. Meʾmūlden ziyāde vaḳt-i (10) medīd mürūr idüp andan eşer-i żāhir olmayıcaḳ rücūᶜa ḳaṣd itdigim (11) vaḳitde gördüm ki, Mīkāʾīl’i istiṣḥāb itmiş maᶜiyyet ile ḥāẕır (12) oldılar. Ve Cebraʾīl-i Emīn bańa ḳarīb olup ṣadrımı şaḳḳ eyledi. (13) Ve ḳalbimi istiḫrāca meşiyyet-i ilāhiyye taᶜalluḳ itdigi üzre içinden bir (14) nesne iḫrāc u imāṭa **(H69a)** ḳılup ve zemzem ile memlū bir ṭaşt içinde (15) ġasl idüp yine maḥalline iᶜāde ḳılup ṭaraf-ı żahrımdan anı (16) ḫatm eyledi ki, ḥālā ol ḫātimiñ messi ḳalbimde maḥsūsumdur.” deyü (17) şekker-pāş-ı beyān olmuşdur. Ve merre-i rābiᶜa leyle-i isrāda vuḳūᶜıdır (18) ki, Müslim ve Berḳānī naḳl ile Enes’den raẓiya’l-lāhu ᶜanh mervī olup (19) ve ṭarīḳ-i āḫirde Mālik Bin Ṣaᶜṣaᶜa’dan -raẓiya’l-lāhu ᶜanh- İmām-ı Aḥmed (20) ve şeyḫeyn rivāyeti ile resīde-i rütbe-i taḥḳīḳ olmuşdur.” deyü ḫātime (21) pīrā-yı maḳāle-i müddeᶜā olmuşdur. Ve ehl-i siyerden baᶜẓı müteʾaḫḫirīn (22) defᶜa-i ḫamsede vuḳūᶜını işbāt ṣadedinde olup dürr-i menşūrda (23) masṭar-ı keşīde-i silkü’l-lāl-i suṭūr olan eḥādīṯ-i nebeviyyeden

58a[177]

(1) İmām-ı Aḥmed rivāyeti ile pey-bürde-i rütbe-i ṣübūt olan ḥadīṯ-i meşhūr (2) ki: Ebū Hureyre -raẓiya’l-lāhu ᶜanh- bir vaḳt-i münāsibde ol mükerrem-terīn-i (3) enbiya vü mürselīn cenābından “Yā resula’l-lāh! Maşrıḳ-ı envār-ı bāhirü’s-suṭūᶜ-ı (4) vaḥy-i risāletden evvelīn-i lemᶜa-i işāret-i bā-beşāret ki, dīde-i ḳalb-i (5) āgāhıña ẓıyā-resān-ı tayaḳḳuẓ ve intibāh olmuşdur, ne keyfiyyet üzre (6) meşhūduñ oldı?” deyü suʾāl ve istifsāra tecāsür etdikde (7) ol sipahsālār-ı rüsül ü enbiyā mutaṣaddī-i ināre-i müddeᶜā olup (8) “Yā Ebā Hureyre! Bir vaḳitde ki, sinnim yigirmi seneyi birḳaç āy mütecāviz (9) oldığı eyyāmda ki bir ṣaḥrāda bulundum, semt-i reʾsimden bir kelām (10) mesmūᶜum oldı. Aña nigāh-endāz-ı

---

[176] 57b [4] bańa: N’de yok // [14] olmayıcaḳ: H olmayıçaḳ //
[177] 58a [2] ki: H’de yok // [9] eyyāmda ki: H eyyām idi ki // [16] ġill-i ḥasedi: H ġill ü ḥasedi // [19] ilḳā: H idḫāl //

iltifāt oldum. Gördüm ki, **(H69b)** bir kimse (11) şaḫṣ-ı āḫir ile muṭāraḥa-i ḥiṭāb idüp “ehüve hüve” deyü baña işāret (12) iderler. Baᶜde ẕālik beni istiḳbāl itdiler. Ve her biri bāzūmı aḫẕ (13) itdi. Ve anlarıñ aḫẕ ve messini ḥiss itmedim. Ve beni bilā itᶜāb ıẕcāᶜ (14) itdiler. Ve ol iki kimseniñ biri “āḫire ve eflaḳ ṣadra” deyü (15) ḫiṭāb idüp ol daḫī ṣadrımı bilā-dem velā-elem şaḳḳ eyledi. (16) Ve “Andan ġill-i ḥasedi iḫrāc ḳıl.” deyü emr idicek ṣūret-i ᶜalaḳada (17) bir nesne iḫrāc idüp nabẕ u ṭarḫ eyledi. Ve “Anıñ maḥalline reᵓfet (18) ü rahmet ilḳā vü idḫāl eyle.” deyü emr itdikde ol ᶜalaḳa-i menbūẕ (19) miḳdārı sīm-i ḫālise şebīh bir mücellā cesed ilḳā eyledi.” deyü (20) ilā āḫiri’l-ḥadīṣ beyān buyurduḳları sābıḳan ẕikr ü beyān olunan (21) defaᶜātdan birine ircāᶜ olunmaḳ nā-mümkün idigi żāhir olmaġile (22) defᶜa-i ḫāmise vuḳūᶜını iḳtiżā idüp beş defᶜa tekerrür vuḳūᶜı (23) müṣbet olmuş olur. Velākin baᶜẓı fuḥūl bu defᶜa vuḳūᶜ-ı şaḳḳ-ı ṣadrı

58b

(1) ḳabūlden imtināᶜ u nüḳūl itmişdir. Ezcümle, ᶜAllāme-i Ḳasṭalānī (2) “Resīde-i derece-i ṣübūt olmamışdır.” deyü mevāhib-i ledünniyede (3) tasrīḥ itmişdir. Ve baᶜẓı efāẓıl bundan aḳdem vuḳūᶜı rivāyet (4) olunan defᶜada وكان سنّه عشر حجج ḳavli ile mervī olan (5) ḫaberde “Baᶜẓı rüvātıñ ġalaṭ idüp ᶜaṣr mevẓuᶜunda ᶜişrīn (6) īrādından nāṣī defᶜa-i müstaḳille-i uḫrā żann olunmuşdur.” deyü ḥasm-ı (7) ᶜarḳ-ı iştibāh itmişdir. Ve baᶜẓı ehl-i siyer bu defᶜanıñ menāmda (8) **(H70a)** vuḳūᶜuna ẕāhib olup nūr-ı nibrās müᵓellifi şaḳḳ-ı ṣadr-ı nebevī (9) defeᶜātınıñ ezmine-i vuḳūᶜı tertībi üzre ẕikr ü beyān maᶜraẓında (10) defᶜa-i ūlā ḳabīle-i Benī Saᶜd’da, defᶜa-i ṣāniye sinn-i şerīf-i ᶜaḳda-i (11) ᶜāṣiri birḳaç ay tecāvüz itdikde, defᶜa-i ṣāliṣe ḥīn-i meccī-i mülkde, (12) defᶜa-i rābiᶜa ḥālet-i nevmde ve defᶜa ḫāmise leyle-i isrāda olmaḳ (13) üzre sübha-şumār-ı taᶜdād u beyān olmuşdur. Ḥāriṣ bin ᶜAbdu’l-ᶜuzzā (14) ve Ḥalīme-i Saᶜdiyye ve duḫterleri Şeymā’nıñ maᵓāl-i ḥalleri āṣār-ı aṣḥāb-ı siyer (15) ve aḫbārda meẕkūr olmayup ol cümleden Süheylī Ravẓ-ı Enf’de (16) ẕikr ü īrād itdigi üzre ancaḳ Yūnus bin Bekīr’iñ İbn-i İsḥāḳ’dan (17) ve ol daḫī vālidi olan İsḥāḳ bin Yesār’dan ve İsḥāḳ ricāl-i (18) benī Saᶜd bin Bekr’den rivāyet ider ki: Baᶜde’l-biᶜşe bir vaḳitde ki, (19) Ḥāriṣ ol mihr-i sipihr-i risālet ve reh-nümā-yı güm-kerde-rāhān-ı ẓalālet (20) cenābını ḳaṣd-ı ziyāret ile ṭaraf-ı Mekke’ye ᶜazīmet itmişidi. (21) Çünki Mekke’ye ḳādim oldı. Ṣanādīd-i Ḳureyş’den bir şirzime (22) aña mülāḳī olup “Ey Ḥāriṣ! Mesmūᶜuñ mıdır ki, rıżāᶜen velediñ (23) olan Muḥammed bin ᶜAbdu’l-lāh zuᶜm ider ki; “Ḫālıḳ-ı berāyā emvātı tekrār

59a[178]

(1) ba^{c}ş ü iḥyā ḳılmaḳ muḳarrer olup dār-ı āḫiretde anlar içün iki menzil (2) ibdā^{c} u tehiyye ḳılmışdır. Ṭā^{c}at-şi^{c}ārları fā^{ɔ}iz-i duḫūl-i dārü'n-na^{c}īm (3) ve ma^{c}ṣiyet-kārları muḳīm-i derekāt-ı caḥīm ḳılmaġla mübtelā-yı ^{c}aẕāb (-ı elīm) (4) ider." deyü bizi niḥle-i dīrīnemizden taḥvīl ve ābā ve ecdādımızı (5) taẕlīl ḳaṣd itmekle (el-ān) **(H70b)** cem^{c}iyyetimizi tefriḳa-sāz-ı teşettüt olmuşdur." (6) deyü şekva-perdāz oldılar. Ḥāriş daḫī ol hādī-i ümem ve (7) nāhic-i sebīl-i aḳvam ḥaẕreti ile mülāḳī olup bu ḫuṣūṣı (8) der-miyān ḳıldıḳda, cenāb-ı resūl-i ekrem daḫī cevābında "Ne^{c}am, ey eb-i (9) müşfiḳ-i muḥterem! Keyfiyet-i ḥāl muṭābıḳ-i min-vāl-i maḳāldir. Eger ol (10) yevm-i mev^{c}ūd bu vaḳitde meşhūd olaydı, destiñi saḫt-gīr-i (11) īḳāż u tenbīh olup ṣūret-i ḥāli ^{c}alā mā hüve'l-vāḳi^{c} saña (12) irā^{ɔ}at idüp el-ān beynimizde cereyān iden maḳāli teẕekkür itmedikçe (13) destiñi rehā-sāz olmazdım." didikde envār-ı nuṭḳ-ı mefḫar-i risālet (14) ḳılup Ḥāriş'den izāḥa-i żalām-ı ġavāyet idüp çeşm-i baṣīreti (15) fā^{ɔ}iz-i nūr-ı hidāyet oldı. Ve Ḥalīme'niñ ḫuṣūṣunda (meşġūl) istimrā-i (16) efāvīḳ-i rivāyet olan şiḳāt (rüvāt) naḳli üzre, bir def^{c}a ol (17) ḫān-sālār-ı ni^{c}met-ḫāne-i hidāyet ki, daḫī Ḫadīce-i kübrāyı ḥacle (18) zīb-i tutuḳ-ı tezevvüc buyurmamışlar idi, bir vaḳitde Ḥalīme ibtilā-yı (19) ḳaḥṭ u ġalā ile ^{c}alā ṭarīḳü'l-vüfūd ḫāk-pāy-i nebevīye şeref-yāb-ı (20) vürūd olduḳda Ḫadīce'yi raẕiya'l-lāhu ^{c}anhā keyfiyyet-i ḥāl-i Ḥalīme'den (21) āgāh idicek ol daḫī Ḥalīme'ye ḳırḳ re^{ɔ}s ġanam ve birḳaç ^{c}aded cemāl (22) i^{c}ṭā itmekle müref-fehü'l-ḥāl ḳılmışidi. Ve Ḥalīme'niñ ba^{c}de'l-bi^{c}şe daḫī (23) ḫāk-i pāy-ı faḫr-ı en-biyāya nāṣiye-sāy oldıġı ṭuruḳ-ı müte^{c}addid ile

59b[179]

(1) naḳl olunup, ezcümle Ebū'ṭ-ṭufeyl rivāyet ider ki: Ḥuneyn'den (2) rücū^{c}ları ḥīninde ol ḳā^{ɔ}il innema'l-lāhu'l-mu^{c}ṭī ve ene'l- **(H71a)** ḳāsım ḥaẕreti (3) Ci^{c}rāne'de taḳsīm-i laḥme meşġūller iken Ḥalīme ḥuẕūr-ı fā^{ɔ}iẕü'n-nūrlarına (4) ḳādim olıcaḳ ridā-yı sa^{c}ādet-iḫtivāların zemīne basṭ u ilḳā (5) ve üstüne anı iclās ile iḫtirām buyurdılar. Ve Sübüli'l-hüdā'da (6) Ḥafıż Ebū Muḥammed Münẕerī'niñ Sünen-i Ebī Dāvud muḫtaṣarında ve Ḥāfıż (7) İbn-i Ḥacer Heyşemī şerḥ-i hem-ziyyede Ḥalīme'niñ ve zevci Ḥāriş'iñ ve (8) evlādlarınıñ tāc-ı pür-ibtihāc-ı islām ile mübāhī olduḳların (9) naḳl u īrād idüp Mezbūr-ı Ḥafıż bin Ḥacer meşāyiḫin-

---

[178] 59a [3] ḳılmağla: H ḳılmağile // elīm: N'de yok // [5] el-ān: N'de yok // [15] meşġūl: N'de yok // [16] rüvāt: N'de yok // [21] idicek: H idiçek //
[179] 59b [4] olıcaḳ: H olıçaḳ // [11] inkārını: H inkārı //

den Şerefü’d-dīn-i (10) Dimyāṭī’niñ “Ḥalīme içün ṣoḥbet ü İslām maᶜrūf degüldür.” deyü (11) inkārını redd ü inkār ile muḳābele itmişdir. Ve Ḥāfıż İbn-i Cevzī (12) müᵓellefātında Ḥalīme’niñ pīş-gāh-ı risālet-penāha baᶜde’l-biᶜşe (13) feyżyāb-ı ḳudūm oldıġın ve ḥilye-i İslām ile müteḥalliye (14) olup ve biᶜşet-i nebevīye fāᵓiz oldıġın işbāt itmişdir. Ve Ḥāfıż (15) maġlaṭāyı bu bābda “E’ttuḥfetü’l-cesīmet fī İslām-ı Ḥalīme” ismi ile (16) müsemmā bir taṣnīf-i bedīᶜü’lüslūba vaẕᶜ-ı esās-ı cemᶜ u teᵓlīf (17) idüp rivāyāt-ı mevṣūḳa ile Ḥalīme’niñ İslāmını işbāt ider. (18) Ve Rükn-i Ḥalebī insānü’l-ᶜuyūnda baᶜẓı fuḥūl-i ehl-i siyerden ol rıẓāᶜa (19) fāᵓiz olan murāẕaᶜıñ cümlesi şīrīn-kām-ı şehd-i islām (20) olduḳların iltizām itmişdir. Murẓıᶜātı dört nefer olup (21) biri māder-i ṣulbīleri olan Āmine, ve biri Ḥalīme-i Saᶜdiye, (22) ve biri Şüveybe, ve biri Ümmü Eymen olmaḳ üzre taᶜdād itmişdir. (23) Ve ibn-i seyyidü’n-nās Ebū İsḥāḳ ibnü’l-emīniñ istidrākinden

60a[180]

(1) Ḥavle bintü’ **(H71b)** l-münẕeri daḫī murẓıᶜātdan ᶜadd idüp nūr-ı nibrāsda (2) baᶜẓı erbāb-ı dirāyetden iḳtibās ile eḥādīṯ-i şerīfe-i nebeviyyeden (3) enā ibnü’lᶜavātıñ ḥadīṯiniñ teᵓvīlinde nisve-i Benī Süleym’den üç (4) nefer-i muḥaẕẕire-i tutuḳ-ı ᶜiffet ki, cümlesiniñ ismi ᶜātike idi, ve ol (5) şerefbaḫşā-yı ābā ve ümmehātı ırẓāᶜla vāye-gīr-i şeref-i dāyegī (6) oldıḳların rivāyet idüp İmām-ı Caᶜfer müstaġferi Ümmü Ferde’yi (7) daḫī aẓārıᶜ-ı ᶜālī-tebārdan ẕikr itdigin naḳl idüp, bu (8) tafṣīlden mütelaḫḫıṣ oldıġı üzre murẓıᶜātıñ mecmūᶜı ᶜaded-i nüh (9) ābā-i ᶜulvī gibi ṭoḳuz nefere bāliġ olmuş olur. **Eşḳāl-i māder-i** (10) **şāh-ı rüsül:** Muḳtedā-yı cumhūr-ı erbāb-ı siyer İbn-i İsḥāḳ-ı sütūde (11) eşer naḳli üzre ᶜAbdu’l-muṭṭalib’iñ māderi Benī ᶜAbdü’n-neccār’dan olmaḳ (12) mülābesesiyle ol ḳabīle ahālisiniñ ricāl ve nisāsı ḫāndān-ı (13) celīlü’ş-şān-ı ᶜAbdu’l-muṭṭalib içün aḫvāl u ḫālāt oldıḳları (14) muḳarrer olmuşdur. Fe-li-hāẕā velādet-i bā-saᶜādet-i mefḫar-i risāletden (15) şeş sāl güẕerān olduḳda Āmine belde-i ṭībe-i ṭayyibede ḳāṭınīn (16) olan aḫvāl-i bāhirü’l-efẓāl-i nebevīyi dāᶜiye-i ziyāret ile (17) ol ḳāfilesālār-ı erbāb-ı hidāyeti irdāf-ı rāḥle-i refāḳat, ve (18) Ümmü Eymen’i mütekeffil-i meᵓūnet-i ḫiẕmet ḳılup medīne-i münevvere cānibine (19) şedd-i ḫırām-ı nehẓat ḳılmışidi. Anda büyūt-ı Benī ᶜAbdu’n-neccār’dan (20) dār-ı nābiġaya şeref-baḫş-ı nüzūl oldılar. Ve anda bir āy ḳadar vaḳit (21) **(H72a)** mekş ve ārāmdan ṣoñra tekrār Mekke’ye ḳufūlleri ḥālinde Ebvā nām (22) menzile ilḳā-i raḥl-i vuṣūl ḳıldıḳlarında Āmine ḳaẓā-i naḥb idüp (23) anda mütevārī-i maṭmūre-i ḫāk oldı. Ve Ümmü Eymen ol gehvāre

[180] 60a [4] ve: H’de yok // [7] aẓārıᶜ: H aż̊ar-ı // [12] ahālīsiniñ: H ahālisiñ //

60b[181]

(1) gehvāre-pīrā-yı hidāyetiñ fāᵓiz-i şeref-i ḫizmeti olaraḳ Mekke'ye (2) īṣāl eyledi. Ebū Naᶜīm Ümmü Semāᶜa'dan ol daḫī māderinden rivāyet (3) ider ki: Āmine'niñ ol ḥālde güşe-nişīn-i pāyīn-i firāşı olmuş (4) idim. Muḥtaẕıra olup cān-ı şīrīni teslīm-i ḳābiẕu'l-ervāḥ itmek (5) eşnāsında gördüm ki, dīde-dūz-ı cemāl-i cihān-efrūz-ı Muḥammedī olup (6) ṣavt-ı ḥazīn ve ṣadā-yı āteşīn ile terennümsāz ve bu ercūze ile (7) irticāz iderdi. "**Şiᶜr** من حومة (8) بارك فيك الله من غلام، يا ابن الذى بالسّهام، بمأةٍ من ابل سوام، ان صح ما ابصرت فى (9) الحمام، نجّى بعون الملك المنعام، فودى عداة الضّرب ذى الجلال والاكرام، تبعث فى الحل (11) فانت مبعوث الى الانام، تبعث بالتحقيق والاسلام، من عند (10) منام، مع الاقوم، (13) التبر ابراهام، فالله انهاك من الاصنام، ان لا تواليها (12) و فى الحرام، دين ابيك ". Ravẕu'l-enf-i Süheylī muḥtevī oldığı üzre (14) feḥvā-yı ḥadīṯ-i ḥikmet iḥtivā-yı لا تؤذو االاحيا بسبّ الاموات (15) manṭūḳından sebb-i emvāt īẕā-i iḥyāyı mutaẕammın oldığı müstefād (16) olup ve āyāt-ı Ḳurᵓāniyyeden, انّ الذ ين يؤ ذون الله و رسوله لعنهم الله فى الدّ نيا والاخرة, ḳavl-i kerīminden īẕā-i resūlü'l-lāhiñ (18) veḫāmet-i ᶜāḳıbeti maᶜlūm olıcaḳ ebeveyn-i resūl-i şaḳaleyn ḥaḳḳında bī-mülāḥaża (19) ve ihtimām-ı kelām-ı nā-fercām ile irḫā-i licām-ı peyġām itmekde ḫaṭır-ı ᶜażīm (20) taḥaḳḳuḳı muḳarrer olmaġile هشدار كه پابردم تيغست قدمرا, ekşer (21) ᶜulemā-i fenn-i siyer ü aḫbār vālideyn-i mükerremeyn-i vālā-tebār ḥaẕret-i resūl-i (22) mekārimşiᶜār ḥaḳḳında nāciyeyn olmaḳ üzre ḳarar virüp (23) aḳvāl-i muḫālifīni redd ve girīve-i ḫilāfı sedd ile müddeᶜāların edille-i

61a

(1) veşīḳa ile işbāt ṣadedinde birḳaç mesleğe intihāc (2) itmişlerdir. **Meslek-i evvel:** Ebeveyn-i mükerremeyniñ ehl-i fetretden olmaların (3) iddiᶜā ṣūretidir. Ehl-i fetret ol ṭāᵓifeye ıṭlāḳ olunur ki, (4) hüdāt-ı şāh-rāh-ı tevḥīd ü īmān olan peyġāmberān-ı ẕī-şānıñ (5) debdebe-i kūs-ı daᶜvetleri anlarıñ resīde-i güş u hūşları olmuş (6) olmaya. Ve ṭāᵓife-i ᶜArabıñ ḫūd-ı enbiyā-i Benī İsrāᵓīl'den bir nebiyy-i celīliñ (7) fāᵓiz-i meᵓdübe-i daᶜvet-i müstetbiᶜü'l-hidāyeti olmadıḳlarından māᶜadā biᶜşet-i (8) ḫātime-i kitāb-ı risālet -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- cenābından muḳaddem (9) mebᶜūş olan rüsülüñ cümlesinden müteᵓaḫḫir firistāde-i dīvān-ḫāne-i (10) risālet olan ḥaẕret-i mesīḥ -ᶜalā nebiyyinā ve ᶜaleyhi'ṣ-ṣalāvāt ve' (11)s-selām- ḥaẕreti olup mābeynlerinde ᶜalā iḫtilāfü'l-aḳvāl (12) altı yüz yıl güẕerān olmuşdur. **İḳtisām-gerde-i ehl-i fetret:** Şiḳāt-ı (13) ehl-i siyer müᵓellefātında beyān olundığı üzre ehl-i fetret taḳsīm-i (14) evvelī ile üç ḳısma münḳasım olup bir ḳısmı ol ṣāḥib-i naẕarān-ı (15) dāniş **(H73a)** endūzdur ki, īrā-i zenād-ı fikret ve ināre-i muḥacce-i başīret (16) idüp meşᶜal-efrūzī-i

[181] 60b [3] olmuş idim: H olmuşidim //

taṣdīḳ ü īḳān ile reh-yāb-ı ser-menzil-i (17) tevḥīd ü īmān olmuş olalar. Ve bu ḳısımdan bir ṣınıfı Tubbaᶜ ve ḳavm-i Tubbaᶜ gibi (18) bir şerīᶜat-i ḥaḳḳaya mütemessik olmaġile fāᵓiz-i nūr-ı hidāyet olup bir (19) ṣınıfı ḳaṭᶜā bir ṣāḥib-i milletiñ ẕeyl-i ittibāᶜına dest-yāz-ı temessük ve (20) ḳabūl olmamışdır. Ḳıss bin Sāᶜide-tü'l-iyādī ve Zeyd bin ᶜAmru bin Nufeyl (21) gibi, ve ḳısm-ı şānī ol kec-bīnān-ı aḥvāl-i münşiddir ki, güm-kerde-rāh-ı tīh-i (22) şirk ü ẓalāl olup zuᶜm-ı fāsid ve żann-ı nā-rāyic ve kāsidleri (23) muḳteẕāsı ile taḥrīm ü taḥlīl ve taġyīr ü tebdīl mertebesine

61b[182]

(1) tecāsür itmişler ola ki, ᶜAmru bin Laḥey gibi ki, ibtidā ᶜibādet-i aṣnām andan (2) żāhir olup ḳabāᵓil-i ᶜArabda münteşir olmuşdur, ve teşrīᶜ-i aḥkām idüp (3) buḥr-ı baḥīre sīb-i sāyibe ve vaṣl-ı vaṣīle ve ḥamiyyü'l-ḥumām andan (4) ṣādır ve sāᵓir ḳabāᵓilde aña ittibāᶜen fāşī vü żāhir olmuşdur. Ve bu (5) ḳısımdan bir gürūh daḫī bunlardan ᶜuluvv u teraḳḳī ile cinn ü melāᵓikeye (6) perestiş ü ᶜibādet ve taḫrīḳ-i benīn ü benāta cesāret idüp anlardan (7) bir şirzime beyt-i mükerrem-i ilāhīye müşābih ve muẓāhī büyūt ve menāzile (8) ṭarḥ-endāz-ı teᵓsīs ü teşyīd olup aña maḫṣūṣ sedene vü ḥüccāb (9) taᶜyīn itmişler idi. Ve ḳısm-ı şāliş ol ṭāᵓifedir ki, ne enbiyādan (10) bir nebiyy-i hidāyet-i intimānıñ ribḳa-i milletine gerden-beste-i inḳıyād ve ne bir (11) şerīᶜat-i müstaḳille ibtikārı ile daᶜvā-yı istibdād itmiş ola, (12) **(H73b)** belki mebde-i muḳaddeme-i ḥayātından maḳṭaᶜ-ı ḫātime-i memātına dek levḥ-i ḫāṭır-ı (13) heyūlāniyyü'l-meşāᶜiri masṭar-ı keşīde-i keşmekeş-i tevḥīd ü işrāk (14) olmuş ola. Baᶜẓı efāẓıl-ı müteᵓaḫḫirīn ehl-i fetreti vech-i sābıḳ (15) üzre taḳsīmden ṣoñra ḳısm-ı şānī içün bir vecihle ser-rişte-i (16) iᶜtiẕāra dest-yāz-ı temessük ü ilticā olmaḳ müteḥayyiz-i ḥavza-i imkān (17) olmaduġı cihetden küfürlerine ḥakem ile anlar içün pey-bürde-i ser-menzil-i (18) necāt olmaḳ resīde-i derece-i imtināᶜ u istiḥālet idigin beyān (19) ve taṣrīḥ idüp ḳısm-ı evvel ve şāliş içün nācīler olduḳların (20) tanṣīṣ itmişdir. Ve İbn-i Ḥacer ve Heyşemī-i mekkī raḥimehu'l-lāh iḫtiyārları (21) üzre bu bābda ḳavl-i eṣaḥḥ ve aḳvā ehl-i fetret bāsır hem nācīler (22) olup anlardan baᶜẓı meşāhīr ḥaḳḳında ehl-i nārdan oldıġını (23) nāṭıḳ ve vürūd iden eḥādīṣ-i nebevī bāliġ-i mertebe-i ṣıḥḥat

62a[183]

---

[182] 61b [16] müteḥayyiz: H müteḥayyir // [17] olmaduġı: H olmadıġı // [23] ve: H'de yok //
[183] 62a [5] olmaġile: H olmaġla // [6] ve't-teslīm: H ve't-teslīmiñ // ḥaẓretiniñ: H'de yok // [7] ki: H'de yok //

(1) oldığı taḳdīrde eger muḥtemel teᶜvīl ise teᶜvīl olunup (2) nā-muḥtemel ise mevridine taḫṣīṣ olunmaḳdır. **Meşlek-i şānī:** Ebeveyn-i (3) pākize-nejāduñ muḳteẕā-yı nezāhat-i māder-i zād ile zemīn-i sīne-i (4) istiᶜdādı şukūfe-ḥīz-i īmān ve ḥusn-i iᶜtiḳād olup ḫār-zār-ı (5) küfr ü eşrākdan munażżaf ve pāk olmaġile cedd-i kerīmleri Ḥaẕret-i (6) İbrāhīm -ᶜaleyhi't-taḥiyyat ve't-teslīm- ḥaẕretiniñ nehc-i ḳadīmi üzre (7) müntehicler olduḳların iddiᶜā ṭarīḳasıdır ki, İmām Faḫru'd-dīn (8) Rāzī bu mesleğe meyl ü cenūḥ idüp mücerred vālideyn-i mükerremeyn (9) degül belki bāᶜiş-i āferīniş-i ᶜālem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- cenābından (10) Ebu'l-Ümem **(H74-A)** yaᶜnī Ḥaẕret-i Ādem ᶜaleyḥi's-selāma müntehī olınca "**Beyt:** (11) تاکو هرآدم نسبش بازنه ایستد، زابای وی اربشهرم اصحاب کرم را (12) " maṣadāḳınca ābā ve ecdādı bi-ḥaẕāfīr hem muvaḥḥidler olup (13) serāçe-i sīne-i pür sekīneleri żalām-ı şirk ve küfürden müberrā olduḳlarına (14) ẕāhib olmuşdur. Ve Kitab-ı Esrārü't-tenzīl'de insiyāḳ-ı kelām ile (15) peder-i ḥaẕret-i ḫalīl-i vālā-güher olan Āzer'iñ küfri manṣūṣ (16) oldığı müddeᶜāsına muḫālif olmaġile vārid olan eşkāli (17) bu vecihle defᶜe mutaṣaddī olmuşdur ki: Āzer Ḥaẕret-i İbrāhīm'iñ (18) vālidi olmayup lisān-ı ᶜArabda ᶜamme eb ıṭlāḳı müteᶜārif ü müstefīẕ (19) oldığı cihetden ᶜammi olmaġile eb ıṭlāḳ olmuş ola. Ve baᶜẕı (20) efāẕıl bu müddeᶜāyı işbāt ṣadedinde birḳaç vecihle iḥticāca (21) mutaṣaddī olmuşdur. Ez-cümle kitāb-ı kerīm-i ilāhīde, (22) الذی یراك حین تقوم و تقلّبك فی الساجدین, āyet-i kerīmesiniñ tefsīrinde (23) mervī olan vücūh-ı tefāsīrden bir vech-i vecīh oldur ki:

62b[184]

(1) ḫamīr-i māye-i ẕāt-ı pāk-i Muḥmmedī aṣlāb-ı ṭāhireden erḥām-ı ṭahireye (2) müntaḳil olup nūr-ı muḳaddes-i nebevī sācidden sācide yaᶜni (3) müslimden müslime vāṣıl olduġı murād ola. Ve āyet-i meẕkūre (4) taḳsīrinde vücūh-ı uḫrā rivāyet olunmış olduġı taḳdīrce (5) ḳavāᶜid-i tefsīriyyedendir ki, ol menḳūl olan vücūh beyninde (6) menāfāt olmadığı ṣūretde ol rivāyāt mürāᶜāt olunup (7) cümlesi üzre ḥaml vācib olur. Ve ābā-yı nezāhat-intimā-yı (8) Muḥammedīniñ **(H74b)** -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ẕeyl-i ᶜismetleri evḥāl-i küfr (9) ve işrākdan münezzeh ü pāk oldığına, (10) لم ازل انقل من اصلاب الطاهرین الی ارحام الطاهرات, ḥadīṯ-i şerīf delīl-i vāẓıḥdır (11) ki, cenāb-ı ḥaḳ ᶜazze şānuh kelām-ı kerīminde, (12) انما المشرکین نجسٌ، buyurmuşdur. Pes bu mecmūᶜdan mütelaḫḫıṣ oldur ki, ecdād-ı nebevīden (13) bir ferd dāmen-ālūde-i çerkāb-ı küfr ü şirk olmaya. **Meslek-i şāliş:** (14) Ḥadīṯ-i iḥyā ebeveyn-i mükerremeyne temessük ile işbāt-ı müddeᶜā-i muvāfaḳān-ı ihtimām (15) güzīn ve defᶜ-i daġdaġa-i sīne-ḫırāş-ı

[184] 62b [4] olduğı: H oldığı // [18] Ḥacūn'da: H Ḥacūn'a //

muḫālifīn ṭarīḳasını iḫtiyār ve (16) intihācdır. ᶜĀyişe-i Ṣıddīḳa -raẕiyallahu ᶜanhārivāyet ider ki: (17) Ḥaccü'l-vedāᶜda rasūlu'l-lāh -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellemcenābı ile (18) ᶜAḳabe-i Ḥacūn'da ictiyāzımız ḥālinde ol çāre-sāz-ı mübtelāyān-ı (19) dā-i ᶜuẕāl-i şüḳūh u nekāl cenābını gördüm ki, mirᵓāt-ı cemāl-i (20) ḫucestefālinde timṡāl-i ḥuzn u melāl hüveydā vü ẓāhir ve gülberk-i (21) ruḫsārı üzre şeb-nem-i sirişk rīzān u müteḳāṭır idi. Benim (22) daḫī bī-iḫtiyār gül-gūn-ı eşk-i ḫūn-ālūdum ser-pençe-i temālükden (23) ᶜinān-rübā-yı iḫtiyār oldı. "**Beyt:** ᶜİnānın çeşm-i giryān aldı

63a[185]

(1) dest-i iḫtiyārımdan. / Ṣavulsuñ baña seng-rāh olanlar (2) reh-güẕārımdan." Çünki benden ol ḥāli müşāhede buyurdılar. (3) "Yā Ḥumeyrā! İstemsekī." ḫiṭābı ile merhem-sāz-ı cerāḥat-i zaḫm-ı derūn-ı (4) maḥzūnum olduḳlarında cānib-i baᶜīre istinād itdim. Ve bir müddet (5) çeşmimden rūḥ-ı revān **(H75a)** gibi nihān olduḳlarından ṣoñra çünki (6) saᶜādet ile ᶜavdet buyurdılar, gül-zār-ı ruḫsārlarında āṡār-ı (7) bahār-ı sürūr ẓāhir ü nümūdār olmuş gördigimde ol ḥāli (8) istifsāra cesāret idüp "Bi-ebī-ente ve ümmī yā resūla'l-lāh! (9) Sebeb nedir ki, cemāl-i ḫuceste-fāliñde eşer-i ḥuẕn u melāl nümāyān (iken) (10) el-ān gülgūne-i sürūr ve inbisāṭ-ı hüveydādır." didigimde (11) buyurdılar ki: "Cenāb-ı ḥaẕret-i muḥyī-i ekremimden māderim ḥaḳḳında (12) istidᶜā-yı necāt itmişdim. Aña ifāẕa-i ḥayāt ḳılup (13) tārik-i ser-devlet-medārını pīrāye-zīb-i tāc-ı īmān olmaḳ müyesser (14) ḳıldı." deyü neşāṭ-baḫş-ı müstemiᶜīn oldılar. Vaḳtā ki ṣadef-i (15) yetīmetü'd-dehr-i ẕāt-ı muṣaffā-simāt-ı resūl-i vālā-ḳadr olan (16) Āmine ḫāk-i üftāde-i maṭmūre-i ḳabr olup ol şāhinşāh-ı (17) sidre-mekmen refāḳat-i Ümmü Eymen ile ḫāk-i pāk-i beled-i ḥarāma (18) nūr-efgen-i ḥuẕūr olıcaḳ ᶜAbdu'l-muṭṭalib hemān ki cemāl-i ḫuceste (19) fāl-i resūl-i ṣaḳaleyn müşāhedesiyle ḳarīrü'l-ᶜayn oldı, taᶜahhüd-i (20) ḫıẕmet-i kefāletin sermāye-i saᶜādet bildi. Ve niṭāḳ-ı tebcīl (21) ve iḫtirāmını ez-cān u dil miyān-bend-i taᶜahhüd ü iltizām ḳıldı. (22) Ve mürāᶜāt-ı merāsim-i iclāl ü tekrīm ile sāᵓir evlād ve aḥfādına (23) taḳdīm idüp nā-behengām ḥuẕūruna duḫūle muraḫḫaṣ olmaġı

63b[186]

(1) ol kürsī-nişīn-i ᶜizz ü ᶜalāya muḫtaṣṣ ḳılmışidi. Ve ol ḫān-sālār-ı (2) ẕiyāfetḫāne-i fayẕ-i ᶜām ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavāt ve's-selām cenābı ḥāẕır (3) olmadıḳça

[185] 63a [9] iken: N'de yok // [12] istidᶜā-yı: H istidᶜā-i // [16] şāhinşāh-ı: H şehinşāh-ı // [19] müşāhedesiyle: H müşāhedesi ile //
[186] 63b [3] olunmaz idi: H olunmazdı // [12] olıcaḳ: H olıçaḳ // [21] olmaya: H'de yok //

basṭ-ı sofra-i ṭaᶜāma mübāderet ü iḳdām olunmaz idi. (4) Maḥāmili **(H75b)** raḥimehu'l-lāh İbn-i ᶜAbbās ḥaẕretinden ol daḫī pederi (5) ᶜAbbāsdan raẕiya'l-lāhu ᶜanhumā bu vecihle basṭ-ı besāṭ-ı rivāyet (6) ider ki: Dāᵓimā Ḥicr'de ve bir rivāyetde sāye-i beyt-i mükerremde (7) ᶜAbdu'l-muṭṭalib içün dāᵓimā bir firāş u yüsr müheyyā vü āmāde (8) ḳılup aña kendüden ġayrı bir ferd pā-nihāde olmaz idi. (9) İttifāḳā bir vaḳitde ol sulṭān-ı sidre-ṭırāz-ı müstevceb (10) ü'l-iᶜcāz firāş-ı maᶜhūda cülūs ile müşerref-sāz olduḳda (11) bir şaḫṣ-ı nā-ḳadrdān anı menᶜe mutaṣaddī olmaḳ ṣadedinde (12) olıcaḳ, muḳteẕā-yı ᶜuluvv-i himmet-i peyġamberāna bāᶜiṣ-i girye-i ġayret (13) oldığı çünki ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ mesmūᶜı olup sebeb-i girye (14) maᶜlūmı oldı. Ol şaḫṣı veche-i ḫiṭāb ve hedef-i sihām-ı (15) tevbīḫ ü ᶜitāb idüp "Mebādā kimse benim püser-i bi-esr-i berāberimiñ (16) bu mesned-gāhda cilvesine māniᶜ ü dāfiᶜ olmasun ki, (17) anıñ şeref-i nefs-i refīᶜü'ş-şānı kendiniñ muḥāṭ-ı dāᵓir-i ᶜilm ü (18) idrāki oldığından iḳtiẕā itmişdir. Benim ricā ve ümmīdim (19) oldur ki, anıñ ḥāl ve şānı refte refte medāric-i sellem-pāye-i (20) ᶜizz ü rifᶜatden bir dereceye resīde ola ki, ᶜArabdan bir şaḫṣ-ı (21) celīlü'l-miḳdār anıñla hem-terāzū-yı ḳadr u iᶜtibār olmaya." didigi cümleniñ (22) bāliġ-i sāmiᶜa-i iḥsās ve idrāki olmuşidi. **Tenbīh-i siyānet-i** (23) **resūl-i ekrem:** Baᶜẓı müᵓellefāt-ı mevṣūḳada tanṣīṣ olundığı

64a[187]

(1) üzre benī Müdellic ki, fenn-i iᶜyāfede mahāret ile maᶜrūflardır, (2) ve anlardan baᶜẓı ricāl ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ ḥuẕūrına gelüp (3) didiler ki: "İşbu şemᶜ-i cemᶜ-i **(H76a)** ḫān-vāde-i ḫalīl olan ferzend-i (4) saᶜādet-mend nebīliği muḥāfaẓada gerekdir ki, ṣarf-ı cell-i himmet (5) ve beẕl-i aḳsiyyü'l-ġāyāt-ı ihtimām ve ḳudret idesin ki, ḥālā maḳām-ı (6) İbrāhīm'de mevcūd u maḥfūẓ olan naḳş-ı ḳadem ki, ol peyġamber-i (7) celīlü'ş-şānıñ yaᶜni cenāb-ı ḫalīlü'r-raḥmānıñ beyt-i mükerrem-i (8) bāhirü'l-bürhānı bināya iştiġāli āvānında zīr-pāyı şeref-i intimāsına (9) nihāde olup naḳş-ı ḳademi mürtesim olmaġile faṣṣ-ı nigīn-i ḳadr (10) ü iᶜtibār olan seng-pāredir, fe-li-hāẕā aña bu ḥafīd-i saᶜādet (11) nüvīdiñ olan ṭıfl-ı saᶜīdiñ ḳademinden eşbeh ḳadem (12) meşhūdumuz olmamışdır." deyü muḳteẕā-yı fenleri üzre (13) ol ḳāfile-sālār-ı enbiyā vü rüsül cenābınıñ sülāle-i Ḥaẕret-i (14) İsmāᶜīl'den żuhūrı sāmiᶜa-res-i cihāniyān olan resūl-i (15) celīlü'ş-şān idigin ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e müjde-resān olduḳlarında (16) ᶜAbdu'l-muṭṭalib Ebū Ṭālib ṭarafına tevcīh-i naẓar-ı iltifāt idüp (17) "Ey Ebī Ṭālib! Birāder-zāde-i mükerremiñ ḫuṣūṣında bunlardan (18) ṣudūr iden kelām mesmūᶜuñ oldı mı?" deyü Ebū Ṭālib'i anlarıñ (19) maᵓāl-i kelāmından āgāh ey-

---

[187] 64a [9] ḳadr u iᶜtibār: H ḳadr-i iᶜtibār // [14] ihāniyān: H cihān-tāb // [9] ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e: H'de yok // [22] etmek: H itmek //

ledi. Ebū Ṭālib daḫī ol vaḳitden (20) ṣoñra ol merdüm-i çeşm-i āferīniş cenābını muḥāfażada kemer-beste-i (21) ihtimām olmuşidi. Ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib Ümmü Eymen'i daḫī ol ḫuṣūṣdan (22) āgāh etmek ḳaṣdı ile "Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i (23) riyāẕ-ı ᶜadn-i ᶜadnānı dest-bürd-i ᶜavāṣıf-ı mekr-i aᶜdādan muḥāfaża

64b[188]

(1) ve ṣıyānetde şebān-rūz-ı tayaḳḳuż u intibāh üzre olasın ki (2) ḳāṭıbe-i ehl-i kitāb anıñ peyġamber-i mebᶜūṯ olduġunda müttefiḳu' (3) l-kelāmlardır." deyü muḥāfażada taḥrīẓ **(H76b)** itmişidi. Ve (4) ittifāḳa bir günde ki, ᶜAbdu'l-muṭṭalib Ḥicr'de ārām üzre iken (5) üsḳuf-ı necrān anıñ ḥuẕūrunda zānū-zede-i ḫiẕmet-i muḥādeşe (6) ve mücmere-gerdān-ı muḫāṭaba ve muṭāraḥa olup eşnā-i mükālemede (7) ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e iᶜlām ḳaṣdı ile didi ki; "Ey baḳiyyetü' (8) l-eslāf-ı (eştāf-ı) sülāle-i ᶜAbd-ı Menāf! Yaᶜni muntaẓır olan resūl-i (9) ẕī-şān-ı āḫirü'z-zamānıñ mevlūdi maᶜlūmuñ olsun ki, kütüb-i (10) ilāhīde manżūrumuz olmaġile meczūmumuz olmuşdur ki, sülāle-i (11) Ḫalīl ve ẕürriyet-i İsmāᶜīl'den bu belde-i mübārekede vuḳūᶜ (12) bulup ṣıfāt-ı sütūde ve evṣāf-ı memdūḥa ile muttaṣıf (13) u mevṣūf ola." deyü ḥilye-i şerīfe-i Muḥammediyyeyi taᶜdād eyledi. (14) Ve ol maḥalde ol mecmaᶜ-ı meḥāsin-i şīm -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- (15) daᶜvet olunup şeref-baḫşā-yı ḥuẕūr-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib olduḳda (16) evvelā çeşmān-ı lāhūt-ı siyerine, ve ṣāniyen żuhr-ı mübārekine idāre-i (17) ḳadāḥ-ı naẓar-ı diḳḳat ve ḳademīn-i ᶜarş-ı peymāsına rū-māl-i bāṣıra-i (18) baṣīret idicek "Bī-şāyibe-i rīb ü iştibāh ol resūl-i (19) muḫterem bu ṭıfl-ı sütūde-şīmdir." deyü ḳaṭᶜ u cezm ve ᶜarḳ-ı (20) şübhe ve tereddüdi ḥasm eyledikde, ᶜAbdu'l-muṭṭalib "hāẕā ebnī" deyü (21) çünki ol dürr-i girān-ḳadr-i necābet-güheriñ samṭu'l-lāl-i silsile-i (22) nesebine münḫarıṭ olduġun beyān ṣadedinde oldı. Üsḳuf (23) müte-reddid olup "Maẕbūṭumuz olan anıñ ṣıġar-ı sinni ḥālinde

65a[189]

(1) ebeveyni dār-ı āḫirete intiḳāl itmiş olmaḳdır." diyicek ᶜAbdu'l-muṭṭalib (2) "Aḥfādımdan yaᶜni evlād-ı evlādımdan olup kendi (3) celle-güzīn-i peyġūle-i raḥm-i māder iken pederi ḫayr-bād-ı meclis-i fānī (4) ḳılmışdır." didikde **(H77a)** üsḳuf "Ṣadaḳte yā ᶜAbdu'l-muṭṭalib!" deyü refᶜ-i (5) setīre-i iştibāh itmekle ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i ol sırr-ı serbesteden (6) āgāh itmişidi. **Tebşīr-i seyf-i ẕi'l-yezen**

---

[188] 64b [2] olduġunda: H oldıġında // [3] kelāmlardır: H kelāmdır // muḥāfazada: H muḥāfazaya // [8] eştāf-ı: N'de yok // [22] nesebine: H ensebine // olduġun: H oldıġın //

[189] 65a [4] ḳılmışdır: H ḳılmışdı // [9] Ḥamīrde: H Ḥamīrden // [10] ṭarīḳ ile: H ṭarīḳle //

ez biᶜşet-i resūl: (7) Bu ḫaber-i ṣıḥḥat-medār daḫī Beyhaḳī ve Ebū Naᶜīm rivāyeti ile vāṣıl-ı (8) rütbe-i iştihār olan aḫbārdandır ki: Ḳalem-rev-i ḫaṭṭa-i Yemen (9) müddet-i medīd zīr-i ḥükūmet-i ḳabīle-i Ḥamīrde iken evbāş-ı ḥabeşe (10) aña dırāz-dest-i teṭāvül olup bir ṭarīḳ ile pençe-i taṣarruf-ı (11) Ḥamīrden intizāᶜ ḳılmışlar idi. Ve ṭoḳsan sene bi'l-istimrār (12) anlarıñ taḥt-ı ḥukūmetinde istiḳrārdan ṣoñra ṭulūᶜ-ı āfitāb-ı (13) cihān-tāb-ı sedre-cenāb-ı nebevīden iki sene mürūr itdigi (14) eşnāda Seyf bin Ẕi'l-yezen Ḥamīr'i tekrār ol mülk-i (15) ṣaᶜbü'l-menāli ḥavza-i memālik-i mevrūşeye idḫāl itdikde (16) eṭrāfdan vüfūd-ı ᶜarab ᶜalā mā hüve'l-maᶜhūd ᶜatebe-i devlet-medārını (17) veche-i ityān u vürūd idüp rüᵓesā-yı ᶜArabdan ᶜAbdu'l-muṭṭalib (18) ve Ümeyye bin ᶜAbd-ı şems ve ᶜAbdu'llāh bin Cüdᶜān Esed bin ᶜAbd-ı ᶜUzzā (19) ve Veheb bin ᶜAbd-ı Menāf ve Ḳuṣay bin ᶜAbdu'd-dār ve baḳiyye-i meşāhir-i (20) ᶜArab edā-yı tehniyet içün ol cānibe feres-rān-ı ᶜazīmet olmuşlar (21) idi. Ṭayy-ı merāḥil ile çünki ḫaṭṭa-i Ṣanᶜā'ya vāṣıl ve (22) müstaḳarr-ı salṭanatı olan ḳaṣr-ı Ġamdān'a dāḫil oldılar. Melik-i (23) Yemen'iñ yemīn ve yesārında mülūk-ı ḥamīr çep ü rāst mevẓūᶜ

65b[190]

(1) olan zerrīn kürsīler üzre murabbaᶜ-nişīn-i istiḳrār olmuş. Ve (2) melik-i muẕavvaᶜun bi'l-miskü'l-ezfer-i dīhīm-i pādişāhī ber-ser ve ḫilᶜat-i (3) müzerkeş-ṭırāz-ı salṭanat-ı der-ber ḥayret-efzā-yı naẍẍār-ı keyān **(H77b)** olur. (4) Bir vaẕᶜ-ı ḫasr-vāne ile ḳarār itmiş müşāhede ḳıldılar ki, miṣli (5) eslāf-ı eẕvā-ı ḥaşmet-ittiṣāfda meşhūd-ı temāşāᵓiyān-ı ᶜibret (6) bīn olmamışdır. Ve Ġumidān ol ḳaṣr-ı bedīᶜü'ṭ-ṭarḥdır ki, (7) Āmine bin Ebi'ṣ-ṣalṭ-ı Ṣaḳifī anıñ vaṣfında bu ṣüret ile (8) vaẕᶜ-ı esās-ı belāġat itmişdir. **ᶜArabiyye** (9) اشرب هنيأً عليك التّاج مرتفعا، فى رأس غمدان دار اسبالا، تلك المكارم لا ثعبان من (10) امنك محلا لا، اشرب هنيأً فقد سالت نعامتهم، واسبل اليوم فى برديك (11) لبن، شيبا بمإ فعاد ابعد ابو الا، (12) el-ḥāletü hāẕihi ᶜAbdu'l-muṭṭalib ve rüfeḳāsı olan (13) eşrāf-ı ᶜArab içün daḫī mufaẕẕaẕ ve müẕehheb ṣandīler (14) vaẕᶜ olunup cümlesi ruḫṣat-yāb-ı cülūs u ḳarār (15) olduḳlarında ᶜAbdu'l-muṭṭalib pīş-gāh-ı mülk-i Yemen'de īstāde-i (16) istiḳrār olup tekellüm içün ruḫṣat-cūy-ı istīẕān olduḳda (17) **ᶜArabiyye** انكنت ممّن تكلّم بين يدى الملوك فقد اذنّا لك، (18) deyü ṭaraf-ı melikden erzānī-i tevcīh-i ḫiṭāb olup tekellüme (19) ruḫṣat-yāb olıcaḳ bir ḫuṭbe-i belīġe inşā eyleyüp intiżām-ı (20) kelām-ı bedīᶜu'l-insicāmı mülki iᶜcāb itmekle من انت ايها المتكلم (21) deyü ism ü resminden suᵓāl ü istiḫbār olunduḳda (22) "Enā ᶜAbdu'l-muṭṭalib bin Hāşim" deyü çünki cevāba mübāderet (23) eyledi, māder-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib Ḫazreciyye olup ve Ḫazreciyye, ḳabāᵓil-i

66a[191]

---

[190] 65b [9] ṣandīler: H ṣandelīler // [19] olıcaḳ: H olıçaḳ // [20] itmekle: H itmek ile //

(1) Yemen'den olmaġile beynlerinde iştibāk-ı neseb ile ḳarābet taḥaḳḳuḳuna (2) işāret eyledi. Ve Ḳureyşīleri sāʾir ḥuẕẕār-ı vāfidine taḳdīm ile (3) mümtāz ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i baḳiyye-i eşrāf-ı ḳavme tercīh ile ser-efrāz (4) idüp **(H78a)** bir menzil-i bī-maᶜādilde iskān eyledi. Ve ikrām-ı ẕayf (5) ve mihmān-dārī merāsimini mürāᶜāt ḫuṣūṣunda bir daḳīḳa fürū (6) güẕāşte-i tesvīf ve ihmāl ḳılmadı. Ve bir şehr-i kāmil ol menzilde (7) ārāmīde olup ol müddetde ne meʾẕūn-ı ḳufūl u ınṣırāf (8) ve ne duḫūl-i meclise ruḫṣat-yāb-ı müsāᶜade vü isᶜāf oldı. (9) Ve bir āy güẕerān olduḳda bir gice ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i ḫuẕūruna daᶜvet (10) eyledi. Ve meclisi taḫliye ḳılup "Ey ᶜAbdu'l-muṭṭalib, ṣudūru'l-aḥrār (11) ḳubūru'l-esrār maẕmūnı üzre, senüñ ibrīz-i fıṭrat-ı iksīr-i (12) ḫāṣıyetiñ bi'd-defeᶜāt güdāḫte-i āteş-dān-ı imtiḥān ḳılmaġile (13) ḳatımda şāyeste-i tamġā-yı ḳabūl oldıġı maᶜlūmum olmaġile ile'l-ān (14) derūn-ı iştiyāḳ-ı meşhūnumda mestūr ve meknūn bir sırr-ı ser-besteden (15) seni āgāh itmek maḳṣūdumdur ki bu vaḳte dek tāmūr-ı ḳalbimde (16) ser-be-mühr ketm ü iḫfā olup senden ġayri bir ferdi aña ıṭṭılāᶜ (17) ile iẕāᶜa ve ifşā pīrāmen-gerd-i ḫāṭır-ı tereddüd ve āzmā olmamışdır. (18) Ve senden maṭlūbum oldur ki, ol nev-ᶜurūs-ı ḥacle-zīb-i (19) ḫāṭır-firībden vechen mine'l-vucūh keşf-i niḳāb-ı iḥticāb eylemeyesin." (20) deyü ketm ü iḫfā ile tavṣiye-fermā olduḳdan ṣoñra bu vecihle (21) mutaṣaddī-i izhār-ı māfi'ẕ-ẕamīr olup didi ki, "Ey ᶜAbdu'l-muṭṭalib! (22) Muṭāvī-i kitāb-ı meknūn ve ṣaḥāʾif-i ᶜilm-i maḥzūndan müstefād ve (23) maᶜlūmum olmaġile müteyaḳḳin ve meczūmum olup ṣaḥīfe-i ḳalbimde

66b[192]

(1) mersūm olmuşdur. Āgāh olasın ki ḥālā bir emr-i celīlü'ş-şān-ı (2) bāhirü'l-bürhān müşerref-i żuhūr ve ityāndır ki ᶜāmme-i cihāniyāna (3) feyẕ-resān ve kāffeten seniñ rehtiñe ve ḫāṣṣeten saña bāᶜiṣ-i **(H78b)** ᶜuluvv-i (4) şān olup ḥāʾiz-i şeref-i ḥayāt ve fāʾiz-i faẕīlet-i vefāt ola." (5) deyü müjde-resān olıcaḳ, ᶜAbdu'l-muṭṭalib daḫī inbiᶜāṣ-ı şevḳ (6) ve neşāṭla mefhūm-ı müddeᶜāyı istīẓāḥ ve tekrīr-i istiżāḳ ile (7) ilḥāḥ idicek, melik-i Yemen daḫī derece derece irtiḳā-i sellem-pāye-i (8) ifṣāḥile mertebe mertebe merām-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i tenvīr ü īẓāḥ eyledi. (9) Ve refte refte güft ü şinūdları incirār-ı kelām ile ol dereceye (10) resīde oldı ki, "Ey ᶜAbdu'l-muṭṭalib! Ol necm-i vaḳḳād-ı muḳaddes (11) nihādıñ nezdīkī-i ṭulūᶜı ve mīlādıdır ki, ismi Muḥammed ola. (12) Ve ᶜunfuvān-ı ṭufūliyyetinde ebeveyni mütecerriᶜ-i keʾs-i ḥimām olmaġile ceddi (13) ve ᶜammi anıñ

---

[191] 66a [3] tercīh ile: H tercīhle // [19] iḥticāb: H ictiḥāb // eylemeyesin: H itmeyesin //
[192] 66b [3] rehtiñe: H reḫtiñe // [8] ifsāḥile: H ifsāḥla // [13] ġulām-ı: H'de yok // [19] idicek: H idiçek //

müteᶜahhid-i ḫiẕmet-i kefāleti olalar. Ve ol ġulām-ı hümāmıñ (14) ḳavli ve nuṭḳı ḳavl-i faṣl ve ḥükmi resīde-i ḥāḳ-i vasaṭ-ı ᶜadl ola. (15) Ve emr-i bi'l-maᶜrūf ve nehy-i ᶜani'l-münker ola." deyü taᶜdād-ı evṣāf-ı (16) nebevī ve serd-i meḥāsin-i aḫlāḳ-ı muṣṭafavī ṣadedinde nihāyet-i (17) kelāmī aña müntehī oldı ki, والبيت ذى الحجب انّك جدّه (18) عبدالمطّلب بغير كذب, didikde ᶜAbdu'l-muṭṭalib bī-iḫtiyār zemīn-i (19) niyāza vaẕᶜ-ı cebhe-i sücūd idicek İbn-i Ẕī-Yezen "Ey ᶜAbdu'l-muṭṭalib! (20) Meşām-ı iştiyāḳıñ būy-ı āşinā-yı pīrāhen-i Yūsuf-ı maḳṣūd oldı." gibi (21) didikde, ᶜAbdu'l-muṭṭalib "Neᶜam eyyuhe'l-melik! Pīş-i ezīn benim ᶜAbdu'l-lāh (22) nām bir püser-i necābet-aḫterim olup maḥbūb-terīn-i evlādım idi. (23) Ve anıñ Āmine bint-i Veheb bin ᶜAbd-ı menāf bin Zühre nām zevce-i

67a[193]

(1) zühre-cibīn-i ᶜiffet-i rehīninden, taᶜdād olunan evṣāf-ı sütūde (2) ile mevṣūf bir ḫalefü'ṣ-ṣıdḳ-ı memdūḥu'ş-şeymā żuhūr idüp (3) Muḥammed tesmiye itmişidim. Ve'l-ḥāletü hāẕihi anıñ **(H79a)** peder ve māderi (4) ᶜuḳbāya irtiḥāl itmek ile el-ān bu faḳīr ve aᶜmāmından Ebū Ṭālib (5) nām püserim anıñ kemer-beste-i ḫiẕmet-i kefāleti olmuşuzdur." didikde (6) melik-i Yemen "Ey ᶜAbdu'l-muṭṭalib! Maᶜlūmuñ ola ki, ḥaḳīḳat-i ḥāle (7) muṭābıḳ minvāl-i maḳāldir. Fe-li-hāẕā muḳteẕā-yı iḫtiyāṭ ve ḥazm (8) oldur ki; ol ḥafīd-i saᶜādet-nüvīdiñi muḥāfaża ve ṣıyānetde (9) beẕl-i ḳudret idesin ki, naṣārā vü yehūd anıñ ḫuṣūṣunda (10) derkemīn-i ḳaṣd-ı ıẕrār ve iḫtiyāldir. Ve seniñ ile beynimizde cereyān (11) iden kelāmı hem-rāhıñ olan hem-ḳabīleleriñden daḫī ketm ü iḫfā (12) idesin. Zīrā ol şeref-baḫşā-yı ecdād u ābā cenābı seniñ (13) silsile-i nesebiñden serberāverde-i żuhūr olıcaḳ be-her-ḥāl saña (14) belki cümle ḫandānıña bāᶜiş-i taḥaḳḳuḳ-ı riyāset ve sermāye-i ᶜizz (15) ü saᶜādet olmaḳ muḳarrer olup hübūb-ı ṣarṣar-ı tebāġuẕ ve (16) teḥāsüd eşāre-i ġubār-ı ᶜadāvet ḳılup ḳaṣd-ı ıẕrār ile naṣb-ı (17) ḥayāᵓil ve der-kemīn-i raṣad-sāzī-i ᶜavāᵓil olalar. Ve eger benim içün (18) bāzū-yı ᶜömr ve sāᶜid-i emānī kūtāh ve nā-müsāᶜid olmayup ᶜaṣr-ı (19) biᶜşetine nā-resā olmaḳ mülāḥażası dāmen-gīr olmasa bī-tevaḳḳuf (20) bu ḫıṭṭadan naḳl-i aḥmāl taᶜalluḳ idüp ḫāk-i pāk-i yüṣr-i bī (21) ḳarār-gāh iḫtiyār itmek emr-i muḳarrer idi. Zīrā kitāb-ı nāṭıḳ ve (22) ᶜilm-i sābıḳdan maẕbūṭumdur ki, ḫıṭṭa-i mübāreke-i Yeṣrib ol mühr-i (23) sipihr-i saᶜādetiñ maṭlaᶜ-ı istihkām-ı emri ve burc-ı iᶜtilā ve ḳadri

67b[194]

---

[193] 67a [7] maḳāldir: H maḳālimdir // [19] nā-resā: H pā-resā //

[194] 67b [17] gāh u bī-ġāh: H gāh pī-gāh // [20] şeref: N'de yok // [20] kendiden: H kendüden // [23] etkiklerinde: H itdiklerinde //

(1) olacaḳdır. Ve ẕāt-ı kerīmü'ş-şānına ḥāşā īrāṣ-ı ekdār u (2) āfāt olmaḳ tevehhümi mānic ü cāyıḳ olmasa ḥālā bu mevsim-i **(H79b)** evvel (3) bahār-ı sinn ü sāli ve cunfuvān-ı āvān-ı ṭufūliyyeti ve ḳatında culuvv-i şānını (4) iclān itmek ḳaṣdı ile debdebe-i kūs-i işācati resānende-i (5) ṭās-ı felekü'l-eflāk olmaḳ emr-i muḳarrer idi." deyüp, bacde (6) ẕālik ol vaḳitde cAbdu'l-muṭṭalib ile macan-i muteraḳḳib-i iẕn olan cemācati (7) ḥuẓūruna dacvet eyledi. Ve her birine onar nefer ġulām-ı esved (8) ve onar nefer cāriye-i sevdā ve bürūd-ı yemānīden ikişer ḳat ḥulle-i (9) fāḫire ve beşer raṭl zer-i ḫāliṣ ve onar raṭl sīm-i ḫām ve yüzer (10) reʾs şütür-i gūh-peyker icṭā ḳılup cAbdu'l-muṭṭalib'e caşere-i aẕcāfını (11) ihdā ile ikrām eyledi. Ve cAbdu'l-muṭṭalib'den niyāz-mend oldı ki, (12) ol vaḳitden bir sene mürūr itdikde ol ḫurşīd-i burc-ı sacātiñe (13) daḳāyiḳ-ı umūr ve aḥvālini muḥtevī nāme taḥrīri ile aña ifāde (14) vü iclām eyleye, velākin bi-emri'l-lāh subḥaneh bir sene güẕerānından (15) muḳaddem kendiniñ kevkeb-i ḥayātı resīde-i cuḳde-i küsūf-ı memāt (16) olmaġile necm-i cömri ġārib olup ve caraṣa-i zinde-gānından ġāʾib (17) oldı. Ve cAbdu'l-muṭṭalib gāh u bī-gāh meḥādiṣe vü meḫāṭibe eṣnāsında (18) "Baña ġıbṭa idenler melik-i Yemen'iñ tevfīr-i caṭāsına reşk itmesün. (19) Belki reşkīn-sāz olmaġa sezā olan baña ve acḳābıma bācişi-i ḫulūd-ı (20) ẕikr, belki sermāye-i (şeref) faḫr ve reʾsü'l-māl-i irtifācı-ı ḳadr olacaḳ (21) ḫuṣūṣdur." deyü zemzeme-sāz-ı mübāhāt u ihtizāz olurdı. (22) Ve ol ḥālde kendiden ol ḫuṣūṣuñ ḥaḳīḳatinden suʾāl (23) ve istifsār etdiklerinde "Bacde zamān maclūmuñuz olur." deyü kendüyi

68a[195]

(1) nihānı tebşīr **(H80a)** itdigi emr-i ḫaṭīre işāret idüp ifṣāḥ-ı kelām (2) ve īẓāḥ-ı merām itmezdi. Ve bu ḫaber-i ṣıḥḥat-eşer daḫī müttefeḳun caleyh (3) cumhūr-ı ehl-i siyer olan aḫbār-ı ṣıḥḥat-medārdan olup Maḥreme bin (4) Nevfel, Zührī Ümmü Raḳīḳa bint-i Ebī Ṣayfī bin Hişām bin cAbd-ı Menāf'dan (5) rivāyet ider ki: Bir vaḳitde bi-emri'l-lāh subḥāneh Ḳureyş içün ḳaḥṭ (6) u ġalā vāḳıc birḳaç sene mütemādī ve mütetābic olmuşidi. Ol (7) eṣnāda rüʾyāda Hātıf'dan bir mehīb ṣadā mesmūcum oldı (8) ki: "Ey macşer-i Ḳureyş! El-ān size lāzımdır ki, bu beliyye-i ṭāḳat (9) güdāzıñ indifācı içün dergāh-ı feyyāḍ-ı çāre-sāza dest-i (10) berdāşte-i niyāz olasız. Yacni defc-i daġdaġa-i ḳaḥṭ u ġalā ve celb-i (11) menāficı-i ḫıṣb u reḫā içün bu veche üzre refc-i kef-i ducā (12) idesiz. Evvelā ṣamīm-i Ḳureyşden bir şaḫṣ-ı refīcu'l-maḥalli ki, (13) dırāz-ḳāmet ve maṭbūc-ı ḫilḳat olup cażīm ü cesīm ü sefīd-gūn (14) ve evṭafu'l-ehdāb ve sehlü'l-ḫaddīn ve işmü'l-

[195] 68a [14] ola: N'de yok // [15] cemmü'l-müʾeşşir: H cismü'l-müʾeşşir // [17] evṣāf ile: H evṣāfla // [21] eṭyābdan: H eṭāyibden //

ᶜarnīn (ola) ve cāmiᶜu'l-mefāḫir (15) ve cemmü'l-müᵒeşşir olup anıñla mübāhī ve müfāḫir olmaya. Belki anı (16) kātim ve sātir ola. Ve kendüye maḫṣūṣ baᶜẕı sünen ve ḫıṣāla (17) mühtedī olmuş ola. Ve'l-ḥāṣıl, bu ẕikr olunan meḥāsin ü evṣāf (18) ile müteḥallī olan ẕāt-ı büzürg-vār, evlād u aḥfādını cemᶜ eyleyüp (19) ve ġayri baṭn u raḥṭ ricālinden daḫī her bir baṭından bir şaḫıṣ (20) istiṣḥāb olunup aña muntażam ola. Ve bu cemāᶜat evvelā bir mā-i (21) ṭāhir ile teṭahhur ve eṭyābdan bir ṭayb ile teṭayyub eyleyeler. Pes (22) ez-ān rükni istilām ve beyt-i mükerremi yedi şavṭ ṭavāf eyleyüp (23) duᶜā-yı ebrār gibi cebel-i **(H80b)** Ebī Ḳubeys ferāzına ṣāᶜid olalar. Ve ol

68b[196]

(1) kimesne cānib-i perverdigāra niyāz-mend olup istisḳā (2) içün duᶜāya mübāderet itdikde baḳiyye-i ḥuẕẕār mutaṣaddī-i (3) teᵒmīn olalar. Dil-ḫāhıñız üzre ḳaṭre-bārī-i suḥub-ı midrār (4) ve nüzūl-ı ġayūṯ-ı emṭār ile kām-kār olasız." deyü Hātıf'dan (5) bu ṣadā mesmūᶜum olduḳda bī-dār olıcaḳ muṣādif oldığım (6) bī-gāne ve āşināya bu mübeşşire-i meserret-resānı naḳl u iᶜlām (7) itdim. Ol ḥavālīde mevcūd olan cemāᶜatden her kim ki (8) benden bu rüᵒyāyı istimāᶜ iderdi, bī-tevaḳḳuf ve tereddüd "Bi ḥaḳḳ-i (9) hāẕe'l-beyt bu taᶜdād itdigiñ evṣāf ile muttaṣıf olan (10) kimse Şeybetü'l-ḥamd'iñ ġayri degüldür." deyü taᶜyīn ü cezm (11) iderdi. Ve bu vecih üzre cümle müttefiḳu'l-kelām olup (12) pīş-gāh-ı ᶜAbdu'l-muṭṭalib'e müteveccih oldılar. Ve vāḳıᶜa-i meẕkūreyi (13) ᶜalā vuḳuᶜih bī-kem ü kāset maᶜrūẕ ḳıldıḳlarında cümle evlād (14) ve aḥfādını cemᶜ ü istiṣḥāb eyledi. Ve ol seḥāb-ı feyẕ-bār-ı (15) risāleti ki, ol vaḳitde henüz hiffet-i sāle idi, berdūş (16) ḳılup rüᵒyāda taᶜlīm olundığı vecih üzre mürāᶜat-ı (17) şerāyiṭ-i meẕkūre ile baᶜde'ṭ-ṭavāf Ebū Ḳubeys'e müteveccih oldılar. (18) Edā-i mehāmm-ı ḫiẕmet-i duᶜāya mübāşeret eyledi. Rāvī-i ḥikāyet (19) bu vecihle irvā-i leb-teşnegān-ı naḳl u rivāyet ider ki, hengām-ı (20) itmām-ı duᶜā resīde olup dest-i niyāzı sūde-i vech-i (21) ẕırāᶜat ḳılmazdan muḳaddem vücūh-ı evdiye ve ḥıyāẕı mīzāb-ı seḥābdan (22) nāzil olan süyūl u emṭār bir vefḳ-i dil-ḫāh-ı sīr-āb-sāz (23) oldı**.**

Sene-i şāmine ez mevlid-i sulṭān-ı rüsül (H81a) ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ

69a[197]

(1) ufūl-i kevkeb-i ḥayātı bu sene vefiyyātından olup taᶜyīn-i müddet-i (2) ᶜömründe aḳvāl-i ᶜadīde vürūd itmişdir. Süheylī, Ravẕ-ı enf'de (3) tanṣīṣ itdigi üzre

---

[196] 68b [1] kimesne: H kimse // [16] olundığı: H oldığı // [21] ḥıyāẕı: H ᶜıyāẕı //

[197] 69a [4] āḫirde: H uḫrāda // [6] seksen: H seksān // merdüm: H herdem // [7] ḫafā: H cefā // nā-bīnā: H nā-peydā // [12] ser-efrāz: H ser-firāz // [15] zübeyr: H zühr //

müddet-i ᶜömri yüz yigirmi sene, ve İbn-i (4) Cebīr ḳavli üzre ṭoḳsān beş sene, ve rivāyet-i āḫirde yüz (5) on yıl, ve bir ḳavilde daḫī yüz ḳırḳ sene olup bir rivāyetde (6) seksen sene olmaḳ menḳūldür. Ve mevtinden muḳaddem merdüm-i çeşm-i (7) cihān-bīni zīr-i perde-i ᶜamāde-i ḫacle-nişīn-i ḫafā olmaġile nā-bīnā (8) olmuşdur. Ve Mekke'de vefāt itmekle Ḥacūn'da medfūn oldığı (9) İbn-i ᶜAsākir ḳavli ile resīde-i rütbe-i taḥaḳḳuḳdur. Ve ᶜAbdu'l-muṭṭalib (10) maṭmūre-nişīn-i ḫāk-i fenā olduḳdan ṣoñra Ebū Ṭālib, şeref-i (11) ḳarīn-i ḫizmet-i kefālet-i nebevī olmaġile iḫrāz-ı ḳaṣabu's-sabḳ-ı imtiyāz (12) idüp iḫvānı beyninde serefrāz olmuşdur. Ve baᶜżı ehl-i siyer (13) naḳli üzre ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ ḥayātı ḥālinde daḫī Ebū Ṭālib (14) ḥaṣṣa-mend-i şeref-i kefālet olmaġile pür-ihtizāz olmaḳ menḳūldür. (15) Ve aᶜmām-ı nebevīden Zübeyr bin ᶜAbdu'l-muṭṭalib ᶜamm-i şefīḳ-i nebevī olup (16) vālid-i resūl-i mükerrem olan ᶜAbdu'l-lāh ile bir ümden tevellüd itmiş (17) olup, māderleri Fāṭıma bint-i ᶜAmru iken Ebū Ṭālib iḫrāz-ı (18) şeref-i kefālet ile kūy-rübā-yı sebḳat olmaġa sebeb-i ṣūrī; (19) baᶜżı rüvāt ḳavli üzre ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ ḥīn-i iḫtiżārda (20) vaṣiyyeti olup baᶜżı āḫir rivāyeti üzre ᶜAbdu'l-muṭṭalib'den (21) ṣoñra Ebū Ṭālib ile Zübeyr'iñ nizāᶜı iḳtirāᶜa müᵓeddī olup (22) ḳurᶜa-i ferḫunde-fāli Ebū Ṭālib'e müsāᶜade-nümā olmaġile taᶜayyün (23) bulmuşdur. BaᶜżI ehl-i siyer taḥḳīḳi üzre Ebū Ṭālib'iñ keşret-i

69b[198]

(1) muvāneseti ve fart-ı **(H81b)** şefḳati cihetinden iḫtiyār-ı ḥaẓret-i nebevī (ile müteḥaḳḳiḳ) olmuşdur. (2) Rivāyet olunmuşdur ki cenāb-ı ᶜālī ḥaẓret-i risālete Ebū Ṭālib'iñ (3) rābıṭā-i ülfet ve muḥabbeti evlādlarına bi'ṭ-ṭabiᶜ müteḥaḳḳiḳ olan (4) meveddetinden evfer olmadan nāşī her ne maḥalde ki, ol mesned (5) pīrā-yı serīr-i saᶜādet ġunūde-i gülpüster-i ḫāb-ı rāḥat ola, (6) ol daḫī elbette (anda) pehlüvanhāde-i firāş-ı ḥırāset olup ve kendi (7) her ne vaḳit bir cānibe teveccüh ve ᶜazīmet itse ol reh-nümā-yı cādde-i (8) hidāyeti istiṣḥāb idüp hemᶜinān-rāh-ı mürāfaḳat ḳılmaḳ emr-i (9) muḳarrer idi. Ve Ebū Ṭālib bi'l-ıṭṭırād ᶜāmme-i küremāda maᶜhūd (10) oldığı üzre tenkiḥāl-i intiᶜāş olup her gāh ki, evlād u (11) ᶜiyāli teġaddī vü taᶜaşşī ḥālinde süfre-güster-i niᶜmet ve ḫalḳa (12) beste-i cemᶜiyyet olalar, muᶜtād üzre müheyyā ve pīş-i nihād olan (13) mā-ḥaẓar ile seyr olmaḳ rū-nümā olmaz idi. Ammā her vaḳitde ki, (14) ol ḫānsālār-ı niᶜmet-i hidāyet -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ḥaẓreti (15) dāḫil-i cemᶜiyyet olup tenāvül-

[198] 69b [1] ile müteḥaḳḳiḳ: N'de yok // [6] anda: N'de yok // [12] pīş-i nihād: H pīş-hāde // [22] olmağla: H olmağile //

i ṭaᶜāma raġbet-fermā olalar, ᶜale'l-(16) ᶜāde tehiyye-sāz olduḳları ṭaᶜāmdan ḥuẕẕārıñ cümlesine (17) şibᶜ mertebesi ḥuṣūlünden ṣoñra āvānīde ṭaᶜām-ı vāfir baḳiyye (18) ḳalurdı. Keẕālik şürb-i leben ile teġaddī vü taᶜaşşī ḥālinde (19) ibtidā ol ḥaẕret tenāvüle raġbet-fermā olduḳça ᶜalā-mā-hüve (20) 'l-muᶜtād ancaḳ şaḥṣ-ı vāḥide kāfī żann olunan ḳaᶜb-ı yekmürdī (21) cümleye ġıdā-yı vāfī olurdı. Ve bu keyfiyyet Ebū Ṭālib'iñ meşhūdı (22) olduḳda, "innekel mübārek" deyü ol ḥaẕrete şitāyiş-fermā olmaġla (23) ṣenāsında ıṭṭırā ider olmuş idi. Bu daḫī aḫbār-ı ṣiḳāt-i pākize

70a[199]

(1) **(H82a)** pākize-güftār ile resīde-i derece-i taḥḳīḳ olan aḫbārdandır (2) ki: Cümle ṣubyān ki, ḫābdan bīdār olalar, jūlīde-müy-ı (3) nāşeste-rūy-ı ḳıyām etdikleri ᶜale'l-ᶜumūm maᶜhūd u muᶜtād (4) iken, ol dürr-i iklīl-i nezāhat her ne vaḳit ki, serberāverde-i (5) bālīn-i gül-āgīn-i ḫāb-ı nūşīn olsa dehīn ü kuheyl ü pākize (6) ruḫsār ve cemīl-i ḳıyām buyururdı. Ümmü Eymen naḳl ider ki: (7) Ol vālā-cenāb-ı ebīt-i ᶜinde rabbi ḥaẕretini ṣıġar ve kiberi ḥālinde (8) fī-vaḳit mine'l-evḳāt görmedim ki nā-şitā ve leb-teşne (9) olup cūᶜ ve ᶜaṭşdan şekve-gūy ola. Ve belki baᶜẕı (10) evḳātda gerek şeb-hengām ve gerek seḥer-gāh mā-i zemzemden yek-şürb-i (11) āb ile sīr-āb olurdı. Ve ol ḥālde kendüye teklīf (12) sāz-ı ġıdā olsaḳ "enā şebᶜān" buyurup ṭaᶜāmdan istiġnā-nümā (13) olurdı. İbn-i ᶜAsākir naḳli ile Ḥalīme bin ᶜUrfuṭa'dan mervīdir (14) ki: Yevmen mine'l-eyyām benim içün Mekke'ye ḳādim olmaḳ rū-nümā olup (15) ahālī-i Mekke'yi ser-tā-pā mübtelā-yı ḳaḥṭ u ġalā bulmuş idim. **Der-beyān-ı** (16) **ḳaḥṭ-ı sāl: Beyt** زقحط باد غنچه کشایندا ز تحرّك بال، زبس حرارت لب تشنکی و بی آبی، (17) صبا بلبلان بطرف چمن، نقاب (18) تشنه لبیست، که خون نشو و نما مرده در عروق (19) بشاهد ان چمن ابر کشته حلال، بطرف باغ همانا ز داغ خال، بر بنفشه کبود از غم (21) زاب همه سبز ها چو سبزهٔ خط، بری زنشوه همه و نها دانهٔ (20) نهال، تهی بار شمال، (22) نسیم صبحا، عذار خیری زرو ازفراق maṣadāḳınca lehīb-i āteş-i ḳaḥṭ u ġalā bālā-gīr olup (23) peyveste-i saḳf-ı **(H82)** çarḫ-ı eşīr olmuşidi. Ve saḥāb-ı ḳaṭre-bār-ı ḳaṭarāt-ı

70b[200]

(1) emṭār yerine rūy-ı berārī ve ḳıfāre şerāre-niṣār olup (2) ع شعله روید چون کل نیلوفر از سطح غدیر، ahālī-i beledü'l-ḥarām (3) dest-bürd-i şikence-i cüdb-i ᶜāmm ile ḫuşk-lebān ve'l-ᶜaṭş-gūyān (4) Ebū Ṭālib'iñ dāmenine saḫt-āvīz-i istiġāṣe vü istimdād oldılar. (5) Ol daḫī murādlarına müsāᶜade-fermā olup ol dāᶜiye ile (6)

[199] 70a [9] ve belki: H'de yok //
[200] 70b [21] maᶜnāsına: H maᶜnāsınadır //

menzilinden ḫāric olduḳda gördüm ki, anıñla bir ġulām-ı endek (7) sāl-i bedīᶜu'l-cemāl rū-nümā oldı ki, eṭrāfında bir gürūh-ı (8) nev-civānān ol bedr-i tābānı ḥāle gibi der-miyān itmişler idi. (9) Ol ḥālde Ebū Ṭālib ol mihr-i dıraḫşānı tuḥfe-i rūḥ-ı revānı (10) gibi berdāşte ḳıldı. Ve żahr-ı mubārekini cidār-ı beyt-i mükerreme ilṣāḳ (11) eyledi. Ve rūy-ı ḫuşūᶜ ve ẓırāᶜatı tevcīhe ṣavb-ı dergāh-ı (12) reᵓfet-penāh-ı kibriyā ḳılup istifāẓa-i reşeḥāt-ı feyż-bār-ı ilāhī (13) ile niyāz-mend olduḳda, cevv-i semā kemāl-i ẓaḥv üzre iken (14) eṭrāf ve ḥavālīden bī-nihāye seḥāb-ı maṭar müterākim ü żāhir (15) olmaġa başlayup fi'l-ḥāl serşār-sāz-ı ḥıyāẓ-ı ṣaḥrā vü vādī (16) ve seyrābī-baḫş-ı her-ḥāẓır u bādī oldı. Ebū Ṭālib'iñ zemzeme (17) sāzī-i naᶜt-ı nebevīde ṭabᶜ-ı feyż-bārından mānend-i āb-ı selsāl-i (18) cereyān iden seksen beyti mütecāviz ḳaṣīde-i ṭannānesinden (19) bu se beyt-i ġarrā ol ḫuṣūṣa işāretdir. "**Şiᶜr** الغمام بوجهه، ثمال اليتامى عصمته (20) و ابيضّ يستسقى للا رامل، " Şimāl, kesr-i ṣā-i (21) müṣelleṣe ile ġıyāṣ **(H83a)** maᶜnāsınadır. Ve erāmil ermeleniñ cemᶜi (22) olup ermele miskīn maᶜnāsına(dır.) Ricāl ve nisāya ıṭlāḳı (23) ṣaḥīḥ ve şehīr olup, lākin nisāya iḫtiṣāṣı eşher ve keşīrdir.

71a[201]

(1) ᶜİṣmetü'l-erāmil mesākīni ẓiyāᶜdan menᶜ ü ṣıyānet iden (2) çāre-sāzān-ı ẓuᶜafā evṣāfındandır. **Dīger:** Bu irhāṣ-ı (3) bāhirü'l-iḫtiṣāṣ daḫī Ebū Ṭālib'iñ il-tizām-ı ḥiẓmet-i kefāleti (4) zamānında vuḳūᶜ bulan ḫavāriḳ-i bedīᶜadan olup Ebū Ṭālib'den (5) mervīdir ki: İttifāḳā bir vaḳitde sūḳ-ı ẓi'l-mecāza mihmīz-engīz-i (6) cemmāze-i sebük-tāz-ı ᶜazīmet olup püser-i birāder-i mükerrem yaᶜnī ol (7) resūl-i muḫterem cenābını istiṣḥāb etmişdim. Ol mefāzede (8) ᶜinān-ı kerem-i merkeb-i āteş-tāz olmaḳ eṣnāsında baña teşnelik (9) ᶜārıẓ olup iḳtiżā-yı nā-ṣabūrīden nāşī ᶜaṭşān oldığım (10) ol yenbūᶜ-ı māᵓu'l-ḥayevāt-ı mekārime iᶜlām u beyān eyledim. Der (11) ḥāl zemīne nāzil oldı. Ve benden ḫafī bir kelām ile gūyā (12) olup pāşne-i pāy-i sedre-peymāsı ile zemīne, ve bir rivāyetde (13) bir ṣaḫra-i saḫt-nihāda pāy-kūb olıcaḳ ol maḥalden bir mā-i (14) selsāl kevşer-miṣāl feverān idüp cereyāna başladı. Andan (15) murādım oldığı miḳdār nūş idüp sīr-āb oldum. Benden (16) istifsār-i ḥāl idüp sīr-āb oldığım maᶜlūmı olduḳda (17) ol, zemīne tekrār pā-nihāde oldı. Gördüm ki, ol maḥall-i ḥālet-i (18) ūlāsına ᶜavdet eyledi. **Dīger:** Bu daḫī ol siyāḳda maḥfūż-ı (19) ḫazāne-i buṭūn-ı evrāḳ olan aḫbārdandır ki: Ol mihter-i şücᶜān-ı (20) ḥamāset-āzmā cenābınıñ sinn-i şerīfi mütecāviz-i ᶜuḳde-i ᶜāşir **(H83b)** oldığı (21) eṣnāda ᶜamm-i şefīḳ-i dīger yaᶜnī Zübeyr bin ᶜAbdu'l-muṭṭalib-i sütūde-siyer ile (22) cānib-i Yemen'e ᶜazīmet ü

[201] 71a [7] resūl-i: H sürūr-ı // etmişdim: H itmişidim // [10] ḥayevāt-ı: H ḥayāt-ı // [13] olıcaḳ: H'de yok // [21] Zübeyr: H Zühr //

sefer ḳıldıḳlarında bir vādīde mürūr-ı vāḳıᶜ (23) oldı ki: Ol maḥalde bir faḥl-i ṣāʾil-i ġaẕbān ḳaṭᶜ-ı rāh-ı ḳavāfil

71b[202]

(1) ve reh-revān itmiş olup ol girīve-i hevl-nākden şīrān-ı ġarrende (2) güẕerān olmaġa imkān ḳalmamış idi. İttifāḳā mürūrları (3) eşnāsında ol faḥl-i ṣāʾil-i kef-zenānıñ naẕarı hemān ki dūçār-ı (4) mihter-i ᶜālemiyān oldı, derḥāl ṭaraf-ı şerīf-lerine şitābān (5) olup teẕellül ü ḫuşūᶜ ile pīş-gāhında sīnesin ḫāk-sā-yı (6) zemīn-i inḳiyād idüp zānū-zede-i ḥuẕūr-ı ᶜālīleri olduḳda (7) ol ḥaẕret-i bī-maḥābā baᶜīr-i bādiye-peymālarından zemīne nüzūl buyurup (8) ol faḥl-i ṣavlet-kār-ı pür-āzāra süvār oldı. Ve ol vādīniñ (9) nihāyetine dek anıñla reh-peymā olup baᶜde'n-nüzūl sebīlini (10) taḫliye-sāz oldı. **Dīger:** Bu daḫī ol ḫilālde naḳl-i şeref-yābān-ı (11) refāḳat ile münḫarıṭ silk-i rivāyet olan dürer-i derārī-tāb (12) āṣārdandır ki: Ol seferden ḳufūl u iyāb eşnāsında seyrleri (13) bir vādīye müntehī oldı (ki) mānend-i deryā-yı zaḫḫār āb-ı ferāvān (14) ile memlū vü serşār (olup) ve andan mürūr u güẕār mümteniᶜ ü düşvār olmuş (15) idi. Ol ḥaẕret rüfeḳāya emir-fermā oldılar ki, kendüye (16) īsā vü iḳtidā ideler. Pes kendi bī-maḥābā ol baḥr-i ᶜamīḳa (17) iḳtiḥām ve rüfeḳā kendüye ittibāᶜ u iʾtimām itdiler. Ve ḳudret-i ḥaẕret-i (18) beyān-fermāy ve ġayẕü'l-māʾ ol lücce-i ferāvānı refᶜ u iᶜdām (19) idüp ol vādīden kef-i pāy-i **(H84a)** rāh-peymāları āb-ı nā-resīde (20) güẕār itdiler. Ve Mekke-i mükerremeye vāṣıl olduḳlarında rüfeḳā-i (21) hem-sefer ol emr-i ġarībi ahālī beyninde beyān u ḥikāyet ile mecālis (22) pīrā-yı naḳl u rivāyet olduḳlarında gürūh-ı müstemiᶜīn ol āfitāb-ı (23) ṣubḥ-ı saᶜādetiñ ᶜuluvv-i ḳadri ve irtifāᶜ-ı şānına istidlāl

72a[203]

(1) ider olmuşlar idi. **Sefer-i gerden-beşām an māh-ı şeb-hengām-ı āvādanī:** (2) Sinn-i şerīf-i faḫr-i kāʾināt -ᶜaleyhi ekmelü'ṣ-ṣalavāt ve evferü't-teslīmāt- (3) cenābından ṭoḳuz sene ve rivāyet-i uḫrāda on iki sene ve iki (4) ay ve on gün güẕerān oldıġı eşnāda Ebū Ṭālib dāᶜiye-i (5) kesb ü ticāret ile sefer-i Şām'a ḳaṣd u ᶜazīmet eyleyüp (6) taṣmīm ü niyyet itmişidi ki, ol nev-nihāl-i ḥadīḳa-i ᶜizz ü iclāl (7) zaḥmet-keş-i meşaḳḳat-i ḥall ü terḥāl olmayup Mekke'de ḳala. Ve (8) kendi yektā-süvār-ı muẕmār-ı çār-mīn gibi tenhā-ḫırām-ı ṭarīḳ-i şām (9) ola. Ve anıñ bu vecih üzre taṣmīm ve ᶜazīmeti vāṣıl-ı eşref-i (10) nebevī olıcaḳ

---

[202] 71b [5] ḫuşūᶜ ile: H ḥuẕūᶜla // [9] sebīlini: H sebīli // [13] ki: N'de yok // ferāvān ile: H ferāvānla // [14] olup: N'de yok // ve: H'de yok //

[203] 72a [9] eşref-i: H semᶜ-i // [12] olup: N'de yok // [22] Ebū ṭālib'iñ: H ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ //

muḳteẕā-yı vefākārı ve vifāḳ-ı nā-rāẕī-i (11) taḫallüf ü iftirāḳ oldığı Ebū Ṭālib'iñ maᶜlūmı olduḳda (12) müteᵓeşşir ü mütekeddir (olup) والله لا يفارقنى ولا افارقه، deyü yemīn (13) itdi ki, ol mihr-i sipihr-i saᶜādet ve iclālden mınṭıḳa-i murāfaḳati (14) ki- muḥkem-sāz-ı miyān-ı muvāfaḳatdır, maḥlūl-ı dest-kārī-i müfāraḳat (15) eylemeye. Ve baᶜẕı rüvāt ḳavli üzre Ebū Ṭālib'iñ tenhā-güzīnī-i (16) sefer ile āmāde olup rikāb-ı ᶜazīmete pā-nihāde oldığı (17) sāmiᶜā-res-i resūl-i serīre-şinās olduḳda taḫallüf ve iftirāḳ-ı (18) ḫilāf-ı ḫāṭır-ḫāhı olmaġile Ebū Ṭālib'iñ **(H84b)** zemām-ı raḥlesine (19) dest-yāz-ı imsāk olup "Ey ᶜammu fādār-ı meveddet-şiᶜār! Ben (20) bī-peder ü māder olup seniñle meᵓnūs iken beni bī-enīs ve (21) ġam-küsār ḳoyup sen müteveccih-i diyār-ı āḫer olmaḳ münāsib ve (22) sezā-vār mıdır?" didigi Ebū Ṭālib'iñ mesmūᶜı olduḳda derūn-ı (23) vefā-sirişt-i iḫlāṣ ve ṭaviyyetinden āteş-efrūzī-i riḳḳat

72b[204]

(1) ve meveddet ile lehīb-i nār-ı firḳat-i zebāne-keş-i ḫurḳat olup sevgend (2) sāz oldı ki, min baᶜd sefer ü ḥaẕarda ol sürūr-ı meᶜālī (3) güster-i saᶜd-aḫteriñ kemer-i ḫiẕmet-i refāḳatini mınṭıḳa-i miyān-ı taᶜahhüd (4) ü iltizām eyleye. Fe-lihāẕā ol şāh-süvār-ı sidre-güẕār (5) fāᵓiz-i şeref-i istişḥāb olup ticāret-güzīnān-ı ḳureyş ile (6) ṭaraf-ı Şām'a rūberāh oldılar. "**Beyt:** Ḫāste çün mahraz-ı maşrıḳ-ı (7) tamām, / ᶜAzm-i sefer-gerde besr-i ḥadd-i şām," Ol kārvān ile rāh (8) neverd-i ṣaḥrā vü beyābān olaraḳ buṣrā-yı Şām'dan altı mīl baᶜīd (9) maḥalde feṭḥ-i kāf ile Kefer nām bir ḳaryeye resīde oldılar ki (10) Buḥeyrā nām bir rāhib-i murtāẕıñ ᶜuzlet-cā-yı iᶜtikāf ve inzivāsı (11) olup ṭūl-i mekş ve ārāmı sebebiyle ḳarye-i mezbūre deyr-i Buḥeyrā (12) nāmı ile müsemmā vü nām-āver olmuşidi. Buḥeyrā tevrāta ve incīl ve (13) ve sāᵓir kütüb-i bāhirü't-tebcīl muṭāvīsinden iltiḳāṭ-sāz oldığı (14) lālī-i esrār-ı ilāhiyyeden iktināz ile muᶜāṣırīni olan rehhābīn (15) ve aḫbārdan mümtāz olup cerīde-i ıṭṭılāᶜa bu resmle levḥa-ṭırāz (16) olmuşidi ki, ḫātime-i peyġamberān olan resūl-i muntaẓır-ı āḫirü' (17) z-zamān filan zamānda bu reh-güẕārdan güẕerān **(H85a)** olup filān (18) dıraḫt-ı muᶜayyen sāyesinde basṭ-ı besāṭ-ı ārām u ḥuẕūr itmekle (19) ol dıraḫtı hemser-i naḫl-i ṭavır ḳıla. Pes ol reh-nümā-yı ᶜarş-ı berīniñ (20) sürme-sāyī-i ḫāk-i pāy-i şeref-i ḳarīni ile nūr-efzā-yı çeşm-i (21) cihān-ebyen olmaḳ arzūsı ile dāᵓimā bālā-yı ṣavmaᶜada raṣad (22) sāz ve ol reh-güẕārda dūr-bīn-i tafaḫḫuṣ ile nigāh-endāz (23) idi. Ve hem-vāre sübḥa-şümārī-i eyyām u şuhūr ile evḳāt

73a[205]

[204] 72b [1] ve: H'de yok // [19] reh-nümā-yı: H reh-peymā-yı //

(1) evḳāt-ı şümār olup her gāh ki, İlāf-ı mevsİm-i tābistān eyyāmında (2) ṭaraf-ı Şām'a ᶜazİmet-sāz olan ḳāfile-i Ḳureyş hengām-ı mürūr (3) ve ictiyāzları ḥālinde ki, anıñ ṣavmaᶜası civārında ilḳā-yı (4) ᶜasā-i tesyār idüp ol maḥalli maẕrıb-ı ḫıyām-ı ārām ve ḳarār (5) ideler, ṣavmaᶜadan ol maḥalle nüzūl idüp anlara diḳḳat-i naẕar (6) ile neẕẕāre-senc-i tefaḳḳud olur idi. Ve maṭlūb ve maḳṣūdı (7) olan ẕāt-ı bāhirü'l-efẓāl-i bİ-miṣl ü hemālıñ yek be-yek (8) ᶜalāyim-i evṣāfı ve aḥvāli meşhūdı olmaduġı ḥālde (9) ol ḳāfileniñ şeref-i refāḳatinden bİ-behre oldıġı müteyaḳḳini (10) olurdı. Ṣavmaᶜasına ᶜavdet idüp kārbāniyāna (11) ḳaṭᶜā iltifāt-nümā ve anlar ile āmİzİşe raġbet-fermā olmaz (12) idi. İttifāḳā bir gün ᶜādet-i meᵓlūfı üzre bālā-yı ṣavmaᶜadan (13) ṭaraf-ı ṣaḥrā ve beyābāna nigerān iken gördi ki, dūrdan (14) bir kārbān nümāyān oldı. Ve Ṣavmaᶜa'ya nezdİk maḥalle ki, (15) resİde oldılar, muᶜāyene ḳıldı ki, semt-i reᵓsleri ḫiẕāsında (16) mānend-i sāyebān-ı berāber-pāre sāye-efgenān ḥareketleri ḫilālinde (17) sāye-rev-i devrān ve vuḳūfları ḥālinde tevaḳḳuf-künān olup (18) müfārıḳ-ı serlerinden müfārıḳ **(H85b)** olmaz. Buḥeyrā bu keyfiyyete vāḳıf olduḳda (19) "Ġālibā müddet-i medİd ḳudūmuna muntaẓır u cūyān oldıġım peyġamber-i (20) celİlü'ş-şān bu ḳāfilede mevcūd ve der-miyāndır." deyü f' (21) l-cümle teslİt-yāb oldı. Ve Ebū Ṭālib'iñ ol ḥaẕret ile (22) diraḫt-ı maᶜhūd sāyesin maẕrıb-ı ḫıyām itdiginde ol (23) ġamāmıñ daḫİ ol maḥalde istiḳrār ve ārāmı meşhūd oldı.

73b[206]

(1) Ve baᶜẓı rivāyātda ol ḫazān-zede-i ḫuşk-sāl-i ẕübūl olan (2) dıraḫt-ı bİ-berk ü bārik ol maḥalde aġṣānı teveffür idüp (3) sebz ü reyyān oldı. Ve ṭūbā-miṣāl-i sāye-efgen-i pİrāmen-i (4) resūl-i refİᶜü'ş-şān-ı āḫirü'z-zamān oldıġı meşhūd olmuşdur. (5) Ve Kitābu'l-ravẓ ve'l-ḥadāᵓiḳ muṭāvİsinden gül-deste-bendān-ı (6) ḥaḳāyıḳ Ebū Mūsā-yı Eşᶜarİ'den rivāyet ile bu vecih üzre (7) gülşen-pİrā-yı naḳl u ḥikāyet olmuşlardır ki: Kārbān-ı Ḳureyş'iñ (8) ol maḥalde ḥaṭṭ-ı rıḥāl itdiklerinde Buḥeyrā ḫilāf-ı maᶜhūd (9) maẕrıb-ı ḫıyām-ı kārbāniyān olan mevẓiᶜe ṣavmaᶜasından (10) nüzūl u vürūd idüp derḥāl ḳāfile ile amİziş ve (11) ve iḫtilāṭ siyāḳında taḥdİd-i bāṣıra-i teftİş ü inḳiyād ile (12) neẕẕāra-senc-i ihtimām u tefaḫḫuṣ olmaḳ üzre pūyān iken müsāᶜade-i (13) tevfİḳ ile müşāhede-i cemāl-i ḫuceste-fāl-i resūl-i şeḳaleyne (14) fāᵓiz olıcaḳ dest-i saᶜādet-peyvest-i mükerremine mutaṣaddİ-i (15) aḫẕ u imsāk olup zemzeme-sāzİ-i "hāẕā seyyidi'l-

---

[205] 73a [8] olmaduġı: H olmadıġı // [9] refāḳatinden: H refāḳatden // [21] ḥaẕret ile: H ḥaẕretle //
[206] 73b [2] teveffür: H tevfİr // [7] gülşen-pİrā-yı: H gülşen-sarāy-ı // [11] inḳiyād: H intiḳād // [14] olıcaḳ: H olıçaḳ // [20] itmekle: H itmek ile //

ᶜālemīn (16) ve resūl-i rabbi'l-ᶜālemīn hāẕā yebᶜeşa'l-lāhi raḥmetellil ᶜālemīn" ṣadāsını (17) mesāmiᶜ-i maḥfil-nişīnān-ı ġarf-ı asmāna resānīde ḳılmışidi. (18) Ve rivāyet-i uḫrāda bu vecihle vürūdı negāşte-i ḫāme-i (19) **(H86a)** ḫuceste-eşer-i erbāb-ı siyerdir ki: Buḥeyrā kārbān-ı Ḳureyş'iñ vürūdı (20) ḥālinde baᶜẓı ᶜalāyim ü āṣār müşāhede itmekle ṣavmaᶜasından (21) nüzūl idüp kārbāniyānı rişte-keş-i silk-i tefaḳḳud u iḫtibār (22) olmaḳ eşnāsında ol sebze-zārıñ aḥcār u eşcārı ol resūl-i (23) maᶜālī-şiᶜāra e's-selāmu ᶜaleyke yā resūla'l-lāh deyü āvāz-ı bülend ile

74a[207]

(1) sitāyiş-kār oldığı maᶜlūmı oldı. Ve ᶜalāyim ve āşārıñ (2) taᶜaddüd ve tekeşşüründen ve tekerrür (ve) teveffüründen maᶜlūmı ve meczūmı oldı (3) ki, mutaraṣṣıd-ı ḳudūmı oldığı peyġamber-i muntaẓır-ı sütūde-eşer cenābı (4) ol cemāᶜate şeref-baḫş-ı refāḳatdir. Derḥāl ṣavmaᶜasında (5) kemer-beste-i ḫıdmeti olan Ḫuddām'a müheyyā-sāzī-i ṭaᶜām-ı evfer ü (6) evfā ile tedārik-fermā olup "دارند عزیز بهر چشمی صد چشم،ع " (7) vefḳince taşmīm itdi ki, kārbāniyānı bi't-tamām iṭᶜām ile tevfiye-i (8) merāsim-i ikrām ḳıla. Ol eşnāda ehl-i ḳāfileden ol güẕer-gāha (9) āmed-şüdi sebḳat idenlerden bir şaḫṣ-ı munṭalaḳu'l-beyān-ı süḫan-güẕār (10) zebān-dırāz-ı istifsār olup, "Ey Buḥeyrā! Bu reh-güẕārdan mürūr-ı (11) ᶜubūr iden ebnā-i sebīli senden daᶜvet ile'l-ān sebḳat (12) itmemiş iken şimdi sebeb nedir ki ḫilāf-ı maᶜhūd mühim-sāzī-i (13) iṭᶜām ile mutaṣaddī-i ṭayyīb ü ikrām olduñ." didikde (14) Buḥeyrā "Neᶜam. Bu āna dek ġaflet ile girīve-i ihmāl ve tekāsüle gitmiş (15) ve ikrām-ı ẓīfde ḳuṣūr itmişiz. Velākin şimdi ḫuṣūl-i tayaḳḳuż (16) u intibāh ile murādım mutaṣaddī-i tedārik-i mā-fāt olmaḳdır." deyü (17) cevāba mübāderet eyledi. Ammā çünki **(H86b)** ricāl-i ḳāfile daᶜvet-i (18) Buḥeyrā'ya icābet eylediler, Ebū Ṭālib daḫī müsāᶜade-fermā-yı (19) ᶜazīmet olup ol mesned-güzīn-i ᶜizz u iclāl henūz sinn ü sāl (20) cihetinden nāresīde-i sinn-i ricāl olduḳlarından nāşī ol daᶜvete (21) teklīf-fermā-yı ḥuẕūr olmaġla zaḥmet-resān olmayup ricāl-i (22) ḳāfile bi't-tamām müteveccih olıcaḳ ol ḥaẕret taḥallüf-fermā olup (23) ḫayme-gāhda ārām itmişidi. Ammā sāᵓir kārbāniyān vaḳtā ki

74b[208]

(1) ḫalḳa-beste-i cemᶜiyyet oldılar, Buḥeyrā ḥuẕẕāra yek be-yek nigāh-endāz-ı (2) tafaḫḫuṣ olup cūyān oldığı nuᶜūt u evṣāf ile menᶜūt (3) u mevṣūf bir kimseye

---

[207] 74a [2] ve: H'de yok // ve: N'de yok // [13] ṭayyīb: H taṭyīb // [22] olıcaḳ: H olıçaḳ //
[208] 74b [3] olmayıcaḳ: H olmayıçaḳ // [18] mevāᶜid-i: H mevāyid-i // [21] nūr-ı: H rūh-ı // [23] ᶜAbdu'l-muṭṭalib: H ᶜAbdu'l-muṭṭalib'iñ //

naẕarı dūçār olmayıcaḳ tekrār ṭaraf-ı (4) şecereye ki, idāre-i ṭarf-ı tecessüs eyledi, gördi ki, saḥābe-i meşhūda (5) ke'l-evvel ol diraḫt ḫiẕāsında şābit ve berḳarārdır. Maᶜlūmı (6) oldı ki henūz meᵓmūli cilve-nümā-yı menassa-i ḥuṣūl olmamışdır. (7) Tekrār ḥuẕẕāra tevcīh-i rūy-ı niyāz ile ẕarāᶜat-sāz oldı ki (8) bu dilşikeste-i nā-şekībi semāḥat-kārī-i icābetle taṭyīb idüp (9) ḫātır-ḫāhına müsāᶜade vü ikrām ol vecihle resīde-i itmām (10) olur ki bir ferd teḫallüf itmeyüp cümle rüfeḳā daᶜvet-i nāçīzānesine (11) icābet-fermā olalar. Pes iḳtiẓā itdi ki ḥuẕẕār olan cemāᶜatden (12) biri irsāl olunup ol ḥaẕret şeref-baḫş-ı cemᶜiyyet olmaḳ iltimāsı (13) ile bi'l-istiḳlāl daᶜvet oluna. Ve ol āfitāb-ı sidre-mesīr-i (14) risālet kebkeb-i kefş-i sidre-peymāları ile şüreyyā-neşār-ı zemīn-i reh-güẕār (15) olaraḳ ṣaḥn-ı cemᶜiyyet-gāha nūr-efgen-i ᶜizz-i ḥuẕūr **(H87a)** olalar. "**Beyt:** Ol (16) ḫatm-i rüsül ᶜāleme gelse n'ola āḫir, / ᶜĀdet budur āḫirde gelür bezme (17) ekābir," Baᶜẕı kütüb-i siyerde negāşte-i ḳalem-i iᶜcāz-ı eşerdir ki: Buḥeyrā tehiyye (18) sāz oldığı mevāᵓid-i niᶜmet içün feẕā-yı ṣavmaᶜada vāḳıᶜ bir (19) dıraḫt sāyesinde basṭ-ı sofra-i ẕiyāfet idüp ḥuẕẕār (20) bi'l-cümle ol maḥalde ḫalḳabeste-i cemᶜiyyet olmuşlar idi. Çünki (21) Buḥeyrā ol nūr-ı muḳaddes-nihād-ı cesed-i kevneyn cenābını bi'l-istiḳlāl (22) ᶜazīmet-ḫān-ı daᶜvet olup kārvāniyān-ı Ḳureyş'den biri ki, baᶜẕı (23) rüvāt ḳavli üzre aᶜmām-ı nebevīden Zübeyr bin ᶜAbdu'l-muṭṭalib olmaḳ

75a[209]

(1) menḳūldür, irsāl olundı. Müşerref-sāzī-i ḥuẕūrlarına (2) müteraḳḳıb u muntaẓır olmaḳ eşnāsında dūrdan saᶜādet ü (3) iclāl ile teşrīfleri meşhūd-ı ḥuẕẕār olduḳda "**Beyt:** Olur (4) bir ebr-i ḥāᵓil farḳı üzre tāb-ı ḫurşīde, / Gözünden ṣaḳınurdı (5) çarḫ ol maḥbūb-ı yezdānı," gördiler ki, bir seḥāb ol şehinşāh-ı (6) sidre-cenābıñ tārik-i mübāreki ḫiẕāsına sāye-endāz ve (7) tāb-ı āfitābdan sāye-bān-ı miṣāl-i ṣıyānet-sāz olup berzede (8) dāmān-ı ḫizmet olmuş. Ḫaṭve ḫaṭve "**ᶜArabiyye** سمعتما، با كرم من مولى تمشى الى "عبد، او (9) خليلى هل ابصر تما mutābaᶜat üzre (10) geldigi manžūrı oldı. Ve ol daᶜvete icābetde sebḳat (11) idenler ol dıraḫtıñ sāye-efgen oldığı ṭarafı kendilere (12) āsāyiş-gāh iḫtiyār itmişler iken ol mefḫar-i ᶜalemiyān maḥall-i (13) āḫiri cülūs **(H87b)** ile reşkīn-sāz-ı maḥfel-i ḳadd-i siyān ḳıldıḳda żılāl-i (14) aġṣān ve efnān ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i nebevīye żāhirü'l-meyelān (15) oldığı (daḫī) nümāyān olduḳda Buḥeyrā bī-iḫtiyār, " انظروا الى فىء الشجرة ما عليه، " (16) deyü refᶜ-i ᶜaḳīre-i tenbīh ü iẕāᶜat ile feryād (17) künān-ı āgāh-sāz-ı ḥāẕırān oldı. Ol ḥalḳa-i cemᶜiyyet ol (18) mütemmim-i felekü'l-eflāk-i risālet

[209] 75a [2] dūrdan: H derūn // [15] daḫī: N'de yok // [19] naẕar-ı: N'de yok //

ile tamām olduḳda Buḥeyrā taḥdīd-i (19) (naẓar-ı) tefaḫḫuş ile ol peyġamber-i bī-hemāl-i bāhirü'l-efẓālıñ kaᶜbe-i cemāl-i (20) sütūde-ḥāline tevcīh-i ḳıble-nümā-yı teveccüh ve iḳbāl idüp (21) yek be-yek nuᶜūt ve evṣāfına imᶜān-ı naẓarı tafaḳḳud ile kendiniñ (22) naḳş-nigīn-i ḫāṭırı olan ṣūrete ki, taṭbīḳ iderek mütefaḫḫış (23) olurdı, mecmūᶜını mersūm-ı ṣaḥīfe-i derūnı olan keyfiyyete

75b[210]

(1) muṭābıḳ u menḳūş levḥ-i ḫayāli olan ḥilye-i pāke muvāfıḳ bulurdı. (2) Ve'l-ḥāṣıl, çünki meşġale-i ḫūriş encām-ı resīde olup (3) mendīl-i süfre nūr-ı dīde oldı, ve ser-rişte-i cemᶜiyyet güsiste (4) olup cemāᶜat-i kārbāniyān vedāᶜ ile müteferriḳ oldılar, Buḥeyrā (5) ol ḥaẕrete müteveccih olup "Ey şābb-ı vālā-cenāb! Senden (6) derḫāste ve maḳṣūdum oldur ki, suᵓāl ü istifsār (7) ḳıldıġım ḫuṣūṣı bi'l-lāt ve'l-ᶜuzzā baña ᶜalā ḥaḳīḳate mucīb (8) olup iḫbār idesin." didikde ol server-i rāstī-şiᶜār-ı (9) sütūde-güftār, "Ey Buḥeyrā! Baña Lāt ve ᶜUzzā ile suᵓāl-sāz (10) olma ki, va'l-lāhi anlar benim ḳatımda menfūrum olan nesneleriñ (11) mebġūẕ-ı terīnidir." buyurdı. Buḥeyrā daḫī فبالله الا ما اخبرتنى (12) عمّا اسئلك deyü ẕāt-ı bī-enbāz-ı ilāhī ile ḳasem-sāz olıcaḳ (13) ṭaraf-ı sulṭān-ı risāletden **(H88a)** سل ما بدالك يا بحيرا deyü suᵓāle (14) meᵓẕūn u muraḫḫaṣ buyurdılar. Buḥeyrā daḫī ruḫṣatyāb olıcaḳ (15) ol server-i sütūde-simātıñ evṣāf ve ḥālātından ve nuᶜūt (16) ve ṣıfātından mutaṣaddī-i istiknāh u istinbā olduḳda server-i (17) enbiyā ᶜaleyhi mine'ṣ-ṣalavāt-ı ezkīhā (cenābı) daḫī bī-maḥābā yek be-yek (18) suᵓāline cevāb-fermā oldılar. Buḥeyrā mülāḥaża vü tefekkür idüp (19) cümlesin bī-kem ve kāset maḥfūżı olan ṣūrete muvāfıḳ (20) verāset buldı. Baᶜde ẕālik muᶜāyene-i ḫātim-i nübüvvet ile iḥrāz-ı (21) ḳadr u menzelet ricāsında olup anı daḫī maẕbūṭı olan (22) heyᵓet ü ḥālet üzre buldı. Ve niyāz-mend-i ruḫṣat olup (23) taḳbīl ü rūmāl ile müstesᶜid ü şeref-yāb oldı. Ve ol ḫilālde

76a[211]

(1) Ebū Ṭālib'i tenhā-keşīde olup "Seniñ bu ġulām-ı hümāma taᶜalluḳ (2) ve nisbetiñ ne cihetdendir?" deyü istifsār idiceḳ, Ebū Ṭālib (3) "Püser-i bi-esr-i berāberimdir." didikde Buḥeyrā ṣūret-i ᶜadem-i ḳabūl ile (4) "Bu ġulām-ı hümāmıñ peder ve māderi el-ān mesned-nişīn-i ḥayāt (5) olmaḳ müteḥaḳḳiḳü'l-imtināᶜdır." didikde, Ebū Ṭālib "Sadaḳte (6) yā Buḥeyrā! Birāder-zāde-i mükerrem-nihādımdır." didi. Buḥeyrā tekrār (7) mutaṣaddī-i istiḫbār olup "Pederi el-ān

[210] 75b [17] ezkīhā: H ezkāhā // cenābı: N'de yok //
[211] 76a [13] diyicek: H diyücek // Ebā: H Ebū //

ne ḥāl üzredir?” (8) didikde Ebū Ṭālib ol dürr-i pākize-güher henüz ṣadef-i güzīn-i (9) raḥm-i māder iken pederiniñ rişte-i ḥayātı güsīḫte-i serpençe-i fenā (10) vü memāt oldığın beyān ile cevāb-fermā oldı. Buḥeyrā tekrār (11) māderinden daḫī istifsār itdi. Ebū Ṭālib mutaṣaddī-i cevāb (12) olup “Ol daḫī bu yaḳın vaḳitde rū-nihāde-i ḫāk-i bevār olmuşdur.” (13) diyicek Buḥeyrā “Ṣadaḳte yā Ebā Ṭālib! Mersūm-ı kār-gāh-ı **(H88b)** ḫāṭırımız (14) olan daḫī bu minvāl üzredir. Fe-li-hāẕā seniñ içün müteḫattim (15) ü vācib olmuşdur ki işbu birāder-zāde-i vācibü’l-ikrāmıñ (16) olan şiblü’l-esed-i icām-ı beled-i ḥarāmı ṭaraf-ı Mekke’ye īṣāl içün (17) ᶜinān-ı kerem-i istiᶜcāl u sürᶜat olup gürāz-nihādān-ı yehūddan (18) ṣıyānetde beẕl-i saᶜy u ḳudret ḳılasın. Fevallāh ol nev-ᶜurūs-ı (19) nihāl-i ᶜizz ü iᶜtibāra anlarıñ ki, inżār-ı semūm-ı āṣārı muṣādif (20) ü dūçār ola, ᶜalāyim ve āṣārından taḥṣīl-i ıṭṭılāᶜ ḳılup (21) ḳaṣd-ı āzār ile aña dırāz-dest-i gezend ü ıẕrār olmaḳ dāᶜiyesinde (22) olacaḳları muḳarrerdir. Zīrā kütüb-i ḳadīmeden aḫẕ u istinbāṭ (23) idüp dürer-i derārī-tāb kelimāt-ı selefden iltiḳāṭ olundığı

76b[212]

(1) üzre işbu neyyir-i cihān-tāb-ı saᶜd-ı iḳtirānıñ pertev-i ᶜizz ü şānı (2) ẓiyāresān-ı çār cihet-i ᶜālem ü ᶜālemiyān olacaḳdır.” deyü cevāhir-i (3) kelimāt-ı pend-i muḫliṣāneyi Ebū Ṭālib’iñ ḳarṭa-i gūş-ı naṣīḥat-nüyūşı (4) ḳıldıḳda ol daḫī istişḥāb itdigi emtiᶜayı dād u sited emrinde (5) sürᶜat-sāz olup baᶜde’t-ticāre cānib-i Mekke’ye ᶜinān-tāb-ı (6) ḳufūl oldı. Ve baᶜẓı rüvāt ḳavli üzre Ebū Ṭālib’e Buḥeyrā (7) bu nesaḳ üzre lālī-i nusḥ-ı muḫliṣāneyi rişte-keş-i silkü’l-lāl-i (8) beyān olmaḳ eṣnāsında nāgāh ṭaraf-ı Rūm’dan iki nefer-i ᶜilc ü ᶜanīf (9) bī-sābıḳa-i istīẕān pīş-gāh-ı Buḥeyrā’da nümāyān oladüşdiler. (10) Buḥeyrā ol nā-ḫānde-mihmānān-ı bī-bāk-i revişe sebeb-i vürūd-ı (11) nā-behengāmlarından mutaṣaddī-i teftīş ü istiᶜlām olıcaḳ ol beledān-ı (12) nā-sütūde meniş bu vecihle küşāyiş-deh-i mezāda māfi’ẓ-ẓamīr oldılar (13) ki: Raṣad-sāzān-ı ehl-i kitāb nezdīkī-i biᶜset-i nebevīden pür-ḫalecān-ı (14) ıẕṭırāb olup muḳteẓā-yı **(H89a)** daḳīḳa sencī-i sinīn ü şuhūr ile (15) ol mihr-i bāhirü’s-suṭūᶜ-ı ufḳ-ı risāletiñ ḳurb-ı suṭūᶜ ve żuhūruna (16) ve bu eyyāmda ṭaraf-ı Şām’a sefer-i taḳrībi ile bu reh-güẕārdan mürūrına (17) ḥükm ü cezm idüp bu reh-güẕārda niçe nigeh-bānān-ı ṭarrār-ı mirrīḫ (18) gerdār taᶜayyün ü irsāl itmişlerdir. Bizler daḫī ol firistāde-gān-ı (19) pür-celādet cümlesinden olup el-ān ol hilāl-i nev-sefer-i saᶜd (20) eṣeriñ işbu ufuḳdan ṭulūᶜı ve bu merzbūmdan ictiyāz ve mürūrı (21) mesmūᶜumuz olmaġile bu ṭarafa imāle-i ᶜinān-ı teveccüh ḳılmışızdır, didiler. (22) Buḥeyrā anla-

[212] 76b [17] bu: H her // [22] serīre-i: H şerīre-i // [23] ẕāᶜiḳa-i: H ẕāyiḳa-i //

rıñ tamām-ı serīre-i derūn-ı ġaraẕ-ı meşḥūnlarına ıṭṭılāᶜ-ı tām (23) taḥṣīl idicek, ol mübtelāyān-ı maraẕ-ı nā-hūş-mendīniñ ẕāᵓiḳa-i

77a[213]

(1) telḫ-i nā-güvārına ḥaḳḳa-i nūş-dārū-yı pend-i müşfiḳānesi olan dehān-ı (2) leẕīẕü'l-beyānından meblaġ-ı lisān-ı şekker-pāsuḫı ile bu vecih üzre (3) eblāġ-ı tiryāk-ı ᶜāfiyet-baḫş-ı nuṣḥ u pend oldı ki: "Ey kec-mihmānān-ı (4) nāḳıṣu'l-idrāk! Fi'l-cümle çeşm-i āşinā-yı sevād-ı kütüb-i ilāhī olan (5) endek-māye-gān-ı ᶜaḳl u idrākden müsteḳrib ü müstebᶜid degül midir (6) ki, efrūḫte-i ṣunᶜ-ı nefs-i raḥmānī olan şemᶜ-i ᶜālem-efrūz-ı ismānī (7) püf-zede-i dehen-i endek-hūşān-ı cihān olmaḳ ᶜadīmü'l-imkān (8) (idigin) idrāk itmeye." deyü nefs-i āteşīn ile nerm-sāz-ı derūn-ı āhenīn-i (9) dilān-ı rūm olıcaḳ ṣūret-i ḳabūl u inḳiyād ile bi'l-cümle bīᶜat (10) sāz olup ol müddet anıñla ārāma ḳarar virdiler. Buḥeyrā tekrār (11) Ḳurey-şiyāna mülāḳī oldı. Ve keyfiyyet-i ḥikāyet-i güẕeşteyi der-miyān (12) idüp ve muḥāfaża-i ẕāt-ı celīlü'ş-şān-ı nebevī içün muḳteẕā-yı kemāl-i (13) ḫulūṣ u ih-timām ile ilḥāḥ ve ibrāmından nāşī Ebū Ṭālib daḫī (14) ol ḫāce-i bender-gāh-ı hidāyet **(H89b)** cenābını ṭaraf-ı beledü'l-ḥarāma īṣāl (15) içün baᶜẕı ġulemān ve ḫıẕmetkār taᶜyīn idüp, ve rivāyet-i uḫrāda (16) Ebū Bekir-i Ṣıddīk -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- ol defᶜada hem-sefer-i resūl-i sütūde (17) siyer bulunup Bilāl'i şeref-i ḳarīn-i ḫıdmet-i nebevī olmaḳ üzre ẕamm (18) u irsāl ḳarār-dāde olıcaḳ rāhib daḫī mertebe-i ḳudreti kaᶜk u (19) zīt maḳūlesi ẕaḫīre vü zād ile mutaṣaddī-i imdād oldı. (20) **Nuᶜūt-ı resūl-i ekrem:** Ol rūḥ-ı cesed-i kevneyn ve ḳurretü'l-ᶜayn-ı kāffe-i (21) ṣaḳaleyn -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem-mā teᶜāḳubü'l-meleveyn- cenābınıñ ḥasb u (22) nasb cihetinden ikrām-ı nās olan āl-i İbrāhīm'iñ ekremi ve mürüvvet (23) ve ḫulḳ ve ḥilm cihetinden cümleniñ efẕal ve aḥsen ve aᶜżamı olup ẕāt-ı

77b[214]

(1) pākize-simātı aḳẕār-ı nā-şāyān-ı ehl-i ẕalāletden münezzeh ü ᶜafīf (2) ve ẕeyl-i ᶜişmeti ednās-ı merāsim-i cāhiliyyetden ṭāhir ü naẕīf olmaġla (3) ism-i emīn naḳş-ı nigīn faṣṣ-ı ḫātem-i yemīn-i hidāyet-rehīni olmaġile (4) şöhret-i ḳarīn olmuşdur. Bu bābda müşeyyed-i mebānī-i müddeᶜā olan (5) aḫbār-ı mevṣūḳadan olup mevālī-i resūl ve mevfūrü'l-meᶜālī -ᶜaleyh-i (6) ṣalavātu'l-lāhi ve selāmüh ᶜaliyyü't-teᶜāḳub ve't-tevālī- zümresinden (7) Zeyd bin Ḥārişe -

---

[213] 77a [8] idigin: H idügin // idrāk: H derk // [11] güẕeşteyi: H güşteyi //
[214] 77b [2] olmaġla: H olmaġile // [3] yemīn-i: H şemīn-i // [12] hadāᵓiḳ-ı: H hadāyıḳ-ı // [17] ṣaḥaᵓif-i: H ṣaḥāyif-i // [19] ṭāᵓif-i: H ṭāyif-i // [23] eṣnāᶜ-i: H eṣnā-yı //

raẕiya'l-lāhu ᶜanh- naḳl ve rivāyetini ḳasem-sāzī-i ẕāt-ı (8) bī-enbāz-ı ilāhī ile tevşīḳ ü teşyīd idüp, ol maᶜbūd-ı bī-enbāz (9) ḥaḳḳiçün ki, inzāl-i kitāb-ı bāhirü'l-iᶜcāz ile ol efẓal-i berāyā (10) cenābını mükerrem-sāz olmuşdur. Ol peyġamber-i vālā-güher-i şāhiḳ ᶜālem-i (11) ervāḥdan pā-nihāde-i mesned-gāh-ı eşbāḥ olup tāc-ı risālet (12) ile tekrīm olundığı zamāna dek ve andan ḥırāmān-ı ḥadāᵓiḳ-ı dārü' (13) n-naᶜīm oldığı āvāna dek ḳaṭᶜā beşere-i **(H90a)** aᶜẓā-i nezāhat-pīrāsı (14) ecsād-ı mustaḳẕer-i aṣnām-ı ecsāmını mümās ve istilām vuḳūᶜ bulmamışdır, (15) didigi ṣaḥāᵓif-i āşār-ı erbāb-ı siyer ve aḫbārda negāşte-i ḫāme-i (16) bedīᶜ-nigār ḳılınmışdır. Ve keẕālik bu daḫī Zeyd bin Ḥārişe rivāyeti ile (17) mersūm-ı ṣaḥāᵓif-i naḳl ve ḥikāyetdir ki: Müşrikīn-i Ḳureyş'iñ muᶜażżam-sāz (18) tebcīl ü iḥtirām olduḳları eṣnāmdan Esāf ve Nāᵓile nām iki (19) ṣanem-i nuḫūst-ı tevᵓemi olup her ne vaḳit ki, ṭāᵓif-i beyt-i vācibü' (20) l-iḥtirām olalar, anları elbette temessüḥ ü istilām iltizām itmişler idi. (21) Pes ḳable'l-biᶜşe yevmen mine'l-eyyām ol resūl-i sidre-ḫırām ile (22) ṭavāf-ı beyt-i vālā-maḳāmda iḥrāz-ı şeref-i refāḳat itmiş bulundum. (23) Eşnā-i ṭavāfda ol mevẓiᶜe ki, ḳarīb oldum, ḳavimden müşāhedesi

78a[215]

(1) meᵓlūfum oldığı vecih üzre çünki anları temessüḥe teveccüh itdim, (2) ol server-i sütūde-güher beni ol fiᶜl-i kerīhden menᶜ ü redᶜ (3) buyurdı. Ammā ben derūnumdan taşmīm ü ᶜazīmet itdim ki, yine muᶜtād (4) üzre temessüḥe mübāderet eyleyem. Ve ne maḳūle muᶜāmele żuhūr ider, (5) görem. Çünki taşmīm itdigim ṣūret ile mesḥ u lemse (mutaṣaddī) müteveccih (6) oldum. Gördüm ki, ol rāst-rev-i cādde-i hidāyet baña müteveccih (7) olup ṣūret-i inkār ile "elem nenheh" deyü ḥavāle-i teberrüzīn-i ᶜitāb (8) buyurdılar. Ve'l-ḥāṣıl, bu maḥalde ehl-i siyer ü āşār nesaḳ-ı mezbūr (9) üzre tensīḳ-i leᵓālī-i aḫbār ile ḥallī-bend-i ᶜarūs-güftār olmuşlardır ki, (10) bu mecelle-i muḫtaṣara īfā-i ḥaḳ edāsına nā-müteḥammil ve tercüme-sāzī-i (11) manṭūḳ-ı ᶜibārātı müteᶜassir ve müşkil olmaġile ifāde-i maẓmūn-ı kelāmda (12) ḳuṣūr olunmaḳ tevehhümünden nāşī "**Beyt: (H90-B)** نه صحراست، هش دارکه پابردم تیغست قلم را، (13) عرفی مشتاب این ره نعتست" bu miḳdār ile (14) iktifā olunup tafṣīline mübāderetden ḫāme-i ḳāṣıru'l-beyān dāmen-çīde-i (15) iḥtirāz olmuşdur. **Beyān-ı vaḳᶜa-i āfāḳ-gīr-i ḥarb-ı füccār:** Meşāhīr-i eyyām-ı (16) ᶜArabdan olup heyecān-ı daġdaġa-fermā-yı fitne vü āşūb ile (17) ṣūret-nümā olan ḳitāl ve ḥurūb cümlesinden biri ḥarb-i füccār (18) ᶜunvānı ile ḳarīn-i iştihār olan cidāl ve peykārdır ki, dört (19) defᶜa şerāre-bār-ı

[215] 78a [5] mutaṣaddī: N'de yok // [20] ki: N'de yok // [22] her: N'de yok //

vuḳūᶜ u intişār oldığı nigāşte-i aḳlām-ı aṣḥāb-ı āşār (20) olmuşdur. Ol cümleden füccār-ı evvel (ki) sinn-i şerīf-i nebevī -ṣalla'l-lāhu (21) ᶜaleyhi ve sellem- ᶜaḳd-ı ᶜāşire nāhiz olduḳda āfāḳ-gīr olup resīde-i (22) naẕar-ı (her) bernā vü pīr olmuşdur. Menşe-i żuhūrı Bedr bin Maᶜşer-i Firāzī'niñ (23) vaḳt-i ḳıyām-ı Sūḳ-ı ᶜUḳaż'da muḳteżā-yı seciyyet-i ᶜarabāne üzre

78b[216]

(1) ᶜilm-efrāz-ı mübāhāt olup innā eᶜazze'l-ᶜarab deyü īrā-i zenād-ı (2) iftiḫār ile meyyālāt-ı pāyini derāz eyledi. ومن كان اعزّ منّى فليصربها (3) didikde bir şaḫṣ-ı mechūl yaᶜnī bir ṣuᶜlūk-i şūm-ı (4) nā-ḳabūl iᶜmāl-i tīġ-i zebān ile mücādeleden bedel-i ḥavāle-i (5) zebān-ı tīġ ile muḳābeleye mutaṣaddī olup baᶜẕı rivāyātda (6) pāyini zānūsından ḳaṭᶜ u isḳāṭ eyledi. Ve rivāyet-i uḫrāda (7) cerḥ-i yesīr ile zaḫmresān olmuşidi. Ve ol cihetden (8) ṭarafeyniñ mübāşeret-i baᶜẕı erāzil ü evbāş ile ebr-i fitne (9) vü perḫāş sākib ü ḳaṭre-pāş olmuşidi. Ve füccār-ı şānī (10) yine cemᶜiyyet-gāh-ı Sūḳ-ı ᶜUḳāż'da ḳabīle-i benī ᶜĀmirden bir ḫātūna (11) şibān-ı benī Kenāneden bir sefāhet-kīş-i vaḳāḥat **(H91a)** endīşiñ (12) baᶜẕı evẕā-ı sefīhānesi ol iki ḳabīle miyānında niçe (13) müddet āsyā-yı ḥarb u peykār dāᵓir ü seylāb-ı fitne-i pür-ḫurūş (14) ve zāḫir olmasını müstetbiᶜ olmaġla vuḳūᶜ u żuhūr bulmuşdur. (15) Ve füccār-ı şāliş keẕālik benī ᶜĀmirden bir şaḫṣıñ benī Kenāneden (16) bir kimesne ẕimmetinde bir miḳdār malı muḳarrer olup medyūnuñ (17) bir müddet-i maṭl ve teᵓḫīri mütemādī ve ṣāḥib-i māl olan (18) şaḫış ṭālib ü müteḳāẕī olmaḳ ol iki ṭāᵓife beyninde meşāḥire (19) ve ḳıtāle müᵓeddī oldığından iḳtiżā itmişidi. Ve baᶜẕı kütüb-i (20) siyerde ᶜAbdu'l-lāh bin Cüdᶜān ol dīni müteḥammil olup müteberriᶜan (21) edāya mübāderet itmekle tavaṣṣuṭ idüp ol iki cemāᶜat (22) beyninde ḳāᵓim olan ḫilāf ve şiḳāḳıñ ṣulḥ ve vifāḳa mübeddel (23) olmaġa bāᶜiş olmaḳ rivāyeti meẕkūr olmuşdur. Ve füccār-ı rābiᶜ ki,

79a[217]

(1) āḫir-i füccārāt-ı erbaᶜadır, ol bedr-i vālā-ḳadr-i hidāyetiñ -ṣalla'l-lāhu (2) ᶜaleyhi ve sellem- İbn-i Hişām rivāyeti üzre on dört seneye (3) ve ibn-i isḥāḳ naḳli üzre on beş seneye resīde oldığı (4) sene veḳāyiᶜinden olup Ḳureyş ve Kenāne ve sāᵓir Ḳureyş'e (5) tābiᶜ ḳabāᵓil ile Ḳays-ı ᶜAylān beyninde ṣūret-nümā olmuşdur. Ve (6) ve eşāre-i ġubār-ı peykāra bāᶜiş olan ḫuṣūṣ kütüb-i siyerde (7) bu vecihle mesṭūr ve manṣūṣdur ki: ᶜUrvetü'r-Raḥḥāl bin ᶜUtbe (8) İbn-i Caᶜfer ol eşnāda melik-i ḥīre olan Nuᶜmān bine'l-Münẕiriñ (9) laṭīmesini ḫıẕmet-i

---

[216] 78b [10] Sūḳ-ı: H şūḳ // [14] olmaġla: H olmaġile // [16] kimesne: H kimse // [21] itmekle: H itmek ile //
[217] 79a [17] zānū-zede-i: H zānūde-i //

muḥāfaża ve icāre emrine kemer-beste-i iltizām (10) idi. Ve laṭīme ki, ᶜarf-ı ᶜarabda maḳūle-i ṭayyibden olan emtiᶜa-i (11) ticāreti ḥāmil olan ᶜīre ıṭlāḳ olunur, Nuᶜmān her sene (12) dāᶜiye-i ticāret ile ol maḳūle beẕāyiᶜ cemᶜine ṣarf-ı reʾs (13) ü'l-māl-i ihtimām idüp Sūḳ-ı **(H91b)** ᶜUkāż'da nihāde-i ṭabaḳçe-i beyᶜ-i pür (14) sūd olmaḳ içün şücᶜān-ı ᶜArabdan bir şedīdü'ş-şekīme kimse (15) mübāşereti ile irsāl iderdi. İttifākā deʾb-i maᶜhūdı üzre (16) ol sene daẖī Raḥḥāl müheyyā-sāz-ı edevāt-ı sefer ü irtiḥāl (17) olup dāᶜiye-i tevdīᶜ ile meclis-i Nuᶜmānda zānū-zede-i ḥuẕūr (18) bulunmuş idi. Ol eşnāda fettāk-i benī Kenāneden Berrāẕ bin Ḳays (19) daẖī dāẖil-i meclis-i Buᶜmān bulunup Raḥḥāl anıñ maḥẕarında ẖidmet-i (20) muḥāfaża-i laṭīme gerden-beste-i iltizāmı oldığını taḳrīb ile (21) ẕikr itdikde Berrāẕ'ıñ ᶜarḳ-ı ᶜaṣabiyyeti nābiẕ olup Raḥḥāl'e (22) taᶜrīẕ ḳaṣdı ile "Kenāne'den daẖī icāra dāẖil-i ḥavza-i (23) tekeffül ve iltizāmıñ mıdır?" didikde Raḥḥāl "Neᶜam, ol daẖī ᶜilāve-i

79b[218]

(1) iḥmāl-i taᶜahhüdümdür." didi. Ammā çünki Raḥḥāl şedd-i riḥāl-i eṣḳāl (2) idüp rūberāh oldı, Berrāẕ sū-i ḳaṣd ile anı sāye miṣāl (3) taᶜḳīb idüp derd-nebāl oldı. Ve muẖtelis-i sāᶜat-i fırṣatı olup (4) mutaraṣṣıd-ı vaḳt-i ġafleti olmuşidi. ᶜĀḳıbet-i teyemmün ẕī-ṭalāle (5) resīde oldığından bir şeb-hengām Raḥḥāl siyeh-mest-i girān (6) ẖāb olmaġla bī-şuᶜūr u bī-tāb oldığına ıṭṭılāᶜla (7) fırṣat-yāb oldı. Ve ecel-i nāgāh-gīr gibi tīġ-i der-dest (8) ser-vaḳtine dāẖil olup evvelā anı ẖābdan bī-dār eyledi. Ammā (9) Reḥḥāl-i biçāre ser-ber-āverde-i intibāh olup ol ḥālet-i hevl-nāki (10) müşāhede itdikde ع "Bī-dār olıcaḳ mest idi, hüşyār oladüşdi." (11) ve ol ḥālde herçend ki kendiden żuhūr iden hefveden (12) maᶜẕeret-ẖāh oldı, müfīd olmayup Reḥḥāl-i biçāreyi geşte-i (13) şimşīr-i ġadr eyledi. Ve bu vaḳᶜa-i hāʾile müʾeddī-i ḳıtāl-i ferīḳayn (14) olmaġile bāᶜiṣ-i ḥarb olmuşdur. **(H92a)** Şehr-i ḥarāmda vuḳūᶜ oldığı (15) cihetden ḥarb-i füccār laḳabı ile mersūm olmuşdur. Ve bu vaḳᶜa-i (16) hāʾile hengām-ı ḳıyām-ı Sūḳ-ı ᶜUkāż vaḳtine muṣādif olmaġile (17) benī Kenāne ve Hevāzin ol cemᶜiyyet-gāhda ẕarb-ı ẖıyām-ı ḳarār u ārām (18) itmiş bulunmuşlar idi. Kenāne ricālinden bir çapük-süvār-i ṣabā-güẕār-ı (19) müstaᶜcil ü şitābān bu ẖayrı sırren teblīġ-i mesāmiᶜ-i kenāniyān eyledi. (20) Ve anlar daẖī vāḳıf-ı ḥāl olduḳlarında Hevāzin bī-ẖaberler iken ol (21) ṭarafdan nehẕat u irtiḥāl, ve ṭaraf-ı Mekke'ye refrefe-sāz-ı

[218] 79b [6] olmağla: H olmağile // [11] żuhūr: H ṣudūr // [18] bulunmuşlar idi: H bulunmuşlaridi //

cenāḥ-ı (22) istiᶜcāl oldılar. Baᶜde ẕālik Hevāzin daḫī vaḳᶜadan ḫaberdār (23) olıcaḳ anları taᶜḳīb ve ḳaṭᶜ-ı firāz ve neşīb iderek ḥareme duḫūle

80a[219]

(1) ḳarīb olduḳları maḥalde idrāk idüp iltiḳā-i ferīḳīn ṣūret-i (2) vuḳūᶜ bulduḳda şimşīr-bāz-ı muᶜteriñ sipihr-i mīnā-fām-ı ṭīġ-i āteş-fāmını (3) der-niyām-ı żalām-ı şām idüp benī Kenāne, dāḫil-i beyt-i ḥarām olınca (4) ol iki cemāᶜat beyninde ceng-i pür-ḫāş mütemāddī ve ber-devām olmuşidi. (5) Ve bu cihetden nīrān-ı ḥarb u ḳitāl heyecān itmekle eşher rivāyāt (6) üzre dört defᶜa dīk-i fitne ġaleyān eyledi ki: Evveli yevm-i (7) şamṭa ve ṣānīsi yevm-i ᶜablā ve ṣāliṣi yevm-i şürb ve rābiᶜi yevm-i ḥarīr (8) ᶜunvānı ile ḳarīn-i iştihār olup yevm-i şürb mecmūᶜunuñ aᶜżamı olmaḳ (9) üzre müteᶜārif olmuşdur ki: Evlād-ı ᶜAbd-ı Şems'den ol cemāᶜatiñ (10) reᵓīsleri bulunan Ebū Süfyān ve Ümeyye ve Ḥarb, ve Süfyān kemāl-i celādet (11) ve nihāyet ḥamāsetlerinden nāşī iḫtiyār-ı helāk ve bevāra tavṭīn-i nefs-i (12) pür-ḫāş-kār idüp bi'l-iḫtiyār kendilerin beste-i kemend-i ıẕṭırār (13) itdiklerinden nāşī altı nefer-i cenḳ-azmā-yı mehīb miyān-ı şücᶜān-ı (14) ᶜArabda ᶜanāyis laḳabı **(H92b)** ile telḳīb olunmaġa bāᶜiş olmuşdur. Ve'l-ḥāṣıl (15) çün bunlar ḫuṣmā ile ḥarbe ṣarf-ı himmet idüp berṭaraf-sāzī-i (16) muḫālifīn içün beẕl-i ḳudret ḳarār-dāde oldı, ittifāḳ-ı ṭarafeyn (17) ile sene-i ātiye ḥulūlünde ḳıyām-ı Sūḳ-ı ᶜUkāż mevsimi muḥārebeye (18) tevāᶜud ve fayṣal-sāzī-i keşmekeş-i ḫuṣūmet içün taᶜahhüd itmişler (19) idi. Çün ol vaḳit resīde oldı, ol iki ᶜasker-i enbūh (20) ol maḥalle ḥāẕır olup teḳābül-i ferīḳīn meşhūd oldıġı (21) hengāmda ki, Ḥarb bin Ümeyye Ḳureyş ve Kenāne ricālinden müctemiᶜ olan (22) cemāᶜatiñ reᵓīsi bulunmuş olup ᶜUtbe bin Rebīᶜa ki, birāder-zādesi (23) ve yetīm olmaġla dāḫil-i ḥavza-i ḥimāyeti ve merbūṭ-ı ḳamāṭ-ı terbiyeti idi,

80b[220]

(1) ol iki ṭāᵓife dāᶜiye-i ḥarb u ḳitāl ile ẕarb-ı ḫıyām-ı muḫāṣeme (2) vü cidāl itdikleri maḥalde ārāmīde olmuşlar idi. Ol eṣnāda (3) bir gün bī-sābıḳa-i istişāre vü istīẕān ol iki maᶜasker-i (4) pür-ḫāş-küsteriñ beyninde feres-rān ve refᶜ-i ṣavt ile naᶜra-zenān (5) "**Beyt** فلك بچنك فكند ست تاجدارانرا، خروس بازئ اين (6) ,"ببررانماشاكن، Ey maᶜşer-i celādet-güster-i muẕır! Tā-be key miyānıñızda (7) teᶜāṭī-i küᵒs-i peykār mütemādī ve münāvele-i aḳdāḥ-ı ḥarb u pür-ḫāş (8) ile ricāl-i ṭarafeyn mütefānī ola." deyü bu müddeᶜāyı resānīde-i (9) sāmiᶜa-i ḥuẕẕār idiceḳ cemāᶜat-i hevāzin ᶜUtbe'niñ müfād-ı (10) kelāmını ve netīce-i muḳaddemāt-ı merāmını istīẕāḥ idüp, "Ey ᶜUtbe! (11) Ṣevābdīd-i reᵓy-i rezīniñ üzre bu ᶜuḳde-i eşkāl ne vecihle

---

[219] 80a [20] ḥāẕır: H ḥāẕırlar // [21] bin: H ibn-i //
[220] 80b [19] didi: N'de yok //

(12) ṣūret-peẕīr-i inḥilāl olmaḳ münāsibdir?” deyü istināre-i maʾāl-i (13) maḳāl eylediklerinde ᶜUtbe daḫī murādı ṣulḥa terġīb ile ışlāḥ-ı (14) ẕātü’l-beyn ve teʾlīf ḳılup “Ṭarafeyn olup mebde-i vuḳūᶜ-ı **(H93a)** ḫuṣūmetden (15) ol vaḳte dek hevāzin ricālinden geşte-i şimşīr-i baġī vü ġadr (16) olanlarıñ diyetlerin edā ideler. Ve kendi cemāᶜatlerinden cerīḥ (17) ve ḳatīl olanlar içün ṭālib-i dem ü diyet olmayup ᶜafv u aġẕā (18) ve ẕimmet-i ḫaṣmāyı ibrā ideler. Ve tevṣīḳ-i peyvend-i ṣulḥ içün vaẕᶜ-ı (19) rihān ile anlara teslīt-resān-ı iṭmīnān olalar.” (didi.) Ve fi’l-ḥaḳīḳa (20) müteᶜahhid olduḳları veche üzre incāz-ı vaᶜd idüp ḳırḳ nefer (21) ricāli irhān ve teslīm itdiler ki, Ḥakīm bin Ḫırām ol cemāᶜatde (22) dāḫil idi. Velākin benī ᶜĀmir bin Ṣaᶜṣaᶜa ol merhūn olan (23) eşḫāṣıñ maḳbūẕ-ı serpençe-i iḳtidārları oldıġın müşāhede

81a[221]

(1) idicek muḳteẕā-yı mürüvvet-i ᶜarabāne üzre dem ve diyet ṭalebinden (2) dāmen-keşīde-i taᶜaffüf oldıḳlarından māᶜadā ol pā-beste-i ḳayd-ı (3) isār-ı rehin olan ricālden ḥall-i ᶜiḳāl ıṭlāḳ idüp taḫliye-sāz-ı (4) sebīl olmaġile iḫtiyār-ı taḫlīd-i ẕikr-i cemīl eylediler. Ve Ṣaᶜṣaᶜa (5) ᶜUtbe bin Rebīᶜa ile tafṣīl olunan vecih üzre ol iki (6) ṭāʾife beyninde bu keyfiyyetiñ vuḳūᶜunda fitne-i ḥarb-i füccār vaẕᶜ-ı (7) evzār idüp münḳaẕī ve bu ṣūret üzre ābyārī-i ḥasen-i (8) tevfīḳ ile āteş-i ḳıtāl u peykār munṭafī oldı. **Vaḳᶜa-i pür-ᶜaber-i** (9) **ḫılf-i fuẕūl:** Muṭāvī-i kütüb-i siyer ve aḫbārda ẕikri mültezem (10) veḳāyiᶜ-nüvīsān-ı ṣaḥāʾif-i āṣār olmaġile resīde-i rütbe-i işṭihār (11) olan veḳāyiᶜden biri daḫī vaḳᶜa-i Ḥulfü’l-fuẕūl’dür ki, (12) ol vaḳᶜa-i ḥarb-i füccārdan ḥīn-i ḳufūlde ṣūret-nümā-yı ḥuṣūl (13) olmuşdur. Ve menşe-i vuḳūᶜuna aḳvāl-i ᶜadīde vürūd idüp (14) baᶜẓı şiḳāt-rüvāt ḳavli üzre şöyle vārid olmuşdur ki: (15) Ol **(H93b)** eşnāda sefāhet-şiᶜārān-ı Ḳureyş’den baᶜẓı endek-hūşān-ı (16) nā-sütūde-eṭvār tevsen-i nefs-i bed-girdārlarından ḫalᶜ-i ribḳa-i (17) şerīᶜat-i perverdigāra tecāsür iderek refte refte ahālī-i (18) beled-i ḥarām beyninde żalām-ı baġī ve ᶜudvān-ı nūr-ı ᶜaḳlī fāşī ve żulüm (19) ü ṭuġyān münteşir ü fāşī olmuşidi. Fe-li-hāẕā ᶜuḳalā-i sedād-ı (20) kīş ü hūş-yārān-ı ᶜāḳıbet-endīş-i ḳavimden Zübeyr bin ᶜAbdu’l-muṭṭalib (21) ve ᶜAbdu’l-lāh bin Cüdᶜān muḳteẕā-yı ġayret-i ᶜarabāneleri üzre (22) ol maḳūle müriş-i hücnet olan girdār-ı nigūhīdeyi berṭaraf-sāz (23) olmaḳ dāᶜiyesiyle kemer-beste-i himmet ve berzede-dāmān-ı ḳaṣd u

81b[222]

[221] 81a [4] ṣaᶜṣaᶜa: H ṣaᶜṣaᶜ // [6] ṭāʾife: H ṭāyife // [10] ṣaḥāʾif-i: H ṣaḥāyif-i // [23] dāᶜiyesiyle: H dāᶜiyesi ile //

(1) u ᶜazīmet olup aṣḥāb-ı ḥall ü ᶜaḳd olan meşāhīr-i ḳavmi daᶜvet (2) ve menzil-i ᶜAbdu'l-lāh bin Cüdᶜān'da ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet oldılar. Ve (3) ṣanādīd-i benī Hāşim ve Zühre ve benī Esed bin ᶜAbd-i ᶜUzzā müctemiᶜler olup (4) bi'l-ittifāḳ ḳasem-sāz oldılar ki: Min-baᶜd kendiler çirkāb-ı mażālimden (5) dāmen-çīde-i ictināb olalar. Ve feryād-res-i dād-ḫāhān olmaġile (6) ser-kūb-ı tārik-i bīdād-kārān olup arāẕī-i Mekke'den bīḫ-efgen-i (7) żulm ü ᶜudvān olalar. Ve cemāᶜatiñ cüz-i aḫīr-i ᶜillet-i ictimaᶜ ve nehẓatleri (8) beyānında rivāyet-i ᶜadīde vürūd idüp baᶜẓı ehl-i siyer naḳli (9) üzre ol senede Zebīd cānibinden bir şaḫṣ-ı ticāret-pīşe (10) baᶜẓı emtiᶜa celb idüp Mekke'ye ḳādim olduḳda celb itdigi (11) emtiᶜayı birümmetihā eşrāf-ı ẕevi'l-iḳtidārdan ᶜĀṣ bin Vāyil (12) Sehemī iştirā idüp aña ṣemnini teslīmde teᵓḫīr ü tesvīf idicek (13) ol tācir-i Zebīdī malını istiḫlāṣ içün ṣanādīd-i ehl-i beldeden (14) ᶜAbdu'd-dār ve Cemmeḥ ve Benū Sehem **(H94a)** ve ᶜAdī bin Kaᶜb miṣillü aṣḥab-ı fatḳ u (15) ratḳdan istiġāṣe vü istiᶜānet maᶜraẓında olup anlardan ṣūret-i (16) iġāṣe vü iᶜānet rū-nümā olmayıcaḳ, sepīde-dem necm-i erīke-pīrā-yı (17) ṭārem-i çārum revnaḳ-efrūz-ı dīvān-ḫāne-i ufḳ-ı ḫāverān olduḳda (18) ki, eşrāf-ı Ḳureyş ḥavālī-i beyt-i mükerremde ṣandelī-güzīn-i ṣoḥbet (19) olup ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet olmuşlar idi, tācir-i sitem-resīde (20) "هر که زخمی خورد البته فغانی دارد، ع," vefḳince firāz-ı cebel-i Ebū Ḳubeys'e (21) ṣāᶜid ve ṣūret-i ᶜarẓu-ḥāli mutaẓammın bu ebyātla müterennim ü nāşid (22) oldı. **"Şiᶜr:** الداروالنفر، ومحرم اشعت لم تفص عمرته، يا للر (23) ياال فهرلمظلوم بضاعت، بيطن مكّته نالى الدار جال و هن الحجر

82a[223]

(1) ان الحرام لمن تمت مكارسه، ولا حرام لثوب الفاجرالغدر، " (2) ᶜAllāme-i Süheylī Ḥaşᶜamī'niñ Ravẓ-ı Enf'de īrād itdigi üzre bu (3) ḫuṣūṣa ol cemāᶜati müheyyic ü muḥarriḳ olan ḳıṣṣa bu vech (4) üzre mervīdir ki: İttifāḳā bir şaḫṣ-ı ḥaşᶜamī niyyet-i ḥacc veyāḫūd (5) dāᶜiye-i ᶜumre ile beled-i ḥarām-ı muᶜallā-maḳāma vürūd itmiş idi. (6) Ve anıñ ecmel-i nisā-i ᶜaṣr olmaḳ üzre şöhret-şiᶜār (7) bir duḫter-i ḫūrşīd-ruḫsārı olup anı temīme-i bāzū-yı istiṣḥāb (8) ḳılmışidi. Çünki ol mihr-i münīriñ ṣayt-ı cemāli ᶜālem-gīr olmaġla (9) üftāde-gān-ı bīdād-ı menişden Nebīh bin Ḥaccāc ol dürr-i nā-süfteyi (10) menhūb-ı ser-pençe-i iġtişāb ḳılıcaḳ ol bī-çāre baᶜẓı ehl-i belediñ (11) ilḳā ve taᶜlīmi ile civār-ı beyt-i mükerremde vāḳıf olup بالخلف الفضول (12) deyü feryād-sāz-ı istiġāṣe ve istimdād olduḳda ḳasem-sāzān-ı

---

[222] 81b [6] bīdād-kārān: H pīdād-kārān // bīḫ-efgen: H pīḫ-efgen // [11] bin: H ibn-i // [15] ratḳdan: H rayḳdan //

[223] 82a [8] olmaġla: H olmaġile // [9] üftāde-gān-ı: H fetāde-gān-ı // [11] ilḳā ve taᶜlīmi: H ilḳā-i taᶜlīmi // [14] intiḳām: H ihtimām // [19] muvāṣalatı: H vuṣlatı // [20] u: N'de yok //

(13) ḫulfü’l-fuẕūl olan herbirān-ı bīşe-zār-ı beled-i ḥarām ṭaraf ṭaraf (14) **(H94b)** tīġ-ı der-dest ser-berāverde-i künām-ı intiḳām oldılar. جاءكالغوث (15) deyü iḥāṭa idüp مالك يا اخا حثعم deyü istiᶜẕāḥ-ı merām (16) idüp ol derd-mendiñ ḥāline taḥṣīl-i ıṭṭılāᶜ idicek müctemiᶜen (17) Nebīh’iñ menziline müteveccih oldılar. Vuṣūlleri ḥālinde Nebīh ol māh-ı (18) ᶜālem-tābıñ tā-be-siḥr-i hāle-zīb-i āġūş-ı muvāṣalatı ve şeb-tā-be-ṣubḥ-ı (19) hem-ḫābe-i gül-püster-i muvāṣalatı olmaḳ ricāsı ile her-çend ki niyāz-mend (20) oldı, müsāᶜade-fermā olmayup ḫāh (u) nā-ḫāh ol dūşīze-i (21) pākize-sirişti serpençesinden taḫlīṣ idüp pederine teslīm eylediler. (22) Ve bu vaẕᶜ-ı nā-şāyeste cümle ehl-i ḥareme nām-ı keşīdelik īrāş (23) itmek ḫavfı tehyīc-i nāᵓire-i ġayret idüp ẓikri sebḳat itdigi

82b[224]

(1) vecih üzre muᶜāhedeye cüz-i aḫīr-i ᶜillet olmuşdur. **Sefer-i güzīden an māh-ı beşām-ı bār-ı dīger:** Ol māh-ı cihān-tāb-ı risāletiñ maşrıḳ-ı (3) ufḳ-ı ervāḥdan basīṭ-i ᶜālem-i eşbāḥa ẓiyā-pāş-ı ṭulūᶜ ve nūr-efşān-ı (4) żuhūr u suṭūᶜ oldığı vaḳitden medāric-i sinīn bāliġ-i derece-i (5) ḫams u ᶜişrīn oldığı eşnāda idi ki, yevmen mine’l-eyyām Ebū Ṭālib (6) ol server ile eşnā-i mükālemede didi ki: “Ey nūr-ı çeşm-i ḫānvāde-i (7) ḫalīl! Maᶜlūmuñdur ki, muḳteżā-yı ferāḫ-destī-i beẕl ü seḫā ve temādī-i (8) ḫuşk-sāl-i ḳaḥṭ u ġalā tehī-sāz-ı kīse-i ṭārif ü telīd olup (9) kef-i dest-i mekārim-peyvestim naḳdīne-i reᵓsü’l-māl-i dirhem ve dīnārdan (10) ṣıfr ve ḫālīdir. Ve el-ān ḳāfile-i ehl-i Mekke dāᶜiye-i ticāret ile (11) ṭaraf-ı Şām’a maḥmil-bend-i ᶜazīmetdir. Ve Ḫadīce bint-i Ḫuveylid ki, (12) ḥālā sermāye-dārān-ı ehl-i beledden olup her mevsim-i ticāretde (13) kārbān-ı Ḳureyş ᶜāzim-i sefer-i ticāret **(H95a)** olduḳlarında kār-āzmūd-gān-ı (14) ḳavimden bir muᶜtemed kimse iḫtiyār u istiṣḥāb idüp anıñ (15) mübāşereti ile muẕarebe ṭarīḳi üzre iᶜmāl-i reᵓsü’l-māl idüp (16) ṭarafeyn içün menāfiᶜ-i keşīre rū-nümā olur. Egerçi seniñ içün (17) yehūd ṭāᵓifesinden iḫtirāz üzre oldığım cihetden ṭaraf-ı (18) Şām’a ḥareketiñ ḫilāf-ı dil-ḫāhımdır, velākin mess-i ḥācet bi’l-iḳtiẓā (19) aña ilcā itmişdir. Ḳavm-i Ḳureyş ticāret ile meᵓlūf ve ol vecih (20) üzre kesbe meşġūflar olup ticārete ḳalīlü’l-iᶜtinā olan (21) kimesneler ḳatlarında muḥaḳḳarlardır. “**Beyt:** Ḳılmayın vādī-i ticāreti ṭay, / (22) Olur anlar ḳatında leys-i başı,” Eger sen anlara mülāḳī olup ol (23) ṣūret üzre ticārete ṣarf-ı naḳdīne-i himmet ḳılmaġa raġbetiñ

83a[225]

---

[224] 82b [11] Ḫuveylid: H Ḥuveyle // [17] ṭāᵓifesinden: H ṭāyifesinden // [19] ile: H’de yok // [20] meşġūflar: H meşᶜūflar // [21] kimesneler: H kimseler // [22] anlara: H aña //
[225] 83a [8] ve terġīb: N’de yok // [10] evvel: N’de yok // [18] rezzāḳ-ı: H rāzıḳ-ı //

(1) semᶜine Īṣāl itsek seniñ nezāhetiñ ve muᶜāmelātda ṣadāḳatiñ (2) maᶜlūmı idigi muḳarrer oldıġından nāşī seni sāᵓirlere tafẓīl (3) ü tercīḥ idüp ez-cān u dil saña ṭaleb-kār olmaḳ emr-i muḳarrerdir.” (4) didi. Fī-nefsü’l-emr ḳāfile-sālār-ı risāletiñ ẕāt-ı sencīdesi (5) ḫıṣāl-i ḥamīde ve şīm-i pesendīde ile müteḥallī oldıġı ḳavmiñ (6) ṣıġār ve kibārı beyninde şöhret-şiᶜār olmaġile Mekke’de “Emīn” (7) ismi ile maᶜrūf olmuşidi. Ve’l-ḥāṣıl beyān olundıġı üzre (8) Ebū Ṭālib, çünki ol ḥaẓreti sevḳ (ve terġīb) eyledi ki, reᵓsü’l-māl-i Ḫadīce’yi (9) iᶜmāl ile ticārete raġbet-nümā oldıġın aña ᶜarẓ u inhā ile (10) mürācaᶜat ve ilticā eyleye. Ammā (evvel) ol server-i refīᶜü’l-cenāb “Mercūdur ki, (11) anıñ ṭarafından ṭaleb ü daᶜvet żuhūr ide.” deyü şeker-pāş-ı (12) cevāb oldı. Ve bu muḥāvere resīde-i semᶜ-i Ḫadīce olıcaḳ ol (13) ḥaẓreti daᶜvet-sāz olup mülāḳī olduḳda, “Ey neḳāve-i (14) sülāle-i **(H95-B)** İsmāᶜīl! Seniñ kāffe-i muᶜāmelātda ṣadāḳat ve emānetiñ (15) ve mekārim-i ḫulḳ ve seciyyetiñ كنارٍ على علمن maᶜlūm-ı kāffe-i ehl-i ḥarem ve (16) meczūm-ı ᶜāmme-i ümem olmaġile benim daḫī ḳatımda nezāhatiñ mütebeyyin olmuşdur. (17) Ve ḥālā maḳṣūdumdur ki, ticāret içün saña māl-i vāfir teslīm (18) idüp ṭaraf-ı Şām’a firistāde ḳılam. Ve cenāb-ı rezzāḳ-ı berāyā (19) her ne miḳdār ribḥ ve sūd-mendi ᶜaṭā ḳılursa senden (20) muḳaddem ol kāra mübāşir olanlar içün muᶜayyen ve ḳarār-dāde (21) olan miḳdārıñ saña ẓıᶜfını beẕl itmeden ez-cān ü dil (22) minnetdārım.” didi. Ol ḥaẓret daḫī ḳabūl ve ṣūret-i ḥikāyeti (23) Ebū Ṭālib ile meşvereye taᶜlīḳ idüp ṣūret-i ḥāli Ebū Ṭālib’e

83b[226]

(1) iᶜlām itdikde ا ينّ هذا الررزق ساقه الله اليكا deyü Ebū Ṭālib’iñ (2) istiṣvābından ṣoñra ṣūret-nümā-yı ḳabūl olmuşidi. Ve baᶜẓı (3) ehl-i siyer rivāyeti üzre pes ol ḳāfile-sālār-ı risālet tekmīl-i (4) mühimmāt-ı sefer ḳılmaḳ ṣadedinde Ḫadīce Meysere nām ġulāmı fāᵓiz-i şeref-i (5) ḫiẕmetleri ḳılup çāpük-süvār-ı ᶜarṣa-i sipihr-i mīnā-fām gibi ᶜāzim-i (6) ufḳ-ı bilād-ı Şām oldı. “**Beyt:** (7) تومیروی بمركب رهوار من از اشك، صد پیك قطره زن زپیت مینكنم روان. ” Ve Meysere’ye Ḫadīce (8) fevḳa’l-ġāye tenbīh-fermā oldı ki, ol ḥaẓretiñ şeref-i (9) ḫıdmetini sermāye-i saᶜādet bilüp reᵓyine muḫālefetden muḥteriz (10) ola. Ve baᶜẓı rivāyātda vürūdı üzre ḫīṣāvendān-ı (11) Ḫadīce’den Ḥuzeyme bin Ḥakem-i Sülemī nām bir şaḫıṣ daḫī fāᵓiz-i şeref-i (12) mülāzemet ḳılındı. Ve Ḥuzeyme ol ḥaẓretiñ bir mertebe dil-rubūde-i (13) muḥabbeti olmuşidi ki, eşnā-i ḳaṭᶜ-ı ṭarīḳde bir laḥża andan mufārıḳ (14) olmaz idi. Mervīdir ki, eşnā-yı ṭayy-ı mefāviz ve berārīde şütrān-ı (15) **(H96a)** Ḫadīce’den iki reᵓs-i zāmile-i kūh kūhān-ı bürd-bār zānū-beste-i (16) ᶜiḳāl-i iᶜnā

[226] 83b [1] deyü: H deyüp // [20] ve: H ile // [21] tüvān ile: H tüvānla // pīş-rev-i: H heşrev-i //

vü kelāl olup vā-mānde ve bī-mecāl ḳalmış idi. Derḥāl (17) Meysere ol serveriñ ḥuẕūrına şitāb-kār olup iᶜlām-ı ḥāl (18) idicek ol çāre-sāz-ı vā-māndegān-ı tīh-i ᶜacz u iftiḳār derḥāl (19) dest-i mübārek-i hümāyūn-fālini ol şütrānıñ pāy-i bī-mecāline vaẕᶜ (20) u imsās ve leb-i cünbān-ı duᶜā olıcaḳ fi'l-ḥāl bi-emrillāhi'l-müteᶜāl (21) ḥuṣūl-i tāb u tüvān ile berpā olup sürᶜat-i seyr ile pīş-rev-i (22) merākib-i kār-bāniyān oldılar. Ve Ḫuzeyme bu ḥāleti müşāhede idicek (23) ol serveriñ ᶜuluvv-i şānına berāᶜat-i istihlāl oldıġı meczūm

84a[227]

(1) olmuşidi. Ve'l-ḥāṣıl çünki ṭayy-ı merāḥil ile arāẕī-i Şām'a (2) vāṣıl ve Sūḳ-ı Buṣrā'da ḥaṭṭ-ı revāḥil olunup bir ṣavmaᶜa ḳurbunda (3) nāzil oldılar ki, ol ṣavmaᶜada Nasṭūrā nām bir rāhib-i murtāẕ (4) ᶜuzlet-güzīn idi. Baᶜẕı rivāyātda ol ṣavmaᶜa ẕikri sebḳat (5) iden Buḥeyrā'nıñ ᶜuzlet-cāyı olan ṣavmaᶜanıñ ᶜaynı olup (6) Buḥeyrā ḳaẕā-i naḥb idüp Nasṭūrā anıñ cā-nişīni olmaḳ vuḳūᶜ (7) bulmuşdur. Be-her-taḳdīr maḥall-i nüzūl olan mevẓiᶜde bir dıraḫt (8) vāḳıᶜ olup ol dıraḫtıñ taḥtında basṭ-ı zīr-endāz-ı ārām itmişler (9) idi. Ve ol rāhib ile Meysere beyninde çeşm-āşinā-i sābıḳa (10) oldıġından nāşī anı gördükde, "Ey Meysere! Zīr-i dıraḫtda nāzil (11) olan kimdir?" deyü (istiᶜlām sadedinde olıcaḳ, meysere daḫī "Ehl-i ḥaremden bir kimsedir." deyü) çünki mutaṣaddī-i cevāb oldı. Rāhib tekrār, (12) "Ey meysere! Ol şecere taḥtında nāzil olmaz. İllā ol ẕāt-ı muᶜallā (13) ḳadr ki, tārik-i mübāreki tāc-ı risālet ile mübeccel ola." didi. (14) Tekrār mutaṣaddī-i suᵓāl **(H96b)** olup "Ey Meysere! Ol ẕāt-ı ḫuceste (15) simātıñ beyāẕ ᶜaynı ḥumrete māᵓil midir?" didikde, Meysere " نعم لا يفارقه (16) yaᶜni dāᵓimā sürḫgün oldıġı ḫulḳı olup bir ᶜārıẓa sebebiyle (17) olmadıġından nāşī ol keyfiyyet andan mufārıḳ u zāᵓil olmaz." deyücek (18) rāhib " هوهو وهو āḫirü'l-enbiyā" deyü idrāk-i zamān-ı biᶜşeti temennī (19) ile iżhār-i iştiyāḳ eyledi. Ve Meysere bu ṣūret-i güft u şunūdı (20) mersūm-ı ṣaḥīfe-i ḫātırı ḳıldı. Ve baᶜẕı ehl-i siyer-i Nişābūrī'niñ (21) baᶜẕı müᵓellefātından bu vecihle nāḳil olmuşdur ki: Rāhib-i mezbūr ol (22) sāyebān-ṭırāz-ı risāletiñ ḳudūmı ḥālinde mażalle-sāzī-i (23) ġamāmı müşāhede idicek Meysere'den "Sizler kimlersiz?" deyü mutaṣaddī-i

84b[228]

(1) istiᶜlām olduḳda, ol daḫī kendi Ḫadīce'niñ ġulāmı Meysere (2) oldıġın iᶜlām ḫilālinde, rāhib Meysere'den mestūr-ı iḫtilās-ı (3) fırṣat idüp ḫaṭve ḫaṭve ol

---

[227] 84a [11] Parantez içindeki ifade N'de yok // [16] sebebiyle: H sebebi ile // [18] zamān-ı: H zebān-ı // [21] nāḳil: H naḳl //

[228] 84b [6] ḥaẕret-i: N'de yok // [15] ḥavẕ-ı şefāᶜat: H ḥavẕ u şefāᶜat //

şāhinşāh-ı eyvān-ı hidāyete (4) ḳarīb oldı. Ve tārik-i farḳ-ı ferḳad-sāy-ı mübārekini taḳbīl ile (5) müstesʿid olup pāy-i sidre-peymāsına rū-mālden ṣoñra (6) didi ki “Saña īmān-āver olup şehādet-sāzım ki, cenāb-ı (ḥaẕret-i) (7) ḥaḳḳıñ tevrātda ẕikr itdigi nebiyy-i mükerrem sensin.” Ve didi ki (8) “Yā Muḥammed, seniñ delāʾil-i nübüvvetiñden kütüb-i ḳadīmede meẕkūr olan (9) ʿalāmātıñ cümlesi meşhūd u muʿayyen olup henüz ancaḳ bir ʿalāmet (10) ḳalmışdır.” deyü ṭalebkār-ı müşāhede-i ḫātem-i nübüvvet oldı. Anı daḫī (11) müşāhedeye fāʾiz olduḳda اشهد ان لااله الاالله واشهد انك رسول الله النبى الامى الذى بشّربك عيسى بن مريم (12) deyüp (13) bu siyāḳ üzre ḥaẕret-i mesīḥ ḥaḳḳıñda bu müddeʿāyı tenvīr ü (14) tavẕīḥ itmişdir ki, bu şecere taḥtında nüzūl itmez, illā ol nebiyyi ümmiyyi (15) hāşimiyyi ʿarabiyyi mekkiyyi ki, ṣāḥib-i **(H97a)** ḥavẕ-ı şefāʿat ve ṣāḥib-i livāʾi’ (16) l-ḥamddir. Ve baʿẕı rivāyātda ol şecere ḫuşk u ẕābil iken (17) yümn-i nüzūl-i nebevī ile sāḳ u aġṣānı muḥaẕẕar u reyyān olup (18) pīrāmenī sebze-zār u şāḫları meyve-dār oldığı vārid olmuşdur. (19) Ve ol ḳāfile-sālār-ı risālet cenābı ile bir muḳteẕā-yı dād u sited (20) bir kimse miyānında vuḳūʿ-ı ḫilāf eṣnāsında ol şaḫṣ-ı aḥlef (21) bi’l-lāt ve’l-ʿuzzā diyicek ol ḥaẕret ما حلفتُ بهما قطُّ (22) buyurdılar. Ve bu kelām-ı lüʾlü-niżām ol şaḫṣıñ mesmūʿı olıcaḳ (23) القول قولك deyü taḥsīn ü taṣdīḳ idüp ve Meysere’yi

85a[229]

(1) tenhā-keşīde oldı. Ve sırran aña “Yā Meysere, bu ẕāt-ı sütūde (2) simāt nebiyy-i mebʿūṯ-ı muntaẓardır. Ve ol ḫālıḳ-ı kāʾināt ḥaḳḳiçün (3) ki, nefsim anıñ ḳabẕa-i ḳudretindedir, aḥbārımız kitāblarında (4) nuʿūt ve evṣāfına muṣādif ü muṭṭaliʿ olduḳları nebiyy-i (5) muḥterem işbu ẕāt-ı mükerremdir.” didi. Ve Meysere bu ṣūreti daḫī (6) mersūm-ı ṣaḥīfe-i ẕamīr ve şebt-i cerīde-i ẕabṭ u taḥrīr eyledi. (7) Vaḳtā ki maṣlaḥat-ı ticāret ḳarīn-i itmām ve meşʿale-i dād u sited (8) resīde-i encām ve ḳāfile-i Şām ṭaraf-ı Mekke’ye imāle-i licām ḳılup (9) ḳāfil-i cānib-i (beled-i) ḥarām oldılar, (ittifāḳā) ḥareketleri mevsim-i temmūz-ı pāşnesūza (10) muṣādif olup bir günde ki, vaḳt-i hācirede iştidād-ı ḥarr (11) ile rūy-ı deşt ve hāmūn-ı şiddet-i germādan külḫen-nümūn olmuş (12) idi. Meysere ol sulṭān-ı serīr-i iʿcāzı iki nefer melek-i (13) sidre-pervāz ḥarr-ı hecīrden viḳāyesāz olmuş muʿāyene iderdi. (14) Ve bu ḥāleti küll-i yevm müşāhede ḳılmaġla ol ḥaẕretiñ ʿażm-ı şānı (15) meczūm ve muḥaḳḳaḳ olup derūn-ı Meysere’de ol maḥbūb-ı yezdān (16) cenābına bir mertebe ḥubb u velā münbaʿiṯ **(H97b)** ü nümāyān olmuşidi ki, (17) muḳteẕā-yı farṭ-ı muḥabbet olan ʿubūdiyyet

[229] 85a [9] beled-i: N’de yok // ittifāḳā: N’de yok //

ḥudūṣünden nāṣī gūyā (18) o şehinşāh-ı sitāre ḥaşem ü sulṭān-ı ᶜArab ve ᶜAcemiñ ᶜabd-ı memlūki (19) idi. “**Beyt:** Ḳul olam mı ġayra sen şāhım ne añlarsın beni, / (20) Bir efendim vār iken ᶜālemde sulṭānım gibi,” Çünki ol seferden (21) rücūᶜ ḳılınup Merrü’ż-żahrān nām menzile ki, Mekke ve ᶜAsfān (22) beyninde bir vādīniñ ismi ve lisān-ı ᶜāmmede baṭn-ı merr dimekle (23) müteᶜārif olup ḥālā vādī-i Fāṭıma ismi ile meşhūr olan

85b[230]

(1) maḥaldir, Meysere iltimās eyledi ki, kendi ol maḥalde ḥaṭṭ-ı riḥāl (2) idüp ol sipahsālār-ı ḫayl-ı rüsül cenābı andan muḳaddem emākin-i (3) ümmü’l-ḳurāya sāye-i iclāl-ṣāle ol ḥaẕret bu meᵓmūle (4) müsāᶜāde-fermā olup cānib-i Mekke’ye ᶜinān-ı kerem-i sürᶜat ve (5) ᶜazīmet olmaġile duḫūlde rüfeḳāyı sebḳat eyledi. Ve saᶜādet (6) ü iclāl ile beled-i ḥarāma vuṣūlleri ki, ḥarr-i vaḳt-i żahīreye (7) muṣādif olmuşidi. İttifāḳā ol vaḳitde Ḫadīce nisvān-ı Mekke’den (8) bir gürūh ile dāᶜiye-i istirvāḥ ile menziliniñ ᶜaleyh-i ismi ile (9) muᶜabber olan cihānnümāsına yaᶜni devlet-ḫānesiniñ ġarfe-i (10) ᶜulyāsında hem-neşet olup amīziş üzre iken gördi (11) ki, ṭaraf-ı rāh-ı Şām’dan saḳf-ı revāḳ-ı sipihre peyveste bir (12) ġubār nümāyān oldı. Ve derūnundan ḫilāl-i seḥābdan mühür-tāb-dār (13) żuhūr ider gibi bir cemmāze-süvār-ı berḳ-reftār żāhir ve bedīdār (14) oldı. yaḳīn olduḳda “**Beyt:** Müjde kim ey ḫüsrev-i bih rūzgār-ı (15) mülk-i şavḳ, / Genc-i bād-āverd-i ümmīd ve temennādır gelen.”

Gördiler ki, (16) ol sulṭān-ı sidre-serīrdir ki, bir baᶜīr-i refref-i mesīre (17) rākib olmuş ḫıyābān-ı reh-güzāra reşş-i envār iderek resīde (18) oldı. Ve ol ḥālde Ḫadīce müşāhede **(H98a)** ḳıldı ki, ol sürūr-ı (19) saᶜd-aḫteriñ ḥizā-i (ser) saᶜādet-efserinde iki nefer ferişte-i zühre-peyker (20) sāyebān-ı miṣāl-i refrefe-sāz-ı istiḳrār olup ḥareket ve sükūnı (21) ḥālinde farḳ-ı serinden mufārıḳ olmazlar. Ol maḥalde hem-ṣoḥbeti (22) bulunan cemāᶜat-i nisvānı bu ḥāletden āgāh idüp anlar daḫī (23) muᶜāyene ḳıldıḳlarında fevḳa’l-ġāye müteᶜaccib olup istiġrāb

86a[231]

(1) itdiler. (ammā) andan ṣoñra vaḳtā ki Meysere daḫī Mekke’ye vāṣıl (2) ve devlet-ḫāne-i Ḫadīce-i kübrāya dāḫil oldı, pīş-gāhında taḳdīm-i (3) merāsim-i itmām-ı ḫizmet ile sernihāde-i zemīn-i ᶜubūdiyyet olduḳda (4) Ḫadīce aña key-

[230] 85b [14] beyt: H şiᶜr // [19] ser: N’de yok //
[231] 86a [1] ammā: N’de yok // [4] itdiklerini: H itdiklerin // [9] sālifü’ẕ-ẕikrden: H sālifü’ẕ-ẕikrde // [19] iyāb ve ẕehābda” ifadesi yerine H’de “eṣnā-i ẕehāb ve iyābda” ifadesi vardır // [23] sulṭān-ı: N’de yok //

fiyyet-i taẕlīl-i meleḳīni müşāhede itdiklerini naḳl u (5) ḥikāyet idicek Meysere daḏī Şām'dan bu cānibe ḳufūl u iyāb (6) vaḳtinden ḥavālī-i beled-i ḥarāma vuṣūlleri vaḳtine gelince ol keyfiyet (7) ᶜale'l-istimrār meşhūdları oldıġın ḥikāyet ve ol ḥaẕret (8) ḥuṣūṣunda Nasṭūrā-yı rāhibden ve eṣnā-yı beyᶜ ve şirāda (9) imtiḥānen teklīf-sāz-ı taḥlīf olan şaḏṣ-ı sālifü'ẕ-ẕikrden (10) mesmūᶜı olan kelāmı ᶜalā vuḳūᶜa rivāyet eyledi. Ve ol sefer-i (11) ḫayr-eṣerde yümn-i ḳudūm-i nebevī ile ḳarīn-i ḥuṣūl olan ribḥ ve (12) sūd-mendi sinīn-i māẕiyede maᶜhūd olan mertebeniñ (13) ẓaᶜfı mertebesine resīde oldıġın iᶜlām ve tebşīr eyledi. (14) Ḫadīce daḏī muḳteẕā-yı mekārim-i ṭabīᶜīsi ile sābıḳa müsemmā (15) olan miḳdārıñ ẓaᶜfı mertebesin iᶜṭā vü itḥāf ile (16) taḳdīm-i merāsim-i beẕl ü elṭāf eyledi. Meşşāṭa-i çīre-dest-i (17) dūşīze-gān-ı maᶜānī ki, yerāᶜa-i bāhirü'l-berāᶜadan ᶜibāretdir, (18) bu nesaḳ üzre tutuḳ-pīrā-yı şebistān-ı rivāyetdir ki: Ḫaẕret-i (19) Ḫadīce-i kübrā -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā- vaḳtā ki Meysere'den iyāb ve ẕehābda (20) muᶜāyene ḳıldıġı **(H98b)** irhāṣātı ve baᶜẓı güşāde-çeşmān-ı ehl-i (21) kitābdan mesmūᶜı olan aḳvāl ve rivāyātı istimāᶜ ḳıldı, (22) kānūn-ı derūn-ı sūziş-i masḥūnundan zebāne-keş-i iştiᶜāl u iltihāb (23) olup ez-cān u dil rāġıb-ı pürsitārī-i (sulṭān-ı) sidre-cenāb olmuşidi.

86b[232]

(1) ve bu bābda Vāḳıdī ve ġayrıñ ḥadīṣ-i nefīseden mervīleri (2) olup ibn-i seyyidü'n-nāsıñ Saᶜd'dan rivāyet ile resīde-i (3) rütbe-i iştihār olup meşāhīr-i ehl-i siyerden cemᶜ-i keşīriñ menḳūli (4) olmaġile nefīseden meᵓāl-i ḥikāyet bu vecih üzre ifrāġ ḳalıp (5) rivāyet olunmuşdur ki: Ḫadīce ki, ol vaḳitde ṭāhir laḳabı ile (6) ve bir rivāyetde seyyidet Ḳureyş ᶜunvānı ile şöhret şiᶜār idi. (7) Nisvān-ı Ḳureyş beyninde vefret-i ḥazm u kiyāset ve keşret-i māl ü şervet (8) ile mümtāz olup şeref-i neseb ve nezāhet-i ḥaseb ile ser-efrāz (9) oldıġından nāşī aṣḥāb-ı ḳadr u yesār olan eşrāf-ı vālā (10) tebārānı bi'l-cümle ḫāst-gār olup aña ṭālib ve ol anlardan (11) dāmen-keş-i imtināᶜ olup nākib ü hārib idi. Ol ḥaẕretiñ (12) sefer-i Şām'dan ḳufūli eṣnāsında bir gün beni ḥuẕūrına daᶜvet (13) eyledi. Ve desīs ittiḫāẕ idüp ol server-i muᶜallā-cenāba peyvend-sāz-ı (14) ᶜalāḳa-i izdivāc olmaġiçün irsāl eyledi. Ben daḏī ol dāᶜiye ile (15) ḥuẕūr-ı Muḥammed bin ᶜAbdu'llāh'a varup tertīb-i muḳaddemāt-ı mūṣilü'l-merām (16) ile idāre-i raḥīḳ-i peyām iderek bu vecihle sevḳ-i kelām idüp (17) "Ey nuḫbe-i (sülāle-i) İsmāᶜīl, sebeb nedir ki el-ān āvān-ı ᶜunfuvān-ı şebābıñ (18) iken sende teᵓehhül ve tezevvüce raġbet żāhir degüldür." didim. Ol (19) server-i sütūde-siyer cevāba mutaṣaddī olup, "Ḥālā levāzımını (20) tedārike vāfī māldan ceyb-i miknetim tehī **(H99a)**

[232] 86b [8] ser-efrāz: H ser-firāz // [17] sülāle-i: N'de yok //

oldığından nāşīdir.” (21) diyicek, “Ey merġūb-ı terīnü’l-Hāşim! Ol mühimmāt u levāzım tedārikini (22) āḫir kimse mühim-sāz-ı kifāyet olup saña teklīf olunmaya. Ve saña (23) ez-cān u dil raġbet-nümā olan cāmiᶜa-i şeref-i neseb ü cemāl

87a[233]

(1) ve fihris-kār-ı nāme-i ᶜaḳl u kemāl bir ẕāt-ı sütūde-ḫıṣāl olıcaḳ (2) raġbete ne māniᶜ ḳalur?” didigimde benden istīẕāḥ-ı kelām ve (3) ṭaleb-i taᶜyīn-i merām buyurdılar. Ben daḫī ol ḫāst-gār-ı perestārī (4) Ḫadīce oldığın taṣrīḥ ü taᶜyin itdim. Ve derḥāl menzil-i Ḫadīce (5) ṭarafına şitābān olup gitdim. Ve meclisi ᶜalā-vuḳūᶜa varup (6) Ḫadīce’ye teblīġ idem. Sefāret içün etbāᶜından birini iḫtiyār (7) idüp “Sāᶜat-i filānīde inşā-i ᶜaḳd içün meclisimize şeref-baḫş-ı (8) ḥuẕūr olasız.” deyü ṭaraf-ı bāhirü’ş-şeref-i sulṭān-ı sidre (9) serīre irsāl-i sefīr eyledi. Ve kendi ᶜammi olan ᶜAmru bin Esed’i (10) emr-i tezvīce mübāşeret ḫizmeti içün daᶜvet eyledi. Ve bu rivāyet (11) daḫī ekşer kütüb-i ehl-i siyerde nigāşte-i ḫāme-i iᶜcāz-ı eşer ḳılınmışdır (12) ki: Ānifen beyān olundığı üzre Ḫadīce-i Kübrā bir ᶜaḳīle-i ᶜākile (13) ve lebībe-i kemāle idi. O hilāl-i ufḳ-ı risāletiñ żuhūr ve ṭulūᶜundan (14) ve ol mihr-i sipihr-i hidāyetiñ keyfiyyet-i żuhūr ve suṭūᶜundan “ع (15) سالی که نکوست ازبهارش بیداست،” maġzāsı üzre irtifāᶜ-ı (16) şānını teferrüs eyleyüp fāᵓiz-i perestāre-i ḥarem-serāy-ı sipihr-i iᶜtilāsı (17) olmaġı sebeb-i irtifāᶜ-ı ḳadr u menzelet bilmişidi. Ve ḥāᵓiz-i şeref-i (18) ḫizmet-i bā-saᶜādeti olmaġa ez-cān u dil raġbet ḳılmışidi. (19) Fe-li-hāẕā ṣanādīd-i ḳavmden aṣḥāb-ı ser ü sāmān beẕl-i naḳdīne-i (20) cān idüp anı hevdec-güzīn-i izdivāc ḳılmaġa ṭālibler olup (21) ḳaṭᶜā anlara rū-nümā-yı ḳabūl vu raġbet olmamış iken ol sulṭān-ı (22) **(H99b)** erīke-i nezāhat cenābına kendüyi ᶜarẓa mübāderet idüp (23) “Ey püser-i ᶜamm-i memdūḥü’ş-şiyem! Seniñ şeref-i neseb ile ḳarābetiñ

87b[234]

(1) ve ḥusn-i ḫulḳ ve ḫaşletiñ ve ṣıdḳ-ı ḥadīṯ ve emānetiñ cihetinden (2) derūnum ḥāᵓiz-i şeref-i muḳārenetiñ olmaġa ser-kerem-i ṭaleb ve raġbetdir.” (3) deyü māfi’ẓ-ẓamīrini ᶜarẓ-ı ḫāk-pāy-i sulṭān-ı sidre-serīr eyledi. (4) Ol ḥaẓret daḫī ṣūret-i ḥāli varup mesāmiᶜ-i aᶜmām-ı kirāma (5) teblīġ ü iᶜlām eyledikde, Ḥamza bin ᶜAbdu’l-muṭṭalib derḥāl nehẓat (6) idüp ol ḥaẓret ile maᶜiyyet üzre Ḫuveylid bin Esed’e varup (7) ḫuṭbe-perdāz-ı ṭaleb ü raġbet olduḳda ol ṭarafdan daḫī ṣūret-i (8) ḳabūl rū-nümā-yı mirᵓat-ı ḥuṣūl olmuşidi. Ve bundan esbaḳ (9) Nefīse bint-i Münebbih’den naḳl ile ẕikrine taṣaddī olunan rivāyet üzre (10) Ḫadīce’niñ

---

[233] 87a [4] ü taᶜyīn: H’de yok // [10] tezvīce: H tezvīçe // ve: H’de yok //
[234] 87b [1] ḥüsn-i ḫulḳ: H “ḥüsn ü ḫulḳ //

irsāl-i sefīr ile itmām-ı maṣlaḥat-ı ᶜaḳd u tezvīc içün (11) daᶜveti vaḳti resīde oldı. Ol efẓal-i enām aᶜmām-ı kirām (12) ve benū Hāşim ve rüᵒesā-yı Muẓar ile ol yevm-i mevᶜūdda devlet-cāy-ı (13) maᶜhūda ẓiyā-resān-ı ᶜizz ü iclāl oldılar. Cānib-i Ḫadīce'den (14) merāsim-i tebcīl ü ikrām ḳarīn-i itmām olduḳdan ṣoñra Ebū Ṭālib (15) āyīn-i meṣāḳıᶜ-ı ḫuṭebā-i ᶜarab ve ᶜurabā üzre bir ḫuṭbe-i belīġa-i (16) saḥbān-pesend-i bī-mānend inşāsına dībāce-ṭırāz olup (17) bu minvāl üzre ḥarīr-i bāf-ı maḳāl oldı ki: **Ḫuṭbe:** (18) الحمدلله الذى جعلنا من ذرّيته ابراهيم وزرع اسمعيل لنا بيتاً محجوجا و حرماً (20) و عنصرمضر و جعلنا حضنته بيْته و سواس حرمه و جعل (19) وضيفيء معد (22) بعد فان ابن اخى هذا محمد بن عبدالله فتى لا يوزن به رجل من (21) امناً وجعلنا حكّاماً على النّاس اما قل فانّ المال ظلّ زائل و امر (23) وان كان فى المال **(H100a)** قريش الّا رجّح به شرفاًونبلاً وفضلاً وعقلا حائل و عاريه جعته و محمد

88a[235]

(1) الصداق ماعا جله وآجله من مالى عشرين (2) قد عرفتم قرابته و خطب خديجه بنت خويله و بذل لها من هذا له بناء عظيم و خطر جليل جسيم، (3) بكرة وهو بعد . Ve ṣāḥib-i ḥamīs-i (4) müntekādan rivāyet-fermādır ki: Ebū Ṭālib sımṭu'l-lāl-i ḥuṭbe-i (5) belīġa-i müttesaḳu'n-niżāmına ḫātim-zen-i ḫātime-i itmām olıcaḳ, Varaḳa (6) daḫī ṣaḥīfe-pīrāyī-i ḫāme-i zebān-ı ḫiṭāb ile varaḳ-ṭırāz-ı cevāb (7) ve müşennef-sāz-ı mesāmiᶜ-i aṣḥāb olup didi ki, الحمدلله الذى (8) جعلنا كما ذكرت و فضّلنا على ماعدت و فخن سادالعرب و قاد (9) احد من النّاس فخركم وشرفكم و رغبتنافى الاتصال (10) تها و انتم اهل ذلك كله لا تنكر العشره فضلكم لا يرّد خويله من محمد بن عبدالله على (12) فاشهدوا على معاشر قريش بانى قد زوّجت خديجه بنت (11) بحبلكم اربعمائه دينار، ḫātime-bend-i maḳāl (13) oldı. Ol mecmaᶜ-ı maḥāsin-i ḫıṣāl ve yenbūᶜ-ı mekārim ü efẓāl (14) meşġūl-i mühim-sāzī-i velīme olup naḥr-ı cüzūr, ve bir rivāyetde naḥr-ı (15) cüzūrīn ile iṭᶜām-ı cemāᶜate fermān-fermā oldı. Ve ḫaẓret-i (16) seyyide-i kübrā daḫī cāriyelerine emr itdi ki, ẓarb-ı düfūf (17) ve raḳṣda pāy-efşān olup şevḳ-engīz-i ḥāẓırān olalar. (18) Ebū Ṭālib bu ḫuṣūṣdan الحمدلله (19) الذى اذهب عنّا الكرب و دفع عنّا الهموم, deyü şeker-güẓār (20) oldı. Ve ol vaḳitde ki, tezvīc-i Ḫadīce'dir, eşher rivāyāt-ı (21) mihre-i rüvāt-ı şiḳāt üzre velādet-i sulṭān-ı risāletden (22) yigirmi beş sene yāḫūd yigirmi beş sene iki ay ve on gün (23) mürūr itmiş olup ve Ḫadīce'niñ -raẓiya'l-lāhu ᶜanhā- **(H100b)** ol vaḳitde

88b[236]

(1) sinni ḳırḳ seneye bāliġ olmuş idi ki eşher kütüb-i siyerde mesṭūr (2) olup yigirmi dört sene hem-ḫābe-i seyyid-i şaḳaleyn olmaḳ ile (3) şeref-i ḳarīn oldığı meẓkūrdur. Ve rivāyāt-ı sābıḳa muṭāvīsinden (4) müstefād oldığı üzre sulṭān-ı

---

[235] 88a [1] zebān: H zenān // [17] raḳṣda: H raḳsla // [20] tezvīc-i Ḫadīce'dir: H Ḫadīce'dir //
[236] 88b [2] olmaḳ: H'de yok // [6] Ḫaẓret-i: H'de yok //

rüsül ṭarafından mübāşir-i emr-i (5) ḫıṭbe vü tezvīc olan baᶜżı rüvāt naḳli üzre aᶜmām-ı kirāmdan (6) Ḥaẕret-i Ḥamza ve baᶜżı erbāb-ı siyer Ebū Ṭālib mübāşereti ile (7) olmaḳ rivāyetin iḫtiyār itmişdir. Ve Ḫadīce cānibinden ol ḫuṣūṣ (8) içün berzede-dāmān-ı ḫıdmet olan ᶜammi ᶜAmru bin Esed oldığı (9) müberred naḳli ile şübūt bulup Vāḳıdī'niñ daḫī muḫtārı olmuşdur. (10) Ve rivāyet-i uḫrāda birāderi olan ᶜAmru bin Ḫuveylid mübāşereti (11) ile vuḳūᶜı menḳūldür. Ve İbn-i İsḥāḳ siyerinde Ḫadīce'niñ (12) pederi olan Ḫuveylid bin Esed'den ṣudūrı rivāyetin iḫtiyār (13) idüp baᶜżı naḳḳādān-ı fenn-i siyerden Ḫuveylid'iñ ḥarb-i füccārdan (14) muḳaddem mütevārī-i ḫāk-i bevār oldığın iṣbāt idüp (15) ve ḥarb-i füccārıñ daḫī ol vaḳitden muḳaddem oldığı müttefaḳun (16) ᶜaleyh olduġın beyān ile redde mübāderet itmişlerdir. Ve (17) miḳdār-ı ṣıdāḳda daḫī erbāb-ı fenn-i siyer ve āṣārdan müteᶜaddid (18) ve müteḫālif nuḳūl u aḫbār vürūd idüp evvelā Ebū Ṭālib'iñ (19) ḫıṭbesinde ẕikri iḫtiyār olunan rivāyet üzre yigirmi (20) reᵓs bekre-i küh kühān yaᶜni şütr-i civān-pürtāb u tuvān olmaḳ (21) meẕkūr olmaġile bir cemāᶜat ol ḳavli taḳdīm itmişlerdir. (22) Ve Fāẓıl-ı Ḥalebī iḫtiyār itdigi üzre ḫıṭbe-i meẕkūrede (23) ve وقد بذل اليهامن الصداق ماعاجله و آجله ḳavlinden ṣoñra

89a[237]

(1) iṣnā-yı ᶜaşer اوقيه و نشّاً ᶜibāreti ile meẕkūr olmuşdur ki اوقيه (2) ḳırḳ dirhem ve نشّ **(H101)** feṭḥ-i nūn (ile) ve şīn-i muᶜacceme vü müşeddede ile yigirmi (3) dirhemden ᶜibāret olmaġile mecmūᶜı beş yüz dirhem olur. Ve bu (4) beş yüz dirhem ẕeheb oldığını Muḥibb-i Ṭaberī taᶜyīn ü taḥḳīḳ (5) itdigin ᶜAllāme-i Ḥalebī iḫtiyārı ile tevṣīḳ-i muddeᶜā itmişdir. (6) Ve baᶜżı muḥaḳḳiḳīn-i fenn bu iki rivāyeti cemᶜ ve telfīḳde aᶜmāl-i fikr-i (7) ᶜamīḳ ile iki vecih üzre mutaṣaddī-i tevfīḳ olup "Cāᵓizdir (8) ki, yigirmi mihār-i şütrüñ ol vaḳitde ḳıymeti beş yüz dirhem ẕeheb (9) olup yigirmi reᵓs şütür ol miḳdār-ı zer-ḫālişden ᶜavż (10) ola, (ve)yāḫūd ol miḳdār-ı ẕeheb Ebū Ṭālib ṭarafından edā olunmuş (11) olup şütürler server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi eşrefü'ṣ-ṣalavāt- cānibinden (12) iᶜṭā buyurulmuş ola." dimişlerdir. Ve aṣḥāb-ı āṣār ittifāḳiyle (13) Ḥaẕret-i Ḫadīce-i Kübrā -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā- ezvāc-ı ṭāhirāt cümlesinden (14) iḫrāz-ı ḳaṣabu's-sabḳ-ı taḳaddüm itmiş olup ibtidā ḳadem-nihāde-i (15) şebistān-ı ḥarem-sarāy-ı sulṭān-ı risālet olmaġile şeref-i (16) ḳarīn-i muḳārenet olan anlardır. Ve mādām ki erīke-nişīn-i (17) mesned-i ḥayāt idiler, server-i enbiyā -ᶜaleyh-i şerāᵓifü't-teḥāyā- anlar (18) ile iktifā buyurup zevce-i uḫrāyı hem-firāş buyurmaġa raġbet (19) fermā olmadıḳları müttefeḳun ᶜaleyh cumhūr-ı mehere-i fenn-i ḥadīṣ ve (20) siyerdir. Ve yigirmi

[237] 89a [2] ile: N'de yok // [10] ve: N'de yok // [23] olmuşdur: N'de yok //

dört sene müstemirren hem-ḫābe-i devlet-cāy-ı (21) seyyid-i enbiyā ile şeref-i ḳarīn olup ol eşref-i sülāle-i Ādem (22) -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- cenābınıñ İbrāhīm'den māᶜadā evlād-ı (23) kirāmīleri ki, İbrāhīm Māriye-i Ḳıbṭiyye'den pānihāde-i mesned-i velādet (olmuşdur),

89b[238]

(1) üç nefer püser-i kirāmī-güher ve dört nefer duḫter-i ḥavrā-manżarı ki, (2) ẕükūrı **(H101b)** Ḳāsım ve Ṭayyib ve Ṭāhir, ve enāṣı Ruḳiyye ve Zeyneb ve Fāṭıma'dır, (3) cümle Ḫadīce'den mütevellid olmuşdur. Ve Ebu'l-Ḳāsım künyeti ile (4) mükennā buyurduḳları esbaḳ evlād-ı ẕükūrı Ḳāsım idigi żāhir (5) ḥāle naẓar ile münāsib oldığı müsteġan-ı ᶜani'l-beyāndır. **Binā-i** (6) **beyt-i mükerrem, bā-ittifāḳ-ı Ḳureyş:** Ol vāẓıᶜ-ı pāyendān-ı esās-ı dīn (7) ve rāfiᶜ-i revāḳ-ı faẓl u yaḳīn -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve ᶜalā ālihi ve (8) ṣaḥbihi ecmaᶜīn- cenābınıñ ᶜömri medāric-i sellem-pāye-i aᶜvām-ı sinīnden (9) mertebe-i ḫams-ı şelāşīne resīde oldığı sāl-i saᶜd-ı ittişālde (10) vücūh-ı ehl-i Mekke olan ṣanādīd-i Ḳureyş bünyān-ı beyt-i mükerremi (11) tecdīd ve erkānını teᵓsīs ve teşyīde kemer-beste-i ᶜazīmet olup (12) teşmīr-i sāᶜid-i himmet itdiler. Ve ol emr-i ḫaṭīre bāᶜiş-i taṣaddī (13) baᶜẓı rüvāt taḥḳīḳi üzre oldur ki: Ol ḳıbletü'l-ḥācāt-ı (14) kāᵓinātı emṭār ve süyūlden ṣavn u ḥıfż içün maṣnūᶜları (15) olan redmi miyāh-ı süyūl u emṭār tecāvüz idüp hedm (16) idicek, dāḫil-i beyt-i mükerreme duḫūl iḥtimāli ile pür-ḫelecān u vehm (17) olduḳlarından nāşī binā vü tecdīd meczūmları oldı. Ve bir sebeb (18) daḫī ol vechetü'l-āmāl-i dīrīne-sāle eṭrāf-ı memālikden (19) ḫātim-i menişān-ı ferḫunde-fāl-i isticlāb merāḥim-i īzid-i müteᶜāl-i emniyyesi (20) ile iṭḥāf itdikleri aᶜlāḳ ve emvāli ḥıfż içün derūn-ı Kaᶜbe'de (21) maḥfūr olan cāhda maḫzūn olup bir ferd aña dırāz-dest-i (22) intihāb olmaḳ maᶜhūd degül iken, ol emvāl ve bir rivāyetde ṭalā-yı (23) ḫālişden maṣnūᶜ iki ᶜaded ġazāl mesrūḳ olup Düyek

90a[239]

(1) nāmında bir şaḫṣ-ı bāhirü'n-naḳşıñ **(H102a)** yedinde bulunmaġla ḳatᶜ-ı yed idüp (2) iḳāmet-i ḥadd-i sirḳa ile sezā oldığı cezāsı tertīb olunmuşidi. (3) Ve ᶜahd-ı İbrāhim'den ol vaḳte dek beyt-i mükerrem ṣafaḥāt-ı ruḫām-ı mühenned (4) ile maṣnūᶜ ve ḳāmet-i insānī miḳdārı merfūᶜ, ve bir rivāyetde (5) ṭoḳuz ziraᶜ irtifāᶜı olup musaḳḳaf degül idi. Ḳaṣd itdiler (6) ki "**Beyt:** Maḳarr-ı ᶜayn-ı düçeşm-i zamānedir yaraşur, / Sürādıḳātın (7) iderlerse perde-i iḥdāḳ." esāsını teşyīd ve bāb-ı muᶜallā cenābını (8) terfīᶜ ile teşdīd idüp anlardan meᵓẕūn u

[238] 89b [4] mükennā: H tekennī // [5] müsteġan-ı: H müstaġnī-i // [16] u: H'de yok //
[239] 90a [6] beyt: H şiᶜr // [16] oldığından: H oldığında // [20] ve: H'de yok // rivāyāt: H rüvāt //

muraḫḫaṣ olmadıḳça (9) bī-gāne ve āşinādan bir ferd bī-maḥābā duḫūli muḥāṭ ḥayṭa-i imkān (10) u ḥuṣūl olmaya. Ravẕ-ı Enf'de meẕkūr oldığı üzre (11) ol beyt-i mükerremde meknūz olan iᶜlāḳ-ı nefīseye dırāz-dest-i (12) cesāret olan düzd-i ḫıyānet-kīş-i ḫabāṣet-endīşiñ ol emr-i (13) mühevvile cürᵓeti pīş-i ezīn istīlā-yı ḳavm-i Cürhüm eyyāmında ṣūret-nümā-yı (14) vuḳūᶜ olmuşdur. Ve ol bed-baḫt-ı ṭamaᶜ-pīşeniñ ḫazāne-ḫāne-i (15) beyt-i mükerrem olan çāha iḫtilās-ı fırṣat ile reh-yāb u levc (16) oldığından nişāne-i seng-i mancınıḳ ṣāᶜiḳa-bār-ı saḫṭ-ı ḳahhārı (17) olmağile "بلای دردمندان ازدرودیوارمی آبد، ع," medlūli (18) üzre ol yeriñ cevānibi mahdūm ve münhār olup cezāsı (19) sezā-yı ᶜamelī ile seng-sār ve mübtelā-yı beliyye-i helāk u bevār oldığı (20) menḳūldür. Ve baᶜẕı rivāyāt naḳli üzre ol nā-ḳabūl-i ḳaᶜr-ı çāhda (21) aḫẕ u intihāba meşġūl iken defᶜaten çāhıñ cevānibi mütezelzel olup (22) eṭrāfından mütesāḳıṭ olan aḥcārıñ tezāḥumı taḫalḫul iḳtiżā itmekle (23) bir fürce-i tenük ve tārda zinde ḳalup ol ḥāl ile iḫrāc

90b[240]

(1) olunmağile miyān-ı ḫavāṣṣ **(H102b)** u ᶜavāmda āmāc-ı sehām-ı düşnām olup (2) rū-siyāh ve bed-nām olmuşidi. Ol ḫilālde ṭaraf-ı ilāhīden (gūyā) (3) ol kenzi ḥāris olmağiçün reᵓs ve ẕenebi siyāh bir ḥayya-i sefīd (4) gūn-ı ejder-nümūn o çāhda iskān olındı ki, cüṣṣesi ẓaḫm (5) u sütürg ve reᵓsi mehīb ü büzürg olup ẓaḫāmetini ser-i cedye (6) mümāṣelet ile taḥdīd itmişlerdir. Ve dırāzī-i endāmı daḫī ol mertebede (7) idi ki, gāhī beyt-i mükerremi iḥāṭa ile iltifāf ḥālinde reᵓsi (8) ẕenebine vuṣūl ile hāle-i māh gibi iḫtifāf ṣūret-nümā olurdı. (9) Ve firāz-ı erkān-ı beyt-i muᶜallā-şāna ṣuᶜūd idüp żāhir-i cesedi (10) maṭraḥ-ı şuᶜāᶜ-ı mihr-i dıraḫşān olduḳça berīḳ ve lemeᶜānı ḫıyre-sāz-ı (11) dīde-i nażżār-ı keyān olup ve kāᵓinen men kāne bir şaḫıṣ muḳābil ü müdānī (12) olsa dehānını ferruḫ-sāz olup kaşiş-i müdhişi ile ruᶜb-efgen (13) olurdı. Ve ol ṣuᶜbān-ı ᶜacībiñ ol maḥalde istiḳrārı (14) bi-emri'l-lāh subḥāne beş yüz sene miḳdārı mütemāddī olmuşidi. (15) Vaḳtā ki sāz-kārān-ı Ḳureyş bi-iḳtiżāᵓi'l-ḥāl müceddid-sāzī-i beyt-i (16) mükerrem-i ḥaẕret-i īzid-i bī-enbāz ile cemᶜ-i devāᶜı ᶜazīmet olup (17) müheyyā-sāz-ı edevāt-ı mübāşeret olduḳlarında beyt-i refīᶜü'l-erkānıñ (18) celālet-i şānı derūnlarında rāsiḫu'l-bünyān ve ṭarḥ-endāz-ı esās-ı (19) sū-i ḳaṣd-ı baġī vü ᶜudvān iden bed-baḫtān-ı ṣāḥib-i şeḳā ve (20) ṭuġyānıñ esās-ı nā-hencār-ı ser ü sāmānı vīrān-ı şüde-i mancınıḳ-ı (21) ḫizlān oldığı bi'd-defeᶜāt meşhūdları olmağile bi'l-fiᶜl (22) mübāderetden hirāsān olup müstereddidler iken, ol eşnāda (23) yevmen mine'l-eyyām ol efᶜā-i mārru'l-beyān meᵓlūf oldığı vecih

---

[240] 90b [1] ḫavāṣṣ: H ḫāṣṣ // ᶜavāmda: H ᶜāmda // [2] gūyā: N'de yok // [4] o: H ol // [10] dıraḫşān: H raḫşān // [20] nā-hencār-ı: H nā-be-hencār-ı //

91a[241]

(1) üzre **(H103a)** firāz-cidārān-ı refīᶜü'l-erkāna ṣuᶜūd itmişidi. (2) Hemān-dem bi-emri'l-lāh subḥāne cevv-i hevādan ṣāᶜiḳa-girdār bir ṭāᵓir (3) żāhir ü bedīdār oldı. Ve derḥāl anı maǧlebi ile iǧtiṭāf (4) idüp avīǧte-i çengāl-i nekāl itdi. Ve Cuḥūn cānibine (5) götürüp gitdi. Ve Cuḥūn'da anı maǧlebinden rehā-sāz olup (6) ilḳā idicek derūn-ı ǧāke ġāᵓir ü ġāᵓib olup arẕ anı (7) iltiḳām itdi. Ve bu ḥāleti müşāhede ve temāşāᵓiyānıñ (8) emr-i binā ve tecdīdde esās-ı ᶜazīmetlerin teş-yīd idüp naḳẕ (9) u iᶜāde bi'l-fiᶜl muḥaḳḳaḳ ve ḳarār-dāde oldı. Ve bi-emri'l-lāh (10) teᶜālā ol eşnāda Bāḳūm nām bir nā-ǧudā-i şervet-i intimānıñ sefīnesi (11) hübūb-ı şurṭa-i sevḳ-i ilāhī ile mersā-yı Cidde'ye vāṣıl olduḳda (12) bi-emri'l-lāhi teᶜālā sīl-zede-i emvāc-ı belā olup vā-ǧūrde-i (13) sāḥil-i fenā oldığı mesāmiᶜkār-ı güẕārān-ı Ḳureyş'e resīde olıcaḳ (14) Velīd bin Muġīre ol cānibe pür-şitāb oldı. Ve beyt-i mükerrem (15) bināsına münāsib ü sāz-kār olan elvāḥ ve edevātı (16) iştirā eyledi. Ve baᶜẕı ehl-i siyer rivāyeti üzre ol fülük-i (17) felek seyr-i sefāᵓin-i Ḳayṣar'dan olup ol eşnāda sevād-ı Ḥabeş'de (18) vāḳıᶜ kenāᵓis-i ḳadīmeden kinīse-i müᵓesseseyi ᶜasker-i Kisrā'dan (19) bir cemāᶜat-i pür-şeḳāvet ki, ǧayl-ı ᶜAceminiñ niḥle-i Mecūs'dan olduḳları (20) cihetden muṭlaḳā ehl-i kitāba ᶜadāvetleri muḥaḳḳaḳdır, hedm ve iḥrāḳa (21) mübāderetleri semᶜ-i Ḳayṣar'a ilḳā olunmaġile ol kinīseyi müceddeden (22) binā vü teᵓsīs maslaḥatı içün bī-nihāye elvāḥ u ḥadīd maḳūlesi (23) levāzım taḥmīl idüp Bāḳūm nām miᶜmār-ı İḳlīdus-pesend-i kār-güẕār ile

91b[242]

(1) ol cānibe irsāl itmişidi. Lākin "**ᶜArabīye** تجرى الرياح بمالا (2) تشتهى السّفن،" maṣlaḥat-sāzī-i sevḳ-i ilāhī ile **(H103b)** mühibb ḳudret-i (3) ḳāhire-i mürsilü'r-riyāḥdan sükkān-ı gaştīniñ hevālarına muǧālif (4) hübūb iden rīḥ-i ᶜāṣıf "**Beyt:** Felek-i dil irmeden kenāre daǧī, / (5) Rūzgār atdı bir diyāra daǧī." veche-i āmālleri olan (6) cihetden ᶜāᵓiḳ ve semt-i sāḥil-i Cidde'ye sāᵓiḳ olmaġile ol (7) mersā-yı ǧayr-ı intimāda ilḳā-yı lenger-i ḳarār eyledi. Ve reᵓīs-i sefīne (8) olan Bāḳūm mühendis-i kār-sāz oldığı maᶜlūm olıcaḳ beyt-i (9) mükerrem içün maṣlaḥat-ı vaẕᶜ-ı esās añа ᶜarẕ u teklīf ile (10) iltimās olunduḳda ol daǧī miyān-ı ᶜazīmete şedd-i mınṭıḳa-i ihtimām (11) ile ol ǧizmeti ez-cān u dil derᶜuhde vü iltizām eyledi. (12) Ammā İbn-i İsḥāḳ naḳli üzre ol vaḳitde Saᶜīd bin ᶜĀṣ'ıñ (13) mevālīsinden Mekke'de bir ḳıbṭīyyü'l-aṣl miᶜmār-ı mühendis-şiᶜār (14) vār idi ki, ḥaẕāḳatı

---

[241] 91a [16] ve: H'de yok // [17] sefāᵓin: H sefāyin // [18] kenāᵓis-i: H kenāyis-i //

[242] 91b [4] beyt: H şiᶜr // [6] ᶜāᵓiḳ: H ᶜāyıḳ // sāᵓiḳ: H sāyıḳ // [7] ilḳā-yı: H ilḳā-i // [11] derᶜuhde vü iltizām: H derᶜuhde-i iltizām // [17] ᶜavāᵓiḳ: H ᶜavāyıḳ //

maᶜlūm-ı ṣıġār u kibār idi. Emr-i teᵓsīs ü (15) binā anı istiḥdām ile ḳarīn-i tekmīl vü itmām olmuşdur. Ve'l-ḥāṣıl (16) bu vecih üzre ṭaraf-ı ilāhīden merreten baᶜde uḫrā mütekerrir ü mütetābiᶜ (17) teysīr-i ḥuṣūl-i levāzım ve imāṭa-i ᶜavāᵓiḳ ü mevāniᶜ imārāt-ı iẕn (18) ü ruḫṣat oldıġı meczūmları olup esās-ı himmetleri müşeyyid (19) ve bünyān-ı ḳaṣd u ᶜazīmetleri mümehhid olup berṭaraf-sāz-ı ḫelecān-ı tereddüd (20) olduḳlarından kütüb-i mufaṣṣalada ẕikr ü tasṭīr olundıġı üzre (21) vālid-i server-i kāᵓināt ᶜAbdu'l-lah'ıñ ḫāli Ebū Veheb künyeti ile (22) mükennā olan ᶜAmr bin ᶜĀnid ilḳā ve teẕkīri ile evvelā beynlerinde (23) bu nesaḳ üzre ᶜaḳd-ı niṭāḳ-ı ittiḥād u ittifāḳ itdiler ki, vücūh-ı

92a[243]

(1) meṣārif ve nafaḳāt-ı mevkūl kīse-i eṭyab-ı emvāl olup ol (2) ḫuṣūṣ içün **(H104a)** müheyyā-sāz-ı ḫarc u ṣarf olduḳları nafaḳāt-ı (3) emvāli mihr-i baġī ve beyᶜ-i rebvā ve mużlime zīr-destān ve māl-i maġṣūb (4) ile çirk-āb-ālūde-i televvüṣ itmeyeler. Baᶜde ẕālik bi'l-fiᶜl iᶜmāl-i (5) maᶜāvil-i mübāşeret ḳılmaḳ sadedinde bī-bāk-revşān-ı cādde-i (6) rāst-kārīden Velīd bin Muġīre sāḥa-i ṣudūrdan nefes (7) dırāzī-i beyān-ı māfi'ẓ-ẓamīr ile baḳiyye-i ḫāşāk-i tereddüd ve fütūrı (8) bu üslūb üzre berṭaraf-sāz-ı reft ü rūb olmaḳ dāᶜiyesiyle (9) ḫuṭbe-serā-yı istīfā olup, "Ey hem-kārān-ı ışlāḥ-şiᶜār! (10) Pīş-i ezīn, bu beyt-i refīᶜü'ş-şāna sū-i ḳaṣd ile vaẕᶜ-ı süllem-pāye-i (11) istīlā iden erbāb-ı şiḳā leked-i ḫavārī-i saḫṭ-ı Kirdgār-ı Ḳahhār (12) ile ḫāk-i üftāde-i bevār olanlar mutaraṣṣıd-ı maᶜraẕ-ı ifsād u ıẕrār (13) olan bed-kārān-ı ḫabāṣet-şiᶜārdır. El-ān bu cemᶜ-i ḫayr-endīş-i (14) ṣadāḳat-kīşiñ ḳaṣd ve himmeti bu beyt-i vālā-menzeleti teşyīd (15) ve taḳvītdir." deyü ṣavt-ı bülendini terfīᶜ ile ḳavmi maḳṣūdlarına (16) mübāşerete teşcīᶜ ḳıldı. Ol eṣnāda ṭaraf-ı müstemiᶜīn-i sedād (17) ḳarīnden maᶜraẕ-ı cevābda "Pes, kimdir ki evvel emirden bu kār-ı ḫaṭīre (18) mübāderet idüp hedm ü naḳṣa dırāz-ı dest-i cesāret ola." (19) didiklerinde hemān Velīd bin Muġīre bī-tereddüd ü tevaḳḳuf çīre-dest-i (20) mübāşeret olup allāhümme lā-nezeᶜ kelimesin gūyān nāḥiye-i (rükn-i) beyt-i (21) refīᶜden bir miḳdār maḥalli hedme cesāret eyledi. Baḳiyye-i ḳavm (22) ol gice ihtimāmen tevaḳḳuf ve tarabbuṣ itdikleri yevm-i ātiyede Velīd'i (23) sālimen kār-güẕār gördüklerinde ḥuṣūl-i emn-i tāmm ile aña iḳtidā ve

92b[244]

---

[243] 92a [8] dāᶜiyesiyle: H dāᶜiyesi ile // [14] vālā: H muᶜallā // [20] rükn-i: N'de yok // [22] gice: H giçe // [22] ātiyede: H ātīde // [23] iḳtidā: H iḳtidār //

(1) vü ihtimām ve aᶜmāl-i maᶜāvil-i iḳdām ḳıldılar. “ ع Bir binā tā ki ḫarāb olmaya (2) maᶜmūr olmaz.” vezni üzre dest- **(H104b)** endāzī-i naḳẕ ve hedm-i (3) dest-kār-ı cenāb-ı ḫalīl-i pür-tebcīl olan mevẓiᶜe müntehī olıcaḳ (4) bir ḥicāre-ḥaẓrā żāhir ü hüveydā oldı. Anı daḫī ḳalᶜ u taḥrīke (5) dırāz-dest-i cürᵓet olduḳlarında defᶜaten bir zelzele żuhūr idüp (6) bi-emrillāh subḥāne zemīn-i beled-i ḥarām pāy-tā-ser mütezelzel oldı. (7) Ve ol seng-pāreniñ taḥtında bir nūr-ı sāṭıᶜ dı-raḫşān u lāmiᶜ (8) olup ḫīregī-baḫş-ı dīde-i ḥuẓẓār oldı, deyü tenbīh-i bāhirü’ (9) ż-żuhūr-ı ilāhī meşhūdları olduḳda vaẓᶜ-ı müesses-i ḥaẓret-i (10) ḫalīl-i celīl olan vaẓᶜ-ı aṣīliñ ḫilāfına hedm ü tebdīl (11) muḫālif-i rıẓā-yı rabb-i cemīl idigi maᶜlūmları olup (12) fī-mā baᶜd aña mutaᶜarrıẓ olmadılar. Ve kemer-beste-i iş-tiġāl u iḳtiḥā (13) olduḳlarında tecdīdi muṣammem olan erkān-ı refīᶜü’ş-şān-ı (14) beytü’l-ḥarāmı beynlerinde iḳtisām ve her ḳabīle bir miḳdār ḥudūdı (15) derᶜuhde vü iltizām idüp, şaḳḳ-ı bāb-ı muᶜallā cenāb benū ᶜAbd-ı (16) menāf ve Zühre’niñ, ve rükn-i esved ve rükn-i yemānī bānīsi baᶜẓı (17) ḳabāᵓ-il-i Ḳureyş inẓimāmı ile Benū Maḥzūm’uñ ve żahr-ı Kaᶜbe Benī Cammaḥ (18) ve Sehem Benī ᶜAmrük, ve Şaḳḳ-ı Ḥacer ki, ḥaṭīm-i müstevcebü’t-taᶜżīmden (19) ᶜibāretdir, Benī ᶜAb-du’d-dārıñ, ve Benī Esed bin ᶜAbdu’l-ᶜuzzā ve Benī (20) ᶜAdī bin Kaᶜb’ıñ derᶜuh-de-i iltizāmı olmuşidi. Ve her ḳabīle (21) mutaṣaddī-i binā oldıġı mevẓiᶜe kifāyet itmek taḥmīn itdigi (22) miḳdār levāzım u aḥcār iᶜdād u iḥẓār itmiş olup kerem-i (23) iştiġāl olmaġile teᵓsīs-i bünyān-ı beyt-i müᵓssesü’l-erkān maḥall-i

93a[245]

(1) rükn-i şerīfe müntehī olduḳda her cemāᶜat ol faṣṣ-ı girān-ḳadr-i (2) muᶜażżamı yaᶜni ol ḥacer-i muḥterem ve mükerremi bi’l-istibdād nigīn-dān-ı (3) mevẓiᶜ-i aṣlīsine vaẓᶜ ile **(H105a)** fāᵓiz-i iksīr-i mufāḫarat olmaġa (4) bir mertebe ser-kerem-i ṭamaᶜ u raġbet oldılar ki, beynlerinde bu ḫuṣūṣ (5) içün nīrān-ı nizāᶜ ve teḫāṣum-ı bālā-gīr-i iştiᶜāl olup keşmekeşleri (6) müᵓeddī-i ḥarb u ḳitāl oldı. “**Şiᶜr** يسلم الشرف الرفيع من لا حتى يراق على جوانبه الدم، (7) الاذى,” Vāmende-i ᶜahd-ı cāhiliy-yet (8) olup kenār-ı ᶜalā-ᶜilm-i āyīn-dīrīn-i ᶜArab üzre benū ᶜAbdu’d-dār cefne (9) taᶜbīr olunur bir ṭaşt-ı çūbīni dem-i ġabīṭ ile ser-şār-sāz oldılar. (10) Benū ᶜAdī ile yek-dest-i ittifāḳ olup kef ü destlerin ol żarf-ı (11) ḫūn-ālūda ġams u idḫāl itmekle muḥannā-sāz oldılar ki, bir ḫuṣūṣ (12) içün ḳitāla tavṭīn-i nefs itdiklerinde ol ḳaṣdı işāᶜat u (13) iżhār içün mültezemleri olan vaẓᶜdır. Ve bu cihetden ol (14) ḳabīleniñ şiᶜār-ı iştihārı luᶜḳatü’d-dem laḳabı ile muṭarraz u muᶜlem (15) olmuş-dur. Ve’l-ḥāṣıl bu nizāᶜ beynlerinde çār u penc şebān-rūz mütemādī (16) olup

---

[244] 92b [1] aᶜmāl-i: H aᶜmām-ı // maᶜāvil-i: H muᶜādil-i // [8] diyü: H ve bu // [9] bāhirü’ż-żuhūr: H bedīᶜü’ż-żuhūr // [14] ḥudūdı: H maḥdūdı //

[245] 93a [2] ve: H’de yok // [3] vaẓᶜ ile: H vaẓᶜla // [15] ve’l-ḥāṣıl: H el-ḥāṣıl // [20] dāᵓu’l-ᶜaẓāla: H dāru’l-ᶜaẓāla //

vücūḥ-ı ḳavm bu nizāᶜ ve şiḳāḳa fayṣal-sāz-ı ittifāḳ olmaḳ (17) ḳaṣdı ile mescid-i ḥarāmda ḥalḳa-beste-i ictimāᶜ oldılar. Ümmü (18) Seleme' -raẕiya'l-lāhu ᶜanhumā- nıñ vālidi Ḫuẕeyfe bin Muġīre ki, Ebū Ümeyye (19) künyeti ile mükennā olup meşāhīr-i ecvād-ı ᶜArabdan oldığı cihetden (20) zādu'r-rākib laḳabı ile kūh-rübā-yı iştihārdır, ol dāᵓü'l-ᶜaẕāla (21) tedbīr-sāz-ı iḫtiyāl olup vücūh-ı ḳavme bu vecihle tevcīh-i maḳāl (22) eyledi ki, "Yā maᶜşer-i Ḳureyş! Bu gün taḥarrī vü tevaḳḳuf olunsun. Çünki (23) bu şeb-hengām güẕerān olup tebāşir-i seḥer nümāyān ola, eşrāf-ı ḳavmden

93b[246]

(1) bir gürūh-ı enbūh ile bu mevẓiᶜde ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet olup (2) mutaraṣṣıd olalım. Ufḳ-ı ḫāverden henūz mihr-i cihān-ārā sāṭıᶜ u (3) hüveydā olmazdan muḳaddem **(H105b)** işbu bāb-ı vālā-cenāb-ı muᶜallādan her kim (4) muḳaddem żāhir olup rū-nümā olursa işbu żalām-ı tārikī fezā-yı (5) daġdaġa-i evhām ve nizāᶜıñ berṭaraf-sāzī-i incilā ve indifāᶜı anıñ (6) suṭūᶜ-ı neyyir-i rā-yı ᶜālem-ārāsına menūṭ ḳılınsun." didikde bu (7) güftār-ı sencīde-hencār dil-nişīn-i gürūh-ı müctemiᶜīn olup ع خاطر خودرا بهرآواز پاي خوش كنم, maẕmūnunı gūyān ol cānibe (9) dīde-dūz-ı teraḳḳub u intiżār oldılar. Ol maḥalde (nāgāh) gördiler (10) ki, cemāl-i mihr-i iltimāᶜ ḥabīb-i yezdān mānend-i āfitāb-ı tābān ol (11) ṭarafdan sāṭıᶜ u raḫşān olup nūr-efzā-yı dide-i muntażırān (12) oldı. Ol cemāᶜat-i şeref-yāb müşāhede-i cemāl-i Muḥammedī (13) olduḳlarında هذا الامين راضبنا هذا محمد, deyü zemzeme-sāz-ı (14) tebşīr oldılar. Çünki server-i kāᵓināt saᶜādet ü iḳbāl ile (15) ḥalḳa-i cemᶜiyyetlerine sāye-i iclāl şaldılar, şūret-i ḥāli (16) maᶜrūẕ-ı ḥuẕūr-ı pür-nūr-ı nebevī ḳıldıḳlarında ol ḥaẕret maṣlaḥat (17) sāzī-i refᶜ-i nizāᶜ u şiḳāḳ ve ṭarḥ-ı mebānī-i müᵓessese-i vifāḳ (18) içün müsāᶜade-fermā olup bu vecihle fayṣal-sāz olmaḳ (19) ṣavāb-dīd-i reᵓy-yi reşīdleri (üzre ḳarārdāde) oldı ki: Evvelā bir ridā mişilli ṣevb (20) iḥẕārın emir buyurdılar. Ḥāẕır olduḳda bi'ẕ-ẕāt kendiler dest-i (21) saᶜādet-peyvestleri ile ḥacer-i mükerremi ol ṣevbiñ vasaṭına vaẕᶜ (22) buyurdılar. İşāret buyurdılar ki, vücūh-ı gürūh-ı münāziᶜīn her (23) biri ol ṣevbiñ bir gūşesin aḫẕ u imsāk ve maḥall-i vaẕᶜına

94a[247]

(1) ḳarīb maḥalle dek bi'l-işтirāk ḥaml u naḳl eyleyeler. Ve ol mevẓiᶜe (2) resānīde olduḳda yine kendiler bi'ẕ-ẕāt kef-i müstevcibü'ş-şerefleri (3) ile (ol) ṣevbden aḫẕ buyurup **(H106a)** mevẓiᶜ-i aṣlīsine vaẕᶜ buyurdılar. (4) Ol cemāᶜat miyānında bālākeş-i iltihāb olan nīrān-ı şiḳāḳı (5) bu güne āb-yārī-i ḥusn-i tedbīr ile inṭifā-peẕīr ḳıldılar. Ve şitāb-kārī-i (6) mübāşeret-sāzān-ı emr-i binā irtifāᶜ-ı cidarān-ı beyt-i müᵓessesü'l-erkān (7) yigirmi zirāᶜa bāliġ olıcaḳ vaẕᶜ-ı ḳadīminiñ ḫilāfına musaḳḳaf olmaḳ (8) ṭarafın iḫtiyār idüp altı (ḳıṭᶜa-i) sütūn-ı mevzūn üzre

[246] 93b [9] nā-gāh: N'de yok // [19] üzre ḳarār-dāde: N'de yok // bir: H'de yok //
[247] 94a [3] ol: N'de yok // [8] ḳıṭᶜa-i: N'de yok // [15] ṣafiyyu'l-lāh: H salla'l-lāhu // [21] birisi yaᶜni: H'de yok //

vaẕᶜ-ı saḳf (9) ile revāḳ-efrāz olup meşġale-i binā ve teᵓsīsi itmām itdiler. (10) Müᵓessesān-ı mebānī-i fenn-i siyer taḥḳīḳi üzre beyt-i celīlü'ş-şān-ı (11) sidre-eyvānıñ binā ve teᵓsīsi bi'd-defeᶜāt vuḳūᶜ bulduġunda (12) cumhūr-ı rüvāt müttefiḳler olup ancaḳ taᶜyīn-i ᶜaded-i vuḳūᶜunda (13) aḳvāl-i müteḫālife rivāyet olunmuşdur. Ez-cümle siyer-i İbn-i Seyyidü'n-nāsda (14) beş defᶜa vuḳūᶜı meẕkūr olup, defᶜa-i ūlā evlād-ı Ādem'den (15) nebiyy-i mükerrem Ḥaẕret-i Şīṯ bin Ādem ṣafiyyu'l-lāh -ᶜalā nebiyyinā ve ᶜaleyhümā (16) ve sellem- cenābınıñ bināsı, ve defᶜa-i şāniye nebiyy-i kerīm yaᶜni ḥaẕret-i (17) İbrāhīm'iñ -ᶜaleyhi't-taḥiyyat ve't-teslīm- binā ve teşyīdi olup, ve defᶜa-i (18) ṣālişesi Ḳureyş'iñ żuhūrı biᶜşet-i nebeviyyeden beş sene muḳaddem (19) mutaṣaddī olduḳları nevbetdir. Ve defᶜa-i rābiᶜa, ᶜAbdu'l-lāh bin Zübeyr (20) bine'l-ᶜAvvām' -raẕiya'l-lāhu ᶜanhumā- nıñ bināsı olup aña bāᶜiş-i dırāz-(21) destī-i mübāşeretiñ esbāb-ı müteᶜaddidesi olup birisi yaᶜni (22) bir sebebi, Yezīd çünki ḫilāfeti ḥālinde mürtekib oldığı efᶜāl-i (23) şenīᶜe aḳṭār-ı memālik-i islāma münteşir olup menfūr-ı ṭabāᶜ-ı

94b[248]

(1) nās olmaġile ekşer müslimīn raḳabe-i iṭāᶜati rabḳa-i ḳabūlden rehā (2) sāz olup İbnü'z-Zübeyr daḫī aña ittibāᶜdan gerden **(H106b)** efrāz-ı imtināᶜ (3) olmaġın mescid-i ḥarāmda taḥaṣṣun idüp muḥāṣıra olduḳda (4) ceyş-i muḫālifīn ṭarafından seng-i mancınıḳ-ı tetābuᶜı erkān-ı beyt-i mükerreme (5) īrāş-ı vehn itdiginden māᶜadā ittibāᶜ-ı İbnü'z-Zübeyrden baᶜẓı (6) ḫayme-nişīnān bi'l-iḫtiẓā īḳād-ı nār itmek ṣadedinde bir ṭarīḳ (7) ile kisve-i şerīfe bir şerāre işābet idüp kisve-i şerīfe (8) daḫī ẕikr olundığı minvāl üzre Ḳureyş'iñ binā ve tecdīde (9) mübāderet itdiklerinde bināya idḫāl itdikleri sāc-ı muḫtaraḳ (10) olmaḳ ile ciderāna ṭārī olan vehn ü ẓaᶜf müzdād u (11) muẓāᶜaf olup, İbn-i Zübeyr muḥāṣıra iken ser-leşker-i muḫālifīn (12) olan Ḥuṣeyn bin Nemīre ṭaraf-ı Şām'dan Yezīd'iñ mevti ḫaberi (13) vāṣıl olmaġile Mekke'den refᶜ-i ḫıyām-ı ārām eyledi. İbn-i Zübeyr (14) daḫī bu ġāᵓile mündefiᶜ olıcaḳ baᶜde'l-istiḫāre ve'l-istişāre (15) binā ve tecdīde çīre-dest-i mübāşeret oldı. ᶜAmme-i muḥteremesi (16) ki, ᶜĀᵓişe-i ṣıddīḳa' -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā- dır, andan rivāyet ile (17) resīde-i rütbe-i iştihār olan ḥadīṯ-i şerāfet-şiᶜār ki, bu (18) silkü'l-lāl-i hidāyet-iştimālden ᶜibāretdir: قال النبىّ قواعد ابراهيم حين عجزت (20) عليه وسلّم لعايشه امّا ترى قومك حين بنوا الكعبته اقتصرو اعن (19) صلّى الله بأباً اخلفها (22) و سلّم لا حدثان قومك بالجاهليه لهد متهاوجعلت لها (21) عنهم النفقته و قال صلّى الله عليه والصقت بابهابالارض و لا دخلت فيها الحجر، (23) ḥadīṯ-i şerīfi resīde-i gūş-ı ṣavāb-nüyūşi olmaġile bināya

95a[249]

[248] 94b [6] ṭarīḳ ile: H ṭarīḳle // [10] olmaḳ ile: H olmağile // [11] muḥāṣıra: H muḥāṣır //

(1) mübāderet idicek bāb-ı muᶜallā cenābı arża mülāṣıḳ ve müsāvī (2) ve cānib-i ġarbīde anıñ ḥiżāsında bir bāb daḫī vaż[c] u iḥdāṯ (3) eyleyüp ḥacer-i mükerremi beyte **(H107a)** idḫāl eyledi. Mervīdir ki, ṭarḥ-ı (4) esās-ı beyt-i mükerrem içün ihtimām ile ḥafrı taᶜmīḳden nāṣī (5) ᶜameleden biriniñ gūşe-i miᶜveli ḳavāᶜīd-i İbrāhīm'e müntehī olup aḥcārından (6) bir ḥaceri taḥrīk itdiklerinde taḥtında bir nār-ı pür-iltihāb żāhir ü nümāyān (7) oldı ki, müşāhedesi mübāşirān-kāra īrāṯ-ı dehşet itmekle (8) taᶜarrużdan keşīde-i dest-i ferāġ olup ol mertebe ile iktifā (9) olundı. Ve'l-ḥāṣıl İbn-i Zübeyr'iñ bināya şurūᶜı tārīḫ-i hicretiñ (10) altmış dördünci senesiniñ żi'l-ḥiccesi avāḫirinde vuḳūᶜ (11) bulup itmāmı altmış beş senesinde ṣūret-nümā-yı ḥuṣūl olmuşdur. (12) Ve defᶜa-i ḫāmisede, Ḥaccāc bin Yūsuf Ṣaḳīfīniñ bināsıdır. Zamān-ı (13) ḫilāfet-i ᶜAbdu'l-melik bin Mervān'da ᶜAbdu'l-lāh bin Zübeyr'i muḥāṣara (14) ve mutaṣaddī-i muḥārebe oldığı eşnāda ṭarafından ᶜAbdu'l-melik'e (15) firistāde ḳıldığı mekātībde "İbnü'z-zübeyr sābıḳan Kaᶜbe-i mükerrem (16) bināsına mutaṣaddī oldığı eşnāda ḥudūd-ı beyt-i mükerremden (17) ḫāric bir maḥalli idḫāl ve bāb-ı āḫir iḥdāṯ itmişdir." deyü ᶜarż (18) u iᶜlām idüp Ḳureyş'iñ zamān-ı cāhiliyyetde ṭarḥ itdikleri (19) vaż[c]-ı ḳadīmi üzre ṭarḥ u tecdīd itmek içün istīżān idüp (20) ṣavāb-dīdi oldığı vecih üzre bināya muraḫḫaṣ u meᵓżūn (21) oldı. Çünki İbn-i Zübeyr'e żafer-yāb olup añа şerbet-çeş-i (22) şehd-i şehādet olıcaḳ "**ᶜArabiyye** خلالك الجوّ فيضى و اصفرى، ونقّرى (23) ماشئت ان تنقرى،" maṣadāḳı üzre murādı üzre naḳż-ı ebrāma

95b[250]

(1) mübāderet idüp İbn-i Zübeyr'iñ cihet-i ḥacerden muḥāṭ-ı erkān-ı beyt-i (2) refīᶜü'ş-şān ḳıldığı mevżiᶜi hedm ü iḫrāc eyledi. Ve rükn-i (3) yemānī cānibinden żuhr-ı Kaᶜbe'de **(H107b)** vaż[c] olunan bāb-ı ġarbīyi (4) mesdūd eyledi. Ve bu vecihle İbn-i Eşīr'iñ Kāmil'de tanṣīṣ (5) itdigi üzre (yetmiş dörd tārīḫinde ve żehebīniñ ᶜiberde żikr itdigi üzre) yetmiş üç senesinde itmāma ḳarīn olmuşidi. (6) Ve'l-ḥāṣıl ānifen żikri sebḳat itdigi üzre ekşer kütüb-i siyerde (7) mesṭūr ve elsine-i şiḳāt-i rüvāt naḳli ile meşhūr ve mecāmiᶜ-i eḥādīṣ (8) ve āṣārda meżkūr olan, beyt-i mükerrem bināsınıñ beş defᶜa (9) vuḳūᶜıdır. Ammā kütüb-i tevārīḫ ve aḫbārdan baᶜżı müᵓellefāt-ı (10) mevṣūḳada ez-cümle Taḳiyyü'd-dīn-i Fāsī'niñ āṣār-ı ḳalem-i sütūde-raḳamından (11) Şifāiü'l-ġarām bi-aḫbāri'l-beledi'l-ḥarām nām kitābında taḥḳīḳ itdigi (12) üzre, vaż[c]-ı kitāb-ı meżkūr tārīḫine gelince on defᶜa binā (13) ve teᵓsīsiniñ vuḳūᶜı menṣūṣ olup yek be-yek tafṣīli

---

[249] 95a [2] ġarbīde: H ġarbda // [7] itmekle: H itmek ile // [12] ḫāmisede: H ḫāmisde // [22] ᶜArabiyye: H şiᶜr //
[250] 95b [5] Parantez içindeki ifade N'de yok // [11] nām: H'de yok // [17] Nenevī: H Nevevī //

bu (14) vecih üzre serd ü beyān olunmuşdur ki: Defᶜa-i ūlā melāᵓike-i (15) kirām bināsıdır ki, tārīḫ-i Ezraḳī'de ḫilḳat-i Ādem'den muḳaddem (16) oldığı manṣūṣdur. Defᶜa-i ṣāniyesi ḥaẕret-i ebu'l-beşer (17) ᶜaleyhi's-selāmıñ bināsı olup lākin İmām Nenevī Tehẕībü'l-esmā (18) ve'l-luġāt'da evvel defeᶜāt defᶜa-i melāᵓike-i mükerremīn oldığına (19) tanṣīṣ idüp evveliyyet-i binā-i ḥaẕret-i Ādemi eşher rivāyāt iken (20) ẕikre müteᶜarrıẕ olmamışdır. Bā-anki,Delāᵓil-i Beyhaḳī'de ᶜAbdu'l-lāh bin ᶜAmru (21) bin e'l-ᶜĀṣ rivāyeti ile bu sımṭ-ı girān-ḳadr-i kelām-ı nebevī mürsele-pīrā-yı (22) gerden-i rivāyet olmuşdur ki: "**E'l-ḥadīṣ:** سلّم بعث الله جبريل الى ادم و حوّا فقال لهما ابنيال بيتا فحطّ (23) قال النبىّ صلّى الله عليه و

96a[251]

حسنك يا ادم فلما بنياه اوحى الله (2) لهما جبريل فجعل آدم يحفر و حوّا ينقل حتى اجابه الماء نودى من تحته (1) البه **(H108a)** انت اوّل النّاس و هذا اوّل بيت، (3) ان يطوف به و قيل له ."Ve İbn-i ᶜAbbās'dan daḫī bu maᶜnāyı (4) teᵓsīs ü teᵓyīd ider iki ḥadīṣ-i şerīf rivāyet itmişdir. -ve'l-ᶜilmü (5) ᶜinda'l-lāh- Ve defᶜa-i ṣālişede evlād-ı Ādem'iñ ve defᶜa-i rābiᶜada ḥaẕret-i (6) İbrāhīm'iñ bināsı olup, bir defᶜası ᶜAmāliḳa ve bir defᶜası (7) daḫī Cürhüm'üñ, ve defᶜa-i sābiᶜa Ḳuṣay bin Kilāb'ıñ çīre-dest-i teᵓsīs (8) olduḳları, ve sekizinci nevbet Ḳureyş'iñ ānifen ẕikri sebḳat itdigi (9) vecih üzre binālarıdır. Ve defᶜa-i tāsiᶜa ᶜAbdu'l-lāh bin Zübeyr'iñ bi'l-iḳtiẕā (10) binā ve tecdīdi olup, defᶜa-i ᶜāşire Ḥaccāc bin Yūsuf Ṣaḳifī'niñ (11) teᵓsīs ve taᶜmīridir. Ol vird-i ḥadīḳa-ṭırāz-ı risāletiñ mevsim-i evvel (12) bahār-ı cihān-pīrā-yı biᶜşeti nezdīk-i resīde olıcaḳ baᶜẕı tebāşīr-i muḳaddemāt-ı (13) muᶜcizātı ᶜālem ve ᶜālemiyānı tenvīr ve suṭūᶜ-ı envār-ı irhāṣātı dīde-i (14) cihāniyānı ḳarīr itmek ṣūreti pey-de-pey rū-nümā-yı maᶜraẕ-ı şuhūd olup (15) evvelā bi'l-fiᶜl biᶜşetden altı ay muḳaddem ṣūr-ı bedīᶜü'l-eşer ᶜālem-i miṣālden (16) mübeşşirāt-ı ṣādıḳanıñ bi'l-ıṭṭırād ᶜaynı żuhūr ider olmaġa başladı. (17) Ve ol reh-nümā-yı aḳvem sübül-i güẕerān oldığı rehgüẕārlarda olan (18) eşcār ve aḥcār-ı cāriḥa lisān-ı maḳāl ile "e's-selāmu ᶜaleyke yā resūla'l-lāh" (19) deyü ol servere pāsiḫ-güẕār oldığı mesmūᶜ-ı saᶜādetleri olurdı. (20) Kitabu'r-ravẕu'l-enf'de ve Ḥadāyıḳ'da mesṭūr olup İbn-i Cevzī'niñ (21) baᶜẕı şiḳāt rüvātdan münāvele-i güldeste-i naḳl u ḥikāyet itdigi (22) vecih üzre İmām-ı ᶜAlī -kerrema'l-lāhu vecheh- buyururlar ki: Ḥaẕret-i (23) resūl-i ekrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- **(H108b)** ile yevmen mine'l-eyyām şeref-i ḳarīn-i

96b[252]

[251] 96a [18] eşcār ve aḥcār-ı cāriḥa: H aḥcār ve eşcār-ı cāriḥa // [20] enf: H'de yok //

[252] 96b [1] olmuş idim: H olmuşidim // [9] cevānib-i eṭrāfa: H cevānib ve eṭrāfa //

(1) ḫiẕmet-i refāḳat olmuş idim. Nevāḥī-i Mekke'den bir cānibde güẕerān iken (2) ol server-i sütūde-siyer her ḳanġı şecer ve ḥacere ki, mürūr buyururlar (3) idi, lisān-ı munṭalaḳu'l-beyān ile "e's-selāmu ᶜaleyke yā resūla'l-lāh" deyü (4) dehen-güşā-yı sipās u sitāyiş olduḳları meşhūd ve mesmūᶜum olmuş (5) idi. Ve erbāb-ı āṣār u siyer ittifāḳ üzre naḳline taṣaddī itdikleri (6) aḫbārdandır ki: Yine ol eṣnāda bir gün ol mihr-i pür-envār-ı sipihr-i (7) risālet esvāḳ-ı Mekke'den bir maḥalden yemīn ve yesāra reşş-i envār (8) iderek tenhā-mürūr u güẕār buyurmaḳ ḫilālinde bir ṣadā-yı vaḥy-i intimā (9) mesmūᶜları oldı. Her-çend ki cevānib-i eṭrāfa nigāh-endāz-ı tefaḫḫuṣ (10) oldılar, ol ḳavliñ ḳāᵓili nā-peydā oldıġı müteḥaḳḳiḳ olıcaḳ mütevaḥḥiş (11) olup ol maḥalden şitāb ve sürᶜat ile güẕerān olur idi. (12) Ve bu ḥālet-i ġayr-ı meᵓlūfe vuḳūᶜunda nevᶜen remīde-ḫāṭır olduḳlarında (13) Ḫadīce ile mülāḳī olup bu ḫuṣūṣı der-miyān itdikçe (14) Ḫadīce tesliyet-sāz olurdı. Ve "Ey neḳāve-i mevcūdāt ve (15) nūr-ı çeşm-i ḳāᵓināt, maᶜāẕa'l-lāh ki, ḥaẕret-i kār-sāz-ı bī-enbāz seniñ (16) ẕāt-ı sütūde simātıñı ki, meḥāsin-i aḫlāḳ ile muttaṣıf olup (17) ṣıla-i irḥām ve ṣıdḳ-ı eḥādīṣ ve sedād-ı kelimāt ve edā-i emānāt (18) ve sāᵓir ḫıṣāl-i ḥamīde ile ārāstedir, ne iḫtimāldir ki ᶜurẕa-i (19) āfāt ve hedef-i sihām-ı beliyyāt eyleye? Be-her-ḥāl sen emīn ve fāriġu'l-bāl (20) ol ki, ṭaraf-ı ilāhīden seniñ içün ṣūret-i luṭf u merāḥim ve emārāt-ı (21) meḥāsin ve mekārimiñ ḫilāfı żuhūr itmek pey-bürde-i derece-i taᶜaẕẕür (22) ve istiḥāletdir." deyü reşş-i gül-āb-ı tesliyet-sāzı ile taᶜdīl-i **(H109a)** mizāc-ı (23) şeref-i imtizāc-ı nebevī ḳılup mutaṣaddī-i defᶜ-i ḫelecān u ıẕṭırāb

97a[253]

(1) ve berṭaraf-sāz-ı ḥafaḳān-ı inḳılāb olmaḳdan ḫālī olmaz idi. **Fāᵓide:** (2) ᶜĀyi-şe-i ṣıddīḳa -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā- cenābından rivāyet ile resīde-i rütbe-i (3) ṣıḥḥat olmuşdur ki: Emr-i biᶜset ve risālete müteᶜalliḳ olan ḫavāriḳ-i (4) umūrdan, ibtidā server-i kāᵓināta rū-nümā olan ḥālet müşāhede-i (5) rüᵓyā-yı ṣādıḳa idi ki, ol eṣnāda her ne maḳūle rüᵓyā-yı (6) ṣıdḳ-ı intimā ki, derīçe-i ᶜālem-i miṣālden ẓiyā-baḫş-ı ᶜaraṣa-i şuhūd olur (7) idi, elbette (mānend-i) ḫalḳ-ı ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṣūret-i ḥāle muvāfıḳ u muṭābıḳ (8) żuhūr iderdi. **Fāᵓide:** Ol eṣnāda dīd ü vādīd menfūr-ı ṭabᶜ-ı (9) sedīd-i nebevī olup tenhā-nişīnī-i inzivā ve ḫulūṭ-ı merġūb-ı ṭabᶜ-ı pür (10) nezāhetleri olmaġile Cebel-i Ḥirā'da vāḳıᶜ ġārda basṭ-ı seccāde-i (11) ᶜuzlet ve kerem-i iştiġāl-i meşġale-i ᶜibādet olurlar idi. Ve baᶜẕı (12) kütüb-i siyerde meẕkūr oldıġı üzre ol eṣnālarda deᵓb-i (13) meᵓlūf-ı nebevī ol vecih üzre

[253] 97a [5] rüᵓyā-yı: H rüᵓyā-i // olur idi: H olurdı // [7] mānend-i: N'de yok // [11] ve: H'de yok // [19] miṣillü: H miṣilli

ḳarār-dāde olmuş idi ki, (14) her sene Mekke'den Ḥirā cānibine teveccüh buyurup ol cebel-i mübārekde (15) vāḳıᶜ ġārda bir āy ḳadar vaḳit bi'l-istimrār meşġūl-i ᶜibādet-i (16) perverdigār olurlar idi. Ve fī-baᶜde'l-evḳāt cebelden nüzūl (17) ve ṭaraf-ı Mekke'ye ḳufūl idicek beyt-i mükerremi yedi kerre ṭavāf (18) idüp baᶜde ẕālik devlet-ḫānelerine müteveccih olurlar idi. Ve (19) ol cānibe ᶜazīmet-ḫāh olıcaḳ, ḳadr-ı kifāyet-i kaᶜk u zīt mişillü levāzım (20) aḫẕ idüp ṭaraf-ı cebele müteveccih olurlar idi. Ve ol maḥalde (21) yaᶜni ẕikri sebḳat iden cebelde tenhānişīn-i ᶜuzlet oldıġı ḥāletde (22) ṣūret-i taᶜabbüd-i nebevī ne keyfiyyet üzre oldıġın beyān ve rivāyetde (23) **(H109b)** aḳvāl-i müteᶜaddide vürūd idüp seferü's-sāᶜade muṭāvīsinde

97b[254]

(1) tevşīḳ ve taṣḥīḥ ve īṣār ve tercīḥ olundıġı üzre ol eṣnāda (2) taᶜabbüd-i nebevī ẕikr ile olmaḳ rivāyetidir. Baᶜẓı aṣḥāb-ı siyer (3) naḳli üzre nāsdan inḳıṭāᶜ ile iṭᶜām-ı meḥāvīc ü mesākīn (4) olup baᶜẓı kibār-ı muḥaḳḳiḳīn istiġrāḳ-ı tefekkür ü murāḳabe ile (5) nāsdan inḳıṭāᶜ u ictināb ile oldıġın taḥḳīḳ ve beyān maᶜraẓında (6) baᶜẓı aṣḥāb-ı āṣār-ı tefekkürüñ ol maḥalle iḫtiṣāṣı olmadıġın (7) beyān ile tevcīh-i suᵓāl ve bu minvāl üzre istişkāl itdikde (8) baᶜẓı fuḥūl ol suᵓāle cevāb ṣadedinde ol maḥall-i şāġilden (9) ḫālī oldıġı cihetden anda ḳarīn-i ḥuṣūl olan tefekkür mevẓiᶜ-i (10) āḫirde sāniḥ olan tefekkürden etemm oldıġın beyān ve taḥḳīḳ (11) ile cevāba mutaṣaddī olup izāle-i ġışāve-i iştibāh itmişdir. (12) **Taᶜyīn-i vaḳt-i biᶜşet-i sulṭān-ı enbiyā:** Ol mihr-i cihān-tāb-ı maşrıḳ-ı (13) hidāyetiñ maṭlaᶜ-ı ufḳ-ı risāletden suṭūᶜ-ı tebāşīr-i biᶜşeti velādet-i (14) bāsaᶜādetlerinden ḳaç sene mürūrunda rū-nümā oldıġın taᶜyīn (15) ü beyān maᶜraẓında aḳvāl-i keşīre vārid olup şevāhiḳ-i ᶜālem-i (16) lāhūtdan müteveccihi basīṭ-i ᶜālem-i nāsūt oldıḳlarından ṣūfī-i (17) ezraḳ-ı ḳabā-i zāviye-i sipihr-i berīn ki, celle-güzīn-i zāviye-i ġarfe-i çārumīndir, (18) ber vech-i düvāzdehgāne-i ḳaṣr-ı heştümīni dūr ile tekmīl-i erbaᶜīn itdikde (19) yaᶜni sinn-i şerīf-i nebevī ḳırḳ seneye bāliġ olduḳda vuḳūᶜ bulmuş (20) idigin ekşer aṣḥāb-ı siyer-i taḥḳīḳ, ve enes bin mālik -raẓiya'l-lāhu (21) ᶜanh- rivāyeti ile müddeᶜāyı tevşīḳ idüp ekşer kütüb-i siyerde (22) eşher rivāyāt idigi manṣūṣdur. **(H110a)** Ve İmām-ı Nevevī Şerḥ-i Ṣaḥīḥ-i (23) Müslim'de, "Ṣavāb olan biᶜşetiñ reᵓs-i erbaᶜīnde vuḳūᶜıdır." deyü

98a[255]

---

[254] 97b [3] inḳıṭaᶜ ile: H inḳıṭaᶜla // [10] tefekkürden: H tefekkürde // [11] iştibāh: H iştināh // [20] bin: H ibn-i //
[255] 98a [6] ve: N'de yok // [7] etmişdir: N'de yok //

(1) rivāyet-i sābıḳı teşyīd itmişdir. Sübüli'l-hüdā ve'r-reşād (2) ṣāḥibi daḫī Nevevī'niñ ḳavl-i meẕkūrı ile rivāyet-i mezbūreyi (3) taḳvīt itdigin taṣrīḥ itmişdir. Velākin baᶜẕı efāẓıl biᶜşetiñ (4) velādet-i bā-saᶜādet-i nebevīden ḳırḳ sene ve ḳırḳ gün daḫī, (5) veyāḫūd on gün daḫī güẕerānında vuḳūᶜı ḳavlini iḫtiyār idüp (6) (ve) baᶜẕı ḥuffāż ḳırḳ seneden ṣoñra iki ay daḫī mürūr itdikden (7) ṣoñra rūnümā oldıġı ḳavli iḫtiyār (etmişdir.) Ve baᶜẕı ehl-i siyer müᵓellefātında (8) ᶜām-ı fīlden ḳırḳ bir sene mürūrunda vuḳūᶜı mesṭūrdur. (9) Ve kitāb-ı ḫamīsde binā-i Kaᶜbe'den on beş sene ṣoñra ve mekḥūl (10) rivāyeti üzre ḳırḳ iki sāl tamāmında İbn-i Müseyyeb ḳavlinde (11) ḳırḳ üç seneyi tekmīl ḫilālinde vuḳūᶜı rivāyet olunmuşdur. (12) Ve taᶜyīn-i vaḳt-i biᶜşetde keẕālik aḳvāl-i ᶜadīde vürūd idüp (13) baᶜẕı efāẓıl ḳavlinde şehr-i ramaẓān-ı şerīfiñ yedinci veyāḫūd (14) on yedinci güni yevm-i iṣneynde vuḳūᶜı taᶜyīn ü taṣrīḥ olunmuşdur. (15) Ve baᶜẕı āḫir rivāyeti üzre yigirmi dördünci gününde vuḳūᶜı manṣūṣdur. (16) Ve İbn-i ᶜAbdu'lberr ẕikr itdigi üzre, şehr-i rebīᶜu'l-evveliñ sekizinci (17) gününde ve Mevāhib-i Ledünniye ve Ḫamīs'de muṣarraḥ u manṣūṣ oldıġı (18) üzre ḳavl-i muḫtār şehr-i recebde vuḳūᶜıdır. Ve aṣḥāb-ı siyerden (19) cemᶜ-i keṣīriñ taḥḳīḳleri üzre bedᵓ-i vaḥy u biᶜşet ḳırḳ birinci senede, (20) ibtidā ḥālet-i nevmde rüᵓyā ile vāḳıᶜ olup yaḳaża ḥālinde (21) olan vaḥiy ve nüzūl-i Ḳurᵓān'ıñ vuḳūᶜı ol sene ramaẓānında **(H110b)** müteḥaḳḳiḳ (22) oldıġı meẕkūr ve mesṭūrdur. (23) Bedreḳa-sāzān-ı ṭarīḳ-i fenn-i siyer-i seyyidü'l-beşer bu vecih üzre ināre-i

98b[256]

(1) meslek-i taḥḳīḳ itmişlerdir ki, ḥaḳīḳat-i vaḥy-i tenzīlde iki (2) ṭarīḳa-i anīḳa muḳarrer olup bir ṭarīḳi resūl-i ferişte-nihādıñ (3) ṣūret-i beşeriyyetden inḫilāᶜı ve ḫilᶜat-i ḫilḳat-i melekiyyeyi teleffufı (4) ḫilālinde ḥāmil-i vaḥyden telaḳḳun ile ḥuṣūl-peẕīr olmaḳ ṣūretidir. (5) Ve bir ṭarīḳi daḫī resānende-menşūr-ı vaḥy u tenzīl olan melek-i (6) muḳaddes-fıṭrat ki, Cibrīl'den ᶜibāretdir, ḫalᶜ-i ḫilᶜat-i melekiyyet idüp (7) ṣūret-i beşeriyyete temeṩül itmek ile teblīġ ü inhā itmek ṣūretidir. (8) Ve nüzūl-i vaḥy ṣuver-i mütenevviᶜa ve aḥvāl-i muḫtelife üzre ṣūret-nümā (9) oldıġı muḥaḳḳaḳ olup, baᶜẕı müᵓellefāt-ı maḳbūlede sekiz (10) ṣuver-i mütenevviᶜa ile vuḳūᶜı mesṭūr ve muḥarrerdir. Bir ṣūreti (11) ḥālet-i menāmda meşhūd olmaḳ ṭarīḳasıdır ki, enbiyā-i kirām (12) ḥaẓarātınıñ rüᵓyā-yı ṣaḥīḥleri vaḥy-i ᶜidādından maᶜdūd idigi (13) pey-bürde-i derece-i ittifāḳ olup Ḥikāyeten ᶜan İbrāhīmü'l-ḫalīl (14) tenzīl-i müstevcebü't-tebcīl'de انّى ارى فى المنام انّى از بحك (15)

[256] 98b [12] rüᵓyā-yı: H rüᵓyā-i //

فانظر مازاترى قال ابت افعل ما تؤمر, kerĪmesi ile mübeyyendir. (16) Bir ṣūreti daḫĪ ḥāmil-i muḳaddes-şiᶜār-ı vaḥy-i feyẕ-i āşārıñ ḳalb-i (17) derrāk-i nebevĪye ifāẕa ve ilḳāsı ile ḥuṣūl-peẕĪr olan (18) nevᶜdir ki, انّ الرّوح نفث فى روعى لن تموت نفس حتى (19) تستكمل رزقها فاتّقو الله و اجملو افى الطلب, ḥadĪş-i feyẕ-i (20) ḳarĪni keyfiyyet-i meẕkūre ile ḳarĪn-i ḥuṣūl olan ifāẕāt-ı (21) ilāhiyyedendir. Ṣūret-i şālişe ṣalṣala-i **(H111a)** cureyse şebĪh ṣavt-ı (22) istimāᶜı ile mesbūḳ olan ṣūretdir ki, girān-terĪn-i aᶜbā-i vaḥy (23) olup ol ṣūretiñ vuḳūᶜunda berḥā-i vaḥy ıṭlāḳ olunmaġla

99a[257]

(1) muᶜabber olan ḥāletiñ şiddeti bir mertebe muẕṭarib-sāz-ı ṭabᶜ-ı (2) nāzik-terĪn-i seyyidü'l-mürselĪn olurdı ki, evḳāt-ı şiddet-i (3) sermāda cebĪn-i sĪm-gūnleri ᶜaraḳ-rĪz olurdı. Ṣūret-i (4) rābiᶜ, ḥāl-i yaḳażada bi-ġayr-i ṭavassuṭü'l-melek kifāḥan istimāᶜ-ı (5) kelām-ı muḳaddes-i ilāhĪ ile telaḳḳun olunan nevᶜdir ki, leyle-i isrāda (6) ruʾyet-i vuḳūᶜuna ḳāʾil olmayanlarıñ ḳavilleri üzre verā-i ḥicābdan (istimāᶜ ile vuḳūᶜ bulup ve ruʾyet-i vuḳūᶜuna ḳāʾil olanlar ḳavilleri üzere bi-ġayr-i ḥicāb) (7) telaḳḳĪ olunmaḳ ṣūretidir. Bir ṣūret daḫĪ ḥālet-i nevmde (8) muḫāṭaba-i ilāhiyye vuḳūᶜı ile bilā vāsıṭa telaḳḳĪ vü istifāẕa (9) olundıġı keyfiyyetdir. Ve bu bābda teʾyĪd-i müddeᶜā ṣadedinde (10) aṣḥāb-ı āşārıñ mĪzāb-ı ḫāme-i bedāyiᶜ-şiᶜārlarından cārĪ (11) olan māʾü'l-ḥayāt, fevāyid-i aḫbārdandır ki, yevmen mine'l-eyyām (12) ol ṣāḥib-i ḥavẕ-ı mevrūd ḥaẕreti menbaᶜ-ı selsāl-i gūş (13) miṣāllerinden isāle-i zelāl-i maḳāl ḫilālinde şahbāz-ı çeşmān-ı (14) lāhūt-pervāzları ṣayd-gāh-ı cevv-i ᶜālem-i mişāle taḥrĪk-i ḳādime-i (15) teveccüh ile süzilüp bir miḳdār ittikā-i muḫadde-i şekker-ḫāb (16) nūşĪn buyurdılar. Ve der-ᶜaḳab ol nevme-i ḫafĪfeden dĪde (17) güşā olıcaḳ tebessüm-künān "**El-āye:** قراءت وأنزلت علىّ، (18) انّا اعطيناك (الكوثرى) الى اخرها " ānifen buyurup maᶜnā-yı kevşeri beyān (19) u taḳrĪr ve sūre-i kerĪmeyi tefsĪr ile leb-teşnegān-ı māʾü' (20) l-ḥayāt-ı kelimāt-ı ḳudsĪ-simātları olan müstemiᶜĪn-i müctemiᶜĪni (21) seyrāb-sāz olduḳları ḫaberiñ manṭūḳı żāhiriñ żāhirinden (22) müstefād oldıġı üzre sūre-i **(H111a)** meẕkūreniñ ḥālet-i nevmde (23) nüzūlunı iddiᶜā vü işbāt ṣadedinde olmuşlardır. Velākin İmām

99b[258]

---

[257] 99a [6] olmayanlarıñ: H olmayanlar // parantez içindeki ifade N'de yok // [17] el-āye: H sūre-i kerĪme // [21] żāhiriñ: H'de yok //

[258] 99b [6] olmayup: H olmaya // [7] ol: N'de yok // [12] intibāhda: H intibāhla // [21] MuṣṭafavĪye: H MuṣṭavĪye // [22] aḥkāmda: H aḥkāma //

(1) Rāfiᶜī Emāliye’sinde mebḥaṣ-i meẕkūrı beyān u taḳrīr ve maẓmūn-ı (2) ḥadīṣ-i sābıḳ ile maḥalli taḥrīr ᶜaḳabinde ḥālet-i nevmde vürūd-ı (3) vaḥyi tecvīz idüp “Lākin eşbeh aḳvāl cemīᶜ-i āyāt-ı Ḳurᵓāniyye (4) yaḳaża ḥālinde nāzil olmaḳ ḳavlidir.” deyüp bir kaç vecihle (5) defᶜ-i daġdaġa-i iştibāh itmişdir ki, ḥīn-i nüzūl-i vaḥyde (6) ṣūret-nümā-yı iᶜtirā ve ḥuṣūl olan keyfiyet-i nevm-i ḥaḳīḳī olmayup (7) belki berhāᵓü’l-vaḥy taᶜbīri ile muᶜabber olan ḥālet ola. Ve (ol) (8) ḥālet ṣūret-i nevme şebīh oldığı cihetden baᶜẓı rüvāt (9) anı nevm-i ḥaḳīḳī żann itmişler ola. Veyāḫūd server-i kāᵓināta (10) ol nevme-i ḫafīfe ḫilālinde kevşer maᶜrūẕ olmaḳ taḳrībi (11) ile veyāḫūd sūre-i meẕkūre ol vaḳitden muḳaddem bir vaḳitde (12) nüzūl itmiş olup ol nevmeden vaḳt-i intibāhda bir taḳrīb-i (13) dil-ḫāh ile ḥaḳīḳat-i kevşeri beyān ile ḥuẕẕārı āgāh buyurmuş (14) olalar, deyü Emālī’de bu nesaḳ üzre ifāde ve beyāna mutaṣaddī (15) olup “İmām-ı Suyūṭī vech-i evveli ġāyet itticāhdadır.” deyü (16) istiḥsān itmişdir. Ve bir ṣūret daḫī İmām-ı Aḥmed ve Ḥākim, ᶜÖmer bin e’ (17) l-Ḫaṭṭāb’dan rivāyet itdikleri üzre ḥīn-i nüzūl-i vaḥiy eşnāsında (18) vech-i şerīf-i nebevī ḳurbünde deviyy-i naḥl yaᶜni ṣadā-yı zenbūre (19) şebīh bir ṣadā-yı şehd-i intimā istimāᶜ u iḥsās olundığı (20) ḥāletdir. Bir ṣūreti daḫī ilḳā-i ilāhī ile ḳalb-i muḳaddes-i nebeviyye (21) ifāẓa ve lisān-ı muᶜciz beyān-ı Muṣṭafavīye ilḳā vü inṭāḳ ile (22) maḳūle-i aḥkāmda ictihād ḫilālinde żuhūr u ṣudūr iden (23) ṣūretdir. Zīrā icmāᶜ-ı ᶜulemā-i dīn ve ittifāḳ-ı cumhūr-ı müctehidīn ile

100a[259]

(1) pey-bürde-i derece-i **(H112a)** cezm ve yaḳīndir ki, ol maẓhar-ı ikrām-ı māyenṭaḳ-i (2) ᶜani’l-hevā ḥaẓreti ictihād ḥālinde cezmen ḫaṭā iḥtimālinden maṣūn (3) ve maᶜṣūm ve her ḥükümde muṣīb olup ḫarḳen lilᶜāde bu ḫuṣūṣda (4) sāᵓir müctehidīnden imtiyāza fāᵓiz-i rehīne-i iḫtiṣāṣ olmuşdur. (5) Ve bu nevᶜiñ ḳalb-i enver-i nebevīye inne’r-rūḥü’l-ḳudüs nefṣ-i fī rūᶜī (6) ḥadīṣ-i şerīfi ile mübeyyen olan ṣūretden muḳārenet-i ictihād (7) ile ḥuṣūli fārıḳ ve muḫaṣṣaṣ olup nevᶜ-i āḫir müstaḳil oldığı (8) muḳarrer olmuşdur. Ve ekşer ehl-i siyer ṣıfāt-ı mütenevviᶜa-i vaḥyi bu vecih (9) üzre taᶜdād idüp tenevvüᶜ-i ṣıfāt-ı ḥāmil-i vaḥyi beyān ṣadedinde (10) ḥāmil-i vaḥyiñ gāh ḫilḳat-i aṣlīsi üzre olan ṣūret (11) ile ve gāh dıḥye ṣūreti, veyāḫūd şaḫṣ-ı āḫir ṣūret ve heyᵓeti (12) ile ityān ve vürūdı menḳūl oldığın taḥḳīḳ itmişlerdir. (13) Ānifen ẕikri sebḳat itdigi üzre ᶜĀyişe-i ṣıddīḳa -

[259] 100a [4] imtiyāza: H imtiyāz ile // olmuşdur: H olmuşlardır // [14] rüvāt ile: H rüvātla // [15] ve: N’de yok // [18] Cibrīl’i: H Cibrīl //

raẓiya'l-lāhu (14) ᶜanhā- dan ki, ᶜanᶜane-i şiḳāt-i rüvāt ile rivāyet olunup ḫātim-i şöhret (15) (ve) vüṣūḳ ile maḫtūm ve ᶜalāmet-i ṣıḥḥat ile mersūm olmuşdur ki: (16) İbtidā vaḥy u biᶜşet ḥālet-i menāmda rū-nümā olup altı ay ol (17) vecihle mütemādī olduḳdan ṣoñra ḥālet-i yaḳażada ᶜalāniyeten (18) emīn-i vaḥy-i celīl yaᶜni Ḥaẓret-i Cibrīl'i meᶜāyene vü rüᵓyet vuḳūᶜ (19) buldı. Ve sımṭu'l-lāl-i dürer-i eḥādīṯ-i hidāyet-i işṭimālden e'r-rüᵓyā (20) e's-ṣādıḳa, جزءٌ من ستّة و اربعين جزأ منالنبوة, ḥadīṯ-i şerīfi (21) bu rivāyeti müᵓyyid oldığı bu vecihle taḥḳīḳ olunmuşdur ki, server-ı (22) kāᵓinātıñ baᶜde'l-biᶜşe on üç sene Mekke-i mükerremede mekṯ (23) ü ārām buyurduḳlarından ṣoñra on sene daḏī baᶜde'l-ḥicre

100b[260]

(1) ṭībe-i ṭayyibe yaᶜni medīne-i münevvereyi ārām-cā-yı iḳāmet ittiḫāẕ itmek (2) ile şeref-sāz **(H112b)** olduḳları muḥaḳḳaḳ olup mecmūᶜı yigirmi üç sene (3) olıcaḳ imtidād-ı şeş-māh anıñ ḳırḳ altı cüzᵓünden bir cüzᵓ oldığı (4) maᶜlūm ve żāhir olur. Ve ol rāst-rev-i cādde-i hidāyet, (5) ve reh-nümā-yı muḥacce-i risālet efvāh-ı ṣiḳātdan naḳl u rivāyet olundığı (6) üzre buyurmuşdur ki: Ol eşnāda yevmen mine'l-eyyām bāb-ı ġār-ı (7) Ḥirā'da ve rivāyet-i āḫirde şāhiḳ-i cebelde ḳāᵓim idim. Nāgāh bir (8) şaḫıṣ nümāyān oldı. Ve baña müteveccih olup "Müjde ey Muḥammed ki, (9) ḥaẓret-i perver-şikār-ı bī-enbāz beni saña irsāl eyledi. Ve ben (10) Cibrīlim. Ve sen cenāb-ı feyyāẕ-ı mekremet-şiᶜārıñ esved ve aḥmere (11) mebᶜūṯ resūlisin." didi. Ve "iḳraᵓ" deyü benden ḫāst-gār-ı (12) ḳırāᵓat oldı. Ben aña ما انابقارىء deyü cevāba mutaṣaddī (13) oldığımda beni der-ber ḳıldı. Ve ḳuvvet ile kendüye ẓamm idüp (14) bir mertebe füşürde-sāz oldı ki, şiddetinden ḳarīb oldı ki, (15) bī-hūş olam. Ve bir miḳdār rehā-sāz oldı. Ve tekrār "iḳrāᵓ" deyü (16) benden ṭaleb-kār-ı ḳırāᵓat olduḳda yine ben aña ke'l-evvel ما انابقارئ (17) deyü muḳābele itdigimde ol daḏī ṣūret-i sābıḳa üzre muᶜāmele-i (18) meẕkūreyi tekrīr eyledi. Ve'l-ḥāṣıl üçünci defᶜada daḏī (19) ṣūret-i sābıḳa üzre beni şiddet ile kendüye ẓamm idüp (20) rehā-sāz oldı. Ve baña, اقراء باسم ربّك الذى خلق خلق لانسان (21) من علق اقراء وربك الاكرم الذى علّم بالقلم علّم الانسان, مالم يعلم، deyü maḥalle dek ḳıraᵓat idüp teklīf-sāz-ı ḳırāᵓat (23) olduḳda ben daḏī ḳırāᵓata mübāderet eyledim, deyü keyfiyyet-i ḥāli

101a[261]

---

[260] 100b [3] ḳırḳ altı: H ḳırḳ sekiz // [7] āḫirde: H uḫrāda // ḳāᵓim: H ḳāyim // [10] Cibrīl'im: H Cebraᵓīl'im // [16] aña: H'de yok //

[261] 101a [1] siyerden: H siyeriñ // [2] meẕkūr ve mesṭūrdur: H mesṭūr ve meẕkūrdur // [7] olup: H oldı // [18] saᶜādet: H ser-saᶜādet //

(1) şebt-i cerīde-i maḳāl buyurduḳları meşāhīr-i kütüb-i siyerden (2) ekşerinde meẕkūr ve mesṭūrdur. Ve rivāyet-i uḫrāda vürūdı (3) üzerine ravẕatü'l-aḥbāb müştemilātı olan rivāyātdandır (4) ki: Ol münevver-sāz-ı cādde-i risālet bir vaḳitde ġār-ı Ḥirā'da (5) tekye-zen-i visāde-i istirāḥat ve pehlevanhāde-i gül-püster-i ᶜuzlet (6) olduḳları ḥālde ḥāmil-i vaḥy-i mübīn cenāb-ı Cibrīl-i Emīn (7) vārid olup, "ḳum yā Muḥammed" deyü ol ḥaẕreti bī-dār-sāz (8) olup teklīf-i ḳıyām itdikde ol ḥaẕret daḫī bī-dār (9) olup ḳāᶜid oldı. Ve her-çend eṭrāfa idāre-i naẕar-ı tafaḫḫuṣ (10) buyurdı, naẕarları kimseye dūçār olmayıcaḳ tekrār ser-nihāde-i (11) bālīn-i ārām olduḳlarında Cibrīl-i Emīn yine vārid olup ke'l-evvel (12) "ḳum yā Muḥammed" deyü refᶜ-i ṣavt eyledikde ol ḥaẕret remīde-i ḫāb (13) olup naẕar buyurduḳlarında meşhūdları oldı ki: Ṣūret-i (14) insānīde bir şaḫış pīşgāhlarında devāndır. Ol muḳtedā-yı (15) peyġamberān aña ittibāᶜ idüp ḫaṭve ḫaṭve ḫırāmān (16) oldılar. Ol kimse Ṣafā ve Merve miyānında vāṣıl oldığı (17) maḥalde şöyle müşāhede buyurdılar ki: Anıñ pāy-i sidre-peymāsı (18) zemīne fürū-bürde ve tārik-i saᶜādet-efseri ẕirve-i felekü' (19) l-eflāke keşīde iki cenāḥı var ki, neşr itdigi ḥālde (20) miyān-ı maşrıḳ u maġrib muḥāṭ-ı zīr-i cenāḥı olur. Ve anıñ bāli (21) ẕerd-gün ve pāyi sebz-nümūn yāḳutdan iki gerden-bendi olup (22) ṣafḥa-i pīşānīsi mücellā ve ruḫsārı nūrānī vü muṣaffā ve dendānı (23) berrāḳ u sefīd olup mūy-ı ser-i mübāreki mānend-i mercān-ı sürḫ

101b[262]

(1) ü merġūb ve iki çeşmi miyānında "lā ilāhe illa'l-lāh muḥammeden resūlu'l-lāh" (2) mektūb idi. Muḥaḳḳiḳān-ı fenn-i siyerden cemm-i ġafīriñ nigāşte-i (3) ḫāme-i bedāyiᶜ-semīri oldığı üzre server-i rev-i enbiyā -ᶜaleyh-i (4) mine'ṣ-ṣalāvat-ı ezkīhā- Cibrīl-i Emīn'i ṣūret-i aṣlīsi üzre (5) muᶜāyene iki defᶜa vuḳūᶜ bulup defᶜa-i ūlāda Ḥirā'da (6) evāᵓil-i biᶜşetde vuḳūᶜıdır. **(H113b)** وددت انّى رأيت في صورتك (7) deyü ṭaraf-ı şerīflerinden ṣūret ṭalebi ile rūnümā olmuşdur ki, (8) āyāt-ı ḳurᵓāniyyeden "**El-āye** ولقد راه بالافق المبين " (9) ḳavl-i kerīmi ve daḫī, فاستوى" وهو بالافق الاعلى," (10) āyetleri ol defᶜa vāḳıᶜ olan rüᵓyetlerine işāret olup, defᶜa-i uḫrāda (11) vuḳūᶜ bulan rüᵓyetleri leyle-i isrāda ṣūret-nümā olup, (12) ولقدر اه" نزلة اخرى عند سدرة المنتهى," āyeti ol defᶜaya (13) işāret oldığı meẕkūr ve mesṭūrdur. Ve ḫaṣāyiṣ-i ṣuġrādan (14) naḳl ile Ḥaẕret-i Cibrīl'i ṣūret-i aṣl ḫilḳati üzre rüᵓyet (15) enbiyādan server-i kāᵓinātdan ġayre müyesser olmadığın taḥḳīḳ ü (16) taṣrīḥ itmişdir. Pes rivāyet-i güẕişte üzre Cibrīl-i Emī'niñ (17) mehābet ve şekil ve heyᵓeti ve ᶜaẓamet-i ḫilḳati meşhūd olduḳda (18) ol şüküfte-vird-i gül-zār-ı risālet cenābına muḳteẕā-yı ᶜavārıẕ-ı (19) beşeriye ile nevᶜ-i taġayyür ḥāṣıl olup aña, " فانّى لم ارشيئاً اعظم منك خلقاً ولا احسن منك وجهاً، (20) مَنْ اَنْتَ رحمك الله," deyü (21) istikşāf u istiᶜlām buyurduḳlarında Cibrīl-i Emīn, " انا الرّوح (22) الامين و انا المبعوث الى جميع يا محمّد اقرأ الانبيأ والمرسلين، ق " (23) deyü iltimās-ı ḳırāᵓat idicek cevābında ol ḫāce-i muᶜallim-i ḫane-i

102a[263]

[262] 101b [3] server-i rev-i enbiyā: H server-i rüsül ü enbiyā // [4] ezkīhā: H ezkāhā // [5] ūlāda: H evveli //

(1) ᶜilm-i ledünnī ḥaẓreti nā-āşinā-yı sevād-ḫānī-i merāsim-i ḫaṭṭ-ı resmī olduḳların beyāna mutaṣaddī olduḳlarında Cibrīl-i Emīn zīr-i cenāḥından (3) dürr ü yāḳūt ile mensūc muḥallā-ḥarīr-i behişṭīden bir nāme (4) iḥrāz u ibrāz ve ol serv-i ṭūbā-ḫırām ṭarafına pīş-endāz ḳıldı. (5) Ke'l-evvel teklīf-i ḳırāᵓat eyledikde ol ḥaẓret muᶜāmele-i güzīşte (6) üzre maᶜẕeret-ḫāhāne "Ben zebāndan erḳām u aḳlām olmadıġımdan (7) māᶜadā bu nāme ki, baña anı teklīf- **(H114a)** sāz-ı ḳırāᵓatsın, anda eşer-i (8) ruḳūm u ḫaṭṭ nümāyān degüldür." didikde "**Beyt** توکه یزدانی، ورق نانوشته میخوانی، (9) مقبول خاص," Cibrīl anı kendüye ẓamm idüp (10) bīhūş-sāz olmaḳ mertebesi saḫt-ı peyvend-i iᶜtināḳ oldı. Ve (11) rivāyet-i sābıḳada mürūr itdigi ṣūret ile bu muᶜāmele (12) üç defᶜa tekerrür eyledi. Ve defᶜa-i şālişede kemā sabḳ-ı fi'r-rüᵓyeti' (13) s-sābıḳat sūre-i iḳraᵓ ḳırāᵓati ilā ḳavle teᶜālā mālem yaᶜlem ṣūret-nümā (14) oldı. **Fāᵓide:** Ekşer kütüb-i siyerde Muḥammed bin Aḥmed bin Berdān rivāyeti (15) ile mesṭūrdur ki: Ol muḳtedā-yı cemāᶜat-i rüsül ve serḫīl-i ketībe-i (16) hüdāt-ı sübül cenābına Cibrīl-i Emīn'iñ leyle-i sebtde ve leyle-i aḥadde (17) ityān ve vürūdı vuḳūᶜ buldı. Velākin şehr-i ramaẓāndan on (18) yedi gice mürūrunda ki, yevm-i işneyn idi, nüzūl idüp Cebel-i Ḥirā'da (19) rū-nümā oldı. Ve Sūre-i İḳraᵓ'dan "ᶜalleme'l-insāne mālem yaᶜlem" maḥalline dek (20) teblīġ eyledi. Baᶜde ẕālik Cibrīl-i Emīn pāşine-zen-i rūy-i zemīn (21) oldı. Fi'l-ḥāl ol maḥalden bir cūy-i dil-cū yenbūᶜ u żuhūr idüp (22) feverān ü seylān idicek Cibrīl andan tavaẓẓī ḳılmaġa mübāşeret (23) eyledi. Evvelā ġasl-i yed idüp baᶜde ẕālik mirfaḳeyne dek ġasl-i

102b[264]

(1) ġasl-i yedeyn ve mesḥ-i reᵓs ile ġasl-i recüleyn eyledi. Ve bir rivāyetde (2) daḫī evvelā teşlīş itmek üzre mükerreren ġasl-i keffeyn itdikden ṣoñra (3) maẓmaẓa vü istinşāḳ eyledi. Baᶜde (ẕālik) ġasl-i vech idüp ve mirfaḳeyne dek (4) ġasl-i yedeyn ve andan ṣoñra mesḥ-i reᵓs eyledi. Ve üçer defᶜa recüleyn (5) ġasli ile ol ḥaẓrete ṣūret-nümā-yı vuẓū olup teklīf-sāz (6) oldı. Server-i kāᵓināt - ᶜaleyh-i efẓalu'ṣ-ṣalavāt- daḫī ol (7) vecihle tavaẓẓī ḳılup **(H114b)** Cibrīl'e iḳtidā itmek üzre iki rekᶜat (8) ṣalāt edā ḳıldılar. Ve ol ḥaẓrete "Ṣūret-i edā-i ṣalāt bu keyfiyet (9) üzredir." deyüp naẓarlarından muḥteceb ü ġāᵓib oldı. Ol mihr-i (10) cihān-tāb-ı maşrıḳ-ı hidāyet cānib-i devlet-ḫāne-i sipihr-i āsitānelerine (11) ḳufūl ve Ḫadīce'ye mülāḳāt u vuṣūl ḥālinde keyfiyet-i ḥāli (12) naḳl u ifāde buyurduḳlarında Ḫadīce kemāl-i sürūrundan bī-ḫūş (13) oldı. Ol server tavaẓẓī buyurmaġla aña taᶜlīm-i vuẓū idüp (14) baᶜde ẕālik ṣalāta mübāşeret buyurdılar. Ḫadīce daḫī resūl-i (15) ekreme ittibāᶜ ḳılup edā-i ṣalāt eyledi. Pes bu cihetden (16) Ḫadīce īmān ve ṣalātda cümle müᵓminīn ve müᵓminātı sebḳat (17) ile iḥrāz-ı ḳaṣabu's-sabḳ-ı taḳaddüm idüp mehbiṭ-i vaḥy olan (18) bıḳāᶜ-ı mübārekeden evvelā nüzūl-i Ḳurᵓān-ı kerīm ile şeref-yāb olan (19) ol maḥall-i muḳaddes, ve eṣaḥḥ aḳvāl üzre sūre-i Ḳurᵓāniyyeden (20) evvel nāzil olan sūre-i ᶜalaḳ evvelin-

---

[263] 102a [4] ṭūbā-ḫırām: H'de yok // [15] muḳdā-yı: H muḳtedā-yı // [18] gice: H giçe // [23] ġasl-i yed: H ġasl-i vech //

[264] 102b [3] ẕālik: N'de yok //

den ᶜalleme'l-insāne mālem yaᶜlem (21) āyeti āḫirine dek meẕkūr olan āyāt-ı celīledir. Ve İbn-i İsḥaḳ (22) naḳli ile Cibrīl-i Emīn'iñ tafṣīl-i meẕkūr üzre taᶜlīm-i vuẓū vü (23) ṣalāt itdigi iᶜlā-i Mekke'de vuḳūᶜ bulup baᶜde'l-isrā

103a

(1) ṣalāt-ı ḫamse mefrūẓ olduġundan ṣoñra rū-nümā olmuşdur. (2) Ve ekşer kütüb-i siyer ve āşārda raḳam-zede-i ḫāme-i bedāyiᶜ-nigār oldıġı (3) üzre eḥādīṯ-i nebevīden, " ,"الّى فعلّمنى الوضوءَ والصلواة، (4) اتانى جبريل فى اوّل ما اوحى ḥadīṯ-i şerīfi nāṭıḳ oldıġı (5) üzre taᶜlīm-i vuẓūº u ṣalāt ḫilāl-i bedº-i vaḥy-i biᶜşetde (6) ṣüret-nümā olup ve āyāt-ı ḳuº āniyyeden "**El-āye** وسبّح بحمد ربّك، (7) بالعشيى والابكار" ḳavl-i kerīmi maẕmūnı üzre ol ḥaẕrete (8) iki rekᶜat ḳabl-i ᶜazūbü'ş-şems ve iki rekᶜat ḳabl-i ṭulūᶜihā (9) farẓ olmuşidi. **(H115a)** Ve siyer-i Ḥāfıż Dimyāṭī'de bedº-i vaḥy (10) işneyn güni vuḳūᶜ bulup ol günde sulṭān-ı risālet (11) basṭ-ı seccāde-i ᶜibādet ve edā-i rekᶜatine mübāderet buyurup (12) Ḫadīce daḫī āḫir-i yevm-i işneynde edā-i rekᶜatine fāºize ve ol ḫuṣūṣda (13) şeref-i teḳaddümi ḥāºize olmuşdur. Süheylī ᶜUrve rivāyeti ile (14) ḥaẕret-i ᶜĀºişe-i Ṣıddīḳa'dan, " فرضت الصلوة فزيد فى صلوة الحضر و اقرّت صلوة السفر، (15) ركعتين ركعتين," kelāmını īrād (16) u rivāyet itdikden soñra taḥḳīḳ-i maḳām maᶜraẕında baᶜẕı rüvāt (17) beyān itdigi üzre, "faraẕatu'ṣ-ṣalavāt rekᶜateyn-i rekᶜateyn" ḳavliniñ (18) mefādı "Ḳable'l-isrā ḫīn-i bedº-i vaḥiy ve biᶜşetde iki vaḳitde (19) ikişer rekᶜat mefrūẓ olup leyle-i isrāda evḳāt-ı ḫamse (20) mefrūẓ olduḳda rekeᶜātı daḫī muẓāᶜaf olmuşdur." dimek ola. (21) Bu vecih üzre فزيد فى الصلوة الحضر ḳavlinden murād hem ṣalātıñ (22) evḳātı hem ᶜaded-i rekeᶜātı ziyāde oldıġı murād olmuş olup (23) eslāfdan bir ṭāºife bu meslek üzre ibtihāc idüp İbn-i ᶜAbbās

103b[265]

(1) ol cümledendir. Ve muḫtemeldir ki, ṣalātıñ leyle-i isrāda evḳāt-ı (2) ḫamse mefrūẓ olduḳda ikişer rekᶜat olmaḳ üzre farẓ (3) olup ḥaẕarda ikişer rekᶜat ziyāde ḳılındıġı murād olmuş (4) ola (ki), farẓiyyet ü izdiyād leyle-i isrāda vuḳuᶜ bulmuş olur. (5) Ḥasan ve Şaᶜbī bu ḳavle ẕāhiblerdir. Pes kütüb-i siyerde īrād olunup (6) sābıḳan nigāşte-i yerāᶜa-i bāhirü'l-berāᶜa ḳılındıġı üzre emīn-i vaḥy (7) ile mülāḳāt eşnāsında ṭıbāᶜ-ı beşerī muḳteẕāsı üzre (8) ol ṣüret-i ġayr-ı meºlūfe müşāhedesinden nāşī ẕāt-ı muḳaddes (9) leṭāfet-i istīnāslarına nevᶜ-i teġayyür ü hirās ḫuṣūli ile zemmelūnī (10) zemmelūnī **(H115b)** güyān ārām-cāyı muᶜallā-şān-ı meᶜālī-nişānlarına (11) vuṣūlleri ḥālinde bir miḳdār pehlüvanhāde-i gül-püster-i refref-nümūn (12) olup bir müddet melfūf-ı leḥāf-ı istirāḥat u sükūn olduḳlarından (13) ṣoñra berṭaraf-sāz-ı āşār-ı taġayyür ü vaḫşet olmaġile ḳıyām ve intişāba (14) mübāderet ve ṣüret-i ḥāli Ḫadīce'ye naḳl u ḥikāyet buyurdılar. (15) Ḫadīce daḫī ḳasem-sāz olup ol muᶜāyene buyurduḳları (16) ṣüret emārāt-ı ḫayr u saᶜādet ve muḳaddemāt-ı vaḥy ü nübüvvet (17) oldıġın beşāret ve tehniyet eyleyüp derḥāl ᶜammi-zādesi (18) Varaḳa bin Nevfel bin Esed bin ᶜAbdu'l-ᶜuzzā ki, naḥle-i müşrikīn-i ᶜArabı (19) vā-güẕāşte-i rücūᶜ u

[265] 103b [4] ki: N'de yok // [20] iḫtibār: H iḫtiyār // [22] kitābet-i: H kitāb-ı //

aᶜrāẕ ḳılup iḫtiyār-ı meslek-i ehl-i kitāb (20) ile reh-yāb-ı girīve-i ṣavāb ve iḫtibār-ı naḥle-i mesīḥiyye ḳılmaġile (21) vāṣıl-ı ser-menzil-i reşād ve müntehic-i münhāc-ı ṣıdḳ u sedād olmuş (22) idi. Ve kitābet-i kütüb-i ᶜArabiyyeye taḥṣīl-i mümāreset ḳılup İncīl'i (23) luġat-ı ᶜArabiyye üzre kitābet iderdi. Ve idrāk-i sinn-i şeyḫūḫet

104a[266]

(1) itdikde mürāᵓat-ı bāṣırası jeng-beste-i ᶜamā olmuşidi. Ve (2) kütüb-i semāviyye-i ilāhiyyeye ıṭṭılāᶜla şöhret-yāb idi. Fe-li-hāẕā Ḫadīce (3) bu ḫuṣūṣı aña ᶜarẕ u iᶜlām idüp ḥaḳīḳat-i ḥāle vuḳūf (4) u ᶜuṣūr ile refᶜ-i ġişāve-i şekk ü irtiyāb itmek dāᶜiyesiyle (5) menzil-gāh-ı Varaḳa'ya müteveccih ü ᶜāzim oldı. Vaḳtā ki aña (6) mülāḳī oldı, ṣūret-i keyfiyeti aña naḳl u ḥikāyet idicek, (7) Varaḳa "Ḳuddūs ḳuddūs ey Ḫadīce! Ol perverdigār-ı bī-çūn ḥaḳiçün (8) ki, Varaḳa'nıñ nefsi anıñ maḳbūẕ-ı yed-i ḳudretidir, eger ki bu naḳliñde (9) rāst-güftār olasın, maᶜlūm ve meczūmuñ olsun ki, Muḥammed bin (10) ᶜAbdu'l-lāh'a vürūd iden melek-i mükerrem **(H116a)** sābıḳan Mūsā'ya teblīġ-i (11) vaḥy-i ilāhī ile nāzil olan nāmūs-ı ekberdir. Ve ᶜale't-taḥḳīḳ Muḥammed (12) -ᶜaleyhi's-selām- nebiyy-i mebᶜūṯ idigi maḥall-i reyb ü iştibāh degüldür." (13) deyü kelāmına ḫātime-pīrā-yı itmām olıcaḳ derḥāl Ḫadīce menzili (14) ṭarafına ḳufūl u ᶜavdet ve kelām-ı Varaḳa'yı bī-kem ü kāset maᶜrūẕ-ı (15) pīş-gāh-ı sulṭān-ı risālet ḳıldı. Ve ol eşnāda server-i kāᵓināt (16) ᶜādet-i meᵓlūfeleri üzre beyt-i mükerremi ṭavāf dāᶜiyesi ile (17) mescid-i ḥarāma müteveccih ü ᶜazīmet ve ṭavāfa mübāşeret eşnāsında (18) ittifāḳen Varaḳa daḫī muṭāfda bulunup muᶜāyene-i cemāl-i ḫuceste-fāl-i (19) nebevī şerefine fāᵓiz olıcaḳ, "Ey birāder-zāde-i mükerrem! Senden (20) niyāz-mendim ki, meşhūd ve mesmūᶜuñ olan ḥāleti baña naḳl u (21) beyān idesin." deyü iltimās eyledikde ol server-i enbiyā cenābı (22) daḫī keyfiyet-i ḥāli Varaḳa'ya beyān u taḳrīr idicek, Varaḳa (23) sābıḳan Ḫadīce'ye taḳrīr itdigi nesaḳ üzre, "Ey Muḥammed!

104b[267]

(1) Ol perverdigār-ı ᶜālem ü ᶜālemiyān ḥaḳiçün ki, cümle kāᵓināt (2) anıñ fermān-ı berdār-ı emr-i müstevcebü'n-nefāẕıdır, sen bu ümmetiñ (3) nebiyy-i müteḫattimü'l-ittibāᶜısın. Ve senden muḳaddem ṭaraf-ı ilāhīden Ḫaẕret-i (4) Mūsā'ya teblīġ-i evāmir-i raḥmānī içün firistāde buyurılan (5) nāmūs-ı ekber saña daḫī baᶜṯ u irsāl ḳılınmışdır." deyüp (6) ol sertāc-ı rüsül ü enbiyā ḥaẕretiniñ tārik-i ser-i saᶜādet (7) efserin taḳbīl ile edā-i ḫizmet-i tebcīle fāᵓiz oldı. Ve baᶜẕı (8) aṣḥāb-ı siyer naḳli üzre Ḫaẕret-i Ḫadīce-i Kübrā ol eşnālarda (9) Ḫaẕret-i Ebībekr'den -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- tevaḳḳuᶜ-sāz oldı ki, cenāb-ı (10) sulṭān-ı risālet -ᶜaleyhi's-ṣalavāt ve's-selām- ile ḥāᵓiz-i şeref-i (11) refāḳat olmaḳ üzre menzil-i Varaḳa'ya ᶜazīmet eyleyeler. Ebūbekir bu (12) ḫuṣūṣı maᶜrūẕ-ı pīş-gāh-ı nebevī ḳılup **(H116b)** cenāb-ı server-i enbiyā (13) daḫī mültemes Ḫadīce'ye müsāᶜade-fermā

---

[266] 104a [2] Ḫadīce: H Ḥadīçe // [12] aleyhi's-selām: H'de yok //
[267] 104b [8] eşnālarda: H eşnāda // [19] naḳl-i: H'de yok //

oldı. Ve maᶜiyyet ile (14) menzil-i Varaḳa'ya şeref-baḫş-ı vürūd olduḳlarında Varaḳa ḥālāt-ı (15) sābıḳu'ẕ-ẕikri lisān-ı muᶜciz-beyān-ı nebevīden istimāᶜ ḳıldıḳda (16) ṣūret-i sābıḳa üzre ḳasem-sāz olup resūl-i ekremi (17) nübüvvet ile tebşīr ü taṣdīḳ ve ol meşhūd u mesmūᶜ olan (18) ḥālātıñ muḳaddemāt-ı vaḥy u biᶜşet oldıġın taḥḳīḳ itdigi (19) baᶜẕı şiḳāt müᵒellefātında meẕkūr ve mesṭūrdur. Naḳl-i Rükne'd-dīn-i (20) Ḥalebī bu bābda vürūd iden aḳvāl ve rivāyātı cemᶜ ü telfīḳ (21) ve muḥākeme vü tevfīḳ ṣadedinde server-i enbiyānıñ Varaḳa ile ictimāᶜ (22) ve mülāḳātı üç defᶜa tekerrür itdigin taḥḳīḳ idüp anıñ (23) iḫtiyār itdigi üzre defᶜa-i ūlā henüz naḳle taṣaddī

105a

(1) olunan ictimaᶜdır ki, Ḥaẕret-i Ḫadīce iltimāsı ile Ebūbekir (2) ol server-i mevcūdātı istiṣḥāb idüp maᶜiyyet ile menzil-i Varaḳa'ya (3) ᶜazīmet-sāz olup mülāḳī olduḳlarıdır ki, ᶜAllāme-i Ḥalebī iḫtiyārı (4) üzre henüz Cibrīl-i Emīn meşhūdları olmazdan muḳaddem, resūl-i ekrem (5) -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem-ḥaẕreti her bār ki, tenhā-nişīn-i ᶜuzlet (6) ve inzivā-güzīn-i ḫalvet olalar, "Yā Muḥammed, Yā Muḥammed" deyü, semᶜ-i şerīflerine (7) baᶜẕı kelimāt vāṣıl olup ḳāᵒili muᶜāyene olunmadıġından nāşī mevrūṣ-ı (8) vuḥuş oldıġın Ḫadīce'ye naḳl u beyān buyurduḳlarında vuḳūᶜ (9) bulmuşdur. Ve defᶜa-i ṣāniye ḳarīben ẕikri mürūr itdigi üzre (10) Varaḳa ile muṭāfda vuḳūᶜ bulan ictimāᶜ ve mülāḳatlarıdır ki, (11) ḳabl-i nüzūlü'l-Ḳurᵒān Cibrīl-i Emīn'iñ ṣūretini istimāᶜ ve ẕātını rüᵒyet (12) ü ictimāᶜ ḫilālinde vuḳūᶜ bulmuşdur. Ve defᶜa-i ṣāliṣe emīn-i vaḥy-i (13) mübīniñ teblīġ-i vaḥy-i ḳurᵒān ile yaᶜni اقرأ باسم ربّك" " āyetini **(H117a)** teblīġ (14) vaḳtinde nüzūl ve vürūdı eṣnāsında ṣūret-nümā olan telāḳī (15) ve ictimāᶜdır. **Uḫrā:** Ve baᶜẕı meşāhīr-i ehl-i siyer ü āṣār naḳli ile (16) resīde-i rütbe-i iştihār olan aḫbārdandır ki: Ḫadīce ol (17) eṣnāda server-i enbiyādan niyāz-mend olup iltimās eyledi ki, (18) Cibrīl-i Emīn'iñ nüzūli vuḳūᶜ bulduḳda kendüyi āgāh buyuralar. (19) Mihter-i ᶜālemiyān ḥaẕreti daḫī Ḫadīce'niñ meᵒmūlüne müsāᶜade (20) fermā olup bir vaḳitde ki, ḥāmil-i vaḥy ü tenzīl, yaᶜni Ḥaẕret-i Cibrīl'iñ (21) nüzūli vuḳūᶜ buldı, server-i enbiyā encāz-ı vaᶜd buyurup anı (22) āgāh buyurdılar. Pes tekrār ol ḥaẕretden tavaḳḳuᶜ-sāz oldı ki, (23) saᶜādet ile anıñ zānūsı üzre tekye-sāz olalar. Muḳteriḥine

105b[268]

(1) isᶜāf ile tekerrüm buyurup çünki Ḫadīce'niñ rān-ı rāsiyeteyni (2) üzre nişeste oldılar. Ḫadīce ol ḥālde "Yā Muḥammed! Ḥuẕūrıña (3) vürūd iden ẕāt-ı sütūdesimāt ḥālā saña rū-nümā mıdır?" deyü (4) suᵒāl itdikde, "neᶜam", deyü rū-nümā oldıġın ifāde buyurdılar. (5) Tekrār Ḫadīce'niñ ṭalebi ile rān-ı yesārı üzre cālis oldılar. (6) Ḫadīce iᶜāde-i suᵒāl itdikde ke'l-evvel "neᶜam" deyü ber-ḳarār olup (7) meşhūdları oldıġın iᶜlām buyurdılar. Pes Ḫadīce ol ḥālde (8) başından muḳniᶜasın berṭarāf-sāz olup ser-bürehne oldı. (9) Ve ol ḥaẕretden istikşāf-ı ḥāl itdikde ki, cibrīl-i emīn (10) naẓar-ı seyyidü'l-kevneynden mestūr u ġāᵒib olmuşi-

[268] 105b [22] bu: N'de yok // [23] buyurduḳları: H buyurduḳlarında //

di, “lā” deyüp (11) çünki ġāʾib oldığın beyān buyurdılar. Ḫadīce ol ḥālde (12) mihter-i ʿālemiyānı beşāret-sāz olup “Ey ʿammizāde-i mükerrem! Saña müjde (13) resānım ki, ol meşhūduñ olan ẕāt-ı muḥteremiñ saña ṭaraf-ı (14) ilāhīden firistāde **(H117b)** melek-i mükerrem oldığında el-ān şāʾibe-i (15) şek ve irtiyāb ḳalmamışdır.” deyü tehniyet-sāz oldı. Ve (16) Ḫadīce bu vecihle ḳaṭʿ-ı ser-rişte-i tereddüd ü iştibāh idüp (17) berṭaraf-sāz-ı ḫelecān-ı ıẕṭırāb olmaḳ dāʿiyesiyle tertīb itdigi (18) muḳaddemāt Varaḳa’nıñ silkü’l-lāl-i ṣaḥaf-ı ḳadīmeden iltiḳāṭ (19) idüp maḥzūn-ı ḥaḳībe-i ḥāfıżası olan dürer-i derārī-tāb-ı (20) ilāhiyyeden oldığı cevheriyān-ı fenn-i siyer ü āṣār munaẕẕafātında (21) mevcūd ve mesṭūrdur. **Der beyān-ı ḫaber-i ḫayr-māl-i varaḳa:** Varaḳa’nıñ (22) intiḳāli eṣnāsında eḥādīṣ-i nebeviyyeden (bu) cevher-i girān-kadr-i şeb-tāb-ı (23) ʿālem rüʾyāda müşāhede buyurduḳları ṣudūr buldığı

106a[269]

(1) dercü’d-dürer-i kütüb-i ehādīṣ ve siyerde keşīde-i silk-i beyān (2) ḳılınmışdır. “ رأيت القسّ يعنى به ورقه فى الجنّته و عليه ثياب لقد ,”الحرير، (3) Ve İmām-ı Aḥmed’iñ naḳli üzre Ḫaẕret-i ʿĀyişe’den -raḍiya’l-lāhu (4) ʿanhā- (rivāyet olunmuşdur ki Ḫaẕret-i Ḫadīce -raḍiy’l-lāhu ʿanhā- Varaḳa ḥālinden suʾāl itdikde sāḥil-i resīde-i beyān olan (5) dürer-i derārī-tāb eḥādīṣ-i şerīfeden, (6) قد" رأيته فرايت و عليه ثياب بيض فاحسبه buyurup, Cābir’den -raḍiya’l-lāhu ʿanh- rivāyet olundığı (8) üzre, “ ,ابصرته فى بطنان الجنّت و عليه السندس،” ve keẕālik (9) ʿĀyişe -raḍiya’l-lāhu ʿanhā- rivāyeti ile, “ (10) لاتسبّو اورقه فانّى رايتُ له جنّه اوجنّتين لانّه آمن بى ,”وصدّقنى، ʿibāreti ile kütüb-i (11) siyer ve āṣārda mesṭūrdur. Velākin Varaḳa’nıñ māl-i ḥāli beyānında (12) aḳvāl-i müteʿaddide-i müteḫālife vürūd idüp ez-cümle Sabṭ bin Cevzī (13) ḳavli üzre aṣḥāb-ı fetretden maʿdūd olup **(H118a)** ol zümre (14) cümlesinden müteʾaḫḫir intiḳāl idenleriñ vā-püsterīni olup Ḥacūn’da (15) maḳbūr olmuşdur. Ve İbn-i ʿAbbās’dan -raḍiya’l-lāhu ʿanhumā- Varaḳa’nıñ devḥa-i (16) ḥayātı şarṣar-ı berk-rīz-i fenā ile ḫazān-zede-i memāt oldığı (17) ḥalde dīn-i mesīḥ ve naḥle-i naṣārā üzre oldığı rivāyet (18) olunmuşdur. Ve kitāb-ı insānu’l-ʿuyūnda beyān u īrād olundığı (19) üzre Ẕehebī daḥī Varaḳa’nıñ intiḳāli ماهوالظاهر" على" ba‘de (20) n-nübüvveh vuḳūʿ bulup velākin zamān-ı risāletden muḳaddem vuḳūʿı (21) ṭarafına ẕāhib olmuşdur. Ve aṣḥāb-ı āṣārdan baʿẕı efāẕıl (22) egerçi nübüvvet ve risālet muḳterinān oldığına ẕāhib olup (23) kibār-ı ḳavmden cemʿ-i keşīr sulṭān-ı enbiyā -ʿaleyhi ve ʿalā ālihi ve ṣaḥbih

106b[270]

(1) şerāʾifü’t-teḥāyā- cenābına ṭaraf-ı ilāhīden itḥāf-ı ḫilʿat-i nübüvvet (ile) (2) teşrīf buyurulmaḳ mebde-i ityān-ı sefīr-i vaḥy-i mübīn ile sūre-i (3) iḳraʾ nüzūli vaḳtinde vuḳūʿ bulup ser-saʿādet-efser-i nebevī tāc-ı (4) risālet ile tebcīl buyuruldığı fetret-i vaḥy müddetinden ṣoñra (5) sūre-i yā eyyühe’l-müddeṣir nüzūli

---

[269] 106a [4] ḥaẕret-i: H’de yok // raḍiy’l-lāhu ʿanhā: H’de yok // Varaḳa: H Varaḳa’nıñ // [9] ʿĀyişe: H ʿĀyişe’den // [17] oldığı: H idigi //

[270] 106b [1] ile: N’de yok // [11] bin: H ibn-i // [18] dört: H dörd //

vaḳtinde müteḥaḳḳiḳ olmaḳ ṭarafını iḫtiyār (6) itmişler olup bu vecih üzre rehnümāyī-i nūr-ı tevfīḳ ile (7) resīde-i derece-i islām olmaḳ suṭūᶜ-ı tebāşīr-i āfitāb-ı risāleti (8) idrāk ile ḳarīn-i ḥuṣūl olur. Varaḳa'nıñ hengām-ı risāleti (9) idrāk itmedigi müteᶜayyin olıcaḳ müslim ḥükmünde olmayup ehl-i (10) fetret ᶜidādından maᶜdūd oldıġı muḳarrer olur, dimişlerdir. (11) Velākin meşāhīr-i neḥārīrden Ḥāfıż bin Keşīr Varaḳa'nıñ islāmına (12) ḳāṭıᶜ u cāzim olup İbn-i Burhān-ı Ḥalebī naḳli üzre baᶜżı (13) efāżıl-ı ehl-i siyer bu ḳavliñ yaᶜni Varaḳa'nıñ zamān-ı risāleti (14) idrāk itmiş olmaġile müslim olmaḳ ḳavliniñ **(H118b)** cemāhīr-i eᵓimme (15) rücḥānına ẕāhibler olup zamān-ı risāleti idrāk itdigi (16) rivāyetiñ ṣıḥḥatini beyān ile iṣbāt-ı müddeᶜā itmişlerdir. Ve Kitābü' (17) l-emtāᶜda "Varaḳa'nıñ intiḳāli, tārīḫ-i mebde-i vaḥy ve nübüvvetden (18) dört sene mürūrunda vāḳıᶜ olmuşdur." deyü taṣrīḥi bu (19) müddeᶜāyı müᵓeyyid oldıġı vāżıḥdır. Ve kitābu'l-ḥamīs muṭāvīsinde (20) daḫī ṣaḥīḥinden naḳl ile Varaḳa'nıñ vaḳt-i tetābuᶜ-ı vaḥy-i tenzīlde (21) ḥayātda olup ol hengāmda taṣdīḳ ve īmānı muḳarrer (22) oldıġı meẕkūrdur. Ve İbn-i Ḥacer'iñ Fetḥu'l-bārī'de siyer-i İbn-i (23) İsḥāḳ'a ᶜazv u nisbet itmek üzre naḳli ki: Bilāl -raẓiya'l-lāhu ᶜanh-

107a[271]

(1) nisā-i benī Cemmiḥden bir müşrikeniñ ᶜabd-ı memlūki olup şeref-yāb-ı (2) lipāçe-i islām olduḳda aña teklīf-i işrāk ile taᶜẕīb (3) itdikleri ḥālde varaḳanıñ meşhūdı oldıġı manṣūṣ olmaġile (4) ᶜahd-ı risālet ve daᶜveti idrāk itdigi müteᶜayyin olup müslim (5) oldıġı müḳarrer olur. Ve Belḳīnī Varaḳa'nıñ evvel min elsem-i mine'r-ricāl (6) oldıġını taṣrīḥ idüp ibn-i …….. ṣaḥābe-i kirām silkine idrāc (7) itdigi daḫī insānu'l-ᶜuyūnda meẕkūrdur. Ve'l-ḥāṣıl ḥuṣūl-i (8) islāmı ṭarafına ẕāhib olanlarıñ müddeᶜāsını, " لانّه آمن بی و (9) صدّ قنی،", ḳavli taḳvīt itdigi żāhir olup lākin (10) " و احسبه لوكان من اهل النار لم يكن عليه بيض، " ḳavli münāfīdir. (11) Zīrā islāmı müteḥaḳḳiḳ olsa ehl-i nārdan olmadıġına tereddüd (12) buyurılup aña " لابس ثياب بيض " oldıġı ile istidlāl olunmaḳ (13) ḫilāf-ı żāhir idigi vāżıḥdır, deyü iḫticāca muḫālifīn içün (14) mesāġ vardır. İttifāḳ-ı ekşer-i ehl-i siyer ü āṣār ile bāliġ-i mertebe-i (15) işitihārdır ki, ḥaẕret-i āferīnende-i celīl sefāret-i **(H119a)** Cibrīl ve irsāl-i (16) vaḥy u tenzīl ile ḥabīb-i refīᶜü'ş-şānını ikrām u tebcīl idüp (17) ānifen ẕikr ü tafṣīl olundıġı üzre, ḥaẕret-i nebiyy-i mükerrem -ṣalla'l-lāhu (18) ᶜaleyhi ve sellemᶜummāme-i nübüvvet ile muᶜammem buyurılup sūre-i iḳraᵓ nüzūl (19) itdigi vaḳitden sūre-i yā eyyühe'l-muddeṯir nüzūline muḳārin ḫilᶜat-i (20) nübüvvetleri ṭırāz-ı risālet ile muᶜlem oldıġı vaḳit miyānına fetret-i (21) vaḥiy taḥallül idüp eşher rivāyāt üzre üç sene mütemādī olmuşdur. (22) Yaᶜni ol müddetde sefāret-i Cibrīl-i Emīn ile nüzūl-i āyāt-ı Ḳurᵓān-ı mübīn (23) ṣūret-nümā olmamışdır, deyü naḳl u rivāyet vürūd itmişdir. Pes

107b[272]

[271] 107a [15] celīl: H ḥalīl //
[272] 107b [22] kimesne: H kimse //

(1) ẕikr olundığı vecih üzre muḳaddeme-i iḳtibās-ı envār muᶜāmele-i (2) istīnās ᶜaḳībinde rūzine-i şuhūd-ı insidād-ı teᵓaḫḫur ile mesdūd (3) oldığın taṣavvur-ı çeşm-i cihān-bīn-i nebevīye tārīkī-fezā-yı teᵓeṣṣür (4) ve bāᶜiṣ-i ıẓṭırāb u tekeddür olmaḳ ol mertebeye ilcā eyledi ki: (5) Ol peyġamber-i refīᶜü'l-ḳadr-i muᶜallā-cenāb pīç ü tāb ve ḥüzn ü ıẓṭırāb (6) ile ᶜāzim oldılar ki, baᶜẓı şevāhiḳ-i cibāle ve rivāyet-i (7) uḫrāda gāh cebel-i şebīr ve gāh cebel-i ḥirāya ṣāᶜid ü rāḳī olup (8) ol nūr-ı çeşm-i āferīniş olan ẕāt-ı ᶜulvī maḳamların ẕirve-i (9) kühsārdan ilḳā ile zemīn-efgen-i maġāk-i helāk olalar. Ve (10) lākin her ne vaḳit ki ol dāᶜiyeyi veche-i merām buyuralar, bir yedü'l-ḫaber-i (11) ḫallāḳ-ı zamān u zemīn ki, Cibrīl-i Emīn, der-nümāyān olup "Yā Muḥammed (12) لرسول الله حقّاً انّك " deyü beşāret-resān ve ol ᶜandelīb-i (13) sidre-āşiyān bu zemzeme-i dil-keşle ol serḫīl-i enbiyāya rāḥat (14) efzā-yı sükūn u iṭmīnān olurdı. Ve bu ḫaber-i sencīde-eşer (15) raḳam-ẕede-i yerāᶜa-i ehl-i siyerdir ki: Cābir bin ᶜAbdu'l-lāh **(H119b)** - raẓiya'l-lāhu ᶜanhumā- (16) ol ḫātime-i ḳabāla-i risālet cenābından yevmen mine'l-eyyām muḳaddeme-i vaḥy ve biᶜşeti suᵓāl idicek, ol ḥaẓret beyān-ı fetret-i vaḥiy maᶜraẓında (18) bu lālī-i mütelālī-i ḫuceste-fāli bu nesaḳ üzre keşīde-i silk-i (19) maḳāl buyurmuşlar ki: Eşnā-i fetret-i vaḥiyde "الى ما هوالمعهود " (20) Ḥirā'da mücāvir olmuşidim. Eyyām-ı mücāveret ḳarīn-i ḫitām olup (21) cebelden nüzūl eyledigimde semᶜime bir nidā resīde oldı. Cānib-i (22) yemīnime tevcīh-i nażar-ı tafaḫḫuṣ eyledim. Bir kimesne manżūrum olmadı. (23) Pes cānib-i yesārıma daḫī idāre-i pergār-ı bīniş ḳıldım, yine kimse

108a

(1) görmedim. Çünki ser-efrāḫte-i tecessüs olup ṭaraf-ı ᶜuluvve (2) refᶜ-i baṣar eyledim. Gördüm ki, sābıḳan Ḥirā'da muᶜāyene ḳıldığım mülk-i (3) mükerremdir. Bir kürsī üzre murabbaᶜ-nişīn-i istiḳrār olmuş bir hevā (4) nümāyān oldı. Pes ol ṣūret-i ᶜacīb-i ġayr-ı meᵓlūfe müşāhedesi (5) baña mevruş-ı ruᶜb u hirās olmaġile "zemmelūnī zemmelūnī" ve rivāyet-i (6) uḫrāda "deşşerūnī deşşerūnī" gūyān cānib-i ārām-gāha müteveccih oldum. (7) Ol hengām ḫilālinde sūre-i kerīme-i elāye " يااَيّهاالمدثر قم فانذر (8) ,"وربّك فكبّر نāzil oldı. Ve baᶜde ẕālik āmed ü şüd-i Ḥaẓret-i Cibrīl (9) ve ityān-ı vaḥy ü tenzīl mütetābiᶜ olup, ᶜAllāme-i Ḳasṭalānī tefsīr-i (10) İbn-i ᶜĀdil'den naḳl ile mevāhibde ẕikr itdigi üzre ḥāmil-i vaḥy-i (11) mübīn yaᶜni Ḥaẓret-i Cibrīl-i Emīn'iñ Ādem-i ṣafīye nüzūli on iki (12) defᶜa, ve Ḥaẓret-i İdrīs'e dört defᶜa, ve Nūḥ Nebī -ᶜaleyhi's-selām- (13) cenābına elli defᶜa, ve ḥaẓret-i ḫalīlu'l-lāh -ᶜaleyhi's-selām- cenābına (14) ḳırḳ iki defᶜa, ve kelīma'l-lāh -ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavāt ve's-selām- cenābına (15) dört yüz nevbet, ve rūḥu'l-lāh Mesīḥ yaᶜni Ḥaẓret-i ᶜīsā -ṣalavātu' (16) l-lāhi ᶜalā_nebiyyinā ve ᶜaleyhi- ḥaẓretine on defᶜa, ve baᶜẓı rüvāt tafṣīli (17) üzre üç defᶜa ḥāl-i ṭufūliyyetle-

rinde **(H120a)** ve yedi nevbet ḥāl-i kiberlerinde (18) vuḳūᶜ bulmuş olup, ḥaẕret-i sulṭān-ı rüsül -ṣalla'l-lāhu teᶜālā (19) ᶜaleyhi ve sellem- ḥuẕurlarına yigirmi dört biñ defᶜa vürūdı (20) müteḥaḳḳiḳ olmuşdur. ṣalavātu'l-lāhi ve selāmüh ᶜaleyhi ve ᶜalā ālihi ve ṣaḥbihi (21) ve ᶜalā cemīᶜi'l-enbiyāᵓ-i ve'l-mürselīn ve ᶜalā ālihim ecmaᶜīn. **Fāᵓizān-ı sebḳat-i** (22) **īmān ez aṣḥāb-ı kirām:** Naẕımān-ı silkü'l-lāl-i siyer ü āṣār bu (23) nesaḳ üzre rişte-keş-i cevāhir-i aḫbār-ı aḫyār olup muḳtebisān-ı

108b[273]

(1) sāṭıᶜu'l-envār-ı islāmdan iḫrāz-ı rütbe-i teḳaddüm ile taḫṣīl-i imtiyāz (2) idüp tāc-ı rabbānī-i sebḳat ile ser-efrāz olanları yek-be-yek (3) müretteb-sāz olmaḳ maᶜraẕında aḳvāl-i müteᶜaddide īrād itmişlerdir. (4) Ezcümle ibn-i seyyidü'n-nās-ı ibnü'ṣ-ṣehāb ve Ḳatāde ve Zührī ve Mūsā (5) İbn-i ᶜAṭiyye ve İbn-i İsḥāḳ ve Vāḳıdī ve Emevī ve cumhūr-ı ehl-i siyer (6) ittifāḳları ile, ricāl ve nisādan ᶜale'l-ıṭlāḳ fāᵓiz-i taṣdīḳ-i (7) seyyidü'l-enām ve ḥāᵓiz-i rehīne-i İslām olmaḳ ḫuṣūṣunda intihāz-ı (8) ḳasabu's-sabḳ-ı teḳaddüm, ve vesme-ṭırāzī-i sebḳat ile tevessüm iden (9) şeref-i ḳarīn-i izdivāc-ı ḥabīb-i kibriyā ümmü'l-müᵓminīn Ḫadīce-i kübrā (10) -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā- olmaḳ rivāyetin şebt-i ṣaḥīfe-i dirāyet itmişdir. (11) Ve kibār müfessirīnden İmām Ṣaᶜlebī daḫī bu ḳavliñ ittifāḳ-ı şiḳāt-ı (12) fuḥūl ile resīde-i derece-i ḳabūl oldıġın tanṣīṣ idüp (13) İmām Nevevī keẕālik bu naḳliñ müstaṣvab-ı muḥaḳḳiḳīn-i fenn-i siyer (14) oldıġın taḥḳīḳ, ve İbn-i Üşeyr-i Cezerī daḫī mevāᵓid-i ᶜamīmü'l-fevāyid-i (15) islāmdan ḥaṣṣa-rübā-yı sebḳat olanlardan bir ferdiñ aña teḳaddüm-i (16) ġayr-i maᶜhūd oldıġın beyān u taṣrīḥ idüp, rehnümā-yı evẕaḥ-ı (17) sübül ve muḳtedā-yı ṣaff-ı rüsül cenābınıñ taᶜlīm-i cibrīl ile ibtidā (18) iḳāmet-i ṣalāta mübāderet buyurduḳları evvel nehār-ı yevm-i işneynde **(H120b)** (19) vuḳūᶜ bulup taᶜlīm-i server-i kāᵓināt ile Ḫadīce'niñ ibtidā ṣalāta (20) mübādereti yevm-i işneyn-i merḳūmuñ āḫirinde vuḳūᶜı vaṣf-ārā-yı (21) meydān-ı peykār cenāb-ı ḥaydar-ı kerrārıñ ibtidā ṣalāta ḳıyām ve şurūᶜı (22) bir gice mürūrunda vāḳıᶜ-ı yevm-i şülüşānıñ evvel nehārında vuḳūᶜı (23) ibn-i seyyidü'n-nāsıñ Aḥmed bin Ḥārişī'den rivāyeti ile siyer-i muᶜteberinde

109a[274]

---

[273] 108b [2] ser-efrāz: H ser-firāz // [21] peykār: H āşikār //

[274] 109a [1] mesṭūr: H mesṭūrdur // ᶜalā: N'de yok // [13] ve: N'de yok // [14] bin: H ibn-i // [16] dāric-i: N'de yok // [21] Ḥudeybe'de: H Ḥudeybiye'de // [22] ledünnī: H ledün // [23] ḥaẕretleriniñ: H ḥaẕretiniñ //

(1) manṣūṣ ve mesṭūr(dur). **Esselāmu (ᶜalā) Ḥaẕret-i ᶜAlī kerrema'l-lāhu vecheh:** Velākin (2) Ebū Ẕer, ve Miḳdād, ve Ḥabbāb, ve Cābir, ve Ebū Saᶜīd Ḫudrī, ve (3) Zeyd bin Erḳam -rıẕvānu'l-lāhi teᶜālā ᶜaleyhim ecmaᶜīn- rivāyetlerinden (4) nāşī ehl-i siyerden cemm-i ġafīr-i ᶜuḳūdu'l-cümān-ı eḥādīş-i bāhirü'l-beyāndan (5) " اوّل هذه الامّة وردو اعلى الحوض واوّلها اسلاماً على بن ",ابى طالب، (6) ḥadīş-i şerīfi ile mütemessik olup sebḳ-ḫānān-ı (7) dibestānu's-sābıḳūnu's-sābıḳūn olan subbāḳ-ı ḥilye-i (8) islāmdan ᶜilm-efrāz-ı taḳaddüm olan ḥaẕret-i ḥaydar-ı kerrār (9) kerrema'l-lāhu vecheh olmaḳ rivāyetin iḫtiyār idüp, baᶜẕı (10) ehl-i siyer ol sāḳī-i kevşer cenābınıñ zelāl-i selsāl mişāllerinden (11) olmaġile şöhret-yāb olan beyt-i sāᵓir ile ki, "**Şiᶜr** سبقتكم الى ,الاسلام طرّاً، صغيراً ما بلغت اوان حُلم، (12) kelām-ı bedīᶜü'l-insicāmdır, (13) bu müddeᶜāyı işbātda iḫticāc itmişdir. (Ve) Ol vaḳitde emīr-i kişver-i (14) merdī ᶜAlī bin Ebī Ṭālib cenābı -kerrema'l-lāhu vecheh- henüz ṭıfl-ı (15) endek-sāle olup sinn-i şerīfi eşher rivāyāt üzre süllem-pāye-i (16) medāric-i sinīn-i ᶜömürden (dāric-i) derece-i heştümīn olmuşidi. Ve ol zamāna dek (17) ṣıbyān-ı ümmet-i nāciye-i Muḥammediyye rehā-yāb-ı ḳayd-ı teklīf degüller idi, (18) belki pā-beste-i ᶜuḳāl-i teklīf olmaḳ mücerred temyīz ve idrāke menūṭ (19) olup nā-resīde-i sinn-i ricāl olmayan kūteh-sāllerden refᶜ-i ḳalem-i (20) teklīf ᶜām-ı feṭḥ-i Ḫayber'de ve Beyḥaḳī rivāyeti üzre vaḳt-i ġazve-i (21) **(H121a)** ḫendeḳde ve bir rivāyetde ᶜām-ı Ḥudeybe'de vuḳūᶜ bulmuşdur. Ve (22) İmām-ı ᶜAlī -kerrema'l-lāhu vecheh- ṣıġar-ı sinnī ḥālinde ع ᶜālim-i ᶜilm-i ledünnī (23) ḫāce-i dīn ü dünyā, -ᶜaleyhi ezkiyyü't-teslīmāt ve't-teḥāyā- ḥaẕretleriniñ

109b[275]

(1) debistān-ı ḥacir-i terbiyesinde mürebbā olup bāᶜiş-i irtibāṭ ve iḫtişāṣı (2) bu vecihle mervīdir ki: Fī-vaḳt mine'l-evḳāt Mekke ve ḥavālīsinde (3) cedb ü ġalā vuḳūᶜ bulup Ebū Ṭālib mevfūrü'l-ᶜiyāl oldığından (4) ḳaṭᶜ-ı naẕar bāẕil ü saḫī olmaġile kīse-i mikneti reᵓsü'l-māl-i şervetden (5) tehī olmuşidi. Ol eşnāda ol ḫayr-endīş-i bīgāne vü ḫīş (6) -ᶜaleyhi's-ṣalavāt ve's-selām- ḥaẕreti aᶜmām-ı kirāmından ᶜAbbās'a (7) -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- ki, sermāye-dārān-ı Ḳureyş'den maᶜdūd idi, (8) mülāḳī olup buyurdılar ki: "Ey ᶜamm-i muḥterem! Maᶜlūmuñdur ki, birāder-i (9) cān-ı berāberiñ Ebū Ṭālib ferāḫ-ı dest-i mekremet ü seḫā olmaḳ (10) üzre mefṭūr u mecbūl olup, bu eyyām-ı ġalāda keşret-i (11) ᶜıyāle ibtilāsı ᶜilāve-i girān-bārī-i meṣārifi olmuşdur. Pes (12) münāsibdir ki, evlādından baᶜẕını ben ve baᶜẕısını siz aḫẕ u (13) istişḥāb itmek ile eṭrāf-ı gerde-ḫān-ı ẕiyāfet-ḫānesinde (14) ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet olan zīr-i destān-ı ᶜiyālden berṭaraf-sāzī-i (15) tezāḥüm ile taḫfīf-i aᶜbā-i meṣārifi olup kifāyet-resān olavuz." (16) deyü

[275] 109b [1] terbiyesinde: H terbiyetinde // [9] cān-ı: H bācān-ı // [23] baḳiyyesin: H baḳiyyesini //

buyurduḳlarında, bu kelām-ı dürer-bār-ı dil-nişīn-i ᶜAbbās-ı mekārim (17) istīnās olup bu rāyı istiṣvāb eyledi. Ve şeref-i ḳarīnī-i (18) refāḳat ile menzil-i Ebī Ṭalib'e rū-be-rāh oldılar. Menzil-i Ebī Ṭālib'e (19) vāṣıl olup kendüye mülāḳī olıcaḳ bu ḫuṣūṣı iᶜlām u ifāde (20) itdiklerinde Ebū Ṭālib'iñ ol vaḳitde üç nefer-i şiblü'l-istincābet-i (21) ḳarīni mevcūd olup cümlesiniñ esinn ü mihteri olan ᶜUḳayl (22) içün kendi tesviye-i ḫudemātı içün menzilinde ḳalmasına raġbet-nümā (23) olup baḳiyyesin istiṣḥābdan taḫyīr ile müsāᶜade-fermā olıcaḳ

110a[276]

(1) ᶜAbbās -raẓiya'l-lāhu ᶜanh- Caᶜferi **(H121b)** ve ol hādī-i reh-ṭalebān-ı rūş (2) dānā-yı ḥaẕreti -ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavāt ve's-selām ᶜaleyhi kerrema'l-lāhu vecheh- (3) istiṣḥāb ve teferrüs-i nūr-ı necābet eylemek ile anı iḫtiyār u intiḫāb idüp (4) İmām-ı ᶜAlī -kerrema'l-lāhu vecheh- bu vecihle daḫī muḳallid-i ḳılāde-i ittibāᶜ (5) u iḫtiṣāṣ olmaġile muẓāᶜaf-sāz-ı ᶜalāḳa-i intisāb-ı ḫāṣ (6) olmuşdur. Ve siyer-i İbn-i İsḥāḳ maṭāvīsinde indirāc bulan aḫbārdandır (7) ki: Pīş-i eẕīn ẕikr olundıġı üzre mebde-i biᶜṣetde ṭaraf-ı nehārda (8) müteḫattimü'l-edā olan ikişer rekᶜat ṣalātıñ her-bār vaḳti resīde (9) olduḳda ol imām-ı ṣaff-ı enbiyā ve muḳtedā-yı kāffe-i aṣfiyā -ᶜaleyhi (10) şerāᵓifü't-teslīmāt ve't-tehāyā- ḥaẕreti ṭaraf-ı şiᶜāb-ı Mekke'ye teveccüh-i (11) nehẕat buyurup ᶜAlī bin Ebī Ṭālib şeref-i ḳarīn-i ittibāᶜ u refāḳat (12) ve ṣalātı maᶜiyyet ile iḳāmetde müdāvemet buyururlar idi. Velākin (13) ᶜAlī bu keyfiyyeti vālidi Ebū Ṭālib'den belki cümle aᶜmāmından setr ü iḫfā (14) iderdi. Yevmen mine'l-eyyām Ebū Ṭālib bu ḫuṣūṣı muᶜāyene ḳılup (15) āgāh olduḳda server-i enbiyādan istifsār-ı maṣdūḳa-i ḥāl ile (16) mutaṣaddī-i suᵓāl olup, "Ey nūr-ı çeşm-i āl-i İsmāᶜīl! Ḥālā işbu edāsında (17) mınṭıḳa-bend-i müdāvemet ü ihtimām oldığıñ dīn-i nādīde-āyīn ne maḳūle (18) ṭavr-ı ġayr-ı maᶜhūddur?" didikde, ol reh-nümā-yı sübül-i aḳvem -ṣalla'l-lāhu (19) ᶜaleyhi ve sellem- cenābı aña "Ey ᶜamm-i şefīḳ-i muḫterem! İşbu dīn-i hidāyet-i (20) rehīn ki, müşāhedeñ olmuşdur, dīn-i ilāhī ve dīn-i melāᵓike ve peyġamberān-ı (21) ilāḥī olup menāṭ-ı silsile-i nesebimiz olan İbrāhīm-i müstevcibü' (22) t-tekrīmiñ mütemessik oldığı dīn-i mübīndir." deyüp, rivāyet-i uḫrāda (23) "Cenāb-ı hādiy-yü'l-berāyā beni ol dīn-i mübīni ᶜibādına teblīġ içün

110b

(1) irsāl itmişdir. Ey ᶜamm-i şefīḳ! Benim içün seni işbu dīn-i ḳavīme (2) daᶜvet **(H122a)** ve beẕl-i naṣīḥatde ṣarf-ı ḳudret itmek lāzım olanlarıñ (3) aḳdem ve ucbı ve ẕimmetlerine bu ḫuṣūṣda icābete mübāderet (4) ve ol ḫuṣūṣda bańa

[276] 110a [12] iḳāmetde: H iḳāmete // [21] nesebimiz: H nesebim //

iᶜānet üzerlerine vācib olanlarıñ eḥaḳḳ (5) ve elyaḳı sensin.” buyurduḳlarında Ebū ṭālib cevābında, “Ey birāder-zāde-i (6) mükerrem! Benim içün ābā ve ecdādımıñ ḳarīn-i ḳabūli olan dīni terk, (7) gencāyiş-peẕīr-i ḥavṣala-i istiṭāᶜat degüldür. Ancaḳ mādām ki (8) cān-ı ẓaᶜīf-i pür-ḫelecān ḫacle-güzīn-i cism-i bī-tāb u tuvān ola, (9) seniñ gül-berg-i nāz-perverd-i vücūd-ı behbūduñı nīş-i āzār-ı nigāh-ı (10) neżżār-ı keyān-ı peşşe-girdārdan güle-dūzī-i kālā-yı ṭabaḳāt-ı dīde-den (11) ṣıyānet-sāz olmaḳ mültezem-i ẕimmet-i himmetimdir.” deyü server-i kāᵓināta (12) ḫulūṣını ifāde vü beyān itdi. Ve baᶜẓı rüvāt naḳli üzre ol (13) vaḳit-de naẓar-ı Ebū Ṭālib ki, resūlu’l-lāha ve püseri ᶜAlī’ye dūçār (14) olup ṣūret-i ᶜibādetlerine ḥuṣūl-ı ıṭṭılāᶜ ḳıldı. İmām-ı ᶜAlī (15) cenābına tevcīh-i ḫiṭāb idüp, “Ey ciger-gūşe-i peder! Ḥālā (16) işbu ṣūret-i ḳabūl ile merāsimini edāya kemer-beste-i ihtimām oldıġıñ (17) ne maḳūle dīn-i nādīde-āyīndir?” didikde ol daḫī cevāba mutaṣaddī (18) olup, “Ey peder-i müşfiḳ! El-ān resūlu’l-lāhı taṣdīḳ idüp (19) ṭaraf-ı ilāhīden teblīġe kemer-beste-i himmet oldıġı umūrı taṣdīḳ-i (20) cāzim ile muṣaddıḳ olmuşumdur.” didikde Ebū Ṭālib daḫī “Ey (21) ciger-gūşem! Her ne maḳūle emir ki, Muḥammed bin ᶜAbdu’l-lāh seni añа daᶜvet (22) eyleye, maḥẕ-ı ḫayr oldıġına cāzim olup iltizām idesin.” deyü (23) pend-i müşfiḳ-i pe-derāne ile ḫatm-i ḫitām-ı kelām eyledi. Ve yine muẕmār-ı

111a[277]

(1) islāmda sibāḳ-rehān-ı taḳaddüm olanlarıñ birisi daḫī Zeyd bin (2) Ḥārişe bin Şerāḥil’dir ki, muṭṭaliᶜ-i ṣubḥ-ı risāletde ᶜAlī bin Ebī Ṭālib’den (3) ṣoñra ẕükūrdan şeref-yāb-ı ḫilᶜat-i İslām (olan) ol oldıġı ekşer (4) müᵓellefāt-ı siyer **(H122b)** ve āṣārda meẕkūrdur. Ve nesebi Zeyd bin Ebū Ḥārişe bin (5) Şerāḥīl bin Kaᶜb bin ᶜAbdu’l-ᶜuzzā bin Emraᵓü’l-Ḳayṣ-ı Kelbī’dir. Aḫvāli (6) olan ḳabīle-i Ṭay ricāli ile hem-nişīn-i āmīziş ü ülfet oldıġı (7) hengāmda seby ü istirḳāḳ olunup, Ḥakīm bin Ḫızām ki, Ḫadīce-i (8) Kübrā’nıñ birāder-zādesidir, anı ᶜammesi Ḫadīce içün dört yüz dirheme (9) iştirā itmiş idi. Ve Ḥaẕret-i Ḫadīce silk-i ümmehāt-ı müᵓminīne (10) şeref-yāb-ı intiżam olduḳda Zeyd henüz sekiz yaşına resīde olmuş (11) olup server-i kāᵓināt -ᶜaleyh-i efẕalu’ṣ-ṣalavāt- cenābı anıñ (12) nāṣıye-i ḥālinde āṣār-ı necābet teferrüs itmekle Ḫadīce anı daḫī (13) istīhāb buyurup Ḫadīce daḫī ez-cān u dil raġbet ile anı (14) resūl-i ekrem -ṣalla’l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem-ḥaẕretine hibe vü temlīk idüp (15) resūl-i muḫterem daḫī ittihāb u ḳabūl buyur-duḳlarında livechillāh (16) subḥāne anı iᶜtāḳ ve taḥrīr ve ḳabīl-i nüzūl-i vaḥy ve biᶜşetde tebennī (17) buyurmuşlar idi. Ve zamān-ı ḳalīl mürūrunda Zeyd’iñ ḳabīlesi ricālinden (18) bir cemāᶜat dāᶜiye-i ḥacc ile Mekke-i Mükerreme’ye vü-rūd idüp ve Zeyd’e (19) mülāḳī olup ḥāl-i ḳufūlde peder ve māderin āgāh-sāz

[277] 111a [3] olan: N’de yok // [12] Ḫadīce: H Ḫadīce’den // [13] buyurup: H buyurdılar // [18] Mekke-i Müker-reme’ye: H Mekke’ye //

olup (20) müjde-resān olduḳlarında pederi Ḥārişe ve ᶜammi Kaᶜb ḳabīleleri (21) ahālisinden birḳaç nefer rüfeḳā istiṣḥāb idüp Zeyd'i fedā (22) ṣureti ile taḫlīṣ itmek dāᶜiyesiyle Mekke'ye vürūd itdiler. (23) Ve server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi ezkiyyü't-teslīmāt- ḥaẓretiniñ ḥuẓūr-ı ᶜālīlerine

111b[278]

(1) nāṣiye-sā-yı ibtihāl olup fāᵓiz-i şeref-i mülāḳāt olduḳlarında, (2) "Ey sülāle-i seyyidü'l-ḳavm! Sizler cīrānu'l-lāh olup dāᵓimā kār u (3) girdārıñız rehā-sāzī-i esīrān ve iṭᶜām-ı gürisne-gān-ı ciyᶜāndır. (4) Püserim Zeyd ki, raḳabe-i iḫtiyārı beste-i rebḳa-i iṭāᶜatiñizdir, ḥālā (5) dāᶜiye-i faḳīrānemiz oldur ki, aña fedā-sāz olmaġile taḫlīṣ (6) idüp istiṣḥāb itmekle fāᵓiz-i merām olavuz. Sizden niyāzmendiz (7) ki, **(H123a)** ol bābda muḳteẓā-yı semāḥat-i seciyyetiñiz üzre mekremet-sāz (8) olasız." didiklerinde, ol server-i mekārim-güster ḥaẓreti fedādan (9) istiġnā-nümā olup buyurdılar ki, "Zeyd'iñ zimām-ı iḫtiyārı kendi (10) keff-i irādetine tefvīẓ olunsun. Eger sizi ṭaleb-kār olur ise (11) aḫẕ u istiṣḥāb idesiz." buyurup pīş-gāh-ı refīᶜlerinde şeref-yāb-ı (12) ḥuẓūr olıcaḳ evvelā Ḥārişe'ye tevcīh-i sebbābe-i işāret buyurdılar. (13) Ve Zeyd'e ḫiṭāb idüp "Bu kimdir?" buyurduḳlarında, "Pederim ḥārişedir." (14) deyüp pes ᶜammi kaᶜba işāret buyurdıḳlarında, "ᶜAmmim Kaᶜb bin Şerāḥil'dir." (15) didi. Pes āngāh anı Mekke'de kendi civārlarında mekş ü ārām (16) itmekle ḳabīlesine iltiḥāḳ beyninde taḫyīr buyurdıḳlarında "**Beyt** "Ḳul (17) olam mı kimseye şāhım ne añlarsın beni, / Bir efendim vār iken ᶜālemde (18) sulṭānım gibi" deyüp server-i enbiyā muḳārenetin tercīḥ idicek (19) pederi taᶜaccüb-künān aña ṣūret-i inkār ile "Ey zeyd! ᶜAcebdir ki, (20) bendeligi peder ve māderiñe ve belediñe ve ḳavmiñe tercīḥ idesin." didikde (21) Zeyd "Ey peder-i müşfiḳ! Ben işbu ẕāt-ı mekārim-simātdan baᶜẓı umūr (22) meşhūdum olmuşdur ki, mādām ki cān-ı nā-mihribān-ı kālbüd-i nātuvānımla (23) peyvend-sāz-ı irtibāṭ ve taᶜalluḳdur, andan iḫtiyār-ı müfāraḳat pey-bürde-i

112a[279]

(1) derece-i istiḥāletdir." didikde resūl-i muḫterem ḥaẓreti dest-i (2) Zeyd'i derkef ḳılup mecāmiᶜ-i Ḳureyş olan mevāẓıᶜda " اشهدو (3) ارثا وموروثاً، ابنى و هذا انّ," cevābını cümleye ismāᶜ buyurdılar. (4) Bu ḫuṣūṣda Ḥārişe fevḳa'l-ġāye muṭayyeb ü memnūn oldı. Ve (5) ḳavim beyninde Zeyd bin Ḥārişe Zeyd bin Muḥammed deyü şöhret-şiᶜār olup (6) kerīme-i, " ادعوهم لا بائهم،" nüzūl idince

[278] 111b [10] olur ise: H olursa // [16] beyt: H şiᶜr // [22] nā-tüvānımla: H nā-tüvanımda //
[279] 112a [6] ve: H'de yok // [13] bulmuş idi: H bulmuşidi //

mütemādī olmuşdur. Ve bu (7) daḫī Süheylī'niñ Ravżı-ı Enf'de sīr-āb-sāzī-i mīzāb-ı ḫāme-i (8) iᶜcāz-şiᶜārı ile üşküfte olan güldeste-i **(H123b)** fevāyid-i ḳarīnü'l-ᶜavāyid (9) cümlesindendir ki: Server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi efżalü'ṣ-ṣalavāt- (10) cenābı Zeyd'i tebennī buyurduḳlarında ol vaḳitdeki peder-i şulbīsi (11) olan Ḥārişe'ye nisbet olunmayup āyet-i sābıḳa nüzūl idince mefḫar-i (12) enbiyā ecnāb-ı şeref-maᵓābларına intimā vü iżāfet saᶜādetin iktisāb (13) idüp Zeyd bin Muḥammed ᶜunvānı ile iştihār u iᶜtibār bulmuş idi. (14) Ol cihetden cenāb-ı feyyāż-ı çāre-sāz-ı bende-nevāz-ı ᶜizz-i şānüh (15) anıñ ismi Ḳurᵓān-ı bāhirü'l-burhānda meẕkūr olup meḥāfil ve meḥārībden (16) tilāvet olunmaḳ şerefi ile tekrīm eylemişdir. Ve yine baᶜżı eᵓimme-i fenn-i siyer (17) ü āṣār esbaḳ-ı müslimīn ve aḳdem-i müᵓminīn-i muṣaddiḳīn ḥażret-i ṣıddīḳ (18) olmaḳ ḳavlini iḫtiyār itmişlerdir. Ve İbrāhīm-i Naḫfī'niñ muḫtārı oldıġı (19) dāric-i rütbe-i iştihār olup İmām Aḥmed daḫī bu ḳavli taṣḥīḥ ü (20) tevṣīḳ itmişdir. Ve İbn-i Keşīr cumhūr-ı ehl-i sünnet beyninde meşhūr (21) olan ḳavl-i Naḫfī'den rivāyet olunan ḳavl-i meẕkūr olmaḳ üzre (22) basṭ-ı kelām ve edā-yı merām itmişdir. Ve Ebū Naᶜīm, cenāb-ı ṣıddīḳ-ı (23) ᶜatīḳiñ server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi efżalü'ṣ-ṣalavāt- cenābını

112b[280]

(1) ḳable'l-biᶜşe taṣdīḳ ve īmāna fāᵓiz, yaᶜni nebiyy-i muntażır-ı āḫirü'z-zamān (2) oldıġına Buḥeyrā'dan istimāᶜ ḳıldıḳda cezmen ḳarar virüp (3) muṣaddıḳ oldıġın baᶜżı aṣḥāb-ı kirāmdan rivāyet ile şübūt (4) buldıġın ḥilyede beyān u taḥḳīḳ itmişdir. Ve İbn-i Cevzī sebbāḳ-ı (5) mıżmār-ı İslām cümlesinden muḳaddem iḳāmet-i farīża-i ṣalāta (6) fāᵓiz olan ḥażret-i ṣıddīḳ-i ᶜatīḳ olmaḳ ḳavlini ᶜAbdu'l-lāh bin (7) ᶜAbbās -raḍiya'l-lāhu ᶜanhumā- cenābına ᶜazv u nisbet idüp ṣaḥābe-i (8) mükerrem Ḥassān bin Sābit -raḍiya'l-lāhu ᶜanh- cenābınıñ ḳaṣīde-i lāmiyye-i (9) ṭınnānesinde medīḥa-sāzī-i ṣıddīḳīde şöhret-şiᶜār olan (10) ebyāt-ı merġūbesi ile temşīl itdigin ṣafvetü'ṣ-ṣafvede (11) ẕikr ü īrād itmişdir ki, ol ebyāt-ı iᶜcāz-simāt bu beytlerdir: (12) **ᶜArabiyye: (H124a)** اذا تذكّرت شجواً من بما حملا، والثّانى (14) اذا فعلا، خيرالبريّته اتقاها و افضلها، بعدالنّبى واوفاها (13) اخى ثقه، فاذكر اخاك ابابكر صدّق الرّسلا، (15) التالى المحمود مشهده، و اوّل النّاس منهم , Ve Ḥaẕret-i Ḥassān'ıñ ebyāt-ı meẕkūre ile (16) cenāb-ı ṣıddīḳ-i ᶜatīḳi medīḥa-perdāz oldıġınıñ semᶜ-i eşref-i (17) nebevīye vuṣūli muḳarrer iken redd ve inkāra mübāderet buyurmadıḳları (18) İslām'da sebḳati ḫuṣūṣuna delīl-i müstaḳil olmaġa ṣalāḥiyyeti (19) Süheylī'niñ Ravżı-ı Enf'de ḥadīḳa-pīrā-yı ḫıyābān-ı zār-ı suṭūr (20) ḳıldıġı izhār-ı aḫbārdandır. Ve cenāb-ı ṣıddīḳ-i hidāyet-refīḳiñ (21) meḥāsin-i menāḳıblarından

[280] 112b [9] ṣıddīḳīde: H ṣıddīḳda //

ᶜaddolunan feẕāʾildendir ki, ḥaḳḳında (22) rehber-i nehc-i yaḳīn ve hādī-i şehrāh-ı dīn -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- (23) ḥaẕretleri ẕāyiḳa-i sāmiᶜa-i müstemiᶜīne iẕāḳa-i gül-ḳand-i ḥadīṣ-i

113a[281]

(1) muᶜciz beyān ile şeker-efşān-ı istiḥsān olmuşlardır ki, mevāyid-i (2) ᶜamīmü'l-fevāyid-i İslāma her ḳanḳı müsteᶜidd-i niᶜmet-i hidāyeti ki, e'ṣ-ṣalā (3) ḫān-ı daᶜvet olmuşdur, evvel emirde ḳabūl ve icābetde nevᶜ-i tevaḳḳuf (4) ve tereddüd itmişdir ammā Ebūbekr'e İslām ve tevḥīdiñ ḥaḳīḳatini (5) ifāde ḳıldığımda ḳaṭᶜā bünyān-ı raṣīnü'l-esās-ı ᶜazīmeti raḫne-yāb-ı (6) tereddüd ve tevaḳḳuf olmayup ḳabūle mübāderet eyledi, deyü ṣūret-i (7) ḥāl-i ṣıddīḳı ifāde ve beyān buyurmuşlardır. Ve Ebūbekir'iñ ᶜaḳdü'l-(8) cevāhir-i sübḥa-i islāmiyāna intiżāmından muḳaddem ol münevver (9) sāz-ı muḥacce-i hidāyet ḥaẕreti ile ülfet ve āmīzişi olup (10) devlet-ḫāne-i sipihr-i āsitāne-i nebevī ḫāk-i pākine āmed-şüd ile (11) nāṣiye-sā-yı ibtihāl olmaġa muraḫḫaṣ olmaġile kenāre-güzīn-i kerd (12) ḫān-ı meclis-i refīᶜleri olup ḥaṣṣa-rübā-yı feyẕ-i ᶜināyetleri (13) oldığından nāşī müstaᶜidd-i ḳabūl-i ḥüsn-i terbiyetleri olup nīm-reşḥa-i (14) māʾü'l-ḥayāt-ı hidāyet ile fi'l-ḥāl zemīn-i sīne-i **(H124b)** pür sekīnesi (15) gül-ḫīz-i taṣdīḳ ü īḳān olmuşidi. Ḥattā ḫīn-i velādetinde taᶜyīn-i (16) peder ü māder ile mersūm-ı nāṣiye-i ḥāli olan ism-i sāmī ve nām-ı (17) nāmīsi ᶜAbdu'l-Kaᶜbe olup ṭaraf-ı nebevīden nāmı taġyīr ü tebdīl (18) ve taᶜyīn-i ism-i ᶜAbdu'l-lāh ile tebcīl olunup ᶜatāḳat-i semā-yı ḫayr (19) intimāsı cihetinden, veyāḫūd ẕemm ve ġıybetden āzādeligi cihetinden (20) ᶜatīḳ laḳabı ile telḳīb olunmuş idi. Ve baᶜẕı rivāyetde server-i enbiyā (21) -ᶜaleyhi şerāʾifü't-teḥāyā- ḥaẕreti bir vaḳitde vech-i Ebūbekr'e idāre-i (22) naẓar buyurup "hāẕā ᶜatīḳ mine'n-nār" buyurduḳları ᶜatīḳ laḳabı ile (23) şöhret-şiᶜār olmaġa sebeb oldığı vürūd itmişdir. Ve zümre-i

113b[282]

(1) aṣḥāb-ı kirāmdan taġyīr-i isim ve taᶜyīn-i laḳab ile ikrām buyurulmaḳ ibtidā (2) bunlarda vuḳūᶜ bulmuşdur. Ve lisān-ı faḫr-i kāʾinātdan ityān-ı vaḥy (3) u risālet mesmūᶜı olmaḳ ᶜaḳabinde "ṣadaḳte bi-ebī ente ve ümmī ve (4) ehlü'ṣ-ṣadaḳ ente ve enā eşhedü enlā ilāhe illa'l-lāh ve enneke resūlu' (5) l-lāh" didikde ṣıddīḳ laḳabı ile telḳīb ü tevsīm ve elbās-ı (6) ḫilᶜat-i ikrām ile tebcīl ü tekrīm

---

[281] 113a [1] beyān ile: H beyānla // [3] olmuşdur: H olmuşdum // [18] semā-yı: H semā-i // [20] olunmuş idi: H olunmuşidi //
[282] 113b [11] ve ṣaḥbihi: N'de yok // [15] şecere-i: H ḥacere-i //

olunmuşdur. Ve baᶜẕı rivāyātda (7) miᶜrāc-ı bāhirü'l-ibtihācı ibtidā muṣaddaḳ olup ol laḳab ile (8) ṣabīḥa-i leyletü'l-isrāda, telḳīb buyurulmaḳ vürūd itmişdir. Ve (9) baᶜẕı tefāsirde " الذى جاء بالصدق و صدق به،", kerīmesiniñ (10) tefsīrinde, " الذى جاء بالصدق," ᶜunvānı ile ḥaẕret-i aṣdaḳü' (11) l-ḳaᵓilīn -ṣalavātu'l-lāhi ᶜaleyhi ve ālihi (ve ṣaḥbihi) ecmaᶜīn- irāde olunup (12) " و صدق به،", kelāmı ile ṣıddīḳ-i ᶜatīḳ cenābı irāde olunmaḳ ḳavli (13) mesṭūr ve meẕkūrdur. Ve baᶜẕı kütüb-i siyerde bu rivāyet nigāşte-i (14) yerāᶜa-i ehl-i eşerdir ki: Ebūbekr'iñ -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- māderi ki, ismi (15) Selmā olup ümmü'l-ḫayr künyesi ile şöhret-şiᶜārdır, şemere-i şecere-i (16) vücūd-ı ᶜunṣurīleri olan evlādı bi-emri'l-lāh subḥāne **(H125a)** pāydār (17) olmayup dem-serdī-i ṣarṣar-ı berk-rīz-i merg ile rīḫte-i ḫāk-i (18) bevār olmaḳ muᶜtād oldıġından nāşī baᶜẕı tecrübe-kārān-ı köhne (19) sāl taᶜlīmi ile kūşe-i dest-māl-i āmāle ṣurre-bend-i neẕr ü ᶜahd (20) olmuş idi ki, min baᶜd eger derūn-ı ṣadefçe-i raḥmi ābesten mürvārīd (21) maḳṣūd olup bir ḫulfü'ṣ-ṣıdḳ vücūda gelmek ile kām-yāb (21) olursa ᶜAbdu'l-Kaᶜbe ismi ile tesmiye vü tevsīm idüp, ve (23) sermāye-i ᶜömürden mālik-i nişāb ve bāliġ-i sinn-i şebāb olduḳda

114a[283]

(1) anı Kaᶜbe'ye taṣadduḳ u tefvīẕ eyleye. Ḥaẕret-i ṣıddīḳ-i ekbere (2) ḥāmil olup velādeti ile maḳṣūdı ḥāṣıl ve merāmına (3) vāṣıl olduḳda anı hāle-zīb-i āġūş idüp Kaᶜbe'ye teveccüh (4) ü istiḳbāl ile, " اللهمّ هذا عت،قك من الموت فهبه لى،" deyü (5) dergāh-ı feyyāẕ-ı müteᶜāle niyāz-mend-i taẕarruᶜ u ibtihāl olmuşidi. (6) Ve her ḳaçan şemāme-i ᶜanber-i şemīm ḳamāṭe-i ṣıddīkı dest-ḫūş-ı kef-i terḳīṣ (7) eyleye, " هذا عتيق وما عتيق ذوالنّظرالانيق،" naġmesi ile terāne (8) sāz olurdı. Ve ḥaẕret-i ṣıddīḳ-ı hidāyet-refīḳiñ meḥāsin (9) ve menāḳıbından bir nebze ki, ānifen raḳamkeşīde-i ṣaḥīfe-i taḳrīr ḳılınmış idi, (10) andan māᶜadā ḥaẕret-i ṣıddīḳ-ı bāhirü't-tevfīḳ ḳabūl-i ṣıdḳ u (11) sedāda mefṭūr-ı feyẕ-i ḳurb-ı żuhūr olup zevāyā-yı ḫāṭır-ı (12) ḫuceste müᵓeşşiren pür-nūr ḳılmaġa ḳabūl-i ṣıdḳ u reşāda teheyyüᵓ ve (13) istiᶜdādı bir mertebeye resīde olmuş idi ki, nīm-lemᶜa-i ᶜināyet-i (14) żulmet-i zidā-yı şekk ü irtiyāb olmaḳ müyesser oldı. Ve sühūlet-i ḳabūl-i (15) tevḥīd ve islāmı iṣbātı müteᶜaddid ü mütevāfir olup ezcümle lisān-ı (16) ṣıdḳ-ı intimāsından mesmūᶜ olan rüᵓyāsıdır ki: ᶜAnᶜane-i siḳāt-(17) rüvāt naḳli üzre buyurmuşlar ki: Bir şebān-gāh-ı leyle-i ḳadr-i iştibāhda (18) şöyle müşāhede ḳıldım ki: Güyā ḳurṣ-ı māh āsmāndan Mekke'ye (19) nāzil ü müteferriḳ olup her şuᶜbesi bir menzile **(H125b)** dāḫil oldı. Ve yine (20) müctemiᶜ olup benim hāle-i āġūşumda cāy-gīr oldı. Ve ben bu vāḳıᶜayı (21) ḫuẕẕāḳ-ı ehl-i kitāba naḳl u

[283] 114a [12] ḳılmağa: H ḳılmağile // [15] iṣbātı: H eṣbābı // [17] leyle-i ḳadr-i: H leyletü'l-ḳadr-i // [22] ve: N'de yok //

beyān itdigimde baña tevcīh-i rūy-i ḫiṭāb (22) idüp “Ey Ebūbekir! Suṭūᶜ-ı tebāşīr-i ṣubḥ-ı żuhūr (ve) biᶜşeti ḳarīb olan (23) resūl-i muntaẓır-ı āḫirü’z-zamān ᶜan ḳarīb ẓiyā-resān-ı çār-cihet-i aḳṭār-ı

114b[284]

(1) ᶜālem münevver-sāz-ı derūn-ı güm-kerde-rehān-ı benī Ādem olup sen (2) aña tebaᶜiyyet ile ser-efrāz ve muḳāreneti ile ḳavmiñden kūy-rubā-yı (3) imtiyāz olasın.” deyü vāḳıᶜamı taᶜbīre saḫn-sāz oldı. Ve bu (4) daḫī ol siyāḳda ḥaẓret-i ṣıddīḳ -raẓiya’l-lāhu ᶜanh- lisānından (5) naḳl ile resīde-i mesāmiᶜ-i şiḳāt-ı rüvāt olmuşdur ki: Bir vaḳitde (6) dāᶜiye-i ticāret ile ṭaraf-ı Yemen’e maḫmil-bend-i zāmile-i ᶜazīmet olmuş (7) idim. Ḥīn-i vuṣūlde ḳabīle-i Ezd ricālinden kütüb-i ḳadīme maṭāvīsinde (8) münderic olan esrāra muṭṭaliᶜ bir pīr-i ṣāfī-ẓamīr menziline nüzūl (9) itmişidim. İttifāḳā bir vaḳitde ol mīz-bān-ı kerīmü’ş-şān baña dīde (10) dūz-ı tefaḫḫuş olup “Ey mihmān-ı necābet-nişān, şöyle żan iderim ki, (11) nihāl-i ẕāt-ı mesᶜūdü’s-simātıñ ḫāk-i pāk-i ḥarem-i muḥteremden ser-zede (12) olmış ola.” didikde “neᶜam” deyü mutaṣaddī-i cevāb oldum. Tekrār (13) baña (żan iderim ki) “Ḳureyşiyyü’l-aṣl olasın.” didi. Ol defᶜa daḫī taṣdīḳ ile (14) muḳābele ḳıldım. Üçünci defᶜa daḫī ḳalbime şöyle lāyıḥdır ki: (15) “Temīmi olasın.” didikde ol ḳavlini daḫī “neᶜam” deyü taṣdīḳ itdigimde, (16) “Ey Ebūbekir! Ḥālā mütefaḫḫış olduġum ᶜalāmet-i çehār-gāneden (17) henūz bir ᶜalāmet bāḳīdir. Senden niyāz-mendim ki, āzārıñı berṭaraf-sāz (18) olup ḥavālī-i nāfıñda olan nişāneye benim içün naẓar-sāz (19) olmaġa ruḫṣat-fermā olasın. Tā ki mütecessis oldıġım ᶜalāmātıñ (20) mecmūᶜı meşhūdum olup defᶜ-i ḫelecān-ı tereddüd ü iştibāh ile (21) müsterīḥ olam.” didikde ḥaẓret-i **(H126a)** ṣıddīḳ “Ol maṭlūbuna (22) müsāᶜade-fermā olmaḳ sebeb-i tafaḫḫuş ne maḳūle müddeᶜādır? Bizi aña (23) muṭṭaliᶜ-sāz olmaġa vābestedir.” didikde bi’ẕ-ẕarūre ol şeyḫ-i

115a

(1) Yemānī ᶜuḳde-güşā-yı sırr-ı mektūm olup “ᶜİlm-i ṣaḥīḥ-i ṣavāb-ı ḳarīn-i (2) ilāhīden bār-dāşt-ı ḫātır-ı ṣıdḳ-endīşimdir ki, ḥarem-i muḥterem-i (3) ilāhīden ᶜan-ḳarīb bir nebiyy-i mükerrem ve resūl-i muḥterem mebᶜūş ola. (4) Ve anıñ bir şāb-ı necīb ile bir kehl-i zekiyyü’l-aṣl-ı lebīb-i ḫiẕmet-güẕār-ı (5) ṣadāḳat-şiᶜārı olup ol şāb-ı şecāᶜat iktisāb-ı ḫavvāẕ-ı (6) ġamerāt ve deffāᶜ-ı muᶜẓilāt ola. Ve ol kehl-i zekiyyü'l-aṣl sefīd (7) gūn ve naḥīf olup baṭnında bir şāme-i ᶜanbereyn-i şemāmesi ve (8) faḫẕ-ı yüsrāsında bir nişānesi ola.” deyü itmām-ı kelām ve

[284] 114b [2] ser-efrāz: H ser-firāz // [13] żan iderim ki: N’de yok // taṣdīḳ ile: H taṣdīḳle //

ifāde-i (9) merām itdikde maṭlūbuna müsāᶜade-nümā oldum. Mütefaḫḫiş oldığı (10) emārātı bī-kem ü kāset maḥfūżı olan ṣūrete mūṭābıḳ u (11) verāset buldı. Ammā çünki ben itmām-sāz-ı mehāmm-ı sefer olup (12) hengām-ı ṣudūr u iyāb resīde olıcaḳ ḫilāl-i tevdiᶜde (13) naᶜt-ı nebevīyi üç beyt-i dilkeş-i bedīᶜü'n-neşād idüp "Bu ebyāt (14) maḥfūżuñ olsun. Ol peyġamber-i ẕīşāna telāḳīde teblīġ idesin." (15) dimişidi. Mekke'ye vuṣūlüm ḥālinde ṣanādīd-i Ḳureyş'den ᶜUḳbe (16) ibn-i Ebī Muᶜayṭ ve Şeybe ve Rebīᶜa ve Ebū Cehil ve Ebu'l-buḫterī tebrīk-i ḳudūm (17) ṣūreti ile menzilime gelüp eşnā-i mükālemede, "Ey Ebūbekr! Mesmūᶜuñ (18) olmuş mudur ki, ḥālā Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh iddiᶜā-yı nübüvvet idüp bizi (19) tasfiye vü techīl ve eslāf ve ecdādımızı taẕlīl ider. Senden (20) meᵓmūlümüz oldur ki, ol ġāᵓileyi berṭarāf-sāz olasın." deyü gile-mend (21) oldılar. Ben daḫī anları rıfḳ u mülāyemet ve aḥsen-i ṣūret ile (22) defᶜ u ṣarf eyledim. "**Beyt:** Bir sözüñle ṣavdıñ aġyārı bu gün (23) ey ġonçe fem / **(H126b)** Cām-ı laᶜliñ eyledi nāziklik ile defᶜ-i ġam." Derḥāl ārām-gāh-ı

115b[285]

(1) eşref-i enām cānibine sevḳ-i maṭiyye-i teveccüh ve ᶜazīmet ve ḫīn-i vuṣūlde (2) ḳarᶜ-ı bāb-ı muᶜallā cenāblarına mübāderet itdim. Ol ḥālde icābet-fermā (3) olup maşrıḳ-ı bāb-ı saᶜādet-maᵓābdan mihr-i cemāl-i enverleri ṭulūᶜla (4) nūr-efzā-yı çeşm-i cihān-bīnim olmaḳ ḫilālinde, "Yā Ebābekr يا ابابكر" انا رسول الله اليك (5) والى النّاس كلّهم فامن بالله،." buyurdılar. Ol müddeᶜāya (6) ṭaleb-sāz-ı beyyine vü ḥüccet olduġumda ol şeyḫ-i Yemānī'niñ emānet-sāz (7) oldığı ebyātı istinşād idicek bī-iḫtiyār olup "Yā ḥabībī! (8) Ol sırr-ı mestūrdan seni kim āgāh eyledi?" didigimde, "Ol (9) sefīr-i vaḥy-i ilāhī ki, benden esbaḳ mebᶜūṯ olan enbiyā-yı kirāma (10) ḫizmet-i sefāretde müstaḫdem olan melek-i ᶜaẕīmü'ş-şāndır, (11) iḫbār eyledi." buyurduḳda bī-ṭāḳat u ṣabr u ārām olup (12) "فانا اشهد ان لا اله الاالله وانّك رسول الله، هديك," deyü (13) fāᵓiz-i saᶜādet-i İslām oldum. Ve benim şeref-i ḳarīn-i ḫilᶜat-i īmān (14) oldığımda mefḫar-i kāᵓināt bir mertebe mesrūr oldılar ki, belde-i (15) ḥarem-i muḥteremde mevcūd olanlardan gūyā andan ziyāde mesrūr (16) bir kimse olmaya. Rivāyet-i uḫrāda şöyle vārid olmuşdur ki: "Ol (17) ḥālde bir mertebe mesrūr oldum ki, Mekke-i Mükerreme'de benden ziyāde (18) mesrūr bir kimse olmaya." deyü şāhid-i merām ve nevᶜurūs-ı kelāma (19) pīrāye-bend-i ḫalḫāl-i iḫtitām olmuşidi. Velākin maṭāvī-i kelāma (20) icāle-i naẓar-ı imᶜān iden erbāb-ı elbāba ḫafī vü mestūr degüldür ki, (21) bu naḳliñ müfādında islām-ı ḥaẕret-i ṣıddīḳ -raẓiya'l-lāhu ᶜanh- (22) baᶜde fetretü'l-vaḥy vuḳūᶜ bulmuş olup sūretü'l-müddeṯir nüzūlünden (23) müteᵓaḫḫir olmaḳ müstefād olur. Taḥḳīḳāt-ı güẕeşte maṭāvīsinde

116a[286]

[285] 115b [14] mertebe: H mertebede //
[286] 116a [6] lākin: H velākin // [14] sebḳat: N'de yok //

(1) ceste ceste **(H127a)** ẕikrine taᶜarruẕ olundıġı üzre terācim-i aḥvāli (2) mürūr iden sebbāḳ-ı mıẕmār-ı İslāmdan her biri içün baᶜẕı (3) şiḳātdan naḳl u rivāyet ile resīde-i gūş-ı hūş-ı maᶜnī-nüyūş (4) oldıġı üzre ḥāᵓiz-i şeref-i taḳaddüm olmada cümleden esbaḳ (5) ve aḳdem olmaḳ iddiᶜāsını mutaẕammın aḳvāl-i ᶜadīde vürūd itmişdir (6) lākin muḫtār-ı ekşer-i muḥaḳḳiḳīn-i fenn-i siyer oldur ki, ḥaẕret-i ümmü'l-müᵓminīn (7) ḥarem-i muḫterem-i seyyidü'l-mürselīn Ḫadīce-i kübrā -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā- cenābınıñ (8) ol bābda sebḳati ḥaḳīḳiyye olup māᶜadāsınıñ sebḳati iẕāfiyye (9) ola. Ve taḥḳīḳ-i maḳāl maᶜraẕında bāliġ-i sinn-i ricāl olan aḥrārıñ (10) esbaḳı ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-şiᶜār ve ṣıbyān ve iḥdāṣıñ aḳdemi ḥaydar-ı (11) kerrār-ı pesendīde-eṭvār olup mevālīden olan ricāliñ (12) esbaḳı Zeyd bin Ḥārişe bin Şerāḥīl olmaḳ üzre taḳrīr-i kelām (13) ve īẕāḥ-ı merām siyāḳında fī-nefsü'l-emr sebḳatleri bu nesaḳ üzre (14) müretteb-sāz olmuşlardır ki, iḫtiyāz-ı şeref-i īmān ile feyẕ-i iktisāb (sebḳat) (15) olanlarıñ cümleden esbaḳ ve aḳdemi Ḫadīce-i kübrā, baᶜdehā ᶜAliyy-i (16) murtaẕā, baᶜde Zeyd bin Ḥārişe, baᶜde ṣıddīḳ-i ᶜatīḳ ola -raẕiya'l-lāhu (17) ᶜaleyhim ecmaᶜīn-. Ve baᶜẕ-ı aṣḥāb-ı āṣār cenāb-ı ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-şiᶜārıñ (18) ḥaẕret-i ḥaydar-ı kerrāra sebḳat-güẕār olmaḳ ḳavlini iḫtiyār itmişler (19) olup baᶜẕı muḥaḳḳiḳīn-i fenn-i siyer ü āṣār anı redd ü inkār siyāḳında (20) İmām-ı ᶜAlī -kerrema'l-lāhu vecheh- fāᵓiz-i şeref-i İslām olduḳda keyfiyet-i ḥāli (21) bir müddet vālidi Ebū Ṭālib'den belki sāᵓir aᶜmāmından setr ü iḫfā (22) idüp, ṣıddīḳ-ı bāhirü't-tevfīḳ dest-yārī-i luṭf-i ilāhī ile ᶜilm-efrāz-ı (23) riᵓāyet-i īmān olduḳda şaḳḳa-ṭırāz-ı izhār u iᶜlān oldıġından

116b[287]

(1) nāşī izhār-ı İslām itmekde taḳaddümi menşe-i iştibāh **(H127b)** olmuşdur, deyü (2) taḥrīr-i meᵓāl-i maḳāl itmek ile ḳaṭᶜ-ı ser-rişte-i ḳīl ü ḳāl itmişdir. (3) Teẕyīl-i ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-refīḳiñ menāḳıb-ı meᵓāşirinden maᶜdūddur ki, (4) ḳavmi ile ālif ü meᵓlūf ve ḫıṣāl-i ḥamīde ve aḫlāḳ-ı kerīme ile (5) mevṣūf oldıġından nāşī dest-yārī-i tevfīḳ-i mülk-i ᶜallām ile (6) nāᵓil-i reᵓsü'lmāl-i islām olıcaḳ aḥbābına süfre-güster-i semāḥat ve (7) basṭ-ı simāṭ-ı niᶜmet idüp ḳavmine e'ṣ-ṣalā ḫān-ı daᶜvet olmaġı (8) mültezem-sāz-ı müdāvemet oldıġı cihetden nīçe sergüşte-i tīh-i ẕalālet-i (9) rehbürdeyi ser-menzil-i saᶜādet olmaġa sebeb olmışidi ki, ol (10) zümreden (birisi) şāliş-i ḫulefāᵓü'r-rāşidīn ḥaẕret-i ẕi'n-nüreyn ᶜOṯmān bin (11) ᶜAffān ḥaẕretleri, biri daḫī Zübeyr bin ᶜAvvām bin Ḫuveylid, ve biri daḫī (12) ᶜAbdu'r-raḥmān bin ᶜAvf bin ᶜAbd-i ᶜAvn, ve biri daḫī Saᶜd bin Ebī Vaḳḳāṣ (13) ibn-i Vehīb dir ki, Ebū Vaḳḳāṣ'ıñ ismi Mālik'dir, ve biri daḫī Ṭalḥa bin (14) ᶜAbdu'l-lāh bin ᶜOṯmān bin ᶜAmru bin Kaᶜb'dır, -rıẕvānu'l-lāhi ᶜaleyhim ecmaᶜīn-. Ve (15) ẕikr olunan beş nefer-i mübeşşir-i bi'l-cenneh ṣaḥābīniñ, ve baᶜẕı rüvāt ḳavli (16) üzre müjde-yāb-ı dih-gāneden ᶜUbeyde bin el-Cerrāḥ daḫī ol zümreden (17) olup, altı nefer ṣaḥābe-i mükerrem-i vālā-cenābıñ sebeb-i islāmı ḥaẕret-i (18) ṣıddīḳıñ eşer-i şevḳ u daᶜveti olmaḳ rivāyeti müᵓellefāt-ı mütedāvilede (19) meẕkūrdur. Ve defᶜa-i ūlāda ẕikr olunan beş yāḫūd altı nefer-i

[287] 116b [6] sadāḳat: H saᶜādet // [10] birisi: N'de yok // [14] ve: H bu // [15] ṣaḥabīniñ: H saḥabe-i mükerremiñ //

sebbāḳ-ı (20) muẕmār-ı islāmı cemᶜ ḳıldıḳda intihāc-ı millet-i beyẕāya sevḳ u terġīb (21) idicek ḳılup müstemiᶜīn-i müsteᶜidd-i ḳabūl olmaġla naṣīḥat-sāzī-i (22) ṣıddīḳı derūnlarında cāy-gīr ve envār-ı īmān u taṣdīḳ ile müstenīr (23) oldıġı ḥaẕret-i ṣıddīḳıñ ᶜaks-endāz-ı mirʾāt-ı ẓamīr-i münīri olıcaḳ,

117a[288]

(1) anları istiṣḥāb idüp **(H128a)** refāḳatle ḫāk-i ᶜatebe-i nebevīyyeye ruḫ-sūde-i (2) ẕırāᶜat olmaḳ dāᶜiyesiyle ol ḳable'l-ḥācāta rū-be-rāh-ı ᶜazīmet (3) olup ḥīn-i vuṣūlde ḳabūl-i İslām ile fāʾiz-i kimyā-yı saᶜādet (4) olmuşlar idi. Ve işbu ẕikri sebḳat iden sebbāḳ-ı muẕmār-ı īmān (5) olanlardan reh-nümā-yı ḥaẕret-i ṣıddīḳ-i hidāyet-refīḳ ile reh-yāb-ı (6) gencīne-i īmān olanlardan her biri cenāb-ı ṣıddīḳ-ı ᶜatīḳ ile (7) mülāḳātdan muḳaddem delāʾil-i nübüvvet ve şevāhid-i risālet maḳūlesi (8) bāᶜiṣ-i telyīn ḳılup ḳāsiye niçe irhāṣāt müşāhedesi ile (9) ḳıbletü'l-ḥācāt-ı İslāma mühtedī olmaḳ ḳuvvet-i ḳarībeye gelmiş olup (10) lisān-ı ṣıddīḳdan istimāᶜ-ı nuṣḥ-ı müstetbiᶜü't-tevfīḳ ile dārü'l-İslāma (11) ihtidā ve vuṣūl-i ḳarīn-i ḥuṣūl olmuş idi. Ezcümle, ᶜAbdu'r-raḥmān (12) bin ᶜAvf -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- cenābınıñ taᶜyīn-i peder ü māder ile muᶜayyen (13) ismi baᶜẕı rüvāt naḳli üzre ᶜAbdu'l-Kaᶜbe ve baᶜẕı āḫir ḳavli üzre (14) ᶜAbdu'l-ḥāriṣ olup, resūl-i ekrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- anı ᶜAbdu'r-raḥmān (15) tesmiye ḳılmışdır. Ve sebeb-i İslāmında kendi bu vech üzre (16) rāyet-efrāz-ı rivāyetdir ki: Bir vaḳitde ṭaraf-ı Yemen'e merāḥil-peymā-yı ᶜazīmet (17) olmuş idim. Vuṣūlüm ḥālinde ᶜAṣkelān bin ᶜAvākif nām kütüb-i sālife (18) maṭāvīsinde keşīrü'l-ıṭṭılāᶜ bir ᶜālim-i mutaẕalliʾiñ menziline ilḳā-yı (19) ᶜaṣā-yı istiḳrār idüp mihmānı olmuşidim. Ol eşnāda bir vaḳit (20) ol mīz-bān-ı maᶜālī-nişān bāña tevcīh-i ḫiṭāb idüp "Diyārıñızda (21) bu eşnālarda żuhūrı iḫbār olunan ṣāḥib-i żuhūr ki, ehl-i ḥaremiñ (22) el-ān mütedeyyin olduḳları dīnlerine muḥālefet idüp ibṭāl eylemek (23) ile beynlerinde bürūz u żuhūr, bāᶜiṣ-i güft ü şünūd ve cemm-i ġafīriñ

117b[289]

(1) aña ittibaᶜla ḳavmiñizden rū-gerdān-ı şüẕūẕ u şürūd olup yevmen (2) feyevmen şān u iᶜtibārı bālā-gīr ü **(H128b)** izdiyād olacaḳdır. Taᶜyīn (3) ü tebşīr olundıġı üzre vaḳt-i żuhūrı işbu zamāndır. ᶜAcabā (4) żuhūrı şimdi bi'l-fiᶜl rū-nümā olmuş mudur?" (deyü) benden istīẕāḥ-ı (5) ḥāl ve istinṭāḳ-ı maḳāl eyledi. Ben daḫī "El-ān żuhūrundan ḫaberdār (6) degülüm." deyü cevāba mübāderet itmişidim. Ammā vaḳtā ki ol āfitāb-ı (7) cihān-tāb-ı risāletiñ suṭūᶜ-ı tebāşīr-i biᶜşeti münevver-sāz-ı aḳṭār-ı (8) ᶜālem olmaḳ ᶜalāʾimi nümāyān olduḳda ᶜAṣkelān'ıñ beyān itdigi (9) emārāt yek-be-yek żāhir olmaġile tebşīr olunan peyġamber-i muntażar-ı (10) āḫirü'ż-żamān ol mihr-i sipihr-i risālet cenābı idigi ḳatımda (11) ke'ş-şems-i żāhir ü nümāyān olup bāña cüzʾ-i āḫir sebeb-i ihtidā (12) oldı. Ve yine sevḳ-i ḥaẕret-i ṣıddīḳ ile şeref-yāb-ı ḫilᶜat-i (13) īmān olup sibāḳ-rehān-ı

---

[288] 117a [11] ihtidā: H ihtidāya // [15] ḳılmışdır: H ḳılmışlardır // [21] olunan: H olan //
[289] 117b [4] diyü: N'de yok // [13] īmān: H İslām // [15] kerrārīdir ki: N'de yok // [17] ḳılmaz idi: H ḳılmazdı // Saᶜd: N'de yok //

kām olanlardan biri ki, Saᶜd (14) ibn-i Ebī Vaḳḳāṣ'dır, maṭāvī-i kütüb-i siyer ve āṣārda maẕbūṭ-ı (15) ḥaḳīḳe-i (kerrārīdir ki) ḥaẕret-i Saᶜd ṣıġar-ı sinenden ebevynine yār olup (16) ḫātırların mürāᶜat itmekde bir daḳīḳa fer ü güẕāşte-i tesvīf ü (17) ihmāl ḳılmaz idi. Vaḳtā ki kevkeb-i ṭāliᶜ-i (Saᶜd) iḳtirānı derece-i şerefe (18) resīde-i İslām u īmān oldıġı māder-i şūmunuñ maᶜlūmi oldı, (19) aña ḥavāle-i nīş-i āzār idüp, "Ey Saᶜd! Ḥālā ḳarīn-i ḳabūlüñ olan (20) dīniñ muḳteẕāsı üzre ṭaraf-ı ilāhīden mürāᶜāt-ı ṣıla-i raḥm ile (21) meᵓmūr degül misin?" deyü Saᶜd'a ḥavāle-i kūpāl-i tevbīḫ itdikde Saᶜd (22) daḫī "Neᶜam, ṣıla-i raḥm ile meᵓmūruz?" deyü çünki mutaṣaddī-i cevāb (23) oldı. Māderi tekrār aña didi ki: "Va'l-lāhü'l-ᶜaẓīm, mādām ki

118a[290]

(1) ḥālā ḳarīn-i ḳabūlüñ olan dīn-i Muḥammedīden dāmen-keşīde-i rücūᶜ (2) u firāġ olup Esāfe ve Nāᵓile'yi ṣūret-i ḳabūl ile mass itmeyesin, (3) benim içün ekl-i ṭaᶜām ve şürb-i şerāb ḥarāmdır." deyü yek şebān-rūz (4) ṭaᶜām **(H129a)** ve şerābdan dehen-beste-i imtināᶜ u imsāk oldı. Ve (5) bu ḥālet andan müşāhed olıcaḳ dehānını Cebrāyil'e küşāde ḳılup (6) aña bedel-i mā-yeteḥellel olacaḳ ḳadar ġıdā idḫāl u ilḳā itdiler. (7) Ve her ne vaḳit ki bu vecihle ekl-i ṭaᶜām ve şürb-i şerābdan imtināᶜ (8) ḳıla, minvāl-i meşrūḥ üzre tedārik-sāz olurlardı. Ve (9) ol eşnāda ṭaraf-ı ilāhīden bu āyet-i kerīme nüzūl eyledi: "**El-āye** (10) و وصيّنا الانسان بوالديه حسناً وان جاهدك على ان يشرك بى ما ليس لك به علم فلا تطعهما، (11) Ve Saᶜd'dan - raẕiya'l-lāhu ᶜanh- mervīdir (12) ki: Māderimden bu dürüşt muᶜāmele-i nā-dürüst meşhūdum olduḳda, (13) "Va'l-lāhi, ey māder, seniñ yüz ᶜaded canıñ olsa ve cümlesi vāḥiden (14) baᶜde vāhidün nizaᶜ ḳılınsa ḥālā işbu risālete iḳrār idüp dīnini (15) ḳabūl itdigim resūl-i muḫtereminiñ dīnini vā-güẕāşte-i terk itmek benim (16) içün resīde-i imtināᶜ ve istiḥāletdir. Sen gerek sāᶜatde eṭᶜime-i (17) nefīse ile çār pehlev-sāz-ı miᶜde-i ḥırṣ u āz ol, gerek ᶜömrüñ (18) olduḳça seniñ içün mertebe-i sedd-i ramaḳ bir loḳma reh-yāb-ı dehlīz-i (19) gülū olmaya." didigimde benden nevmīd olup ol dāᶜiyeden (20) rücūᶜ ve küllü yevm bi'd-defeᶜāt sedd-i ḫalel bedel-i mā-yeteḥallel cūᶜ ider olmuş (21) idi. Ve ol vaḳitde birāderim ᶜĀmir henūz ser-menzil-i İslāma mühtedī (22) olmamış oldıġından nāşī aña şenā-kār olup "Birāderiñ ᶜĀmir (23) vālideyni ḫāṭırların riᶜāyetle ihtimām üzredir." deyü andan dāᵓimā

118b[291]

(1) ḫoşnūdluḳlar iżhārı ile teşekkür üzre olup beni ḫırāşīde-i (2) ḫār-zār itmeden ḫālī olmaz idi. Ammā çünki, birāderim ᶜĀmir (3) daḫī silk-i ehl-i İslāma münselik

---

[290] 118a [4] ve: H'de yok // [8] olurlardı: H olurlar idi // [16] eṭᶜime-i: H ṭuᶜme-i // [23] riᵓāyetle: H riᵓāyetde //
[291] 118b [2] ḫār-zār: H ḫār āzār // olmaz idi: H olmazdı // [12] kendiden: H kendüden // [14] itmiş idim: H itmişidi // [15] oldum ki: H oldı ki //

ü muntaẕam oldı, muḳaddemā (4) baña derkār ḳıldığı kūpāl-i ṭaᶜn u serzenīşi aña ḥavāle ider (5) olup ben ol taḳrīb ile nīş-i āzārından sālim olmuşidim. (6) Lākin ol derd-mende **(H129b)** şeb ü rūz musallaṭ olmuşidi ki, cānib-i (7) Ḥabeş'e hicret idince anıñ şikence-i cefā ve ıẕrārından rehā-yāb (8) olmadı. Ve yine mübeşşir-i bi'l-cenneh olan aṣḥāb-ı kirāmdan ḥaẕret-i (9) ṣıddīḳ-ı karīnü't-tevfīḳiñ sevḳ u daᶜveti ile sibāḳ-ı ehl-i īmān (10) silkine cüzᵓ-i āḫīr-i ᶜillet-i intiżām olan meşāhīr-i ṣaḥābeden (11) birisi daḫī Ṭalḥa bin ᶜAbdu'l-lāh bin ᶜOṯmān bin ᶜAmru bin Kaᶜb bin Saᶜd (12) ibn-i Teym bin Mürredir. Anıñ baᶜẕı muḳaddemāt-ı islāmı kendiden (13) bu ṣūret üzre mervīdir ki: Bir vaḳitde esvāḳ-ı ᶜArabdan sūḳ-i (14) buṣrāya ᶜazīmet itmiş idim. Anda bir rāhib-i murtāẕa mülāḳī (15) oldum ki hemvāre ṣavmaᶜasında muᶜtekif bir mücāhid-i pīr idi. (16) Ol eyyāmda nā-behengām eṭrāfında īstāde olan cemāᶜate (17) sevḳ-i ḫiṭāb idüp "Bu mevsimde müctemiᶜīn olan ricālden (18) tafaḫḫuṣ u istifsār idüñ. El-ān ḥarem-i muhteremden bunda mevcūd (19) kimse var mıdır?" didigi Ṭalḥa'nıñ semᶜine resīde olıcaḳ, (20) ḳable't-teftīş, "enā min ehlü'l-ḥarem" deyü refᶜ-i ᶜaḳībe-i cevāb eyledikde (21) rāhib-i mezbūr aña ḫiṭāb idüp "El-ān ᶜacabā Aḥmed żuhūr (22) itmiş midir?" deyücek Ṭalḥa aña "Aḥmed ne maḳūle ẕāt-ı muḥteremdir?" (23) deyü istīẕāḥ-ı merām eyledikde cevābında "Aḥmed bin ᶜAbdu'l-lāh ibn-i

119a[292]

(1) ibn-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib'dir. Ve işbu şehr-i saᶜādet-bahr ol āfitāb-ı cihān (2) tāb-ı hidāyetiñ vaḳt-i suṭūᶜ ve żuhūrı ve hengām-ı ṭulūᶜ-ı māhçe-i (3) rāyāt-ı manṣūrıdır. Ve ol server-i herd ü serā ḫātim-i rüsül ü (4) enbiyā olup menşe-i maḫreci ḥarem-i muḥterem-i Mekke-i Mükerreme ve dār-ı (5) hicreti arẕ-ı ẕāt-ı naḫl-i ṭayyibedir. Ve el-ān saña vācibdir (6) ki, ṭaraf-ı beledu'l-lāhi'l-ḥarāma sevḳ-i maṭiyye-i taᶜcīl ü şitāb idüp (7) bir ān muḳaddem anıñ iḫrāz-ı şeref-i mülāḳātı ile feyẕ-yāb olasın." (8) didigi semᶜine vāṣıl olıcaḳ derūnunda **(H130a)** bir şevḳ u ārzū (9) münbaᶜiş oldı. (Ve) Derḥāl cemᶜ-i edevāt-ı nehẕat ve ṭaraf-ı ḥarem-i (10) muḥtereme maḥmil-bend-i ᶜazīmet oldı. Mekke'ye ḳādim oldığında (11) ahālī-i beldeden mülāḳī oldığı aḥbābdan istifsār ṣūreti (12) ile "Bu eṣnāda bir emr-i mustaġrib żuhūr itdi mi?" deyü istiḫbār (13) itdikde, anlar daḫī "Neᶜam, el-ān Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh nübüvvetle żuhūr (14) idüp ḫalḳı ṭaraf-ı perverdigār-ı ᶜāleme daᶜvet-sāzdır. Ve İbn-i (15) Ebī Ḳaḥāfe aña tebaᶜiyyet ü inḳıyād eyleyüp nāsı ḥaṣṣ ü terġīb (16) eylemek üzredir." didiklerinde bī-ārām olup derḥāl menzil-gāh-ı (17) ḥaẕret-i Ebūbekir'e taḥrīk-i şehbāl-i istiᶜcāl eyledi. Ve

[292] 119a [4] menşe-i maḫreci: H menşeᵓ ve maḫreci // [9] ve: N'de yok // [16] eylemek: H itmek //

anıñla mülāḳī (18) oldıġında rāhib-i sālifü'l-beyānıñ ẕikr olundıġı üzre (19) kelām-ı sābıḳını aña iʿlām u ḥikāyet itdiginde derḥāl anı sāye (20) miṣāl-i hemrāh ḳılup ḥuẕūr-ı server-i kāʾināta idḫāl u īṣāl (21) ve baʿde'l-istīẕān ṣūret-i ḥāl maʿrūẕ-ı ḥuẕūr-ı ṣulṭān-ı rüsül (22) ḳılındıḳda ṣīmā-yı ṣabāḥat-ı iḫtivā-yı nebevīde āṣār-ı server żāhir (23) ü hüveydā oldıġı meşhūd-ı cemāʿat-i ḥuẕẕār olmuşidi. Ve Ṭalḥa daḫī

119b[293]

(1) ol meclis-i müteyemminde ṭālib-i telḳīn-i īmān olup ṣūret-i ḳabūl (2) rū-nümāyı mirʾāt-ı ḥuṣūl olmaġile muntaẓam-ı silkü'l-lāl-i sebbāḳ (islāmiyān) (3) oldıġı maḥfūẓ-ı dercü'd-dürer-i kütüb-i āṣār-ı siyerdir. Baʿde ẕālik (4) hidāyet-i ḳarīnān-ı īmān fevcā fevc dāḫil-i maʿasker-i islāmiyān (5) olmaġa başlayup ol eṣnālarda zīr-i sāye-i saʿādet-i māye-i (6) İslāma ilticā idüp cümle-i sebbāḳa iltica ile ol cemāʿate (7) iltiḫāḳ idenlerden biri daḫī ʿAbdu'l-lāh bin mesʿūd -raẓiya'l-lāhu ʿanh- (8) olup sebeb-i İslāmı kendüden bu vech üzre mervīdir ki: (9) Ḥadāṣet-i sinni āvānında āl-i ʿUḳbe bin Ebī Muġayṭ aġnāmınıñ (10) ḫiẕmet-i reʿā ve neżāretinde müstaḫdem iken bir vaḳitde ol **(H130b)** ḳāfile (11) sālār-ı enbiyā (vü rüsül) -ʿaleyhi eşrefü't-teḥāyā- Ḥaẓret-i Ebībekr -raẓiya'l-lāhu (12) ʿanh- ile anıñ ārāmcāyı olan maḥalle saʿādet ile güẕār (13) idüp " هل عندك لبن " deyü ṭaleb-kār-ı şīr olduḳlarında " نعم (14) ولكنّى موٴتنم," deyü şīriñ mevcūd olmasına iʿtirāf idüp (15) lākin ebnā-i sebīle beẕle muraḫḫaṣ oldıġın beyān ile iʿtiẕār (16) eyledikde, server-i kāʾināt -ʿaleyhi efẕalu'ṣ-ṣalavāt- aña (17) tekrār ḫiṭāb-fermā olup "Ḥālā bu remede bir ġanem yoḳ mıdur (18) ki, bār-dār olmayup ẓarʿı lebinden ḫālī ola." buyurduḳlarında (19) İbn-i Mesʿūd derḥāl ol remeden bir kūsfend-i ḫuşk-ı bistān-ı (20) aḫẕ idüp ḥuẕūr-ı ʿālīlerine iḥẕār eyledi. Pīş-gāh-ı (21) maʿālī-penāh-ı nebevīye ḥāẕır olıcaḳ, ol kūsfendiñ ẓarʿı (22) maḥallini yed-i kerīme-i menbaʿu'l-feyẕleri ile mesḥ buyurdılar. Gördüm ki, (23) ol kūsfend-i lāġar içün şīr ile serşār bir ẓarʿ-ı ḥāfil

120a[294]

(1) żāhir ü ḥāṣıl oldı. Ve dest-i feyẕā-feyẕ-i kerem-i peyvestleri (2) ile bir żarf içine iḫtilāb buyurup ol kāse-i ser-şārı evvelā (3) Ebūbekir'e iʿṭā, baʿde anıñla ʿAbdu'l-lāh bin Mesʿūd saḳy u irvā ṣoñra (4) saʿādetle kendüler daḫī murād üzre

---

[293] 119b [2] islāmiyān: N'de yok // [7] bin: H ibn-i // [11] vü rüsül: N'de yok // eşrefü't-teḥāyā: H şerāyifü't-teḥāyā // [13] ṭaleb-kār-ı: H ṭaleb-sāz-ı // [15] muraḫḫaṣ: H nā-muraḫḫaṣ //

[294] 120a [2] buyurup: H buyurdılar // [3] bin: H ibn-i // [9] mevāʾid-i: H mevāyid-i // [20] dāʿiyesiyle: H dāʿiyesi ile // [21] olup: N'de yok // [22] edā-yı: H edā-i //

istīfā buyurdılar. Baᶜde (5) ẕālik اقلص deyü ẓarᶜa ḫiṭāb-fermā oldıḳlarında ḥālet-i ūlāsına (6) ᶜavdet eyledi. Çünki ol ḥālet meşhūdum oldı, niyāz-mend (7) olup "علّمنى يا رسول الله " didigimde farḳ-ı serimi kef-i dest-i (8) meymenet-peyvestleriyle mesḥ buyurup " بارك الله فيك فانك غلام (9) متعلّم," buyurdılar. Ve yine sebḳat-güẕārān-ı mevāᵓid-i İslāmdan biri (10) daḫī Ebū Ẕer Ġıfārī olup ismi Cündeb bin Cünāde'dir. Ve baᶜẓı (11) şiḳāt rüvāt naḳli ile kendiden "كنت فى الاسلام خامساً" (12) kelāmı ile necmīn-i sebbāḳ-ı aṣḥāb-ı **(H131a)** güẕīn oldığı mervīdir. Ve sebeb-i (13) İslāmı bu ṣūret üzre menḳūldür ki: Ebū Ẕer muḳtedā-yı enbiyā vü (14) rüsül ve hādī-i aḳvem-i sübül -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- cenābına mülāḳī (15) olmazdan üç sene muḳaddem ṣalāta müdāvim olmuşidi. Ve cenāb-ı (16) muḳallibü'l-ḳulūbe tefvīẓ-i umūr itmiş olup selb-i devāᶜī-i (17) iḫtiyār ḳılmışidi. Ve muḳaddemāt-ı mebādī-i İslāmı kendiden bu (18) vecihle mervīdir ki: "Cānib-i Mekke'de ṭaraf-ı ilāhīden mebᶜūṯ bir (19) nebī żuhūr eyledi." deyü semᶜime bu ḫaber resīde oldı. Ḥaḳīḳat-i (20) ḥāle ıṭṭılaᶜ dāᶜiyesiyle birāderim enīsi cānib-i ḥarem-i muḥtereme (21) irsāl eyledim. Ol daḫī sipāriş-gerde-i ẕimmet-i himmeti (olup) oldığı üzre (22) edā-yı ḫiẕmet-i sefāret itdikden ṣoñra baᶜde'l-iyāb anıñla mülāḳī (23) olup istiṭlāᶜ-ı ḥaḳīḳat-i ḥāl ḳıldığımda "Ey birāder-i mükerrem-güher!

120b[295]

(1) Vallāhü'l-ᶜażīm ol ẕāt-ı sütūde-siyeri āmir-i bi'l-ḫayr ve nāhī-i ᶜan (2) i'ş-şerr buldum. Ve nāsī-i mekārim-ḫıṣāle daᶜvet ü terġīb ider (3) müşāhede ḳıldım." didi. Tekrār "Muḫālifīn-i kec-endīş anıñ ḥaḳḳında (4) ne dirler?" didigimde, cevābında, "Ḫuffāş-nihādān-ı bī-baṣīret ol (5) mihr-i sipihr-i saᶜādet ḥaḳḳında isnād-ı şiᶜr ü kehānet ile sergeşte (6) ḥāl-i tīh-i ẓalālet olmuşlardır lākin ḫudā şāhiddir ki, ol (7) ẕāt-ı sütūde-simātıñ ṣıdḳı bī-iştibāh ve muḫālifīni olan (8) kūr-dilān-ı ḥased-kīşiñ kāẕib idigi bī-irtiyābdır." didigi (9) mesmūᶜum olıcaḳ, aña "Yā enīs, el-ān derūnumdan bir şevḳ-i ārzū-mendī (10) münbaᶜiṯ oldı ki, benim içün bir ān ārāma mecāl-i maḥāl olmuşdur." deyü (11) rū-be-rāh olmaḳ ṣadedinde oldığımda baña pend-fermā olup (12) "Zinhār Mekke'ye vuṣūlüñ müteḥaḳḳiḳ olıcaḳ, ehl-i Mekke'den iḫtirāz idesin." (13) deyü tavṣiye-sāz oldı. Ben daḫī aña tevdīᶜle **(H131b)** müteveccih-i beled-i (14) ḥarām oldığımda faḳaṭ bir cerāb ve bir ᶜaṣā istiṣḥāb idüp (15) rū-be-rāh oldum. Ḳaṭᶜ-ı berārī ve ḳufār iderek Mek-ke'ye vāṣıl (16) oldığımda baña bāᶜiṯ-i seyr ü sefer olan hilāl-i nev-ṭulūᶜ-ı ufḳ-ı (17) risāletiñ menzili maᶜlūmum olmayup ehl-i beldeden suᵓāl ve tafaḫḫuṣa (18) daḫī tecāsür nā-mümkün oldığından nāşī mescid-i ḥarāma müteveccih oldum.

[295] 120b [6] ḫudā şāhiddir ki: H ḫudā şāhid //

(19) Ve anda gūşe-güzīn-i inzivā olup muᶜtekif-i evvelīn-i revāḳ-ı āsmān (20) olan çāpük-süvār-ı māh-ı şeb-gerdiñ merāḥil-i devāzde-gāne-i burūcı (21) devr ve itmām itdigi müddet miḳdārı ki, otuz giceden ᶜibāretdir, (22) basṭ-ı seccāde-i iᶜtikāf u inzivā ḳılup gūşe-güzīn oldum. Ve ol (23) müddetde dehlīz-i dehān-ı rūze-dārım mā-i zemzemden ġayra mecrā

121a[296]

(1) vü güẕer-gāh olmamış iken baña ḳaṭᶜā ẓaᶜf u hüzāl ṭārī (2) olmayup belki āb-ı zemzem mizācıma sāz-kār olmaġile ḫilāf-ı (3) maᶜhūd baña bir ten-dürüstlük ḥāṣıl olup bedenimde semen ü ẓıḥāmet (4) żāhir olmuş idi. Nāgāh bir gīce ki, maṭāfda bir şaḫıṣ ṭāᵓife (5) yoġidi. “ع Şebi ḫūşter ki aḫterdir gezer būd.” maṣadāḳı üzre (6) sihām-ı edᶜiye-i iḫlāṣ-ı ḳarīnim vāḫūrde-i hedef-i icābet olup (7) gördüm ki, maşrıḳ-ı bāb-ı muᶜallā cenābdan ol mihr-i cihān-tāb-ı risālet (8) sāṭıᶜ u żāhir olup bir cānibde taḥrime-bend-i ṣalāt oldı. (9) Ve ben mütevaḳḳıf olup namāza ḫātime-i selām ile pīrāye-zīb-i itmām (10) olınca müteraḳḳıb oldum. Ve baᶜde ẕālik ḥuẕur-ı fāᵓzü’n-nūrlarına (11) nāṣıye-sā-yı şevḳ u ḥubūr olup, “e’s-selāmu ᶜaleyke yā resūla’l-lāh (12) ,”اشهد ان لا اله الاالله و انّ محمّدا رسول الله didim. Ve ol ḥālde (13) esārīr-i vech-i mübārek-i nebevīde āṯār-ı şevḳ u sürūr suṭūᶜ u (14) żuhūr itdigi meşhūdum oldı. Ve saᶜādetle baña iltifāt-nümā (15) olup aṣl ve muḥteddimden **(H132a)** istifsār buyurduḳlarında Benī Ġıfār’a (16) nisbetim beyān itdim. Tekrār “Bu maḥalle ne vaḳitde vārid olduñ?” (17) buyurduḳlarında otuz şebān-rūz muḳaddem vārid oldıġımı inhā (18) ḳıldım. Tekrār “Seni bu müddetde kim iṭᶜām itdi?” deyü istifsār (19) buyurduḳlarında “Mīz-āb-ı gülūdan mā-i zemzemden ġayrı meᵓkūl (20) ü meşrūb dāḫil-i cerāb-ı miᶜde-i nā-āşinā olmayup sebeb-i neşv ü (21) nemā olan ṣunūf-ı ġıdā münḳaṭıᶜ u nā-peydā iken ferbihī-i kālbüd-i (22) bī-nevā muẕāᶜaf u dü-bālā olmuşdur.” didigimde, “ طعام طعم و شفاء سقم، (23) مبارك انها” buyurdılar. Ve Ebū Ẕer Ġıfārī -raẕiya’l-lāhu ᶜanh-

121b[297]

(1) cenābınıñ menāḳıbı keşīr ve mekārimi ġazīr olup ezcümle resūl-i ekrem (2) -ṣalla’l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ḥaẕretine ibtidā “e’s-selāmu ᶜaleyke yā resūlu’l-lāh” (3) deyüp taḥiyyet-i İslām ile taḥiyyet itmek andan ṣudūr itmişdir. Ve (4) keẕālik server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi efẕalu’t-taḥiyyāt- anıñ ḥaḳḳında, “ ما (5) اظلّت الحضرا و لا اقلّت الغبرا على من هوا صدق من ابى ذر، ” (6) ve keẕālik yine anıñ ḥaḳḳında (ابو ذر يمشى فى الارض على زهد عيسى بن مريم، ve keẕālik) (7) buyur-,”ابو ذر ازهد امّتى و" اصدقها

[296] 121a [4] olmuş idi: H olmuşidi // ṭāᵓife: H ṭāyife // [7] muᶜallā: H muḳaddes //
[297] 121b [6] parantez içindeki fade N’de yok // [7] meṭūrdur: H meẕkūrdur // [11] itmekle: H itmek ile

duḳları kütüb-i mevşūḳada mesṭūrdur. Baᶜẓı rivāyātda (8) Ebū Ẕer resūl-i ekrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ḥaẓretlerine İmām-ı (9) ᶜAlī -kerrema'l-lāhu vecᵓhe- vesāṭeti ile mülāḳī oldığı rivāyet (10) olunmuşdur. Ve muḥaḳḳiḳīn-i fenn-i siyerden baᶜẓı müteᵓaḫḫirīn ol iki (11) rivāyet beynini cemᶜ ü telfīḳ itmekle berṭaraf-sāz-ı taᶜaddüd-i rivāyeteyn (12) olmuşdur. Ve yine sābıḳīn-i teḳaddüm-güzīnān-ı İslāmdan biri daḫī (13) Ḫālid bin Saᶜīd bin el-ᶜĀṣ -raẓiya'l-lāhu ᶜanh- cenābıdır. Ve sebeb-i (14) İslāmı bu siyāḳ üzre mervīdir ki: Rüᵓyāsında bir nār-ı mühevvil (15) müşāhede ḳıldı. Ve kendüyi anıñ şüfeyrinde muᶜāyene ḳılup (16) vālidini **(H132b)** gördi ki, anı ol āteşdān-ı hevl-nāke ilḳā itmek murād (17) ider. Ve ol ḥālde gördi ki, rehā-sāz-ı āteş-dān-ı nīrān (18) ḥaẓreti -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- anı dest-i kerem-i peyvestleri ile (19) imsāk idüp ol āteş-gāh-ı cān-gāha vuḳūᶜ-ı tereddüdünden (20) şıyānet-sāz olur. Pes ol ḫavf u bīm ile ḫābdan bīdār (21) olıcaḳ yanında muḳarrer ü müteyaḳḳın oldı ki, aña saᶜādet-i āḫirī (22) ve nārdan ḫalāṣ ve necāt-ı hidāyet-sāzī-i nebevī ile ṣūret (23) peẕīr-i ḥuṣūl olur. Pes ol ḥālde Ebūbekir -raẓiya'l-lāhu ᶜanh- ile

122a

(1) mülāḳī olıcaḳ anı ḥuẓūr-ı mevfūrü'l-feyẕ-i nebevīye ilticāya sāyiḳ (2) oldı. Ve anıñ refāḳati ile server-i kāᵓināt -ᶜaleyh-i ṣunūfu't-teslīmāt- (3) ḥuẓūr-ı şerīfine geldiklerinde Ḫālid ḫāk-būs-ı saᶜādet-i meᵓnūs-ı (4) sulṭān-ı risālet ile feyẕ-yāb olduḳda "Yā resūlu'l-lāh! Nāsı (5) ne maḳūle emre daᶜvet-sāzsın?" deyü suᵓāle cesāret itdikde (6) ادعو الى الله واحده لا شريك له و انّ محمّدا عبده و رسوله و تخلع ما انت عليه من (7) buyurduḳlarında Ḫālid ol ḥālde ez-cān u dil ḳabūl-i (9) İslām ile fāᵓiz-i saᶜādet-i dāreyn ve ḥāᵓiz-i devlet-i neşᵓeteyn olmuşdur. (10) Ve Ḫālid'iñ menāḳıbındandır ki, "بسم الله الرّحمان الرّحيم " andan vuḳūᶜ (11) bulmuşdur. Ve Ḫālid'iñ birāderi ᶜAmru bin Saᶜīd bine'l-ᶜĀṣ daḫī silk-i (12) İslāmiyāna muntaẓım olup, sebeb-i İslāmı bu vecihle menḳūldur ki: (13) Bir şeb-hengām-ı saᶜādet-encāmda vāḳıᶜasında şöyle müşāhede (14) ḳıldı ki: Zem-zemden bir nūr-ı sāṭıᶜ āfāḳ-gīr olup nūrı münevver (15) sāz-ı eṭrāf-ı bilād oldı ki, naḫlistān-ı Medīne müşāhed (16) olup aġṣānında olan busr muᶜāyene olundı. Ve bu rüᵓyāyı (17) baᶜẓı aḥbābına naḳl u ḥikāyet idicek, **(H133a)** taᶜbīrine bu vecihle (18) mutaṣaddī oldılar ki, zemzem biᵓr-i āl-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib olmaġile (19) müteᶜārif oldığı cihetden, meşhūduñ olan nūr anlar ṭarafından (20) żāhirdir. Pes, bu cihetden müteᵓeṣṣir olup muḳallid-i ḳılāde-i İslām (21) olmaġa müᵓeddī olmuşdur. Ve baᶜẓı rüvāt bu vāḳıᶜa ᶜAmr'uñ birāderi (22) olup henüz ẕikri sebḳat iden Ḫālid içün vuḳūᶜ bulmuş (23) olup sebeb-i İslāmı olmaḳ rivāyetine ẕāhib itmişdir. Cāᵓizdir ki,

122b[298]

(1) ol vāḳıᶜayı iki birāderler daḫī görmüşler olalar, veyāḥūd biri (2) görüp ikisiniñ daḫī sebeb-i İslāmı olmuş ola. Ve bunlarıñ (3) silsile-i nesebine vābeste olup Saᶜīd evlādından Ābān ve (4) Ḥakem ki, server-i enbiyā -ᶜaleyhi eşrefü't-teḥāyā- cenābı ismini tebdīl (5) idüp ve ᶜAbdu'l-lāh ismi ile müsemmā ḳılmışlardır. Ve yine sābıḳīn-i (6) ḥalbe-i İslāmdan biri daḫī Ṣuhayb'dir ki, vālidi ᶜAmmāl devlet-i (7) Kisrā'dan olup bir vaḳitde ġāret-girān-ı Rūm anı ṣıġar-ı sinnī ḥālinde (8) seby eylemişdir. Ve Rūm'da pā-nihāde-i derece-i ricāl olmaḳ mertebesi (9) ārāmdan ṣoñra Sūḳ-ı ᶜUkāẓ'da fürūḫt olup anı ehl-i Mekke'den (10) ᶜAbdu'l-lāh bin Cüdᶜān iştirā itmişidi. Biᶜşet-i nebeviye vuḳūᶜ buldığı (11) eşnāda bir gün Ṣuhayb devlet-ḫāne-i sulṭān-ı herd ü serā -ᶜaleyhi (12) şerāᵓifü't-teḥāyā- ḳurbünden güẕerān iken ol maḥalde ᶜAmmār bin Yāsir (13) añа dūçār olup veche-i ᶜazīmetinden suᵓāl itdikde, ol daḫī (14) maḳṣadu'l-āmāl-i saᶜādet-mendān-ı her dü-cihān olan ḥuẕūr-ı meclis-i (15) refīᶜü'ş-şān-ı server-i kāᵓināt ile feyẕ-yāb ve māᵓü'l-ḥayāt-ı kelām-ı (16) şifā-sāzı ile şād-āb olup nāsı ne maḳūle emr-i pürsūda (17) daᶜvet-sāz oldığından pürsān olmaḳ dāᶜiyesiyle müteveccih (18) oldığın beyān idicek, ᶜAmmār bin Yāsir daḫī, "Ol ḫāhiş (19) ile ārzū-mend-i mülāḳātım." deyüp refāḳatle ḥuẕūr-ı muᶜallā **(H133b)** ḳadr-i (20) nebevīye dāḫil oldılar. Resūl-i mükerrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- anlara (21) iltifāt-nümā olup cülūs ile fermān-fermā oldılar. Ve anlara ᶜarẕ-ı (22) İslām buyurup tilāvet-i Ḳurᵓān buyurduḳlarında, pes bunlar daḫī (23) ḳabūl-i İslām ile şeref-yāb olduḳlarından ṣoñra devlet-ḫāne-i nebevīde

123a[299]

(1) tā-be-hengām-ı şām-ı ḳarār u ārām idüp revāḳ-ı muᶜallā-ṭāḳ-ı ecrāmdan (2) serāperde-i müşk-fām-ı żalām fürū-hişte-i cevv-i hevā olınca anda mekş (3) idüp pes ez-ān aᶜdādan istiḫfā vü iḫtirāz ile menzil-gāhlarına (4) ᶜazīmet itdiler. Ammā ᶜAmmār ol vaḳitde ki, ḫānesine gelüp vālideynine (5) mülāḳī oldı, peder ve māderi anıñ ḳande oldığın suᵓāl itdiklerinde, (6) ᶜAmmār daḫī tāc-ver-i dīhīm-i īmān oldığın anlara iᶜlām idüp (7) ve anlara ᶜarẕ-ı īmān eyledi. Ve Ḳurᵓān-ı Kerīm'den maḥfūẓı oldığı (8) miḳdārı ḳıraᵓat u ismāᶜ ḳılıcaḳ, anları iᶜcāb idüp kemāl-i teᵓeşşür (9) ile müteᵓeşşir oldılar. Ve derḥāl ḳabūl-i İslām ile silk-i sābıḳīne (10) fāᵓiz-i intiżām oldılar. Ve Ṣuhayb ve ᶜAmmār İslām ile dāḫil-i ᶜidād-ı (11) aḫyār olduḳlarında dāḫil-i dārü'l-emān-ı īmān olan ṣaḥābe-i (12) kirām-ı ẕī-şānıñ ᶜadedi otuz neferden ziyāde olmuşidi. Rıẕvānu'l-lāhi (13) teᶜālā ᶜaleyhim ecmaᶜīn. Ve yine ol eşnāda behre-mend-i reᵓsü'l-māl-i İslām (14) olanlardan biri daḫī bu eşnālardan muḳaddem vāsıṭatü'l-ᶜaḳd-i saḥa-i (15) īmān olmuş olan ᶜUmrā'nıñ vālidi Ḥuşeyn'dir. Ve anıñ sebeb-i islāmı (16) bu vecihle berdāşte-i rütbe-i naḳl u rivāyetdir ki: Ḥuşeyn ehl-i Mekke (17) ḳatında mübeccel ü mükerrem ve naẓarlarında muᶜteber ü muᶜaẓẓam idi. Mebādī-i (18) biᶜşetden bu

---

[298] 122b [6] birāderler: H birāder // [11] eşnāda: H eşnālarda // [12] ḳurbünden: H ḳurbünde // [22] daḫī: H'de yok //

[299] 123a [7] ve: H'de yok //

eşnālarda gürūh-ı müşrikīn bir gün derūn-ı kīn-i āgīn ile (19) Ḥuşeyn'iñ ḥuẕūrına vürūd idüp andan niyāz-mend oldılar ki, (20) ḥuẕūr-ı server-i kāʾināta **(H134a)** varup zuᶜm-ı bāṭılları üzre ilāhe ittiḫāẕ (21) itdikleri aṣnāmı sū-i ẕikrden kef-i lisān-ı muᶜciz-beyān buyurmaḳ bābında (22) tekellüm eyleye. Pes anlar bāb-ı muᶜallā-cenāb-ı nebevīye ḳarīb maḥalde ārām (23) eyledi. Anlarıñ ilḥāḥları ile Ḥuseyn dāḫil-i pīş-gāh-ı muᶜallā-yı server-i

123b[300]

(1) ṣaḳaleyn olup manżūr-ı nebevī olduḳda ḥuẕẕāra anıñ içün (2) tevsīᶜ-i meclis ile fermān-fermā oldılar. Ve ol vaḳitde (3) ᶜUmrān bin Ḥuşeyn anda mevcūd iken vālidine iltifāt-nümā (4) olmadı. Pes ḥuşeyn bir miḳdār ārāmdan ṣoñra server-i kāʾināta (5) tevcīh-i ḫiṭāb idüp "Yā Muḥammed! Senden menḳūl oldığı üzre (6) ilāhemizi sū-i ẕikre bāᶜiş nedir?" didikde saᶜādetle aña "Yā (7) Ḥuşeyn! Ḳaç nefer-i āliheyi maᶜbūd ittiḫāẕ idüp perestiş-kārsın?" (8) didiklerinde, Ḥuşeyn "Yedi neferi zemīnde mekīn ve biri daḫī (9) semādadır." deyücek tekrār aña işābet-i ẕarr ḥālinde, "Ḳanḳısına (10) dest-efrāz-ı duᶜā olursun?" buyurduḳlarında, "Semāda olan maᶜbūda (11) daᶜvet-sāz olurum." didikde tekrār, "Mālıñ müstehlik oldığı (12) ṣūretde ḳanḳısına ilticā idersin?" deyü buyurdılar. Anda daḫī (13) ṣūret-i sābıḳ üzre cevāba mutaṣaddī olduḳda tekrār aña (14) "Senden ṣādır olan duᶜāda ḫālıḳ-ı kün ve mekāndan istidᶜā (15) vü icābet-ḫāh iken maᶜbūdiyyetde anıñla teşrīk itmek nice (16) mutaṣavver olur?" deyü buyurup, "Yā Ḥuşeyn اسلم تسلم " buyurduḳlarında (17) Ḥuşeyn derḥāl ḳabūl-i islām ile dāḫil-i cemāᶜat-i islāmiyān (18) oldı. Ve oġlı ᶜUmrān derḥāl maḳāmından nehẕat ve Ḥuşeyn'iñ (19) tārik-i serini ve dest ü pāyini taḳbīl ile aña ᶜizzet idüp (20) īfā-i ḥaḳḳ-ı übüvvet eyledi. Server-i kāʾinātıñ bu ḥālet manżūrları (21) olduḳda çeşmān-ı lāhūt-ı mesīrlerinden isāle-i dumūᶜ-ı riḳḳat (22) **(134b)** idüp Ḥuşeyn'iñ duḫūli ḥāl-i küfründe olmaġla oġlı ᶜUmrān aña (23) ḳıyām itmeyüp iltifāt-nümā olmamış iken ᶜamāme-i İslāmla muᶜammem

124a[301]

(1) olduḳda "īfā-i ḥaḳḳ-ı übüvvet itdiginde baña riḳḳat ḥāṣıl oldı." (2) buyurduḳları mervīdir. Vaḳtā ki Ḥuşeyn ḫurūc murād eyledi, (3) resūl-i mükerrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ḥuẕẕār-ı aṣḥāba anı menziline (4) varınca teşyīᶜ ile fermān-fermā oldılar. Sedde-i bāb-ı sedre (5) cenābdan ḫāric olduḳda ḫāric-i dārda müteraḳḳıb olan müşrikīn (6) anı gördüklerinde "Bu daḫī ferīfte olmuş ancaḳ." deyüp maġmūmen ve (7) meʾyūsen perīşān oldılar. İnsānu'l-ᶜuyūn'da İbn-i

[300] 123b [6] saᶜādetle: H saᶜādet ile // [8] neferi: H nefer // [22] olmağla: H olmağile // [23] olmamış iken: H olmamışken //
[301] 124a [4] teşyīᶜ ile: H teşyīᶜle // [16] olmuş idi: H olmuşidi // [21] erbaᶜada: H rābiᶜada //

İsḥāḳ'dan naḳl (8) ile şebt-i cerīde-i rivāyet olan aḫbārdandır ki: Ol ḥādī-i (9) vādī-i ḫudā ṭalebi faḫr-i ᶜālem Muḥammed-i ᶜArabī -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem-ḥaẓretleri (10) kerīme-i şerīfe-i "**El-āye:** yā eyyühe'l-müddeṯṯir" nüzūlünden ṣoñra nāsı şeh-rāh-ı (11) dīn-i mübīne daᶜveti üç sene mestūr-ı perde-i ḫafā olup fāᵓiz-i (12) ihtidā-yı ḳıble-gāh-ı hüdā olan süᶜedā āzār-ı nīş-i zebān-ı bed-gūyān-ı (13) ehl-i işrākden iḥtirāz idüp idrāk-i ṣalāt itdikçe baᶜẕı (14) şiᶜāb-ı Mekke'ye ẕehāb tekellüfüne mübtelā olmuşlar olup, ānifen (15) ẕikrine işāret olundığı üzre Saᶜd bin Ebī Vaḳḳāṣ ile bir (16) vaḳitde müşāteme ve müşātemeleri muḥarebeye müᵓeddī olmuş idi. (17) Andan ṣoñra ol āfitāb-ı nev-ṭulūᶜ-ı risālet -ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavātu (18) ve't-teslīmāt- ḥaẓreti ol kūr-dilān-ı ḫuffāş-nihāddan istiḫfā (19) ve dāru'l-erḳamda aṣḥāb-ı kirāmdan inzivā buyurmuşlar idi. Ve (20) müddet-i istiḫfā baᶜẕı rivāyātda dört sene mütemādī olup sene-i (21) ḫāmisede ve eşher rivāyāt üzre sene-i erbaᶜada kerīme-i "**El-āye** (22) فاصدع بما تؤمرو واعرض عن المشركين،" ve keẕālik āyet-i kerīme-i "**El-āye** (23) وانذر عشيرتك الاقربين واخفض جناحك لمن ابتعك من المؤمنين" **(H135-A)**

124b[302]

(1) āyātı nüzūl idicek aṣl-ı ḫilḳat-i nebevī kemāl-i luṭf u reᵓfet, ve (2) ġāyet rıfḳ u mülāyemet üzre mecbūl olmaġla iẓhār-ı dīn-i mübīn (3) ve ḥaḳ ve bāṭılı taḥdīd ü taᶜyīn ve aᶜrāẕ-ı ᶜani'l-müşrikīn ile inẕār-ı (4) ᶜaşīret-i aḳrebīn şiddet-i ḫilḳate muḥtāc oldığından nāşī mülāḥaẓa-i (5) şuᶜūbet edā-i meᵓmūr ve muẓṭarib-sāz-ı ḫāṭır-ı ḳudsiyyü'l-meşāᶜir-i (6) nebevī olmaġla, bir āy miḳdārı zamān-ı devlet-ḫānelerinde ᶜuzlet (7) ü ārām buyurduḳlarından nāşī, ᶜummāt-ı kirāmīleri mizāc-ı leṭāfet-i (8) seriştlerine nevᶜ-i taġayyür ṭārī olmaḳ tevehhümi ile ᶜiyādete şitābān (9) olmuşlar idi. Anlardan ol tevehhümi berṭaraf-sāz olmaḳ içün (10) ḥaḳīḳat-i ḥāli anlara ifāde maᶜraẓında "Bi-faẓli'l-lāh subḥāne mizācım (11) ᶜārıẓa-i maraẓdan sālimdir. Ancaḳ ṭaraf-ı ilāhīden "وانذر عشيرتك (12) الاقربين " kelām-ı müttesaḳu'n-niżāmı ile meᵓmūrum ki, āl-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i (13) ferāhim-sāz olup anları ḥaẓret-i ḫālıḳ-ı bī-enbāza daᶜvet-sāz (14) olam." buyurduḳlarında, anlar daḫī "Çünki ṭaraf-ı perverdigār-ı kerem-i (15) şiᶜārdan bu ḫuṣūṣa meᵓmūrsuz, anları daᶜvet buyurduḳda (16) ᶜAbdu'l-ᶜuzzā ki, Ebū Leheb'dir, anı ol daᶜvetden istiṯnā ḳılup (17) taᶜarruẓ olunmasun ki, andan ihtidā meᵓmūl olmayup muḳteẓā-yı (18) ḫilḳat-i şenīᶜesi üzre telḫ-sāz-ı ẕāᵓiḳa-i cemᶜiyyet olmaḳ emr-i (19) muḳarrerdir." deyü daᶜvet ḫuṣūṣunda anı istiṯnā idüp māᶜadāyı (20) daᶜvet-sāz olduḳların istiḥsān eylediler. Pes ol ḫayr-endīş-i (21) bī-gāne vü ḫīş -ᶜaleyhi's-selām-

[302] 124 [2] olmağla: H olmağile // [6] olmağla: H olmağile // [14] buyurduḳlarında: H buyurduḳda // [21] ᶜaleyhi's-selām: H ᶜaleyhi's-selātü vesselām //

ḥaẕreti perverdigār-ı maġfiret (22) şiᶜar-ı ᶜizzü şāne ṭarafından meᵓmūr oldığı üzre āl-i ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i (23) ḫuẕūr-ı fāᵓizü'n-nūrlarına daᶜvet anlar daḫī icābet itdiklerinde

125a[303]

(1) Ebū Leheb **(H135b)** daḫī iltiḥāḳa mübāderet itmişidi. Ve ol ḥālde (2) müctemiᶜ olan cemāᶜatiñ ᶜadedi imtidāᶜda tanṣīṣ olundığı üzre (3) ricālden ḳırḳ beş nefer ve nisādan iki nefer mecmūᶜı ḳırḳ yedi nefere (4) bāliġ olmuşlar idi. Ve rivāyet-i uḫrāda mecmūᶜı ḳırḳ nefer ricāl (5) olmaḳ üzre vürūd itmişdir. Ve ol ḫān-sālār-ı hidāyet (6) -ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavāt ve's-selām- ḥaẕreti anlara tehiyye-sāz olmaḳ içün (7) fermān-fermā olduḳları rivāyet-i şiḳāt ile menḳūl oldığı (8) üzre bir ḳaṣᶜa ricl-i şātla bir miḳdār bür ve bir żarf içinde leben (9) idi. Ḥabībü's-siyerde raḳam-zede-i ḳalem-i bedīᶜü'l-eṣer olup ᶜAlī'den (10) -kerremā'l-lāhu vechemervīdir ki: Ol perverdigār-ı bī-çün ḥaḳiçün ki, (11) rūḥ-ı ᶜAlī anıñ maḳbūẕ-ı dest-i ḳudretidir, ol vaḳitde nihāde-i (12) ṭabaḳçe-i iḥẕār olan ṭaᶜāmıñ miḳdārı ḫuẕẕārdan ancaḳ (13) bir nefer kimseye kifāyet-sāz olacaḳ miḳdār (olup) ol kāse-i lebeniñ (14) daḫī ḥāli ol ḥālet üzre iken bīş-i nihād-ı ḫuẕẕār olıcaḳ (15) andan bir loḳmayı ol server-i enām -ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavāt ve's-selām- ḥaẕreti (16) dest-i mübārekleriyle tenāvül buyurdılar. Ve baḳiyyesin mevẕūᶜ-ı (17) kenāre-i māᵓide-i pür-fāᵓide ḳılup "kulū bismi'l-lāh" buyurduḳlarında (18) ḫuẕẕārdan her biri dil-ḫāhları üzre seyr olınca ekl idüp (19) ve kāse-i lebenden daḫī sīr-rāb olunca nūş idüp çār-pehlev-sāz-ı (20) miᶜde-i ḥırṣ u āz oldılar. Cümleye kifāyetsāz oldı. (21) Çünki meşġale-i ẓiyāfet tamām oldı, ol ṭabībü'l-ḳulūb-i (22) dā-i ᶜaẕāl-i şirk ü ẓalāl ḥaẕreti ol cemāᶜate nūş-dār ve (23) baḫşī-i mevāᶜiż-i nāfiᶜa ile ḳulūb-i ḳāsiyelerin nerm idüp

125b

(1) ḳabūl-i kelimāt-ı ḥaḳḳaya müstaᶜid-sāz olmaġa mübāşeret ṣadedinde (2) iken, Ebū Leheb küre-i dehān-ı dūzaḫ-nişānından **(H136a)** şerāre-pāş-ı (3) ıẕrār olmaġa mübāderet idüp " لقك سحر صاحبكم سحراً عظيما " (4) deyüp mükedder-sāz-ı meşārib-i ḥāẕırān-ı meclīs olmaġile server-i (5) kāᵓināt -ᶜaleyhi şerāᵓifü't-teslīmāt- ḥaẕreti tekellüme taṣaddī buyurmayup (6) ḫuẕẕār-ı meclis-i müteferriḳ oldılar. Yine İmām-ı ᶜAlī -kerrema'l-lāhu veche- (7) cenābından rivāyet ile mesṭūr-ı ṣaḥāᵓif-i kütüb-i siyerdir ki: (8) Ol reh-nümā-yı cādde-i millet-i beyẓā -ᶜaleyhi ṣunūfu't-teḥāyā- ḥaẕreti (9) ḥaydar-ı kerrāra tekrār nesaḳ-ı sābıḳ üzre tehiyye-i maṭāᶜim ü (10) meşārib idüp yine ᶜAbdu'l-muṭṭalib'i ferāhem-sāz-ı

[303] 125a [6] ᶜaleyhi'ṣ-ṣalavāt: H ᶜaleyhi'ṣ-ṣalāt // [8] ḳaṣᶜa: H ḳaṭᶜa // [13] olup: N'de yok //

cemāᶜat (11) ola. Ol daḫī fermān-ı nebevī üzre iᶜdād-ı levāzım ve iḥżār-ı (12) cemāᶜat eyleyüp ḥāżır olduḳlarında merāsim-i ẕiyāfet itmāmından (13) ṣoñra server-i rüsül ü enbiyā ol cemāᶜate ḫuṭbe-serā (14) olup “Yā benī ᶜAbdu’l-muṭṭalib, maᶜlūmuñuz olsun ki, ḥaẕret-i (15) hādiyü’l-muẕallīn taḥḳīḳan beni cemīᶜ-i nāsa kāffeten ve sizlere ḫāṣṣeten (16) baᶜṯ u irsāl idüp el-ān “ الاقربين و انذرعشيرتك ” kelām-ı (17) muᶜciz-nižāmını inzāl ile tenbīh-fermā olmuşdur ki, size teblīġ-i (18) evāmir-i ilāhī ile reh-nümā olam. Ve el-ān sizi ol kelimeteyn-i ḫafīfeteyn-i (19) ᶜale’l-lisān ve ṣaḳaleteyn-i fi’l-mīzāna daᶜvet-sāzım ki, ol iki (20) kelime lā ilāhe illa’l-lāh, ve ennī resūla’l-lāh, kelāmıdır. Pes sizden (21) kimdir ki, bu ḫuṣūṣda baña icābet ve bu emri temşiyyetde (22) muvāfaḳat ide.” deyüp bu kelāmı ol cemāᶜate ismāᶜ buyurduḳda (23) esedu’l-lāhi’l-ġālib ᶜAlī bin Ebī Ṭālib cümleden muḳaddem yerinden

126a[304]

(1) nehẕat idüp (ve) “enā yā resūla’l-lāh ve enā aḥdeṣihim sinnen” deyü ez-cān (2) u dil ḫulūṣla miyān-ı cāna mınṭıḳa-bend-i ṣadāḳat oldığın (3) maᶜrūẕ-ı pīş-gāh-ı sulṭān-ı risālet ḳıldı. Ve baḳiyye-i cemāᶜat (4) ḳaṭᶜā tekellüm itmeyüp müte-ferriḳ oldılar. **Vaḳāyiᶜ-i sene-i çārmīnān-ı** (5) **buᶜṣ-i resūl:** Ṣaḥīḥ-i Müslim’de mesṭūr ve Ebū Hureyre -raẕiya’l-lāhu anh- (6) rivāyeti ile meẕkūrdur ki: انذرعشيرتك "الاقربين " āyeti nüzūl (7) itdikde ol ser-defter-i risālet ḥaẕreti Ḳureyş’i daᶜvet ve (8) anlar daḫī ol maḥalle icābet idüp müctemiᶜ olduḳlarında ṣūret-i (9) taᶜmīm ü taḫṣīṣ ile, “ يا بنى عبدالشمس انقذوا انفسكم من النار، يا بنى كعب بن لوّى انقذوا انفسكم من النار (10) يا بنى عبدالمطلب (11) انقذوا انفسكم من النار، يا فاطمه انقذى نفسك من النار ” (12) deyüp, yaᶜnī “Nefsiñizi nār-ı ġaẕab-ı ilāhīden rehā-sāz oluñ. (13) Mücerred benim ile iştibāk-i neseb size nāfiᶜ ü kār-sāz olmaz. Mādām ki (14) benim ṭaraf-ı ilāhīden mebᶜūṯ olup şeref-yāfte-i ḫilᶜat-i nübüvvet oldığım (15) taṣdīḳ itmeyesiz.” deyü ḫātime-pīrā-yı pend ü naṣīḥat oldılar. Baᶜẕı (16) tefāsīr-i mütedāvileden naḳl ile maṭāvī-i kitāb-ı ḫamīs müştemilātındandır (17) ki: Āyet-i “ انذار عشيرت اقربين ” nüzūli ḥālinde, ol ḫuṭbe-ṭırāz-ı (18) minber-i aṣṭafā ṣāᶜid-i ẕirve-i ṣafā olup Ḳureyş’i feḫẕen feḫẕā nidā (19) buyurup daᶜvet-sāz olıcaḳ, anlar daḫī ol maḥalde çünki müctemiᶜ (20) oldılar. Anlara ḫiṭāb-fermā olup, “Ey meᶜāşir-i Ḳureyş! Ḥālā sizlere (21) işbu cebeliñ māverāsında bir gürūh-ı enbūh mevcūd ve müctemiᶜlerdir, (22) deyü āgāh-sāz olsam, beni ol ḳavilde muṣaddiḳīn olmaz mısız?” buyurduḳda (23) cümlesi yek-sere refᶜ-i ᶜaḳīre-i taṣdīḳ idüp, “Neᶜam yā Muḥammed, ḳatımızda

126b[305]

---

[304] 126a [1] ve: N’de yok // [2] ḫulūsla: H ḫulūs ile // [12] nefsiñizi: H nefsiñüzi //
[305] 126b [12] rivāyetdir: H dirāyetdir // [16] olmağla: H olmağile //

(1) ḳatᶜā kiẕb ü durūġ ile müttehem olmamışsız. Ve senden ḳaṭᶜā ṣıdḳ (2) ve istiḳāmetiñ ḫilāfı meşhūdumuz olmamışdır.” didiler. Pes ol (3) server-i sedād-kār-ı ṣadāḳat-şiᶜār ḥaẕreti “ انّى لكم نذيرمبين بين (4) ,”يدىّ عذاب شديد buyurıcaḳ Ebū Le-heb-i dūzaḫ-maḳar “ تبّاً لك آلهذا (5) جمعتنا ” dimekle muḳteẕā-yı ḫilḳati üzre şerāre-bār-ı ıẕrār oldı. (6) Pes cenāb-ı münᶜim-i bī-enbāz **(H137a)** sūre-i ” تبّت" يدا ابى لهب inzāli ile ḥabībini (7) tesliyet-sāz olmışidi. Pes ol maḥalde resūl-i ekrem -ṣalla’l-lāhu (8) ᶜaleyhi ve sellem- “ جاء قومه بافضل ممّا (9) والله يا بنى عبدالمطلب ما أعلم شاب من العرب جُتكم به انّى قد جُتكم بامر الدنيا والاخرة، ” (10) buyurup nerm-efgen-i seng-dilān-ı şirk ü ẓalāl oldılar. Naḳş-bendān-ı (11) kār-gāh-ı taḥḳik ü dirāyet ḳavlinde ṣūret-i ḥikāyet bu vecihle (12) melfūf-ı minvāl-i rivāyetdir ki: Evāyil-i āvān-ı biᶜşet ve mebādī-i zamān-ı (13) daᶜvetde ol reh-nümā-yı aḳvem-i sübül -ᶜaleyhi’ṣ-ṣalavāt ve’s-selām- (14) cenābınıñ müstaᶜidd-i ḳabūl-i İslām olanları cādde-i millet-i beyẓāya (15) daᶜveti kemer-hān-ı girīve-i şirk ü ẓalāl olan müşrikīn-i ẓalālet (16) ḳarīniñ şerāyīn-i ᶜaṣabiyyetleri nābiẕ olmaġla muḳteẕā-yı seciyyet-i ḫabāṣet (17) serişt̲leri üzre inkārları muḳarrer, velākin tecerrüᶜ-i zehrābe-i (18) tecellüd idüp mertebe-i inkārların iẓhār itmezler idi. Ve her (19) gāh ki naẓarları şeref-i ḳarīn-i müşāhede-i ẕāt-ı nebevī ola, ṭaraf-ı (20) bāhirü’ş-şereflerine tevcīh-i ḳıble-nümā-yı nigāh-ı istihzā ve izdirā ile (21) işāret-nümā olup “Ġulām-ı ᶜAbdu’l-muṭṭalib ṭaraf-ı semādan telaḳḳī-i (22) kelām-ı ilāhī itmek iddiᶜāsındadır.” dirler idi. Vaḳtā ki ol (23) ḫātimetü’l-ceyş-i ḫayl-i enbiyā vü rüsül ṭaraf-ı ilāhīden meᵓmūren müş-rikīniñ

127a[306]

(1) müşrikīniñ eslāfını taẕlīl idüp aṣnāmını istiḳbāḥ u taḥḳīr (2) ve ᶜuḳūlini tasfiye ve taġyīre taṣaddī buyururlar olduḳlarında ol (3) bed-nihādān-ı sūᵓü’l-mizāc-ı ẓalāletiñ ġaleyān-ı mevādd-ı fāside-i işrāk (4) u ḥased ile dīk-i ārām ve taḥam-mülleri serpūş-endāz-ı ṣabr u şekīb (5) olup lisān-ı ḥaḳ-gū-yı nebevīden te-laḳḳun itdikleri kelām-ı hidāyet (6) encāmı eşedd-i nekīr ile inkār, ve derūn-ı ᶜadāvet-meşḥūnlarında (7) meknūz olan şiḳāḳı iẓhārda ışrār üzre olup müte-maḥḥiẓ-i (8) ıẕrār olmuşlar idi. Ve refte **(H137b)** refte āteş-i taḥammül-güdāz-ı buġẕ u (9) ᶜadāvetleri bālā-gīr-i izdiyād olup, bir vaḳitde anlardan bir gürūh (10) müctemiᶜ olup ḥuẕūr-ı Ebī Ṭālib’e geldiler. Ve aña şükūh-mendāne (11) “Yā Ebū Ṭālib, el-ān birāder-zādeñ Muḥammed bin ᶜAbdu’l-lāh bize ṭaᶜn (12) u teşnīᶜ ile dīnimizi taᶜyīb idüp eslāfımızı taẕlīl ve bizi (13) ḳıllet-i ᶜaḳl u idrāke nisbet itmekle eẕādan ḫālī olmayup rūz (14) berūz ṭaᶜn ve teşniᶜi teraḳḳī üzre olmaġla “ اين ع ,”رسيده است، (15) كاردْ باستخوانْ āzürde-sāzlıġı ḥālā gencāyiş-peẕīr-i ḥavṣala-i (16) şekībātı degüldür. Pes senden ṭaleb-kārız ki, ya anı bu mutaṣaddī (17) oldıġı ḫuṣūṣdan keff ü menᶜ idesin, veyāḫūd beynimize ḥaylūlet (18) itmeyüp anıñla

[306] 127a [2] buyururlar: H buyurur //

beynimizi taḫliye-sāz olasın. Ya -aña- sen daḫī (19) bizim ile ol mādde-i ṭaᶜn olan emirde müştereksin.” didiler. (20) Ebū Ṭālib muḳteẕā-yı vaḳit üzre anları ḳavl-i raḳīḳ ve redd-i cemīl (21) ile defᶜ u redd eyledi. Pes ez-ān birez vaḳit mürūr itdikde tekrār (22) menzil-gāh-ı Ebū Ṭālib’e gelüp “Ey Ebū Ṭālib, el-ān beynimizde sinn ü (23) şeref-i menzelet cihetinden sen ki, rüᵓesāmızdansın, bundan aḳdem

127b[307]

(1) ḥuẕūrıña gelüp niyāz-mend olmuşidik ki, birāderzādeñi bize (2) cefā ve taᶜarruẕdan nehy ü menᶜ idesin. Tīr-i niyāzımız vāḫūrde-i (3) hedef-i ḳabūl olmadı. El-ān (ki) bizi ve ecdād ve eslāfımızı taẕlīl (4) ü tasfiye ve ilāhemizi taᶜyīb ü taḳbīḥ itdiginden nāşī nāsūr-ı (5) zaḫm-ı ḳalb-i cerīḥ ḫırāşīde-i nīş-i teşnīᶜ ve ṭaᶜna müteḥammil olmuşdur. (6) Fe-li-hāẕā ya birāderzādeñi bizi āzārdan kef ü menᶜ idesin, (7) veyāḫūd beynimizde anıñla ve seniñle maᶜādāt u munāzile emr-i muḳarrer (8) olup iki ṭarafdan biriniñ helāki muḥaḳḳaḳ olur.” deyü bī-edebāne (9) zebān-dirāzlıḳlar idüp munṣarif oldılar. **(H138a)** Ebū Ṭālib anlarıñ (10) bu vaẕᶜ-ı nā-hencārından mütekeddir ve ḳavminden mufāraḳat idüp (11) anlar ile muḥārib, ve server-i kāᵓinātı ṣıyānet-sāz olmadan nākib (12) olmaḳ kendüye ġāyet düşvār geldi. Ve resūl-i ekrem -ṣalla’l-lāhu (13) ᶜaleyhi ve sellem- ḥaẕretine mülāḳī olıcaḳ “Ey birāder-zāde-i mükerrem (14) güher! Ḳavmiñ ḥuẕūrımıza gelüp bī-edebāne zebān-dırāzlıḳlar (15) ile beni cerīḥ-i nīş-i āzār eylediler.” deyü şekvā-güẕār oldı. Ve (16) söyledikleri güftār-ı pür-āzārı naḳl u ḥikāyet itdikden ṣoñra, (17) “Ey nuḫbe-i sülāle-i İbrāhīmī, evvelā kendi ẕāt-ı ferişte-gerdārıñı (18) ve bu ᶜamm-i iḫlāṣ-kārıñı ṣıyānet-sāz olup baña ṭāḳatım nā-müteḥammil (19) oldıġı bār-ı girānı taḥmīl itme.” didi. Ammā ḫāce-i kāᵓināt Ebū Ṭālib’den (20) bu kelāmı istimāᶜ ḳıldıḳda gül-berk-i ḫāṭır-ı ḳudsiyyü’l-meşāᶜiri müteᵓeṩir (21) olup şöyle żann eyledi ki, Ebū Ṭālib kendiden ḳaṭᶜ-ı serrişte-i (22) taᶜalluḳ idüp ṭaraf-ı şeref-i ḳarīnlerin vā-güẕāşte-i iltizām-ı ṣıyānet (23) ve iżhār-ı nā-resāyī-i ṭāḳat itmiş ola. Fe-li-hāẕā buyurdılar ki,

128a[308]

(1) “Ey ᶜamm-i iḫlāṣ-kār! Maᶜlūmuñ olsun ki, ol ṭāᵓife-i ẕālle (2) ḥālā benim emr-i ilāhī ile neşr ü teblīġine kemer-beste-i cedd ü ictihād (3) oldıġım emr-i ḫaṭīrden terk ü ferāġ-ı ṭamaᶜī ile faraẕā ḳurṣ-ı (4) şemsi yemīnime ve cirm-i ḳameri yesārıma vaẕᶜ u nihāde ḳılsalar, (5) tā ki cenāb-ı perverdigār -ᶜizzü şāne- anı neşr ü iżhār ile emr (6) eyleye, benim içün anı terk ü ferāġ emr-i muḥāl ve meslūbü’l-iḥtimāldir, (7) meger ki ben naḳdīne-i ḥayātı teslīm-i ḫazīne-i ḳābıẕu’l-ervāḥ ḳılam.” (8) deyüp ol iki nergis-i māzāġ şebnem-rīz-i serişk-i elmās-nümūn (9) olaraḳ meclisden nehẕat ile rücūᶜ ṣadedinde oldılar. (10) Ebū Ṭālib refᶜ-i ᶜaḳīre-i niyāz-mendāne ile “eḳbil yā ibn-i aḫī” deyü (11) ol rūḥ-ı cesed-i kevneyn

---

[307] 127b [3] ki: N’de yok // ecdād: H ecdādımızı // [5] müteḥammil: H nā-müteḥammil // [15] şekvā-güẕār: H şekve-güẕār //

[308] 128a [5] ile emr eyleye: H itmeye //

cenābınıñ meclise rücūᶜunı ṭaleb-sāz **(H138b)** oldı. (12) Pes ol serīr-efrūz-ı risālet daḫī ol maḥalle ᶜavdet buyurduḳlarında (13) Ebū Ṭālib ol ḥaẕrete “Ey nūr-ı çeşm-i dūd-mān-ı Ḫalīl! Teblīġ ve işāᶜati (14) mültezemiñ olan ḫuṣūṣı ḫāṭır-ḫāhıñ oldıġı üzre neşr (15) ü iẕāᶜat ḳıl. Perverdigār-ı ᶜālem ü ᶜālemiyān ḥaḳḳiçün mādām ki cān-ı (16) ẓaᶜīf-i Ebī Ṭālib kār-güẕār-ı kişver-i cism-i nātüvāndır, seniñ gūşe-i (17) dāmān-ı nezāhat-ṭırāzıñ ḫār-zār-ı düşmenān-ı ᶜadāvet-şiᶜārdan (18) ṣıyānet anıñ mültezem-i ᶜuhde-i ḳudretidir.” deyüp ol bābda birḳaç (19) cevāhir-i girān-ḳadr-i lücce-i ḫāṭırı keşīde-i silk-i taᶜbīr ü beyān ḳıldı (20) ki, bu beyt-i pākize-taᶜbīr ol cümledendir. “**ᶜArabiyye:** (21) والله لن يصلوا اليك بجمعهم، حتّى أُوَسَّدُ فى التراب دفينا،” Ammā çünki jāj-ḫāyān-ı (22) Ḳureyş der-kār ḳıldıḳları esinne-i sīne-güẕār-ı āzārıñ Ebū Ṭālib’e (23) müᵒeşşir ü kār-ger olmadıġı muḳarrer olıcaḳ bir ṣūrete daḫī dest-yāz-ı

128b[309]

(1) mübāşeret olup kālā-yı merāmlarına bu vecihle naḳş-endāz-ı mübāderet (2) olmuşlardır ki: Kāmil-ᶜayyārān-ı Ḳureyş’den ᶜAmmāre bin el-Velīd bin (3) el-Muġīreyi istiṣḥāb ile tekrār dāḫil-i meclis-i Ebī Ṭālib olup (4) bu güne dehen-güşā-yı ḫiṭāb oldılar ki: Ey Ebū Ṭālib! İşbu (5) ᶜAmmāre maᶜlūmuñdur ki, cāmiᶜ-i meḥāsin-i ṣūrī ve maᶜnevī olmaġla (6) Ḳureyş’iñ ecmeli ve mümtāzı ve ḳuvvet ve necdet ile cümleniñ ser-efrāzıdır. (7) Pes senden niyāz-mendiz ki, anı tebennī idesin. Yaᶜni oġulluġa (8) ḳabūl idüp ol seniñ ve ecdādıñ olan eslāf-ı ricāliñ (9) edyānına muḫālefet ve tasfiye ve ᶜuḳūlimizi rekākete nisbet ve (10) tefrīḳ-i cemāᶜat iden birāder-zādeñi bize sipāriş idesin. (11) Tā ki anı -ḥāşā- ḳatle mübāderet itmekle ābā ve ecdādımızıñ dīni (12) ber-ḳarār **(H139a)** ola, didiler. Ebū Ṭālib bu vecihle herze-kārlıḳların (13) ve bī-hūde-güftārların istimāᶜ idicek, maᶜraẕ-ı cevābda “Bi’l-lāhi’ (14) l-ᶜaẓīm baña bir muᶜāmele-i şenīᶜe irtikābını teklīf ṣadedindesiz (15) ki, anı irtikāb ve ḳabūl-i ḥavālī-kerd-i pīrāmen ṭıbāᶜ-ı sedād-kārān (16) olmamışdır. Hiç mutaṣavver midir ki, seng-i ḫabāṣet-āṣār-ı ṭabīᶜatıñızda (17) ışmırār-ı āteş-i melᶜanetiñiz nümāyān iken bir şaḫış veledini size teslīm (18) idüp mütekeffil-i mehāmı ve maṣārifiniñ müteᶜahhid-i itmāmı olmaḳ üzre (19) ecānibden bir āḫerini tebennī eyleye. Ve nāḳanıñ fuṣeylinden ġayra (20) teveccüh ve ḥanīni maᶜhūd mıdır?” deyü anları tebkīt ü ifḥām idicek (21) ol maḥalde Muṭᶜim bin ᶜAdī bin Nevfel Ebū Ṭālib’e “Ey Ebū Ṭālib! (22) Bi-ḥaḳḳ-i ḫudā ḳavmiñ bu ḫuṣūṣda seniñle munṣıfāne muᶜāmele (23) eyleyüp dīniñi menderes olmaḳdan ṣıyānetde beẕl-i sermāye-i ḳudret

129a[310]

---

[309] 128b [5] olmağla: H olmağile // [6] ve: H’de yok // ser-efrāzıdır: H ser-firāzıdır // [16] olmamışdır: H olmuşdur // [20] anları: H anlara //

[310] 129a [5] ḳavmiñ: H ḳavim // [11] mevāṣīḳde: H mevāṣīḳle //

(1) ve ṣarf-ı reʾsü’l-māl-i miknet eylediler.” didiklerinde Ebū Ṭālib daḫī (2) aña “Ey muṭʿim! Bi’l-lāhi’l-ʿaẓīm, ḳavmiñ bu muʿāmelede ġāyet bī-inṣāfāne (3) ḥareket eylediler. Ve seniñ bu bābda ḳaṣdıñ aʿdāyı iʿānet ile taḳviyyet (4) ve bizim ṭarafı tevhīn ile cümlemize ihānetdir.” فاصنع مابدالك (5) deyü iẕhār-ı ʿadem-i mübālāt eyledi. Pes Ebū Ṭālib’den ḳavmiñ murādına (6) ʿadem-i müsāʿade müteḥaḳḳiḳ olıcaḳ āteş-i ʿadāvet bālā-gīr-i iltihāb oldı. (7) Ve Ebū Ṭālib Ḳureyş’den bu ḥareket-i nā-hencārı müşāhede ḳıldıḳda (8) Benī Hāşim’i ve Benī ʿAbdu’l-muṭṭalib’i ferāhem-sāz olup ol şemʿ-i cemʿ-i enbiyā (9) vü mürselīn -ṣalla’l-lāhu ʿaleyhi ve ʿaleyhim ecmaʿīn- cenābını āsīb-i tünd-bād-ı (10) enfās-ı aʿdādan ṣıyāneti derʿuhde-i ẕimmet-i himmet ḳılmaġa daʿvet (11) idicek, anlarıñ Ebū Leheb’den māʿadāsı icābet idüp ʿUhūd ve mevāṣīkde (12) raḳabe-i iṭāʿate şedd-i rebḳa-i teslīm ü ḳabūl ile muḥkem-sāz-ı ʿaḳd-ı inḳıyād (13) **(H139b)** u tebʿīt oldılar. Ve’l-ḥāṣıl, kānūn-ı şerāre-feşān-ı bed-kārī-i (14) müşrikīn-i Ḳureyş refte refte bālā-gīr-i iştiʿāl u iltihāb olup (15) her biri fırṣat-yāb olduḳça mertebe-i ḳudretlerinden fi’l-cümle fürū-güẕāşte-i (16) tesvīf ü ihmāl itmek pey-bürde-i serḥadd-i muḥāl olmışidi. Pes (17) bu siyāḳda meẕkūr olan aḫbār ve nuḳūldendir ki: Ebū Leheb-i (18) şeḳāvet-nesebiñ server-i enbiyā ve ḥabīb-i ḫudā -ʿaleyhi şerāʾifü’t-teḥāyā- (19) ḥaḳḳında muḳteẕā-yı tabʿ-ı ḫabāṣet-āṣārı üzre irtikāb itdigi melʿanet, (20) vāṣıl-ı ser-menzil-i ġāyet olup ḥaḳḳında “ تبّت يدا ابى لهب ” sūre-i (21) kerīmesi nāzil oldıġı eṣnāda, Ebū Leheb’iñ zevcesi ve Ebū Süfyān’ıñ (22) hemşīresi ki, Ümmü Cemīl künyesi ile mükennāt olup ismi bir rivāyetde (23) ʿAvrā ve rivāyet-i uḫrāda Arvī olan salīṭa-i bī-ḥayā muḳteẕā-yı

129b[311]

(1) ḫıṣāl-i nā-pesendīdesi üzre ḳaṣd-ı ıẕrār ile bir seng-pāreyi (2) der-dest ḳılup ol ḫuffāş-nihād-ı kūr-dil ol aḳtāb-ı cihān-tāb-ı (3) risāleti cūyā olaraḳ müteveccih-i ṭaraf-ı bāhirü’ş-şeref-i nebevī olmuş (4) idi. Bir maḥālde dūçār oldı ki, cenāb-ı ṣıddīḳ-ı ekber ol (5) server-i sütūde-siyer ḥaẕreti ile şeref-i ḳarīn-i muḳārenet idi. (6) Dūrdan ol ḫabīṣeyi göricek “Yā resūla’l-lāh, ol selīṭa-i (7) bī-ḥayā bir sefīhe-i beẕītü’l-lisāndır. Cāʾiz ki, semūm-ı nefs-dırāzī-i (8) sefīhānesi ile gül-berg-i ḫāṭır-ı nezāhat-i müʾeṣṣiriñi tekdīr ile müteʾeẕẕī (9) ḳıla.” deyü ol maḥalden iltimās-ı ḳıyām ve ictirāḥ-ı taḥvīl-i maḳām idicek, (10) ol maḥrūz-ı ḥırz-ı ḥarīz “ والله يعصمك منالناس ” cenābı bi-ḥıfẓu’l-lāhi (11) ve ṣavna ẕāt-ı ferişte-simātı ol mübtelā-yı sübül-i sū-i ʿamel naẕarından (12) mestūr ve maḥcūb olmaġile nā-meşhūd oldıġın iʿlām ve ifāde (13) buyurduḳlarında Ebūbekir defʿ-i ḫelecān-ı ıẕṭırāb eyledi. Ve ol

[311] 129b [15] Ebābekir: H Ebūbekir //

(H140a) ḥālde (14) Ümmü Cemīl ol maḥalle ḳarīb olup naẕarı Ebūbekr'e muṣādif olıcaḳ (15) tehevvür ile "Yā Ebābekir! Ṣāḥibiñ beni hicv itmiş." deyü ḥaẕret-i ṣıddīḳa (16) ḥavāle-i kū-pāl-i ᶜitāb ile ḫiṭāb idicek Ebūbekir -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- (17) aña mutaṣaddī-i cevāb olmaḳ ṣadedinde " لاوهولايقول الشّعر " (18) ol ḥaẕretiñ şiᶜrden tenezzühini beyān idicek "Ḳatımda seniñ ṣıdḳıñ (19) müteᶜayyin ve ḳarār-dādedir." deyüp dönüp "ع الی حیث القت رحلها " (20) Ümmü Ḳaṣaᶜm menzili ṭarafına rücūᶜ ḳıldı. "ع رسیده بود بلایی ولی ," (21) بخیر کذشت، ve Ebūbekir "Yā resūla'l-lāh, seniñ āfitāb-ı cihān-tāb-ı (22) ẕāt-ı münevveriñi ol kūr-dil-i melᶜanet-şiᶜār ḳaṭᶜā iḥsās itmedi." (23) didikde server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi şerāᵓifü't-teslīmāt-ḥaẕreti ol

130a[312]

(1) ol maḥalde bi-emri'l-lāh subḥāne rūḥ-ı cesed-i kevneyn olan ẕāt-ı (2) mükerremlerin bir melek-i mükerrem iki cenāḥı ile maḥfūẓ ḳılup ol (3) ḫuffāş-nihād-ı şirk ve ẓalālden setr ü iḫtifā itdigin beyān buyurdılar. (4) Ve yine ol siyāḳda resīde-i rütbe-i iştihār olan aḫbār (5) cümlesindendir ki: Fī-yevm mine'l-eyyām Ebū Cehl-i ᶜanīd cemᶜiyyet-gāh-ı (6) Ḳureyş olan maḥalde anlara bu vecihle āteş-feşān-ı ġayż u izdirā (7) olup didi ki: Yā maᶜşer-i Ḳureyş! El-ān Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh ki, (8) müvāceheñizde bī-maḥābādıñuzı taᶜyīb ve ilāheñize serzenīş ü (9) şetm ve aḥlāmıñuzı tasfiye ve eslāfıñuzı taẕlīl ü levm itmegi (10) iltizām itmişdir. Fe-li-hāẕā el-ān ᶜahd u neẕr itmişimdir ki, ᶜādeti (11) üzre gelüp namāza mübāşeret itdigi ḥālde secde-güẕār olıcaḳ (12) bir ḥacer ü ẓaḫm u sitürg ile aña āsīb-resān olup kānūn-ı derūn-ı (13) ġayż-ı meşḥūnunda zebāneḳeş-i iltihāb olan āteş-i dūzaḫ-nümūnı (14) iṭfā **(H140b)** ile teşaḳḳī mülāḥażasında ṣarf-ı naḳdīne-i fikr-i fāsid ile (15) müteraḳḳib-i fırṣat ve bir gündil-i ṣaḫt-ı nihādından terāşīde bir seng-i (16) büzürg tedārik idüp bir maḥalde mutaraṣṣıd-ı teşrīf-i ḥaẕret-i ṣāḥib-i (17) saᶜādet olmuşidi. Vaḳtā ki server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi ezkiyyü't-taḥiyyāt- (ḥaẕreti) (18) edā-yı ṣalāt içün yemīn ü yesār-ı reh-güẕāra ẓiyā-pāş-ı envār (19) olaraḳ nümāyān olup rükn-i yemānī ile ḥacer-i esᶜed beyninde taḥrīme (20) bend-i ṣalāt oldı, ol maḥalde eşrār-ı işrāk-şiᶜār-ı müşrikīn (21) ki, eṭrāfında ḥalḳa-beste-i cemᶜiyyet olup Ebū Cehl-i zişt-gerdārıñ (22) ol ḥabīb-i kird-gār cenābına mübāşir-i ḳaṣd u ıẕrār oldıġına dīde-dūz-ı intiżār olmuşlar idi. Çünki ol seccāde-pīrā-yı

130b[313]

---

[312] 130a [6] āteş-feşān: H āteş-efşān // [17] ḥaẕreti: N'de yok //
[313] 130b [11] itmişdir: H olmuşdur // [23] hāleyi: H hāᵓileyi //

(1) risālet secde-güẕār oldı, Ebū Cehl-i nigūhīde-gerdār-ı nā-sütūde (2) şiᶜār ol iᶜdād itdigi ḥaceri ḥāmil olup ṭaraf-ı bāhirü’ (3) ş-şeref-i nebevīye ḳarīb oldığında gördiler ki, Ebū Cehil’iñ semā-yı nuḫūst-ı (4) iḥtivāsı müteġayyir olup ḫaṭve ḫaṭve rücūᶜ-ı ḳahḳarī ḳıldı. Pes andan (5) bu ḥāleti müşāhede ḳıldıḳlarında ṭarafına şitābān oldılar. Ve aña (6) mülāḳī olup ḥālini mütefaḫḫiṣ olduḳlarında reng-i rūyı perīde ve (7) iki dest-i ḫabāṣet-peyvesti ḫuşkīde ve ol elinde olan ḥacere destini (8) çespīde bulup hezār taᶜb u meşaḳḳat ile destinden fekk ile (9) rehāsāz olup “ مالك يا ابالحكم ” deyüp sebeb-i infiᶜālinden (10) pürsān ve nefsü’l-emri cūyān olduḳlarında, ol daḫī ḥāl-i ḫusrān (11) meᵓālini bu vecihle rīḫte-i ḳalıb-ı taᶜbīr itmişdir ki: Ol mübāşir (12) oldığım ḫuṣūṣa nehẕat idüp mübāderet eyledigimde baña bir (13) faḥl-i ġaẕbān-ı pür-heyecān żāhir ü nümāyān oldı ki **(H141a)** meda’l-ᶜömr miṣli (14) meşhūdum olmamışdır. Ve ṭarafıma hücūm idüp beni ekl ü ibtilāᶜa (15) ḳaṣd eyledi. Fi’l-ḥaḳīḳa eger bir ḫaṭve daḫī ol dāᶜiyede müstemirr (16) olup ol ḳaṣd ile bir ḫaṭve daḫī ol cānibe ḥareket itsem (17) beni ihlāk itmek muḳarrer idi, deyü naḳl-i mācerā ḳıldı. Ve bu (18) ḫuṣūṣ ᶜalā cihetü’n-naḳl ḥuẕūr-ı server-i kāᵓināt -ᶜaleyhi şerāᵓifü’ (19) t-taḥiyyāt- pīş-gāh-ı refīᶜlerinde meẕkūr olduḳda buyurdılar ki: (20) Aña nümāyān olan Cibrīl-i Emīn idi. Fi’l-ḥaḳīḳa eger ol ḥāli (20) müşāhede itmek ḫilālinde merᶜūb olıcaḳ kendüyi tebᶜīd (21) itmemiş olsa anı aḫẕ u iḫtiṭāf idüp ihlāk itmek emr-i (23) muḳarrer idi. Ve bu vaḳᶜa-i hāleyi ṣāḥib-i hemziyye bu ᶜunvān

131a[314]

(1) bu ᶜunvān ile işāret-nümā olmuşdur. “ والفحل اليه كانّه العنقا، (2) وابو جهل اذارا عنق ”, Ve rivāyet-i uḫrāda Ebū Cehl-i dūzaḫ-mekīniñ (3) vech-i meẕkūr üzre ol ḳaṣd-ı nigūhīdeye cesāreti ḥālinde (4) nār ile memlū bir ḫendeḳ müşāhede idüp ol cihetden ḥuṣūl-i (5) ruᶜb ile ḳaṣdından rücūᶜı müteḥaḳḳiḳ olmuşdur. Ve baᶜẕı aṣḥāb-ı (6) dirāyet taḥḳīḳi üzre rivāyet olunan iki ṣūretiñ her biri (7) meşhūd olmaḳ ġayr-ı musteḥīl olup ḥayyiz-i imkānda olmaġile ikisiniñ (8) daḫī cevāz-ı vuḳūᶜı ile cemᶜ ü telfīḳ olunmuşdur. Ve (yine) bu daḫī ᶜAbdu’l-lāh (9) İbn-i Mesᶜūd -raẕiya’l-lāhu ᶜanh- rivāyeti ile resīde-i rütbe-i iştihār (10) olan aḫbārdandır ki: Bir vaḳitde ol serḫīl-i enbiyā-i kirām -ᶜaleyhi (11) taḥfu’ṣ-ṣalavāt ve’s-selām- ḥaẕreti mescid-i ḥarāmda olup müşrikīn-i (12) ẓalālet-āyīn-i Ḳureyş’den birḳaç nefer-i müşrik-i dūzaḫ **(H141b)** maḳarr daḫī anda (13) ḥāẕırlar idi ki, ol muḳtedā-yı rüsül-i kirām ve imām-ı ṣufūf-ı enbiyā-i (14) ᶜiżām ḥaẕreti ṣalāta şürūᶜ ḳılmışidi. İttifāḳā bir cānibde bir (15) cüzūr-ı menḥūruñ lühūmı maḳsūm olup fereṣi kerişi ile becā-mānde (16) olmuşidi. Hemān Ebū Cehl-i pelīd rüfeḳāsı olan emṣālinden ḥāẕır (17) olanlara ḫiṭāb idüp “Sizden kimdir ki, benū felānıñ birḳaç gün (18) muḳaddem menḥūr ve meẕbūḥı olan cüzūruñ ḥālā ol maḥalde

[314] 131a [8] yine: N’de yok // [9] ibn-i: H bin // [21] ḫıyānete: H ḫabāṣete //

metrūk (19) olan nā-pāk baḳiyyeyi bir ḳarīb maḥalle götürüp Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh (20) gelüp ṣalāta meşġūl olduḳda secde vaḳtinde kitefeyni beynine (21) ilḳā eyleye." didikde, müşrikīn-i bed-āyīn-i ḥuẕẕārdan bir pelīd ol ḫıyānete (22) teheyyüᵓ ü mübāderet ṣadedinde olup, ve bir rivāyetde daḫī eşḳa'l-ḳavm (23) ki, ᶜUḳbet bin Ebī Muġayṭ'dan ᶜibāretdir, ol ḳabāḥate cesāret eyledi.

131b[315]

(1) Ve sāᵓir neżżār-ı keyān olan müşrikīn şiddet-i ḫande-i sefīhānelerinden (2) birbirleri üzre münḳalib ü fetāde olmuşlar idi. Ve ᶜAbdu'l-lāh bin (3) Mesᶜūd ki, nāḳil-i ḥikāyetdir, ol levşi ṭarḥ u ilḳā itmege ḥuẕẕārıñ (4) ictimāᶜından bīm ü hirās, ve bir rivāyetde ᶜaveneden tenhā bulundıġım (5) māniᶜ ü ᶜāyıḳ olmuşdur. Ammā ol maḥalde Ḥaẕret-i Fāṭımatü'z-zehrā (6) -raẕiya'l-lāhu ᶜanhā- baᶜẕı muṭṭaliᶜ olanlarıñ iḫbārı ile ol ḥālden (7) ḫabīr olmuş sürᶜat ü şitāb ile geldi. Ve ol müstaḳẕer olan (8) ḫabīşi zemīne ṭarḥ u ilḳā ile berṭaraf-sāz olduḳdan ṣoñra (9) müctemiᶜīn olan müşrikīne ṣūret-i ġaẕab u kīn ve niçe kelām-ı (10) āteşīn ile şetm ü nefrīn iderek menzili cānibine rū-be-rāh olup (11) gitdi. Pes istimāᶜ ḳıldım ki, server-i enbiyā -ᶜaleyhi şerāᵓifü't-teḥāyā- (12) muṣallī olup ḳāᵓim olduḳları **(H142a)** ḥālde mevāhibde meẕkūr oldıġı (13) üzre resūl-i mükerrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- ḥaẕreti ṣalātı (14) baᶜde'l-ḳaẕā anlar içün mübāşir-i bed duᶜā olup " اللهم عليك بقريش (15) اللهم عليك باابى الحكم بن هشام و عتبة بن ربيعه و عقبة بن ابى مغيط و امية بن خلف " buyurdılar. Ve Emtāᶜ'da meẕkūr oldıġı (17) üzre resūlu'l-lāh -ᶜaleyhi's-selām- itmām-ı ṣalātdan ṣoñra (18) refᶜ-i ṣavt buyurup deᵓb-i şerīfleri üzre ki, duᶜā buyurduḳlarında (19) üç kere tekrīr buyururlar idi, اللهم عليك بقريش buyurduḳlarında (20) anlarıñ mesmuᶜları olıcaḳ anlarıñ ẕaḥki münḳaṭıᶜ oldı. Duᶜā-i nebevī (21) heybetinden mehābb u mebhūt oldılar. Ve İbn-i Mesᶜūd -raẕiya'l-lāhu ᶜanh- (22) buyurdılar ki: Va'l-lāhü'l-ᶜaẓīm anları yevm-i Bedir'de maḳtūl müşāhede (23) itdim ki, ḳalīb-i Bedir'de mesḥūb olup maṭrūḥ olmuşlar idi.

132a[316]

(1) Sāde-ẕamīrān-ı endek-māye ve ebleh-menişān-ı kem-vāyeden bir ferdiñ (2) ḥavālī-gerd-i fikr-i fātırı ve reh-yāb-ı girīve-i fehm-i ḳāṣırı olmaya ki, (3) kūr-dilān-ı küffār-ı işrāk-şiᶜārıñ muḳteẕā-yı seciyyet-i nigūhīde (4) ḫaṣletleri üzre ol server-i herd ü serā -ᶜaleyhi eşrefü't-teḥāya- (5) ḫuṣūṣunda mutaṣaddī-i irtikāb olduḳları cefā ve eẕiyyetleri (6) ve ihānete cesāretleri cihetinden ḫabāṣetleri ol ḥaẕretiñ -ḥāṣā (7) ṣümme ḥāṣā- ki ᶜuluvv-i şānına ve semüvv-i ḳadr-i bāhirü'l-bürhānına īrāṣ-ı şīn (8) ü noḳṣān itmiş ola. Belki muḳarrebān-ı dergāh-ı ilāhīniñ ḥadīṣ-i اشدّ النّاس بلاءً الانبياء ثم الامثل فالامثل (9) manṭūḳı üzre mübtelā (10) olduḳları beliyyātıñ ve şedāᵓidiñ vefreti ve ᶜaraẕa-i sihām-ı ızdırā (11) ve izᶜācı olduḳları beliyyātıñ keṣret ve şiddeti **(H142b)** mertebe be-mertebe ol (12) (ẕāt-ı) mükerrem cenābı-

[315] 131b [7] olan: H'de yok // [12] mevāḥibde: H mevāhīde // [19] buyurduḳlarında: H buyurduḳları //
[316] 132a [4] herd: H serd // [7] şīn: H şeᵓn // [10] beliyyātıñ: H'de yok // [12] ẕāt-ı: N'de yok // [22] taḥammül-güẕār: H taḥammül-güdāz //

nıñ -ᶜinda'l-lāhi sübḥāne- irtifāᶜ-ı şānına ve ᶜuluvv-i ḳadr-i (13) cāhına delīl oldığı bī-işti bāhdır. ve bu maᶜnāya şāḥib-i hemziyye (14) bu vecihle işāret nümā olmuşdur: مستّتهُ منهم الا سواء كلّ امر باب السّببين فالشّدة فيه محمودة (15) لاتخل جانب النّبى مضاماً حين والرّجاء، لويمسّ النضّار هون منالنّار لما اختير النضّار الصّلاء، (16) (17) Bu maḥalde siyer-i ibn-i seyyidü'n-nās nāṭıḳ oldığı üzre, suṭūᶜ-ı envār-ı (18) nebevī münevver-sāz-ı çarcihet-i ᶜālem olup refte refte bālā-gīr-i (19) iltimāᶜ u teraḳḳī olmaġile müşrikīn-i ḫabāṣet-āyīn-i küffār-ı nā-sütūde eṭvārıñ (20) mübtelā olduḳları dā-i ᶜaẕāl-i ᶜinād u ẓalāl teraḳḳī-peẕīr olduḳça (21) ᶜarḳ-ı ḥased ve ᶜaṣabiyyetleri nābiẕ olmaġın ḫānmān-sūz-ı ṣabr u şekīb (22) olup taḥammül-güẕār oldığı cihetden, "el-ġarīḳ-i yeteşebbeṯ bi-külli ḫaşīş" (23) herkesden çāre-cūy-ı istiᶜānet olmuşlar idi. Fe-lihāẕā ṭāᵓife-i yehūd

132b[317]

(1) ehl-i kitāb olduḳları cihetden eṭvār-ı şerīᶜata ve aḫbār-ı enbiyāya (2) anlarda ehliyyet-i żannī ile istiᶜānet ümmīdinde olup Naẕr bin (3) el-Ḥāriṯ bin Kelde'yi ᶜUḳbe bin (ebī) Muġayṭ refāḳati ile ol ḫuṣūṣda (4) sefāret içün iḫtiyār idüp Yeṯrib ṭarafına irsāl eylediler. (5) Anlar daḫī şedd-i riḥāl ve neşr-i cenāḥ-ı istiᶜcāl ile Medīne'ye vuṣūl (6) ile ḳarīn-i ḥuṣūl olup aḫbār-ı yehūda mülāḳī olduḳlarında (7) kendilerin irsāl iden ehl-i Mekke'niñ anlardan deryūze-kār-ı istiḫbār (8) olduḳları ḫuṣūṣı der-miyān idüp ol dilḫastegān-ı ẓalāletiñ (9) kendülerden çāre-cūy-ı istiᶜānet olduḳların teblīġ ile itmām-ı (10) ḫiẕmet-i sefāret itdiklerinde, anlar daḫī vaṣiyyet-sāz olup (11) "Siziñ içün bu ᶜuḳde-i asᶜabu'l-inḥilāliñ **(H143a)** küşāyişi bu vecihle (12) ṣūret-nümā-yı ḥuṣūl olur ki: Size üç suᵓāl taᶜlīm ideriz. (13) Anları Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh'dan istiḫbār u istifsār ve ḥālini meḥek-zen-i (14) imtiḥān u iḫtibār olursuz. Eger mecmūᶜına fāᵓiz-i cevāb olursa (15) ṭaraf-ı ilāhīden mebᶜūṯ-ı resūl-i vācibü'l-ittibāᶜ ve'l-ḳabūl oldığı (16) bī-işti bāhdır. Evvelā ol birḳac nefer-i civānān-ı sedād-güzīn (ki), zamān-ı (17) ḳadīmede terk-i ḫānmān idüp bir cānibe ẕehāb itmişlerdir, kimlerdir? (18) Ve ol ḥālde anlar içün rū-nümā olan ne güne ḳaẓiyye-i ġarīb-i (19) ᶜibret-nümā ve ne maḳūle sergüẕeşt-i ḥayret-efzādır? Ve ṣāniyen, kimdir (20) ol şaḫṣ-ı ṭavvāf-ı cihān-peymā ki, besāṭ-ı rūy-ı zemīni ez-şarḳ (21) tā-be-ġarb minvāl-i ᶜazīmet ile maṭvī ve nūrdīde ve maḳrāẕ-ı ḫuṭuvāt-ı (22) pāy-i seyr ü seyāḥat ile bürīde vü derevīde ḳılmışdır. Ve ṣālişen (23) "Ḥaḳīḳat-i rūḥ nedir?" (didiler.) Pes Naẕr ve ᶜUḳbe beldei ṭībe-i ṭayyibeden

133a[318]

---

[317] 132b [3] bin: H ibn-i // ebī: N'de yok // [6] ile: H'de yok // [7] kendilerin: H kendülerin // [16] ki: N'de yok // [23] didiler: N'de yok // ṭībe-i ṭayyibeden: H ṭayyibe-i ṭībeden //

(1) ᶜavdet idüp Mekke-i Mükerreme'ye vuṣūlleri ḥālinde müteraḳḳıb-ı ḳudūmları (2) olan ᶜanede-i ᶜabede-i aṣnāma mülāḳī olduḳlarında anlara itḥāf-ı (3) rehāverd-i teslīt ṣūreti ile tafṣīl-i sābıḳı tebliġ ü ḥikāyet (4) itdiler. (Ve) anlar daḫī ḥuẕūr-ı nebevīye şitābān olup ol telaḳḳī (5) itdikleri suᵓālleri maᶜrūẕ-ı pīş-gāh-ı refīᶜü'ş-şān-ı nebevī (6) ḳıldıḳlarında ol müşkil-güşā-yı ᶜāmme-i berāyā -ᶜaleyhi ezkiyyü't-teḥāyā- (7) ḥaẕreti anlara, " "اخبركم غدا " deyü ol suᵓāllere cevāb-fermā (8) olmaġı bilā istiṯnā ḥavāle-i ferdā buyurdılar. Yaᶜni ol nevᶜurūs-ı (9) kelām-ı maṭbūᶜü'l-insicāma ḫalḥāl-i iḫtitām-ı inşāallāh ile ḥali-bend-i (10) itmām olmadılar. Pes ol vaḳitden çāpük-süvār-ı yekke-tāz-ı āfitāb-ı (11) ᶜālem-tāb on beş nevbet ṭaraf-ı ufḳ-ı şarḳīden ẕirve-i sipihr-i berīne (12) ᶜinān-ı kerem-i ṣuᶜūd **(H143b)** olup andan cānib-i ufḳ-ı ġarbīye ᶜaṭf-ı zemām-ı (13) nüzūl u hubūṭ olmaġla ġārib olınca sefīr-i vaḥy-i celīl yaᶜni Cibrīl (14) rū-nümā-yı teblīġ-i naẓm u tenzīl olmadıġından nāşī ehl-i Mekke ser-kerem-i (15) güft-gū olup Muḥammed bin ᶜAbdu'l-lāh bir şebān-rūz mürūrunda suᵓallerimize (16) cevābı ḥavāle-i ferdā ḳılmışidi. El-ān on beş gün güẕerān olmuşdur (17) ki, eṣeri nümāyān olmadı, didikleri sāmiᶜa-güẕār-ı ḥabīb-i kird-gār (18) olıcaḳ mevreş-i ḥüzn ü inkisār olmuşidi ki, pā-nezde şebān-rūz (19) mürūrunda nāgāh ḥaẕret-i Cibrīl ṭaraf-ı ilāhīden teblīġ-i āyāt-ı vācibü' (20) t-tebcīl ile vürūd idüp resūl-i mükerrem -ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem- (21) ḥaẕreti ile mülāḳī olduḳda aña ṭūl-i müddet-i intiżār tekdīr-i (22) ḫāṭır-ı ṣafvet-şiᶜārları oldığın beyān idicek Cibrīl-i Emīn (23) daḫī nüzūl ve vürūdı vābeste-i fermān-ı ḥaẕret-i ḳayyūm u vedūd

133b[319]

(1) oldığın iᶜlām idüp sūre-i kehf evvelinden teblīġ-i āyāt-ı (2) ḳurᵓān-ı bāhirü'l-iᶜcāz-ı perverdigār-ı bī-enbāz ile şifā-sāz-ı ḳalb-i resūl-i (3) kefer-güdāz-ı islām-ṭırāz oldı. Ve ḥaẕret-i hādī-i bī-çūn Ḳurᵓān-ı (4) Kerīm iᶜcāz-ı maḳrūrunundan işbu sūre-i hidāyet maẕmūnı evvelinde (5) ,"الحمدلله الذى انزل على" عبده الكتاب buyurmaġla ḥabībini tekrīm (6) ü taṣdīḳ ve Ḳurᵓān-ı Kerīm aᶜżam niᶜamı oldığın beyān u taḥḳīḳ idüp (7) baᶜde ẕālik evvelā aṣḥāb-ı kehf ḫuṣūṣunda, " ام حسبت انّ (8) اصحاب الكهف والرّقيم كانو امن آياتنا عجبا،" ᶜunvānı ile (9) tafṣīl-i ḥāl idüp, ve ṣāniyen ẕü'l-ḳarneyn ḫuṣūṣunda " ويسألونك (10) ،"عن ذى القرنين قل سأتلوعليكم منه ذكرا siyāḳı ile basṭ-ı (11) ᶜunvān-ı maḳāl buyurup, ve ṣālişen evāḫir-i sūre-i isrāda " ويسألونك (12) عن الرّوح قل الرّوح من امرربى," **(H144a)** āyet-i kerīmesiyle ḥabīb-i mükerremini (13) ḥaḳīḳat-i rūḥdan suᵓāle mutaṣaddī olan muᶜānidīne cevāb (14) fermā olmaġa

---

[318] 133a [4] ve: N'de yok // [13] olmağla: H olmağile // ġārib: H ġāret //
[319] 133b [4] maḳrūnundan: H maḳrūrundan // [5] buyurmağla: H buyurmağile //

meʾmūr ḳılmışidi. Ve rūḥ lafżı, maᶜānī-i müteᶜaddide (15) içün mevẓūᶜ u müstaᶜmel olan elfāż-ı müşterekeden olup (16) baᶜẓı cemāᶜat rūḥ-ı mesʾūl-i ᶜanhdan Cibrīl-i Emīn murād olmaġa (17) ẕāhib, ve bir ṭāʾife “Melāʾikeden ṣūret-i benī Ādem’de maḫlūḳ (18) bir cemāᶜatiñ ismidir ki, anlarıñ kendülerden ġayrı melāʾikeye nisbeti (19) sāʾir melāʾikeniñ benī Ādem’e nisbeti gibidir. Anlar sāʾir melāʾikeyi (20) müşāhede iderler ve sāʾir melāʾike anları muᶜāyene itmez. Benī Ādem’iñ (21) sāʾir melāʾikeyi müşāhede itmedikleri gibi.” dimişler. Velākin iyādī-i (22) ehl-i tedrīs ve taḥḳīḳde mütedāvil olan tefāsīr-i maḳbūleden (23) Keşşāf’da “Ekşer eʾimme-i fenn-i mesʾūl-i ᶜanh olan rūḥdan murād, rūḥ

134a

(1) rūh-ı ḥayvānī oldıġın tanṣīṣ itmişdir.” deyüp ᶜaraf-ı şerᶜīde (2) vārid olan sāʾir aḳvāli, “ من الملك وقيل جبريل وقيل القرآن، (3) ,وقيل هوخلق عظيم روحانى اعظم ” deyüp bu nesaḳ üzre (4) serd ü taᶜdād itmişdir. Ve müʾellefāt-ı şiḳāt-ı eşāᶜireden olan (5) Envārü’t-tenzīl’de bu āyet-i kerīmeyi tefsīr ṣadedinde rūḥ-ı mesʾūl-i (6) ᶜanhı, “elleẕī yaḥyā bih bedenü’l-insān ve yedebbere” deyüp rūḥ-ı insānı (7) murād olmaḳ üzre tefsīr idüp ᶜaraf-ı şerᶜde vārid olan (8) ġayr-ı maᶜānīsini baᶜde’t-tefsīr ẕikr ü īrād itmişdir. Ve müʾellefāt-ı (9) ḳudemā eʾimme-i eḥādīṯ ve siyerden Ravẓ-ı Enf’de rūḥ-ı mesʾūl-i ᶜanh (10) bāᶜiṯ-i ḥayāt-ı ecsād olan rūḥ murād olmaḳ ḳavlini ẕikr ṣadedinde (11) “Rūḥ-ı insānīdir.” deyü taḫṣīṣ itmek üzre manṣūṣ oldıġı (12) Envāru’t-tenzīl’de manṣūṣ **(H144b)** olan ḳavle muvāfıḳ olmaġile ol (13) ṭaraf müteʾekkid olur. Bā-ḫuṣūṣ beden-i insānīde olan rūḥ (14) daḫī ancaḳ ḥayvānāt-ı ᶜacemde olan rūḥ-ı ḥayvānī olıcaḳ, evvelā (15) “ ونفخت فيه من روحى، ,” ḳavl-i kerīmine olan rūḥ-ı menfūḫ olan (16) rūḥ-ı ḥayvānī olmaḳ lāzım geldiginden māᶜadā tertīb-i muḳaddemāt-ı (17) maᶜlūme ile mechūlāta tavaṣṣula mübāderet ve idrāk-i külliyāta (18) ḳudretiñ rūḥ-ı ḥayvānīden ṣudūrı emr-i müstebᶜid olup, ve (19) insanıñ cesedi baᶜde mufāraḳatu’r-rūḥ cemād ḥükmünde olmaġile (20) baᶜde’l-mevt ḳabirde melekeyne cevāba mutaṣaddī olan rūḥ oldıġı (21) kütüb-i mevṯūḳada meẕkūrdur. Ve’l-ᶜilmu ᶜinda’l-lā el-ḫabīr. **Mefād-ı dil-keş-i** (22) **taḥḳīḳ-i mebḥaṯ-i sābıḳ:** Bu ḳavl-i kerīm-i rabbānī ve naẓm-ı ḳavīm-i subḥānī tefsīrinde (23) vārid olan aḳvāl beyninde meslek-i cemᶜ-i keṯīr ve muḫtār-ı cemm-i ġafīr

134b[320]

[320] 134b [11] diyü: H idüp // [14] şiḳāt ile: H şiḳātda //

(1) olan ḳavil ki, rūḥdan müdebbir-i beden-i keşīf olan cevher-i laṭīf (2) murād olmaḳ ḳavlidir. Ve ol ḳavli iḫtiyār iden aṣḥāb-ı āṣār iki (3) fırḳa olup, bir fırḳa " قل الرّوح من امرربّى،" kelām-ı muᶜciz niżāmınıñ (4) mefādı ibhām olup beyān u ifhām olmamaḳ rivāyetin ḳabūl idüp (5) bir fırḳa daḫī cevāb-ı ṣāfī ve īżāḥ-ı vāfī olmaḳ ṭarafın tercīḥ (6) ü īṣār itmişlerdir. Ve fırḳa-i ūlā iki ṣınıf olup bir ṣınıfı her (7) suᵓāliñ cevābında żāhir-i ḥāl mesᵓūl-i ᶜanh olan emr-i mübhemi beyān (8) u īżāḥ iken andan ibhāma ᶜudūlüñ sebebi idrāk-i ḥaḳīḳat-i (9) rūḥ ᶜilm-i ilāhīye maḫṣūṣ olmaḳ ṭarafına meyl ü cenūḥ idüp (10) "Ḥażret-i ᶜallāmu'l-ġuyūb anı kendi ᶜilm-i mūḥīṭine istīṣār ve ġayr (11) içün andan ḳaṭᶜ-ı peyvend-i ıṭṭılāᶜ u istiṣᶜār itmiş-dir." deyü ile' (12) l-ebed ḥaḳīḳat-i rūḥı bilmek cenāb-ı ᶜallām **(H145a)** u'l-ġuyūba maḫṣūṣ (13) olup ġayrıñ dāḫil-i ᶜidād-ı maᶜlūmātı olmadıġı ḳatlarında rivāyāt-ı (14) ṣiḳāt ile ṣābit oldıġıdır ki, Tevrāt'da daḫī mübhem ẕikr olunmuşdur. (15) Fe-li-hāẕā enbiyā vü rüsül cenābına lāsiyyemā aᶜlem-i cemīᶜ-i hādī-i sübül (16) ḥaẓretine anıñ ḥaḳīḳat-i maḫṣūṣasına ᶜadem-i ᶜilm müriş-i naḳṣ (17) u şeᵓn ol-maz. Felāsifeniñ ḫod ḥaḳīḳat-i rūḥ maᶜlūmları (18) olmadıġı اوضحُ من يوحٍ maḳūlesi olup rūḥı taᶜrīf maᶜraẓında (19) īrād itdikleri baᶜẓı ḫavāṣṣı ile taᶜrīf ḳabīlinden olup resm (20) oldıġı muḳarrerdir. "Ẕātiyyātiyle taᶜrīfe fāᵓiz olmamışlardır ki, ḥadd-i (21) ḥaḳīḳī ola." deyü baᶜẓı efāẓıl-ı müteᵓaḫḫirīn taḥḳīḳ-i mebḥaş itmişdir. (22) Bir ṣınıfı daḫī sebeb-i ibhām ᶜilm-i ilāhīye iḫtiṣāṣından nāşī olmayup (23) belki sāᵓilīn-i mütemerridīniñ bu suᵓāllerinde müteġannitīn ve müstehziᵓīn ol-duḳları

135a

(1) müteḥaḳḳiḳ olmaġile "Ol hādī-i minhāc-ı dīn ve muvaẓẓaḥ-ı şehrāh-ı yaḳīn -salla' (2) l-lāhu ᶜaleyhi ve ᶜalā ālihi ve ṣaḥbihi ecmaᶜīn- ḥaẓreti anlara cevāba ve taᶜlīme (3) mutaṣaddī olmayup ṭaraf-ı ilāhīden, " قل الرّوح من امرربّى," ḳavl-i kerīmi (4) nāzil oldıġında ḥaḳīḳat-i mesᵓūl-i ᶜanhı īżāḥ ve beyāna muraḫḫaṣ u meᵓmūr (5) olmadıġı cihetden bu vecihle ibhām olunmuşdur." ḳavline mütemessik ol-muşlardır. (6) Ve bir fırḳa daḫī "Ḫasta-ḥāl-i dā-i ᶜaẓāl-i ḥayret-i cehl ü ẓalāl olan (7) deryūze-kārān-ı teftīş ve suᵓāle münāsib olan izāle-i ᶜārıża-i (8) ḫafaḳān-ı ıẓṭırāb u ḫelecān ile tedbīr-sāz olup şifā-resān (9) olmaḳdır." deyü kerīme-i " قل الرّوح من امرربّى," cevāb-ı şāfī olmaḳ ṭarafını (10) tercīḥ ü ḳabūl itmişlerdir. Ve bu minhāca intihāc iden ḥuffāż-ı eḥādīṣ (11) ü āṣār ve fuḥūl-i ᶜulemā-i maġāzī ve aḫbārdan İmām-ı Süheylī-i Ḥaṣaᶜmī **(H145b)** taḥḳīḳi (12) üzre " امرربّى " kelām-ı menīᶜu'l-merāmında olan emirden murād-ı nehy (13) muḳābili olan emir murād olmayup şān-ı mürādifi olan emr ola. (14) Ve meᵓāl-i kelām-ı rabbü'l-enāmı bu

vecihle tefsīre ve müddeᶜāyı bu nesaḳ üzre (15) taḳrīre ve tenḳīḥ ve taḥrīre mutaṣaddī olmuşlardır ki: “Ḥaḳīḳat-i rūha (16) reᵓy ü ḳıyās ve felsefe ve ṭabīᶜat cihetinden ıṭṭılāᶜ u vuṣūl mümteniᶜü’ (17) l-ḥuṣūl olup añа ᶜilm ü maᶜrifet ancaḳ cihet-i şerīᶜatdan müteyessir ve (18) kitāb ve sünnete mürācaᶜat ile müteḥaṣṣıldır.” deyü kitāb-ı kerīm-i ilāhīden, (19) “ ثمّ سوّاهُ ونفخ فيه من روحه، ولا تحسبنّ الّذين ” ve keẕālik, “ امواتاً بل احياءٌ عند ربّهم يرزقون، (20) قتلو افى سبيل الله (21) النّار تعرضون ” āyātı ve emṡāli gibi āyāt-ı Ḳurᵓāniyyeden ve eḥādīṯ-i (22) nebeviyyeden, ”,انّ الارواح" جنودٌ مجنّدتٌ، ḥadīṯ-i şerīfi, ve keẕālik (23) “ اذا حمل الميّت على نعشه رفرف روحه على نعيه "يا اهلى ويا ولدى،

135b[321]

(1) ḥadīṯ-i şerīfi ve emṡāli meẕāmīninden istifāde vü iltiḳāṭ olundığı (2) üzre rūḥ-ı ẕavᵓ-i şems-i ṭabiᶜatında laṭīfetü’l-cevher ol ecsām-ı nūrāniyyeden (3) ᶜibāretdir ki, teferruḳ u tebeddül ve temezzuḳ u taḫallül ḳabūl eylemez. Yaᶜnī bir cevher-i (4) müdrek-i biẕātih olup bedeniñ fenāsı ile fānī olmaz. Ve idrākātı (5) bedene muḥtāc ve mevḳūf olmayup bedenden müfārıḳ oldığından ṣoñra biẕātih (6) mütenaᶜᶜim ve muᶜaẕẕeb ve müteᵓellim olur. Ve ervāḥ içün meẕkūr olan (7) evṣāfıñ mecmūᶜı ṣıfāt-ı ecsām oldığından nāṣī kendi ẕātı (8) daḏī ecsām-ı maḳūlesinden oldığı muḳarrer olur. Velākin keṣāfet (9) ve ṣıḳl u aẓlām cihetinden ecsād gibi olmadığı ecsādıñ aṣlı (10) māᵓ ve ṭīn ve ḥamā-ı mesnūn olup ervāḥ ise “ ونفخ **(H146a)** فيه من روحه ” (11) ḳavl-i kerīmine egerçi mecāzen ẕāt-ı muḳaddes-i ilāhīye nisbet olunmuşdur, ve (12) lākin bi-ḥasbe’l-ḥaḳīḳa nefḥiñ fāᶜili melek oldığı müṣbet ve muḳarrer olmaġla (13) menfūḫ-ı melek olıcaḳ ẕāt-ı melāᵓike nūrdan maḏlūḳ olduḳları cihetden (14) menfūḫları olan şeyᵓ daḏī laṭīf olmaḳ lāzım olmaġile ervāḥıñ (15) ecsām-ı laṭīfe oldığı mütebeyyin olmuşdur. Pes rūḥuñ maᶜānī ve (16) ṣıfātı şerīᶜatden istiᶜlām olındığından kitāb ve sünnet cihetinden (17) müstefād olmuş olur. **Tetimme:** Ve baᶜẓı muḥaḳḳiḳīn-i ehl-i tefsīr taḥḳīḳ ve taḥrīri (18) üzre rūḥdan suᵓāliñ żāhiri oldur ki, ya ḥaḳīḳatinden veyāḫūd (19) ḳadem ve ḥudūṯünden suᵓāl oluna. Pes ḥaḳīḳat-i rūḥdan oldığı (20) taḳdīrce añа “ من امر ربّى ” ḳavl-i kerīmi ile cevāb, “ يسألونك عن (21) الاهلّت ”, suᵓāline “ قل هى مواقيت للنّاس والحجّ ” ḳavli ile cevāb (22) gibi üslūb-ı ḥakīm üzre cevāb olmuş olup meᵓāl-i cevāb rūḥuñ (23) ibdāᶜiyyātdan olup, yaᶜni aᶜẓā-i cesed gibi mādde ve tevellüd ile maḏlūḳ

136a[322]

[321] 135b [7] kendi: H kendü // [12] olmağla: H olmağile //

(1) olan muḥaddiṣātdan olmayup ḥaẕret-i mebdeᶜu’l-bedāyiᶜiñ bilā mādde ve tevellüd (2) maṣnūᶜı olan mebdeᶜātından oldığı ile mücāb olmuş olur. (3) (ve) ammā eger suᵓālleri rūḥuñ ḳadem ve ḥudūşünden olmaḳ üzre intihāc (4) olunur ise “ من امر ربّى,” (cevābınıñ) taḳrīri cenāb-ı ṣāniᶜ-i mütteḳinü’ṣ-ṣanāyiᶜiñ (5) fiᶜli ve tekvīni ile iḥdāṯ olunan muḥaddeṯātdan oldığı ile (6) mücāb olup ḥudūṯı muḳarrer ü muḥaḳḳaḳ olmuş olur. Ve bu vecihle (7) taḳrīr olunan suᵓāliñ cevābında emr-i fiᶜl maᶜnāsına olmaḳ münāsib (8) oldığı vāẕıḥ ve muḥaḳḳaḳdır. “ وما امر فرعون برشيد,” ḳavl-i kerīminde (9) vekeẕālik, “فلمّا جآء امرنا،” **(H146b)** ḳavl-i kerīminde vāḳıᶜ oldığı gibi ki, (10) baᶜẕı tefāsīr-i muᶜteberede tanṣīṣ ü taṣrīḥ olunmuşdur. (11) Temmet (12) وقدوقع الاختت امر من تمنيق كتاب سير سيّد الانامه عليه (13) حسن بن عبدالله في محرّمه الحرامه لسنه خمره (14) وعلى آله الصّلوات والسّلامه، على يدا ضعف عبادالله وراجياً شفاعته حبيبه (15) والشّرف، حامداً الله تعالى على نعمه (16) ثلثين ومأته والف، من هجرة من له العزّة تمّت (19) حمّد وآله واصحابه (18)

136b[323]

(1) **Bāᶜiṣ-i tenḳīḥ-i kitāb-ı şerīf:** (2) Bu nev ḳumāş-ı zer-tār-ı kār-gāh-ı belāġat ki, sābıḳ muẕmār-ı feṣāḥat u yekke-tāz-ı meydān-ı faẕl u maᶜrifet, ᶜaṣrıñ ferīd-i faẕāᵓil-mendi ebu’l-maᶜārif (3) ᶜAbdu’l-bāḳī ᶜĀrif Efendi merḥūmuñ dest-dāde-i şāhid-i ḫayāli (4) olup, merḥūm-ı merḳūmuñ yarāᶜa-i bedāyiᶜ-nigārı taḥḳīḳ-i mebḥaṯ-i rūḥa (5) resīde olduḳda bi-emri’l-lāh-i teᶜālā şehbāz-ı cān-ı mümtāzı şikār-gāh-ı (6) ᶜilliyyīne pervāz idüp, bu eṣer-i celīlü’l-ḳadr ceste ceste evrāḳ-ı (7) ṣuḥufda perākende vü perīşān ḳalmaġile, ḥālā revnaḳ-baḫş-ı sadāret-i ᶜuẕmā (8) ve zīb-āver-i vekālet-i kübrā ṣıḥr-ı şehinşāh-ı muᶜaẓẓam neyyir-i tābende-i sipihr-i kerem (9) dārāfer ü İskender-i Ḥaşem ḫātim-i şeym-i ᶜaliyyü’l-himem ḥaẕret-i İbrāhīm Pāşā (10) -yessiru’l-lāh-i bi’l-ḫayr mā-yürīd ve mā-yeşāᵓ- (ḥaẕretleri) ol lāli-i girān-ḳadr-i belāġatiñe (11) intiẓām-āver-i silk-i cemᶜ ü tasṭīr olunmasın. Bu ᶜabd-ı faḳīr-i fāᵓizü’l-ḥasīni (12) dāᶜīlerine fermān-fermā olmalariyle imtiṣālen derḥāl teşmīr-i sāḳ-ı (13) himmetle cemᶜ ü tebyīẓine mübāderet idüp, işbu iḥdā ve ṣelāṣīn ve miᵓete (14) ve elf recebü'l-ferdinde bi-ᶜavni’l-lāhi’l-meliki’l-ḳadīr ḫātime-pīrā-yı taḥrīr (15) ü tasṭīr oldı. Cenāb-ı feyyāẕ-ı muṭlaḳ bu eṣer-i celīlü’l-ḳadriñ (16) cemᶜine bāᶜiṣ olan ẕāt-ı bī-himāli ve ḳāᵓilīn ve sāmiᶜīni

---

[322] 136a [3] ve: N’de yok // [4] olunur ise: H olursa // cevābınıñ: N’de yok // [5] iḥdāṯ: H ḥādiṯ // olunan: H olan // [11] temmet: H temmetü’l-kitāb bi-ᶜavni’l-lāhi’l-meliki’l-vehhāb //

[323] 136b [4] merḥūm-ı merḳūmuñ: H merḥūmuñ // [9] İskender-i: H Skender-i // ḥaẕret-i: H’de yok // [10] mā-yürīd: H’de yok // ḥaẕretleri: N’de yok //

(17) fāʾiz-i saᶜādet-i **(H147a)** dāreyn ve mażhar-ı şefāᶜat-i resūlü’ (18) ş-ṣaḳaleyn eyleye. Āmīn.[324] Temmetü’l-kitāb (19) bi-ᶜavni’l-lāhi’l-meliki’l-vehhāb

[324] H nüshası burada bitiyor.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı Osmanlı Türkçesi üzerinde bir sentaks çalışması yapmaktı. Bu maksatla 18. yüzyıla ait olan bir eser seçilmiştir. Üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan bu eserin önce iki nüshası karşılaştırılarak metin oluşturuldu. Daha sonra da bu metin üzerinde sentaks çalışması ve metinde geçen kelime grupları, cümle ögeleri ve cümlelelerin kelime sayıları bakımından uzunluklarını ortaya koyan bir istatistiksel çalışma yapıldı.

Osmanlı Türkçesi dönemi gramer bakımından belki de en az bilgi sahibi olunan dönemlerden birisidir. Çünkü Türkçenin en yoğun bir şekilde dış etkiler altında kaldığı bu dönemde dilimizde Arap alfabe sistemi ile bazı ekler klişeleşmiş bir şekilde yazılmakta, konuşmada ünlü uyumları gerçekleştiği hâlde yazıda bu gösterilmemekteydi. Araştırmacıları bu konuda çalışma cesaretinden alıkoyan sebeplerden birisi ve en önemlisi belki de buydu. Yani bu döneme ait bir metnin nasıl okunacağı bile tam belli değildi.

Bu çalışmada Abdülbâki Ârif Efendi'nin Siyer-i Nebî adlı eseri ele alınmıştır. İncelenen bu eserde hareke kullanılmamıştır. Fakat müellif Farsça terkipleri ve belki de o dönem için bilinmeyen bazı kelimeleri hareke ile belirtmiştir.

Sentaks incelemesinde metot olarak Leylâ Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserinde takip ettiği metot benimsenmiştir. Ancak bazı konularda diğer dilcilerin metotlarından da istifade edilmiştir.

Çalışmamızın giriş bölümünde müellifin hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde duruldu. Bu bölümde Abdülbâki Ârif Efendi'nin hayatı, sanatı ve eserleriyle ilgili döneme ait bazı tezkirelerden ve müellif hakkında yapılmış çalışmalardan yararlanılarak çeşitli bilgiler verildi. Sentaks çalışması da, "cümle ögeleri, kelime grupları, cümle türleri, cümlelerin bağlanma şekilleri ve metinde geçen cümlelelerin, cümle ögelerinin ve kelime gruplarının uzunluklarının istatistiksel açıdan değerlendirilmesi" olmak üzere beş bölüme ayrılarak yapıldı. Türkçenin dış tesirlerin en yoğun olduğu dönemine ait bu çalışma yapılırken Arapça ve Farsçanın, bir çok kuralıyla Türk dili içerisine etkili bir şekilde girdiği görülmüştür.

Sentaks incelesinin ilk bölümünü "Cümle Ögeleri" oluşturmaktadır. Cümle ögeleri tek kelime ya da kelime grubu olmalarına göre sınıflandırılarak kelime grubu hâlindeki unsurlar madde madde belirtilmiştir.

Eserde çoğunlukla kısa cümleler kullanılmakla birlikte çok sayıda da uzun cümleye rastlanmıştır. Bazen sanat endişesiyle, bazen Arapça ve Farsça-

nın tesiriyle sade anlatım yerine çok basit bir durumun bile üç dört kelimeden oluşan bir kelime grubu ile karşılandığı görülmektedir. İşte uzun cümlenin ortaya çıkma sebeplerinden birisi cümlenin unsurlarının uzatılmasıdır. Bilindiği gibi bu dönemde asıl fiillerin kullanımı oldukça azalmıştır. Nesir yazarları cümleyi tek kelimelik asıl fiilden meydana gelmiş bir yüklemle bitirmek yerine uzun bir terkiple yapılmış bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşmuş yüklemlerle bitirmeyi tercih etmişlerdir. Mesela, metinde "*öl-*" fiili yerine "*mütevārī-i maṭmūre-i ḫāk ol-*" gibi ve daha başka birçok birleşik fiilin kullanıldığı görülmektedir. Sadece yüklemler üzerinde gördüğümüz bu durum metinde geçen uzun cümlelerin nasıl uzatıldığını gözler önüne sermektedir.

Osmanlı Türkçesinde fiillerin kullanılışına değinmişken eserde geçen fiiller üzerine yaptığımız istatistiksel çalışmayı burada ortaya koymanın yerinde olduğunu düşünüyoruz. Böylelikle, metinde geçen asıl fiillerin yardımcı fiillere göre kullanılma oranının ne denli az olduğu net bir şekilde görülecektir.

Bu çalışmada metnin tamamı taranmış, metinde geçen bütün fiil ve yardımcı fiiller tek tek ortaya konmuştur. Daha sonra bunlar tasnif edilerek ileride görülecek olan sayısal grafiklerin oluşturulmasında kullanılmıştır. Grafiklerden ilki metinde geçen fiillerin sayısını göstermektedir. İkinci grafik ise her bir fiilin toplam fiil sayısına göre yüzdelik oranını göstermektedir. Metinde toplam 6729 adet fiil tespit edilmiştir. Grafiklerden de anlaşılacağı üzere bu fiiller içerisinde "ol-" fiili diğer fiillere göre oldukça fazla bir kullanım oranına sahiptir. "ol-" fiilinin toplam fiil sayısına oranının %59 olduğu görülmektedir. Bu oran oldukça yüksek bir orandır. Bu durum "ol-" fiilinin metinde olduğu gibi metnin yazıldığı dönemde de ne denli geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu göstermektedir. "ol-" fiilinin metinde bu denli geniş bir kullanım alanına sahip olması metinde durağan bir anlatım üslubunun hâkim olduğunu göstermektedir.

"ol-" fiilini %17'lik bir oranla "et-" fiili izlemektedir. Bu iki fiilin toplam oranı %76'dır. İki fiilin kullanım oranının bu denli yüksek olmasının sebebi, bu dönem eserlerinde yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerin yoğun bir şekilde görülmesi ve bu birleşik fiillerinin genellikle "ol-" ve "et-" yardımı fiilleri ile yapılmasıdır.

Metinde kullanılan esas fiillerin sayısı olduka azdır. Bunlar; di-/de-, gör-, gel-, kal-, vir-, başla-, git-, al-, çık-, göster-, götür, yetiş-, ko-, koy-, ayrıl- ve içfiilleridir. Asıl fiiller toplam fiil sayısının %10'unu oluşturmaktadır. Aslında bu oran metnin nakle dayalı bir eser olması dolayısıyla metinde "di-" fiilinin çok yaygın kullanılması esas fiillerin oranını arttırmaktadır. "di-" fiili hariç tutulursa mevcut olan esas fiillerin oranı %2'lere kadar düşmektedir.

Bu çalışma sonucunda metinde kullanılan fiillerin büyük bir çoğunluğunun yardımcı fiillerden oluştuğu, esas fiillerin metinde nadiren kullanıldığı söylenebilir.

Cümlenin ögelerini incelerken dikkati çeken bir durum da basit fiilden meydana gelen yüklemlerin fazla kullanılmamasıdır. Eserde yüklem olarak daha

çok birleşik fiiller ve ek fiille çekimlenmiş isimler kullanılmaktadır. Basit fiiller yüklem olarak daha çok ara cümlelerde kullanılmıştır.

Cümlelerin öznesi bir şahıs ise genellikle bu özne şahsın ismi ile belirtilmiştir.

Eserde belirtili nesnede yükleme hâli eki olarak günümüzdeki "-ı/-i" ekinin yanında 3. şahıs iyelik eklerinden sonra "-n" eki de kullanılmaktadır.

İncelediğimiz eserde ögeler bakımından dikkat çeken bir durum da cümle unsurları içinde zarfların çok sık kullanılmasıdır. Zarflar direkt cümlenin bir unsuru olarak kullanıldıkları gibi her hangi bir unsuru meydana getiren kelime grubunun içinde de yer almaktadırlar.

İncelemenin ikinci bölümünü "Kelime Grupları" oluşturmaktadır. Kelime grupları bölümü de "Türkçe Kelime Grupları, Farsça Kelime Grupları, Arapça Kelime Grupları" olmak üzere üç bölüme ayırılmıştır.

Kelime grupları konusunda dikkati çeken önemli bir durum eserde üç dilin girift bir şekilde birbirine karışmasıdır. Örneklerde görüldüğü gibi Farsça kurallarla yapılmış bir isim tamlamasının tamlayanı veya tamlananı çok zaman Arapça kurallarla yapılmış bir kelime grubu; Türkçe kurallarla yapılmış bir kelime grubunun bir unsuru sık sık bir başka dilin kurallarıyla yapılmış kelime grubu olabilmektedir.

Eserde geçen kelime gruplarının özellikleri şu şekilde sıralanabilir.

1. Günümüzde belirtili isim tamlaması şeklinde yapılan birçok isim tamlaması eserde belirtisiz isim tamlaması şeklinde yapılmaktadır.
   Ör: *Māderi / ismi* (9b/2), *ᶜaṣrı / büleġāsı* (11b/9).
2. İncelediğimiz eserde yer, şahıs ve eser adlarını niteleyen isimlerin "nam" kelimesiyle birlikte sıfat tamlamalarında günümüzün aksine "-lı/-li" eki kullanılmamaktadır.
   Ör: *Ebū Ṭālib nām / püserim* (67a/4).
3. Metinde geçen zarf-fiil grupları "-up/-üp, "-arak/-erek, -ınca/-ince, -ıcak/-icek, -ken, -dıkça/-dikçe, -dukça, -dukça, -dıkda/-dikde, -dukda/-dükde, -dıklarında/-diklerinde, -sa/-se, -meden, -mağın, -mağla" ekleriyle yapılmıştır.
4. "-ınca/-ince" eki ile yapılmış zarf-fiil gruplarında bu ek günümüzden farklı olarak "-a kadar" anlamında kullanılmıştır. İncelediğimiz eserde bu zarf-fiilin günümüzdeki anlamını karşılayan ek "-ıcak/-icek" ekidir.
   Ör: *bilād-ı Ḥaşᶜam'a varınca cüşşesi mürġ-peçe miḳdārı ḳalup …* (29b/19).
5. Edat grupları konusunda "ile" ve "için" edatlarının ekleşmiş örnekleri metinde görülmektedir.
   Ör: āb-ı zemzem mizācıma sāz-kār olmaġile (121a/2), *peyvend-sāz-ı ᶜalāḳa-i izdivāc olmaġiçün* (86b/13).

6. “deyü, içün” edatları yazıda yuvarlak ünlülü şekillerini muhafaza edip uyuma girmemişlerdir.
   Ör: *“Nūş eyle.” / deyü* (37a/10), *aʿdāmız / içün* (11a/16).
7. Metinde tekrar grubu olarak sadece aynen tekrarlara rastlanmış bunlar dışında başka tekrar grubu tespit edilememiştir.
8. İncelediğimiz eserde asıl unsuru isim olan birleşik fiiller çok sık kullanımıştır. Bu tür birleşik fiillerin isim unsurlarının kelime grubu olduğunun örneği de pek çoktur.
9. Eserimizde dikkat çeken bir durum da sıfat-fiil, zarf-fiil gibi kelime gruplarıyla bağlı cümlelerde birden fazla birleşik fiilin isim unsurlarının tek bir yardımcı fiile bağlanmasıdır. Bu tür birleşik fiillerde kullanılan isim unsurları kendi aralarında kafiyelidir.
   Ör: *sāyıḳ-ı necāʾib-i rekāʾib ve reh-peymā-yı berārī ve sebāsib olanlar* (25a/20), *fāʾiz-i reşḥa-i ʿināyet ve ḥaṣṣa-mend-i māʾide-i raḥmet olup* (44a/16).
10. Eserde yaygın bir şekilde kısaltma grupları da kullanılmıştır. Kısaltma gruplarından yükleme grubu bugün kullanılmayan yükleme hâli eki “-n” ile de oluşturulmaktadır.
    Ör: *murādı mertebesin / istīfā (etmek)* (24b/23).
11. Çalışmada Farsça ve Arapça kelime grupları da ayrı başlıklar altında kendi dillerindeki adlandırmalarıyla ele alındı. Bunlardan Farsça kelime grupları eserde oldukça fazla olarak kullanılırken Arapça kelime grupları az miktarda bulunmaktadır. Burada kelime gruplarının tamamı üzerinde kesin bir sayı verilememekle birlikte eserde en çok geçen kelime gruplarından isim tamlaması üzerinde tesadüfi örnekleme ile yapılan çalışmada ortaya çıkan sayılar az çok bir fikir verebilir. Buna göre, tesadüfi örnekleme sonucunda metinde 83 Arapça isim tamlamasına rastlanırken Farsça isim tamlamalarının sayısı 793’tür. Yani neredeyse Arapça isim tamlamalarının on katıdır.

Sentaks çalışmasının üçüncü bölümünü cümle türleri oluşturmaktadır. Bu bölümde cümleler yüklemin türüne göre, anlamına göre ve yüklemin yerine göre olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Eserde geçen 2699 cümlenin 2065’i fiil cümlesi, 634’ü ise isim cümlesidir. Yani toplam cümle sayısının % 76’lık bölümünü fiil cümleleri oluştururken % 24’lük bölümünü ise isim cümleleri oluşturmaktadır.

İncelediğimiz eserde yüklemin yerine göre cümleler şiirler dışında kurallıdır. Sadece bir nesir cümlesinin devrik yapıda olduğu görülmektedir.

Eserde geçen cümleler anlamlarına göre olumlu, olumsuz ve soru cümlesi olmak üzere üç çeşittir. Eserimizde daha çok olumlu cümlelerin kullanıldığı görülmektedir.

Eserde genellikle ara cümlelerin soru cümlesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu soru cümleleri soru eki “mı/mi” soru sıfatı “ne” soru zarfları “nice ve niçün” ve soru zamirleri “ne, kim, nereden” ile meydana getirilmiştir.

Sentaks çalışmasının dördüncü bölümünü cümlelerin bağlanma şekilleri oluşturmaktadır. Eserdeki cümlelerin genellikle “ki, ve” bağlama edatlarıyla bağlandığı görülmektedir. Bunların dışında cümlelerin, örnekleri az olmakla birlikte “amma, lakin, illa, ve illa, velakin, zira …” gibi başka birçok bağlama edatıyla bağlandığı da görülmektedir. Ayrıca eserde “çün, çünki, ammā, ammā çünki, eger, egerçi, her çend ki …” gibi cümle başı edatlarıyla da birbirine bağlanan pek çok cümleye rastlanmaktadır.

Eserde sayısı kısa cümlelere göre oldukça az olmakla birlikte kapladıkları hacme göre sayıları yine de azımsanmayacak kadar olan oldukça uzun cümlelere raslanmıştır. Bu cümlelerin uzun olma nedenleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Cümlenin unsurları tek kelime ile bırakılmamaktadır. Özne+yüklem şeklinde iki unsurdan meydana gelmiş bir cümlede bile unsurlar geniş kelime grupları şeklinde karşımıza çıkmaktadır.
2. Cümleler bağlama edatlarıyla bağlanmak suretiyle birleştirilip ortak bir yüklemle uzun cümleler hâline getirilmektedir.
3. Cümlelerin uzunlaştırılmasında şüphesiz en önemli unsur “-mağın, -up, -maġla, -arak, -madan, -ıcak” gibi zarf-fiil ekleriyle yapılmış, durum, tarz ve sebep bildiren zarfların kelime grubu hâlinde kullanılmasıdır. Bu zarflar çok zaman cümlenin direkt zarfı olarak kullanılmayıp bir unsur içinde zarf olarak görev yapmaktadır.
4. Cümlelerin uzatılmasına sebep olan bir durum da iç kafiye gayretidir. Yazar cümlenin her unsurunda çok zaman iç kafiye uygulamaya gayret etmekte ve bu şekilde unsurların dolayısıyla cümlenin uzamasına sebep olmaktadır.

Bu çalışmada 18. yüzyılın sadece bir eserine dayanarak bir sentaks incelemesi yapılmıştır. Şüphesiz, Osmanlı Türkçesinin sentaksını tam olarak tespit edebilmek için 16. yüzyıldan 19. yüzyıl sonlarına kadar daha pek çok eser üzerinde çalışmak gerekmektedir. Bu eserlerde sentaks özellikleri, yüzyıldan yüzyıla ve yazardan yazara fark edebileceği gibi, belki de daha çok türden türe değişebilecektir. Bu türde yapılan çalışmalar çoğaldıkça Osmanlı Türkçesi sentaksı hakkında daha etraflı ve sağlam sonuçlara ulaşılacağı kesindir.

KAYNAKLAR

Akar, Metin; **Türk Edebiyatında Manzum Mi'rac-Nâmeler**, Ankara 1987.

Akalın, Şükrü Halûk; "Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmus Cümleler", **Türk Dili**, 518, Subat 1995, s. 156-163.

Atabay, Nese; Özel, Sevgi; Çam, Ayfer; **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi**, TDK Yayınları, Ankara 1981.

Ayan, Hüseyin; **Abdülbâkî Ârif Efendi'nin Mi'raciyyesi**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi, Yıl: 1986, Sayı: 2, s. 1, Konya 1986.

Bağdatlı İsmail Paşa; **Hediyyetü'l-ârifîn, Esmâü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannıfîn**, Haz. İbnülemin Mahmud Kemal İnal-Avni Aktuç, İstanbul 1955, Cilt-1, s. 496.

Cemiloglu, İsmet; "Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Çün'lü Cümleler", **Türk Dili**, 510, Haziran 1994, s. 409–413.

Çapan, Pervin; **Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuḫbetü'l-Āṣār Min Fevāʾidi'l-Eṣʿār) İnceleme-Metin-İndeks**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

Delice, Halil İbrahim; **Türkçe Sözdizimi**, 2. bs., Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.

Develi, Hayati; **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu I-II**, 3F Yayınları, İstanbul 2006.

Dizdaroglu, Hikmet; **Tümcebilgisi**, TDK Yayınları, Ankara 1976.

Duman, Musa; "Devrik Cümle ve Vasiyetnâme'deki Örnekleri Üzerine", **TDED**, c. XXX, İstanbul 2003, s. 209-223.

Duman, Musa; "Arapça ve Farsça Tamlamaların Türkçe Cümleye Katılma Şekilleri", **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi XXIX**, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 35-66.

Ergin, Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, İstanbul 1992.

Hatiboglu, Vecihe; **Türkçenin Sözdizimi**, TDK Yayınları, Ankara 1976.

İnce, Adnan; **Tezkiretü'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

Karaağaç, Günay; **Türkçenin Söz Dizimi**, Kesit Yayınları, 2. bs., İstanbul 2009.

Karahan, Leylâ; **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

Özkan, Mustafa; Sevinçli, Veysi; **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**, 3F Yayınları, İstanbul 2008.

Özcan, Abdülkadir; **Şakaiku'n-Nu'maniye ve Zeyilleri, "Şeyhî Mehmed Efendi, Vekayi'ül Fudala"**, İst., 1989.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; "Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâki Ârif Efendi", **TTK Belleten**, Cilt: 22, Sayı: 85, Yıl: 1958, s. 101-102.

Şeyhülislam Esad Efendi; **Atrabü'l-âsâr**, İstanbul 1311.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV, c. 1, Ankara 1988.

Tulum, Mertol; **Sinan Paşa, Maarifnâme ve Ki'li Birlesik Cümleler Üzerine Bir İnceleme,** Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul 1978.

Uzun, Mustafa; "Abdülbâki Ârif Efendi", **DİA**, C. I, İstanbul 1989.

Yelten, Muhammet; **Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye**, İstanbul

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993.

Yelten, Muhammet; "Parsnâme'deki Ki'li Cümleler Üzerine", **Modern**

Türklük Araştırmaları Dergisi, C. II, Sayı 4, Ankara 2005, s. 46–56.